

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG INKLUDERINGSDEPARTEMENT

St.prp. nr. 1

(2008–2009)

FOR BUDSJETTÅRET 2009

Utgiftskapitler: 600–691, 2541–2542, 2620–2690

Inntektskapitler: 3600–3690, 5606, 5701–5705

Særskilte vedlegg:

A-0023 B Handlingsplan mot fattigdom – status 2008 og styrket innsats 2009

A-0024 B Bevilgninger til samiske formål i statsbudsjettet 2009

Innhold

Del I		5	Oversiktstabeller	39	
Innledende del		9	5.1	Utgifter og inntekter fordelt på kapitler	39
1	Regjeringens verdigrunnlag og mål for arbeids- og inkluderingspolitikken	11	5.2	Årsverksoversikt	44
			5.3	Bruk av stikkordet «kan overføres»	45
2	Profil og satsingsområder	13			
2.1	Samlet budsjettforslag fordelt på programområder og programkategorier	13			
2.2	Satsinger	14			
2.2.1	NAV-reformen og arbeids- og velferdsetaten	14			
2.2.2	Pensjonsreformen	15			
2.2.3	Arbeidsmarkedspolitikken	16			
2.2.4	Bekjempelse av sosial dumping	17			
2.2.5	Et inkluderende arbeidsliv	18			
2.2.6	Handlingsplan mot fattigdom	18			
2.2.7	Satsinger på pensjonsområdet	19			
2.2.8	Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen	20			
2.2.9	Nasjonale minoriteter	21			
2.2.10	Samiske formål	21			
2.2.11	Beskyttelse og innvandring	22			
2.3	Nærmere om arbeids- og velferdspolitikken	24			
2.4	En bedre utlendingsforvaltning	26			
3	Sentrale utviklingstrekk	29			
3.1	Utviklingstrekk på sentrale politikkområder	29			
3.2	Utviklingstrekk innenfor folketrygden	32			
3.3	Grunnbeløp, særtilllegg og andre stønader som Stortinget fastsetter	34			
4	Anmodningsvedtak	37			
4.1	Anmodningsvedtak nr. 430, 8. april 2008	37			
4.2	Anmodningsvedtak nr. 406, 23. april 2007	37			
4.3	Anmodningsvedtak nr. 346, 11. mai 2006	37			
			Del II		
			Nærmere om budsjettforslaget	47	
			<i>Resultatområde 1 Administrasjon, forvaltning og utvikling, Arbeids- og velferdsetaten</i>	49	
			<i>Programkategori 09.00 Administrasjon mv.</i>	51	
			Kap. 600 Arbeids- og inkluderingsdepartementet	51	
			Kap. 3600 Arbeids- og inkluderingsdepartementet	53	
			Kap. 601 Utredningsvirksomhet, forskning m.m.	54	
			Kap. 604 NAV-reform og pensjonsreform	59	
			Kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten	63	
			Kap. 3605 Arbeids- og velferdsetaten	68	
			Kap. 606 Trygderetten	69	
			Kap. 3606 Trygderetten	70	
			Et velfungerende arbeidsliv	71	
			<i>Resultatområde 2 Arbeidsmarked</i>	71	
			<i>Programkategori 09.30 Arbeidsmarked</i>	91	
			Kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak	91	
			Kap. 3634 Arbeidsmarkedstiltak	94	
			Kap. 635 Ventelønn	94	
			Kap. 3635 Ventelønn m.v.	95	
			<i>Programkategori 33.30 Arbeidsliv</i>	96	
			Kap. 2541 Dagpenger	96	
			Kap. 5705 Refusjon av dagpenger	99	
			Kap. 2542 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v.	99	
			Kap. 5704 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs	100	

<i>Resultatområde 3 Arbeidsmiljø og sikkerhet</i>	101
<i>Programkategori 09.40 Arbeidsmiljø og sikkerhet</i>	132
Kap. 640 Arbeidstilsynet	132
Kap. 3640 Arbeidstilsynet	134
Kap. 642 Petroleumsstilsynet	135
Kap. 3642 Petroleumsstilsynet	137
Kap. 643 Statens arbeidsmiljøinstitutt	138
Kap. 646 Pionerdykkere i Nordsjøen	139
Kap. 648 Arbeidsretten, Riksmeklingsmannen m.m.	140
Arbeidsretting, velferd og inkludering	142
<i>Resultatområde 4 Inntektssikring og arbeidsrettede tiltak</i>	142
<i>Programkategori 29.20 Enslige forsørgere</i>	150
Kap. 2620 Stønad til enslig mor eller far	150
<i>Programkategori 29.50 Inntektssikring ved sykdom, arbeidsavklaring og uførhet</i>	155
Kap. 2650 Sykepenges	156
Kap. 2652 Medisinsk rehabilitering m.v.	162
Kap. 2653 Ytelser til yrkesrettet attføring	166
Kap. 2655 Uførhet	170
<i>Programkategori 29.60 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne mv.</i>	177
Kap. 2661 Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler m.v.	177
<i>Resultatområde 5 Levekår</i>	184
<i>Programkategori 09.20 Tiltak for bedrede levekår</i>	190
Kap. 621 Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering	191
Kap. 623 Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne	196
<i>Resultatområde 6 Integrering og mangfold</i>	197
<i>Programkategori 09.50 Integrering og mangfold</i>	215
Kap. 650 Integrerings- og mangfolds- direktoratet	216
Kap. 3650 Integrerings- og mangfolds- direktoratet	217
Kap. 651 Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere	218

Kap. 3651 Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere	227
Kap. 652 Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene	227
Kap. 653 Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere	228
Kap. 3653 Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere	233
Pensjoner	234
<i>Resultatområde 7 Pensjoner m.v.</i>	234
<i>Programkategori 09.60 Kontantytelser</i>	237
Kap. 660 Krigspensjon	237
Kap. 664 Pensjonstrygden for sjømenn	239
Kap. 666 Avtalefestet pensjon (AFP)	241
Kap. 667 Supplerende stønad til personer over 67 år	244
<i>Programkategori 29.70 Alderdom</i>	246
Kap. 2670 Alderdom	246
<i>Programkategori 29.80 Forsørgertap og eneomsorg for barn m.v.</i>	254
Kap. 2680 Etterlatte	254
Kap. 2686 Gravferdsstønad	259
<i>Programkategori 29.90 Diverse utgifter</i>	261
Kap. 2690 Diverse utgifter	261
Kap. 5701 Diverse inntekter	262
Urfolk og nasjonale minoriteter	264
<i>Resultatområde 8 Nasjonale minoriteter</i>	264
<i>Programkategori 09.70 Nasjonale minoriteter</i>	270
Kap. 670 Nasjonale minoriteter	271
Kap. 3670 Nasjonale minoriteter	272
Resultatområde 9 Samene	273
<i>Programkategori 09.80 Samiske formål</i>	286
Kap. 680 Sametinget	287
Kap. 3680 Sametinget	288
Kap. 681 Tilskudd til samiske formål	288
Kap. 682 Gáldu – Kompetansesenter for urfolks rettigheter	290

Kap. 3682	Gáldu – Kompetansesenter for urfolks rettigheter	291
Kap. 683	Ressurssenter for natur- og reindriftstjenester	291
Kap. 684	Internasjonalt fag- og formidlings- senter for reindrift	292
Kap. 3684	Internasjonal fag- og formidlings- senter for reindrift	293
Kap. 685	Finnmarkseiendommen	293
Kap. 3685	Finnmarkseiendommen	293
Kap. 5606	Finnmarkseiendommen	293

Boadussuorgi 9 Sápmelaččat 294

<i>Prográmmaoassi 09.80 Sámi ulbmilat</i>	<i>307</i>
Kap. 680 Sámediggi	308
Kap. 3680 Sámediggi	309
Kap. 681 Doarjja sámi ulbmiliidda	309
Kap. 682 Gáldu – Álgobmotvuoigatvuođaid Gelbbolašvuodaguovddáš	311
Kap. 3682 Gáldu – Álgobmotvuoigatvuođaid Gelbbolašvuodaguovddáš	312
Kap. 683 Luonddu- ja boazodoallobálvalusaid resursaguovddáš	312
Kap. 684 Boazodoalu Riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáš	313
Kap. 3684 Boazodoalu Riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáš	314
Kap. 685 Finnmarkkuopmodat	314
Kap. 3685 Finnmarkkuopmodat	314
Kap. 5606 Finnmarkkuopmodat	314

Migrasjon 315

<i>Resultatområde 10 Beskyttelse og innvandring</i>	<i>315</i>

<i>Programkategori 09.90 Beskyttelse og innvandring</i>	<i>343</i>
Kap. 690 Utlendingsdirektoratet	344
Kap. 3690 Utlendingsdirektoratet	352
Kap. 691 Utlendingsnemnda	353
Kap. 3691 Utlendingsnemnda	356

Del III

Omtale av særlige tema	357

7	Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen og Mål for inkludering	359
7.1	Tiltak	360
7.2	Mål for inkludering	374

8	Forskning og annen kunnskapsutvikling	395
8.1	Forskning i regi av Norges forskningsråd	395
8.2	Direktefinansiert forskning og utredningsvirksomhet	395
8.3	Forskning i regi av underliggende etater	396

Forslag til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2009, kapitlene 600-691, 2541-2542, 2620-2690, 3600-3690, 5606, 5701-5705	398

Figuroversikt

Figur 6.1	Deltakelsen i arbeidslivet (yrkesdeltakelsen) i perioden 1996–2007 for utvalgte aldersgrupper.	72	Figur 6.10	Utviklingen i sykefraværsprosenten fra 2. kvartal 2000 til 1. kvartal 2008.	158
Figur 6.2	Befolkningen fordelt i tre hovedkategorier	73	Figur 6.11	Antall sykepengedager betalt av folketrygden pr. sysselsatt lønnstaker	159
Figur 6.3	Innvilgede tillatelser med formål arbeid til personer fra EØS-området (sesongkorrigerte månedstall, januar 2004–mai 2008). Gjelder både nye tillatelser og fornyede tillatelser	75	Figur 6.12	Antall uføre ved utgangen av året fordelt på tidsbegrenset uførestønad (TU) og uførepensjon (VU)	172
Figur 6.4	Årslønnsvekst og arbeidsledighetsrate i pst. Årsgjennomsnitt 1992-2008 (anslag for 2008)	77	Figur 6.13	Andel uføre i 2007 etter alder og kjønn, i forhold til befolkningen i samme aldersgruppe	172
Figur 6.5	Registrerte yrkeshemmede. Månedstall, 2006–2008.	80	Figur 6.14	Utgifter til økonomisk sosialhjelp (2007-kroner) og antall stønads-mottakere 1987-2007. Tall for 2003 og 2004 inkluderer mottak av introduksjonsstønad for nyankomne innvandrere	185
Figur 6.6	Tiltaksintensitet 2000–2007. Pst. på arbeidsmarkedstiltak. Ordinære arbeidssøkere, yrkeshemmede og i alt.	88	Figur 6.15	Økning/nedgang i antall asylsøkere 1. halvår 2007-1. halvår 2008, utvalgte land	317
Figur 6.7	Utviklingen i antall permitterte fra 1996 til og med 1. halvår 2008. Trend	90	Figur 6.16	Asylsaker – utfall av realitets-behandlede saker 2007 og 2008 (1. halvår).	335
Figur 6.8	Utvikling i gjennomsnittlig antall dagpengemottakere og utbetalinger	97	Figur 6.17	Saker behandlet i UNE 2002-2008 (1. halvår)	354
Figur 6.9	Antall mottakere av sykepenger, attføringspenger, rehabiliteringspenger, tidsbegrenset uførestønad og uførepensjon pr. 31.12. 2002-2007	143			

Oversikt over bokser

Boks 6.1	Nærmere om begreper knyttet til arbeidsstyrken i arbeidskraftundersøkelsen (AKU)	73	Boks 6.6	Handlingsplan 2 mot sosial dumping	119
Boks 6.2	Begreper i statistikk om innvandrere	75	Boks 6.7	Strategi for et anstendig arbeidsliv	127
Boks 6.3	Arbeidsledighetsbegrepet jf. AKU og Arbeids- og velferdsdirektoratet	78	Boks 6.8	Tilbaketakelsesavtaler	328
Boks 6.4	Storulykke – definisjon:	112	Boks 6.9	Overføringsflyktninger – hvem gjør hva	330
Boks 6.5	Alvorlige hendelser – oljeutslipp ...	114	Boks 6.10	Mottak for asylsøkere	337
			Boks 7.1	Arbeid	376
			Boks 7.2	Fattigdom	378

DET KONGELIGE
ARBEIDS- OG INKLUDERINGSDEPARTEMENT

St.prp. nr. 1

(2008–2009)

FOR BUDSJETTÅRET 2009

Utgiftskapitler: 600-691, 2541-2542, 2620-2690

Inntektskapitler: 3600-3690, 5606, 5701-5705

*Tilråding fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet av 12. september 2008,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

Del I
Innledende del

1 Regjeringens verdigrunnlag og mål for arbeids- og inkluderingspolitikken

Verdigrunnlaget

Regjeringens politikk bygger på rettferdighet og fellesskap – en politikk som skal styrke den enkeltes personlige trygghet gjennom sterke felles velferdsordninger og rettferdig omfordeling. Ingen skal forskjellsbehandles på grunn av kjønn, sosial bakgrunn, religion, etnisk tilhørighet, hudfarge, funksjonsnivå eller seksuell orientering. Alle skal ha like muligheter til å utvikle seg og utnytte sine evner, også de som trenger ekstra hjelp fra fellesskapet for å ha samme muligheter som andre.

Regjeringen vil føre en politikk for å redusere forskjellene i samfunnet. Regjeringen vil avskaffe fattigdom ved å styrke det offentlige sikkerhetsnettet og ved å gi ledige mulighet til å komme tilbake til aktivt arbeid. Kamp mot arbeidsledighet er en høyt prioritert oppgave. Arbeid er det viktigste virkemidlet for å redusere sosiale forskjeller. Regjeringen vil arbeide for et mer inkluderende arbeidsliv, med plass til ulike mennesker, og med en forventning om at alle kan arbeide etter evne.

Regjeringens innvandrings- og flyktningpolitikk er forankret i Norges internasjonale forpliktelser, og skal sikre en regulert innvandring i samsvar med nasjonale behov og prioriteringer.

Samenes stilling og rettigheter som urfolk i Norge skal sikres, blant annet når det gjelder kultur, språk og næringer. De nasjonale minoritetene skal sikres mulighet til å opprettholde og utvikle sin kultur og sine språk.

Mål for Arbeids- og inkluderingspolitikken

Det overordnede målet for politikken på Arbeids- og inkluderingsdepartementets ansvarsområde er at den skal bidra til like muligheter for arbeid, velferd og et inkluderende samfunn gjennom å ta i bruk og utvikle de virkemidler en samlet sosialpolitikk, arbeidsmarkedspolitik, arbeidsmiljø- og sikkerhetspolitikk, og innvandrings- og integreringspolitikk gir. Departementet skal også ivareta urbefolkningens og de nasjonale minoritetenes rettigheter.

Ett av Regjeringens hovedmål er å bidra til høy yrkesdeltakelse og god utnyttelse av arbeidskraften. Dette er en forutsetning for høy verdiskapning i årene framover og er viktig for å kunne opprett-

holde og videreutvikle velferdssamfunnet. Deltakelse i arbeidslivet er også et viktig virkemiddel mot fattigdom og for at enkeltindividet skal kunne utnytte sine muligheter.

For å forebygge langvarig ledighet og passivitet blant unge mennesker utvider Regjeringen ordningen med ungdomsgaranti. I tillegg til garantier om skole, arbeid eller tiltak til unge under 20 år og oppfølgingsgarantien for 20–24 åringer, innfører Regjeringen en tiltaksgaranti som skal sikre tilbud om arbeidsmarkedstiltak for 20–24-åringer som har vært sammenhengende ledige i seks måneder eller mer.

Det er en sentral målsetting for Regjeringen å gjennomføre NAV-reformen som planlagt. I all hovedsak vil alle landets kommuner være dekket av et NAV-kontor i løpet av 2009. Formålet med å etablere en felles arbeids- og velferdsforvaltning er å bidra til å få flere i arbeid og aktivitet og færre på stønad, at det blir enklere for brukerne og tilpasset brukernes behov, og at en får en helhetlig og effektiv arbeids- og velferdsforvaltning. Regjeringen legger vekt på at reformen skal gjennomføres som et likeverdig samarbeid mellom kommunene og Arbeids- og velferdsetaten og at reformen skal gjennomføres uten at det går utover den løpende tjenesteproduksjonen i forvaltningen. Gjennom 2008 har det vist seg at gjennomføring av reformen har vært mer krevende enn tidligere lagt til grunn, noe som nå har gitt seg utslag i form av svekkede resultater for tjenesteproduksjonen. For å oppnå bedre resultater foreslår Regjeringen å tilføre Arbeids- og velferdsetaten ekstra ressurser midlertidig i 2009.

Regjeringen har som mål å avskaffe fattigdom. Regjeringen vil bedre livsbetingelsene og mulighetene for den delen av befolkningen som har de laveste inntektene og de dårligste levekårene. Regjeringen vil føre en politikk for å redusere sosiale og økonomiske forskjeller i samfunnet.

Personer som midlertidig står utenfor arbeidslivet pga. nedsatt funksjonsevne eller aleneomsorg for små barn, skal sikres gode velferdsordninger med et rimelig inntektsnivå og som legger til rette for tilbakevending til arbeidslivet.

Å skape et mer inkluderende arbeidsliv basert på enkeltmenneskets ressurser og verdighet er et

av Regjeringens viktigste mål. Et inkluderende arbeidsliv innebærer at forholdene legges til rette for dem som midlertidig eller varig har fått nedsatt funksjonsevne eller arbeidsevne. Arbeidet med å skape et mer inkluderende arbeidsliv må utvikles i samarbeid med partene i arbeidslivet og forankres på den enkelte arbeidsplass i tråd med intensjonene i avtalen om et mer inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen). Regjeringen vil bidra til å forebygge sykefravær, legge til rette for effektive attførings- og rehabiliteringsløp og fokusere på at alle som kan, skal ha mulighet til å bruke sine ressurser i arbeidslivet.

Regjeringens mål med arbeidsmiljø- og sikkerhetspolitikken er et arbeidsliv med plass for alle, som sikrer arbeidstakernes behov for vern og trygghet og som gir en hensiktsmessig tilpasning til utviklingen i næringslivet. Det er virksomhetene selv som har ansvar for å sikre et fullt ut forsvarlig arbeidsmiljø. Hovedstrategien er å bidra til at virksomhetene selv, gjennom systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid, forebygger ulykker og helse-skade. I petroleumsvirksomheten er det spesielt viktig å ha fokus på forebygging av storulykker.

Regjeringen legger stor vekt på å sikre framtidens pensjoner. Et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem er den beste garantien for å sikre pensjonene for framtidens pensjonister. Et bærekraftig system innebærer at den økonomiske belastningen for de yrkesaktive ikke blir urimelig stor, og den framtidige alderspensjonen i folketrygden skal derfor bygge på prinsippet om at det skal lønne seg å arbeide. Samtidig skal folketrygdens alderspensjon ha en god sosial profil. Regjeringens siktemål er at det nye pensjonssystemet også skal være enkelt og forståelig.

Det er Regjeringens målsetning at det nye pensjonssystemet skal ha oppslutning i befolkningen. Reformarbeidet er basert på brede forlik i Stortinget og skjer i forståelse med partene i arbeidslivet. Regjeringen vil bidra til å sikre en fortsatt forsvarlig iverksetting av pensjonsreformen med tilstrekkelig tid til å gjennomføre de nye løsningene. Regjeringen vil derfor foreslå at iverksettingen av fleksibelt uttak av ny alderspensjon og innføringen av ny regulering av løpende pensjoner forskyves til 2011.

Regjeringen vil legge til rette for at innvandrere kan bidra med sine ressurser i arbeidslivet og samfunnslivet for øvrig. Regjeringen vil forhindre at det utvikler seg et klassesdelt samfunn hvor personer med innvandrerbakgrunn har dårligere levekår og lavere samfunnsdeltakelse enn befolkningen for øvrig.

Regjeringen vil føre en aktiv integreringspolitikk overfor nyankomne innvandrere for å sikre at de raskest mulig kan bidra med sine ressurser i det norske arbeidslivet og samfunnet for øvrig. Gjen-

nom økt innvandring har befolkningssammensetningen endret seg. Dette stiller krav til tilrettelegging av tjenester for en mer mangfoldig befolkning og til bred innsats for å sikre oppslutning om samfunnets grunnverdier. På integrerings- og mangfoldsområdet omfatter dette målrettet kvalifisering for nyankomne flyktninger, tilrettelegging for et inkluderende samfunn som sikrer alle like muligheter til deltakelse, og en helhetlig politikk for inkludering gjennom samordning mellom ulike sektorer.

Regjeringens hovedmål på flyktning- og innvandringsområdet er en samfunnstjenlig og styrt innvandring og en human, solidarisk og rettssikker. asyl- og flyktningpolitikk. For å nå disse målene er det avgjørende at utlendingsforvaltningen er helhetlig, effektiv og brukerorientert.

Regjeringen arbeider for at flyktninger skal kunne sikres beskyttelse nær konfliktområdene. Der dette ikke er mulig, skal Norge bidra gjennom å ta imot flyktninger og gi dem opphold og vern her i landet. Regjeringen vil verne om retten til asyl for mennesker på flukt og iverksette tiltak for å redusere antall asylsøkere i Norge som ikke oppfyller vilkårene for beskyttelse.

Innreise og innvandring til Norge skal reguleres og kontrolleres i samsvar med internasjonale forpliktelser og avtaler. Regjeringen ønsker å legge til rette for at den frie bevegelsen av personer innen EØS-området skal skje på en effektiv og god måte. Regjeringen vil legge til rette for at etterspurt utenlandsk arbeidskraft kommer hit og raskt kan begynne å jobbe. Det er en forutsetning at arbeidstakerne sikres norske lønns- og arbeidsvilkår, og sosial dumping vil bli aktivt motarbeidet. Regjeringens visumpolitikk skal bidra til mellomfolkelig samkvem, kultur- og kunnskapsutveksling. Regelverket for familieinnvandring skal bidra til at innvandrere, som vil bosette seg i Norge, har gode forutsetninger for å delta aktivt i samfunnslivet. Personer uten lovlig opphold skal returnere til hjemlandet så raskt som mulig.

Regjeringen vil legge til rette for at personer som tilhører nasjonale minoriteter skal kunne uttrykke, opprettholde og videreutvikle sin identitet, sitt språk og sin kultur. Regjeringen vil også bidra til at personer som tilhører nasjonale minoriteter får anledning til effektiv deltakelse i offentlige saker som berører dem.

Regjeringen legger til grunn at staten Norge opprinnelig er etablert på territoriet til to folk, samer og nordmenn, og at begge folkene har den samme rett og det samme krav på å kunne utvikle sin kultur og sitt språk. Samepolitikken som føres skal tjene den samiske befolkningen slik at samisk språk, kultur og samfunnsliv skal ha en sikker framtid i Norge.

2 Profil og satsingsområder

2.1 Samlet budsjettforslag fordelt på programområder og programkategorier

Betegnelse			mill. kr
	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
<i>Programområde 09 Arbeid og sosiale formål</i>			
09.00 Administrasjon	10 534,0	11 098,8	5,4
09.20 Tiltak for bedre levekår m.v.	465,5	808,6	73,7
09.30 Arbeidsmarked	5 502,1	6 459,0	17,4
09.40 Arbeidsmiljø og sikkerhet	699,2	727,9	4,1
09.50 Integrering og mangfold	4 486,5	5 333,3	18,9
09.60 Kontantytelser	2 768,0	2 843,6	2,7
09.70 Nasjonale minoriteter	10,2	14,8	45,0
09.80 Samiske formål	210,1	225,0	7,1
09.90 Beskyttelse og innvandring	1 422,7	3 281,3	130,6
<i>Sum før lånetransaksjoner</i>	<i>26 098,4</i>	<i>30 792,3</i>	<i>18,0</i>
<i>Lånetransaksjoner</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0</i>
Sum Arbeid og sosiale formål	26 098,4	30 792,3	18,0
<i>Programområde 29 Sosiale formål, folketrygden</i>			
29.20 Enslige forsørgere	3 943,5	3 797,3	-3,7
29.50 Inntektssikring ved sykdom, arbeidsavklaring og uførhet	105 070,8	111 486,9	6,1
29.60 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne m.v.	8 343,0	8 823,6	5,8
29.70 Alderdom	101 101,0	109 753,0	8,6
29.80 Forsørgertap m.v.	2 565,0	2 597,4	1,3
29.90 Diverse utgifter	270,0	260,0	-3,7
<i>Sum før lånetransaksjoner</i>	<i>221 293,3</i>	<i>236 718,2</i>	<i>7,0</i>
<i>Lånetransaksjoner</i>	<i>0,0</i>	<i>0,0</i>	<i>0</i>
Sum Sosiale formål, folketrygden	221 293,3	236 718,2	7,0
<i>Programområde 33 Arbeidsliv, folketrygden</i>			
33.30 Arbeidsliv	5 211,0	5 423,0	4,1
Sum Arbeidsliv, folketrygden	5 211,0	5 423,0	4,1
Sum Arbeids- og inkluderingsdepartementet	252 602,6	272 933,5	8,0

Arbeids- og inkluderingsdepartementets samlede budsjettforslag for 2009 er på drøyt 272,9 mrd. kroner. Folketrygdens utgifter på om lag 242,1 mrd. kroner utgjør en dominerende andel med nærmere 90 pst. av de samlede utgiftene under departementets budsjett. Budsjettforslaget innebærer en samlet vekst i utgiftene på drøyt 20,3 mrd. kroner, eller 8,0 pst., sammenlignet med saldert budsjett 2008. 2009-effekten av årets trygdeoppgjør utgjør om lag 11,6 mrd. kroner, og antatt lønns- og prisvekst ca. 2,9 mrd. kroner. Til sammen utgjør dette om lag 14,2 mrd. kroner. Dette innebærer en reell økning i bevilgningene på om lag 6,1 mrd. kroner eller 2,4 pst. Økningen skyldes bl.a. økte utgifter på utlendingsfeltet, økte anslag over utgifter til dagpenger, sykepenger og rehabiliteringspenger, samt styrking av særordningen for unge uføre. Videre er det en økning i utgifter til pensjonsreformen og til Arbeids- og velferdsetaten for å kompensere for produksjonstap knyttet til gjennomføringen av NAV-reformen.

2.2 Satsinger

Hovedprioriteringene i budsjettforslaget fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet for 2009 er:

- Gjennomføring av NAV-reformen og pensjonsreformen.
- Målrettet og aktiv arbeidsmarkeds- og inkluderingspolitikk.
- Tiltak for å bekjempe sosial dumping.
- Tiltak mot fattigdom og for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen.
- Økning av minstepensjoner, minsteytelser i folketrygden og den garanterte tilleggspensjonen for unge uføre.
- Oppheving av inntektsprøvningsreglene for personer mellom 68 og 69 år.
- Styrking av utlendingsforvaltningen.

I det følgende gis en overordnet omtale av de viktigste satsingene på Arbeids- og inkluderingsdepartementet ansvarsområde.

2.2.1 NAV-reformen og arbeids- og velferdsetaten

NAV-reformen er en viktig organisatorisk reform for å utvikle en helhetlig arbeids- og velferdspolitik. Hovedmålet med reformen er at flere skal være i arbeid eller aktiv virksomhet og at færre skal ha trygd eller stønad som hovedkilde til forsørgelse. Videre tar reformen sikte på en mer brukervennlig, samordnet og effektiv arbeids- og velferdsforvaltning.

I samarbeid med kommunene skal Arbeids- og velferdsetaten etablere NAV-kontorer. Kontorene skal være det samlende kontaktstedet i forvaltningen, slik at brukerne får ett sted å henvende seg. Regjeringen mener etableringen av disse kontorene vil være et viktig virkemiddel for å nå målsettingen om flere i jobb, og innen utgangen av 2008 vil om lag 285 NAV-kontorer være etablert. Ved inngangen til 2009 gjenstår det å etablere om lag 180 NAV-kontorer. De aller fleste av disse vil bli etablert i 2009, mens noen få vil først bli etablert i 2010 i påvente av egnede lokaler.

For 2009 forslås det bevilget i alt 1 440 mill. kroner til å fullføre gjennomføringen av NAV-reformen. Kommunene er kompensert med 320 mill. kroner over rammetilskuddet og 1120 mill. kroner foreslås bevilget over kap. 604 NAV-reform og pensjonsreform. Samlet sett har det blitt bevilget om lag 4,5 mrd. kroner for årene 2006-2009 til gjennomføringen av NAV-reformen.

Fra 1. januar 2009 overføres forvaltningsansvaret for helserefusjoner fra Arbeids- og velferdsetaten til Helsedirektoratet. Dette gjøres for å redusere bredden i etatens oppgaver, slik at den kan konsentrere innsatsen om å flere i arbeid og færre på stønad.

Arbeids- og velferdsetaten er midt inne i en omfattende omstilling gjennom NAV-reformen med etablering av NAV-kontor og forvaltningsenheter og arbeidet med pensjonsreformen. I tillegg har det vært arbeidet med oppfølgingen av Sykefraværsutvalget og med utvikling og tilrettelegging av virkemidler i Arbeids- og velferdsetaten. Omstillingene har i 2008 vist seg mer krevende for Arbeids- og velferdsetaten å gjennomføre enn opprinnelig lagt til grunn, og det har gått ut over etatens løpende tjenesteproduksjon. For å kompensere for dette er det foreslått å styrke Arbeids- og velferdsetatens driftsbevilgning midlertidig med 100 mill. kroner i 2009 med sikte på kortere saksbehandlingstid og å redusere antall restanser. Styrkingen av driftsbevilgningen i 2009 må ses i sammenheng den nylig framlagte stortingsproposisjonen hvor det foreslås å styrke Arbeids- og velferdsetaten driftsbevilgning med 60 mill. kroner i 2008.

En hovedutfordring for Arbeids- og velferdsetaten i 2009 vil være å sikre god gjennomføring av NAV-reformen og pensjonsreformen, og å gjenopprette en god og balansert oppfølging av den løpende virksomheten. Parallelt med dette vil utvikling, tilrettelegging og implementering av nye virkemidler i arbeids- og velferdspolitikken stå sentralt i 2009. Det dreier seg om implementering av kvalifiseringsprogrammet i nye NAV-kontorer, innføring av arbeidsavklaringspenger til erstatning for reha-

biliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad og endret regelverk for arbeidsmarkedstiltakene. I tillegg kommer oppfølging av sykmeldte, innføring av arbeidsevnevurdering, samt utvikling av IKT-løsninger for nye pensjonsregler og utforming av nye arbeidsprosesser og ny organsiering på pensjonsområdet. NAV-reformen og flere av disse oppgavene forutsetter ny kompetanse i etaten og ved NAV-kontorene. Alt i alt vil Arbeids- og velferdsetaten stå overfor svært omfattende og krevende utfordringer i 2009.

2.2.2 Pensjonsreformen

Stortinget har gjennom vedtak i mai 2005 og april 2007 klargjort hovedtrekkene i nytt pensjonssystem.

Alderspensjonen i folketrygden skal fortsatt være grunnpilaren i pensjonssystemet. Ny alderspensjon skal sikre en pensjon som opptjenes gjennom den enkeltes inntekt over hele livet. Samtidig skal alderspensjonen sikre en minsteinntekt (garantipensjon) i alderdommen for alle.

Stortinget har vedtatt at alderspensjonen skal kunne tas ut fleksibelt fra 62 år. Det er også åpnet for å kombinere uttak av alderspensjon og arbeid uten avkorting av pensjonen. Opparbeidede pensjonsrettigheter skal lønnsreguleres, mens pensjoner under utbetaling skal reguleres med et gjennomsnitt av lønns- og prisveksten. Stortinget har videre vedtatt å innføre en ordning med levealdersjustering i folketrygdens alderspensjon, som innebærer at man må jobbe noe lenger for samme pensjon hvis levealderen i befolkningen øker.

Ved behandling av St.meld. nr. 5 (2006-2007) sluttet Stortinget seg til Regjeringens forslag om at ordningen med levealdersjustering og fleksibelt uttak av alderspensjon iverksettes fra 2010 med virkning for nye alderspensjonister.

Departementet sendte 28. januar 2008 på høring forslag til ny alderspensjon i folketrygden med utkast til lovbestemmelser. Høringen omfattet blant annet forslag om at alderspensjonen skal tjenes opp ved oppbygging av en pensjonsbeholdning og at levealdersjusteringen og fleksibiliteten skal konkretiseres ved hjelp av delingstall. Årlig pensjon framkommer ved å dele beholdningen på delingstallet, som i hovedsak reflekterer gjennomsnittlig antall år som pensjonist. Nye opptjeningsregler ble foreslått gradvis innfaset for årskullene 1954–1962. I etterkant av lønnsoppgjøret i privat sektor sendte departementet 8. mai 2008 på høring blant annet forslag om gradvis innfasing av levealdersjusteringen. Forslaget innebærer at de første årskullene som kan ta ut pensjon etter at pensjonsreformen er trådt i kraft i noen grad skjermes for

effekten av den sterke økningen i levealderen de siste årene.

Departementet arbeider med oppfølging av høringen og tar sikte på å fremme en lovproposisjon for Stortinget i fjerde kvartal 2008.

Pensjonsreformen omfatter hele pensjonssystemet. Ved innføring av obligatorisk tjenestepensjon fra 2006 er alle arbeidstakere sikret tjenestepensjon i tillegg til alderspensjon fra folketrygden. Fra 2008 er det innført en ordning med individuell skattestimulert pensjonsparing. Parallelt med utforming av lovreglene for ny alderspensjon i folketrygden må andre deler av pensjonssystemet tilpasses, herunder folketrygdens ytelser til uføre og etterlatte, tjenestepensjonsordningene i privat og offentlig sektor og avtalefestet pensjon (AFP).

Arbeidet med utforming av regelverket for ny alderspensjon og relaterte ytelser er svært omfattende og tidkrevende. Det er dessuten viktig at pensjonsleverandørene både i privat og offentlig sektor får tilstrekkelig tid til administrative forberedelser fra endelige vedtak er fattet til de nye reglene kan iverksettes. Disse har i forbindelse med høringen av ny alderspensjon i folketrygden uttalt at det vil være vanskelig å gjennomføre fleksibelt uttak fra 2010.

Det er avgjørende at pensjonene utbetales til rett tid og med korrekt beløp til den enkelte. Regjeringen vil bidra til å sikre en fortsatt forsvarlig iverksetting av pensjonsreformen med tilstrekkelig tid til å gjennomføre de nye løsningene. Regjeringen vil derfor foreslå at iverksettingen av fleksibelt uttak av ny alderspensjon forskyves til 1. januar 2011.

Samtidig foreslås det å forskyve innføringen av ny regulering av løpende pensjoner til 2011. Løpende pensjoner vil dermed reguleres med lønnsvekst i perioden 1. mai 2010 til 1. mai 2011, i stedet for med gjennomsnittet av pris- og lønnsvekst.

Det foreslås ingen endring i iverksetting av opptjeningsreglene i ny alderspensjon, da disse først får betydning for de som tar ut pensjon fra 2016. Heller ikke iverksettingen av levealdersjusteringen foreslås endret fordi denne først får virkning fra 2011. Delingstallene for ulike årskull og uttakssaldre vil dermed ikke påvirkes.

En forskyvning av fleksibel pensjon til 2011 vil innebære noe lavere utgifter til folketrygdens alderspensjon i 2010 fordi årskullene 1944-1947 ikke får adgang til fleksibel alderspensjon før i 2011. Merutgiftene ved forskjøvet iverksetting av ny regulering, i forhold til det som ble presentert i høringsnotatet, gjelder i all hovedsak de som allerede er alderspensjonister i 2010 og anslås på det meste til om lag 560 mill. kroner i 2011. Deretter vil de årlige merutgiftene reduseres gradvis. Sam-

menliknet med videreføring av dagens regulering innebærer dette likevel lavere utgifter.

Partene i arbeidslivet i privat sektor inngikk i lønnsoppgjøret våren 2008 en avtale om en ny avtalefestet pensjon (AFP) som er tilpasset den nye alderspensjonen i folketrygden. I den nye ordningen vil AFP utformes som et livsvarig påslag til folketrygden. Ny AFP skal i følge avtalen erstatte dagens AFP-ordning for personer født i 1948 eller senere, mens personer født i årene 1944–1947 beholder dagens ordning. Opplegget for ny AFP er imidlertid basert på at fleksibiliteten i folketrygden skulle innføres fra 2010. Når fleksibiliteten forskyves, vil det ikke være mulig å innføre AFP som en påslagsordning allerede fra 2010. Hvordan dette skal håndteres vil bli avklart i dialog med partene i arbeidslivet.

Forskjøvet iverksetting av fleksibiliteten vil medføre at personer fra årskullene 1944 til 1948 og som ikke er omfattet av AFP ikke kan ta ut pensjon i 2010, men må utsette pensjoneringen med inntil ett år. Dette vil berøre de som hadde planlagt å ta ut alderspensjon fra folketrygden før 67 år og som samtidig oppfyller kravet til tidliguttak. Utsatt uttak blir kompensert gjennom delingstallsmekanismen ved at den årlige pensjonen blir høyere.

Endringene i folketrygden som følge av pensjonsreformen innebærer at det er behov for tilpasninger i pensjonsordningene for offentlig ansatte. I årets lønnsoppgjør ble det avtalt at det skal forhandles om dette i tariffoppgjøret i 2009. Et partssammensatt utvalg ledet av arbeids- og inkluderingsministeren skal utarbeide et beslutningsgrunnlag for forhandlingene. Arbeidet omfatter utredning av en ny tjenstepensjonsordning, herunder hvordan uføredeknningen i de offentlige ordningene skal tilpasses de kommende endringene i folketrygden. Utvalget skal også utrede den endelige tilpasningen av den nye AFP-ordningen og vurdere særaldersgrensene i offentlig sektor. Utvalget har fått frist til utløpet av februar 2009.

For 2009 foreslås 836,5 mill. kroner til IKT-utvikling av det nye pensjonssystemet. IKT-prosjektet startet opp i 2005 og gjennomføres i regi av Arbeids- og velferdsdirektoratet. I tillegg til å utvikle nye IKT-løsninger for nye pensjonsregler, skal det også utformes nye arbeidsprosesser og ny organisering på pensjonsområdet slik at Arbeids- og velferdsetaten kan håndtere det nye pensjonssystemet ved ikrafttreddelsen av pensjonsreformen. Den utviklingen som nå vil finne sted bygger på utviklingsarbeid som har vært gjort i tidligere faser.

2.2.3 Arbeidsmarkedspolitikken

I St.meld. nr. 9 (2006-2007) Arbeid, velferd og inkludering foreslo regjeringen å oppheve skillet

mellom ordinære og yrkeshemmede arbeidssøkere. Det ble samtidig presisert at Arbeids- og velferdsetatens tiltak og tjenester skal gis ut fra hvilke behov den enkelte har, og ikke være avhengig av hvilken inntektssikring vedkommende har rett på, eller hvilken målgruppe man tilhører. Regjeringens forslag fikk tilslutning i Stortinget, jf. Innst.S. nr. 148 (2006-2007).

For å øke fleksibiliteten i Arbeids- og velferdsetatens tiltak og tjenester overfor ulike arbeidssøkere legger Regjeringen opp til følgende endringer som angår arbeidsmarkedstiltakene i 2009:

- Rammefinansiering av stønader til skolepenger, fadder og arbeidstrening.
- Justert opplegg for gjennomføringen av arbeidsmarkedstiltakene.
- Endringer i regelverket for arbeidsmarkedstiltakene.

Samtidig ble budsjettpostene som tidligere finansierte arbeidsmarkedstiltak for ordinære og yrkeshemmede samlet i forbindelse med budsjettet for 2008.

Det vises til nærmere omtale under resultatområdet 2 Arbeidsmarked.

Forslaget til bevilgning under arbeidsmarkedstiltakene gir, basert på Arbeids- og velferdsetatens erfaringer med tiltakssammensetning og priser, teknisk sett rom for å be etaten gjennomføre i alt om lag 68 000 plasser i gjennomsnitt i 2009, jf. omtale under kap. 634, post 76. Dette inkluderer overføringen på 27 800 tiltaksplasser fra kap. 2653, post 71.

Det er flere usikkerhetsfaktorer som gjør det krevende å oppnå et eksakt tiltaksnivå og samtidig utnytte budsjetttrammen fullt ut. Dette er erfaringsmessig særlig knyttet til svingninger i priser på de enkelte tiltakene og til variasjon i tiltakssammensetningen. Implementering av omfattende endringer i Arbeids- og velferdsetatens tjenesteapparat og utfordringer knyttet til gjennomføring av NAV-reformen og pensjonsreformen, bidrar også til usikkerhet rundt tiltaksgjennomføringen i 2009.

Det kan eksistere en reell risiko for budsjettavvik og redusert måloppnåelse i tiltaksgjennomføringen under kap. 634, post 76 i 2009. Departementet vil derfor ha særlig fokus på disse områdene i styringen av Arbeids- og velferdsetaten. Departementet vil blant annet legge til grunn et minstekrav for tiltaksgjennomføringen i 2009.

Regjeringen ser det som viktig å forebygge langvarig ledighet og passivitet blant unge mennesker som er i startgropen av sin yrkeskarriere. Regjeringen utvider ungdomsgarantien. I tillegg til garanti om skole, arbeid eller tiltak til unge under 20 år og oppfølgingsgarantien for 20–24 åringer, innfører Regjeringen en tiltaksgaranti som skal

sikre tilbud om arbeidsmarkedstiltak for 20–24 åringer som har vært sammenhengende ledige i seks måneder eller mer. Departementet vil samtidig ta initiativ til å styrke samarbeidet mellom ulike offentlige instansers arbeid rettet mot unge i alderen 20–24 år som ikke er i arbeid eller utdanning for å sikre at denne gruppen gis en mer helhetlig og koordinert innsats.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet eier aksjeposter i arbeidsmarkedsbedriftene Itas amb AS (tidl. Industritjeneste AS), AS Rehabil og Adaptor AS (tidligere Blindes Produkter AS). I Itas amb AS inngår også Justisdepartementet på eiersiden. Stortinget har gitt sin tilslutning til salg av statens aksjer i de nevnte bedriftene gjennom behandling av St. prp. nr. 20 (2005-2006), jf. Innst. S. nr. 47 (2005-2006) fra arbeids- og sosialkomiteen. Departementene har tatt initiativ til å selge sine aksjer i bedriftene.

Arbeidsinnvandring

For å dekke samfunnets arbeidskraftsbehov er Regjeringens hovedstrategi å mobilisere de arbeidskraftsressursene som finnes blant ledige, undersyselsatte og personer med nedsatt arbeidsevne.

Som supplerende strategi for å dekke arbeidskraftsbehovet, vil Regjeringen legge til rette for arbeidsinnvandring. Norge er i dag en del av et felles arbeidsmarked innen EØS. Regjeringen ønsker å legge til rette for at arbeidsgivere og arbeidstakere kan dra nytte av de mulighetene EØS-arbeidsmarkedet gir. Regjeringen vil også legge til rette for arbeidsinnvandring fra tredjeland når arbeidslivet har behov for dette.

Norge har siden mai 2004 hatt overgangsregler for arbeidstakere fra åtte av landene som da ble medlem av EØS. Reglene ble utvidet til å omfatte Bulgaria og Romania i 2007. Regjeringen vil drøfte tidspunktet for avvikling av overgangsordningene med partene i arbeidslivet, jf. St.meld. nr. 18 (2007-2008) Arbeidsinnvandring.

Regjeringen har i meldingen lagt frem flere forslag som kan gjøre det lettere å hente inn nødvendig kompetanse fra utlandet til norsk arbeidsliv. Enklere tilgang på informasjon og kortere saksbehandlingstid er viktige tiltak for å imøtekomme arbeidslivets og den enkelte arbeidsinnvandrers behov. Et enklere regelverk vil bli fulgt opp som ledd i arbeidet med å utarbeide forskrifter til ny utlendingslov.

Det vises til nærmere omtale av Regjeringens politikk knyttet til Arbeidsinnvandring under resultatområde 2 Arbeidsmarked, resultatområde 3 Arbeidsmiljø og sikkerhet og resultatområde 10 Beskyttelse og innvandring.

Forbedring av dagpengeordningen

Personer som får tapt arbeidsinntekt som følge av arbeidsledighet sikres et rimelig inntektsnivå slik at de kan sørge for sitt livsopphold mens de er arbeidssøkere. Regjeringen ønsker å bedre vilkårene for permitterte arbeidstakere i fiskeindustrien, og foreslår at kravet til arbeidstidsreduksjon for å få dagpenger de første ti dagene av permitteringen senkes fra 50 til 40 pst. ved permitteringer i fiskeindustrien. Endringen vil gjelde fra 1. januar 2009.

Arbeidsavklaringspenger

Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil, som en oppfølging av St.meld. nr. 9 (2006-2007), legge fram en lovproposisjon for Stortinget om å etablere en ny tidsbegrenset inntektssikring, arbeidsavklaringspenger, i løpet av høsten 2008. Forslaget vil legge opp til at ordningene for rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad erstattes av arbeidsavklaringspenger. Nye regler vil tre i kraft i 2009, tidligst med virkning fra 1. mai.

Regjeringens mål er at innføring av arbeidsavklaringspenger skal føre til raskere og bedre avklaring av behov for stønad og tiltak, bedre oppfølging og medvirkning av den enkelte i stønadsforløpet, og bedre resultat i form av flere i arbeid, flere tidligere i arbeid og flere med bedre fotfeste i arbeidslivet. Det vises til nærmere omtale under resultatområde 4 Arbeidsretting, velferd og inkludering.

2.2.4 Bekjempelse av sosial dumping

Regjeringen er opptatt av at alle arbeidstakere i Norge skal ha gode og trygge arbeidsplasser og skikkelige lønns- og arbeidsvilkår. Dette er særlig viktig for den enkelte arbeidstaker, men kan dessuten være avgjørende for at Norge også fremover skal være et attraktivt arbeidsmarked for arbeidsinnvandrere, i et marked med stor konkurranse om tilgjengelig arbeidskraft. Målet er at vi ved en aktiv innsats skal unngå sosial dumping i Norge, uten å legge unødvendige hindringer i veien for arbeidsinnvandringen.

Arbeidstilsynets tilsynsarbeid viser at tiltakene som allerede er iverksatt for å forhindre sosial dumping har effekt. Samtidig avdekker tilsynsmyndighetene fortsatt at utenlandske arbeidstakere blir utsatt for utnyttning i form av lavere lønninger og dårligere sikkerhet- og arbeidsmiljøstandard enn det som er akseptabelt på det norske arbeidsmarkedet. De fleste av tiltakene mot sosial dumping har vært rettet mot byggebransjen. Mer bruk av arbeidsinnvandrere i nye bransjer og økt vridning av tilsynsinnsats mot disse bransjene kan

medføre at det blir avdekket flere grove tilfeller av sosial dumping. Etter utløpet av overgangsordningene er det dessuten en risiko for at flere vil bli tilbudt uakseptable vilkår.

Regjeringen foreslår derfor i en handlingsplan 2, ytterligere tiltak for å bekjempe sosial dumping, jf. resultatområde 3. Blant tiltakene er å igangsette en utredning av en modell for solidaransvar etter allmenngjøringsloven. Et annet viktig tiltak er forslag om å styrke Arbeidstilsynet med 10 mill. kroner i 2009. Økningen i tilsynsetatens ressurser vil også sikre at Arbeidstilsynet kan ivareta det utvidede tilsynsansvaret i forbindelse med regelverksendringene om påseplikt for oppdragsgivere, innsynsrett for tillitsvalgte, innføringen av id-kort i byggebransjen og registreringsordningen for bemanningsforetak. Det vises til nærmere omtale under resultatområde 3, delmål 3.

For å komplettere innsatsen mot sosial dumping, har Regjeringen også etablert en strategi for å styrke arbeidet for et anstendig arbeidsliv i andre land, jf. nærmere omtale under resultatområde 3, delmål 5.

2.2.5 Et inkluderende arbeidsliv

Et inkluderende arbeidsliv innebærer at forholdene på arbeidsmarkedet legges til rette for de som helt eller delvis ikke kan utføre sine vanlige arbeidsoppgaver og for de som midlertidig eller varig har nedsett funksjonsevne. Arbeidet med å skape et mer inkluderende arbeidsliv må forankres på den enkelte arbeidsplass, noe som innebærer at partene i arbeidslivet spiller en viktig rolle i dette arbeidet.

Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv av 14. desember 2005 og tillegg av 6. juni 2006 skal bidra til et mer inkluderende arbeidsliv til beste for den enkelte arbeidstaker, arbeidsplassen og for samfunnet. Avtalen skal bidra til at sykefraværet og antall nye mottakere av uføreytelser reduseres.

Regjeringen ble sammen med partene i arbeidslivet enig om en forsterket oppfølging av sykmeldte, jf. rapport fra Sykefraværsutvalget av 6. november 2006. Nye sykefraværsregler i arbeidsmiljøloven og folketrygdloven trådte i kraft 1. mars 2007. Statistikk over antall innhentede oppfølgingsplaner og gjennomførte dialogmøter viser at det er utfordringer med å få gjennomført alle dialogmøtene som forutsatt. Arbeids- og velferdsdirektoratet rapporterer at nødvendige systemer for oppfølging er i ferd med å komme på plass, og det forventes derfor at andelen vil øke. Det vil antakelig fortsatt ta noe tid innen oppfølgingen blir fullt ut tilfreds-

stillende, noe som kan henge sammen med gjennomføringen av NAV-reformen og at det samlede presset på etaten nå er svært stort. Med virkning fra 1. september 2008 er ny sykmeldingsblankett tatt i bruk. Den nye blanketten er utformet som en kommunikasjonskanal mellom den sykmeldte, lege/sykmeldende behandler og arbeidsgiver. Det er forventet at dette vil øke fokuset på tidlig og tett oppfølging av sykmeldte, med sikte på å finne løsninger på den enkelte arbeidsplass.

2.2.6 Handlingsplan mot fattigdom

Regjeringen la sammen med forslaget til statsbudsjett for 2007 fram Handlingsplan mot fattigdom. Handlingsplanen er fulgt opp i statsbudsjettet for 2008 og 2009. Det vises videre til eget trykt vedlegg til St.prp. nr. 1 (2008-2009): Handlingsplan mot fattigdom – Status 2008 og styrket innsats i 2009. Handlingsplanen er rettet inn mot 3 delmål:

- alle skal gis mulighet til å komme i arbeid
- alle barn og unge skal kunne delta og utvikle seg
- å bedre levekårene for de vanskeligst stilte

I statsbudsjettet for 2009 følger Regjeringen opp handlingsplanen med en ytterligere styrking på 1 249 mill. kroner, samtidig med at tiltakene fra 2007 og 2008 videreføres. Handlingsplan mot fattigdom er innrettet mot å bedre livsbetingelsene og mulighetene for den delen av befolkningen som har de laveste inntektene og de dårligste levekårene.

Handlingsplanen inneholder tiltak på flere departementers ansvarsområder: Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Barne- og likestillingsdepartementet, Kultur- og kirkedepartementet og Justis- og politidepartementet.

Bevilgningene til tiltak mot fattigdom er betydelig styrket etter at Stoltenberg II-regjeringen trådte. Etter regjeringsskiftet 2005 ble innsatsen i 2006 styrket med om lag 500 mill. kroner utover forslaget fra Bondevik II-regjeringen, jf. St.prp. nr. 1 (2005-2006) Tillegg nr. 1. Innsatsen mot fattigdom ble ytterligere styrket med 710 mill. kroner i 2007 og om lag 391 mill. kroner i 2008. Det er redegjort nærmere for tiltakene under Handlingsplanen mot fattigdom i budsjettproposisjonene fra det enkelte år.

Budsjettforslaget for 2009 innebærer en samlet styrking av de årlige bevilgninger til tiltak mot fattigdom med om lag 2 883 mill. kroner under denne Regjeringen.

Regjeringens styrkede innsats mot fattigdom¹

Tiltak	Mill. kroner			
	2006 ²	2007	2008 ³	2009
Arbeid	42,9	259,9	464,4	980,1
Barn og unge	7,6	47,6	67,6	67,6
Levekår	483,3	935,8	1 102,4	1 835,7
Samlet styrking av innsatsen mot fattigdom	533,8	1 243,3	1 634,4	2 883,4

¹ Tabellen viser satsingene akkumulert over de fire årene. Satsingene er summert i nominelle kroner, uten konsekvensjusteringer.

² Denne kolonnen viser styrket innsats etter Stoltenberg II-regjeringen tiltrådte, jf. St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 1 (2005-2006) og St.prp. nr. 66 (2005-2006). Summen for 2006 inkluderer også 100 mill. kroner til integreringstilskudd for familiegjenforent til personer med opphold på humanitært grunnlag.

³ Regjeringen foreslo i sitt forslag en styrking av innsatsen på om lag 336 mill. kroner. Stortinget plusset på 55 mill. kroner. Dette gir en samlet styrking av innsatsen i 2008 på om lag 391 mill. kroner.

Satsingen i 2009 fordeler seg på følgende tiltak:

	Mill. kroner
Kvalifiseringsprogrammet (AID)	329,7
Statlige arbeidsmarkedstiltak i kvalifiseringsprogrammet (AID)	186,0
Økning av satsnivået i de statlige veiledende retningslinjene for utmåling av stønad til livsopphold med 5 pst. (AID)	160,0
Styrket brukermedvirkning (AID)	2,0
Styrking av bostøtten (KRD)	303,0
Regulering av inntekts- og formuesgrensene for fri rettshjelp (JD)	36,3
Økt kultur- og organisasjonsdeltakelse blant grupper som er underrepresenterte (KKD)	4,0
Tiltak overfor rusmiddelavhengige i forbindelse med Opptrappingsplanen for rusfeltet (HOD)	228,0
Sum	1 249,0

Tiltakene i 2009 er nærmere redegjort i trykt vedlegg til St.prp. nr. 1 (2008-2009): Handlingsplan mot fattigdom – Status 2008 og styrket innsats i 2009.

Folketrygden bidrar til utjevning av inntekt og levekår, og bidrar til å forhindre fattigdom i det brede lag av befolkningen. I trygdeoppgjøret for 2008 var det enighet om en ekstraordinær økning av minstepensjoner og den garanterte tilleggspensjonen for unge uføre. I tilknytning til oppfølgingen av trygdeoppgjøret har Regjeringen foreslått å øke enkelte minsteytelser i folketrygden og overgangsstonaden til enslige forsørgere. Det vises til nærmere omtale under avsnitt 2.2.7.

Regjeringen foreslår for øvrig å styrke innsatsen knyttet til Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen i 2009 og vil bevilge til sammen 125 mill. kroner til styrking av kommunenes integreringsarbeid. Det vises til rapportering knyttet til Handlingsplan for integre-

ring og inkludering av innvandrerbefolkningen i Del III i denne proposisjon.

2.2.7 Satsinger på pensjonsområdet**Historisk løft for minstepensjonister og unge uføre**

I forbindelse med trygdeoppgjøret i 2007 ble partene enige om å kartlegge utviklingen i levekår og inntekt for minstepensjonister og unge uføre.

I trygdeoppgjøret for 2008 var det enighet om å benytte etterslepet fra trygdeoppgjøret i 2007 til en ekstraordinær økning i folketrygdens minstepensjon og å øke den garanterte tilleggspensjonen for unge uføre. Regjeringen har videre foreslått å øke minsteytelser i enkelte andre G-regulerte stønadsordninger (rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad), samt å øke overgangsstonaden for enslige forsørgere og satsene for supplerende stønad. Det var også enighet

i trygdeoppgjøret om en videre opptrapping av minstepensjonene i 2009 og 2010, slik at minstepensjon til enslige skal utgjøre to ganger grunnbeløpet (G) fra 1. mai 2010. Regjeringen har som siktemål at minsteytelsene for rehabiliteringspenger, attføringspenger, tidsbegrenset uførestønad og overgangsstønad for enslige forsørgere, også skal heves til 2 G.

Merutgiftene i 2009 som følge av disse endringene utgjør nærmere 1,9 mrd. kroner, herunder om lag 1,25 mrd. kroner til økt minstepensjon og vel 0,6 mrd. kroner til øvrige G-regulerte ytelser. Som en del av årets trygdeoppgjør ble også ordningen med garantert tilleggspensjon for unge uføre styrket. Merutgiftene i 2009 utgjør om lag 270 mill. kroner. Disse merutgiftene kommer i tillegg til merutgiftene på 1,9 mrd. kroner som nevnt ovenfor.

Avvikling av inntektsprøvingsregler for 68-åringer

Eldre arbeidstakere utgjør en betydelig ressurs i arbeidslivet, og Regjeringen ønsker å stimulere denne gruppen til å stå lenger i arbeid.

Fra 1. januar 2008 ble inntektsprøvingen av alderspensjon til 67-åringer opphevet. Regjeringen vil videreføre sin satsing på tiltak som kan øke arbeidstilbudet blant eldre, og vil gjøre det mer lønnsomt å kombinere arbeid og pensjon innenfor dagens pensjonssystem.

For å stimulere eldre til å stå lenger i arbeid, foreslår Regjeringen at pensjon ikke skal avkortes mot arbeidsinntekt for personer mellom 68 og 69 år. Merutgiftene i 2009, som følge av regelverksendringen, er anslått til 205 mill. kroner på kapittel 2670 Alderdom. Tar man hensyn til at endringen vil gi økte skatteinntekter, kan nettoutgiftene anslås til 125 mill. kroner i 2009.

Unntak fra treårsvilkåret for rett til uførepensjon og etterlattepensjon

I dagens situasjon er det stadig flere nordmenn som velger å ta arbeid utenfor landets grenser i kortere eller lengre perioder. Etter gjeldende regler er det et vilkår for rett til uførepensjon eller pensjon til gjenlevende at en har vært medlem i folketrygden tre år umiddelbart før uforheten/dødsfallet oppstår.

Regjeringen foreslår å etablere unntaksregler på dette området. Unntaket skal begrenses til tilfeller med lang tidligere botid/poengopptjening her. Formålet er å sikre at det kan ytes pensjon til uføre og etterlatte med lengre utenlandsopphold, som av

den grunn ikke fyller vilkåret om tre års forutgående medlemskap.

Videre foreslås det at tidsrom med tjeneste i FN og andre internasjonale organisasjoner som staten Norge er medlem av og/eller yter bidrag til, ikke skal regnes som utenlandsopphold ved vurderingen av om treårsvilkåret er oppfylt. Merutgiftene anslås til 6 mill. kroner i 2009.

2.2.8 Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen

Regjeringen vil føre en aktiv integrerings- og inkluderingspolitikk for å sikre at nyankomne innvandrere raskt kan komme ut i inntektsgivende arbeid, og at alle som bor i Norge skal ha like muligheter til å delta i samfunnet. For å lykkes er det behov for en helhetlig og bred innsats over lang tid.

I 2007 la Regjeringen for første gang frem Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen. Tiltakene i handlingsplanen ble fulgt opp og ytterligere styrket i 2008, bl.a. gjennom en stor satsning på arbeid mot tvangsekteskap. Regjeringen viderefører og styrker innsatsen for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen også i 2009. Det settes inn ekstra ressurser for å gi kommunene bedre rammebetingelser for integreringsarbeidet. Regjeringen foreslår at det bevilges til sammen 125 mill. kroner til styrking av integreringstilskuddet. Regjeringen foreslår at det innføres et grunntilskudd i opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere som en permanent ordning fra 2009.

Andelen innvandrere som deltar i arbeidsstyrken øker. Nyankomne flyktninger og personer med opphold på humanitært grunnlag og deres familiemedlemmer deltar i introduksjonsprogram. Dette har så langt gitt gode resultater. Om lag 60 pst. av deltakerne i introduksjonsprogram kommer i arbeid eller utdanning.

Vedvarende lavinntekt er et større problem i innvandrerbefolkningen enn befolkningen som helhet. Regjeringen vil forhindre at det utvikler seg et klassesdelt samfunn hvor personer med innvandrerbakgrunn har dårligere levekår og lavere samfunnsdeltakelse enn befolkningen for øvrig. Handlingsplan for integrering og inkludering må derfor sees i sammenheng med handlingsplanen mot fattigdom.

Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen inneholder tiltak innenfor flere departementers ansvarsområder. Den samlede styrkingen 2006 – 2009 på integrerings- og inkluderingsfeltet er på til sammen 825,7 mill. kroner.

Regjeringens styrkede innsats for integrering og inkludering¹

Tiltak	2006	2007 ²	2008 ^{3,4,5}	2009
Arbeid		212,0	269,0	394,0
Oppvekst, utdanning og språk	10,0	97,2	217,9	217,9
Likestilling		8,0	96,0	96,0
Deltagelse		13,0	17,8	17,8
Utvidet målgruppe for integreringstilskuddet	100,0	100,0	100,0	100,0
Sum	110,0	430,2	700,7	825,7

¹ Tabellen viser satsingene akkumulert over de fire årene. Satsingene er summert i nominelle kroner, uten konsekvensjusteringer.

² I revidert nasjonalbudsjett ble det satt av 9,8 mill. kroner ekstra til tiltaket gratis kjernetid og 4,3 mill. kroner til opplæring i mottak.

³ Midlene til tiltaket gratis kjernetid i revidert nasjonalbudsjett 2007 inngår i satsingen for 2008.

⁴ I 2008 ble tilskuddet til opplæring i norsk og samfunnskunnskap styrket med 95 mill. kroner, midlene ble nyttet til et basistilskudd til kommuner med mellom 4–150 personer i personkretsen. Styrkingen var ikke en varig omlegging av ordningen.

⁵ Midlene til styrking av integreringstilskudd i revidert nasjonalbudsjett 2008 på 50 mill. kroner inngår i satsingen for 2008.

Handlingsplan for integrering og inkludering – 2009

	Mill. kroner
Styrking av integreringstilskuddet	75,0
Styrking av integreringstilskuddet, helårseffekt av styrking i revidert budsjett 2008 som var forutsatt videreført	50,0
Sum	125,0

Det vises til nærmere omtale av Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen i del III av denne proposisjon.

Regjeringen foreslår at bevilgningen til Kainun instiutti – Kvensk institutt økes med 1 mill. kroner over Kultur- og kirkedepartementets budsjett til 4,5 mill. kroner i 2009.

2.2.9 Nasjonale minoriteter

Regjeringen har besluttet at det skal utarbeides en handlingsplan for å bedre levekårene for rom i Oslo. Handlingsplanen vil bli utarbeidet av en embetsgruppe med medlemmer fra berørte departementer. Arbeidet vil bli gjennomført i nær kontakt med Oslo kommune og det vil bli etablert kontakt og dialog med romgruppen.

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen over kap. 670, post 72 Tiltak for rom med ca. 3 mill. kroner i 2009. Bevilgningen skal dekke videreføringen av voksenopplæringstiltaket for unge voksne rom i regi av Oslo kommune og tiltak i handlingsplanen for å bedre levekårene for rom i Oslo.

Gjennom prioriteringen av organisasjonsstøtte vil regjeringen sikre de nasjonale minoritetenes grunnlag for utviklingen av eget språk og egen kultur. Regjeringen foreslår derfor at Tilskudd til nasjonale minoriteter økes med ca. 1 mill. kroner i 2009.

2.2.10 Samiske formål

I St.meld. nr. 28 (2007-2008) Samepolitikken fokuserer regjeringen på betydningen av å styrke samisk språk, og samiskspråklig informasjon, i offentlig forvaltning og tjenesteyting. Samisk språk er fortsatt i en utsatt stilling. Særlig er de små samiske språkene truet. Trolig er avgangen av samiske språkbærere i Norge større enn tilveksten. Regjeringen vil i samarbeid med Sametinget utvikle en handlingsplan for samisk språk.

Regjeringen foreslår at det bevilges totalt 8 mill. kroner til arbeidet med handlingsplanen over Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjett. Av dette foreslås 3 mill. kroner bevilget over kap. 681, post 72 Samisk språk, informasjon mv. Bevilgningen skal dekke Arbeids- og inkluderingsdepartementets arbeid med handlingsplanen.

Sametinget har en svært sentral rolle i arbeidet for samisk språk. Regjeringen foreslår derfor at 5 mill. kroner av de til sammen 8 mill. kronene til

arbeidet med handlingsplanen for samisk språk over Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjett tilføres Sametinget.

Videre er regjeringen innstilt på å imøtekomme Sametingets ønske om en fortsatt utvikling av Verdskapingsprogrammet for næringskombinasjoner med 2 mill. kroner. Regjeringen foreslår på denne bakgrunn å øke Sametingets budsjetttramme med 7 mill. kroner i 2009.

Regjeringen foreslår at det bevilges 1,5 mill. kroner til en gjenbegraving av skjelettmaterialet fra Neiden. Skjelettmaterialet, som i dag er oppbevart ved Universitetet i Oslo, planlegges gjenbegravet på gravplassen i Skoltebyen i Neiden.

Regjeringen foreslår at bevilgningen over Kultur- og kirkedepartementets budsjett til samiske kulturformål økes med 8,4 mill. kroner i 2009 til 62 mill. kroner. Videre foreslås det å øke tilskudd til samiske aviser med 2,7 mill. kroner til 21,6 mill. kroner i 2009.

Festivalen Riddu Riddu har fått knutepunktstatus for musikk fra 2009. Det innebærer et statstilskudd fra Kultur- og kirkedepartementet på 1,5 mill. kroner årlig.

2.2.11 Beskyttelse og innvandring

Prognosene for antall nye asylsøkere i 2008 er oppjustert fra 5 500, som lå til grunn for saldert budsjett 2008, til 15 000. Regjeringen vil iverksette en rekke tiltak for å begrense antall asylsøkere som ikke har behov for beskyttelse. Det er lagt til grunn at dette vil bidra til å redusere den betydelige veksten vi har opplevd siden sommeren 2007. Det legges derfor til grunn 15 000 asylsøkere også i 2009. Antallet ville ha vært høyere uten innstrammings tiltakene. Driftsbevilgningen til Utlendingsdirektoratet (UDI) og Utlendingsnemnda (UNE) foreslås økt med hhv. 177 mill. kroner og 110 mill. kroner i forhold til saldert budsjett 2008. Dersom ankomstene i 2009 blir lavere, vil det gi rom for å redusere antallet ubehandlede saker. Tiltakene omtales samlet under resultatområde 10 Beskyttelse og innvandring, delmål 2.2.

Økt saksbehandlingskapasitet

Lang saksbehandlingstid for asylsaker har en betydelig utgiftside knyttet til lang oppholdstid i mottak. Videre vanskeliggjør det arbeidet med retur av personer som får endelig avslag på søknad om asyl, og det forsinkes integrering og bosetting for de som innvilges opphold.

Den betydelige økningen i antall asylsøkere gjør det meget krevende å få til rask saksbehandling, både i førstinstans og andreinstans. Regjerin-

gen må ivareta flere hensyn, herunder også det å finne en god totaltilpasning mellom UDI og UNE. Bevilgningen til saksbehandling i UDI foreslås i 2009 økt med om lag 145 mill. kroner (tilsvarende ca 230-240 årsverk) og til UNE med om lag 103 mill. kroner i forhold til saldert budsjett 2008.

For 2009 innebærer dette at antallet saksbehandlerårsverk i UDI vil være på et nivå som tilsvare antallet ansatte ved utgangen av 2008, og en økning på 80 årsverk sammenlignet med gjennomsnittlig antall ansatte i 2008, jf. St.prp. nr. 59 (2007-2008) og St.prp. nr. 80 (2007-2008). Det er i budsjettforslaget for 2009 lagt opp til en produktivitetsvekst for asylsaksbehandlingen i UDI, og at antallet ubehandlede saker blir noe redusert.

Regjeringens forslag innebærer også en styrking knyttet til behandlingen av asylsaker i UNE. Dette inkluderer midler til rekruttering og opplæring knyttet til en svært høy andel nye medarbeidere, herunder også nye nemndmedlemmer. Antallet ubehandlede saker forventes å øke noe, men på kort sikt anses det ikke realistisk å bygge opp saksbehandlingskapasiteten med mer enn det som foreslås.

Elektronisk saksbehandling

Regjeringen har et mål om å modernisere og effektivisere utlendingsforvaltningen. Et sentralt tiltak er satsing på nye IKT-systemer og innføring av elektronisk arkiv- og saksbehandlingssystem for utlendingsforvaltning. Det er hittil bevilget 49 mill. kroner til utviklingsarbeidet, fordelt med 15 mill. kroner i 2007 og 34 mill. kroner i 2008. Regjeringen foreslår å bevilge 20 mill. kroner til videreføring av arbeidet i 2009.

Nytt elektronisk arkiv vil gi saksbehandlerne direkte elektronisk tilgang til all nødvendig informasjon, og etatene vil for fremtiden utveksle dokumenter og vedtak elektronisk heller enn per post. Informasjon vil være tilgjengelig for hele utlendingsforvaltningen samtidig. Det vil også etableres brukertjenester på Internett, herunder mulighet til sende inn søknad elektronisk.

Returarbeidet

Retur av personer med endelig avslag er en viktig forutsetning for at asylinstituttet skal fungere etter hensikten. For Regjeringen har satsing på retur og tilbakevending hatt høy prioritet. I 2009 foreslås det å øke bevilgningen med 10 mill. kroner i forhold til saldert budsjett 2008, for å sikre en videreføring av de nye stillingene som opprettes som følge av bevilgningsøkningen i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2008, jf. St.prp. nr. 59 (2007-2008).

Vertskommunetilskuddet

Vertskommuner for asylmottak skal få kompensert for de utgifter som følger av det å ha mottak i kommunen. Regjeringen foreslo i St.prp. nr. 1 (2007-2008) å styrke tilskuddet til vertskommuner for asylmottak med forsterkede avdelinger og/eller avdelinger for enslige mindreårige asylsøkere med totalt 10 mill. kroner. Det ble i tillegg iverksatt en omfattende kartlegging av alle vertskommunenes utgifter og inntekter. Resultatet fra kartleggingen var klart i mars 2008, og Regjeringen fulgte opp ved å foreslå å øke bevilgningen med 18,5 mill. kroner i forbindelse med St.prp. nr. 59 (2007-2008), slik at satsene per kommune og per ordinære mottaksplass ble doblet med virkning fra 1. juli 2008. Det er også etablert egne tilskuddsatser for kostnadskrevende barnevernssaker.

Totalt er vertskommunetilskuddsordningen styrket med 125 pst, sett i forhold til saldert budsjett 2007. I forhold til saldert budsjett 2008 foreslås bevilgningen økt med 57 mill. kroner som en volumjustert helårsvirkning av satsøkningen fra 1. juli 2008, jf. St.prp. nr. 59 (2007-2008). Vertskommunenes gjennomsnittlige utgifter til administrasjon, tolk, helse og barnevern kompenseres nå fullt ut. Det foreslås å bevilge 132,2 mill. kroner til ordningen i 2009.

Aktivitetstiltak for barn i asylmottak

Regjeringen ønsker å bedre situasjonen for barn i mottak. Asylsøkere har generelt svak økonomi, noe som medfører at barn i asylmottak i svært begrenset grad får mulighet til å delta i aktiviteter utenfor mottaket. Lek og aktivitet er viktig for utvikling av kunnskap og ferdigheter for å styrke barnas selvfølelse og ikke minst for å hjelpe dem til å håndtere en ellers vanskelig situasjon.

I 2007 ble det bevilget 5,5 mill. kroner til aktivitetstilbud for barn i asylmottak. Bevilgningen ble prisjustert og videreført i 2008. Regjeringen foreslår å øke bevilgningen med ytterligere 6,7 mill. kroner, til totalt 12,7 mill. kroner i 2009 for å tilrettelegge for en aktiv hverdag for asylsøkerbarna.

Økt satsing på enslige mindreårige asylsøkere

Regjeringen ønsker å gi enslige mindreårige asylsøkere et tilbud som ivaretar deres spesielle behov. FNs barnekomité anbefalte i 2005 at tilbudet til enslige mindreårige asylsøkere i mottak burde styrkes, og i desember 2007 overtok barnevernet ansvaret for enslige mindreårige asylsøkere under 15 år. I forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2008 ble bevilgningen økt med 10 mill. kroner for å

bedre tilbudet til enslige mindreårige asylsøkere i mottak. Dette foreslås videreført med en helårsvirkning på 26 mill. kroner for 2009.

I Barne- og likestillingsdepartementets St.prp. nr. 1 (2007-2008) ble det varslet at Regjeringen tok sikte på å i løpet av 2009 overføre ansvaret for enslige mindreårige asylsøkere i alderen 15-18 år til barnevernet. Parallelt med at barnevernet har overtatt ansvaret for enslige mindreårige asylsøkere under 15 år, har det blitt arbeidet med å forberede et tilbud til gruppen 15–18 år. I St.prp. nr. 1 (2007–2008) for Barne- og likestillingsdepartementet sto det følgende: *«Regjeringen tar sikte på at en overføring av ansvaret for denne gruppen kan foretas i løpet av 2009.»* Som tidligere omtalt har det i 2008 kommet langt flere asylsøkere enn det man opprinnelig la til grunn for 2008-budsjettet. Barnevernet vil dermed, slik det nå ser ut, få ansvaret for om lag 200 enslige mindreårige asylsøkere under 15 år i 2008 og 2009, mens den opprinnelige prognosen var på 30 barn per år. Det er fremdeles ikke etablert nok sentre for gruppen under 15 år, og kapasitetsoppbyggingen vil fortsette utover i 2009. Reformen har således blitt mer krevende enn hva man så for seg ved oppstarten. Dersom barnevernet også skulle overta ansvaret for enslige mindreårige asylsøkere mellom 15–18 år, ville dette ut fra dagens prognoser for asylsøkere medført et behov for å opprette om lag 20 nye omsorgssenter i 2009. Denne delen av reformen må derfor utsettes til senere budsjettår, jf. nærmere omtale under kap. 856 i Barne- og likestillingsdepartementets St.prp. nr. 1 (2008–2009). Regjeringen foreslår derfor å øke bevilgningen med ytterligere 15,5 mill. kroner i 2009 for å bedre mottakstilbudet for denne gruppen. Midlene er i hovedsak tenkt benyttet til å styrke bemanningen, og da særlig den barnevernfaglige og den psykologfaglige kompetansen. Det kan også vurderes å støtte barnevernet i vertskommuner med spesielle utfordringer. Samlet foreslår Regjeringen å øke bevilgningen knyttet til enslige mindreårige asylsøkere i mottak med 41,5 mill. kroner i 2009.

Forsterkede avdelinger

Forsterkede avdelinger kan sammenlignes med omsorgsboliger med forsterket ressursinnsats til psykisk helsearbeid, og er mottak med en døgnkontinuerlig bemanning. Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til forsterkede avdelinger med totalt 26,5 mill. kroner i 2009. Dette inkluderer flere ansatte per avdeling, samt en opprettelse av 20 nye plasser slik at det totalt er vil være 100 forsterkede plasser i mottaksapparatet i 2009. Økt bemanning vil gi en større trygghet ved uforutsette hendelser,

og også mulighet for noe individuell oppfølging. Kvalitetshevingen på forsterkede plasser, og økt antall plasser, vil sannsynligvis også føre til et redusert press på helsevesenet, samt redusere risikoen for alvorlige hendelser i mottakene.

Forberedelse av ikrafttredelsen av ny utlendingslov

Regjeringens forslag til ny utlendingslov ble behandlet av Stortinget våren 2008, jf. Ot.prp. nr. 75 (2006-2007) og Innst. O. nr. 42 (2007-2008). Et omfattende forskriftsarbeid pågår nå, med sikte på ikrafttredelse fra 1. januar 2010. Som forberedende tiltak er det behov for opplæring av ansatte i UDI og UNE. Det er også behov for oppdatering av kodeverk i saksbehandlingssystemet for utlendingssaker, samt i en rekke rundskriv, konsepter, informasjonsmateriell mv. Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til UDIs drift med 20 mill. kroner i 2009 til dekning av merutgifter som følge av dette.

2.3 Nærmere om arbeids- og velferdspolitikken

Regjeringens verdigrunnlag for arbeids- og velferdspolitikken framgår av avsnitt 1 foran. Satsingene på politikkområdet er omtalt i avsnitt 2.2. Med dette utgangspunkt omtales i det følgende noen hovedtrekk i Arbeids- og velferdspolitikken. Formålet med framstillingen er å sette de ulike politikkområdene som utgjør arbeids- og velferdspolitikken inn i en sammenheng. Det gis henvisninger til nærmere omtale i andre deler av proposisjonen.

I internasjonal sammenheng er sysselsettingen i Norge høy. Samtidig har Norge, sammenlignet med andre OECD land, en høy andel av befolkningen utenfor arbeidslivet på grunn av sykdom eller uførhet. Samfunnet sørger for at disse personene har en akseptabel inntekt gjennom midlertidige eller permanente ordninger for inntektssikring. Selv om mange ikke kan og heller ikke skal arbeide, er Regjeringens strategi innrettet på at man, gjennom bruk av tiltak og virkemidler, skal få en del av dem som i dag mottar ytelser til å komme i eller tilbake til arbeid. Deltakelse i arbeidslivet er et viktig virkemiddel mot fattigdom og for at enkeltindividet skal kunne utnytte sine muligheter og utvikle sine evner.

I årene som kommer står vi overfor store utfordringer på det norske arbeidsmarkedet. Det vil bli en betydelig økning i behovet for arbeidskraft, blant annet innenfor helse- og omsorgssektoren. Samtidig innebærer den demografiske utviklingen at en lavere andel av befolkningen vil være i arbeidsfør alder. Det er behov for en målrettet poli-

tikk med satsing på flere tiltak for at flere skal komme i arbeid, hindre utstøting av arbeidstakere og legge til rette for at eldre arbeidstakere motive-res til å stå lenger i jobb. De store reformene som er igangsatt på arbeids- og velferdsområdet er sentrale i denne sammenheng.

Arbeids- og velferdsetaten har ansvaret for gjennomføringen av arbeidsmarkeds-, trygde- og pensjonspolitikken. I løpet av de nærmeste årene skal det gjennomføres to store reformer parallelt i regi av Arbeids- og velferdsetaten. Det gjelder NAV-reformen og pensjonsreformen. I tillegg er en i ferd med å gjennomføre til dels betydelige endringer i virkemidler og arbeidsmetoder, blant annet som oppfølging av St.meld. nr. 9 (2006-2007) Arbeid, velferd og inkludering. Det er gitt en nærmere redegjørelse for Arbeids- og velferdsetatens virksomhet under resultatområde 1, kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten. Det er gitt en overordnet omtale av Regjeringens satsingsforslag knyttet til Arbeids- og velferdsetaten, NAV-reformen i avsnitt 2.2 over.

Hovedmålene for *NAV-reformen* er å få flere i arbeid og aktivitet og færre på trygd. Den nye forvaltningen bygd på et lovfestet partnerskap mellom stat og kommune skal, på tvers av tidligere etats- og fagskiller, bidra til et mer helhetlig og samordnet tilbud til personer som av ulike grunner står utenfor arbeidsmarkedet eller som står i fare for å falle ut av arbeidsmarkedet. Reformen skal bidra til å sikre arbeid for mange som er ufrivillige stønadsmottakere, blant annet gjennom tettere individuell oppfølging av den enkelte. Ved utgangen av 2009 vil det i nesten alle kommuner være etablert NAV-kontor. Med virkning fra 1. april 2008 ble forvaltningsansvaret for blant annet de kommunale ytelser som forvaltes av NAV-kontorene (økonomisk sosialhjelp og kvalifiseringsprogrammet) flyttet fra tidligere Sosial- og helsedirektoratet til Arbeids- og velferdsdirektoratet. Det er gitt en nærmere omtale av NAV-reformen under resultatområde 1, kap. 604 NAV-reform og pensjonsreform.

Pensjonsreformen gir et pensjonssystem som kombinerer behovet for økonomisk trygghet for den enkelte med å stimulere til arbeid. Det er viktig for Regjeringen at pensjonssystemet gir et rimelig pensjonsnivå i forhold til tidligere inntekt, samtidig med at systemet skal gi en grunnsikring i alderdommen. Det nye pensjonssystemet skal videre gi økte økonomiske insentiver til å stå lenger i arbeid. Det er gitt en nærmere omtale av pensjonsreformen og pensjonspolitikken i avsnitt 2.2 og under resultatområde 7 Pensjoner. En nærmere omtale av IKT-investeringer knyttet til pensjonsreformen er gitt under resultatområde 1, kap. 604 NAV-reform og pensjonsreform.

For at NAV-kontorene skal ha et sterkere fokus på oppfølging med sikte på å få flere tilbake i arbeid, flyttes forvaltningsansvaret for helse refusjoner over til Helsedirektoratet i 2009. En stor andel av henvendelsene ved NAV-kontorene i dag gjelder refusjoner innenfor helseområdet. Reformen bidrar derfor til at det frigis tid og ressurser til oppfølging av brukere som står utenfor arbeidsmarkedet. Ansvarsoverføringen er nærmere omtalt under resultatområde 1, kap. 605. Arbeids- og velferdsetaten. Det vises videre til omtale i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Antall personer som lever på livsoppholdsytelser har gjennom de to siste tiårene økt betydelig. Ved utgangen av 2007 var det om lag 560 000 personer som mottok enten sykepenger, rehabiliteringspenger, attføringspenger, tidsbegrenset uførestønad eller uførepensjon. Regjeringen er opptatt av at personer som mottar helse relaterte ytelser skal få en god og målrettet oppfølging med sikte på å komme tilbake til arbeidslivet.

Regjeringen la høsten 2006 fram St.meld. nr. 9 (2006-2007) Arbeid, velferd og inkludering, om virkemidlene i en ny arbeids- og velferdsforvaltning. Det sentrale poenget er at valg av virkemidler ikke bør styres av hvilken målgruppe man tilhører eller ytelse man får, men av den enkeltes behov, evner og muligheter på arbeidsmarkedet. Det ble foreslått å innføre en enklere og mer arbeidsrettet tidsbegrenset inntektssikring, arbeidsavklaringspenger, som skal erstatte dagens rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad. Det skal tas i bruk systematiske arbeidsevnevurderinger som redskap og metode for å avklare brukernes behov for arbeidsrettet bistand. Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil legge fram en lovproposisjon om arbeidsavklaringspenger for Stortinget i løpet av høsten 2008. Det er gitt en nærmere omtale av arbeidsavklaringspenger under resultatområde 4 Inntektssikring og arbeidsrettede tiltak. For å få bedre individuell tilpasning av den arbeidsrettede bistanden, blir dagens tiltaksstruktur forenklet ved at arbeidsmarkedstiltak som i dag er splittet opp på ulike målgrupper, blir slått sammen. Tildelingen av arbeidsmarkedstiltak mht. innhold, varighet og tilskudd vil med dette bygge på behovs- og arbeidsevnevurderingen som gjøres ved NAV-kontorene. Forslag til endringer er på høring. Det er gitt en nærmere omtale av *endringene i tiltaksregelverket* under Resultatområde 2 Arbeidsmarked.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet arbeider med oppfølging av Uførepensjonsutvalgets innstilling NOU 2007:4 Ny uførestønad og ny alderspensjon til uføre. Utvalget har foreslått ny bereg-

ningsmodell for uføreytelsen og ny modell for beregning av alderspensjon til personer som har mottatt uføreytelse. Uføreordningen skal sikre personer med omfattende helseproblemer en rimelig inntekt dersom de ikke kan arbeide, samtidig som den nye ordningen skal sikre at det skal lønne seg å arbeide. Forslaget om ny uføreytelse må tilpasses ny alderspensjon, men må også ses i sammenheng med forslaget om ny ordning med arbeidsavklaringspenger. Arbeids- og inkluderingsdepartementet tar sikte på å legge frem en odelstingsproposisjon med forslag om ny uføreytelse og ny alderspensjon til uføre i 2009. En nærmere omtale av uføreytelser er gitt under resultatområde 4 Arbeidsretting, velferd og inkludering.

Som et ledd i oppfølgingen av St.meld. nr. 9 (2006-2007) Arbeid, velferd og inkludering har Regjeringen innført et *kvalifiseringsprogram* for særskilt utsatte grupper, dvs. personer som har stått utenfor arbeidslivet i lengre tid eller som mangler erfaring fra arbeidslivet. Tilbudet skal gis til personer som vurderes å ha en mulighet til å komme i arbeid gjennom tettere og mer forpliktende bistand fra NAV-kontorene. Deltakelse i arbeidslivet er den viktigste sikringen mot fattigdom for den enkelte, og for at vedkommende skal få utnyttet sine ressurser og muligheter. Det er gitt en nærmere omtale av kvalifiseringsprogrammet under resultatområde 5 Levekår.

Et inkluderende arbeidsliv innebærer at forholdene på arbeidsmarkedet legges til rette for de som helt eller delvis ikke kan utføre sine vanlige arbeidsoppgaver grunnet sykdom, skade eller lyte og for de som midlertidig eller varig har nedsatt funksjonsevne. *Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv* av 14. desember 2005 og tillegg av 6. juni 2006 skal bidra til å forebygge sykefravær, øke fokus på jobbnærveret, hindre utstøting fra arbeidslivet og øke rekrutteringen til arbeidslivet av personer som ikke har et arbeidsforhold. Regjeringen ble sammen med partene i arbeidslivet enig om en forsterket oppfølging av sykmeldte, jf. rapport fra Sykefraværsutvalget av 6. november 2006. Andre virkemidler for å understøtte IA-avtalen er også tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte («Raskere tilbake») og tilretteleggingsgarantien. Sistnevnte skal sikre at arbeidssøkere med nedsatt funksjonsevne og arbeidsgivere skal få en garanti for tilrettelegging og oppfølging gjennom Arbeids- og velferdsetaten. Det er gitt en nærmere omtale av IA-avtalen og tiltak for et inkluderende arbeidsliv under Resultatområde 4.

Sentralt i arbeids- og velferdspolitikken står også videreutvikling og videreføring av arbeidslinjen, en generell politikk for å skape mindre økono-

niske forskjeller og bedring av økonomiske ytelser for mennesker som i dag lever på så lave inntekter at det må betegnes som fattigdom. Det er gitt en nærmere redegjørelse for Regjeringens *politikk for fattigdomsbekjempelse* under Resultatområde 5 Levekår og i eget trykt vedlegg til St.prp. nr. 1 (2008-2009): Handlingsplan mot fattigdom – Status 2008 og styrket innsats 2009.

For at arbeid skal være et gode for den enkelte, må arbeidet utføres under tilfredsstillende vilkår, uten fare for liv og helse, og med mulighet for egenutvikling, læring og sosialt fellesskap. Å kunne arbeide uten helseplager som følge av dårlig sikkerhet og arbeidsmiljø er et viktig velferdsgode. *Arbeidsmiljø- og sikkerhetspolitikken* er nærmere redegjort for under resultatområde 3.

Det er et sentralt mål for Regjeringens arbeids- og velferdspolitikken å redusere forskjellene i samfunnet og motvirke at enkeltpersoner blir isolert og tilsidesatt. Mange ikke-vestlige innvandrere i Norge er ikke godt nok integrert i lokalsamfunn og arbeidsliv. Det er derfor en nær kobling mellom arbeids- og velferdspolitikken og integreringspolitikken. Innvandringspolitikken har også klare koblinger til arbeids- og velferdspolitikken. Blant annet har arbeidsinnvandringen de senere år gitt et viktig bidrag til å dekke etterspørselen etter arbeidskraft i Norge.

Integreringspolitikken er nærmere omtalt under resultatområde 6 Integrering og mangfold. I tillegg gis det rapporteres det i forhold til regjeringens handlingsplan for integrering i del III av proposisjonen. *Innvandringspolitikken* er nærmere omtalt under resultatområde 10 Beskyttelse og innvandring. I tillegg er det gitt en overordnet omtale av dette politikkområdet i det påfølgende avsnitt.

2.4 En bedre utlendingsforvaltning

For å nå regjeringens overordnede mål om en samfunnstjenlig og styrt innvandring og en human og solidarisk flyktning- og asylpolitikk, er det avgjørende å sikre en utlendingsforvaltning som er helhetlig, effektiv og brukerorientert. En solid, vel-drevet, akseptert og rask utlendingsforvaltning er viktige forutsetninger for Regjeringens innvandrings- og flyktningpolitikk.

Den samlede utlendingsforvaltningen står overfor til dels nye og store utfordringer. Forvaltningen består av mange aktører som ligger under ulike departementer.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har det overordnede ansvaret for flyktning-, innvandrings- og integreringspolitikken. Flere av virksomhetene innenfor departementets ansvarsområde har kjerneoppgaver på dette området. Dette gjelder i sær-

lig grad Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). UDI er den sentrale etaten i utlendingsforvaltningen og er faglig overordnet politiet og utenriksstasjonene i utlendingssaker. UDI behandler og treffer vedtak i alle sakstyper etter utlendingsloven og statsborgerloven. UNE er et faglig uavhengig forvaltningsorgan som behandler klager på UDIs vedtak. IMDi's oppgave er å iverksette statens politikk for bosetting av flyktninger og å følge opp introduksjonsloven, rett og plikt til norskopplæring. Vi viser til nærmere omtale av flyktning- og innvandringspolitikken under Resultatområde 10 Beskyttelse og innvandring og Integreringspolitikken under resultatområde 6 Integrering og mangfold.

Justisdepartementet utgjør sammen med Politidirektoratet (POD) den sentrale politiledelse. POD er overordnet myndighet både for politidistriktene og særorganene i politiet og ivaretar det løpende etatsstyringsansvaret for disse. De 27 politidistriktene mottar, forbereder og behandler søknader om oppholds- eller arbeidstillatelse, reisedokumenter, bosettingstillatelser og statsborgerskap og skal uttransportere personer med ulovlig opphold. Hovedoppgavene til Politiets utlendingsenhet (PU) er registrering av asylsøkere, undersøkelser omkring asylsøkerens reiserute, fastsetting av identitet, forberedelser av og iverksetting av endelige avslag i asylsaker samt koordinering og kvalitetssikring av alle uttransporteringer fra Norge av utlendinger med ulovlig opphold. Politiet har også oppgaver knyttet til grensekontroller. Politiets sikkerhetstjeneste (PST) bidrar særlig i forhold til hvilke sikkerhetsmessige konsekvenser utlendingers opphold i riket kan ha, og forebygging og etterforskning knyttet til dette. Kriminalpolitisen (KRIPOS) er et sentralt bistandsorgan også for politiets oppgaveløsning på utlendingsforvaltningens område. Se for øvrig nærmere omtale under kategori 06.40 Politi og påtalemyndighet i Justisdepartementets St.prp. nr. 1 (2008-2009).

Utenriksdepartementet har det administrative ansvaret for utenriksstasjonene, som i stor grad er førstelinjetjeneste for utlendinger som ønsker å besøke eller flytte til Norge. Utenriksstasjonene fatter førsteinstansvedtak i visumsaker og er saksforberedende instans for alle saker fremmet utenfor riket. Utenriksstasjonene forbereder slike saker for vedtak i UDI og i politiet ved å innhente og verifisere dokumenter og opplysninger og å intervju søkere. Utenriksstasjonene fatter vedtak i de aller fleste visumsøknader, tar imot arbeids- og oppholdssaker og deltar i arbeidet med retur av personer uten lovlig opphold. Utenrikstjenesten har også oppgaver knyttet til verifisering av opplys-

ninger i asylsaker på vegne av UDI og UNE og er viktige samarbeidspartnere for politiet i arbeidet med avklaring og verifisering av asylsøkeres og andre utlendingers identitet. Verifiseringsarbeidet er dels knyttet til saksbehandlingen i oppholdssaker og dels knyttet til arbeidet med retur av personer med ulovlig opphold, der utenriktjenesten er involvert i kommunikasjonen med opprinnelseslandets myndigheter, jf. nærmere omtale under kategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten i Utenriksdepartementets St.prp. nr. 1 (2008-2009).

For å oppnå målene på området er det nødvendig med nært samarbeid med flere andre offentlige etater og departementer med et sektoransvar for tiltak og ordninger som omfatter utenlandske borgere. Dette gjelder for eksempel utdanning, helse, barnevern, likestilling, diskriminering, folkeregistrering og forebygging av kriminalitet. Tjenesteytingen innenfor de tre førstnevnte områdene er i hovedsak et kommunalt ansvar. I tillegg har Arbeids- og velferdsetaten, Arbeidstilsynet og skatetaten informasjons- og veiledningsoppgaver og beslutningsmyndighet knyttet til feltet. I sum tilsier ansvarsforholdene at det er et sterkt behov for samordning på området.

Den gjensidige avhengigheten mellom aktørene stiller store krav til koordinering og helhetlig forståelse. Svinginger i sakstype og saksmengde krever fleksibilitet, god informasjonsflyt og samordning. En ytterligere utfordring er at forvaltningen i stor grad betjener brukere som ikke kan norsk og som i liten grad er kjent med norsk forvaltning og norske samfunnsforhold. Regjeringen vil derfor vektlegge systematisk videreutvikling av utlendingsforvaltningen slik at den skal bli robust og tilpasningsdyktig og kan håndtere skiftende utfordringer.

I St.prp. nr. 56 (2006–2007) varslet Regjeringen at den ville sette i gang en bred gjennomgang av saksflyten på utlendingsfeltet. Formålet var å finne fram til områder for mer effektiv oppgaveløsning, produktivetsgevinster og bedre brukerservice, samtidig som kravene til tilfredsstillende kvalitet ivaretas. Arbeidet ble organisert i et tverrdepartementalt prosjekt (SVAR) mellom Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Justisdepartementet og Utenriksdepartementet. Gjennomgangen av saksflyten har omfattet hele utlendingsforvaltningen og alle typer saker. Utredningsarbeidet har vist at den gjensidige avhengigheten mellom aktørene i utlendingsforvaltningen er stor, og at det har vært krevende å samordne virksomhetene. Dette har hatt konsekvenser for oppgaveløsningen. En hovedkonklusjon fra arbeidet er at for å oppnå større effektivitet og bedre saksflyt i utlendingsforvaltningen, må styring, budsjettering og organisering inn-

rettes slik at aktørene samhandler bedre, jf. omtale i St. prp. nr. 59 (2007-2008).

Som en oppfølging av prosjektet, er det satt i gang en konkret gjennomgang av ansvarsdelingen for forvaltningsoppgaver knyttet til søknadsbehandlingen som ligger i henholdsvis politiet, UDI og utenriktjenesten.

Regjeringen legger følgende hovedprinsipper til grunn for denne gjennomgangen:

- Utlendingsforvaltningen skal framstå som enhetlig overfor brukeren.
- Klar ansvarsdeling mellom aktører og enheter som har oppgaver knyttet til søknadsbehandlingen.
- De ulike aktørenes komparative fortrinn skal utnyttes.
- Antall transaksjoner skal begrenses mest mulig og repeterende arbeidsprosesser mellom aktørene og enhetene i samme sak skal reduseres til et absolutt minimum.
- Utlendingsforvaltningen skal være tilgjengelig for brukeren. IKT-baserte kommunikasjonskanaler skal bygges ut.
- Spesialiserings- og stordriftsfordeler skal utnyttes for å øke effektivitet og kompetanse, sikre kvalitet, samt redusere sårbarhet i svingninger i saksmengde og innsatsfaktorer.
- Organiseringen skal legge til rette for overordnet og helhetlig budsjettering og styring av utlendingsforvaltningen.

Enkelte av de oppgavene utlendingsforvaltningen håndterer er særlig krevende. Avklaring av identitet og håndtering av dokumentasjon er en slik oppgave. Det er derfor igangsatt et arbeid parallelt med oppgavegjennomgangen i politiet/UDI/utenriktjenesten for å vurdere nærmere om det er hensiktsmessig å *etablere et nasjonalt identitets- og dokumentasjonssenter*. Arbeidet skal være sluttført våren 2009. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med konklusjonene av arbeidet på egnet måte.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Justisdepartementet og Utenriksdepartementet har helhetlig, effektiv og brukerorientert utlendingsforvaltning som felles mål. Dette skal legge til rette for bedre samordning av styring og resultatoppfølging overfor berørte virksomheter.

Regjeringen arbeider med en rekke andre tiltak for å sikre gode resultater for innvandrings- og flyktningpolitikken som må ses i sammenheng med oppfølgingen av SVAR-prosjektet. Dette gjelder blant annet:

- En omfattende satsing på nye elektroniske løsninger for en samlet utlendingsforvaltning. Etablering et elektronisk arkiv og elektronisk saksbehandling på utlendingsfeltet, samt mulighet for innlevering av søknad gjennom bruk av IKT-

løsninger, vil legge til rette for økt fleksibilitet i oppgaveløsningen, gi forenklet og raskere saksbehandling og mer brukervennlige løsninger. Det vil også gi grunnlag for mer samordnet og helhetlig styring, jf. omtale om EFFEKT-programmet under resultatområde 10, delmål 3.1.

- Oppfølging av stortingsmeldingen om arbeidsinnvandring som lanserer en rekke tiltak for enklere, raskere og mer brukervennlig saksbehandling av søknader om arbeidstillatelse, jf. St. meld nr 18 (2008-2009) og omtale under resultatområde 2 og 10 i del II.
- Arbeidet med ny utlendingsforskrift, som oppfølging av den nye utlendingsloven Stortinget behandlet våren 2008, jf. Ot.prp. nr. 75 (2006-2007) og Innst. O nr. 42 (2007-2008).

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen i 2009 for å kunne håndtere økt sakstilfang i utlendingsforvaltningen, jf. punkt 2.2.11. For å styrke arbeidet med retur foreslås bevilgningen økt med 10 mill. kroner til opprettelse av flere spesialutsendinger,

som en helårsvirkning av de 3 mill. kroner som ble bevilget til dette formålet i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2008. Det foreslås 20 mill. kroner til videreføring av arbeidet med å utvikle et elektronisk arkiv- og saksbehandlingssystem mv for hele utlendingsforvaltningen (EFFEKT), og å øke bevilgningen med 20 mill. kroner til dekning av merutgifter forbundet med innføring av ny utlendingslov med virkning fra 1. januar 2010. Vi viser for øvrig til nærmere omtale under kategori 06.40 Politi og påtalemyndighet i Justisdepartementets St.prp. nr. 1 (2008-2009) og kategori 02.00 Administrasjon av utenriktjenesten i Utenriksdepartementets St.prp. nr. 1 (2008-2009).

Regjeringen har iverksatt eller vil gjennomføre en rekke tiltak for å redusere antall asylsøkere som kommer til Norge uten å oppfylle vilkårene for beskyttelse. Både Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Justisdepartementet og Utenriksdepartementet er ansvarlig for å følge opp dette, jf. nærmere omtale under resultatområde 10 Beskyttelse og innvandring, delmål 2.2.

3 Sentrale utviklingstrekk

3.1 Utviklingstrekk på sentrale politikkområder

Arbeidsliv

Norge er blant landene i OECD-området med høyest yrkesdeltakelse og lavest ledighet. I perioden 2003-2007 har norsk økonomi vært i en oppgangskonjunktur. Det har ført til økt deltagelse i arbeids-

livet og til lav arbeidsledighet. Det er ventet at sysselsettingsveksten vil bli noe lavere i tiden som kommer.

Sysselsettingen vokste særlig sterkt fra sommeren 2005 til våren 2008. I tabellen nedenfor er det angitt tall for utviklingen fra 3. kvartal 2005 til 2. kvartal 2008. I denne perioden økte antall sysselsatte med over 200 000 personer. En må tilbake til 1980-tallet for å finne tilsvarende sterk vekst.

Arbeidsledige, yrkeshemmede og sysselsatte. 2. kvartal 2008 sammenlignet med 3. kvartal 2005. Sesongkorrigerte tall. Personer og prosent av arbeidsstyrken.

	3. kvartal 2005	2. kvartal 2008	Endring
Helt ledige i alt	81 400	40 000	- 51 %
Helt ledige 16–19-åringer	2,6 %	1,3 %	- 50 %
Helt ledige 20–24-åringer	6,0 %	2,6 %	- 57 %
Helt ledige personer over 60 år	2,7 %	1,6 %	- 41 %
Ledige innvandrere	9,0 %	4,2 %	- 53 %
Yrkeshemmede	3,8 %	3,1 %	- 18 %
Arbeidsledige, AKU	4,7 %	2,5 %	- 53 %
Sysselsatte personer	2 300 000	2 500 000	10 %

Kilde: Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Arbeids- og velferdsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå

Antall arbeidsledige er halvert på de knappe tre årene siden Regjeringen tiltrådte.

Regjeringen legger til grunn en sysselsettingsvekst i 2008 på 2,8 pst., tilsvarende 70 000 personer. I 2009 forventes sysselsettingen å vokse mindre. Det legges til grunn en vekst på 0,4 pst. eller 10 000 personer. Regjeringen anslår videre en ledighet mål gjennom Statistisk sentralbyrås arbeidskraftsundersøkelse (AKU-ledighet) på 2,5 pst. i gjennomsnitt for 2008, økende til 2,8 pst. i 2009.

Antall personer registrert som yrkeshemmede i Arbeids- og velferdsetaten har siden starten av 2005 gått ned. I 1. halvår 2008 var det i gjennomsnitt om lag 81 300, og dette innebærer en nedgang på 5 pst. sammenlignet med tilsvarende periode i 2007. Ved utgangen av august 2008 var det om lag 80 800 yrkeshemmede. Nedgangen må blant annet sees i sammenheng med færre nye

registrerte og styrket innsats for gruppen slik at gjennomstrømningen har økt. Det bedrede arbeidsmarkedet har gjort det enklere også for yrkeshemmede å komme i jobb.

Arbeidsmiljø- og sikkerhetstilstanden i Norge er i hovedtrekk god. Et flertall av arbeidstakerne arbeider under forsvarlige forhold og det drives et forebyggende arbeidsmiljø- og sikkerhetsarbeid i stadig flere virksomheter. På tross av dette er det store utfordringer på feltet. Vi har fortsatt et betydelig omfang av sykdom og skade forårsaket av at arbeidstakere blir utsatt for eksponering fra kjemikalier eller påkjenninger fra fysiske og ergonomiske faktorer i arbeidsmiljøet. De som rammes av slike arbeidsmiljøbelastninger kan få forringelse av livskvaliteten og, i alvorlige tilfeller, en for tidlig død. Langtidssykefraværet i Norge er høyt, og antall uførepensjonister øker årlig. Den omfattende arbeidsinnvandringen har også ført til store utfor-

dringer ift. sosial dumping (dvs. brudd på lønns- eller arbeidsvilkår).

Det er således en hovedutfordring for arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene å påvirke virksomhetene til å ta på alvor det ansvaret de er lovpålagt og at de selv, gjennom systematisk helse, miljø og sikkerhetsarbeid, forebygger og reduserer uønskede helseeffekter, langtidssykefravær og uførepensjonering.

Muskel- og skjelettlidelser, samt psykiske lidelser er de klart hyppigste diagnosene blant personer med langtidssykefravær og uførepensjonering. I tillegg til forebygging på disse områdene, er det også sentralt at arbeidsgivere gjennomfører omstillinger slik at man kan unngå negative konsekvenser og påfølgende risiko for langvarig fravær og uførepensjonering.

Årsaksforholdene mellom arbeidsmiljø, sykefravær og utstøting fra arbeidslivet er sammensatte og komplekse. Det er derfor fortsatt stort behov for kunnskapsutvikling og forskning både på «gamle» og nye utfordringer på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet.

I petroleumsvirksomheten er det risiko for storulykker med særlige negative konsekvenser og kostnader både for mennesker, miljø og materielle verdier. For å forstå årsaker til storulykker, og dermed kunne iverksette effektive tiltak, må faktorer som teknologi, styringssystemer, organisering, mennesker og kultur, ses i sammenheng. Styring av storulykkesrisiko krever en forståelse av disse sammenhengene, og en aktiv involvering fra ledere på alle nivåer i beslutninger med betydning for sikkerheten. Et godt arbeidsmiljø er viktig i seg selv, men er også en viktig forutsetning for å opprettholde en lav storulykkesrisiko. Kontinuerlig læring og forbedringstiltak etter nestenulykker og hendelser med storulykkespotensial, er svært viktig.

Det totale sykefraværet har vært stabilt på 6,9 pst. i 2006 og 2007. I 1. halvår av 2007 ble sykefraværet noe redusert, mens det økte svakt i 2. halvår 2007. Sykefraværet har hittil i 2008 vist en svak økning. Regjeringen og partene i arbeidslivet er enige om å arbeide for å nå IA-avtalens målsetninger. Evaluering av IA-avtalen er iverksatt og vil bli ferdigstilt i løpet av 2009.

Innvandring

I 2007 nådde nettoinnvandringen av utenlandske borgere til Norge i underkant av 40 000, det høyeste nivået noensinne og betydelig flere enn rekordnivået året før på 24 000. Det kom klart flest fra Polen, 14 000 mot 6 800 året før, dernest fra Sverige, 4 300 mot 1 300, og fra Tyskland, 3 600 mot 1 600 året før. Dette var hovedsakelig arbeidsinn-

vandring og noe påfølgende familieinnvandring. Samlet kom mer enn 6 av 10 innvandrere fra medlemsland i EU, mens andelen så seint som i 2003 var 4 av 10.

Det kan skilles mellom fire hovedgrunnlag for innvandring til Norge: familieforhold, arbeid, utdanning eller behov for beskyttelse. Statistikk fra SSB viser at i perioden 1990–2006 innvandret 284 000 personer fra land utenfor Norden. For hele perioden sett under ett var 43 pst. familieinnvandring, 29 pst. innvandring av personer med behov for beskyttelse eller opphold på humanitært grunnlag, 16 pst. var arbeidsinnvandring, og 11 pst. kom på grunnlag av utdanning, kulturutveksling eller lignende. De siste årene i perioden var tendensen økt arbeidsmigrasjon (40 pst. i 2006) og en lavere andel personer med behov for beskyttelse eller opphold på humanitært grunnlag (11 pst. samme år). Når 2007-tall for innvandringsgrunn foreligger, vil de vise at andelen arbeidsinnvandring var enda høyere. Norge skiller seg i så måte lite ut fra utviklingen i mange land i Europa. Økt antall asylsøkere i 2008 og eventuelt lavere etterspørsel etter utenlandsk arbeidskraft i enkelte sektorer vil kunne moderere denne tendensen noe.

Fra siste kvartal 2007 har det vært en kraftig økning av antall asylsøkere til Norge. Ved utløpet av de første åtte månedene i 2008 var økningen på 130 pst. sammenlignet med samme periode 2007, det vil si fra 3 700 til 8 500 asylsøkere. Det var den nest største veksten i Europa, både relativt og i absolutte tall og innebærer at Norge hittil i 2008 har fått en uforholdsmessig stor andel av asylsøkere i Europa. Utviklingen når det gjelder antall asylsøkere i ulike europeiske land i 2008 varierer. Blant annet har det vært en nedgang i land som Spania, Hellas og særlig Sverige, mens det i tillegg til Norge har vært merkbar økning i Nederland, Tyskland og Storbritannia.

Årsakene til økningen i Norge er sammensatte. Det har vært en klart negativ utvikling i mange konfliktfylte land som asylsøkere kommer fra. Samtidig er innstramminger og nedgang i det svært høye antallet asylsøkere i Sverige trolig en viktig faktor. Særlig gjelder det økningen i antallet asylsøkere fra Irak. Dette har vært det største opprinnelseslandet de siste to årene og er det fortsatt i 2008. Andre viktige opprinnelsesland er Eritrea, Somalia Russland (tsjetsjenere) og Afghanistan. Dessuten har det kommet mange statsløse palestinere.

Integrering og inkludering

Omlag 10 pst. av befolkningen var per 1. januar 2008 innvandrere (459 000) eller barn født i Norge av innvandrere (79 000). Det er omtrent like

mange kvinner som menn. Over 200 land er representert, og om lag tre av fire har bakgrunn fra ikke-vestlige land.

To rapporter Statistisk sentralbyrå har utgitt i den senere tid (Innvandrerens levekår 2005/2006 og Innvandrere og etterkommere i arbeid og utdanning 2008/33) viser at levekårene for mange innvandrere i Norge er dårligere enn for resten av befolkningen. Variasjonen er imidlertid stor mellom innvandrergruppene. Variabler som botid i Norge, utdanning, sysselsetting, norskkunnskaper, opplevd diskriminering, forhold til opprinnelsesland og religiøsitet gir seg utslag i ulike integreringsløp og leverkårsituasjoner. Innvanderers gjennomsnittlige inntekt er markert lavere enn resten av befolkningen, og nesten halvparten oppgir at de har opplevd diskriminering på grunn av sin innvandrerbakgrunn. Levekårene ser ut til å bedre seg med botid i Norge.

Det har vært en positiv utvikling når det gjelder innvandrernes deltakelse på arbeidsmarkedet i løpet av det siste året. Andelen sysselsatte innvandrere har økt, og andelen sysselsatte stiger med økt botid. For noen innvandrergupper er forskjellen mellom kvinner og menn store når det gjelder deltakelse på arbeidsmarkedet, også selv om de har bodd lenge i Norge. Nedgangen i innvandreres ledighet har i store trekk fulgt utviklingen i samlet ledighet. Innvandrere har likevel fortsatt en ledighetsandel som er om lag tre ganger så høy som for befolkningen i alt.

Et liknende bilde gjør seg også gjeldende for unge (16-25 år) innvandrere og etterkommere (norskfødte med foreldre født i utlandet). Det er liten forskjell på etterkommere med ikke-vestlig bakgrunn og majoritetsunge når det gjelder andel i utdanning og arbeid. For de som selv har innvandret, betyr alderen de hadde ved innvandringen svært mye for om de er aktive i utdanning og arbeid. Har de hatt hele skolegangen i Norge, er andelen aktive om lag på samme nivå som for etterkommere. Det er blant unge innvandrere med kortere botid i Norge at andelen i arbeid og utdanning er lavere. En del av de unge oppgir å ha svake norskkunnskaper.

Det er utfordringer knyttet til likestilling mellom kjønnene, og en del unge kvinner er utenfor utdanning og arbeid. Lavere deltakelse blant kvinnelige etterkommere over 25 år bidrar til at forskjellene øker med alderen. Hos mannlige etterkommere over 24 år er nivået nokså stabilt.

Det er viktig å følge situasjonen til barn og unge med innvandrerbakgrunn nøye, og å sikre at disse får gode muligheter for deltakelse i arbeids- og samfunnslivet. Nasjonale prøver i skolen har vist at elever med innvandrerbakgrunn som

gruppe, spesielt de som selv har innvandret, har noe dårligere læringsutbytte enn andre elever. Unge med innvandrerbakgrunn er også overrepresentert blant dem som ikke fullfører videregående opplæring. Det er i den sammenheng viktig å bidra til at alle barn som vokser opp i Norge kan norsk når de begynner på skolen, og at de får et godt læringsutbytte i skolen i tidlig alder.

Levekårsproblemene i enkelte områder i Oslo, særlig Groruddalen og Søndre Nordstrand, er store sammenliknet med befolkningen for øvrig. Mer enn 35 pst. av beboerne i Groruddalen har innvandrerbakgrunn, og området skårer dårligere både når det gjelder arbeid, utdanning, helse og bolig.

Behovet for bosetting av flyktninger i kommunene varierer fra år til år i forhold til antall som får vedtak om opphold. I 1994 bosatte kommunene over 11 000 flyktninger. De siste årene har i overkant av 200 kommuner samlet bosatt mellom 3 800 og 5 000 flyktninger hvert år. I 2009 anslås at det er behov for å bosette om lag 8 000 personer, altså dobbelt så mange. Det blir en stor utfordring for kommunene å framskaffe et tilstrekkelig antall egnede boliger, slik at ventetiden i mottak ikke øker. Flere kommuner må delta i bosettingsarbeidet og bygge opp kompetanse på dette feltet, slik de kan tilby en kvalitativt god norskopplæring og individuelt tilpassede introduksjonsprogram.

Gjennom deltakelse i introduksjonsprogram skal nyankomne flyktninger, personer som har fått opphold på humanitært grunnlag og deres familiedlemmer få bedre muligheter for deltakelse i arbeids- og samfunnsliv. Introduksjonsprogrammet skal gi grunnleggende ferdigheter i norsk, grunnleggende innsikt i norsk samfunnsliv og forberede til deltakelse i yrkeslivet eller i videre utdanning. I 2007 evaluerte FAFO ordningen, og viste at nær 60 pst. av de 4 053 deltakerne som gikk ut av introduksjonsprogrammet mellom 1. september 2004 og 1. september 2006 var i arbeid eller utdanning. Kvinner går i mindre grad enn menn over i arbeid, blant annet på grunn av fødsler og omsorg for små barn. Tall fra SSB viser at til sammen 8 290 personer deltok i introduksjonsprogrammet i løpet av 2007.

Fattigdom

Flertallet i befolkningen har høy levestandard og gode levekår. Alle deler av befolkningen har nytt godt av inntekts- og velstandsutviklingen i det norske samfunnet, men et mindretall har blitt hengende etter. Norge har, som de andre nordiske landene og enkelte andre land, en relativt lav andel med lav inntekt og lav inntektsulikhet. Inntektsu-

likheten i Norge har økt i årene etter 1990, men er fortsatt lav i internasjonal sammenheng.

Enkelte personer har økonomiske ressurser og en levestandard som avviker betydelig fra det som er alminnelig i samfunnet. Disse har i mindre grad enn andre muligheter til å skaffe seg goder og delta i aktiviteter. Lavinntekt¹ er en viktig indikator på fattigdom selv om også andre forhold er av vesentlig betydning for levekår. I treårsperioden 2004–2006 hadde 2,9 pst. av befolkningen (med unntak av studenter) en inntekt under halvparten av medianinntekten (OECD-skala²). Dette er en nedgang på 0,1 pst. fra perioden 2003–2005. Også målt ved 60 pst. av medianinntekten har andelen med vedvarende lavinntekt de senere årene vært relativt stabil. I treårsperioden 2004–2006 var 7,9 pst. av befolkningen registrert med inntekt under 60 pst. av medianinntekten (EU-skala), som er uendret fra målingen for perioden 2003–2005.

Innvandrerbefolkningen, og særlig ikke-vestlige innvandrere, er betydelig overrepresentert blant personer med langvarig lavinntekt sammenlignet med befolkningen som helhet, og andelen med lavinntekt holder seg på et relativt høyt nivå. Tallene for perioden 2004–2006 viser også en svak nedgang i andelen med vedvarende lavinntekt i

denne gruppen, særlig for innvandrere med ikke-vestlig landbakgrunn.

Om lag 43 000 barn, eller 4,4 pst. av alle barn under 18 år, bodde i husholdninger med vedvarende lavinntekt i perioden 2004–2006, målt ved halvparten av medianinntekten. Innvandrerbarn er klart overrepresentert blant barn i lavinntekts-husholdninger, og utgjør om lag 40 pst. av alle barn med vedvarende lavinntekt.

Det vises for øvrig til omtale under resultatområdet 5 Levekår og i eget trykt vedlegg til St.prp. nr. 1 (2008–2009): Handlingsplan mot fattigdom – Status 2008 og styrket innsats 2009.

Økonomisk sosialhjelp

Mottakere av økonomisk sosialhjelp er overrepresentert blant personer med vedvarende lav inntekt. Personer med lav inntekt har hatt en svakere inntektsvekst enn befolkningen ellers siden midten av 1990-tallet. Mange sosialhjelpsmottakere har vedvarende og sammensatte levekårsproblemer.

I følge tall fra Statistisk sentralbyrå mottok 109 608 personer om lag 4,3 mrd. kroner i økonomisk sosialhjelp i løpet av 2007. Sammenlignet med 2006 er dette en nedgang på 10 pst. i antall mottakere. Utbetalingene har samlet gått ned med 8 pst. fra året før målt i 2007-kroner.

I 2007 fikk hver mottaker i gjennomsnitt 38 900 kroner, en økning på 1 000 kroner (målt i 2007-kroner) siden 2006. Gjennomsnittlig stønad pr. måned med utbetaling er i 2007 på 7 300 kroner.

3.2 Utviklingstrekk innenfor folketrygden

Nedenfor vises en oversikt over antall mottakere av stønader fra folketrygden for utvalgte stønadsgrupper.

¹ For å kunne sammenligne den økonomiske velferden til husholdninger av ulik type og størrelse er det vanlig å justere inntekten ved hjelp av såkalte ekvivalensskalaer. En ekvivalensskala gir uttrykk for hvor stor inntekt en husholdning på for eksempel fire personer må ha, for å ha samme levestandard eller økonomisk velferd som en enslig person. OECD skalaen legger mindre vekt på husholdningenes stordriftsfordeler forbundet med at flere personer deler på utgiftene enn EU-skalaen (som er en modifisert versjon av OECD-skalaen). Lavinntektsgrensen defineres som regel som hhv. 50 (OECD-skala) og 60 pst. (EU-skala) av medianinntekten.

² Vedvarende lavinntekt er her definert som gjennomsnittsinntekten i en treårsperiode under hhv. 50 (OECD-skala) og 60 pst. (EU-skala) av medianinntekten.

Mottakere¹ av stønader fra folketrygden ved utgangen av årene 2005-2007 (utvalgte stønadsgrupper):

	2005	2006	2007	Prosentvis endring fra 2005 til 2007	Prosentvis andel av befolkningen
<i>1. Varig inntektssikring</i>					
Alderspensjon	629 337	634 216	639 255	1,6	13,7
Uførepensjon	300 877	297 485	294 850	- 2,0	6,2
Pensjon til gjenlevende ektefeller og tidligere familiepleiere	24 381	24 164	23 460	- 3,8	0,5
Barnepensjon	14 075	14 043	13 786	- 2,1	0,3
I alt	968 670	969 908	971 351	0,3	20,8
<i>2. Midlertidig inntektssikring</i>					
Sykepenger ²	117 991	121 491	128 937	9,3	2,8
Rehabiliteringspenger ³	47 305	46 478	47 056	- 0,5	1,0
Attføringspenger	68 413	64 272	57 469	- 16,0	1,2
Tidsbegrenset uførestønad	18 814	30 333	38 694	105,7	0,8
Foreløpig uførepensjon	1 414	1 337	1 409	- 0,4	0,03
Overgangsstønad til enslige forsørgere	27 288	25 550	23 213	- 14,9	0,5
Dagpenger til arbeidsledige ⁴	77 203	48 828	32 112	- 58,4	0,7
Foreldrepenger ⁵	48 010	47 745	50 283	4,7	1,1
I alt	407 438	386 034	379 173	- 6,9	8,1
<i>3. Kompensasjon for merutgifter</i>					
Grunn- og hjelpestønad	219 707	218 446	216 662	- 1,4	4,6
Stønad til barnetilsyn for personer uten pensjons/overgangsstønad	13 720	12 112	11 036	- 19,6	0,2
Engangsstønad ved fødsel ⁶	12 558	12 697	11 940	- 4,9	0,3
I alt	245 985	243 255	239 638	- 2,6	5,1

¹ En person kan ha flere stønader. Antall mottakere kan derfor være høyere enn antall personer som får stønad.

² Tall for sykepenger pr. 31. desember. Rapporteringen for sykepenger er endret sammenlignet med tidligere stortingsproposisjoner, for å få samsvar med offisiell statistikk fra Arbeids- og velferdsdirektoratet.

³ Rapporteringen for rehabiliteringspenger er endret sammenlignet med tidligere stortingsproposisjoner, for å få samsvar med offisiell statistikk fra Arbeids- og velferdsdirektoratet.

⁴ Totalt antall dagpengemottakere. Årsgjennomsnitt.

⁵ Kvinner som avsluttet minst en stønadsperiode i løpet av året. Stønnen skiftet navn fra fødsels- og adopsjonspenger 1. januar 2007.

⁶ Omfatter alle som har mottatt stønnen i løpet av året.

Antallet alderspensjonister har de siste årene hatt en moderat vekst. Det forventes en økende vekst i årene fram mot 2010, og deretter en meget sterk vekst. Andelen minstepensjonister har falt fra om lag 38 pst. i 2000 til om lag 28 pst. i 2007.

Folketrygdens totale utgifter til sykepenger (kap. 2650) var på 27 966 mill. kroner i 2007. Det utgjør en økning på 4,3 pst. sammenlignet med 2006. For arbeidstakere (post 70) var veksten på

3,9 pst. Dette skyldes i hovedsak en økning i antall sykepengetilfeller og økning i inntektsgrunnlaget.

Antall mottakere av rehabiliteringspenger har vært stabilt siden 2005. Ved utgangen av 2007 var det om lag 47 000 mottakere.

I desember 2007 var det om lag 57 500 mottakere av attføringspenger. Dette er en nedgang på 16 pst. fra desember 2005. Den store nedgangen kommer på tross av den stabile utviklingen i antall mottakere av rehabiliteringspenger, som har mye å

si for utviklingen i antall mottakere av attføringspenger. Det stramme arbeidsmarkedet og et høyt tiltaksnivå har trolig ført til både en lav tilgang av tidligere ordinære arbeidssøkere til, og en høy avgang fra attføringspengemottakere ut i jobb. I tillegg kan varighetsbegrensningen på tre år på attføring som opplæringstiltak som ble innført 2004 bidra til å forklare den kraftige nedgangen.

Fra 2006 til 2007 har andelen med overgang fra sykepenge til rehabiliteringspenge og attføringspenge vært relativt stabil. Av de som har avsluttet en periode på rehabiliteringspenge, har det vært en nedgang på om lag 2,5 prosentpoeng til 62,5 pst. i 2007, i andelen som har gått over til andre trygdeytelser. Blant mottakere av attføringspenge har andelen med overgang til andre trygdeytelser økt fra 41,1 pst. i 2006 til 42,3 pst. i 2007. Tall fra Arbeidsgiver-/Arbeidstakerregisteret viser en økning i andelen som er registrert med et aktivt arbeidsforhold etter at de avsluttet attførings- eller rehabiliteringsperioden. For rehabiliteringspenge har andelen økt fra 37,8 til 43,6 pst. For attføringspenge har andelen økt fra 45,6 til 46,1 pst.

Fra 2003 til 2007 økte antall mottakere av uføreytelser (uførepensjon og tidsbegrenset uførestønad) med vel 32 330 personer. Dette tilsvarer en økning på nærmere 11 pst. Om lag 13 pst. av kvinnene og 10 pst. av mennene mottar tidsbegrenset uførestønad. Tilsvarende andeler i 2006 var hhv. 10 og 8 pst. Differansen mellom menn og kvinner kan forklares med at kvinner og menn har ulike yrker, ulike diagnoser, og at kvinnene i gjennomsnitt er yngre når de blir uføre.

Veksten i antall uføre i 2007 var noe lavere enn i 2006. Det er for tidlig å si om dette er en vedvarende reduksjon ettersom utviklingen må ses i sammenheng med økningen i restanser for uføresaker i Arbeids- og velferdsetaten i 2007. Pensjonsgrunnlaget er høyere for de nye uførepensjonistene enn for de som går ut av ordningen. Dermed øker den gjennomsnittlige ytelsen for uføremottakerne, og dette fører til en vekst i utgiftene til uføreytelser. Den demografiske utviklingen vil isolert sett gi en økning i antallet som mottar uføreytelser de nærmeste årene.

Fra 2005 til 2007 har det vært en reduksjon i antall mottakere av overgangsstønad på i underkant av 15 pst. Hovedårsaken til denne betydelige reduksjonen er trolig et bedret arbeidsmarked og økt barnehagedekning.

Dagpenger skal gi økonomisk trygghet ved arbeidsledighet og samtidig stimulere til å komme tilbake i arbeid. Det forutsettes aktivitet og mobilitet hos den arbeidsledige. Høy etterspørsel etter arbeidskraft og nedgang i arbeidsledigheten har bidratt til at utbetalingsene og antall mottakere er

betydelig redusert de siste årene. I 2007 var det i gjennomsnitt om lag 32 100 dagpengemottakere, tilsvarende en reduksjon på 16 700 personer, eller 34 pst., sammenlignet med året før.

3.3 Grunnbeløp, særtillegg og andre stønader som Stortinget fastsetter

En vesentlig del av folketrygdens utgifter under programområdene 29 og 33 og en del av utgiftene under programområde 09 avhenger av satsene for grunnbeløp og særtillegg. For 2009 fordeler utgiftene til de ulike pensjonstyper seg slik:

	Mill. kroner
Krigspensjon	676
Pensjonstrygden for sjømenn	638
Avtalefestet pensjon med statstilskott	1 230
Supplerende stønad til personer over 67 år	300
Uførepensjon	59 267
Medisinsk rehabilitering	9 040
Alderspensjon	109 753
Etterlattepensjon	2 467
Stønader til enslige forsørgere	3 797
Attføringspenge	10 565

Pensjonene og opptjente rettigheter sikres ved en årlig regulering av folketrygdens grunnbeløp. Fra 1. mai 2007 økte grunnbeløpet med 3 920 kroner til 66 812 kroner, dvs. med 6,23 pst. Fra 1. mai 2008 ble grunnbeløpet hevet med 3 444 kroner eller 5,15 pst., til 70 256 kroner. Dette innebærer at det gjennomsnittlige grunnbeløpet har økt med 5,5 pst. fra 2007 til 2008.

Særtillegget økte fra 1. mai 2008 fra 79,33 pst. til 94 pst. av grunnbeløpet.

Fra 1. mai 1998 økte minstesatsen for pensjonist med ektefelle som har tilleggspensjon høyere enn særtillegget etter ordinær sats fra 57,5 pst. til 74 pst.

Samlet særtillegg og tilleggspensjon for ektefellene skal ikke være mindre enn to ganger ordinær sats. En minstepensjonist med ektefelletillegg for ektefelle over 60 år får samme tillegg som ektepar med minstepensjon (188 pst. av G).

Minstepensjonen økte fra 1. mai 2008 fra 119 820 kroner til 136 296 kroner, dvs. med 16 476 kroner pr. år for enslig og fra 219 600 kroner til 251 496 kroner, dvs. med 31 896 kroner pr. år for ektepar. Fra 2007 til 2008 økte dermed gjennomsnittlig pensjon med 11,3 pst. for enslig minstepensjonist og 11,9 pst. for ektepar med minstepensjon.

a. Grunnbeløpet

Følgende pensjonsytelser fastsettes i forhold til grunnbeløpet:

	Stønadsform	Utgjør i pst. av grunnbeløpet
1.	Full grunnpensjon til enslig pensjonist, og til pensjonist med ektefelle som ikke har rett til pensjon	100
2.	Full grunnpensjon til pensjonist med ektefelle/samboer som også er pensjonsberettiget, eller som er selvforsørgende ¹	85
3.	Ektefelletillegg til pensjonist med full grunnpensjon før inntektsprøving	50
4.	Barnetillegg for hvert barn før inntektsprøving	40
5.	Barnepensjon	
	a) for 1. barn når en av foreldrene er død	40
	b) for hvert av de øvrige barn når en av foreldrene er død	25
	c) for 1. barn når begge foreldrene er døde: Samme beløp som etterlatte pensjon til den av foreldrene som ville ha fått størst slik pensjon	
	d) for 2. barn når begge foreldrene er døde	40
	e) for hvert av de øvrige barn når begge foreldrene er døde	25
6.	Full overgangsstønad til etterlatt, ugift, skilt eller separert forsørger	185
7.	Sært tillegg til ytelser i folketrygden	
	a) for enslig pensjonist, pensjonist som forsørger ektefelle under 60 år	94
	f) for ektepar der begge har minstepensjon (94 pst. for hver), og for pensjonist som forsørger ektefelle over 60 år	188
	g) for pensjonist som har ektefelle som selv har tilleggspensjon som er høyere enn særtillegget etter ordinær sats	74

¹ Ved lov av 28. februar 1997 nr. 20 er det bestemt at grunnpensjon til pensjonist som har selvforsørgende ektefelle/samboer, settes til 75 pst. av grunnbeløpet (G). Endringen trådte i kraft 1. januar 1998 og gjelder nye tilfeller. Full grunnpensjon for gifte og samboende pensjonister er 85 pst. av grunnbeløpet fra 1. mai 2005.

b. Sært illegget

Det ytes særtillegg til personer som får:

- alderspensjon etter kapittel 19,
- uførepensjon etter kapittel 12,
- overgangsstønad og pensjon til gjenlevende ektefelle etter kapittel 17,
- overgangsstønad eller pensjon til tidligere familiepleier etter kapittel 16 og
- pensjon til foreldreløst barn etter kapittel 18

Sært illegget er først og fremst beregnet på dem som på grunn av alder eller av andre årsaker ikke har kunnet tjene opp tilleggspensjon. Sært illegget blir redusert eller faller bort i den utstrekning det ytes tilleggspensjon fra folketrygden, jf. folketrygdloven § 3-3.

Andre stønader som Stortinget fastsetter størrelsen av¹:

	Type stønad	2008	2009
1a.	Grunnstønad for ekstraavgifter ved uførhet etter § 6-3 (laveste sats)	7 020	7 188
1b.	Ved ekstraavgifter utover laveste sats, kan grunnstønad forhøyes til	10 728	10 980
1c.	eller til	14 100	14 424
1d.	eller til	20 760	21 240
1e.	eller til	28 152	28 800
1f.	eller til	35 172	35 988
2a-1.	Hjelpestønad til uføre som må ha hjelp i huset ^{2 3}	11 712	11 988
2a-2.	Hjelpestønad etter § 6-4 til uføre som må ha særskilt tilsyn og pleie ³	12 600	12 900
2b.	Forhøyet hjelpestønad etter § 6-5 til uføre under 18 år som må ha særskilt tilsyn og pleie ⁴	25 200	25 800
2c.	eller til	50 400	51 600
2d.	eller til	75 600	77 400
3.	Behovsprøvet gravferdsstønad opptil	17 952	18 744
4.	Stønad til barnetilsyn etter §§15-11 og 17-9 ⁵		
	for ett barn	37 020	38 652
	for to barn	48 300	50 436
	for tre eller flere barn	54 744	57 156

¹ Satsene under pkt. 1, 2 og 4 er årsbeløp for ytelsene.

² Stønad til hjelp i huset gjelder tilfeller før 1. januar 1992.

³ Fra 1. januar 1997 skilles det mellom stønad til hjelp i huset og stønad til særskilt tilsyn og pleie.

⁴ Gjelder også ved uførhet som skyldes yrkesskade, jf. lovens § 12-18.

⁵ Fra 1. januar 2004 dekkes 64 pst. av dokumenterte utgifter til barnetilsyn. Beløpene i tabellen er maksimale refusjonssatser. Stønadene er inntektsprøvet.

4 Anmodningsvedtak

De anmodningsvedtakene som omtales i denne proposisjonen følger av omtalen nedenfor.

4.1 Anmodningsvedtak nr. 430, 8. april 2008

«Stortinget ber Regjeringen vurdere om det er riktig å igangsette en prosess for å belyse Norges utfordringer når det gjelder en helhetlig migrasjonspolitikk i lys av utviklingen i Europa. (Jf. tilråding fra kommunal- og forvaltningskomiteen (Innst.S. nr. 182 (2007-2008), jf. Dokument nr. 8:19 (2007-2008)))».

Regjeringen har i 2008 igangsatt arbeidet med en stortingsmelding om norsk flyktning- og migrasjonspolitikk i et europeisk perspektiv. Den tar sikte på å belyse utviklingen på feltet og de muligheter og begrensninger som vår samhandling med øvrige europeiske land og EU gir, herunder særlig vår deltakelse i Schengen- og Dublin-samarbeidet. Det tas sikte på å legge fram meldingen i 2009.

4.2 Anmodningsvedtak nr. 406, 23. april 2007

«Stortinget viser til avtale inngått 21. mars 2007 mellom Arbeiderpartiet, Høyre, Sosialistisk Venstreparti, Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre, og ber Regjeringen legge følgende til grunn i sitt videre arbeid med modell for opptjening og uttak av alderspensjon i folketrygden:

1. Det gis pensjonsopptjening for ulønnet omsorgsarbeid tilsvarende 4,5 G i inntil seks år pr. barn.
2. Årlig inntekt opp til 7,1 G skal være pensjonsgivende.
3. Det gis pensjonsopptjening for alle som avtjener førstegangstjeneste på minst seks måneder.
4. Rammen som følger av endringene de tre ovenfor nevnte punktene medfører, er den endelige rammen for ny modell for opptjening og uttak av alderspensjon i folketrygden. Rammen skal også gjelde ved den senere konkretiseringen av regelverket.
5. Regjeringen vil komme tilbake til en nærmere vurdering av å gi omsorgsopptjening til-

bakevirkende kraft for de som blir omfattet av de nye opptjeningsreglene i folketrygden, jf. St.meld. nr. 5 (2006-2007).

6. Dagens ordninger for omsorgsarbeid ved pleie av eldre, syke og funksjonshemmede videreføres i den nye folketrygden.
7. Regjeringspartiene vil innføre en ny ordning med skattestimulert individuell pensjonssparing med virkning fra 2008, jf. notat av 9. mars 2007, med årlig sparebeløp inntil 15 000 kroner. Nærmere redegjørelse for arbeidet med å innføre ordningen vil bli lagt fram i Revidert nasjonalbudsjett for 2007. Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre står for sin del fritt til å foreslå et høyere sparebeløp og til å foreslå en videreføring av ordninger med individuell og kollektiv livrente, jf. protokolltilførsel fra disse partier.
8. Ut over det som framgår av de sju ovenfor nevnte punktene, slutter avtalepartnerne seg til innholdet i St.meld. nr. 5 (2006-2007).»

Regjeringen sendte 28. januar 2008 på høring et forslag til oppfølging av vedtaket om ny alderspensjon i folketrygden med utkast til lovendringer, jf. vedtakets punkter 1-6. Regjeringen tar sikte på å fremme en lovproposisjon om ny alderspensjon i folketrygden i 4. kvartal 2008.

Regjeringen fremmet i statsråd 25. april 2008 Ot. prp. nr. 50 (2007-2008) om lov om individuell pensjonsordning, og fulgte derved opp vedtakets punkt 7 om å innføre en ny ordning med skattestimulert individuell pensjonssparing. Stortingets finanskomité sluttet seg til lovforslaget, jf. Innst. O. nr. 71 (2007-2008). Lovforslaget ble behandlet i Odelstinget 17. juni 2008 og i Lagtinget 20. juni 2008. Lov om individuell pensjonsordning ble sanksjonert av Kongen i statsråd og satt i kraft 27. juni 2008.

4.3 Anmodningsvedtak nr. 346, 11. mai 2006

«Stortinget ber Regjeringen i tilknytning til budsjettforslaget for 2007 legge frem forslag til endringer i kravet om tre års botid før trygderettigheter igjen inntreffer etter opphold i utlandet»

I St.prp. nr. 1 for 2006-2007 pkt. 4.1 viste Regjeringen til de betydelige problemene ved å fastlegge de økonomiske konsekvensene av en endring. Det ble videre vist til at man ønsket å vurdere saken i lys av arbeidet i Uførepensjonsutvalget.

Det vises videre til kommentarer til anmodningsvedtaket i St.prp. nr. 1 for 2007-2008.

I forbindelse med Stortingets behandling av St.meld. nr. 4 (2006-2007) – Om anmodnings- og utredningsvedtak i stortingssesjonen 2005-2006 – jfr. Innst. S. nr. 138 (2007-2008) Innstilling til Stortinget fra kontroll – og konstitusjonskomiteen, har en samlet komité følgende merknad:

«Komiteen viser til at denne problemstillingen allerede ble tatt opp som et Dokument nr. 8-forslag, jf. Dokument nr. 8:38 (2001-2002) fremmet av Fremskrittspartiet. Forslaget ble gjentatt i Dokument nr.8:50 (2005-2006) og i Innst. S. nr. 135 (2005-2006). Komiteen registrerer at oppfølgingen av vedtaket trekkes ut i tid og at Regjeringen ønsker å vurdere saken i forbindelse med oppfølgingen av forslagene i NOU 2007:4 Ny uførestønad og ny alderspensjon til uføre, og hvor endringsforslag til loven derfor tidligst kan fremmes i vårsesjonen 2008.

Komiteen kan heller ikke se at dette er i tråd med Stortingets vedtak den 11. mai 2006 hvor Stortinget ba Regjeringen i tilknytning til budsjettforslaget for 2007, å legge frem forslag til endringer i kravet om tre års botid før trygderettigheter igjen inntreffer etter opphold i utlandet. Komiteen ber om at Stortingets enstemmige innstilling fra 11. mai 2006 følges opp»

Regjeringen foreslår at anmodningsvedtaket følges opp ved å etablere regler om unntak fra kravet om tre års medlemskap i folketrygden fram til uføretidspunktet eller dødsfallet. Unntaket skal begrenses til tilfelle med lang tidligere botid/poengopptjening her. Formålet er å sikre at det kan ytes pensjon til uføre og etterlatte med lengre utenlandsopphold, som av den grunn ikke fyller vilkåret om tre års medlemskap.

Videre foreslås det at tidsrom med tjeneste i FN og andre internasjonale organisasjoner som staten Norge er medlem av og/eller yter bidrag til, ikke skal regnes som utenlandsopphold ved vurderingen av om treårsvilkåret er oppfylt.

5 Oversiktstabeller

5.1 Utgifter og inntekter fordelt på kapitler

Forslag til statsbudsjett for 2009 under programområde 09 Arbeid og sosiale formål, 29 Sosiale formål, folketrygden og 33 Arbeidsliv, folketrygden.

Utgifter fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
	<i>Administrasjon</i>				
600	Arbeids- og inkluderingsdepartementet	211 171	209 164	222 236	6,2
601	Utredningsvirksomhet, forskning m.m.	179 826	373 552	225 880	-39,5
604	NAV-reform og pensjonsreform	1 235 192	1 615 200	1 956 593	21,1
605	Arbeids- og velferdsetaten	8 137 273	8 279 700	8 633 883	4,3
606	Trygderetten	56 178	56 400	60 228	6,8
	<i>Sum kategori 09.00</i>	<i>9 819 640</i>	<i>10 534 016</i>	<i>11 098 820</i>	<i>5,4</i>
	<i>Tiltak for bedre levekår m.v.</i>				
621	Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering	423 605	465 501	808 553	73,7
623	Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne	7 396			
	<i>Sum kategori 09.20</i>	<i>431 001</i>	<i>465 501</i>	<i>808 553</i>	<i>73,7</i>
	<i>Arbeidsmarked</i>				
634	Arbeidsmarkedstiltak	4 828 779	5 242 100	6 228 970	18,8
635	Ventelønn	331 381	260 000	230 000	-11,5
	<i>Sum kategori 09.30</i>	<i>5 160 160</i>	<i>5 502 100</i>	<i>6 458 970</i>	<i>17,4</i>
	<i>Arbeidsmiljø og sikkerhet</i>				
640	Arbeidstilsynet	372 893	360 800	413 200	14,5
642	Petroleumstilsynet	178 399	175 600	190 400	8,4
643	Statens arbeidsmiljøinstitutt	81 800	85 500	91 500	7,0
646	Pionerdykkere i Nordsjøen	61 916	59 400	13 000	-78,1
648	Arbeidsretten, Riksmeklingsmannen m.m.	15 098	17 900	19 800	10,6
	<i>Sum kategori 09.40</i>	<i>710 106</i>	<i>699 200</i>	<i>727 900</i>	<i>4,1</i>

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
	Integrering og mangfold				
650	Integrerings- og mangfolds- direktoratet	91 367	144 600	160 970	11,3
651	Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere	4 019 306	4 336 600	3 609 620	-16,8
652	Kontaktutvalget mellom innvandrers- befolkningen og myndighetene	4 819	5 300	5 600	5,7
653	Opplæring i norsk og samfunns- kunnskap for voksne innvandrere			1 557 140	
	<i>Sum kategori 09.50</i>	<i>4 115 492</i>	<i>4 486 500</i>	<i>5 333 330</i>	<i>18,9</i>
	<i>Kontantytelser</i>				
660	Krigspensjon	786 149	745 000	675 600	-9,3
664	Pensjonstrygden for sjømenn	608 000	658 000	638 000	-3,0
666	Avtalefestet pensjon (AFP)	953 654	1 090 000	1 230 000	12,8
667	Supplerende stønad til personer over 67 år	246 477	275 000	300 000	9,1
	<i>Sum kategori 09.60</i>	<i>2 594 280</i>	<i>2 768 000</i>	<i>2 843 600</i>	<i>2,7</i>
	<i>Nasjonale minoriteter</i>				
670	Nasjonale minoriteter	6 407	10 200	14 786	45,0
	<i>Sum kategori 09.70</i>	<i>6 407</i>	<i>10 200</i>	<i>14 786</i>	<i>45,0</i>
	<i>Samiske formål</i>				
680	Sametinget	173 400	196 100	208 435	6,3
681	Tilskudd til samiske formål	3 811	7 100	10 412	46,6
682	Gáldu – Kompetansesenter for urfolks rettigheter	3 957	3 325	2 911	-12,5
683	Ressurssenter for natur- og reindrifts- tjenester	763			
684	Internasjonalt fag- og formidlings_senter for reindrift	3 977	3 575	3 290	-8,0
	<i>Sum kategori 09.80</i>	<i>185 908</i>	<i>210 100</i>	<i>225 048</i>	<i>7,1</i>
	<i>Beskyttelse og innvandring</i>				
690	Utlendingsdirektoratet	1 442 141	1 295 400	3 030 805	134,0
691	Utlendingsnemnda	122 439	127 338	250 537	96,7
	<i>Sum kategori 09.90</i>	<i>1 564 580</i>	<i>1 422 738</i>	<i>3 281 342</i>	<i>130,6</i>
	<i>Sum programområde 09</i>	<i>24 587 574</i>	<i>26 098 355</i>	<i>30 792 349</i>	<i>18,0</i>
	<i>Enslige forsørgere</i>				
2620	Stønad til enslig mor eller far	3 799 267	3 943 500	3 797 300	-3,7
	<i>Sum kategori 29.20</i>	<i>3 799 267</i>	<i>3 943 500</i>	<i>3 797 300</i>	<i>-3,7</i>
	<i>Inntektssikring ved sykdom, arbeidsavklaring og uførhet</i>				
2650	Sykepenges	27 966 295	30 383 762	32 614 928	7,3
2652	Medisinsk rehabilitering m.v.	8 328 641	8 258 000	9 040 000	9,5

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
2653	Ytelser til yrkesrettet attføring	11 289 169	11 529 000	10 565 000	-8,4
2655	Uførhet	52 178 422	54 900 000	59 267 000	8,0
	<i>Sum kategori 29.50</i>	<i>99 762 527</i>	<i>105 070 762</i>	<i>111 486 928</i>	<i>6,1</i>
	<i>Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne m.v.</i>				
2661	Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler m.v.	8 078 284	8 343 000	8 823 600	5,8
	<i>Sum kategori 29.60</i>	<i>8 078 284</i>	<i>8 343 000</i>	<i>8 823 600</i>	<i>5,8</i>
	<i>Alderdom</i>				
2670	Alderdom	97 310 395	101 101 000	109 753 000	8,6
	<i>Sum kategori 29.70</i>	<i>97 310 395</i>	<i>101 101 000</i>	<i>109 753 000</i>	<i>8,6</i>
	<i>Forsørgertap m.v.</i>				
2680	Etterlatte	2 416 679	2 435 000	2 467 350	1,3
2686	Gravferdsstønad	121 117	130 000	130 000	0,0
	<i>Sum kategori 29.80</i>	<i>2 537 796</i>	<i>2 565 000</i>	<i>2 597 350</i>	<i>1,3</i>
	<i>Diverse utgifter</i>				
2690	Diverse utgifter	236 373	270 000	260 000	-3,7
	<i>Sum kategori 29.90</i>	<i>236 373</i>	<i>270 000</i>	<i>260 000</i>	<i>-3,7</i>
	<i>Sum programområde 29</i>	<i>211 724 642</i>	<i>221 293 262</i>	<i>236 718 178</i>	<i>7,0</i>
	<i>Arbeidsliv</i>				
2541	Dagpenger	4 400 300	4 781 000	5 103 000	6,7
2542	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v.	265 671	430 000	320 000	-25,6
	<i>Sum kategori 33.30</i>	<i>4 665 971</i>	<i>5 211 000</i>	<i>5 423 000</i>	<i>4,1</i>
	<i>Sum programområde 33</i>	<i>4 665 971</i>	<i>5 211 000</i>	<i>5 423 000</i>	<i>4,1</i>
	<i>Sum utgifter</i>	<i>240 978 187</i>	<i>252 602 617</i>	<i>272 933 527</i>	<i>8,0</i>

Inntekter fordelt på kapitler

		(i 1 000 kr)			
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
	<i>Administrasjon</i>				
3600	Arbeids- og inkluderings- departementet	6 793			
3605	Arbeids- og velferdsetaten	420 518	140 000	152 000	8,6
3606	Trygderetten	1 412			
	<i>Sum kategori 09.00</i>	<i>428 723</i>	<i>140 000</i>	<i>152 000</i>	<i>8,6</i>
	<i>Arbeidsmarked</i>				
3634	Arbeidsmarkedstiltak	1 887	1 000	1 000	0,0
3635	Ventelønn m.v.	86 249	86 700	53 200	-38,6
	<i>Sum kategori 09.30</i>	<i>88 136</i>	<i>87 700</i>	<i>54 200</i>	<i>-38,2</i>
	<i>Arbeidsmiljø og sikkerhet</i>				
3640	Arbeidstilsynet	38 134	23 900	25 000	4,6
3642	Petroleumstilsynet	65 824	71 850	80 000	11,3
3648	Arbeidsretten, meklingsinstitusjonen m.m.	360			
	<i>Sum kategori 09.40</i>	<i>104 318</i>	<i>95 750</i>	<i>105 000</i>	<i>9,7</i>
	<i>Integrering og mangfold</i>				
3650	Integrerings- og mangfolds- direktoratet	4 016			
3651	Bosetting av flyktninger og tilfak for innvandrere	102 150	103 830	70 220	-32,4
3653	Opplæring i norsk og samfunns- kunnskap for voksne innvandrere			103 580	
	<i>Sum kategori 09.50</i>	<i>106 166</i>	<i>103 830</i>	<i>173 800</i>	<i>67,4</i>
	<i>Nasjonale minoriteter</i>				
3670	Nasjonale minoriteter		3 700	4 000	8,1
	<i>Sum kategori 09.70</i>		<i>3 700</i>	<i>4 000</i>	<i>8,1</i>
	<i>Samiske formål</i>				
3680	Sametinget	4 651	4 650	4 700	1,1
3682	Gáldu – Kompetansesenter for urfolks rettigheter	1 538			
3684	Internasjonal fag- og formidlings- senter for reindrift	1 930			
3685	Finnmarkseiendommen			5 000	
5606	Finnmarkseiendommen	186	165	165	0,0
	<i>Sum kategori 09.80</i>	<i>8 305</i>	<i>4 815</i>	<i>9 865</i>	<i>104,9</i>

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
	<i>Beskyttelse og innvandring</i>				
3690	Utlendingsdirektoratet	350 969	270 117	1 419 930	425,7
3691	Utlendingsnemnda	2 948			
	<i>Sum kategori 09.90</i>	<i>353 917</i>	<i>270 117</i>	<i>1 419 930</i>	<i>425,7</i>
	<i>Sum programområde 09</i>	<i>1 089 565</i>	<i>705 912</i>	<i>1 918 795</i>	<i>171,8</i>
	<i>Diverse utgifter</i>				
5701	Diverse inntekter	1 820 349	1 728 500	1 821 900	5,4
	<i>Sum kategori 29.90</i>	<i>1 820 349</i>	<i>1 728 500</i>	<i>1 821 900</i>	<i>5,4</i>
	<i>Sum programområde 29</i>	<i>1 820 349</i>	<i>1 728 500</i>	<i>1 821 900</i>	<i>5,4</i>
	<i>Arbeidsliv</i>				
5704	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs	103 265	115 000	100 000	-13,0
5705	Refusjon av dagpenger	18 679	27 700	18 400	-33,6
	<i>Sum kategori 33.30</i>	<i>121 944</i>	<i>142 700</i>	<i>118 400</i>	<i>-17,0</i>
	<i>Sum programområde 33</i>	<i>121 944</i>	<i>142 700</i>	<i>118 400</i>	<i>-17,0</i>
	<i>Sum inntekter</i>	<i>3 031 858</i>	<i>2 577 112</i>	<i>3 859 095</i>	<i>49,7</i>

5.2 Årsverksoversikt

		Årsverk pr. 1/3-05	Årsverk pr. 1/3-06	Årsverk pr. 1/3-07	Årsverk pr. 1/3-08
600	Arbeids- og inkluderings- departementet	181,0	281,0	282,0	260,6
605	Arbeids- og velferdsetaten ¹			12 337,5	12 881,8
606	Trygderetten	71,0	73,0	65,1	68,1
630	Aetat ¹	3 940,0	4 200,0	0,0	0,0
640	Arbeidstilsynet	482,0	493,0	453,8	515,6
642	Petroleumstilsynet	145,0	150,5	149,7	146,6
643	Statens arbeidsmiljøinstitutt	104,0	103,0	105,4	108,2
648	Arbeidsretten, Riksmeklingsmannen m.m.	7,0	7,0	7,0	8,0
650	Integrerings- og mangfoldsdirektoratet ²		107,0	112,4	115,9
652	Kontaktutvalget mellom innvandrere og myndighetene	5,0	5,0	5,0	5,0
680	Sametinget	115,0	117,0	114,1	99,2
682	Kompetansesenter for urfolks rettigheter	3,0	3,0	4,0	3,0
684	Internasjonalt fag- og formidlings- senter for reindrift ³		2,0	2,1	3,2
690	Utlendingsdirektoratet ²	763,0	583,0	647,6	840,9
691	Utlendingsnemnda	157,0	164,5	159,9	178,3
2600	Trygdeetaten ¹	8 158,0	8 123,0	0,0	0,0
	Sum Arbeids- og inkluderings- departementet	14 131,0	14 416,5	14 452,1	15 234,4

¹ Aetat og trygdeetaten ble fra 1. juli 2006 lagt inn i Arbeids- og velferdsetaten under kap. 605.

² Integrerings- og mangfoldsdirektoratet ble opprettet fra 1. januar 2006 og skilt ut fra Utlendingsdirektoratet.

³ Internasjonalt fag- og formidlingssenter ble formelt åpnet 2. september 2005.

Kilde: Fornyings- og administrasjonsdepartementet

5.3 Bruk av stikkordet «kan overføres»

Under Arbeids- og inkluderingsdepartementet blir stikkordet foreslått knyttet til disse postene utenom postgruppe 30-49

			(i 1 000 kr)	
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2008	Forslag 2009
601	73	Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte	7 000	
604	21	Spesielle driftsutgifter		889 257
605	70	Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykemeldte	137 946	216 550
621	62	Kvalifiseringsprogrammet		559 700
621	63	Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte	5 572	170 485
621	70	Frivillig arbeid	2 928	36 140
634	21	Forsøk, utviklingstiltak m.v.	2 318	66 750
634	76	Tiltak for arbeidssøkere	186 206	6 162 220
640	22	Flyttekostnader	6 847	
646	01	Driftsutgifter	880	200
646	72	Tilskudd	4 200	2 800
648	21	Spesielle driftsutgifter	1 252	1 700
651	21	Spesielle driftsutgifter, kunnskapsutvikling, integrering og mangfold	1 867	19 000
651	60	Integreringstilskudd	670	3 455 840
653	21	Spesielle driftsutgifter, opplæring i norsk og samfunns-kunnskap		15 680
670	72	Tiltak for rom		5 297
690	23	Spesielle driftsutgifter, kunnskapsutvikling og migrasjon		6 574
690	71	Kunnskapsutvikling, migrasjon	64	
690	72	Retur og tilbakevending for flyktninger	12 226	20 450
690	75	Reiseutgifter for flyktninger til og fra utlandet	4 674	12 300
2650	73	Tilskudd til tilretteleggingstiltak mv.	65 589	264 928
2650	74	Refusjon bedriftshelsetjenester	5 834	

Del II
Nærmere om budsjettforslaget

Resultatområde 1 Administrasjon, forvaltning og utvikling, Arbeids- og velferdsetaten

Strategiske mål

Det overordnede målet for politikken på Arbeids- og inkluderingsdepartementets ansvarsområde er å bidra til arbeid, velferd og et inkluderende samfunn gjennom å ta i bruk og utvikle de virkemidler en samlet sosialpolitikk, arbeidsmarkedspolitikk, arbeidsmiljø- og sikkerhetspolitikk og innvandrings- og integreringspolitikk gir. Departementet skal også ivareta urbefolkningens rettigheter. Dette er nærmere omtalt og konkretisert i omtalen av resultatområdene 2–10 under.

I budsjettproposisjonens del 1, avsnitt 2.3, omtales noen hovedtrekk i Arbeids- og velferdspolitikken. Formålet er å sette de ulike politikkområdene som utgjør arbeids- og velferdspolitikken inn i en sammenheng. I avsnitt 2.4. gis en overordnet omtale av utlendingsforvaltningen.

Effektiv og god forvaltning er en viktig forutsetning for gjennomføringen av politikken. Det blir derfor lagt vekt på:

- effektiv drift av departementet og god styring av departementets underliggende virksomheter
- å sikre nødvendig og oppdatert kunnskap om og for sektoren, blant annet gjennom god informasjonsforvaltning og bidrag til forsknings- og utviklingstiltak på området
- legge til rette for en effektiv organisering og drift av en samlet arbeids- og velferdsforvaltning

Målstruktur

Hovedmål og delmål for resultatområde 1

Hovedmål	Delmål
1. En effektiv forvaltning	1.1 Effektiv drift av departementet og god styring av underliggende virksomheter 1.2 Sikre nødvendig og oppdatert kunnskap og informasjon om og for sektoren 1.3 God organisering og drift av arbeids- og velferdsforvaltningen
2. God gjennomføring av reformer	2.1 God gjennomføring av NAV-reformen 2.2 God gjennomføring av administrative utviklingstiltak knyttet til pensjonsreformen

Ansvar og arbeidsoppgaver

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har et overordnet ansvar for flyktning- og innvandringspolitikk, utforming og samordning av statens politikk for innvandrere og deres etterkommere, utforming og samordning av statens politikk overfor den samiske befolkningen og de nasjonale minoritetene. Departementet har også overordnet ansvar for arbeidsmarkedspolitikken, inntektspolitiske spørsmål, arbeidsmiljø- og sikkerhetspolitikken, arbeidsrett, inntektssikringen gjennom folketrygden og økonomisk sosialhjelp, rehabilitering og attføring samt koordinering på politikkområdene funksjonshemmede og fattigdomsbekjempelse.

Resultatområdet 1 omfatter drift- og administrasjon av Arbeids- og inkluderingsdepartementet, områdeovergripende utredningsvirksomhet og forskning, gjennomføring av NAV-reformen og pensjonsreformen, Arbeids- og velferdsetaten og Trygderetten. Områdeovergripende utredningsvirksomhet og forskning innbefatter utrednings-, forsknings- og informasjonsvirksomhet samt internasjonalt arbeid. Bevilgningen på dette området dekker også tilskudd til Senter for seniorpolitikk.

Hovedmål 1 En effektiv forvaltning

Delmål 1.1 Effektiv drift av departementet og god styring av underliggende virksomheter

Et omfattende ansvarsområde og store reformer under departementets forvaltningsområder stiller store krav til omstilling, både organisatorisk og kompetansemessig. Dette forutsetter god organisering, målrettet kompetansebygging og rekruttering.

Delmål 1.2 Sikre nødvendig og oppdatert kunnskap og informasjon om og for sektoren

Arbeids- og inkluderingsdepartementet legger vekt på å sikre god kunnskapsoppbygging innenfor egne sektorområder. Et viktig bidrag til dette er evalueringer av virkemidler og tiltak innen departementets ansvarsområder, men også mer generell forskning og utredning.

Den forskningspolitiske innsatsen vil bl.a. innebære samarbeid med Norges forskningsråd og andre forskningspolitiske aktører, samt med ulike fagmiljøer og andre departementer. Støtte til forskning i regi av Norges forskningsråd skal i hovedsak bidra til langsiktig kunnskapsoppbygging innenfor departementets sektorområder.

Det er også et mål å sikre den enkelte innbygger og virksomhet tilgang til relevant informasjon om Arbeids- og inkluderingsdepartementets politikkområder.

Delmål 1.3 God organisering og drift av arbeids- og velferdsforvaltningen

Arbeids- og velferdsetaten har ansvaret for gjennomføringen av arbeidsmarkeds-, trygde-, sosial- og pensjonspolitikken. Det gjennomføres to store reformer parallelt i regi av Arbeids- og velferdsetaten. Det gjelder NAV-reformen og pensjonsreformen. Samtidig arbeides det med utvikling og tilrettelegging av virkemidler i arbeids- og velferdsforvaltningen. Som varslet i budsjettproposisjonen for 2008 er etaten nå inne i en svært krevende fase i gjennomføringen av NAV-reformen hvor det brukes betydelige ressurser på omstilling og utvikling for å oppnå bedre resultater. En hovedutfordring for Arbeids- og velferdsetaten vil derfor være å sikre god gjennomføring av de reformene som etaten har ansvaret for, og samtidig ivareta en god og balansert oppfølging av den løpende virksomhe-

ten. Arbeidet med å ivareta stønadsforvaltningen ved å redusere saksbehandlingstiden og restansene til et rimelig nivå vil stå sentralt i 2009.

En nærmere omtale av hovedmål og strategier er gitt under omtalen av kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten.

Hovedmål 2 God gjennomføring av reformer

Delmål 2.1 God gjennomføring av NAV-reformen

Hovedmålene for NAV- reformen er flere i arbeid og aktivitet og færre på stønad, enklere for brukerne og tilpasset brukernes behov, samt en helhetlig og effektiv arbeids- og velferdsforvaltning. Prinsippene for en ny arbeids- og velferdsforvaltning (NAV-reformen) ble lagt gjennom Stortingets behandling av St.prp. nr. 46 (2004-2005). Ved inngangen til 2009 vil det gjenstå å etablere om lag 180 NAV-kontorer. De fleste av disse vil bli etablert i løpet av 2009. Lov om arbeids- og velferdsforvaltningen gir de formelle rammene for arbeids- og velferdsforvaltningen. NAV-kontorene skal være basert på samarbeidsavtaler mellom Arbeids- og velferdsetaten og den enkelte kommune.

En nærmere omtale av status for gjennomføring av reformen er gitt under omtalen av kap. 604 NAV-reform og pensjonsreform.

Delmål 2.2 God gjennomføring av administrative utviklingstiltak knyttet til pensjonsreformen

Som følge av Stortingets behandling og innstilling i forbindelse med St.meld. nr. 12 (2004-2005) Pensjonsreformen – trygghet for pensjonene og St.meld. nr. 5 (2006-2007) Opptjening og uttak av alderspensjon i folketrygden, er det bevilget midler til et IKT program, jf. St.prp. nr. 65 (2004-2005) og de påfølgende årlige budsjettproposisjonene fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet. IKT-programmet startet opp høsten 2005 og gjennomføres i regi av Arbeids- og velferdsdirektoratet. I tillegg til å utforme nye IKT-løsninger, skal programmet også utforme nye arbeidsprosesser og ny organisering på pensjonsområdet slik at Arbeids- og velferdsetaten kan håndtere den nye pensjonsreformen fra den trer i kraft. Programmet er preget av stor kompleksitet bl.a. som følge av parallell utvikling av IKT-løsninger. Dette innebærer en betydelig risiko i gjennomføringen.

Det vises til nærmere omtale under kap 604.

Programkategori 09.00 Administrasjon mv.

Utgifter under programkategori 09.00 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
600	Arbeids- og inkluderings- departementet	211 171	209 164	222 236	6,2
601	Utredningsvirksomhet, forskning m.m.	179 826	373 552	225 880	-39,5
604	NAV-reform og pensjonsreform	1 235 192	1 615 200	1 956 593	21,1
605	Arbeids- og velferdsetaten	8 137 273	8 279 700	8 633 883	4,3
606	Trygderetten	56 178	56 400	60 228	6,8
	Sum kategori 09.00	9 819 640	10 534 016	11 098 820	5,4

Utgifter under programkategori 09.00 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
01-23	Statens egne driftsutgifter	9 248 617	9 122 464	9 445 556	3,5
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	464 269	982 100	1 290 256	31,4
50-59	Overføringer til andre statsregnskap	92 900	111 800	105 479	-5,7
70-89	Andre overføringer	13 854	317 652	257 529	-18,9
	Sum kategori 09.00	9 819 640	10 534 016	11 098 820	5,4

Kap. 600 Arbeids- og inkluderingsdepartementet

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	208 840	206 164	219 113
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	2 331	3 000	3 123
Sum kap. 600		211 171	209 164	222 236

Overført fra 2007 til 2008:
Post 01: 9 995 000 kroner
Post 45: 576 000 kroner

Mål og hovedoppgaver

Det overordnede målet for politikken på Arbeids- og inkluderingsdepartementets ansvarsområde er å bidra til arbeid, velferd og et inkluderende samfunn gjennom å ta i bruk og utvikle de virkemidler en samlet sosialpolitikk, arbeidsmarkedspolitikk, arbeidsmiljø- og sikkerhetspolitikk, og innvandrings- og integreringspolitikk gir. Det er også et overordnet mål å ivareta urbefolkningens rettigheter.

Regjeringens verdigrunnlag og mål for arbeids- og inkluderingspolitikken er nærmere redegjort for i del 1 av budsjettproposisjonen.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har et overordnet ansvar for politikken på området blir iverksatt gjennom de utøvende organer, og at gjeldende lovverk blir fulgt. Departementet skal sikre god samordning mellom politikkområder. Dette innebærer både samordning på departementets eget ansvarsområde og samordning med andre departementer.

Et helt sentralt virkemiddel for iversetting av politikken på området er departementets underliggende virksomheter. Arbeids- og inkluderingsdepartementet har ansvaret for følgende virksomheter:

- Utlendingsdirektoratet
- Utlendingsnemnda
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet
- Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene
- Gáldu – Kompetansesenter for urfolks rettigheter
- Internasjonalt fag- og formidlingssenter for reindrift
- Arbeids- og velferdsetaten
- Arbeidstilsynet
- Petroleumsstilsynet
- Statens arbeidsmiljøinstitutt
- Pensjonstrygden for sjømenn
- Trygderetten
- Riksmeklingsmannen
- Arbeidsretten

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har også det budsjettmessige og administrative ansvaret for Sametinget. Dette ansvaret skal ivaretas på en måte som tar hensyn til Sametingets selvstendige rolle som folkevalgt organ for det samiske folk.

Forvaltningsansvaret for helserefusjoner overføres fra Arbeids- og velferdsetaten til Helsedirektoratet 1. januar 2009. Det vises til nærmere omtale under kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten.

Rapport

Arbeids- og velferdsdirektoratet overtok fra og med 10. mars 2008 ansvaret for de oppgavene som tidligere Sosial- og helsedirektoratet utførte for Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Dette omfatter direktoratsfunksjonen for levekårsområdet og deler av sosialtjenesteområdet, sekretariatsfunksjon for Statens seniorråd, utredning av saker knyttet til Stortingets ordning med billighetserstatninger og enkelte andre oppgaver.

Ansvars- og oppgaveoverføringen innebærer en samling av oppgaver på Arbeids- og inkluderingsdepartementets ansvarsområde knyttet til sosial-, velferds- og arbeidsmarkedspolitikken i ett direktorat. Det vises til nærmere omtale i St.prp. nr. 59 (2007-2008) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2008.

Rapportering knyttet til gjennomføring av politikken på Arbeids- og inkluderingsdepartementet er nærmere omtalt under de øvrige kapitlene under resultatområde 1 og under resultatområdene 2–10.

Proposisjoner og meldinger fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet

I sesjonen 2007-2008 har departementet i tillegg til faste budsjettproposisjoner, lagt fram følgende for Stortinget:

- St.prp. nr. 87 (2007-2008) Om styrking av Arbeids- og velferdsetaten i 2008
- St.prp. nr. 80 (2007-2008) Tilleggsbevilgning som følge av økt antall asylsøkere
- St.prp. nr. 74 (2007-2008) Endringer i bevilgninger under Arbeids- og inkluderingsdepartementet – Oppfølging av trygdeoppgjøret for 2008 (Heving av enkelte minsteytelser m.v.)
- St.prp. nr. 65 (2007-2008) Om trygdeoppgjøret 2008
- St.prp. nr. 12 (2007-2008) Om endringer i statsbudsjettet for 2007 under Arbeids- og inkluderingsdepartementet
- St.prp. nr. 1 Tillegg nr 5 (2007-2008) Om endring av St.prp. nr. 1 om statsbudsjettet 2008
- Ot.prp. nr. 77 (2007-2008) Om lov om endringer i folketrygdloven og lov om supplerende stønad til personar med kort butid i Noreg
- Ot.prp. nr. 76 (2007-2008) Om lov om endringer i folketrygdlova og i enkelte andre lover (tilbakerevring etter feilutbetalningar, tiltak mot trygdemisbruk, renter og erstatning i trygdesaker)
- Ot.prp. nr. 72 (2007-2008) Om lov om endringer i utlendingslovgivinga (reglar for EØS- og EFTA-borgarar o.a.)

- Ot.prp. nr. 65 (2007-2008) Om lov om endringer i ferieloven, arbeidsmiljøloven og arbeidsmarkedsloven
- Ot.prp. nr. 64 (2007-2008) Om lov om endringer i folketrygdloven
- Ot.prp. nr. 63 (2007-2008) Om lov om endringer i folketrygdloven
- Ot.prp. nr. 43 (2007-2008) Om lov om endringer i sameloven
- Ot.prp. nr. 30 (2007-2008) Om lov om endring i arbeidsmiljøloven
- Ot.prp. nr. 29 (2007-2008) Om lov om endringer i utlendingsloven (tvungent verneing i Oslo for utlendingssaker)
- Ot.prp. nr. 12 (2007-2008) Om lov om endringer i folketrygdloven mv.
- St.meld. nr. 28 (2007-2008) Samepolitikken
- St.meld. nr. 18 (2007-2008) Arbeidsinnvandring

Kjønnsfordelingen i departementet

Det jobber 323 personer i departementet pr. 1. august 2008. Kvinneandelen er på 66 pst.

3 av 11 personer i departementets administrative toppledergruppe (departementsråder og ekspedisjonssjefer) er kvinner. Departementet har en kvinnelig departementsråd og en mannlig assisterende departementsråd. Blant avdelingsdirektørene er andelen kvinner på 53 pst. I saksbehandlergruppen er kvinneandelen høy: blant seniorrådgivere 66 pst., 71 pst blant rådgivere og 81 pst. blant førstekonsulenter.

Strategier og utfordringer for 2009

Regjeringens viktigste satsinger på Arbeids- og inkluderingsdepartementets område framgår av del I av budsjettproposisjonen. Strategier og utfordringer på det enkelte politikkområde omtales under de øvrige kapitlene under resultatområde 1 og under resultatområdene 2 -10.

Budsjettforslag for 2009

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen under kap 600, post 01 Driftsutgifter foreslås økt med 12,949 mill. kroner.

Hovedandelen av økningen skyldes pris- og lønnskompensasjon. I tillegg er departementet noe administrativt styrket i forbindelse med pensjonsreformen, yrkesskadeområdet og innvandringsfeltet.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet hadde ifølge Statens sentrale tjenestemannsregister, en bemanning pr. 1. mars 2008 tilsvarende 261 årsverk.

Det foreslås bevilget 219,113 mill. kroner under posten.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen på posten benyttes til større utstyrsanskaffelser i departementet.

Det foreslås bevilget 3,123 mill. kroner under posten.

Kap. 3600 Arbeids- og inkluderingsdepartementet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
02	Oppdragsinntekter m.v.	660		
16	Refusjon fødselspenger	2 708		
18	Refusjon sykepenger	3 425		
	Sum kap. 3600	6 793		

Bevilgningen under kap. 600 Arbeids- og inkluderingsdepartementet, post 01 Driftsutgifter kan overskrides mot tilsvarende merinntekt under kap. 3600, jf. romertallsvedtak II.

Kap. 601 Utredningsvirksomhet, forskning m.m.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
21	Spesielle driftsutgifter	77 126	82 100	79 422
50	Norges forskningsråd	92 900	111 800	105 479
70	Tilskudd		29 052	30 330
72	Tilskudd til Senter for seniorpolitikk m.m.	9 800	10 200	10 649
73	Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte, <i>kan overføres</i>		140 400	
	Sum kap. 601	179 826	373 552	225 880

Overført fra 2007 til 2008:

Post 21: 3 874 000 kroner

Post 73: 7 000 000 kroner

Post 21 Spesielle driftsutgifter og post 50 Norges forskningsråd var i bevilgningsforslaget for 2007 ført opp under kap 620.

Budsjettforslag for 2009**Post 21 Spesielle driftsutgifter**

Departementets egne anskaffelser av forskning og utredningsvirksomhet finansieres over kap 601, post 21. Formålet med disse anskaffelsene er å styrke kunnskapsgrunnlaget for departementets oppgaveløsning. Dette gjelder evalueringer av virkemidler og tiltak innen departementets ansvarsområder, men også mer generell forskning og utredning om bl.a. levekår og fattigdom, svakstilte grupper, trygderelaterte og pensjonsrelaterte problemstillinger, arbeidsmiljø- og sikkerhet, arbeidsmarked og arbeidsliv, samt formidling av forskning.

I statsbudsjettet for 2008 ble 10 mill. kroner bevilget under kap. 601, post 21 for å styrke og videreutvikle dialogen med frivillige organisasjoner og representanter for sosialt og økonomisk vanskeligstilte. I St.prp. nr. 59 (2007–2008) ble midlene flyttet til kap. 621, post 70, jf. omtale under resultatområde 5, kap. 621, post 70.

Det foreslås bl.a. iverksatt en seniorpolitisk forskningssatsing innenfor en ramme på 5 mill. kroner. Dette er finansiert ved å omdisponere 5 mill. kroner fra kap 732 Regionale helseforetak, post 79 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte, jf. omtale under kap. 601 Utredningsvirksomhet, forskning med mer, post 73 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte.

Driftsutgifter kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3601, post 02, jf. romertallsvedtak II.

I alt foreslås bevilget 79,422 mill. kroner for 2009.

Post 50 Norges forskningsråd

Støtte til forskning i regi av Norges forskningsråd skal i hovedsak bidra til langsiktig kunnskapsoppbygging innenfor departementets sektorområder. Forslag til bevilgning er på 105,479 mill. kroner. Bevilgningen skal dekke igangsatte forskningsprogrammer og langsiktige satsinger knyttet til Arbeids- og inkluderingsdepartementets arbeidsområder. Forskningsprogrammene har normalt en varighet på 4–10 år og gjennomføres i tråd med vedtatte programplaner. Departementet, eller virksomheter i sektoren, har representanter i de aktuelle programstyrene. Det mottas årsrapport fra Norges forskningsråd. Bevilgningen fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet går til følgende programmer og satsninger:

Program for forskning om årsaker til sykefravær, uførhet og utstøting

Norsk økonomi er inne i en høykonjunktur med historisk lav arbeidsledighet og høy yrkesdeltakelse i befolkningen. I mange sektorer er behovet for arbeidskraft stort, samtidig som vi har en stor og økende andel av den potensielle arbeidsstyrken på trygd. Det er likevel lite som tyder på at befolkningens helsetilstand har blitt dårligere. Den egenvurderte helsetilstanden har vært uforandret i lang tid, samtidig som medisinske helseindikatorer som levealder og spedbarnsdødelighet er blant de beste i verden. Årsakene til sykefraværet og utstøting fra arbeidslivet må derfor søkes blant flere faktorer enn i diagnoser og sykdom alene. På denne bakgrunn

startet regjeringen i 2007 en ny satsing på forskning om årsaker til sykefravær, uførhet og utstøting. Satsingen er en oppfølging av Soria Moria-erklæringen og støttes av partene i IA-avtalen.

Formålet med satsingen er:

- Å bidra til et mer helhetlig og forsterket kunnskapsgrunnlag om årsakene til sykefravær, uførhet og utstøting fra arbeidslivet.
- Å sikre forskningsbasert kunnskap om effektive virkemidler for å forebygge sykefravær og uførhet og for å nå regjeringens mål om et inkluderende arbeidsliv.
- Å styrke forutsetningene for at undervisningsvirksomheten til relevante utdanninger blir mer forskningsbasert.

Dette søkes oppnådd gjennom å fremme relevant forskning av høy kvalitet med vekt på individuelle, arbeidsplassrelaterte og samfunnsmessige årsaker til sykefravær, utstøting og uførepensjonering.

Den samlede innsatsen til programmet er på 40 mill. kroner årlig. Finansieringen av satsingen skjer gjennom omdisponering av IAmidler samt avkastning fra forskningsfondet. Det vises også til kapittel 286 post 50 i St.prp.nr.1 (2008-2009) Kunnskapsdepartementet.

PETROMAKS

Helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten (2007-2011) er tilknyttet programmet Petromaks. St.meld. nr. 12 (2005-2006) om Helse, miljø og sikkerhet i petroleumssektoren og Innst.S.nr.197 fra Arbeids- og sosialkomiteen peker på behovet for forskning og videreutvikling av kunnskap og nye løsninger som styrker HMS-arbeidet på norsk sokkel og i petroleumsvirksomheten for øvrig.

Målet med satsingen er å utvikle ny kunnskap og fremme nye løsninger knyttet til komplekse sammenhenger mellom HMS- risiko og menneske, organisasjon og teknologi (MTO) i petroleumsvirksomheten. Inkludert i dette ligger et mål om å øke vår forståelse av kulturelle forhold som forutsetning for risikoutvikling og risikohåndtering i MTO-samspillet. Det er videre en målsetting å utvikle en sterk grad av kobling av HMS-perspektivet til sentrale teknologi- og organisasjonsprosjekter innenfor Petromaksprogrammets øvrige portefølje, samt å bidra til at næringen adresserer disse sammenhengene i de brukerstyrte prosjektene innen programmet. Den nye HMS-satsingen skal prioritere kunnskap rettet mot systemnivå og sammensatte problemstillinger på tvers av de tradisjonelle fagtemaene, og det skal legges vekt på nye flerfaglige tilnærminger til de kunnskapsmessige

utfordringene. HMS-satsingen vil ha tre fokusområder:

- Helhetlig styring av helse, miljø og sikkerhet
- Storulykkesrisiko
- Arbeidsmiljø og helse

Blant enkelttema vil departementet for øvrig peke på problemstillinger knyttet til kjemisk helserisiko, arbeidsrelatert sykdom og arbeidstid av mer spesifikk petroleumsrelatert karakter, samt HMS-utfordringer i tilnytning til nye driftssystemer (integreerte operasjoner, e-drift).

Forskning på karbonfangst, -transport, -lagring og fornybar energi

HMS-utfordringer skal også være en integrert del av forskningssatsinger – og programmer der hvor det er relevant, f.eks. i forhold til karbonfangst, -transport og -lagring og fornybar energi. Jf. Olje- og energidepartementets budsjettproposisjon.

Program for samisk forskning II

Program for samisk forskning ble videreført fra 2007 og har en varighet på ti år. Programmet skal dekke forskningsfeltene språk, litteratur, kulturuttrykk, demografi, levekår og livskvalitet, muntlige tradisjoner og tradisjonell kunnskap, barn og ungdom, ressurser og rettsforhold og den moderne samiske samfunnsbyggingen. Et viktig mål for programmet er å bidra til rekruttering og kompetanseutvikling, utvikle samisk som vitenskapsspråk samt internasjonalisering. Det skal videre legges vekt på formidling av forskningen, særlig til den samiske befolkningen.

Program for kulturforskning – forskning på romanikultur

Siden 2004 har det i regi av Program for kulturstudier vært en egen satsning på forskning om romanikultur. Fagfeltet er lite, og det er lagt ned mye arbeid i å etablere nye prosjekter. En ramme rundt denne forskningen er utformet i samarbeid med romaniforeningene, bl.a. med tanke på tilgang til feltet og senere formidling. Dette bærer frukter. F.o.m. 2006 ble et 3-årig historieprosjekt igangsatt, og flere prosjekter har i ettertid startet opp eller de er under etablering.

Forskning om nasjonale minoriteter

Arbeids- og inkluderingsdepartementet gjennomførte i samarbeid med NOVA høsten 2006 en konferanse med sikte på å utarbeide en plan for forsk-

ning om nasjonale minoriteter. På konferansen deltok representanter fra de nasjonale minoritetene, berørte departementer, forskningsmiljøer og Norges forskningsråd. Konferansen viste at det fortsatt er behov for dialog mellom forskningsmiljøene og de nasjonale minoritetene.

Forskning vedrørende de nasjonale minoritetene har store etiske utfordringer. De nasjonale minoritetene har gjennom historien vært utsatt for overgrep, samtidig som det er snakk om små grupper som er lette å identifisere. Dialogen mellom forskningsmiljøene og de nasjonale minoritetene må derfor ha som mål å skape tillitt, slik at en nærmere plan for forskning om nasjonale minoriteter kan utformes og fastsettes. Arbeids- og inkluderingsdepartementet ser det som avgjørende at de nasjonale minoritetene selv får ta del i utviklingen av planen.

IT Funk

IT Funk er en tverrgående satsning knyttet til personer med nedsatt funksjonsevne og ny teknologi. Målet med satsningen har vært å bidra til økt tilgjengelighet til informasjons- og kommunikasjonsteknologi for personer med nedsatt funksjonsevne ved at IKT-baserte produkter og tjenester som introduseres i det allmenne markedet skal kunne brukes av alle. Gjennom flere år har satsningen utviklet en unik arbeidsmodell, med et tett samarbeid mellom næringsliv, FoU-miljøer, brukerorganisasjoner og offentlige instanser. IT Funk ble fra og med 2007 videreført i seks nye år. Satsningen er ett av regjeringens virkemidler for digital inkludering: Tiltak 4.8 i St.meld. nr. 17 (2006-2007) Eit informasjonssamfunn for alle.

Pågående utvikling innen sentrale programområder i Norges forskningsråd

Sentralt for AIDs forskningsinnsats er forskningen som er innrettet mot det å etablere ny og bedre kunnskap om velferdssamfunnet, om arbeidslivet og om internasjonal migrasjon og etniske relasjoner. Samordning mellom de ulike områdene har vært viktig. Når det gjelder forskningen som finner sted innenfor dagens program på området, som heter:

- Program for velferdsforskning
- Program for arbeidslivsforskning
- Program for internasjonal migrasjon og etniske relasjoner (IMER)

pågår det for tiden en viktig prosess i Norges forskningsråd mht samordning, organisering og videre innretning på de nevnte programmene. Her

følger en omtale av programmene som inngår i prosessen:

Program for Velferdsforskning

Velferdsprogrammet løper ut 2008. Hensikten med programmet har vært å øke innsikten om sammenhengene mellom økonomiens funksjonsmåte og de velferdspolitiske virkemidlene. Programmets prioriteringer har vært forholdet mellom velferdsordninger, sosiale institusjoner, familien og arbeidsmarkedet samt kartlegging av betingelser for en effektiv og treffsikker tjenesteyting. Prioriteringene har blitt belyst ut fra tre ulike innfallsvinkler:

- I et makroperspektiv vil det søkes etter hvilke overgripende prosesser som setter rammer for utøvelsen av demokratisk velferdspolitik i et land som Norge.
- I et institusjonelt perspektiv vil det spørres hvordan de historisk nedarvede velferdsinstitusjonene, herunder familie- og kjønnsrollemønstre og andre sosiale arenaer, former det ideologiske, politiske og organisatoriske rom for reformer, aktør og interessemønstre. Videre hvordan dette påvirker graden av konflikt og samarbeid i velferdspolitikken.
- I et individ- og brukerperspektiv vil det søkes etter å forstå sammenhengene mellom velferdsordningenes utforming og mottakernes levekår, livskvalitet og oppfatninger om ordningenes faktiske virkemåte.

Programmet har lagt stor vekt på fornyelse av velferdsforskningen. Forskingen som er satt i gang omhandler velferdspolitikken generelt, sosialhjelp og aktivisering, velferdsøkonomiske spørsmål, trygd og arbeidsmarked, velferdsyrkene, og spillet mellom familie, arbeidsmarked og velferdsordningene. Programmet har også investert i flere store nasjonale databaser; SSB/ FD-trygd, NSD velferdsforskning, SSB/Generasjon, livsløp og kjønn og HiO/Velferdsstatens yrker. Programmet har bidratt til styrket rekruttering på feltet, faglig bredde, komparative studier og utvikling av store databaser.

Program for arbeidslivsforskning

Program for arbeidslivsforskning (2002–2011) har som mål å bidra med ny kunnskap og innsikt om utviklingstrekk og virkemidler i arbeidslivet med særlig vekt på de viktigste forhold og prosesser som påvirker den enkeltes deltakelse, utvikling, nærvær og fravær i arbeidslivet. Hovedprioritet ut perioden vil være forskning som gir kunnskap og innsikt i de viktigste inkluderings- og utstøtings-

mekanismene i arbeidslivet, særlig hvordan følgende problemfelt påvirker disse mekanismene og prosessene:

- Omstillinger og mobilitet
- Et åpnere arbeidsmarked
- Lovverk, virkemidler, forhandlinger og samarbeid

Arbeidslivsforskningsprogrammet skal fokusere på både den enkelte, virksomhetene, innsatsen til arbeidslivets parter og myndighetene. Det legges også vekt på innsikt i nasjonale og internasjonale rammebetingelser og politiske forhold som påvirker arbeidslivet i inkluderende eller ekskluderende retning. Forskningen har en langsiktig karakter og det har vært publisert vitenskapelige arbeider med høy kvalitet og relevans. Blant annet har denne forskningen bidratt til større forståelse av sammenhengen mellom omstillinger i arbeidslivet og sykefravær og uførepensjonering.

Internasjonal migrasjon og etniske relasjoner (IMER)

Det har lenge vært store kunnskapsbehov om innvandring og integrering, og både forskersamfunnet og myndighetene har etterspurt forskning på feltet. Dette fremgår også av St.meld. nr. 20 (2004-2005) Vilje til forskning hvor migrasjon og integrering er ett av fire prioriterte områder for forskning for offentlig sektor. På denne bakgrunn er det satt i gang et handlingsrettet program for internasjonal migrasjon og etniske relasjoner (IMER). Programmet løper fra 2005-2010, og har følgende overordnede mål:

- Å bidra til bedre underbygd kunnskap og bedre forståelse av hvilken betydning internasjonal migrasjon og etnisk mangfold har i det norske samfunnet.
- Å oppnå god formidling av forskningsresultater.
- At forskning om internasjonal migrasjon og etniske relasjoner i Norge i større utstrekning munner ut i vitenskapelig publisering.

Programmet har tildelt midler til 8 forskningsprosjekter som dekker temaene politisk deltakelse, ungdom, individuelle og kollektive rettigheter knyttet til kjønn og religion, arbeidsmigrasjon og arbeidsmarked, innvandreres sending av penger til opprinnelseslandet. Det er utarbeidet en formidlingsplan, og det er bevilget midler til 8 nettverk og møteplasser. Flere har god internasjonal deltakelse.

Som ledd i å samordne forskning med store felles tematiske grenseflater og å stimulere til migrasjons- og integreringsrelatert forskning i andre

forskningsprogrammer, har IMER bidratt til samfinansiering av Arbeidslivprogrammets nye forskningsprosjekter, gitt arbeidsmarkedets særlige posisjon som en sentral arena for inkludering. 7 prosjekter i dette programmet har tematisk relevans for IMER. Programmet har i samarbeid med andre programmer avholdt dagskonferanse om Incentivsystemer, Arbeid og Identitet, Mangfold i arbeidslivet og Diskriminerings mange former, samt brukerkonferanser om bruk av forskning i forvaltningen.

Forskningsinstitutter

Grunnbevilgninger til de samfunnsvitenskapelige forskningsinstituttene samt strategiske program-satsinger på samfunnsvitenskapelige områder rettet mot kunnskapsleverandørene (institutter, universiteter og høyskoler) sikrer at disse leverer tjenester som er relevante og av høy kvalitet til nytte for velferdssamfunnets utvikling. Det innføres et nytt finansieringssystem for instituttsektoren fra og med 2009. Det er nærmere redegjort for det nye systemet i Kunnskapsdepartementets budsjettproposisjon. Det legges bl.a. opp til fire fordelingsarenaer. Kunnskapsdepartementet foreslås som ansvarlig departement for den samfunnsvitenskapelige og regionale arenaen og skal dermed forestå ressursfordeling til de samfunnsvitenskapelige og regionale forskningsinstituttene. Dette innebærer at Arbeids- og Inkluderingsdepartementets basisbevilgninger til enkelte samfunnsvitenskapelige institutter, dvs. Arbeidsforskningsinstituttet (AFI AS) og SINTEF Teknologi og samfunn foreslås overført til Kunnskapsdepartementet. De økonomiske konsekvensene av omleggingene er tatt inn i budsjettforslaget for 2009.

Det foreslås bevilget 105,479 mill. kroner til Norges forskningsråd for 2009.

Post 70 Tilskudd

Bevilgningen dekker bl.a. tilskudd til institusjoner og organisasjoner på hele departementets politikkportefølje. I tillegg dekker bevilgningen departementets forpliktelser knyttet til internasjonale avtaler.

Innenfor posten vil det bli satt av 1,2 mill. kroner til å støtte ulike publikasjoner innenfor departementets ansvarsområde. Beløpet fordeler seg med 1 mill. kroner til bladet Velferd og 0,2 mill. kroner til den kvenske avisen Ruijan Kaiku. Ruijan Kaiku vil også motta 0,2 mill. kroner over kap. 670, post 70.

I tillegg foreslås ca 11,5 mill. kroner for å følge opp departementets internasjonale forpliktelser. Andre større mottakere av tilskuddsmidler over denne posten i 2009 er:

- NOVA, Universitetet i Oslo og Universitetet i Bergen (miljøstøtte for å fremme trygdeforskning)
- Senter for seniorpolitikk (informasjons- og holdningskampanje om seniorer i arbeidslivet)
- Arbeidsmiljøsenderet (driftstilskudd)
- Mental helse (tilskudd til drift av telefon for arbeidslivet)

Samlet foreslås det bevilget 30,33 mill. kroner for 2009.

Post 72 Tilskudd til Senter for seniorpolitikk m.m.

Senter for seniorpolitikk (SSP) er et kompetanse-senter som arbeider med å stimulere til og utvikle en god seniorpolitikk i privat og offentlig virksomhet. De skal synliggjøre seniorennes ressurser og utviklingsmuligheter, inspirere til et inkluderende arbeidsmiljø, bevisstgjøre arbeidsgivere og ledere på seniorutfordringer og arbeide for at arbeidstakere skal velge å stå lenger i arbeidslivet. SSP koordinerer og bidrar til samarbeid om senior-spørsmål med offentlige myndigheter, virksomheter, arbeidslivets parter og personalfaglige- og opplæringsorganisasjoner. I tillegg initierer og støtter SSP forskning innen fagområdet og gir råd og veiledning til partene i arbeidslivet, enkeltvirksomheter og enkeltpersoner.

Midlene til Senter for seniorpolitikk er knyttet opp til arbeidet med å synliggjøre eldre i arbeidslivet i tilknytning til delmål 3 i IA-avtalen. Målet er å styrke eldre arbeidstakers muligheter for å stå lenger i arbeid.

Det legges opp til videre arbeid med en lang rekke tiltak og prosjekter innen områdene:

- samfunnskommunikasjon
- seniorpolitikk
- samarbeid med Arbeids- og velferdsetaten
- samarbeid med partene i arbeidslivet
- forskning om aldring og yrkesliv
- IKT og seniorer

Det foreslås bevilget 10,649 mill. kroner for 2009.

Det er også foreslått avsatt midler til informasjons- og holdningskampanje om seniorer i arbeidslivet over kap. 601, post 70 Tilskudd.

Post 73 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte, kan overføres

Formålet med ordningen er å bringe personer som mottar sykepengene raskere tilbake til arbeidslivet og dermed redusere sykefraværet. Tilskuddsord-

ningen skal stimulere spesialisttjenesten til å etablere nye tilbud rettet mot sykmeldte arbeidstakere og legge til rette for at Arbeids- og velferdsetaten kan tilby arbeidsavklaring, oppfølging og arbeidsrettet rehabilitering.

2007 var oppstartsår for ordningen med tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte. I 2008 har ordningen gradvis økt i omfang. Ved utgangen av juli 2008 var det henvist om lag 26 700 sykmeldte til ulike helsetjenester og arbeidsrettede tilbud innenfor ordningen, hvorav 17 300 hittil i 2008. Dette fordeler seg på knapt 4 000 fra Arbeids- og velferdsetaten og 22 700 fra helseforetakene. Samfunns- og næringslivsforskning AS evaluerer tilskuddsordningen. En intervjuundersøkelse med brukere som har mottatt tjenester innenfor ordningen viser at et flertall av respondentene opplever økt mestringsevne og vilje til å takle hverdagen. En effektevaluering vil foreligge i 2009.

Erfaringer så langt viser at det kan oppstå flaskehals i ulike deler av prosessen, bl.a. knyttet til koordinering og samhandling mellom de involverte aktørene. I forbindelse med behandlingen av revidert nasjonalbudsjett 2008, jf. St.prp. nr. 59 (2007-2008) og Innst. S. nr. 270 (2007-2008), vedtok Stortinget å styrke en rekke tiltak for å gjøre ordningen mer kjent og sikre en bedre oppfølging. De foreslåtte tiltakene var basert på drøftinger med arbeidslivets parter, og det foreslås å videreføre disse i 2009. Tiltakene er bl.a. prosjektkoordinatører i Arbeids- og velferdsetaten, styrket oppfølging av virksomhetene gjennom Arbeidslivssentrene og Arbeidstilsynet, praksiskonsulentordning i forhold til Arbeids- og velferdsetaten, etablering av forskningsvirksomhet for utvidet målgruppe i arbeidsrettet rehabilitering, styrking av den nasjonale koordineringsrollen ved Statens arbeidsmiljøinstitutt og styrking av utdanningskapasiteten ved de arbeidsmedisinske avdelinger. I tillegg er det enighet med partene om å omdisponere midler til samarbeidsprosjekt 3-2-1 i regi av Arbeidstilsynet, seniorpolitisk forskningssatsing, systemrettede tiltak innen området arbeid og psykisk helse og oppfølging av arbeidet med delmål 2 i IA-avtalen.

Disse tiltakene finansieres dels gjennom fordelingen av 146,6 mill. kroner fra denne posten. I tillegg er det omdisponert 20 mill. kroner fra kap. 732 Regionale helseforetak, post 79 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte på Helse- og omsorgsdepartementets budsjettområde. 40,1 mill. kroner foreslås overført til kap. 605, post 70 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte for å øke behandlingstilbudet med tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester i regi av Arbeids- og velferdsetaten og for å styrke

tilskuddsordningen med kjøp av opptrenings- og helsetjenester for lettere psykiske og sammensatte lidelser. De resterende 126,5 mill. kroner, der 106,5 mill. kroner er en videreføring av tiltak vedtatt i revidert nasjonalbudsjett for 2008, foreslås fordelt på følgende måte:

- 5 mill. kroner til kap. 601 Utredningsvirksomhet, forskning m.m., post 21 Spesielle driftsutgifter
- 63 mill. kroner til kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter.
- 14 mill. kroner til kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 21 Spesielle driftsutgifter.
- 22 mill. kroner til kap. 640 Arbeidstilsynet, post 01 Driftsutgifter.
- 2,5 mill. kroner til kap. 643 Statens arbeidsmiljøinstitutt, post 50 Statstilskudd.
- 20 mill. kroner til kap. 732 Regionale helseforetak, post 79 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte.

Fordelingen har vært drøftet med arbeidslivets parter i IA-avtalen.

For 2009 er den samlede ramme til tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester på 681 mill. kroner, fordelt med 464,4 mill. kroner over kap. 732 Regionale helseforetak, post 79 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte og 216,5 mill. kroner over kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 70 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte.

Bevilgningene er overførbare. 2007 var et oppstartsår for ordningen med gjennomføring av anbudsprosesser og etablering av de nye tjenestene. Betydelige midler ble overført fra 2007 til 2008. Overførte midler fra 2007 gir rom for at omfanget av tjenester i 2008 kan bli større enn det bevilgningen isolert sett åpnet for. For å få til en jevn fordeling av aktivitetene under tilskuddsordningen over tid, må det påregnes at det også vil bli overført midler fra 2008 til 2009.

Det vises for øvrig til omtale under de aktuelle kapitler og poster det er vist til.

Kap. 604 NAV-reform og pensjonsreform

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 45</i>	1 011 505	877 500	889 257
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	223 687	737 700	1 067 336
	Sum kap. 604	1 235 192	1 615 200	1 956 593

Overført fra 2007 til 2008:

Post 45: 238 002 000 kroner

Allmenn omtale

Bevilgningen dekker utgifter til gjennomføringen av NAV-reformen og IKT-investeringer knyttet til pensjonsreformen.

Omtalen under dette kapitlet viser hvilke sentrale milepæler som er nådd i gjennomføringen av NAV-reformen, kostnader knyttet til å gjennomføre den og videre gjennomføringsstrategi, samt omtale av IKT-pensjonsprogrammet.

NAV-reformen

Hovedmålene for NAV-reformen er flere i arbeid og aktivitet og færre på stønad, enklere for bru-

kerne og tilpasset brukernes behov, samt en helhetlig og effektiv arbeids- og velferdsforvaltning. Prinsippene for en ny arbeids- og velferdsforvaltning (NAV-reformen) ble lagt gjennom Stortingets behandling av St.prp. nr. 46 (2004-2005), jf. Innst.S. nr. 198 (2004-2005). Lov om arbeids- og velferdsforvaltningen ble vedtatt i juni 2006, jf. Ot.prp. nr. 47 (2005-2006) og Innst.O. nr. 55 (2005-2006). Loven gir de formelle rammene for arbeids- og velferdsforvaltningen. NAV-kontorene skal være basert på samarbeidsavtaler mellom Arbeids- og velferdsetaten og den enkelte kommune. Det har vært et mål at innen utgangen av 2009 skal det være felles lokale arbeids- og velferdskontorer (NAV-kontorer) som dekker alle landets kommuner.

Arbeids- og velferdsetaten har ansvaret for å planlegge og gjennomføre oppgaver på det statlige ansvarsområdet knyttet til NAV-reformen.

Rapport

I 2007 ble det etablert 121 NAV-kontorer slik at det ved utgangen av 2007 samlet sett var etablert 146 NAV-kontorer. Det er planlagt etablert 140 NAV-kontorer i 2008. Ved utgangen av september i år var om lag 100 av disse kontorene etablert og etableringen av de resterende kontorene for 2008 rapporteres å være i rute.

Parallelt med gjennomføringen av reformen har det vært lagt til grunn at tjenestenivået skulle opprettholdes på det nivå som var før reformen. Etableringen av NAV-kontor og forvaltningsenheter har imidlertid tatt mer tid og krevd mer ressurser lokalt enn forventet, bl.a. som følge av at mange har fått nye arbeidsoppgaver og at mye tid har gått med til å tilegne seg ny kompetanse. Samlet sett har dette medført produksjonstap som har gitt økt saksbehandlingstid og flere restanser, jf. omtale under kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten.

Ved 90 pst. av NAV-kontorene som er etablert er det en felles leder. De øvrige kontorene har delt ledelse mellom kommune og stat. Blant de kontorene med felles leder er det flest kontorer med statlig ledelse, 71 pst. Det er i all hovedsak i de små kontorene at det er en kommunal leder. I Oslo er det valgt delt ledelse. Ved felles ledelse må lederen delegeres kompetanse til å utøve myndighet og fatte vedtak på kontorets samlede oppgaveområde enten vedkommende er ansatt i stat eller kommune. Dette er regulert gjennom forskrift om delegasjon mellom stat og kommune i arbeids- og velferdsforvaltningen (delegasjonsforskriften).

Etter gjeldende lovforståelse er det visse begrensninger i kommunalt ansatte NAV-lederes kompetanse til å opptre som arbeidsgivere og utføre de oppgaver som tilligger statlig ansatte NAV-ledere. Dette gjelder blant annet retten til å avgi innstillinger og delta ved ansettelser av statlige tjenestemenn i NAV-kontor. Arbeids- og inkluderingsdepartementet har sendt ut et høringsnotat hvor det foreslås et tillegg til arbeids- og velferdsforvaltningsloven som gir departementet kompetanse til i forskrift å overføre myndighet til kommunalt ansatt NAV-leder i samme utstrekning som en statlig ansatt NAV-leder. I notatet foreslås at lovendringen følges opp med endringer i delegasjonsforskriften. Departementet tar sikte på å fremme en odelstingsproposisjon høsten 2008 slik at endringene kan tre i kraft tidlig i 2009.

Basert på sentralt utviklede kompetanseplaner har det blitt gjennomført en omfattende opplæring av de ansatte i arbeids- og velferdsforvaltningen. I 2007 ble det gjennomført om lag 25 000 kompetansedagsverk knyttet til kompetansepakken for etableringen av NAV-kontor. Kompetansepakken er

modulbasert, og hvert NAV-kontor velger de modulene som er aktuelle for kontorets ansatte. Kommunene har ansvar for å gjennomføre opplæring på kommunale områder/systemer.

Første utredningsfase for å utvikle felles mål og resultatindikatorer for NAV-kontorene er utført. I 2008 prøves det ut enkelte elementer i dette opplegget gjennom rapportering knyttet til kvalifiseringsprogrammet og fattigdomssatsingen. Siktemålet er å etablere et sett med felles resultatmål og indikatorer for NAV-kontorene som kan inngå i den samlede oppfølgingen av arbeids- og velferdsforvaltningen når alle NAV-kontorene er etablert i 2010.

Høsten 2007 ble det publisert en evaluering av pilotkontorene av Arbeidsforskningsinstituttet (AFI), jf. St.prp. nr. 1 (2007-2008). Et nytt forskningsnotat fra AFI publisert i august 2008, viser at det er stor variasjon i hvordan NAV-kontorene organiserer seg. Dette er i tråd med omtalen i St.prp. nr. 46 (2004-2005) hvor det ble lagt vekt på at en lokalt skal ha stor frihet til å tilpasse førstelinjen til lokale forhold. Formålet med denne undersøkelsen er å kartlegge ulike dimensjoner ved organiseringen i NAV-kontorene som siden kan danne grunnlag for å analysere eventuelle effekter av ulik organisering.

KS har i samarbeid med Arbeids- og inkluderingsdepartementet gjennomført en spørreundersøkelse om kommunenes utgifter ved etablering av NAV-kontor. Spørreskjema ble sendt til 117 kommuner som etablerte NAV-kontor i 2007, men det var kun 31 som sendte inn nødvendige data. Sammenlignet med anslått kompensasjon for den enkelte kommune over rammetilskuddet for hele reformperioden var 18 kommuner overkompensert og 13 underkompensert. Samlet sett var de kommunene som svarte overkompensert med 7,3 pst. Lav svarprosent samt at undersøkelsen i hovedsak omfatter små kommuner gir ikke grunnlag for å trekke sikre konklusjoner om kompensasjonsnivået. I konsultasjoner om gjennomføringen av NAV-reformen har Arbeids- og inkluderingsdepartementet og KS derfor konkludert med at det ikke er grunnlag for å hevde at kommunene samlet sett har fått for høy eller for lav kompensasjon.

Arbeids- og velferdsetaten har ved utgangen av 1. halvår 2008 etablert totalt 37 spesialenheter for forvaltning (forvaltningsenheter), inklusiv avdelingskontorer. Disse skal hovedsakelig behandle ytelser som tidligere lå til trygdekontorene. Ved utgangen av 2007 var det etablert forvaltningsenheter for ytelser som lå innenfor tidligere Aetat i de seks fylkene hvor Aetat ikke hadde slike enheter. For arbeidsdelingen mellom lokalkontorene (NAV-kontor, NAV Arbeid og NAV Trygd) og forvaltnings-

enhetene er det utarbeidet detaljert arbeidsdeling for hver ytelse. Arbeidsdelingen mellom NAV-kontor og forvaltningsenhet ble først prøvd ut i en pilot forvaltningsenhet i Aust-Agder som ble etablert 1. oktober 2007. Erfaringen fra denne har blitt nyttet ved etableringene av de øvrige forvaltningsenhetene. Etableringen av forvaltningsenheter har likevel vært krevende og det har tatt tid å få arbeidsdelingen mellom NAV-kontor og forvaltningsenheter til å fungere tilfredsstillende. Ved oppstart av forvaltningsenhetene var det for eksempel ikke etablert IKT-basert systemstøtte for saksgangen mellom forvaltningsenhetene og lokalkontorene. Det innebærer manuelle rutiner for overføring av saksdokumenter mellom forvaltningsenhetene og NAV-kontorene. Arbeids- og velferdsdirektoratet har en tett oppfølging av forvaltningsenhetene for å sikre produksjonen. I løpet av høsten 2008 vil første element i en systemstøtte som underbygger arbeidsdelingen mellom NAV-kontor og forvaltningsenhet i følge Arbeids- og velferdsdirektoratet være etablert.

Strategier og utfordringer

Ved inngangen til 2009 vil det gjenstå å etablere om lag 180 NAV-kontorer. De fleste av disse vil bli etablert i løpet av 2009. På grunn av mangel på egnede lokaler er det klart at minimum fire NAV-kontorer først vil bli etablert i 2010. Det gjelder NAV-kontorene i Bergenshus bydel i Bergen, Kristiansand, Nøtterøy og Drammen. Basert på erfaring fra gjennomførte etableringer forventer Arbeids- og velferdsdirektoratet at det vil kunne oppstå tilsvarende forsinkelser også i andre kommuner, slik at ytterlige 5-10 kontorer vil bli etablert i 2010.

Kvalifiseringsprogrammet skal etter gjeldende lover tilbys i den enkelte kommune fra det tidspunkt det er inngått avtale mellom Arbeids- og velferdsetaten og kommunen om NAV-kontor og NAV-kontoret er etablert. Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil vurdere nærmere hvordan det kan legges til rette for at kvalifiseringsprogrammet tilbys fra 1. januar 2010, også i kommuner hvor NAV-kontoret først blir etablert i 2010.

Arbeids- og velferdsetaten har høstet mye erfaring i å etablere NAV-kontorer i samarbeid med kommunene. Denne erfaringen nyttes ved nye etableringer, og etableringene gjennomføres stadig mer strømlinjeformet. Samtidig har Arbeids- og velferdsetaten erfart at etableringen av NAV-kontorene er en arbeidskrevende prosess som reduserer kontorenes produksjonskapasitet. For å opprettholde tjenesteytingen og produksjonskapasiteten i reformperioden er det foreslått å styrke etatens

driftsbevilgning midlertidig, jf. omtale under kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten.

Etableringen av forvaltningsenheter innebærer en endret arbeidsdeling mellom enheter i Arbeids- og velferdsetaten basert på en detaljert arbeidsdeling for hver enkelt ytelse. Formålet med etableringen har vært både å frigjøre kapasitet ved NAV-kontorene til individuell veiledning og oppfølging og å styrke kvaliteten i etatens saksbehandling. For at forvaltningsenhetene skal fungere som forutsatt, har Arbeids- og velferdsdirektoratet etablert et eget fagstøtteprosjekt som skal bistå enhetene slik at det sikres en effektiv saksbehandling og erfaringsutveksling mellom de ulike enhetene. IKT-løsninger som understøtter arbeidsdelingen mellom NAV-kontor og forvaltningsenhetene vil bli videreutviklet.

Gjennom NAV-reformen er det forventet administrative gevinster ved at to tidligere statsetater er slått sammen. Samtidig innebærer kravet om at det skal være NAV-kontor i hver kommune en mer desentral organisering enn det tidligere Aetat hadde, mens etableringen av forvaltningsenheter innebærer en fylkesvis sentralisering av oppgaver som i stor grad lå til de lokale trygdekantorene. I 2006 ble det gjennomført en ressurskartlegging som viste ressursbruken til de ulike oppgavene innenfor trygdeetaten og Aetat. Arbeids- og velferdsdirektoratet vil høsten 2008 gjennomføre en ny ressurskartleggingsundersøkelse som vil danne grunnlag for å sammenligne ressursbruken i Arbeids- og velferdsetaten nå og før reformen. Denne undersøkelsen vil danne et viktig grunnlag for etatens videre arbeid med å effektivisere administrative oppgaver slik at mer ressurser kan benyttes til veiledning og oppfølging til fordel for arbeids- og velferdsforvaltningens brukere.

Totale reformkostnader

På usikkert grunnlag ble det i St.prp. nr. 46 (2004-2005) anslått totale reformkostnader på om lag 3 mrd. kroner. I anslaget var det ikke tatt hensyn til eventuelle kostnader knyttet til en mulig omstrukturering av de fylkesvise eller regionale nivåene i den statlige etaten. I St.prp. nr. 1 (2006-2007) ble de totale reformkostnader anslått til om lag 4 mrd. kroner, mens det i St.prp. nr. 1 (2007-2008) ble anslått reformkostnader på om lag 4,45 mrd. kroner. I de tidligere anslagene har det ikke vært tatt hensyn til prisstigning gjennom reformperioden.

De samlede reformkostnader er nå anslått til om lag 4,5 mrd. kroner. I tillegg er det for 2009 foreslått en midlertidig styrking av kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten i 2009 med 100 mill. kroner for å kompensere for produksjonstap i etaten som følge av NAV-reformen. Økningen fra anslaget

i fjorårets budsjettproposisjon for totale reformkostnader kan blant annet forklares med økte utgifter til etablering av NAV-kontor og forvaltningsenheter. For IKT-basisløsning, som vinteren 2007 var igjennom en ekstern kvalitetssikring i tråd med Finansdepartementets retningslinjer, har Arbeids- og velferdsdirektoratet gjennomført en ny usikkerhetsanalyse. Den nye usikkerhetsanalysen viser isolert sett et redusert ressursbehov.

Kommunenes merutgifter ved reformen dekkes innenfor veksten i de frie inntekter. Beløpsrammene baseres på kommunenes utgifter knyttet til å etablere minimumsløsningen for kommunal deltakelse i NAV-kontoret slik den er definert i Ot.prp. nr. 47 (2005-2006). Minimumsløsningen vil si forvaltning av økonomisk sosialhjelp, råd og veiledning og arbeidet med individuelle planer samt kvalifiseringsprogrammet. Kommunesektoren er for årene 2006 til 2008 kompensert med 450 mill. kroner. For 2009 kompenseres kommunesektoren med om lag 320 mill. kroner, en økning på om lag 70 mill. kroner fra 2008 som dekkes innenfor veksten i de frie inntektene. Midlene vil bli tildelt over rammetilskuddet og fordelt etter hovednøgkelen i inntektssystemet. KS og Arbeids- og velferdsdirektoratet har utarbeidet en veileder som viser hvilke kostnader som kommunene selv skal dekke innenfor de frie inntektene og hvilke utgifter Arbeids- og velferdsetaten skal dekke. Kompensasjonen til kommunene er gitt over en fireårsperiode, mens den enkelte kommune normalt vil ha utgifter til å etablere NAV-kontor i ett eller to budsjettår.

I tillegg vil kommuner som oppretter NAV-kontor, ha ansvar for kvalifiseringsprogrammet med tilhørende kvalifiseringsstønad. For 2009 er det foreslått bevilget 559,7 mill. kroner til disse kommunene, jf. omtale under resultatområde 5, kap. 621 Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering, post 62 Kvalifiseringsprogrammet.

IKT prosjekt knyttet til pensjonsreformen

Som følge av Stortingets behandling og vedtak i forbindelse med St.meld. nr. 12 (2004-2005) Pensjonsreformen – trygghet for pensjonene samt St.meld. nr. 5 (2006-2007) Opptjening og uttak av alderspensjon i folketrygden, må det etableres nye IKT-løsninger for håndtering av pensjonsområdet i Arbeids- og velferdsetaten. De IKT-løsninger som etableres skal være pålitelige, slik at alle medlemmer i folketrygden skal ha trygghet og sikkerhet for at opptjening av pensjonsrettigheter og utbetaling av pensjoner er korrekt. Dette er avgjørende for tilliten til folketrygden.

Rapport

Arbeidet med etablering av IKT-løsningen er organisert i et eget program som skal tilrettelegge for Arbeids- og velferdsetatens iverksettelse av pensjonsreformen. For å skape trygghet og redusert risiko i gjennomføringen av IKT-prosjektet, er det valgt en overordnet gjennomføringsstrategi i 3 faser, der fase 2 og 3 overlapper hverandre:

- Fase 1 er en forprosjektfase som ble gjennomført i perioden 2005 – 2006.
- Fase 2 er implementering av dagens pensjonsregler i ny systemløsning. Denne startet opp i 2007 og en tar sikte på avslutning i løpet av 2009.
- Fase 3 er implementering av nye pensjonsregler i ny systemløsning. Forberedelser til fase 3 ble startet opp høsten 2006 og vil fortsette helt frem til pensjonsreformen trer i kraft.

Det vises for øvrig til omtale under punkt 2.2.2 i del I.

Det er risiko ved gjennomføringen av IKT-prosjektet, blant annet på grunn av prosjektets samlede kompleksitet. Kompleksiteten er knyttet til flere dimensjoner, blant annet at det er stor parallellitet i utvikling av IKT-løsninger. Samlet sett har prosjektet frem til nå hatt god fremdrift og kostnadskontroll og er i hovedsak i rute når det gjelder ferdigstillelse av fase 2.

Strategier og utfordringer

Det er fortsatt en betydelig risiko ved den gjenstående delen av gjennomføringen av IKT-prosjektet. Dette har sammenheng med at det tar tid fra nytt regelverk er vedtatt til reglene er innarbeidet i IKT-løsninger og nytt saksbehandlingssystem er ferdig utviklet og i funksjon. For i størst mulig grad å ta hensyn til og redusere risiko er det benyttet ekstern kvalitetssikring av kostnadsrammene og usikkerhetsbildet både i fase 2 og 3.

Gjennomføringen av fase 3 er avhengig av avklaring og detaljering av det nye pensjonsregelverket. Hovedtyngden av utviklingsarbeidet vil etter planen finne sted i 2009. En betydelig del vil også finne sted i 2010.

Budsjettforslag for 2009

For 2009 foreslås det bevilget totalt 1 956,593 mill. kroner under kap 604 NAV-reform og pensjonsreform. Forslaget til bevilgning fordeler seg med 1 120,1 mill. kroner til NAV-reformen og 836,5 mill. kroner for gjennomføring av IKT-prosjektet i 2009 knyttet til pensjonsreformen. Budsjettforslaget i 2009 for fase 3 til IKT-pensjon er basert på ekstern

kvalitetssikring i tråd med Finansdepartementet retningslinjer.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 45

Forslag til bevilgning på 889,257 mill. kroner skal dekke:

- 840,1 mill. kroner i forbindelse med gjennomføring av NAV-reformen
- 49,2 mill. kroner til IKT-prosjektet knyttet til pensjonsreformen

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres, kan nyttes under post 21

Forslag til bevilgning på 1 067,336 mill. kroner skal dekke:

- 280 mill. kroner i forbindelse med gjennomføring av NAV-reformen
- 787,3 mill. kroner til IKT-prosjektet knyttet til pensjonsreformen

Kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	7 859 496	7 864 800	8 164 974
21	Spesielle driftsutgifter	35 472	35 500	32 562
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	238 251	241 400	219 797
70	Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykemeldte, <i>kan overføres</i>	4 054	138 000	216 550
Sum kap. 605		8 137 273	8 279 700	8 633 883

Overført fra 2007 til 2008:

Post 01: 253 493 000 kroner

Post 21: 2 100 000 kroner

Post 45: 39 284 000 kroner

Post 70: 137 946 000 kroner

Mål og hovedoppgaver for Arbeids- og velferdsetaten

Arbeids- og velferdsetaten har ansvaret for gjennomføringen av arbeidsmarkeds-, trygde- og pensjonspolitikken. Arbeids- og velferdsetaten ledes av Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Arbeids- og velferdsetaten skal bidra til å realisere hovedmålene for NAV-reformen om flere i arbeid og aktivitet og færre på stønad, enklere for brukerne og tilpasset brukernes behov, samt en helhetlig og effektiv arbeids- og velferdsforvaltning. Med utgangspunkt i disse hovedmålene skal etaten:

- bidra til å skape et inkluderende samfunn, et inkluderende arbeidsliv og et velfungerende arbeidsmarked
- ivareta vanskeligstilte gruppers behov og bekjempe fattigdom, bl.a. ved å stimulere til arbeid og deltakelse

- sikre inntekt ved arbeidsløshet, svangerskap og fødsel, aleneomsorg for barn, sykdom og skade, uførhet, alderdom og dødsfall

Arbeids- og velferdsetaten skal arbeide for at flest mulig personer skal kunne delta i ordinært arbeid. Dette innebærer innsats overfor personer som av ulike årsaker ikke har et arbeidsforhold og for personer som har jobb, men står i fare for å miste denne. Etaten skal bl.a. bistå arbeidssøkere med å få jobb, bistå arbeidsgivere med å skaffe arbeidskraft, forebygge og dempe skadevirkningene av arbeidsledighet og innhente informasjon om arbeidsmarkedet. Etaten skal arbeide for høy overgang til arbeid bl.a. gjennom å tilrettelegge for aktiv jobbsøking og gode selvbetjeningssystemer.

Arbeids- og velferdsetaten skal arbeide for å motvirke utstøting, hindre langtidsfravær, samt bidra til inkludering og tilbakeføring til arbeidslivet. Etaten skal stimulere den enkelte stønadsmottaker til arbeidsaktivitet der dette er mulig, og gi råd og veiledning til arbeidsgivere og arbeidstakere for å hindre sykefravær og utstøting fra arbeidslivet. Etaten skal bistå arbeidsgivere og arbeidstakere i arbeidet med å skape et mer inkluderende arbeidsliv og har også et ansvar for oppfølg-

ingen av IA-avtalen for perioden 2006–2009. Arbeids- og velferdsetaten skal, i samarbeid med kommunene og andre aktuelle samarbeidspartnere, tilby god og regelmessig oppfølging av brukere som av ulike årsaker har behov for bistand. Oppfølgingen og krav til aktivitet skal tilpasses den enkeltes forutsetninger og behov.

Arbeids- og velferdsetaten skal sikre den enkeltes rettigheter, herunder inntektssikring, gjennom forvaltning av trygdelovene og sosiale overføringsordninger på en god og effektiv måte. Staten har et ansvar for at samlet saksgang blir så kort som mulig uten at det går utover kvaliteten på saksbehandlingen.

Arbeids- og velferdsetaten skal tilrettelegge for at den enkelte mestrer hverdagen og på den måten ivareta enkeltindividets selvstendighet og deltakelse i samfunnet.

Arbeids- og velferdsetaten skal være en brukerrettet etat som setter brukernes behov i sentrum. God kvalitet skal prege møtet med etatens brukere. Staten skal være tilgjengelig og møte brukerne med respekt og kunnskap. Dette gjelder både overfor enkeltpersoner og overfor arbeidsgivere, som også er viktige brukere av Arbeids- og velferdsetaten. Staten skal ha et tydelig mangfoldsperspektiv både i sitt møte med brukerne og i egenskap av å være arbeidsgiver. Selvbetjeningsløsninger og annen informasjon skal tilpasses mangfoldet i befolkningen.

Arbeids- og velferdsetaten skal arbeide for å avdekke og hindre trygdemisbruk. Dette er viktig bl.a. for å opprettholde velferdsordningenes legitimitet i befolkningen.

Rapport

For rapportering i tilknytning til etatens bidrag til gjennomføringen av arbeidsmarkeds-, trygde-, sosial- og pensjonspolitikken, vises det til resultatområdene 2, 4, 5 og 7.

Arbeids- og velferdsetaten er midt inne i en omfattende omstilling gjennom NAV-reformen med etablering av NAV-kontorer og forvaltningsenheter, samt gjennom arbeidet med ny pensjonsreform og helserefusjonsreformen. I tillegg har det vært arbeidet med utvikling og tilrettelegging av virkemidler i arbeids- og velferdsforvaltningen. Nye krav til oppfølging av sykmeldte er innført, og kvalifiseringsprogrammet trer i kraft i den enkelte kommune ved etablering av NAV-kontor. Videre tilrettelegger etaten for innføring av arbeidsavklaringspenger, bruk av arbeidsevnevurdering og endringer i regelverket for arbeidsmarkedstiltakene. Samlet sett er etaten under et betydelig reformtrykk. Omstillingene som

følge av NAV-reform, pensjonsreform og helserefusjonsreform gjennomføres som planlagt.

Omstillingene har imidlertid vært mer krevende enn opprinnelig lagt til grunn, jf. omtale under kap. 604. Det har medført at saksbehandlingstiden for stønader har økt og gitt oppbygging av restanser. I løpet av 1. halvår 2008 har etaten hatt vansker med å innfri de internt satte normtidskravene for blant annet uføreytelser, barnebidrag, legemiddelsaker og utenlandssaker. Resultatene fra tiltaksgjennomføringen og oppfølging av personer med helserelaterte ytelser har vært svakere enn man hadde regnet med. Resultatene er nærmere omtalt under resultatområde 4 Inntektssikring og arbeidsrettede tiltak.

Arbeids- og velferdsdirektoratet rapporterer at de har iverksatt tiltak for å redusere saksbehandlingstidene blant annet gjennom tettere oppfølging av etatens lokale enheter.

I romertallsvedtak III, nr. 1 i St.prp. nr. 1 (2007–2008) fremgår det at Arbeids- og inkluderingsdepartementet kan omdisponere inntil 40 mill. kroner fra kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 76 Tiltak for arbeidssøkere til kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter. I omtalen av fullmakten under kap. 605, post 01 i St.prp. nr. 1 (2007–2008) er omdisponeringen knyttet til gjennomføring av forsøk med stykkprisfinansiering for avklaring av yrkeshemmede. I lys av situasjonen med økte restanser i Arbeids- og velferdsetaten sommeren 2008 samtykket Arbeids- og inkluderingsdepartementet i at fullmakten ble benyttet til å bygge ned restanser og redusere saksbehandlingstider i Arbeids- og velferdsetaten. I tillegg har regjeringen nylig fremmet en stortingsproposisjon hvor det foreslås å styrke Arbeids- og velferdsetaten med ytterligere 60 mill. kroner i 2008.

Resultater fra Arbeids- og velferdsetatens egen brukerundersøkelse fra våren 2008 viser at brukerne er noe mindre tilfreds med servicen fra Arbeids- og velferdsetaten enn tilfellet var for brukerne av tidligere Aetat og trygdeetaten. 68 pst. av respondentene sier at de er fornøyd med etatens service helhetlig sett, men det er betydelige forskjeller mellom ulike brukergrupper. Minst fornøyd er yrkeshemmede, mottakere av rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad. Tjenester og ytelser som har lite skjønn i utøvelsen, har gjennomgående mer tilfredse brukere. En stor andel av brukerne mener at de blir møtt med respekt i møtet med etaten, men en stor andel er misfornøyd med Arbeids- og velferdsetatens tilgjengelighet via telefon. Arbeids- og velferdsdirektoratet rapporterer at det arbeides med å finne telefoniløsninger som avlaster NAV-kontorene og som vil bedre servicenivået til brukerne.

Resultater fra årets brukerundersøkelse blant arbeidsgivere viser at 75 pst. av arbeidsgiverne er fornøyd med Arbeids- og velferdsetatens service totalt sett. Undersøkelsen viser at arbeidsgivere som har mottatt rekrutteringsbistand, er mer fornøyd nå enn i 2006.

Arbeids- og velferdsetaten legger vekt på brukermedvirkning. Det er et sentralt brukerutvalg sammensatt av representanter for store og bredt sammensatte brukerorganisasjoner. Utvalget har representanter fra både arbeidsgiversammenslutningen (NHO) og fra arbeidstakerorganisasjonene (LO). I det sentrale brukerutvalget drøftes saker av strategisk karakter. Videre er det opprettet regionale brukerutvalg. I tillegg er det jevnlig kontakt med brukerorganisasjoner.

Arbeids- og velferdsetaten har tilrettelagt for effektive selvbetjeningstjenester på www.nav.no. På Arbeids- og velferdsetatens nettsider finner brukerne nå samlet informasjon om jobb, arbeidsliv, pensjon, helsetjenester og trygdeordninger i tillegg til et bredt tilbud av elektroniske tjenester. Informasjon og verktøy på nettsidene har fokus på brukervennlighet. Nettsidene har rundt 1,2 millioner sideoppslag per døgn, og er et av landets mest besøkte nettstedet.

Det har vært arbeidet målrettet med restansenedbygging i NAV Utland. Enhetens organisasjonsstruktur er endret, arbeidsprosesser gjennomgått, og enheten er styrket gjennom omprioritering av ressurser internt i etaten. Arbeids- og velferdsdirektoratet forventer at disse tiltakene vil gi gradvis effekt, men at det vil ta tid å bygge ned restansene.

I 2007 ble 1 449 personer anmeldt for trygdemisbruk. Dette er en reduksjon på 278 anmeldelser i forhold til året før. Totalt anmeldt beløp var på knappe 181 mill. kroner. Dette er en reduksjon i forhold til anmeldt beløp i 2006 på om lag 7,5 mill. kroner.

Arbeids- og velferdsetaten har innført miljøledelse som en integrert del av etatens styringssystemer, og har satt krav om konkrete miljøforberedende tiltak. Etaten rapporterer om økt bruk av videokonferanser, samt offentlig transport på tjenestereiser. Videre arbeides det systematisk for å redusere papirbasert kommunikasjon ved hjelp av økt bruk av elektroniske kanaler for både ansatte og brukere. Miljøkrav brukes som tildelingskriterium ved nyanskaffelser der dette er relevant, og det stilles krav til energieffektive bygg ved inngåelse av nye leiekontrakter.

Kvinner er i flertall blant de ansatte i Arbeids- og velferdsetaten med 69,3 pst. Av alle kvinnelige ansatte er 85,6 pst. ansatt som saksbehandlere, mens 8,8 pst. er ansatt som ledere. Tilsvarende tall for mannlige ansatte er henholdsvis 78,8 pst. og 15,5

pst. Det er små lønnsmessige forskjeller mellom kvinner og menn innen de ulike stillingsgruppene.

Sykefraværsprosenten i Arbeids- og velferdsetaten var i 1. kvartal 2008 på 7,9 pst. mot 7,4 pst. i 1. kvartal året før. Dette er noe høyere enn i staten for øvrig. Departementet vil følge utviklingen i sykefraværet i etaten nøye.

Strategier og utfordringer for 2009

Arbeids- og velferdsetatens hovedoppgaver er å gjennomføre de reformene den har ansvar for, ivareta stønadsforvaltningen og brukeroppfølging.

Som varslet i budsjettproposisjonen for 2008 er etaten nå inne i en svært krevende fase i gjennomføringen av NAV-reformen hvor det brukes betydelige ressurser på omstilling og utvikling for å oppnå bedre resultater. En hovedutfordring for Arbeids- og velferdsetaten i 2009 vil derfor være å sikre god gjennomføring av de reformene som etaten har ansvaret for, og samtidig ivareta en god og balansert oppfølging av den løpende virksomheten. Arbeidet med å ivareta stønadsforvaltningen ved å få ned restansene og saksbehandlingstiden til et rimelig nivå vil stå sentralt. Det vil bli lagt vekt på at saksgangen blir så kort som mulig uten at det går utover kvaliteten i saksbehandlingen. Det må imidlertid påregnes at det vil ta noe tid før man kan forvente stabile, positive resultater.

Det er en særskilt viktig oppgave å bidra til høy overgang til arbeid for personer som er utenfor eller som står i fare for å falle utenfor arbeidslivet. Etaten vil iverksette målrettede og tilpassede tiltak og tjenester tidligst mulig, dersom det vurderes som nødvendig og hensiktsmessig for at den enkelte skal kunne delta i arbeidslivet. Etatens oppfølgingsressurser skal rettes inn mot brukere med størst behov for bistand. Blant disse finner man bl.a. personer med helserelaterte problemer, langtidsledige, innvandrere og ungdom. Arbeids- og velferdsetaten vil følge opp arbeidsgivere og sykmeldte i henhold til bestemmelsene i arbeidsmiljøloven og folketrygdloven, jf. endringer av 1. mars 2007. Kravene til oppfølging av etatens brukere er omfattende og krevende. Det vil kunne ta noe tid innen oppfølgingen blir fullt ut tilfredsstillende for alle brukergrupper.

Kvalifiseringsprogrammet er et viktig grep for å bidra til at personer som ikke har eller har svært begrensede ytelser i folketrygden, og som står i fare for å komme i en passiv situasjon preget av levekårsproblemer, kommer i arbeid og aktivitet. Arbeids- og velferdsdirektoratet skal i samarbeid med kommunene bidra til at kvalifiseringsprogrammet gjennomføres i tråd med intensjonene for ordningen.

Innvandrere utgjør en betydelig ressurs som det vil bli lagt vekt på å mobilisere til arbeid. Arbeids- og velferdsetaten vil samarbeide med kommunene om gjennomføring av introduksjonsordningen for nyankomne innvandrere.

Etaten vil videre bistå arbeidsgiverne med å fylle ledige stillinger i en høykonjunktur med stor etterspørsel etter arbeidskraft. Etaten vil også arbeide for å mobilisere de arbeidskftsressursene som finnes blant dagens ledige, undersyssel-satte og etatens øvrige brukere. Dette fordrer et systematisk samarbeid med arbeidsgivere som har ansatt eller som ønsker å rekruttere en ansatt med redusert funksjonsevne og den enkelte bruker. Samtidig skal etaten legge til rette for å øke omfanget av rekruttering fra utlandet for å avhjelpe næringer og bransjer med mangel på arbeidskraft.

For nærmere omtale av strategier og tiltak innenfor etatens virksomhetsområde, vises det til omtalen under resultatområdene 2, 4, 5 og 7.

Budsjettforslag for 2009

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen under post 01 Driftsutgifter skal dekke lønns- og driftsutgifter i Arbeids- og velferdsetaten. Det foreslås bevilget i alt 8 164,974 mill. kroner for 2009 under post 01 Driftsutgifter.

Arbeids- og velferdsetaten hadde, ifølge Statens sentrale tjenestemannsregister, en bemanning pr. 1. mars 2008 tilsvarende 12 882 årsverk.

Bevilgningen er styrket midlertidig i 2009 med 100 mill. kroner for å kompensere for produksjonstap som følge av gjennomføringen av NAV-reformen. Midlene skal bidra til å øke Arbeids- og velferdsetatens saksbehandlingskapasitet med sikte på kortere saksbehandlingstid og reduserte restanser.

Forvaltningsansvaret for helserefusjoner overføres fra Arbeids- og velferdsetaten til Helsedirektoratet 1. januar 2009. Dette er i tråd med opplegget i St.prp. nr. 66 (2006-2006), jf. Innst.S. nr. 205 (2005-2006), der det bl.a. ble omtalt at overføringen skulle finne sted senest innen 2010. Helserefusjonene omfatter bl.a. refusjon til poliklinikk, lege, psykolog, legemidler, tannlege, laboratorier og røntgeninstitutter. I tillegg kommer forvaltning av frikort for enkeltpersoner. Helsetjenesteforvaltningen som i dag er en del av Arbeids- og velferdsetaten, og som forvalter helsetjenesteområdet, vil fra 1. januar 2009 bli overført til Helsedirektoratet. Som følge av dette overføres drøyt 326 mill. kroner fra Arbeids- og velferdsetaten til Helsedirektoratet. I en overgangsperiode vil det være behov for at Arbeids- og velferdsdirektoratet utfører tjenester for Helsedirektoratet basert på avtale mellom de to

direktoratene. Kostnadene er anslått til om lag 100 mill. kroner og er ført opp på Arbeids- og velferdsetatens budsjett. Kostnadsanslaget og eventuell overføring av midler til Helsedirektoratet vil bli vurdert i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2009. NAV-kontorene vil fortsatt i nødvendig grad følge opp henvendelser og spørsmål om helserefusjoner. Det arbeides med utvikling av en elektronisk frikortløsning. Helsedirektoratet vil nå overta prosjektlederansvaret for dette arbeidet. Som ledd i dette overføres 34,5 mill. kroner fra Arbeids- og velferdsetaten (kap. 605, postene 21 og 45) til Helsedirektoratet.

Det vises til omtale av St.prp. nr. 59 (2007-2008) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2008. Som følge av overføring av driftsutgifter fra tidligere Sosial- og helsedirektoratet til Arbeids- og velferdsdirektoratet til stillinger knyttet til enkelte tiltak under Handlingsplan for fattigdom, foreslås 11,9 mill. kroner overført til kap. 605, post 01 fra kap. 621, post 21 Spesielle driftsutgifter.

Forsøk med kommunalt ansvar for arbeidsmarkedstiltak i Oslo kommune foreslås videreført i 2009 i to bydeler inntil etablering av NAV-kontor, jf. St.prp. nr. 1 (2003-2004) Tillegg nr. 3 Forsøk med oppgavedifferensiering mv. Oslo kommune får overført 2,5 mill. kroner fra kap. 605, post 01 i 2009. Det vises til omtale under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 76 Tiltak for arbeidssøkere.

Det foreslås å styrke bevilgningen med 22 mill. kroner i forbindelse med gjennomføring av kvalifiseringsprogrammet i 2009. Økningen gir rom for flere personellressurser til oppfølging av deltakere på kvalifiseringsprogram. Det vises til omtale under kap. 634, post 76 og under resultatområde 2 Arbeidsmarked, delmål 1.3.

Av bevilgningen er 63 mill. kroner stilt til rådighet som oppfølging av ordningen med tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykemeldte, jf. omtale under kap. 601 Utredningsvirksomhet, forskning med mer, post 73 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykemeldte.

Forsøksordningene med arbeids- og utdanningsreiser og funksjonsassistenter har vært finansiert over kap. 605, post 01. Ordningene foreslås for 2009 finansiert over kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak post 21 Forsøk, utviklingstiltak m.v. Posten skal blant annet finansiere forsøks- og utviklingsprosjekter i regi av Arbeids- og velferdsetaten. Departementet foreslår at 33,5 mill. kroner omdisponeres til kap. 634, post 21. Av disse midlene er om lag 18 mill. kroner knyttet til forsøksordningen med arbeids- og utdanningsreiser og om lag 15,5 mill. kroner er knyttet til forsøksordningen med funksjonsassistenter.

For 2008 disponerte Statens seniorråd 2,7 mill. kroner. For at Statens seniorråd bedre skal kunne ivareta sitt mandat, ble det overført 0,7 mill. kroner ekstra i 2008. For 2009 styrkes bevilgningene ytterligere til 3,7 mill. kroner.

Rikstrygdeverket igangsatte i 1998 et prøveprosjekt, som i 2001 ble utvidet og endret navn til «Mer effektiv hjelpemiddelforvaltning (MEHF)». Prosjektets formål har vært å utvikle en rasjonell drift av hjelpemiddelsentralene og å oppnå innsparing på utgifter til tjenestekjøp, herunder fjerne flaskehalser når det gjaldt transport, tilpasning, service og reparasjon. Det legges til grunn at midlene som tidligere er avsatt til MEHF inngår som en del av etatens samlede driftsbevilgning.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen nyttes bl.a. til utgifter til ordningen med tilretteleggingsgaranti.

Prosjektlederansvaret for utviklingen av elektronisk frikortløsning overføres til Helsedirektoratet, jf. omtale under kap. 605, post 01. Som følge av dette er bevilgningen redusert med 3 mill. kroner.

Midler til forsøk, utviklingstiltak mv. i Arbeids- og velferdsetaten er i dag fordelt på to poster (kap. 605, post 21 og kap. 634, post 21). Disse midlene foreslås samlet under én post (kap. 634, post 21). Som følge av dette er bevilgningen redusert med 15,5 mill. kroner, jf. omtale under kap 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 21 Forsøk utviklingstiltak mv.

Av bevilgningen er 14 mill. kroner stilt til rådighet som en oppfølging av ordningen med tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte, jf. omtale under kap. 601 Utredningsvirksomhet, forskning med mer, post 73 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte.

Det foreslås bevilget i alt 32,562 mill. kroner for 2009 under post 21.

Post 45 Større nyanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen nyttes bl.a. til ordinære IT-investeringer i Arbeids- og velferdsetaten, bl.a. til utskifting og oppgradering av utstyr som ikke lenger tilfredsstiller gjeldende krav til funksjonalitet og driftssikkerhet, samt til utskifting av programvare.

Arbeidet med utvikling av elektronisk frikortløsning overføres Helsedirektoratet, jf. omtale

under kap. 605, post 01. Som følge av dette er bevilgningen redusert med 31,5 mill. kroner.

Det foreslås bevilget i alt 219,797 mill. kroner for 2009 under post 45.

Post 70 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte, kan overføres

Rammen for tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester, som Arbeids- og velferdsetaten administrerer, foreslås slått sammen med rammen for kjøp av opptrenings- og helsetjenester som hittil har vært finansiert over kap. 726, post 71 Kjøp av opptrenings- og helsetjenester på Helse- og omsorgsdepartementets budsjettområde.

For 2009 er rammen til ordningen over kap. 605 Utredningsvirksomhet, forskning m.m., post 70 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte fastsatt til 144,1 mill. kroner. Denne rammen foreslås styrket med 24,1 mill. kroner overført fra kap. 601, post 73 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte for å øke behandlingstilbudet med tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester i regi av Arbeids- og velferdsetaten.

Den samlede rammen for tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester i Arbeids- og velferdsetaten er på 168,2 mill. kroner.

I forbindelse av at ordningen for kjøp av opptrenings- og helsetjenester for å motvirke lettere psykiske lidelser og sammensatte lidelser foreslås overført fra Helse- og omsorgsdepartementet til Arbeids- og inkluderingsdepartementet foreslås det overført 32,4 mill. kroner fra kap. 726, post 71 til kap. 605 post 70. Overføring av rammene for tilskuddsordningen får ingen konsekvenser for innholdet i ordningen. Ordningen foreslås styrket med 16 mill. kroner ved en overføring fra kap. 601, post 73 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte, slik at den samlede rammen for kjøp av tjenester til dette formål er på 48,4 mill. kroner.

Den samlede overføringen fra kap. 601, post 73 blir 40,1 mill. kroner.

Samlet foreslås det bevilget 216,55 mill. kroner i 2009 under post 70 for tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester i Arbeids- og velferdsetaten, jf. omtale under kap. 601 Utredningsvirksomhet, forskning m.m., post 73 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester

Kap. 3605 Arbeids- og velferdsetaten

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Administrasjonsvederlag	30 478	25 000	30 000
02	Refusjoner m.m.	2 990		
04	Tolketjeneste	3 405		
05	Oppdragsinntekter	40 643		
06	Gebyrinntekter for fastsettelse av bidrag	22 405	15 000	22 000
07	Administrasjonsvederlag fra regionale helseforetak	99 990	100 000	100 000
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	11 506		
16	Refusjon fødselspenger	63 344		
17	Refusjon lærlinger	183		
18	Refusjon sykepenges	145 574		
	Sum kap. 3605	420 518	140 000	152 000

Post 01 Administrasjonsvederlag

Post 01 består av vederlag for etatens administrasjon av enkelte andre ytelser enn folketrygdens egne ytelser.

- Kildene for administrasjonsvederlag er:
- Fellesordningen for Tariffestet Pensjon
 - Kommunale tilleggssytelser
 - Pensjonstrygden for sjømenn
 - Statens Pensjonskasse
 - Refusjon fra EU

Arbeids- og velferdsetaten kan overskride bevilgningen under kap. 605, post 01 mot tilsvarende inntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak.

Det foreslås bevilget 30 mill. kroner for 2009 under post 01.

Post 02 Refusjoner mm.

På post 02 inntektsføres refusjoner fra forskningsinstitusjoner som får utarbeidet spesielle dataleveranser fra etaten mv. Kap. 605, post 21 kan overskrides mot tilsvarende inntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak.

Post 04 Tolketjenester

Post 04 nyttes til inntekter fra forsøksvirksomhet ved undervisningstolkning som skal dekkes av kommunene og fylkeskommunene, og til andre tolkeoppdrag som skal dekkes av andre instanser enn folketrygden, som for eksempel rettstolkning. Arbeids- og velferdsetaten kan overskride bevilg-

ningen under kap. 605, post 01 mot tilsvarende inntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak.

Post 05 Oppdrags- og salgsinntekter mv.

Under post 05 inntektsføres bl.a. oppdrag, fremleie og kantinesalg i Arbeids- og velferdsetaten. Arbeids- og velferdsetaten kan overskride bevilgningen under kap. 605, post 01 mot tilsvarende inntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak.

Post 06 Gebyrinntekter for fastsettelse av bidrag

Ved offentlig fastsettelse og endring av barnebidrag skal hver av partene i bidragssaker betale gebyr. Gebyrets størrelse er fastsatt til ett rettsgebyr. Arbeids- og velferdsetaten kan overskride bevilgningen under kap. 605, post 01 mot tilsvarende inntekter under denne posten, jf. forslag til vedtak.

Det foreslås bevilget 22 mill. kroner for 2009 under post 06.

Post 07 Administrasjonsvederlag fra regionale helseforetak

I 2004 ble finansieringsansvaret for syketransport og reiseutgifter for helsepersonell overført fra trykdeetaten til de regionale helseforetakene og kommunene. Administrasjonsutgiftene knyttet til syketransport, oppgjør med transportører og behandling av enkeltsaker overfor pasienter ble også overført til de regionale helseforetakene. De regionale helse-

foretakene inngår avtaler med Arbeids- og velferdsetaten om kjøp av disse tjenestene.

Det foreslås bevilget 100 mill. kroner for 2009 under post 07.

Post 15 Refusjon arbeidsmarkedstiltak

Kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter kan overskrides mot tilsvarende inntekter under denne posten.

Post 16 Refusjon fødselspenger

Kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter kan overskrides mot tilsvarende inntekter under denne posten.

Post 17 Refusjon lærlinger

Kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter kan overskrides mot tilsvarende inntekter under denne posten.

Post 18 Refusjon sykepenger

Kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter kan overskrides mot tilsvarende inntekter under denne posten.

Kap. 606 Trygderetten

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	56 178	56 400	60 228
	Sum kap. 606	56 178	56 400	60 228

Overført fra 2007 til 2008:
Post 01: 2 088 000 kroner

Mål og hovedoppgaver

Trygderetten er en uavhengig ankeinstans som skal treffe avgjørelser om enkeltpersoners rettigheter og plikter etter lov om folketrygd m.fl., jf. lov av 16. desember 1966 nr. 9 om anke til Trygderetten.

Trygderetten er formelt sett ingen domstol, men har mange trekk til felles med de alminnelige domstolene. Trygderetten kan ikke instrueres av noe annet organ om avgjørelsene, og Trygderettens leder kan ikke instruere retten i den enkelte sak. Trygderettens kjennelser kan bringes inn for lagmannsretten som første instans.

Dispensasjons- og klagenemnda for behandling i utlandet og Statens helsepersonellnemnd, som er virksomheter underlagt Helse- og omsorgsdepartementet, er samlokalisert med Trygderetten. For nærmere omtale vises det til St.prp. nr. 1 (2008–2009) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Rapport

Sakstilgangen til Trygderetten økte sterkt fra slutten av 1990-tallet og til og med 2003. I 2004 flatet saksinngangen ut og gikk deretter noe ned i 2005

og 2006. Nedgangen har fortsatt i 2007. Antall innkomne saker i 2007 var 3 857. Saksbeholdningen pr. 1. januar 2007 var på 1 460 saker, en økning på ca. 275 saker fra året før. Økningen fram til 2004 var særlig innenfor uførepensjonsområdet. Det er også dette området som har bidratt mest til nedgangen i perioden fra 2004 til 2007.

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid i 2007 var på 4,3 måneder. Saksbehandlingstiden varierer noe fra område til område. For uførepensjonssaker, som utgjorde ca. 30 pst. av sakene, var gjennomsnittlig saksbehandlingstid også 4,3 måneder. Ingen sakstyper hadde i 2007 en gjennomsnittlig saksbehandlingstid som oversteg seks måneder. Nærmere 81 pst. av sakene ble behandlet innen seks måneder, som er en liten forbedring i forhold til 2006.

I de siste årene har det vært et mål for Trygderetten å øke andelen kjennelser med full grunngiving. Andelen kjennelser med full grunngiving utgjorde 27,5 pst. av sakene i 2001, og 63 pst. av sakene i 2007. I alle andre saker gis det en forenklet grunngiving, der det går fram hva retten har lagt særlig vekt på i sin avgjørelse. Alle saker avgjort i Trygderetten har en selvstendig begrunnelse.

Trygderetten har satset på å effektivisere saksbehandlingen for å kunne oppfylle saksbehandlingsmålene.

Fram til 2004 opererte Trygderetten med begrepet «gunstprosent», dvs. andel saker som ble omgjort og andel saker som ble opphevet og returnert til ny behandling. For å få et mest mulig korrekt bilde av resultatet av saksbehandlingen, er «gunstprosenten» fra 2004 splittet i hhv. saker som

ble omgjort og saker som ble opphevet og returnert for ny behandling. Samlet for alle saksområdene ble 16,1 pst. omgjort i 2007. Om lag 8 pst. av sakene ble opphevet og returnert til ny behandling, i hovedsak fordi sakene var for dårlig opplyst. I de resterende sakene ble tidligere vedtak stadfestet.

Sakstilgang, avgang og restanser 1998-2007

	2003	2004	2005	2006	2007
Innkomne saker	5 995	5 280	4 121	4 054	3 857
Avgjorte saker	5 690	5 730	4 617	4 301	3 578
Restanser	2 392	1 902	1 406	1 185	1 460

Strategier og utfordringer for 2009

Trygderetten skal avsi kjennelser i overensstemmelse med de lover og regler som gjelder og behandle og avgjøre sakene slik at vilkårene som stilles til behandlingen i lov om anke til Trygderetten er oppfylt.

Trygderetten skal avgjøre sakene med en forvarlig saksbehandlingstid og behandle og avgjøre sakene på en slik måte at det gir tillit både hos den ankende part og ankemotparten.

En hovedutfordring for Trygderetten er å avsi flere prinsipielle kjennelser, som også er retnings-

givende for forvaltningen, og ellers sørge for koordinering av praksisen i Trygderetten.

Miljøledelse og oppfølging av grønn stat er integrert i virksomhetens styringssystem.

Budsjettforslag for 2009

Post 01 Driftsutgifter

Det foreslås bevilget 60,228 mill. kroner for 2009.

Antall årsverk i Trygderetten i følge det sentrale tjenestemannsregisteret var 68 pr. 1. mars 2008.

Kap. 3606 Trygderetten

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
16	Refusjon fødselspenger, Trygderetten	563		
18	Refusjon sykepenger	849		
	Sum kap. 3606	1 412		

Bevilgningen under kap. 606 Trygderetten, post 01 Driftsutgifter kan overskrides med tilsvarende beløp som inntektene under post 16-18 utgjør.

Et velfungerende arbeidsliv

Resultatområde 2 Arbeidsmarked

Strategiske mål

Et hovedmål for arbeidsmarkedspolitikken er å bidra til høy yrkesdeltakelse og god utnyttelse av arbeidskraften. Høy arbeidsinnsats er en forutsetning for høy verdiskaping som muliggjør opprettholdelse og videreutvikling av velferdssamfunnet. Deltakelse i arbeidslivet er også den viktigste sikringen mot fattigdom og for at enkeltindivider skal få utnyttet sine muligheter.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har ansvar for utformingen av arbeidsmarkedspolitikken. Departementet har også ansvaret for utformingen av et økonomisk sikkerhetsnett for personer som midlertidig står uten arbeid.

Arbeidsmarkedspolitikken har betydelige grenseflater mot departementets andre resultatområder. I budsjettproposisjonens del 1, avsnitt 2.3, omtales noen hovedtrekk i Arbeids- og velferdspolitikken. Formålet er å sette de ulike politikkområdene som utgjør arbeids- og velferdspolitikken inn i en sammenheng. Arbeidsmarkedspolitikken har videre grenseflater mot andre departementers ansvarsområder, herunder finans- og pengepolitikk, utdanningspolitikk, helsepolitikk, nærings- og innovasjonspolitik og kommunal- og regionalpolitikk. Politikktutformingen på alle disse områdene påvirker målet om høy yrkesdeltakelse.

Individuell bistand og tett oppfølging er, sammen med bruk av arbeidsrettede tiltak og tjenester, viktige virkemidler for å støtte opp om målet om høy yrkesdeltakelse. Departementet forvalter et omfattende regelverk som har betydning for at målet skal nås. Dette omfatter blant annet folketrygdloven, arbeidsmarkedsloven, utlendingsloven, arbeidsmiljøloven, arbeids- og velferdsforvaltningsloven og sosialtjenesteloven. Det samlede sett av virkemidler skal gi økonomisk trygghet og samtidig motivere til overgang til arbeid. En rimelig balanse mellom rettigheter og plikter nedfelt i regelverket for livsoppholdsyttelsene skal bidra til dette.

Dette resultatområdet omhandler i hovedsak temaer knyttet til personer i arbeidsstyrken med vekt på arbeidssøkere. Det er også store utfordringer knyttet til å få sykmeldte arbeidstakere tilbake i arbeid. Tilsvarende gjelder for personer i yrkesaktiv alder som står utenfor arbeidsstyrken. Det vises i denne forbindelse også til omtalen under resultatområde 4 Inntektssikring og arbeidsrettede tiltak.

Arbeids- og velferdsetaten står for den operative gjennomføringen av arbeidsmarkedspolitikken. Det vises til egen omtale av Arbeids- og velferdsetaten under resultatområde 1 Administrasjon, forvaltning og utvikling, Arbeids- og velferdsetaten.

Tilstandsvurdering, utviklingstrekk og utfordringer

I denne regjeringsperioden fram til sommeren 2008 har situasjonen på arbeidsmarkedet vært preget av høy etterspørsel etter arbeidskraft. Det har bidratt til rekordhøy sysselsettingsandel og meget lav ledighet. Dette er et resultat av gode konjunkturer, høy oljepris, ekspansiv økonomisk politikk og et fleksibelt arbeidsmarked. Arbeidsmarkedet har vist sin fleksibilitet ved at økt etterspørsel etter arbeidskraft har blitt dekket opp gjennom sterk reduksjon i ledigheten, vekst i yrkesdeltakelsen og økt arbeidsinnvandring.

Det er ventet at sysselsettingsveksten vil bli noe lavere i tiden som kommer. Økte lønnskostnader, høyere rentenivå og svekkede internasjonale konjunkturer ventes å bidra til lavere sysselsettingsvekst. Virkningen av lavere sysselsettingsvekst vil påvirke arbeidsledigheten framover. Virkningen på ledigheten er avhengig av styrken i nedgangskonjunkturen men også av arbeidstilbudets fleksibilitet. På samme måte som en erfarte en økning i arbeidstilbudet i årene med oppgangskonjunktur, er det rimelig å anta at enkelte grupper vil trekke seg ut av arbeidsmarkedet når etterspørselen avtar, for eksempel ungdom under utdanning. Tilgangen på arbeidsinnvandrere må også antas å bli mindre.

74 pst. av befolkningen i arbeidsdyktig alder deltar i arbeidsstyrken

Etter om lag fem år med oppgangskonjunktur er deltakelsen i arbeidslivet (yrkesdeltakelsen) i 1. halvår 2008 den høyeste som noen gang er målt, og nivået på arbeidsledigheten er den laveste siden 1988. Videre har høy produktivitsvekst bidratt til at kjøpekraften har vokst mye. Veksten i reallønnene etter skatt var særlig høy i 2007, med en vekst på 4,5 pst. for lønnstakere i gjennomsnitt.

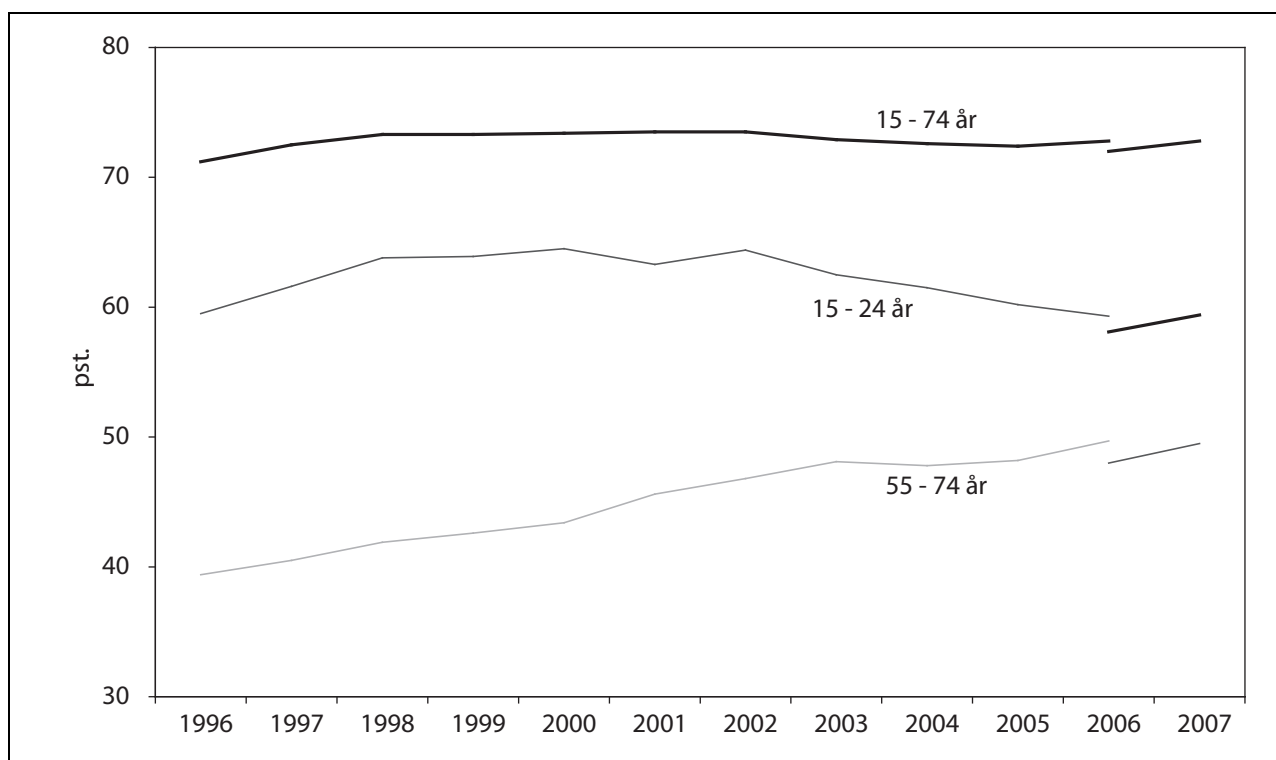
God produktivitsvekst, sterk mobilisering av innenlandsk arbeidsstyrke og høy arbeidsinnvandring har bidratt til å motvirke knapphet på arbeidskraft.

Aldringen av befolkningen bidrar isolert sett til å redusere andelen som er i arbeid. De store etterkrigskullene er nå i en alder hvor avgang fra arbeidslivet er vanlig. Det innebærer gradvis redusert yrkesdeltakelse. De siste fire årene har det blitt over 30 pst. flere personer i aldersgruppen 60 til 64 år.

Økt økonomisk velferd og godt utbygde velferdsordninger vil for enkelte grupper kunne stimulere yrkesdeltakelsen, mens det for andre grup-

per kan være et insitament til å trekke seg helt eller delvis ut av arbeidslivet. Økonomisk vekst og økt velferd bidrar til større vektlegging av fritid framfor tid i inntektsgivende arbeid. Noe av denne fritiden kommer til uttrykk ved kortere gjennomsnittlig arbeidstid pr. år, senere inntreden i arbeidslivet og tidligere avgang fra arbeidslivet. Enkelte velferdsordninger kan ha den sideeffekt at motivasjonen til å tilby arbeid kan svekkes for enkelte grupper. På den andre siden leder høy økonomisk vekst til høyere lønninger. Dette øker insentivene til å delta i arbeidslivet.

Deltakelsen i arbeidslivet har økt under denne oppgangskonjunkturen. Justert for brudd i statistikken mellom 2005 og 2006 er deltakelsen i arbeidslivet nå den høyeste som noen gang er målt. Det er særlig høy deltakelse blant kvinner og blant eldre som har bidratt til økningen de senere årene. Sterk økning i yrkesdeltakelsen for aldersgruppen 60–67 år i år må ses i sammenheng med endringer i avkortingsreglene for pensjon for 67-åringer som har arbeidsinntekt. Fra 2006 til 2007, har deltakelsen i arbeidslivet gått opp også blant yngre aldersgrupper, jf. figur.

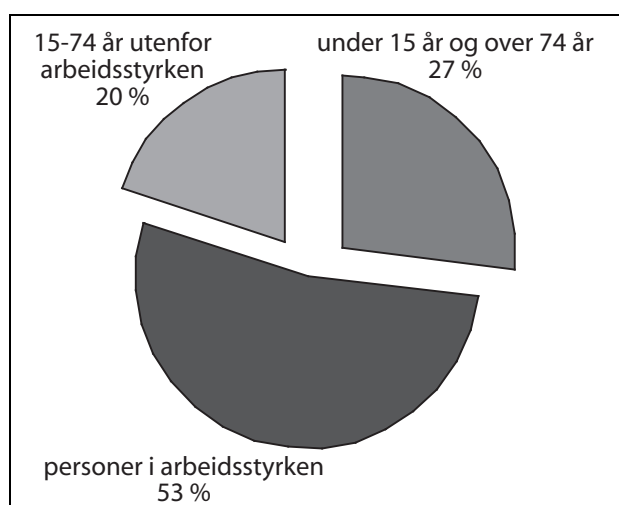

Figur 6.1 Deltakelsen i arbeidslivet (yrkesdeltakelsen) i perioden 1996–2007 for utvalgte aldersgrupper¹.

¹ Det er brudd i statistikken mellom 2005 og 2006.

Kilde: Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse.

Vel halvparten (53 pst.) av den norske befolkningen deltar i arbeidsstyrken. De yngste og de eldste er ikke en del av arbeidsstyrken. Personer under 15 år og over 74 år utgjør en drøy fjerdepart (27 pst.) av befolkningen. En stor gruppe blant de som er i arbeidsfør alder (15–74 år) deltar heller ikke i arbeidsstyrken, blant annet på grunn av utdanning eller alderspensjon. I tillegg er det mange i denne aldersgruppen som er under rehabilitering, attføring, eller mottar uførepensjon, jf. nærmere omtale under resultatområde 4 Inntektssikring og arbeidsrettede tiltak. I 1. halvår 2008 deltok 74 pst. av alle personer i arbeidsdyktig alder i arbeidsstyrken. Nivået er det høyeste som noen gang er målt, jf. figur 6.1.

Figur 6.2 Befolkningen fordelt i tre hovedkategorier

Kilde: Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse.

Oppgangskonjunktur med høy sysselsettingsvekst

Norge er blant OECD-landene med høyest yrkesdeltakelse og sysselsettingsrate. Norges relative posisjon er til dels styrket gjennom den seneste konjunkturoppgangen. Sammenlignet med andre land er yrkesdeltakelsen spesielt høy blant kvinner og eldre. I fireårsperioden fra 2. kvartal 2004 til 2. kvartal 2008 har antall sysselsatte personer økt med om lag 240 000 personer i følge arbeidskraftundersøkelsen (AKU).

Flere faktorer har bidratt til den sterke sysselsettingsveksten. *Befolkningen* har økt mye. Hvis vi ser på arbeidskraftundersøkelsens tall for perioden 1. kvartal 2004 til 1. kvartal 2008, så kan om lag 45 pst. av sysselsettingsveksten tilskrives økningen i befolkningen i yrkesaktiv alder. Mye av befolkningsveksten skyldes rekordhøy innvandring de seneste

Boks 6.1 Nærmere om begreper knyttet til arbeidsstyrken i arbeidskraftundersøkelsen (AKU)

Sysselsatte er personer i alderen 15–74 år som utførte inntektsgivende arbeid av minst én times varighet i undersøkelsesuken, samt personer som var midlertidig fraværende fra inntektsgivende arbeid pga. sykdom, ferie, lønnet permisjon mv. Personer som er inne til førstegangs militær- eller sivilteneste, samt deltakere på sysselsettingstiltak (med lønn fra arbeidsgiver) regnes også som sysselsatte. Personer som deltar på tiltak uten lønn fra arbeidsgiver regnes ikke som sysselsatte. Sysselsettingsraten regnes som andel sysselsatte i pst. av befolkningen i yrkesaktiv alder, dvs. 15–74 år.

Arbeidsledige er personer uten inntektsgivende arbeid som har forsøkt å skaffe seg slikt arbeid i løpet av de siste fire ukene, og som kan påta seg arbeid i løpet av de neste to ukene etter intervjudispunktet. Arbeidsledighetsraten regnes som andel arbeidsledige i pst. av arbeidsstyrken.

Arbeidsstyrken er summen av sysselsatte og arbeidsledige, dvs. personer er i arbeid eller tilbyr arbeidskraft. Yrkesdeltakelsen regnes som arbeidsstyrken i pst. av befolkningen i yrkesaktiv alder.

Personer utenfor arbeidsstyrken er personer som verken var sysselsatte eller arbeidsledige i undersøkelsesuken.

Arbeidskraftundersøkelsen (AKU) til Statistisk sentralbyrå (SSB) gir informasjon om befolkningens forhold til arbeidsmarkedet. I statistikken grupperes personene i ulike kategorier, avhengig av hva de svarer med hensyn til sin aktivitet i undersøkelsesuken.

årene. En del av innvandringen skyldes den økte arbeidsinnvandringen. Registertall over sysselsatte kan indikere at mellom en firedel og en tredel av sysselsettingsveksten de siste par årene har grunnlag i arbeidsinnvandring. Dessuten har *deltakelsen i arbeidslivet* økt. Dette kan forklare vel 35 pst. av veksten. I tillegg har *arbeidsledigheten* blitt redusert. Redusert ledighet kan forklare knappe 20 pst. av sysselsettingsveksten i perioden. Arbeids- og velferdsetaten gjennomfører hvert år en bedriftsundersøkelse rettet mot bedrifter for å kartlegge grad av rekrutteringsproblemer og sysselsettingsforventninger. Undersøkelsen fra våren 2008 viser at ande-

len av bedriftene som opplever rekrutteringsproblemer har økt med tre prosentpoeng, til 38 pst., fra året før. Det innebærer at rekrutteringsproblemene som ble avdekket våren 2008 var de største siden denne undersøkelsen startet opp i 1998.

De seneste sysselsettingstall fra arbeidskraftundersøkelsen indikerer at etterspørselen etter arbeidskraft har avtatt gjennom 1. halvår i år. Dette er i overensstemmelse med Arbeids- og velferdsetatens statistikk over utlyste ledige stillinger. Den viser nedgang i tilgangen på utlyste ledige stillinger etter årsskiftet 2007/2008. I august 2008 var tilgangen 18 pst. lavere enn i samme måned året før. Beholdningen var fortsatt 9 pst. høyere enn året før.

Stor arbeidsinnvandring

Det nordiske arbeidsmarkedet, hvorav særlig det svenske arbeidsmarkedet, fungerer i noen grad som en buffer ved endringer i etterspørselen etter arbeidskraft i Norge. I høykonjunkturer har svensker tatt jobb her, mens de har reist tilbake når etterspørselen etter arbeidskraft er blitt mindre. Etter EØS-utvidelsen i 2004 har arbeidsinnvandringen fra Polen og Baltikum økt betydelig.

Sysselsatte innvandrere økte med om lag 32 000 i Norge fra 4. kvartal 2006 til 4. kvartal 2007 ifølge tall fra SSB. En stor del av innvandringen var knyttet til arbeidsinnvandring fra de nye EØS-landene.

I tillegg kommer arbeidstakere på midlertidige arbeidsoppdrag i Norge, uten å være registrert som bosatte. Ifølge statistikk fra SSB utgjorde denne gruppen 64 000 i 4. kvartal 2007. En mindre del av disse pendler til jobb i Norge. Denne gruppen økte med knappe 9 000 fra 2006 til 2007.

Det var sysselsatt om lag 60 000 personer fra et annet nordisk land i 4. kvartal 2007, både bosatte og ikke bosatte. Det var en økning i denne gruppen på om lag 14 pst. fra ett år tidligere.

Arbeidsinnvandrere fra land utenfor Norden trenger i henhold til overgangsordningen tillatelse for å arbeide i Norge. Om lag 90 pst. av alle tillatelser med begrunnelse arbeid gis til personer fra EØS/EFTA-området. Av disse igjen gis om lag ¾ til personer fra de landene som ble medlemmer av

EØS i 2004. Polen er det landet hvor de fleste arbeidsinnvandrerne kommer fra.

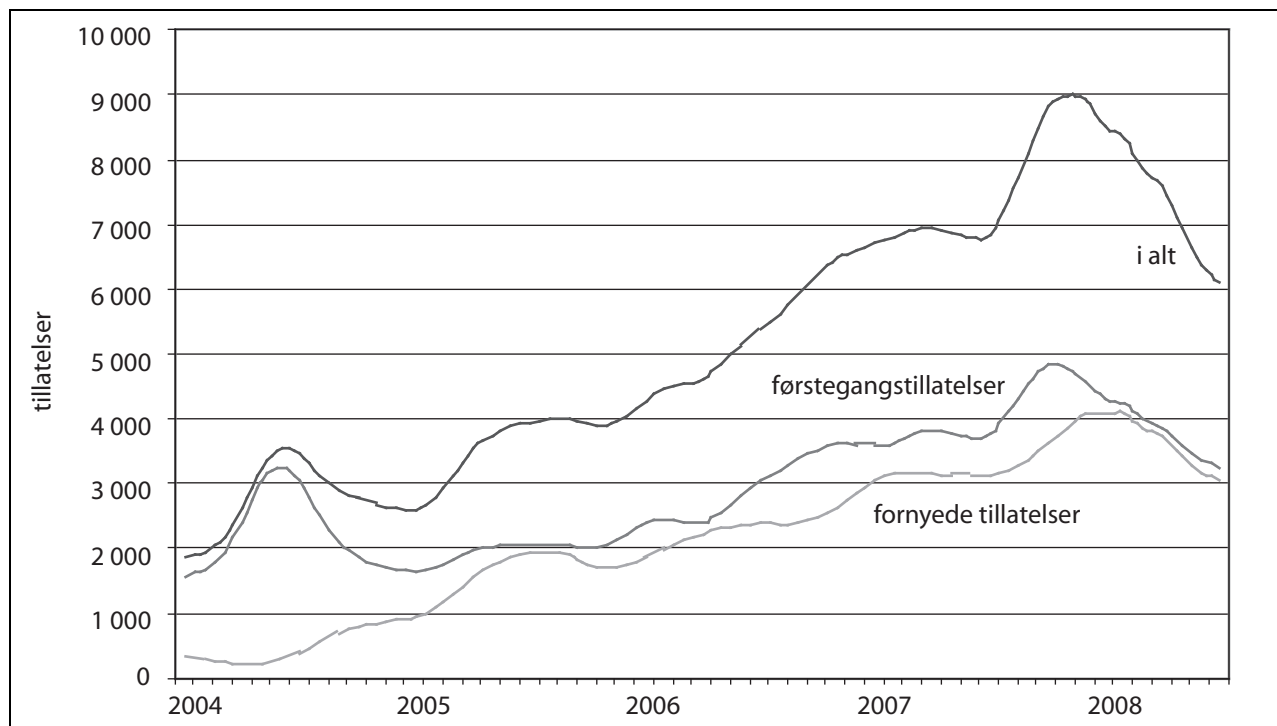
Innvilgede tillatelser med formål arbeid i løpet av første halvår. 2007 og 2008.

	1. halvår 2007	1. halvår 2008	Endring i pst.
I alt	45 900	50 200	9
- førstegangstillatelser	25 500	26 600	4
- fornyede tillatelser	20 400	23 600	16
EØS-tillatelser	40 300	44 400	11
- førstegangstillatelser	21 100	22 500	7
- fornyede tillatelser	19 200	21 900	14
Faglærte	1 200	1 500	26
Sesongarbeid	1 900	1 600	- 18
Øvrige tillatelser	2 500	2 700	8

Kilde: UDI

Utviklingen i antall innvilgede tillatelser har vist sterk vekst de siste årene. Tillatelsene domineres av EØS-tillatelser. Antall tillatelser til sesongarbeid er lavt. Det har sammenheng med at sesongarbeiderne tradisjonelt har kommet fra land som etter hvert har blitt EØS-medlemmer. Antall arbeidstakere fra tredjeland med tillatelse som faglærte er relativt begrenset, men har økt betydelig de siste to årene.

Når det korrigeres for sesongvariasjoner, fremkommer det at antallet innvilgede tillatelser til personer fra EØS-området nådde en topp om lag ved årsskiftet 2007/2008. Gjennom 1. halvår 2008 er omfanget redusert. Dette gjelder både når vi betrakter utviklingen i antall *nye tillatelser* og i antall *fornyede tillatelser*, jf. figur 6.3. Tallene indikerer at arbeidsinnvandringen fra EØS-området er følsom overfor etterspørselen etter arbeidskraft i Norge. *Bulgaria* og *Romania* ble EØS-medlemmer i august 2007. Det ble gitt om lag 600 tillatelser til borgere fra Bulgaria og om lag 1 500 tillatelser til borgere fra Romania i 1. halvår 2008.

Figur 6.3 Innvilgede tillatelser med formål arbeid til personer fra EØS-området (sesongkorrigerte månedstall, januar 2004–mai 2008). Gjelder både nye tillatelser og fornyede tillatelser.

Kilde: Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Utlendingsdirektoratet.

Når det gis tillatelser til borgere fra EØS/EFTA-området registreres det hvilke *bransjer* arbeidsgiveren er knyttet til. Fra denne statistikk fremkommer det at *bygg og anlegg* er den største bransjen. Byggebransjen sysselsetter en stor andel arbeidsinnvandrere særlig fra Polen og fra Baltikum. Med en forestående avdemping av veksten i norsk økonomi og forventet lavere aktivitet blant annet i bygg og anlegg, blir det mindre etterspørsel etter arbeidsinnvandrere til denne næringen. Utviklingen i innvilgede tillatelser viser at dette er i ferd med å skje.

Høy etterspørsel etter arbeidskraft har gitt økt sysselsetting blant innvandrerne i 2007

En del av arbeidsinnvandrerne bosetter seg for kortere eller lengre tid i landet. De blir da en del av innvandrerbefolkningen. De fleste av innvandrerne til Norge har imidlertid kommet hit av andre grunner enn arbeid, som flyktninger, familiegjenforente mv. Innvandrerbefolkningen utgjør om lag 10 pst. av befolkningen.

Andelen sysselsatte innvandrere har økt med over 3 prosentpoeng i løpet av det siste året til 63,3 pst. i 4. kvartal 2007. Til sammenligning økte andelen sysselsatte personer i alderen 15–74 år fra 70 pst. til 71,6 pst. i samme periode. Samlet sett sto

innvandrerne for en tredjedel av veksten i norsk sysselsetting i 2007. Mye av denne veksten skyldes økt arbeidsinnvandring, særlig fra EØS-området. For personer med bakgrunn fra disse landene var 75,9 pst. i arbeid i 4. kvartal 2007. Lavest sysselsettingsandel har personer med bakgrunn fra Afrika og Asia. Sysselsettingsandelen har imidlertid økt for alle innvandrergrupper og stiger med økt botid.

For noen innvandrergrupper er forskjellen mellom kvinner og menn store når det gjelder deltakelse på arbeidsmarkedet, særlig blant enkelte grupper med ikke-vestlig landbakgrunn. Statistikken viser at blant pakistannerne, som er blant de største innvandrergruppene fra ikke-vestlige land, er 64 pst. av mennene, men bare 31 pst. av kvinnene i arbeid. Likeledes finner vi store kjønnsforskjeller og lav kvinnelig sysselsettingsandel blant

Boks 6.2 Begreper i statistikk om innvandrere

Innvandrerbefolkningen består av personer med to utenlandsfødte foreldre, herunder *innvandrere* som selv har innvandret til Norge, og *etterkommere* som er født i Norge av to utenlandsfødte foreldre.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

innvandrere fra land som Somalia, Afghanistan og Irak, men hos disse gruppene er botiden kortere. Gjennomgående er sysselsettingsandelen over 60 pst. blant kvinner fra land som Vietnam, Sri Lanka og Filippinene. Kjønnsskjellene i arbeidsdeltakelse er generelt mindre blant de med høyere utdanning enn de med lav utdanning.

Blant lønnstakere som er innvandrere arbeider om lag 32 pst. deltid, mens tilsvarende tall for alle var om lag 29 pst. i 4. kvartal 2007. Det er flere kvinner enn menn blant innvandrerne som arbeider deltid, som for befolkningen i alt. Kjønnsskjellene er imidlertid noe mindre blant innvandrere enn blant alle lønnstakere.

Sysselsettingsandelen for etterkommere av innvandrere er lavere enn for innvandrere. Dette har sammenheng med ulike alderssammensetning. Nær halvparten (44 pst.) av etterkommerne er under 20 år, og mange er fortsatt under utdanning og utenfor arbeidsmarkedet. For gruppen av etterkommere i alderen 20–24 år ser vi at andelen sysselsatte er 73 pst. Dette er betydelig høyere enn innvandrere i samme aldersgruppe og bare 3 prosentpoeng under nivået i befolkningen i alt i denne alderen. Kjønnsskjellene er også betydelig mindre blant etterkommerne enn i foreldregenerasjonen.

Tiltagende lønnsvekst

Utviklingen i sysselsetting og arbeidsledighet har stor betydning for lønnsveksten, se figur 6.4. Den sterke veksten i norsk fastlandsøkonomi i perioden 2004–2007 har gitt god lønnsomhet i næringslivet. Det har hatt betydning for lønnsutviklingen. Lønnsveksten var forholdsvis moderat de første årene etter at konjunkturoppgangen tok til i 2003. God tilgang til arbeidskraft både innenlands og fra utlandet samt høy produktivitetsvekst bidro til dette.

Ettersom knappheten på arbeidskraft har tiltatt, har lønnsveksten økt. Ifølge rapport fra *Det tek-*

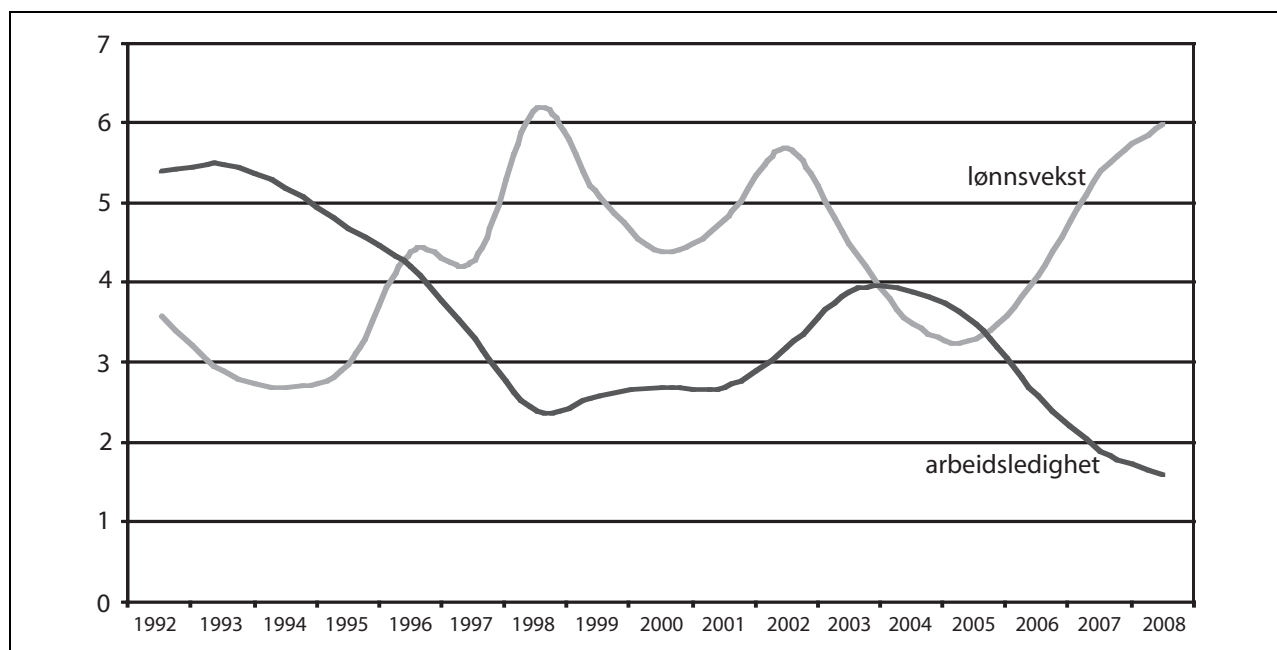
niske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene (juni 2008) har den samlede årlige lønnsveksten for lønnstakere økt fra 3,3 pst. i 2005 til 5,4 pst. i 2007. Lønnsveksten i 2007 var den høyeste siden 2002, og høyere enn gjennomsnittlig lønnsvekst på 4,7 pst. det siste tiåret. Lønnsveksten antas å bli enda noe høyere i 2008 selv om forventet svakere etterspørsel etter arbeidskraft kan bidra til å dempe lønnsglidningen gjennom året. Med bakgrunn i årets lønnsoppgjør, kan lønnsveksten fra 2007 til 2008 i de store forhandlingsområdene anslås til å variere fra vel 5½ pst. til opp mot 6½ pst. Dette gir god vekst i reallønnen også i 2008.

Det har de siste årene vært endringer i fordelingen av faktorinntekten mellom arbeidskraft og kapital. Faktorinntekten tilsvarende summen av lønnskostnader³ og driftsresultat⁴. Lønnskostnadene som andel av faktorinntekten i industrien var 83,1 pst. i 1998. I perioden 2002 til 2006 falt andelen til 73,4 pst., men tok seg svakt opp igjen i 2007. I markedsvirksomhet under ett i Fastlands-Norge var det høyeste nivået på lønnskostnadsandelen det siste tiåret 70,7 pst. i 2000. Andelen falt deretter til 63,8 pst. i 2005 for så å stige noe igjen de neste to årene.

Den nedadgående tendensen i lønnskostnadsandelen i de senere år er en internasjonal trend som må ses i sammenheng med flere forhold som har påvirket driftsresultatet. God produktivitetsvekst i for eksempel industrien i deler av perioden (2004–2006), har gitt nedgang i bruken av arbeidskraft i form av utførte timeverk. Utviklingen i driftsresultatet må også ses i sammenheng med gunstig prisutvikling på eksportmarkedet for en rekke råvarer.

³ Lønnskostnader omfatter kontant- og naturlønn utbetalt til arbeidstaker og arbeidsgivers trygde- og pensjonspremier.

⁴ Driftsresultat er godtgjøring til kapitalen som brukes i produksjonen og eiernes egen arbeidsinnsats.

Figur 6.4 Årslønnsvekst og arbeidsledighetsrate i pst. Årsgjennomsnitt 1992-2008 (anslag for 2008)

Kilde: Det tekniske beregningsutvalget for inntektsoppgjørene og Arbeids- og velferdsetaten.

Arbeidsledighet

Markert nedgang i ledigheten i 2007

Det var ved utgangen av august registrert om lag 44 400 helt ledige ved Arbeids- og velferdsetaten, eller om lag 40 200 når en korregerer for normale sesongvariasjoner. Dette utgjør 1,6 pst. av arbeidsstyrken. Til sammenligning var det etter justering for normale sesongvariasjoner om lag 81 300 personer helt ledige i oktober 2005. Det innebærer at antall registrerte helt ledige arbeidssøkere er mer enn halvert i denne perioden. Nivået på den registrerte ledigheten er nå om lag likt fordelt mellom kvinner og menn. Det var reduksjon i ledighet både for menn og kvinner, for alle aldersgrupper og i alle fylker i 2007.

Ifølge AKU er arbeidsledigheten redusert fra 4,6 pst. som gjennomsnitt i 2005 til 2,6 pst. (sesongkorrigert) i juni 2008.

Den registrerte ledigheten har vært om lag uendret gjennom sommeren 2008, mens AKU har vist en liten økning.

Redusert ledighet blant langtidsledige, ungdom og innvandrere i 2007

Det har også vært en markert nedgang i arbeidsledigheten blant viktige målgrupper i arbeidsmarkedspolitikken som langtidsledige, ungdom og

innvandrere. Dette må ses i sammenheng med utviklingen på arbeidsmarkedet, samt den økte innsatsen overfor disse gruppene.

I en økonomi med skiftende etterspørsel og stadig omstillinger vil det alltid være noe arbeidsledighet. Arbeidsmarkedspolitikken har en særlig oppgave i å forebygge at folk blir værende ledige over lengre perioder. Antall personer som opplever *langvarig ledighet* har vist betydelig nedgang. AKU viser at gjennomsnittlig varighet som arbeidssøker er blitt redusert fra 26 uker i 2006 til 21 uker i 2007.⁵ Arbeids- og velferdsetatens tall over varighet som arbeidssøker gir informasjon om samlet periode som arbeidssøker ved etaten. Ved utgangen av august 2008 var det om lag 12 000 helt ledige som hadde vært registrert mer enn ett år ved Arbeids- og velferdsetaten. Antallet er redusert med om lag 23 pst. fra august i 2007. Det er vel dobbelt så sterk nedgang som blant alle helt ledige arbeidssøkere.⁶ Den positive utviklingen i antallet langtidsledige over flere år har vært et viktig bidrag i regjeringens arbeid for å redusere fattigdom. Tall fra Arbeids- og

⁵ Langtidsledige er i AKU personer med en sammenhengende ledighetsperiode på over et halvt år fram til intervju-tidspunktet, og som fortsatt er ledige.

⁶ Tall for langtidsarbeidssøkere gir informasjon om samlet periode som arbeidssøker hvor tiltaksdeltakelse, delvis sys-selsetting eller arbeidsforhold av kortere varighet ikke påvirker den samlede arbeidssøkerperioden. Helt ledige langtidsarbeidssøkere har en arbeidssøkerperiode på minst 26 uker, og er registrert som helt ledig ved tidspunkt for dataauthenting.

Boks 6.3 Arbeidsledighetsbegrepet jf. AKU og Arbeids- og velferdsdirektoratet

I Norge er det to offisielle mål på arbeidsledigheten:

Registrert arbeidsledighet: Arbeids- og velferdsetaten registrerer de som har meldt seg som helt ledige arbeidssøkere. Dette er personer som har vært uten arbeid de siste to ukene. Personer som deltar i tiltak telles ikke med blant de helt ledige. Personer med nedsatt arbeidsevne (tidl. yrkeshemmede) telles heller ikke med blant de registrerte ledige.

Arbeidsledighet ifølge AKU: Statistisk sentralbyrås arbeidskraftundersøkelse (AKU) er en utvalgsbasert undersøkelse. Et utvalg personer i yrkesaktiv alder (15–74 år) blir spurt om sin status i arbeidsmarkedet. For å bli kategorisert som helt ledig må personen ha vært aktiv arbeidssøker i løpet av de fire siste ukene og må kunne begynne i arbeid i løpet av en to-ukersperiode. Personer i alderen 15–74 defineres å være i yrkesaktiv alder.

De to målene for arbeidsledighet kan gi noe forskjellige resultater, fordi:

- Dataene er samlet inn på forskjellige måter. Etatens tall er en totaltelling basert på deres register, mens AKU kan ha tilfeldige utslag på grunn av at den er en utvalgsundersøkelse.
- Definisjonen er noe forskjellig. Deltakere på arbeidsmarkedstiltak regnes for eksempel ikke som registrerte arbeidsledige i Arbeids- og velferdsetatens statistikk, mens noen av disse kan regnes som arbeidsledige ifølge AKU, avhengig av om de er aktive arbeidssøkere.
- Mange personer med nedsatt arbeidsevne (tidl. yrkeshemmede) er registrert ved Arbeids- og velferdsetaten, og bedre oppfølging av disse kan ha bidratt til at flere personer med nedsatt arbeidsevne (tidl. yrkeshemmede) enn tidligere svarer positivt på at de er aktive arbeidssøkere i AKU.

Det er AKU-tall som brukes ved internasjonale sammenlikninger.

Unge deltar i mindre grad i arbeidsstyrken enn eldre på grunn av skolegang. Tall for de unge som er i arbeidsstyrken, viser imidlertid at ledighetsprosenten er høyere blant unge enn i andre aldersgrupper. Ifølge SSBs arbeidskraftundersøkelse har aldersgruppen 15–24 år en ledighet som er om lag tre ganger høyere enn aldersgruppen 25–54 år, målt i pst. av arbeidsstyrken. Ledigheten for ungdomsgruppen har blitt mindre redusert de seneste par årene enn hva som er tilfelle for alle aldersgrupper. Ungdom har imidlertid gjennomgående korte ledighetsperioder.

Unge arbeidssøkere har mindre arbeidserfaring enn eldre, og ungdom går mer inn og ut av arbeid og utdanning enn andre aldersgrupper. Det kan forklare at ledighetsprosenten ofte er høyere for denne gruppen. Unge har ofte ekstrasjober og engasjementer. Det gir en løsere tilknytning til arbeidsmarkedet. For ungdom under utdanning kan dette være en ønsket tilpasning.

En OECD-rapport om unges overgang fra utdanning til arbeid viser at Norge gjennomgående har et meget godt arbeidsmarked for unge, blant annet med lav langtidsledighet og høy lønn for de som er i jobb. OECD påpeker at det er noe urovekende med en økende, om enn lite antall unge, som synes å ha problem med å etablere seg på arbeidsmarkedet og som kommer på uføreytelser i ung alder.

Nedgangen i ledigheten blant *innvandrerne* har i store trekk fulgt utviklingen i samlet ledighet. Innvandrere har en ledighetsandel som er om lag tre ganger høyere enn for befolkningen i alt.

Den registrerte arbeidsledigheten blant innvandrere var 4 pst. av arbeidsstyrken i 2. kvartal 2008. Dette er en nedgang på ett prosentpoeng sammenlignet med 2. kvartal 2007. Ledigheten blant innvandrerne er dermed på det laveste nivået siden 1990. Innvandrere fra Afrika har høyest ledighet med 9,5 pst. Ledigheten er litt høyere blant kvinner enn blant menn.

Den registrerte ledigheten blant etterkommere utgjorde 2,3 pst. av arbeidsstyrken i 2. kvartal 2008. Arbeidsledige etterkommere er imidlertid en liten gruppe, og teller bare knappe 300 personer. Ledigheten er litt høyere blant menn enn for kvinner til forskjell for situasjonen blant innvandrerne.

Få arbeidsledige seniorer, men høy andel langtidsarbeidssøkere

Det er lav arbeidsledighet blant personer over 55 år. I 1. halvår 2008 var det gjennomsnittlig registrert 5 400 helt ledige over 55 år ved Arbeids- og velferdsetaten. Selv om arbeidsledigheten blant seniorer er lav, er det en betydelig andel som står

velferdsetaten viser at om lag 65 pst. av personene som hadde vært registrert som arbeidssøkere i mer enn to år og som sluttet å melde seg ledige i 1. halvår 2008, gikk over til arbeid.

lenge uten arbeid, særlig blant de eldste som nærmer seg pensjonsalderen.

Et godt arbeidsmarked har både bidratt til flere sysselsatte eldre og færre eldre arbeidssøkere. Fra juli 2007 til juli 2008 falt ledigheten om lag like sterkt for seniorer som blant alle ledige. Blant helt ledige personer over 55 år var 70 pst. langtidsarbeidssøkere i 1. halvår 2008. Denne andelen har imidlertid gått ned med 3 prosentpoeng fra 1. halvår 2007 til 1. halvår 2008.

Mange eldre forlater arbeidslivet før den ordinære pensjoneringsalderen i folketrygden på 67 år, blant annet gjennom uttak av AFP eller gjennom uførepensjonering.

Vi har likevel sett en økning i den forventede gjennomsnittlige avgangsalderen fra arbeidslivet de senere årene. Beregninger fra Arbeids- og velferdsdirektoratet viser at forventet gjennomsnittlig avgangsalderen var 63,9 år i 2007. Dette var en økning med 0,4 år siden 2005. Forventet gjennomsnittlig avgangsalder var 63,4 år for kvinner og 64,3 år for menn i 2007.

Flere kvinner enn menn er undersysselsatt

Gode muligheter til deltidsarbeid bidrar til å øke fleksibiliteten i arbeidsmarkedet. Om lag 650 000 personer arbeidet deltid i 2007. $\frac{3}{4}$ av disse var kvinner. Flertallet av de deltidssysselsatte har selv valgt kortere arbeidstid enn fulltidsjobb. *Undersysselsatte* er sysselsatte med deltid som avtalt arbeidstid og som ønsker mer arbeid. Om lag 10 pst. av de deltidssysselsatte, eller 66 000 personer, er undersysselsatt og om lag $\frac{3}{4}$ av de undersysselsatte er kvinner. Flertallet av de undersysselsatte jobber innen helse- og sosialtjenester eller i detaljhandel. Antall undersysselsatt er blitt redusert med 13 pst. fra 2006 til 2007 og ytterligere med 4 pst. fra 2. kvartal 2007 til 2. kvartal 2008. Vel halvparten av de undersysselsatte ønsker fulltidsjobb. De undersysselsattes ønsker om mer arbeidstid tilsvarte i timeverk knapt halvparten av den arbeidstiden som arbeidssøkere helt uten arbeid tilbød i 2. kvartal 2008.

Utviklingen i antall yrkeshemmede arbeidssøkere⁷

Tradisjonelt har en i arbeidsmarkedspolitikken skilt mellom ordinære ledige og yrkeshemmede. Ordinære ledige defineres i tråd med internasjonale retningslinjer. Yrkeshemmede omfatter både

personer med rett til folketrygdytelser under attføring og personer uten slike rettigheter. Det kan for eksempel være personer med behov for assistanse fra sosialtjenesten i kommunen. Som ledd i oppfølgingen av St. meld. nr. 9 (2006–2007) Arbeid, velferd og inkludering vil en fra og med 2009 slutte å bruke begrepet yrkeshemmet, og statistikken vil bli lagt om i tråd med dette, jf. omtale under delmål 1.3 nedenfor.

I dette avsnittet vil vi, i tråd med gjeldende statistikkdefinisjoner, bruke begrepet yrkeshemmet.

Antall yrkeshemmede påvirkes av antall nyregistrerte yrkeshemmede, tiden i utredning og eventing på oppstart av tiltak, samt varigheten av tiltaksperioden.

Alle personer som blir sykmeldte over lengre tid, skal vurderes med tanke på behov for arbeidsrettet bistand. Et høyt antall yrkeshemmede arbeidssøkere har derfor ofte sammenheng med mange og lange sykeforløp.

Alle med lange sykeforløp og som kan ha nytte av arbeidsrettet attføring skal gis mulighet til dette. I hovedsak er yrkeshemmede arbeidssøkere mesteparten av tiden i aktive tiltak mens de er registrert ved Arbeids- og velferdsetaten. Eksempler på tiltak kan være ulike former for utdanning eller arbeidspraksis. I 1. halvår 2008 var i gjennomsnitt 70 pst. av de yrkeshemmede i aktive tiltak. For 1. halvår 2007 var tilsvarende andel 71 pst. Den resterende andelen kan i hovedsak knyttes til faser med utredning og kartlegging av den enkelte for å sikre et hensiktsmessig tjenestetilbud. For personer med uavklart arbeidsevne kan denne prosessen av og til være tidkrevende. Det er et mål at yrkeshemmede skal ha hensiktsmessig bistand så tidlig som mulig med sikte på overgang til arbeid. Variasjonene er imidlertid store. Noen trenger bare et kortvarig tiltak. Andre har behov for bistand som går over noe tid. Nyere forskning viser at ved økt varighet i arbeidsmarkedstiltak som utdanning og lønnstilskudd øker også sannsynligheten for overgang til jobb. En attføringsperiode varer i gjennomsnitt rundt to år. Gjennomgående går i underkant av halvparten som slutter på attføring over i jobb.

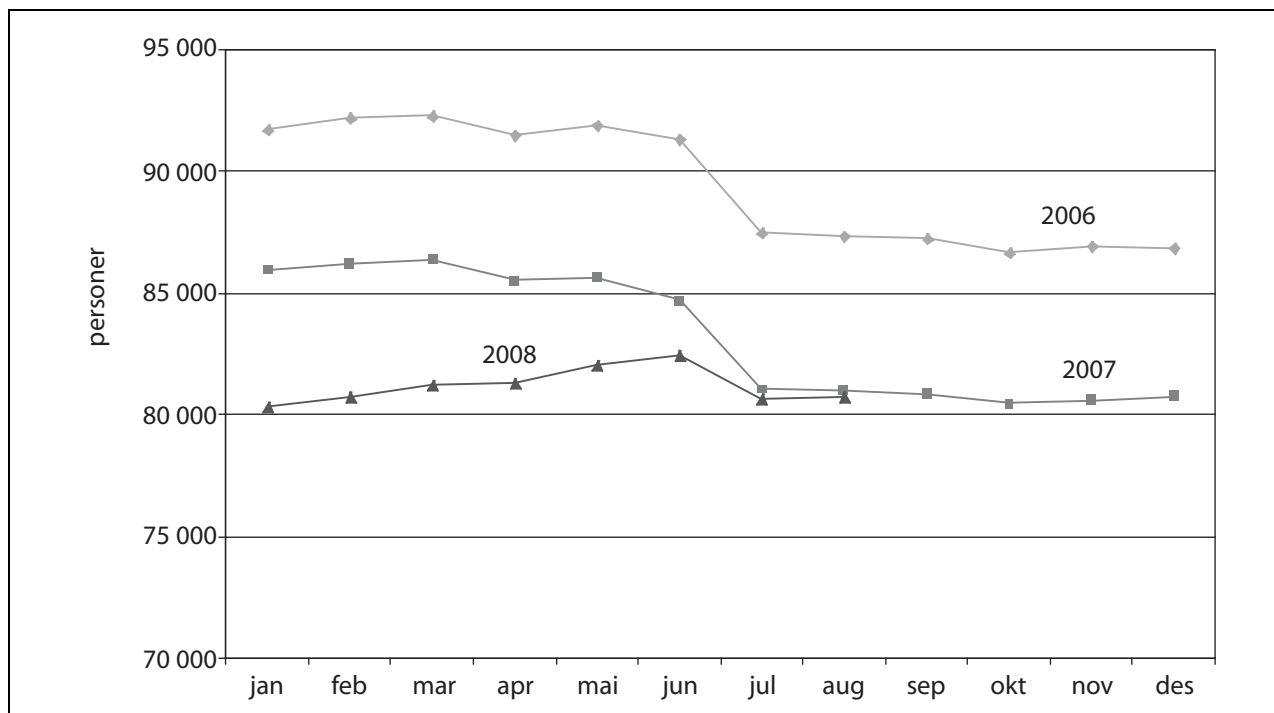
Siden 2005 har flere personer sluttet på attføring enn de som har kommet til, noe som har ført til en nedgang i det gjennomsnittlige antallet yrkeshemmede registrert ved Arbeids- og velferdsetaten. Den generelle utviklingen i arbeidsmarkedet kan ha hatt noe betydning for nedgangen. Det kan også innsatsen overfor gruppen. Utviklingen må i hovedsak ses i sammenheng med utviklingen i antall personer som mottar ulike helserelaterte ytelser fra folketrygden, som sykepenger og reha-

⁷ Som yrkeshemmede regnes arbeidssøkere registrert i Arbeids- og velferdsetaten som har fått sin evne til å utføre inntektsgivende arbeid nedsatt, eller sine muligheter til å velge yrke eller arbeidsplass vesentlig innskrenket.

biliteringspenger, jf. utviklingstrekk under resultat-område 4 Inntektssikring og arbeidsrettede tiltak.

I 2007 var det i gjennomsnitt om lag 83 300 registrerte yrkeshemmede. Dette var en nedgang på 7 pst. sammenlignet med 2006. I løpet av 2. halvår 2007 og 1. halvår 2008 har tilgangen til

gruppen yrkeshemmede vært omtrent like stor som avgangen. I gjennomsnitt per måned i 1. halvår 2008 ble om lag 3 450 nye personer registrert som yrkeshemmede. Ved utgangen av august 2008 var det registrert 80 800 yrkeshemmede ved Arbeids- og velferdsetaten.

Figur 6.5 Registrerte yrkeshemmede. Månedstall, 2006–2008.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Det er noe flere kvinner enn menn som er registrert som yrkeshemmede. Muskel- og skjelett-sykdommer og psykiske lidelser er de klart største diagnosegruppene. Henholdsvis 30 og 24 pst. av alle yrkeshemmede i 2007 var registrert under disse to diagnosegruppene. Når det gjelder utviklingen i antall attføringspengemottakere, vises det til omtale under resultatområde 4 Inntektssikring og arbeidsrettede tiltak, herunder kap. 2653 Ytelser til yrkesrettet attføring.

Situasjonen på arbeidsmarkedet for funksjonshemmede⁸

Stortinget har bedt om å få utarbeidet årlige rapporter som viser funksjonshemmedes vilkår og situasjon på arbeidsmarkedet, jf. anmodningsvedtak nr. 168 av 15.12.2003, Budsjett-innst. S.nr. 5 (2003–2004) og St.prp. nr. 2 (2004–2005).

Statistisk sentralbyrå foretok den siste tilleggsundersøkelsen om funksjonshemmede i arbeidskraftundersøkelsen for 2. kvartal 2008.

Om lag 45 pst. av personer med funksjonshemninger i alderen 15–66 år oppga at de var sysselsatt i 2. kvartal 2008. Flere menn enn kvinner med ned-satt funksjonsevne er sysselsatt, hhv. 48 og 43 pst. For befolkningen totalt var sysselsettingsraten 77 pst. i 2. kvartal 2008, en økning på vel ett prosentpoeng fra året før.

⁸ Som funksjonshemmede regnes personer som selv oppfatter at de har en funksjonshemming – definert som fysiske eller psykiske helseproblemer av mer varig karakter som kan medføre begrensninger i det daglige liv. Denne definisjonen er brukt i en utvalgsundersøkelse utført av Statistisk Sentralbyrå (tilleggsundersøkelse til arbeidskraftundersøkelsen) som omfatter befolkningen i alderen 15 til 66 år. Undersøkelsen til SSB baserer seg på hva folk selv oppfatter som funksjonshemming og tar dermed utgangspunkt i subjektive vurderinger. Det er på denne bakgrunn viktig å skille de to statistiske begrepene – «funksjonshemmede» og «yrkeshemmede» fra hverandre. At arbeidskraftundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse og at den baserer seg på subjektive vurderinger vil kunne bidra til en del tilfeldige variasjoner i sysselsettings- og ledighetsutviklingen fra en undersøkelse til neste.

Over halvparten av de ansatte oppga i 2008 at arbeidssituasjonen var tilpasset funksjonshemningen, omtrent det samme som i fjor. Av de som ikke har fått tilpasset arbeidssituasjonen, oppgir 24 pst. at de ikke har behov for tilpasninger. 19 pst. oppga at de har behov for mer tilrettelegging. Tilrettelegging av arbeidet dreier seg i hovedsak om endringer i arbeidsoppgaver eller arbeidstid og eventuelt fysisk tilrettelegging av arbeidsplassen. Ofte kan det være en kombinasjon av disse tilpasningene.

30 pst. av de ikke-sysselsatte med nedsatt funksjonsevne oppgir at de ønsker arbeid. Dette er en økning fra 17 pst. i 2007.

Andelen deltidssysselsatt er betydelig høyere blant personer med nedsatt funksjonsevne (47 pst.) enn blant befolkningen for øvrig (26 pst.) og betydelig høyere blant kvinner (62 pst.) enn blant menn (30 pst.) i denne gruppen.

Av befolkningen oppgir om lag 17 pst. å ha en funksjonshemning, mens andelen angitt for 2. kvartal 2007 var 15 pst. Endringer i beregningsopplegget i 2008 har gitt en økning i andelen med funksjonshemning i befolkningen sammenlignet

med tidligere. Kvinner har en noe høyere andel funksjonshemmede enn menn, hhv. 19 pst. og 15 pst.

Utfordringer for arbeidsmarkedspolitikken i 2009:

- Bistå arbeidsgiverne med formidling av arbeidskraft, herunder raskere og enklere rekruttering av utenlandsk arbeidskraft.
- Bidra til korte ledighetsperioder gjennom innsats som stimulerer til aktiv jobbsøking og arbeidsrettet bistand tilpasset den enkeltes behov og situasjonen på arbeidsmarkedet.
- Motvirke utstøting fra arbeidslivet og bidra til at personer med nedsatt arbeidsevne får rask og riktig bistand med sikte på overgang til arbeid.

Målstruktur

I lys av ambisjonene om høy yrkesdeltakelse og god utnyttelse av arbeidskraften samt utfordringene som er reist ovenfor, legges det til grunn følgende målstruktur under resultatområde 2 Arbeidsmarked for 2009:

Hovedmål	Delmål
1. Høy yrkesdeltakelse og god utnyttelse av arbeidskraften	1.1 Velfungerende arbeidsmarked 1.2 Dekke behov for arbeidskraft i bransjer og næringer med mangel på arbeidskraft 1.3 Høy overgang til arbeid for arbeidssøkere uten arbeid
2. Inntektssikring for den enkelte	2.1 Sikre rettigheter til enkeltpersoner slik at de kan sørge for sitt livsopphold

En forutsetning for høy yrkesdeltakelse og god utnyttelse av arbeidskraften er et velfungerende arbeidsmarked hvor tilbydere og etterspørre av arbeidskraft bringes sammen på en rask og effektiv måte. I et velfungerende arbeidsmarked skal bedriftene raskt få dekket sine behov for ulike typer arbeidskraft, og personer som tilbyr sin arbeidskraft, skal ha muligheten til å få og beholde arbeid. Dette bidrar til at ledigheten blir lav og motvirker avgang fra arbeidslivet.

Dette målet handler også om å bidra til økt tilgang på kvalifisert arbeidskraft fra utlandet for å avhjelpe mangel på arbeidskraft i enkelte bransjer og næringer.

Innsatsen for inkludering i arbeidslivet og lav ledighet krever en målrettet og aktiv arbeidsmarkedspolitikk, samt ryddige arbeidsforhold og et godt arbeidsmiljø, jf. også omtale under resultatområde 3 Arbeidsmiljø og sikkerhet og resultatområde 4 Inntektssikring og arbeidsrettede tiltak.

For den enkelte vil deltakelse i arbeidslivet sikre egen inntekt. Høy sysselsetting og lav ledighet er dessuten avgjørende bidrag til å utjevne levekårene i samfunnet. Samtidig er det viktig med et godt økonomisk sikkerhetsnett for de som faller utenfor arbeidslivet.

Til hovedmålene om høy yrkesdeltakelse og god utnyttelse av arbeidskraften samt inntektssikring for den enkelte er det knyttet ulike delmål, herunder strategier og tiltak som konkretiserer hvordan regjeringens ambisjoner skal nås. Arbeids- og velferdsetaten har et særlig ansvar for å bidra og legge til rette for at målene i arbeidsmarkedspolitikken nås. Samtidig vil Utlendingsforvaltningen også understøtte arbeidsmarkedspolitikken gjennom å legge til rette for arbeidsinnvandring, jf. resultatområde 10 Beskyttelse og innvandring.

Nedenfor utdypes departementets strategier og tiltak for 2009. Videre formidles rapport og status for 2007 og 1. halvår 2008.

Hovedmål 1. Høy yrkesdeltakelse og god utnyttelse av arbeidskraften

Delmål 1.1. Velfungerende arbeidsmarked

Strategier og tiltak

En hovedstrategi i arbeidsmarkedspolitikken er å legge til rette for et høyt og effektivt tilbud av arbeidskraft. Arbeidstilbudet bestemmes av i) hvor mange som tilbyr arbeidskraft, ii) hvor intensivt de søker arbeid, iii) hvor geografisk og yrkesmessige mobile de er og iv) hvilke kvalifikasjoner de innehar eller hvor produktive de er.

Virkemidlene for å sikre aktiv jobbsøking og god mobilitet i arbeidsmarkedet er blant annet god informasjon, rådgiving, oppfølging av den enkelte arbeidssøker og gode økonomiske insentiver knyttet til å gå fra stønad til ordinært arbeid. I regelverket for ulike livsoppholdsytelser stilles det krav til aktivitet for å sikre at arbeidssøkerne er aktive jobbsøkere.

Det skal legges til rette for mobilitet i arbeidsmarkedet og effektiv formidling av arbeidskraft. Arbeidssøkere skal i størst mulig grad settes i stand til selv å ta ansvar for å komme i arbeid slik at Arbeids- og velferdsetatens ressurser kan innrettes mot personer som trenger mer omfattende bistand. Gode selvhjelpssystemer er viktige for et velfungerende arbeidsmarked. For at brukerne lettere skal kunne registrere seg som arbeidssøkere, orientere seg i arbeidsmarkedet og aktivt søke ledige stillinger, skal Arbeids- og velferdsetaten motivere og veilede brukerne til å benytte selvbetjeningsløsningene på etatens internettsider.

God og dekkende informasjon om de ledige stillingene er en avgjørende forutsetning for Arbeids- og velferdsetatens betjening av de store strømmene på arbeidsmarkedet. Dette forutsetter et godt samarbeid med lokalt næringsliv og god kunnskap om arbeidsgivernes behov og om arbeidsmarkedet lokalt og nasjonalt. Arbeidsgivere som ønsker rekrutteringsbistand, skal gis rask og målrettet rekrutteringsbistand slik at ledige stillinger raskt kan besettes.

Rapport og status

Arbeidssøking, jobbskifter, utdanning/kvalifisering, ansettelser, nyetableringer mv. gjennomføres som oftest uten direkte medvirkning fra arbeidsmarkedsmyndighetene. Undersøkelser viser at de vanligste søkekanalene for arbeidssøkere er annonser, direkte kontakt mellom arbeidssøker og arbeidsgiver og etatens internettsider. Etatens internettsider inneholder oversikt over tilnærmet alle offentlig utlyste stillinger. Arbeidsgivere med

ønske om rekrutteringshjelp melder ledige stillinger direkte til Arbeids- og velferdsetaten.

Tilbudene på hjemmesidene www.nav.no innebærer at arbeidssøkerne kan legge inn informasjon om seg selv og sin kompetanse uten oppmøte på det lokale NAV-kontoret. Arbeidsgivere kan også selv søke etter arbeidskraft i en CV-database på internett som omfatter alle registrerte ledige. Det har vært en jevnt økende andel selvregistrerte arbeidssøkere på disse hjemmesidene siden etableringen av de nye selvbetjeningstjenestene i 2004.

Arbeids- og velferdsetaten videreførte i 2007 oppfølgingsarbeidet overfor arbeidssøkere. Fokuset er på jobbsøking, samt ev. ytterligere veiledning og kartlegging av bistandsbehov. Målet er å få til effektiv, helhetlig og god saksbehandling og sikre god kvalitet i tilbudet til arbeidssøkerne.

Videre fortsatte Arbeids- og velferdsetaten i 2007 med målrettet arbeid for å styrke kunnskapen om og kontakten mot et bredt spekter av arbeidsgivere. Formålet har vært å kunne gi rask og effektiv rekrutteringsbistand til arbeidsgivere som ønsker dette. Arbeids- og velferdsdirektoratet melder om at det tilvises arbeidssøkere til de fleste utlyste stillinger, men at det i enkelte fylker og i enkelte yrker i 2007 og 1. halvår 2008 har vært vanskelig å finne kvalifisert arbeidskraft til mange av de ledige stillingene.

Arbeids- og velferdsetaten samarbeider med de andre europeiske arbeidsmarkedsetatene og EU-kommisjonen gjennom EURES (EUropean Employment Services). EURES-nettverket har som oppgave å bistå arbeidsgiverne med å få dekket sine behov for arbeidskraft, og arbeidssøkere som søker arbeid i utlandet. Regjeringen har styrket EURES-Norge slik at de har kunnet øke sin rekrutteringsinnsats de siste årene i tråd med behovene i arbeidslivet, jf. omtale nedenfor.

Delmål 1.2. Dekke behov for arbeidskraft i næringer og bransjer med mangel på arbeidskraft

Strategier og tiltak

Mye tyder på at veksten i etterspørselen etter arbeidskraft er i ferd med å avta noe. Det er imidlertid grunn til å tro at det vil være betydelige rekrutteringsproblemer også i 2009 i enkelte yrker. For å bistå arbeidsgivere med å fylle ledige stillinger, er en hovedstrategi å mobilisere de arbeidskraftsressursene som finnes blant ledige, undersysselsatte og personer med nedsatt arbeids-evne. En del av disse vil mangle de kvalifikasjoner som arbeidsgiverne etterspør, og ha behov for kompetansehevende tiltak for å kunne gå inn i de ledige jobbene. Noen møter også betydelige barrierer på arbeidsmarkedet selv om de besitter den

nødvendige kompetanse, og vil ha behov for bistand som bidrar til å redusere ev. usikkerhet hos arbeidsgivere. Dette kan særlig gjelde for grupper som innvandrere og funksjonshemmede med liten eller ingen arbeidserfaring.

Mangel på arbeidskraft i enkelte yrker tydeliggjør også behovet for tilgang på arbeidskraft fra utlandet. Arbeidsinnvandring tilfører ny kompetanse og bidrar til å dempe pris- og kostnadsveksten. EØS-avtalens bestemmelser om fri personbevegelse og overenskomsten om et felles nordisk arbeidsmarked legger til rette for arbeidskraftsmobilitet fra EØS-området.

Norge har siden mai 2004 hatt overgangsregler for arbeidstakere fra åtte av de landene som da ble medlem av EØS. Reglene ble utvidet til å omfatte Bulgaria og Romania i 2007. Regjeringen vil drøfte muligheten for å avvikle overgangsordningene fra 1.1.2009 med partene i arbeidslivet. Overgangsregler for arbeidstakere fra Bulgaria og Romania vil vurderes særskilt. Jf. også omtale under resultatområde 3 Arbeidsmiljø og sikkerhet og resultatområde 10 Beskyttelse og innvandring.

Kortere saksbehandlingstid for behandling av søknader om arbeidstillatelser kan bidra til å gjøre Norge mer attraktivt for arbeidsinnvandrere. Regjeringen har i St.meld. nr. 18 (2007–2008) Arbeidsinnvandring kommet med en rekke forslag som vil gjøre det lettere å hente inn nødvendig kompetanse fra utlandet, blant annet tiltak for å fremme raskere saksbehandling, jf. omtale under resultatområde 10 Beskyttelse og innvandring. Regjeringens forslag har fått tilslutning i Stortinget, jf. Innst.S. nr. 292 (2007–2008). I tråd med stortingsmeldingen er det lagt opp til at Arbeids- og velferdsetaten skal få koordineringsansvaret for informasjon vedrørende arbeidsinnvandring fra tredjeland.

Rapport og status

Arbeidsinnvandringen fra de nye EØS-landene har bidratt til å lette flaskehalsproblemer innenfor næringer med særlig mangel på arbeidskraft, blant annet bygg- og anleggsbransjen, jf. omtale under tilstandsvurdering, utviklingstrekk og utfordringer. God tilgang på utenlandsk arbeidskraft har bidratt til høyere verdiskapning her til lands enn hva som ellers hadde vært mulig. Det vises for øvrig til omtale under resultatområde 3 Arbeidsmiljø og sikkerhet når det gjelder arbeidet mot sosial dumping.

Det er lav, men økende, arbeidsinnvandring fra land utenfor EU/EØS-området. Kvoten på 5 000 spesialisttillatelser er også gjort gjeldende for 2008. I 2007 ble det gitt om lag 3 000 slike tillatel-

ser. Det er gitt 35 pst. flere spesialisttillatelser i 1. halvår 2008 sammenliknet med samme periode i 2007, jf. også resultatområde 10 Beskyttelse og innvandring

Gjennom EØS-avtalen og EURES-nettverket har norske myndigheter bistått med å få utenlandsk arbeidskraft til Norge. EURES er forankret i Arbeids- og velferdsetaten. I løpet av 2007 var 36 500 arbeidssøkere og 11 800 arbeidsgivere i kontakt med EURES i Norge. For 1. halvår 2008 var tilsvarende tall 24 960 arbeidssøkere og 11 780 arbeidsgivere. Ut ifra pågangen så langt i 2008 forventer EURES i Norge en markant økning i antall kontakter i år sammenliknet med 2007.

Delmål 1.3 Høy overgang til arbeid for arbeidssøkere som står uten arbeid

Strategier og tiltak

Høy arbeidsinnsats er en forutsetning for høy verdiskapning. For å sikre høy yrkesdeltakelse, lav ledighet og redusert fattigdom, samt motvirke utstøting fra arbeidslivet, fører regjeringen en aktiv arbeidsmarkedspolitikk. Denne skal legge til rette for at personer som har problemer med å få eller beholde arbeid, gis tilbud om nødvendig og hensiktsmessig bistand.

Selv om situasjonen på arbeidsmarkedet de siste årene har vært karakterisert ved stor etterspørsel etter arbeidskraft, er det mange som har hatt problemer med å komme i arbeid. Ulike brukere har ulike forutsetninger for å lykkes på arbeidsmarkedet. Noen vil ha behov for til dels omfattende bistand for å få fotfeste i arbeidslivet, mens andre trenger mer kortvarige tjenester. Erfaringer viser at andelen registrerte ledige med svakere kvalifikasjoner og større bistandsbehov er høyere i en situasjon med lav ledighet enn i en lavkonjunktur.

Virkemidlene og ressursene som er stilt til rådighet for Arbeids- og velferdsetaten skal innrettes mot oppfølging og hensiktsmessig bistand til personer som har problemer med å skaffe seg arbeid på egen hånd. Behovs- og arbeidsevnevurdering introduseres nå som en felles arbeidsmetodikk ved NAV-kontorene som grunnlag for etatens oppfølging av brukere og for tildeling av bistand. Arbeidsmarkedstiltakene har som formål å bedre arbeidssøkernes arbeidsevne og mulighet til å komme i arbeid gjennom blant annet oppfølging, kvalifisering og arbeidstrening.

I St.meld. nr. 9 (2006–2007) Arbeid, velferd og inkludering foreslo regjeringen å oppheve skillet mellom ordinære og yrkeshemmede arbeidssøkere. Det ble samtidig presisert at Arbeids- og velferdsetatens tiltak og tjenester skal gis ut fra hvilke behov den enkelte har, og ikke være avhengig av

hvilken inntektssikring vedkommende har rett på, eller hvilken målgruppe man tilhører. Skillet vil gå mellom de som har behov for arbeidsrettet bistand for å komme i jobb og brukere som ikke trenger slik bistand. Regjeringens forslag fikk tilslutning i Stortinget, jf. Innst.S. nr. 148 (2006–2007).

Arbeids- og sosialkomiteen ba samtidig regjeringen om å «... gjennomgå hensiktsmessigheten i måten Stortinget bevilger ressurser til arbeidsmarkedstiltak på. Spørsmålet er om vedtak om et på forhånd fastsatt antall tiltaksplasser gjennom året, gir for lite fleksibilitet i tiltakene», jf. Innst.S. nr. 148 (2006–2007).

Som et ledd i oppfølgingen av St.meld. nr. 9 (2006–2007), legger regjeringen opp til følgende endringer som angår arbeidsmarkedstiltakene:

- Sammenslåing av de to budsjettpostene som tidligere finansierte arbeidsmarkedstiltak for ordinære og yrkeshemmede.
- Rammefinansiering av stønader til skolepenger, fadder og arbeidstrening.
- Justert opplegg for gjennomføringen av arbeidsmarkedstiltakene.
- Endringer i regelverket for arbeidsmarkedstiltakene.

Samling av budsjettpostene

Det første skrittet for økt fleksibilitet i Arbeids- og velferdsetatens tiltak og tjenester overfor ulike arbeidssøkere, ble tatt i budsjettet for 2008 da de to postene som tidligere finansierte arbeidsmarkedstiltak for ordinære og yrkeshemmede ble samlet under én budsjettpost kap. 634, post 76 Tiltak for arbeidssøkere, jf. St.prp. nr. 1 (2007–2008). Samtidig ble innretningen i arbeidsmarkedspolitikken videreført for 2008.

I behandlingen av budsjettet uttrykte Arbeids- og sosialkomiteen at det fortsatt vil være behov for å kommentere vektleggingen av ulike behov i arbeidsmarkedspolitikken. Komiteen forutsatte at «Regjeringen i fremtidige budsjettdokumenter gir informasjon om planlagt sammensetning av tiltaksporteføljen og kostnadsforskjeller mellom ulike hovedgrupper av tiltak som gir minst like bra grunnlag som tidligere i forhold til både å kommentere og eventuelt foreslå en annen innretning», jf. Innst.S. nr. 15 (2007–2008).

Arbeids- og velferdsetaten har en bred portefølje av arbeidsmarkedstiltak overfor personer som har behov for arbeidsrettet bistand. Innenfor budsjetttrammene som tildeles i de årlige tildelingsbrevne, er etaten gitt betydelig frihet til å vurdere hvilke tiltak som er hensiktsmessige for den enkelte. Med mål om økt fleksibilitet og individuell

tilpasning bør det utøves tilbakeholdenhet med å gi for omfattende føringer på sammensetningen av tiltaksporteføljen. Dette kan binde opp Arbeids- og velferdsetatens handlingsrom på en lite hensiktsmessig måte og føre til at intensjonene i St.meld. nr. 9 (2006–2007) undergraves. Over tid, også innenfor budsjettåret, endres både antall og sammensetningen av brukerne, mulighetene på arbeidsmarkedet og tjenestetilbudet lokalt. I tillegg kan prisene på enkelte arbeidsmarkedstiltak også variere over tid og mellom ulike geografiske områder. Det er derfor det enkelte NAV-kontor, som står nærmest brukeren, som best kan vurdere hvilket tjenestetilbud som er mest hensiktsmessig.

I tråd med Stortingets informasjonsbehov vil departementet imidlertid fortsette med å gi en analyse av situasjonen på arbeidsmarkedet, innbefattet situasjonen for utsatte grupper, og rapportere på innsatsen og hovedresultatene knyttet til bruken av arbeidsmarkedstiltak, jf. også nedenfor.

Rammefinansiering av stønader til skolepenger, fadder og arbeidstrening

I dag finansieres enkelte arbeidsrettede tjenester ved overslagsbevilgning. Disse er regulert gjennom folketrygdloven. Det har ført til at det hovedsakelig er personer med rett til attføringspenger som har fått tilbud om de arbeidsrettede tjenester under folketrygden. En videreføring av ordningen vil opprettholde en ulikhet i tjenestetilbudet mellom ulike grupper med behov for arbeidsrettet bistand ut fra hvilken inntektssikring den enkelte har.

Som et ledd i arbeidet med å bygge ned skilene mellom ulike brukergrupper, foreslår regjeringen at stønad til skolepenger, fadder og arbeidstrening flyttes fra folketrygdloven under kap. 2653 Ytelser til yrkesrettet attføring, post 71 Attføringsstønader, til forskrift hjemlet i arbeidsmarkedsløven og rammefinansieres over kap. 634, post 76. Disse stønadene vil fra 1.1.2009 finansieres over budsjetttrammen til kap. 634, post 76 på lik linje med andre arbeidsmarkedstiltak. Overføringen tilsvarer om lag 27 800 tiltaksplasser, jf. også omtale under kap. 634, post 76 og omtale under kap. 2653, post 71.

Overgang til full rammefinansiering av arbeidsmarkedstiltak vil legge til rette for at alle kan få tiltak etter behov. En mer harmonisert finansiering av den samlede tiltaksinnsatsen vil også kunne styrke planleggingsgrunnlaget for den arbeidsmarkedspolitiske innsatsen og bidra til mer effektiv og målrettet tiltaksbruk. Dette gir også rom for en bedre rapporterings- og oppfølgingsprosess av den samlede tiltaksinnsatsen.

Justert opplegg for gjennomføring av arbeidsmarkedstiltakene

Ett av hovedpunktene i St.meld. nr. 9 (2006–2007) er å få til en bedre tilrettelegging av virkemiddelapparatet overfor brukere med bistandsbehov. Tidligere har det i for stor grad blitt tatt hensyn til hvilken stønadsordning eller målgruppe man tilhørte. I lys av den behovs- og arbeidsevnevurderingen som nå innføres i etaten, vil *personer med behov for arbeidsrettet bistand* være målgruppen for arbeidsmarkedstiltakene. Gitt at det framkommer et behov for arbeidsrettet bistand gjennom etatens behovs- og arbeidsevnevurdering, vil både personer med og uten nedsatt arbeidsevne være aktuelle ved inntak på tiltak.

Det gis på denne bakgrunn en samlet bevilgning til arbeidsmarkedstiltak for personer med behov for arbeidsrettet bistand hvor det fastsettes ett samlet nivå for omfanget av tiltaksplasser. Det vil ikke lenger oppgis separate måltall for grupper av arbeidssøkere. Tiltaksnivået skal møte både konjunkturelle og strukturelle utfordringer på arbeidsmarkedet. Fastsetting av tiltaksnivået ivaretar behovet for å koble tiltaksaktiviteten med situasjonen på arbeidsmarkedet og utviklingen i antall personer med behov for arbeidsrettet innsats. Departementet vil fortløpende vurdere behovet for tiltak i lys av eventuelle endringer i konjunktursituasjonen og utviklingen i antall personer med behov for arbeidsrettet bistand.

Det vil særlig være personer med nedsatt arbeidsevne som har behov for arbeidsrettet bistand. Samtidig skal utsatte grupper på arbeidsmarkedet som ungdom, innvandrere og langtidsledige med bistandsbehov fortsatt sikres et tilfredsstillende tjenestetilbud. Departementet vil følge utviklingen i ledighet, tiltaksdeltakelse og overgang til arbeid for disse gruppene tett. Tiltak settes inn når jobbsøking og formidlingsinnsats ikke har ført fram, og når tiltak vil øke den enkeltes muligheter på arbeidsmarkedet. Personer med særskilt bistandsbehov, eller som har potensial for rask overgang til arbeid, skal få tilbud om hensiktsmessig bistand så raskt som mulig, uten at det oppstår unødig ventetid. Målet er å bedre mulighetene for overgang til arbeid og hindre utstøting.

Arbeids- og velferdsdirektoratet arbeider med statistikkutvikling på dette området. Departementet vil videre vurdere styringsmodellen på nytt i forbindelse med statsbudsjettet for 2010 når en har skaffet mer erfaring med samlingen av budsjettpostene som finansierer arbeidsmarkedstiltakene, og øvrige endringer som etaten skal gjennomføre.

Endringer i regelverket for arbeidsmarkedstiltakene

For å få til en bedre individuell tilpasning av den arbeidsrettede bistanden, foreslo departementet i et høringsnotat av 16.7.2008 å forenkle dagens tiltaksstruktur ved bl.a. å slå sammen arbeidsmarkedstiltak som i dag er splittet opp på ulike målgrupper. Sammenslåingen omfatter spesielt avklarings- og oppfølgingsområdet. Det er også foreslått en viss sanering av tiltak som i dag har få eller ingen deltakere. Formålet er bl.a. å frigjøre tid til bedre oppfølging av brukerne.

Tildelingen av arbeidsmarkedstiltak mht. innhold, varighet og tilskudd vil med dette opplegget bygge på den behovs- og arbeidsevnevurderingen som gjøres ved NAV-kontoret. Dette vil sikre bedre styring av tiltaksressursene til de brukerne som har størst behov for bistand.

Det er også foreslått en utvidelse av tjenestetilbudet gjennom en utbygging av lavterskeltiltak som arbeidsrettet rehabilitering og tidsubestemt lønnstilskudd. Dette skal bidra til å sikre et tilbud om arbeidsrettede tiltak og tjenester for de mest utsatte gruppene med helsemessige eller sosiale problemer. Det vil i tillegg være tiltaksvarianter både innenfor skjermede og ordinære virksomheter som er særskilt tilpasset personer med omfattende og langvarig behov for bistand.

Forslaget om å utvide tjenestetilbudet ved å etablere *arbeidsrettet rehabilitering* som et regulært arbeidsmarkedstiltak vil legge til rette for mer helhetlige og målrettede arbeidsrettede løp, for eksempel der arbeidsrettet rehabilitering kan benyttes sammen med kommunale lavterskeltiltak og helsetjenester. I dag tilbyr Arbeids- og velferds-etaten arbeidsrettet rehabilitering kun til syk-meldte arbeidstakere i forbindelse med oppfølging av IA-avtalen. Aktuelle brukere som faller utenfor ordningen er bl.a. personer som mottar rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad. Tjenesten vil etter dette også være tilgjengelig for deltakere på kvalifiseringsprogrammet, jf. også omtale under kap. 634, post 76.

Usikkerhet knyttet til tiltaksgjennomføringen i 2009

Forslaget til bevilgning under arbeidsmarkedstiltakene gir, basert på Arbeids- og velferdsetatens erfaringer med tiltakssammensetning og priser, teknisk sett rom for å be etaten gjennomføre i alt om lag 68 000 plasser i gjennomsnitt i 2009, jf. omtale under kap. 634, post 76. Dette inkluderer overføringen på 27 800 tiltaksplasser fra kap. 2653, post 71, jf. omtale ovenfor. Aktivitetsnivået er tilpasset situasjonen på arbeidsmarkedet og skal legge grunnlag for at flere kan få eller beholde arbeid. I

tillegg skal Oslo kommune gjennomføre om lag 250 plasser knyttet til forsøket med kommunalt ansvar for arbeidsmarkedstiltak.

Det er flere usikkerhetsfaktorer som gjør det krevende å oppnå et eksakt tiltaksnivå og samtidig utnytte budsjettammen fullt ut. Dette er erfaringsmessig særlig knyttet til svingninger i priser på de enkelte tiltakene og til variasjon i tiltakssammensetningen. I tillegg er det for 2009 ytterligere usikkerhet knyttet til tiltaksgjennomføringen da Arbeids- og velferdsetaten i 2009 skal implementere omfattende endringer i tjenesteapparatet som ledd i oppfølgingen av St.meld. nr. 9 (2006–2007). Størrelsen på tiltaksnivået vil medføre at relativt små prosentvis avvik kan gi store nominelle utslag i tiltaksgjennomføringen. Denne usikkerheten forsterkes ved innføringen av arbeidsavklaringspenger og nye kriterier for tildeling av arbeidsmarkedstiltak som erstatter det gamle skillet mellom yrkeshemmede og ordinære arbeidssøkere. Det er også knyttet usikkerhet til hvordan innføringen av behovs- og arbeidsevnevurdering i etaten vil påvirke behovet for tiltak. Dessuten er innfasingen av NAV-reformen krevende.

Det legges derfor til grunn at det kan eksistere en reell risiko for budsjettavvik og redusert måloppnåelse i tiltaksgjennomføringen under kap. 634, post 76 i 2009. Det vil fortsatt være fokus på måloppnåelse i tiltaksgjennomføringen og god utnyttelse av bevilgningen i styringen av Arbeids- og velferdsetaten, og etaten vil følges tett på disse områdene. I lys av usikkerhetsmomentene som er omtalt, vil departementet i styringsdialogen med etaten legge til grunn et minstekrav for tiltaksgjennomføringen i 2009.

For øvrig vil grunnlaget for departementets styring av Arbeids- og velferdsetaten for 2009 være de overordnede arbeidsmarkedspolitiske målene på området, herunder høy overgang til arbeid for arbeidssøkere uten arbeid, jf. målstruktur ovenfor. Departementet vil også be etaten rapportere på den aktuelle arbeidsmarkedssituasjonen og resultatene av innsatsen som gis til personer med behov for arbeidsrettet bistand. Departementet vil i denne sammenheng og i tråd med Stortingets informasjonsbehov fortsatt gi en analyse av situasjonen på arbeidsmarkedet, innbefattet situasjonen for utsatte grupper, og rapportere på innsatsen og hovedresultatene knyttet til bruken av midler til arbeidsmarkedstiltak overfor utsatte grupper.

Nærmere om særskilte ordninger for personer med behov for arbeidsrettet bistand

Regjeringen ser det som viktig å forebygge langvarig ledighet og passivitet blant unge mennesker som er i startgropen av sin yrkeskarriere. Regje-

ringen utvider derfor *ungdomsgarantien*. *Garantien innebærer at ungdom under 20 år som er uten jobb eller skoleplass skal tilbys arbeidsmarkedstiltak*. Videre inngår en *oppfølgingsgaranti* for unge arbeidssøkere i alderen 20–24 år som skal motivere til aktiv jobbsøking og egenaktivitet for de som har vært ledige de siste tre månedene eller lenger. I tillegg innfører regjeringen fra 2009 en *tiltaksgaranti* som skal sikre tilbud om arbeidsmarkedstiltak for 20–24 åringer som har vært sammenhengende ledige i seks måneder eller mer. Det vil samtidig tas initiativ til å styrke samarbeidet mellom ulike offentlige instansers arbeid rettet mot unge i alderen 20–24 år for å sikre at denne gruppen gis en helhetlig og koordinert innsats.

Regjeringen viderefører også tiltaksgarantien for langtidsledige som har vært sammenhengende helt ledige de siste to årene eller lenger. Tiltaksgarantien innebærer tilbud om deltakelse på arbeidsmarkedstiltak for å øke overgangen til arbeid for personer med lange ledighetsperioder.

Regjeringen har et sterkt fokus på gjennomføring av kvalifiseringsprogrammet, jf. omtale under resultatområde 5 Levekår. Arbeidsmarkedstiltak er viktige elementer i kvalifiseringsprogrammet, og skal bidra til å styrke deltakernes muligheter til å komme i arbeid. Innenfor det totale tiltaksnivået på 68 000 plasser i regi av Arbeids- og velferdsetaten legges det opp til økt innsats overfor deltakere på kvalifiseringsprogrammet i 2009. Å stimulere til deltakelse i arbeidslivet er en viktig strategi for å nå regjeringens ambisjoner knyttet til målene om et inkluderende arbeidsliv, fattigdomsbekjempelse og om et inkluderende samfunn. Arbeidsmarkedstiltakene inngår derfor også som sentrale elementer i regjeringens handlingsplan mot fattigdom, og handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen, jf. resultatområde 5 Levekår og resultatområde 6 Integrering og mangfold, samt omtalen under kap. 634, post 76. Den arbeidsmarkedspolitiske innsatsen på disse områdene videreføres i 2009.

Forsøket med tidsubestemt lønnstilskudd utvides i 2009 til 1 000 plasser, det vil si en dobling i antall plasser i forhold til 2008. Formålet med forsøket er å bidra til økt overgang til arbeid og til å redusere tilgangen til uførepensjon. Ordningens plass i forbindelse med ny uførepensjonsordning utredes nærmere. Det vil bli gjennomført en evaluering av bl.a. de økonomiske effektene av ordningen i 2009.

Regjeringen vil videreføre innsatsen i forbindelse med oppfølging av Nasjonal strategiplan for arbeid og psykisk helse (2007–2012).

Regjeringen har som mål å øke den reelle pensjoneringsalderen og få flere seniorer til å stå lenger i arbeid. Det vil blant annet skje gjennom god oppfølging av arbeidsledige seniorer.

Ytterligere innsats for å sikre at personer med behov for arbeidsrettet bistand, herunder sykmeldte, får et godt tjenestetilbud er omtalt under resultatområde 4 Inntektssikring og arbeidsrettede tiltak.

Rapport og status

I 2008 ble de to postene som tidligere finansierte arbeidsmarkedstiltak for ordinære og yrkeshemmede samlet under én budsjettpost kap 634, post 76 Tiltak for arbeidssøkere. Samtidig ble innretningen i arbeidsmarkedspolitikken videreført for 2008, jf. St.prp. nr. 1 (2007–2008). Nedenfor rapporteres det derfor separat på innsats og status for henholdsvis ordinære og yrkeshemmede arbeidssøkere for 2007 og 1. halvår 2008.

Ordinære arbeidssøkere

Arbeidssøkere som slutter å melde seg hos Arbeids- og velferdsetaten får tilsendt et enkelt spørreskjema (sluttmeldekort) som kartlegger situasjonen for tidligere arbeidssøkere ca. 3 måneder etter siste registrering. Informasjon fra sluttmeldekortet viser at rundt 72 pst. av arbeidssøkerne meldte om overgang til arbeid i 2007. Andelen som går til jobb har vært relativt stabil på om lag 70 pst. de siste årene.

I 2007 ble det i gjennomsnitt gjennomført om lag 11 000 tiltaksplasser under de ordinære arbeidsmarkedstiltakene i Arbeids- og velferdsetatens regi. Dette er om lag 300 færre plasser enn planlagt. I tillegg har Oslo kommune gjennomført om lag 550 plasser som et ledd i forsøk med kommunalt ansvar for arbeidsmarkedstiltak. I 1. halvår 2008 ble det gjennomført om lag 12 000 plasser i gjennomsnitt i Arbeids- og velferdsetatens regi. Dette er noe lavere enn planlagt gjennomføring for perioden.

Langtidsledige, ungdom og innvandrere har vært prioritert ved inntak på arbeidsmarkedstiltak blant ordinære arbeidssøkere.

Blant tiltaksdeltakerne i 2007 var det om lag 57 pst. som hadde vært sammenhengende registrert som arbeidssøker i mer enn 6 måneder (inkludert tid i tiltak). Personer under 20 år utgjorde om lag 15 pst. av alle tiltaksdeltakerne, mens ungdom under 20 år utgjorde 4 pst. av alle registrerte ledige. Førstegenerasjonsinnvandrerne utgjorde om lag 24 pst. av de registrerte ledige i 4. kvartal 2007. På samme tid utgjorde de om lag 41 pst. av alle deltakerne under de ordinære arbeidsmarkedstiltakene, ifølge tall fra Statistisk sentralbyrå. Dette er en økning på 5 prosentpoeng sammenlignet med tilsvarende måletidspunkt i 2006. Det er noe flere kvinner enn menn med innvandrerbakgrunn som deltar på arbeidsmarkedstil-

tak. Ifølge etatens sluttmeldekortstatistikk i 2007 svarte 65 pst. av de ledige arbeidssøkerne med innvandrerbakgrunn at de gikk over til arbeid i 2007. Dette er en økning på to prosentpoeng sammenlignet med 2006. Det vises for øvrig til omtale under utviklingstrekk når det gjelder situasjonen på arbeidsmarkedet for langtidsarbeidssøkere, ungdom og innvandrere.

Ordningen med ventestønad ble avviklet for nye tilfeller fra 1. januar 2008. Personer som allerede mottok ventestønad før 1. januar fikk fortsette på ordningen inntil 1. juli 2008. Arbeidssøkere som ikke lenger har rett til ventestønad ble omfattet av målgruppen for tiltaksgarantien for langtidsledige.

Om lag 13 800 personer var i løpet av 2007 omfattet av satsingen under handlingsplanen mot fattigdom. Av disse har om lag 77 pst. deltatt på arbeidsmarkedstiltak. Hovedparten av deltakerne var langtidsmottakere av sosialhjelp. En betydelig andel av deltakerne hadde innvandrerbakgrunn. I statsbudsjettet for 2008 ble innsatsen mot fattigdom videreført, noe som ga rom for å gjennomføre om lag 4 530 tiltaksplasser jf. handlingsplan mot fattigdom.

For å styrke samarbeidet mellom kommunesektoren og Arbeids- og velferdsetaten, ble det i mai 2007 inngått en samarbeidsavtale mellom Arbeids- og inkluderingsdepartementet og KS med mål om flere i arbeid eller utdanning gjennom effektiv samordning av partenes virkemidler. Fylkesvise samarbeidsavtaler inngås mellom fylkeskommuner og Arbeids- og velferdsetaten på grunnlag av den sentrale avtalen. Avtalene danner grunnlag for lokale avtaler og iverksetting av samarbeidstiltak. Det arbeides med å få på plass avtaler i alle fylker. En evaluering av samarbeidsavtalen igangsettes 2. halvår 2008 og skal avsluttes innen utgangen av 2009. I den sammenheng vil det også vurderes om det er behov for ev. endringer.

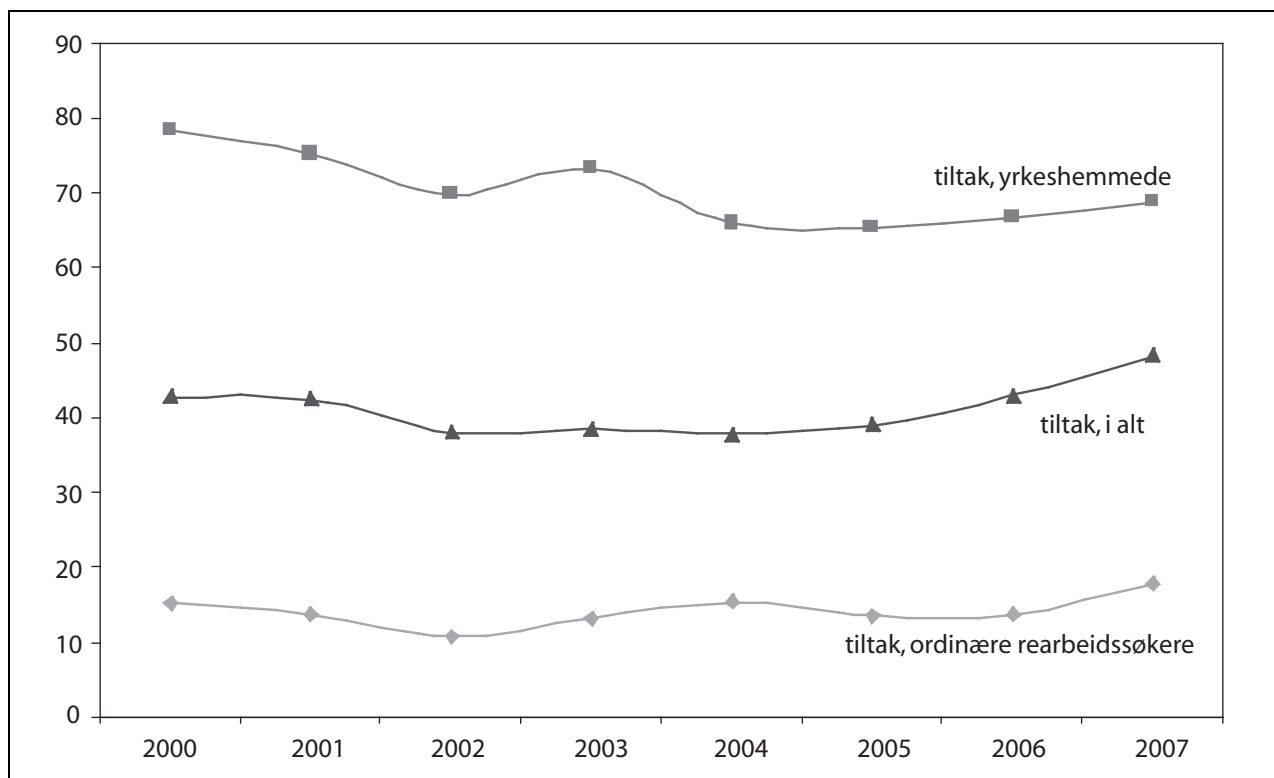
I statsbudsjettet for 2006 ble det bebudet et forsøk i et utvalg kommuner med finansiering av utgifter til næringsfaglig vurdering for arbeidssøkere som ønsker å etablere egen virksomhet. Forsøket har en varighet ut 2008. Arbeids- og velferdsdirektoratet har vurdert forsøket og mener at det ikke er hensiktsmessig å videreføre en slik ordning i regi av Arbeids- og velferdsetaten. Departementet slutter seg til direktoratets vurdering og vil ikke foreslå videreføring av ordningen.

Yrkeshemmede arbeidssøkere

Sluttmeldekortstatistikk fra Arbeids- og velferdsetaten viser at om lag 47 pst. av alle som avsluttet yrkesrettet attføring i 2007, gikk over i arbeid. Dette er to prosentpoeng høyere enn året før. Overgan-

gen til jobb er høyere for yrkeshemmede arbeidssøkere som har deltatt på tiltak enn for yrkeshemmede som ikke har vært i tiltak. Tiltaksinnsatsen overfor yrkeshemmede har i 2007 vært finansiert over to budsjettkapitler. Det gjelder arbeidsmarkedstiltakene for yrkeshemmede (kap. 634, post 71/73) og kap. 2653 Ytelser til yrkesrettet attføring.

Til tross for den gode utviklingen på arbeidsmarkedet de siste årene, har regjeringen opprettholdt et høyt tiltaksnivå. Andelen som deltar på tiltak har gått opp fra 2006 til 2007 både for yrkeshemmede og ordinære arbeidssøkere, jf. figur 6.6.

Figur 6.6 Tiltaksintensitet 2000–2007. Pst. på arbeidsmarkedstiltak. Ordinære arbeidssøkere, yrkeshemmede og i alt.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

I 2007 var det i overkant av 57 000 personer i gjennomsnitt på ulike attføringstiltak. Dette tilsvarer om lag 69 pst. av alle yrkeshemmede registrert ved Arbeids- og velferdsetaten. Det innebærer en økning på to prosentpoeng sammenlignet med

2006. I 1. halvår 2008 var tilsvarende andel på tiltak 70 pst. Størst omfang hadde opplæringstiltakene med 23 700 deltakere i gjennomsnitt i 2007, jf. også resultatområde 4 Inntektssikring og arbeidsrettede tiltak.

Utviklingen i antall gjennomførte tiltaksplasser for yrkeshemmede (kap. 634, post 76) Gjennomsnitt 2006 – 1. halvår 2008

	2006	2007	1. halvår 2008
Antall tiltaksplasser under arbeidsmarkedstiltakene for yrkeshemmede (kap. 634, post 76) ¹	26 500	28 200	29 300

¹ Tiltaksplasser under arbeidsmarkedstiltakene for yrkeshemmede var fram til 2007 finansiert under kap. 634, post 71/73.

Kilde: Arbeids- og velferdsetaten

I 2007 ble det i gjennomsnitt gjennomført om lag 28 200 tiltaksplasser under arbeidsmarkedstiltakene for yrkeshemmede, jf. kap. 634, post 76. Dette er om lag 200 flere plasser enn lagt til grunn for året som helhet. I 1. halvår 2008 ble det gjennomført om lag 29 300 plasser i gjennomsnitt i Arbeids- og velferdsetatens regi. Dette er i tråd med planlagt gjennomføring for perioden.

Den økte innsatsen på attføringsfeltet kombinert med en viss nedgang i antall yrkeshemmede har blant annet gitt rom for flere tiltaksplasser for å følge opp regjeringens tiltaksplan mot fattigdom, jf. rapport under de ordinære arbeidsmarkedstiltakene ovenfor.

Etaten har videre gjennomført en betydelig innsats overfor yrkeshemmede med psykiske lidelser, blant annet som ledd i oppfølging av Opptappingsplanen for psykisk helse. Personer med psykiske lidelser tilbys tiltak eller andre former for bistand. Gjennomsnittlig antall yrkeshemmede med psykiske lidelser som deltar i arbeidsmarkedstiltak har økt fra rundt 7 000 personer i 1998 til om lag 13 900 i 2007. Opptappingsplanens mål om at 4 000 flere personer skal få tilbud gjennom etaten er dermed nådd. En nærmere rapportering av satsingen under Opptappingsplanen for psykisk helse finnes i Helse- og omsorgsdepartementets budsjettproposisjon for 2009.

Tallet på deltakere i kvalifiseringsprogram som er registrert på tiltak i Arbeids- og velferdsetaten i 1. halvår 2008 er foreløpig beskjedent. Målgruppen for kvalifiseringsprogrammet vil til dels være overlappende med målgruppen for fattigdomssatsingen, og flere vil fanges opp her. Kvalifiseringsprogrammet ble iverksatt fra 1. november 2007 og implementeres i takt med innfasingen av NAV-kontorene.

I 2007 ble det igangsatt forsøk med tidsubestemt lønnstilskudd. Tidsubestemt lønnstilskudd skal bidra til å øke mulighetene for ordinært arbeid blant personer med varig og vesentlig nedsett arbeidsevne, samt bidra til å forebygge uførepensjonering. Et tidsubestemt lønnstilskudd vil redusere den økonomiske risikoen arbeidsgiver påtar seg ved å ansette personer med usikker og redusert arbeidsevne. Forsøket ble gjort landsomfattende i 2008 og hadde i august 2008 600 deltakere. Det ble i 2007 startet opp en følgeevaluering av forsøket. Foreløpige rapporteringer tyder på at forsøket er kommet godt i gang, og er godt mottatt både blant deltakere, arbeidsgivere og i Arbeids- og velferdsetaten.

St.meld. nr. 9 (2006–2007) Arbeid, velferd og inkludering foreslo igangsetting av forsøk med alternative finansieringsformer for Arbeid med bistand. Målet var å utvikle finansieringsmodeller som på sikt kan bidra til å øke overgangen til ordi-

nært arbeidsliv for deltakerne, og bidra til at de som får jobb i større grad beholder denne. Forsøket er iverksatt i utvalgte virksomheter i noen fylker, og har en varighet på to år.

Hovedmål 2. Inntektssikring for den enkelte

Delmål 2.1 Sikre rettigheter til enkeltpersoner slik at de kan sørge for sitt livsopphold

Strategier og tiltak

Det er viktig at personer som opplever tapt arbeidsinntekt som følge av arbeidsledighet, sikres et rimelig inntektsnivå slik at de kan sørge for sitt livsopphold mens de er arbeidssøkere. Etter bestemmelsene i folketrygdlovens kap. 4 gis det rett til dagpenger under arbeidsledighet og permittering på bestemte vilkår. Dagpengene utmåles med utgangspunkt i tidligere inntekt. For å ha rett til dagpenger stilles det blant annet krav om å være reell arbeidssøker. Utformingen av dagpengeordningen og praktiseringen av regelverket er dermed en del av den aktive arbeidsmarkedspolitikken. Arbeids- og velferdsetaten har det operative ansvaret for forvaltningen av ordningen og skal påse at økonomiske ytelser utbetales raskt og effektivt i tråd med det den enkelte har krav på.

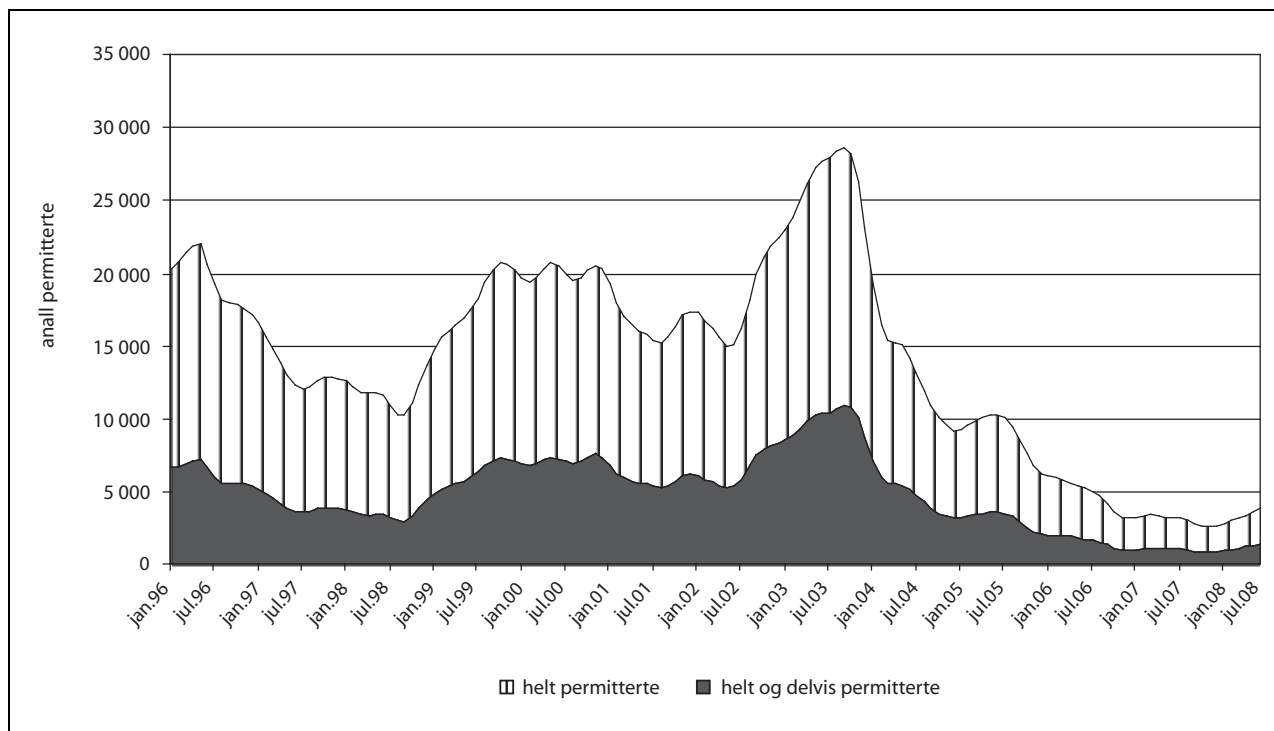
For å bedre de økonomiske ytelsene under arbeidsledighet har Regjeringen foretatt endringer i dagpengeregelverket i forbindelse med tidligere statsbudsjett, som for eksempel gjeninnføring av ferietillegget, reduksjon av antall ventedager og fjerning av ventedager for permitterte innen fiskeindustrien.

Arbeidstakere som permitteres, kan på bestemte vilkår og i en avgrenset periode motta dagpenger. Siden 1. januar 2008 har permitterte hatt mulighet til å motta dagpenger i 30 uker. Folketrygdlovens hovedregel er at dagpenger kan ytes inntil 26 uker under permittering. Kostnadene ved permitteringer fordeles mellom bedriften, de ansatte og folketrygden. De første ti dagene opprettholdes bedriftens lønnsplikt (arbeidsgiverperiode). Deretter påløper tre dager (venteperiode) før dagpenger utbetales (trygdeperiode). Hvis driftsstansen skyldes brann, ulykker eller naturomstendigheter, er det ingen lønnsplikt for bedriftene. Videre er fiskeforedlingsbedrifter fritatt for lønnsplikt. Det betyr at permitterte i denne industrien ikke mottar lønn slik andre permitterte gjør i arbeidsgiverperioden. De mottar dagpenger forutsatt at arbeidstidsreduksjonen er minst 50 pst. Regjeringen ønsker å bedre vilkårene ved permittering for arbeidstakere i fiskeforedlingsindustrien ved at kravet til arbeidstidsreduksjon for å få dagpenger de første ti dagene av permitteringen senkes fra 50 til 40 pst. ved permitteringer i denne næringen.

Antallet permitterte varierer med konjunktursituasjonen, men også endringer i regelverket vil

påvirke omfanget. En vesentlig del av de permitterte har gjentatte permitteringsperioder. Det kan tyde på en viss tilpasning fra enkelte bedrifter med bruk av permitteringer for å fri seg fra lønnskostnader i perioder med lav etterspørsel. Permitteringene er konsentrert om yrker innen bygg, anlegg og industri. Det er også i disse næringene at en ser størst omfang av gjentatte permitteringsperioder. Det samlede permitteringsomfanget har vært lavt både i 2007 og hittil i 2008 sammenlignet med de

senere årene, jf. figur 6.7. I 2007 ble det registrert i gjennomsnitt 2 100 permitterte. 1. halvår 2008 ble det i gjennomsnitt registrert om lag 2 400 permitterte. Det er en reduksjon på om lag 100 personer sammenlignet 1. halvår 2007. Siden mai i år har det vært vekst i antall permitteringer. Både i juli og i august var det en vekst på 26 pst. i antall helt og delvis permitterte sammenliknet med samme måned året før.

Figur 6.7 Utviklingen i antall permitterte fra 1996 til og med 1. halvår 2008. Trend

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Endringen hvor kravet til arbeidstidsreduksjon for å få dagpenger de første ti dagene av permitteringen senkes fra 50 til 40 pst. ved permitteringer i fiskeindustrien vil bli foretatt ved forskriftsendring. For en nærmere omtale av budsjettmessige konsekvenser vises det til kap. 2541 Dagpenger under programkategori 33.30 Arbeidsliv.

Rapport og status

Det vises til omtale under kap. 2541 Dagpenger under programkategori 33.30 Arbeidsliv for rapportering under dette delmålet.

Programkategori 09.30 Arbeidsmarked

Utgifter under programkategori 09.30 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
634	Arbeidsmarkedstiltak	4 828 779	5 242 100	6 228 970	18,8
635	Ventelønn	331 381	260 000	230 000	-11,5
	Sum kategori 09.30	5 160 160	5 502 100	6 458 970	17,4

Utgifter under programkategori 09.30 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
01-23	Statens egne driftsutgifter	363 182	277 000	296 750	7,1
70-89	Andre overføringer	4 796 978	5 225 100	6 162 220	17,9
	Sum kategori 09.30	5 160 160	5 502 100	6 458 970	17,4

Kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
21	Forsøk, utviklingstiltak m.v., <i>kan overføres</i>	31 801	17 000	66 750
70	Ordinære arbeidsmarkedstiltak, <i>kan overføres</i>	1 419 861		
71	Spesielle arbeidsmarkedstiltak, <i>kan overføres, kan nyttes under post 70</i>	3 337 761		
73	Investeringer i skjermede tiltak, <i>kan overføres, kan nyttes under post 71</i>	21 427		
74	Lønnssubsidium ved reaktivisering, <i>overslagsbevilgning</i>	17 929		
76	Tiltak for arbeidssøkere, <i>kan overføres</i>		5 225 100	6 162 220
	Sum kap. 634	4 828 779	5 242 100	6 228 970

Overført fra 2007 til 2008:

Post 21: 2 318 000 kroner

Post 71: 181 819 000 kroner (overført til en ny post 76)

Post 73: 4 387 000 kroner (overført til en ny post 76)

Allmenn omtale

Arbeidsmarkedstiltakene har til hensikt å bedre arbeidssøkernes arbeidsevne og mulighet til å komme i arbeid gjennom virkemidler som blant annet oppfølging, kvalifisering og arbeidstrening. Det vises til nærmere omtale under delmål 1.3.

Samlet gir departementets forslag en ramme på 6 162,22 mill. kroner for 2009 under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, jf. omtale nedenfor under de enkelte postene. I tillegg kommer behovet for tilsagnsfullmakt på 2 606,15 mill. kroner. Tabellen nedenfor oppsummerer totalt behov for bevilgning og tilsagnsfullmakt for 2009.

Totalt bevilgningsbehov og tilsagnsfullmakt under kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak

	(i 1 000 kroner)
Totalt ressursbehov i 2009	6 278 240
- Behovet for tilsagnsfullmakt (pga. regnskapsmessig etterslep) til tiltaks plasser som gjennomføres i 2009, med utbetaling i 2010	543 620
+ Behovet for tilsagnsfullmakt (pga. regnskapsmessig etterslep) til tiltaks plasser som gjennomføres i 2008, med utbetaling i 2009	427 600
= Totalt bevilgningsbehov i 2009	6 162 220
Behovet for tilsagnsfullmakt for å opprettholde tiltaksnivået over årsskiftet 2009/2010, tilsagnsgivning for budsjettåret 2010 i 4. kvartal 2009	2 062 530
+ Behovet for tilsagnsfullmakt (pga. regnskapsmessig etterslep) til tiltaks plasser som gjennomføres i 2009, med utbetaling i 2010	543 620
= Totalt behov for tilsagnsfullmakt 2009	2 606 150

Budsjettforslag for 2009

Post 21 Forsøk, utviklingstiltak mv., kan overføres

Bevilgningen vil bli benyttet til finansiering av forsøksvirksomhet på arbeidsmarkedsområdet i regi av Arbeids- og velferdsetaten. Bevilgningen vil også finansiere mindre utredninger av ulike deler av arbeidsmarkedspolitikken, analyser av arbeidsmarkedstilpasning for ulike grupper, og spredning av informasjon om resultatene. Den kan også nyttes til fellesprosjekter med andre, der dette kan bidra til å fremme arbeidsmarkedspolitiske mål.

Arbeids- og velferdsetatens forsøks- og utviklingsmidler ble tidligere bevilget både over kap. 605, post 21 og kap. 634, post 21. Det er hensiktsmessig å samle midlene til forsøks- og utviklingsvirksomhet i Arbeids- og velferdsetaten under én post. På denne bakgrunn foreslås omdisponert 15,5 mill. kroner fra kap. 605, post 21 til kap. 634, post 21, jf. også omtale under kap. 605, post 21.

I tillegg foreslås omdisponert 33,5 mill. kroner fra kap. 605, post 01 til kap. 634, post 21. Av disse midlene er om lag 18 mill. kroner knyttet til forsøksordningen med arbeids- og utdanningsreiser og om lag 15,5 mill. kroner er knyttet til forsøks-

ordningen med funksjonsassistenter, jf. også omtale under kap. 605, post 01.

Det foreslås bevilget i alt 66,75 mill. kroner for 2009.

Post 70 Ordinære arbeidsmarkedstiltak, kan overføres

Midler knyttet til finansiering av tidligere ordinære arbeidsmarkedstiltak ble i forbindelse med statsbudsjettet for 2008 omdisponert til en ny post 76 *Tiltak for arbeidssøkere*, jf. omtale under post 76.

Post 71 Spesielle arbeidsmarkedstiltak, kan overføres, kan nyttes under post 70

Midler knyttet til finansiering av tidligere spesielle arbeidsmarkedstiltak ble i forbindelse med statsbudsjettet for 2008 omdisponert til en ny post 76 *Tiltak for arbeidssøkere*, jf. omtale under post 76.

Post 73 Investeringer i skjermede tiltak, kan overføres, kan nyttes under post 71

Midler knyttet til bl.a. omstillingen av PV-er til VTA-plasser ble i forbindelse med statsbudsjettet for 2008 omdisponert til en ny post 76 *Tiltak for arbeidssøkere*, jf. omtale under post 76.

Post 74 Lønnssubsidium ved reaktivisering, overslagsbevilgning

Midler knyttet til finansiering av forsøksordningene Lønnssubsidium ved reaktivisering av uførepensjonister og Uførepensjon som lønnstilskudd ble i forbindelse med statsbudsjettet for 2008 omdisponert til en ny post 76 *Tiltak for arbeidssøkere*, jf. omtale under post 76.

Post 76 Tiltak for arbeidssøkere, kan overføres

Forslaget til bevilgning under post 76 må ses i sammenheng med omtalen under delmål 1.3.

Bevilgningen under post 76 gir på bestemte forutsetninger om kostnader og tiltakssammensetting rom for å gjennomføre et tiltaksnivå på om lag 68 000 tiltaksplasser i gjennomsnitt i 2009 i regi av Arbeids- og velferdsetaten og 250 tiltaksplasser i regi av Oslo kommune. Midlene til tiltaksplasser i regi av Oslo kommune er overført til Kommunal- og regionaldepartementet, og inngår ikke i bevilgningen under post 76.

Rammefinansiering av stønader til skolepenger, fadder og arbeidstrening

Det foreslås at kap. 634, post 76 økes med 631 mill. kroner mot tilsvarende reduksjon under kap. 2653, post 71 i forbindelse med at stønad til skolepenger, fadder og arbeidstrening flyttes fra folketrygdloven under kap. 2653 Ytelser til yrkesrettet attføring, post 71 Attføringsstønader, til forskrift hjemlet i arbeidsmarkedsloven og rammefinansieres over kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 76 Tiltak for arbeidssøkere. Dette tilsvarer om lag 27 800 plasser.

Nærmere om spesielle satsinger

Det vises til omtalen av arbeidsmarkedspolitikken innretning og innsats under delmål 1.3.

Det legges opp til en fortsatt satsing på innvandrere i 2009, jf. Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen. Dette innebærer blant annet videreføring av prosjektet økt rekruttering – Mangfoldsløft og innsats rettet mot unge i Groruddalen. Det er videre behov for et forsterket samarbeid mellom ulike aktører, herunder NAV, IMDi og VOX om eksisterende tiltak med sikte på økt deltakelse i arbeidslivet, særlig overfor innvandrerungdom og kvinner som i liten grad har erfaring fra arbeidslivet.

Samarbeidsavtalen mellom Arbeids- og inkluderingsdepartementet og KS om samordning av virkemidler i arbeids- og utdanningspolitikken følges opp videre i 2009.

Ordningen med tilskudd til *jobbskappingsprosjekter* videreføres. Jobbskappingsprosjekter skal bidra til etablering av egen virksomhet og bedre sysselsettingsmulighetene. Ungdom mellom 20 og 24 år er en prioritert målgruppe.

Partene i IA-avtalen (Avtale om et mer inkluderende arbeidsliv) ble gjennom tilleggsavtalen av 6. juni 2006, enige om å iverksette et forsøk med *utdanningspermisjoner/-vikariater* med varighet ut inneværende IA-periode, dvs. ut 2009, jf. omtale i St.prp. nr. 1 (2007–2008). Forsøket skal evalueres.

Forsøk med *kommunalt ansvar for arbeidsmarkedstiltak i Oslo kommune* videreføres i to bydeler i 2009 inntil etablering av felles NAV-kontor, jf. St.prp. nr. 1 (2003–2004) Tillegg nr. 3 Forsøk med oppgavedifferensiering mv. Midler til forsøket tilsvarende 30 mill. kroner er omdisponert til KRD (kap. 571, post 60) og gir rom for om lag 250 tiltaksplasser i bydelene St. Hanshaugen og Gamle Oslo. Det vises også til omtale under kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter.

Det foreslås avsatt midler over denne posten til forsøksprosjektet med TV av og med psykisk utviklingshemmede for 2009. Forsøksprosjektet har oppstart i annen halvdel av 2008 og er tenkt å gå over fem år.

Det foreslås avsatt midler over denne posten til drift av varig tilrettelagt arbeid for personer med større funksjonshemninger, Prosjekt for sterkt fysisk funksjonshemmede – tilrettelegging av arbeidsplasser (Marensroprosjektet) i Skien, for 2009.

Tilsagnsfullmakt

For å starte tilsagnsgivningen for aktiviteten i neste budsjettår allerede mot slutten av foregående budsjettår (aktivitet ved årsskiftet 2008/2009), har Arbeids- og velferdsetaten en tilsagnsfullmakt som gir etaten mulighet til dette formålet.

Dersom Arbeids- og velferdsetaten skal opprettholde aktivitet over årsskifter og samtidig ha en tilfredsstillende registreringspraksis og datakvalitet, er det ønskelig at tilsagnsfullmakten økes for å møte det reelle behov. For å møte det reelle behovet foreslås det å øke tilsagnsfullmakten til å opprettholde aktivitet ved årsskiftet 2009/2010 til 2 062,53 mill. kroner. Dette gir en samlet tilsagnsfullmakt på 2 606,15 mill. kroner, jf. tabellen ovenfor og forslag til romertallsvedtak.

Det foreslås bevilget i alt 6 162,22 mill. kroner for 2009.

Når det gjelder øvrige satsingsområder finansiert under kap. 634, post 76 vises det til omtale under delmål 1.3.

Kap. 3634 Arbeidsmarkedstiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
85	Innfordring av feilutbetaling, Arbeidsmarkedstiltak	1 887	1 000	1 000
	Sum kap. 3634	1 887	1 000	1 000

Budsjettforslag for 2009**Post 02 Diverse inntekter**

Det vil fortsatt være behov for post 02 til føringer av inntekter som evt. regnskapsføres i 2009 i forbindelse med Fritt Fram. Prosjektet var et samarbeid mellom NAV Oppland og Oppland fylkeskommune og ble avsluttet i 2007. Det er knyttet usikkerhet til størrelsen på inntektene i 2009.

På denne bakgrunn foreslås at post 02 opprettholdes uten bevilgning.

Post 60 Refusjon, forsøk dagpenger

Prosjektet «Arbeid og velferd» i Verdal kommune ble ikke videreført i 2007, men det er nødvendig å opprettholde posten i 2009 for ev. inntektsføring av refusjoner.

Post 85 Innfordring av feilutbetaling, arbeidsmarkedstiltak

Inntektene under post 85 har sammenheng med innfordringer av feilutbetalinger til tiltaksarrangører og enkelte tiltaksdeltakere. Inntekten anslås til 1 mill. kroner i 2009.

Kap. 635 Ventelønn

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	331 381	260 000	230 000
	Sum kap. 635	331 381	260 000	230 000

Overført fra 2007 til 2008:
Post 01: 8 619 000 kroner

Allmenn omtale

Ventelønnsordningen er hjemlet i lov av 4. mars 1983 nr. 3 (tjenestemannsloven), og gir oppsagte tjenestemenn fortrinnsrett til annet statlig arbeid og rett til ventelønn. I tillegg er oppsagte arbeidstakere fra utskilte virksomheter gitt midlertidige rettigheter til den statlige fortrinnsretts- og ventelønnsordningen. Disse rettighetene er gitt i særlov og med normal varighet tre år etter omdannings tidspunktet. Med virkning fra 1. juli 2002 skal eventuelle ventelønnskostnader som er hjemlet i særlov, dekkes av virksomhetene/selskapene selv gjennom refusjonsplikt. Ordinære forvaltningsorganer er også pålagt refusjonsplikt. Arbeids- og velferdsetaten skal beregne og utbetale ventelønn.

Rapport

Pr. 13. august 2008 er det 1 730 personer som har ventelønnsrettigheter. Av disse er det 1 371 personer som mottar løpende utbetaling av ventelønn, mens 360 personer har midlertidig stans i ytelsen (230 personer pga midlertidig arbeid og 130 personer pga sykdom). Om lag 83 pst. av de som oppbærer en ventelønnsrettighet kommer enten fra Telenor, Posten eller NSB med tilhørende datterselskaper. Kvinner utgjør 56 pst. av ventelønns-mottakerne, og 67 pst. av ventelønns-mottakerne er over 60 år. Kun 3 pst. er under 50 år.

Budsjettforslag for 2009**Post 01 Driftsutgifter, overslagsbevilgning**

For å dekke utbetalinger til ventelønn foreslås for 2009 en bevilgning på 230 mill. kroner.

Kap. 3635 Ventelønn m.v.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Refusjon statlig virksomhet m.v. (Jf. kap. 635)	81 679	83 000	50 000
85	Innfordring av feilutbetaling av ventelønn	4 570	3 700	3 200
	Sum kap. 3635	86 249	86 700	53 200

Budsjettforslag for 2009**Post 01 Refusjon statlig virksomhet mv.**

Under posten føres refusjonspliktige inntekter. Refusjonsbeløpet anslås til 50 mill. kroner i 2009.

Post 85 Innfordring av feilutbetaling av ventelønn

Inntektene under post 85 har sammenheng med innfordringer av feilutbetalinger av ventelønn. Inntekten anslås til 3,2 mill. kroner i 2009.

Programkategori 33.30 Arbeidsliv

Utgifter under programkategori 33.30 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
2541	Dagpenger	4 400 300	4 781 000	5 103 000	6,7
2542	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v.	265 671	430 000	320 000	-25,6
	Sum kategori 33.30	4 665 971	5 211 000	5 423 000	4,1

Utgifter under programkategori 33.30 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
70-89	Andre overføringer	4 665 971	5 211 000	5 423 000	4,1
	Sum kategori 33.30	4 665 971	5 211 000	5 423 000	4,1

Kap. 2541 Dagpenger

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Dagpenger, <i>overslagsbevilgning</i>	4 400 300	4 781 000	5 103 000
	Sum kap. 2541	4 400 300	4 781 000	5 103 000

Allmenn omtale

Dagpenger under arbeidsløshet skal gi økonomisk trygghet ved inntektsbortfall på grunn av arbeidsledighet og samtidig stimulere til å komme tilbake i arbeid, jf. omtale under delmål 2.1. Personer som har tapt arbeidsinntekt og fått arbeidstiden redusert, kan ha rett til dagpenger under arbeidsledighet dersom de oppfyller kravet om tidligere arbeidsinntekt av en viss størrelse. Utformingen og praktiseringen av dagpengesystemet er en del av den aktive arbeidsmarkedspolitikken ved at det stilles krav om at man skal være reell arbeidssøker. Dette forutsetter aktivitet og mobilitet hos den arbeidsledige. Arbeidstakere som permitteres kan

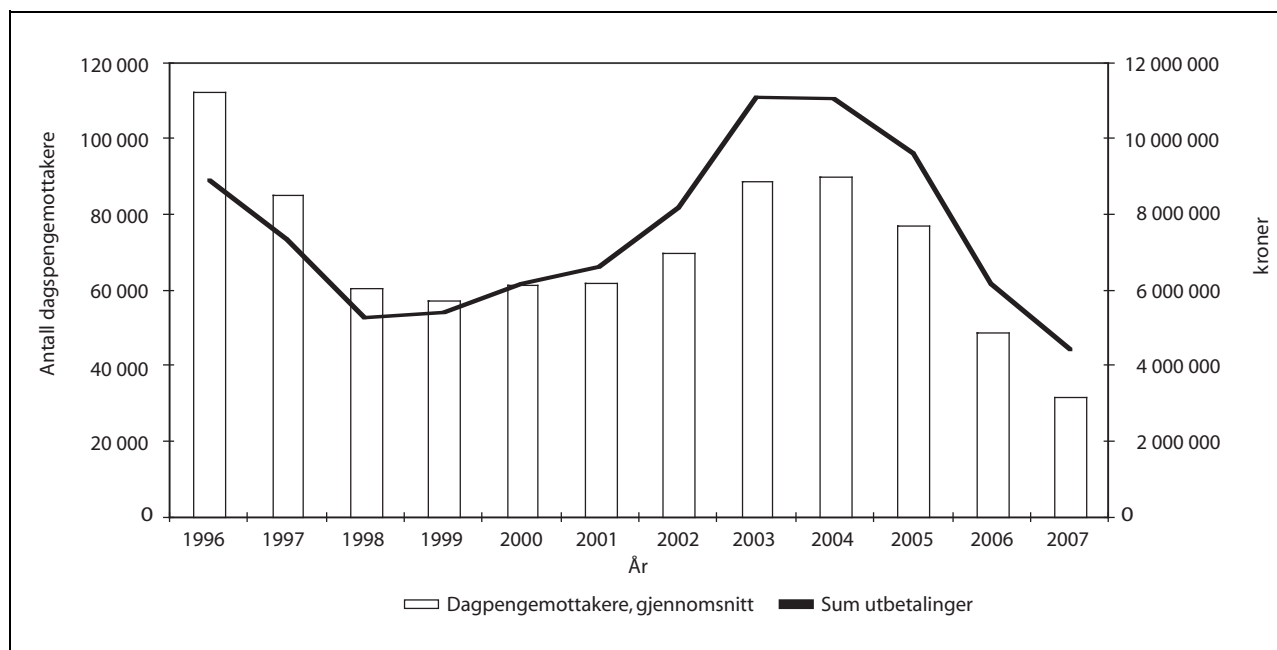
på bestemte vilkår og i en avgrenset periode motta dagpenger. Det legges vekt på en rask behandling av dagpengesøknader og en rask utbetaling av dagpenger.

Rapport

Utviklingen på arbeidsmarkedet har siden årsskiftet 2003/2004 gitt en markert nedgang i ledigheten, jf. tidligere omtale om utviklingen på arbeidsmarkedet. Dette har bidratt til at antall dagpengemottakere er betydelig redusert de siste årene. I 2007 var det en nedgang i antall dagpengemottakere på 34 pst. eller om lag 16 700 personer. I gjennomsnitt mottok om lag 32 100 personer dagpen-

ger i 2007. Reduksjonen har fortsatt i 1. halvår 2008. I 1. halvår 2008 var det gjennomsnittlig om lag 27 800 dagpengemottakere. Dette er en reduk-

sjon på 8 400 personer, eller 23 pst. sammenlignet med samme periode året før. De samlede dagpengeutbetalingene i 2007 var på ca. 4 400 mill. kroner.

Figur 6.8 Utvikling i gjennomsnittlig antall dagpengemottakere og utbetalinger

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Gjennomsnittlig mottok dagpengemottakere dagpenger i 19 uker i 2007. Flertallet av dagpengemottakere er helt ledige arbeidssøkere. I 2007 var det gjennomsnittlig 19 600 personer i denne gruppen (inkl. helt permitterte). I 1. halvår 2008 var det i gjennomsnitt 16 900 helt ledige dagpengemottakere. Antall delvis ledige dagpengemottakere (inkl. delvis permitterte) har også blitt betydelig redusert det siste året, jf. tabell nedenfor.

Utviklingen i antall permitteringer

Antall permitterte har avtatt siden 2004, noe som har sammenheng med en bedret konjunktursituasjon siden sommeren 2003. Som følge av den gunstige konjunkturutviklingen ble omfanget av permitteringer redusert fra 2006 til 2007 med om lag

1 200 personer fra gjennomsnittlig om lag 3 300 til gjennomsnittlig om lag 2 100 personer. Nedgangen var noe sterkere blant delvis permitterte (-39 pst.) enn blant helt permitterte (-36 pst.). Fra 1. halvår 2007 til 1. halvår 2008 har utviklingen i antall permitterte vært relativt stabil: Antall permitterte dagpengemottakere avtok med gjennomsnittlig om lag 100 personer til gjennomsnittlig 2 400 personer 1. halvår 2008. Siden mai i år har det vært vekst i antall permitteringer. Både i juli og i august var det en vekst på 26 pst. i permitteringene sammenliknet med samme måned året før.

Gjennomsnittlig antall dagpengemottakere

Tabellen viser omfang og sammensetning av dagpengemottakere for 2006, 2007 og 1. halvår 2008.

Gjennomsnittlig antall dagpengemottakere 2006 – 1. halvår 2008

	2006	2007	Endring i pst. 2006/2007	1. halvår 2007	1. halvår 2008	Endring i pst. 1. halvår 2007/2008
Helt ledige ikke permitterte	28 387	18 429	- 35	20 255	15 472	- 24
Helt ledige permitterte	1 751	1 122	- 36	1 420	1 446	2
Delvis ledige ikke permitterte	13 807	8 850	- 36	10 295	7 033	- 32
Delvis ledige permitterte	1 556	950	- 39	1 128	999	- 11
Andre (inkl. tiltaksdeltakere)	3 327	2 761	- 17	3 120	2 820	- 10
Sum	48 828	32 112	- 34	36 218	27 770	- 23

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Dagpengebevilgningen for 2008 er redusert til 4 100 mill. kroner etter behandlingen av Revidert nasjonalbudsjett.

Forlenget ventetid/tidsbegrenset bortfall av retten til dagpenger

I 2007 innvilget Arbeids- og velferdsetaten totalt om lag 47 000 søknader om dagpenger. Av disse fikk om lag 7 000 vedtak om forlenget ventetid. Forlenget ventetid fastsettes dersom stønadssøker innenfor de siste seks månedene før vedtakspunktet har sagt opp eller sluttet i arbeidsforhold uten rimelig grunn, er avskjediget på grunn av forhold som vedkommende selv har vært årsaken til, eller uten rimelig grunn har nektet å motta tilbud om arbeid. Antall vedtak med forlenget ventetid gikk ned 11 pst. fra 2006 til 2007.

Det ble fattet om lag 5 200 vedtak om tidsbegrenset bortfall av retten til dagpenger i 2007, mot om lag 7 000 i 2006. Om lag 2 500 personer mistet midlertidig retten til dagpenger fordi de nektet å møte til konferanse hos Arbeids- og velferdsetaten, og 1 300 personer mistet dagpengene fordi de nektet å delta på tilbudt tiltak.

Misbruk og feilutbetalinger

Arbeids- og velferdsetaten har hatt fokus på arbeidet med å forebygge og avdekke feilutbetaling og misbruk av ytelser. Det arbeides løpende for å effektivisere og målrette dette arbeidet. Tekniske forbedringer i etatens saksbehandlersystem har gjort det mulig å foreta bedre kontroller av sysselsettings- og inntektsopplysninger blant annet gjennom maskinell kobling mot A/A-register, Skattedirektoratets lønns- og trekkoppgaveregister og Lånekassens register.

I 2007 oversendte NAV Dagpengekontroll om lag 3 000 dagpenge- og attføringssaker til NAV lokal som mulige misbruksaker. I løpet av 1. halvår 2008 oversendte dagpengekontrollen om lag 1 200 saker til NAV lokal som mulige misbrukssaker.

Arbeids- og velferdsetaten fatter vedtak om tilbakebetaling av dagpenger, mens innkreving av feilutbetalte og misbrukte ytelser skjer ved Statens Innkrevingssentral (SI). I 2007 var det hos SI om lag 5 190 registrerte saker om tilbakebetaling av dagpenger på til sammen om lag 110 mill. kroner. Tilsvarende tall for 2006 var 6 430 registrerte saker om tilbakebetaling av dagpenger på til sammen om lag 122 mill. kroner. Økningen i antall registrerte saker om tilbakebetaling skyldes økt fokus og ressursbruk på dette fagområdet. Det vil ofte gå lang tid fra registrerte saker om tilbakebetaling foreligger til innbetaling finner sted. I 2007 ble det innkrevd om lag 84 mill. kroner mot om lag 78 mill. kroner i 2006.

Budsjettforslag for 2009

Post 70 Dagpenger, overslagsbevilgning

For 2009 foreslås en dagpengebevilgning på i alt 5 103 mill. kroner. Til grunn for forslaget ligger utsikter til noe høyere arbeidsledighet i 2009 sammenliknet med 2008. For å bedre vilkårene ved permittering av arbeidstakere i fiskeindustrien foreslås det at kravet til arbeidstidsreduksjon for å få dagpenger de første ti dagene av permitteringen senkes fra 50 til 40 pst. Endringen vil gjelde fra 1. januar 2009, og antas isolert sett å øke dagpengeutbetalingen med om lag 3 mill. kroner.

Forslaget om endring i dagpengeregelverket som presenteres ovenfor, er inkludert i utgiftsanslaget, jf. også omtale under delmål 2.1.

Kap. 5705 Refusjon av dagpenger

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Refusjon av dagpenger, statsgaranti ved konkurs	15 642	25 000	15 000
03	Refusjon for dagpenger fra EØS-land	3 037	2 700	3 400
	Sum kap. 5705	18 679	27 700	18 400

Budsjettforslag for 2009**Post 01 Refusjon av dagpenger, statsgaranti ved konkurs**

Arbeids- og velferdsetaten kan forskuttere lønns- og garantimidler i form av dagpenger dersom vilkårene for dekning gjennom lønnsgarantiordningen er tilstede. Arbeids- og velferdsetaten fremmer krav i konkursboet for utbetalte dagpenger når det blir klart at det vil bli utbetalt lønns- og garantimidler til arbeidstaker. Refusjon av dagpenger i forbindelse med lønns- og garantikrav ved konkurs inntektsføres under kapitlet.

Basert på erfaringstall fra 2007 og utviklingen i antall konkurser hittil i 2008 er inntektene under post 01 Refusjon av dagpenger, statsgaranti ved konkurs anslått til 15 mill. kroner i 2009.

Post 03 Refusjon av dagpenger fra EØS-land

Arbeids- og velferdsetaten utbetaler dagpenger til EØS-borgere med dagpengerettigheter fra andre EØS-land mens de søker arbeid i Norge. Arbeids- og velferdsetaten søker i etterkant refundert sitt utlegg fra den enkeltes hjemland.

Inntektene under post 03 Refusjon av dagpenger fra EØS-land er anslått til 3,4 mill. kroner i 2009.

Kap. 2542 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v., <i>overslagsbevilgning</i>	265 671	430 000	320 000
	Sum kap. 2542	265 671	430 000	320 000

Post 70 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v., overslagsbevilgning

Posten dekker utgifter for staten i henhold til lov av 14. desember 1973 nr. 61 om statsgaranti for lønnskrav ved konkurs mv. Målsettingen er å sikre utbetaling av krav på lønn og annet vederlag for arbeid i tjenesteforhold som ikke kan dekkes pga. arbeidsgivers konkurs. Ordningen dekker i utgangspunktet alle arbeidsforhold hvor det betales arbeidsgiveravgift til folketrygden. Selvstendige næringsdrivende og oppdragsmottakere er ikke dekket av ordningen. I tillegg til skriftlig søknadsbehandling innebærer også lønns- og garantiarbeidet muntlig informasjon og veiledning om garantiordningen til bl.a. arbeidstakere, bobestyrere og tingretter.

Utbetalingene gjennom lønns- og garantiordningen er sterkt konjunkturavhengig. Antall konkurser på landsbasis, antall ansatte, ansiennitet og lønnsnivå i de bedrifter som rammes av konkurs, påvirker utbetalingenes samlede størrelse. Økonomien i det enkelte bo har også stor betydning for utbetalingene og mulighetene for innbetaling av dividende.

Utbetalingene ett år referer seg i hovedsak til inntømte saker utbetalingsåret, samt inntømte saker foregående år. Nivået på utbetalingene i det enkelte bo vil også avhenge av andre underliggende forhold som næringssammensetningen av konkurser, varierende lønnsforhold i de enkelte bransjene, ulik antall ansatte i de enkelte bransjer etc.

Rapport 2007

Antall åpnete konkurser og konkurser med utbetaling fra lønnsgarantien

År	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Antall konkurser	4 445	5 072	4 297	3 502	3 032	2 845
Herav med lønnsgaranti	1 948	2 260	1 868	1 691	1 373	1 290

Tidligere prognoser for utviklingen i arbeidsmarkedet og norsk økonomi basert på Statistisk Sentralbyrå (SSB) og CreditInforms analyser, indikerte en forventning om en viss økning i antall konkurser i 2007 og fremover bl.a. som en følge av økning i rentenivået og sterk nyetablering av virksomheter de senere årene. Denne utviklingen har imidlertid ikke slått til i perioden 2006–2007, jf. ovennevnte tabell.

Antall nye bo og utbetalinger over garantiordningen gikk ned i 2007 i forhold til året før. Det samme gjorde seg gjeldende for dividendeinnbetalingene. Utbetalingen gikk ned med 89 mill. kroner, fra 355 til 266 mill. kroner (25,1 pst.), og dividenden viste en nedgang på 52 mill. kroner fra 155 mill. kroner til 103 mill. kroner (33,4 pst.). Arbeids- og velferdsetaten mottok 1 290 nye saker/bo i 2007 mot 1 373 året før, dvs. en nedgang på 6 pst.

I første kvartal 2008 ble det åpnet 753 konkurser. Dette er en nedgang på 14 pst. sammenlignet med samme periode i 2007. Til tross for denne nedgan-

gen i antall konkurser på landsbasis fikk NAV Lønns- garanti inn 21 pst. flere nye saker i 1. tertial 2008 sammenliknet med tilsvarende periode i 2007. Årsaken til dette er bl.a. at det blant saker første kvartal vil en del være konkurser fra før årsskiftet, avhengig av hvor lang tid det har tatt for bostyrer å kontrollere og sende kravene.

Budsjettforslag for 2009

Det antas en viss økning i antall konkurser fremover bl.a. som følge av sterk nyetablering de senere årene. SSB legger i sine prognoser for 2008 og fremover til grunn en noe dempet vekst i fastlandsøkonomien og høyere rente og økte lønninger som følge av et stramt arbeidsmarked, noe som antas å påvirke antall konkurser i negativ retning.

På bakgrunn av ovennevnte anslås at utbetalingene for 2009 vil utgjøre 320 mill. kroner.

Kap. 5704 Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
02	Dividende	103 265	115 000	100 000
	Sum kap. 5704	103 265	115 000	100 000

Post 02 Dividende

Dividenden kan til en viss grad ses i sammenheng med endringene i utbetalingene, samt den generelle økonomiske situasjon i boene. Innbetalingene relaterer seg både til både innværende og tidligere års utbetalinger. Det er således et betydelig etter-slep i dividenden i forhold til utbetalingene.

I 2006 og 2007 ble det innbetalt dividende på henholdsvis 155 og 103 mill. kroner. Som følge av lavere utbetalinger til konkursbo i 2006 og 2007, ble det også et fall i dividendeinnbetalingene. Dette

er lavt i forhold til tidligere år, samtidig er det generelt store variasjoner i innbetalinger fra måned til måned. Tall etter første halvår 2008 viser en dividendeinnngang på 30 mill. kroner. Dette antas å ha sammenheng med sammensetningen i antall konkurser hvor det nå er spesielt små enheter (eksempelvis innenfor byggebransjen) med dårlig økonomi i boet.

Med utgangpunkt i den usikkerheten som knytter seg til dividendeinngangen anslår vi en inntekt på 100 mill. kroner i 2009.

Resultatområde 3 Arbeidsmiljø og sikkerhet

Strategiske mål

Regjeringens mål med arbeidsmiljø- og sikkerhetspolitikken er et arbeidsliv med plass for alle, som sikrer arbeidstakernes medvirkning, medbestemmelse og behov for vern og trygghet, og som gir en hensiktsmessig tilpasning til utviklingen i næringslivet.

Med bakgrunn i Regjeringens mål på området er det formulert følgende hovedmål:

Et sikkert og inkluderende arbeidsliv med trygge tilsettingsforhold og meningsfylt arbeid for den enkelte.

Hovedstrategien er å bidra til at virksomhetene selv, gjennom systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid, forebygger ulykker og helseskader. Det er arbeidsgiver som har plikt til å sørge for at arbeidsmiljøet og sikkerheten er forsvarlig og tilfredsstillende. Arbeidstaker har rett og plikt til å medvirke til dette. Myndighetenes hovedvirkemidler for å realisere målsettingen er regelverk, tilsyn, veiledning, kunnskapsutvikling og samarbeid.

Det systematiske helse-, miljø- og sikkerhetsarbeidet (HMS-arbeidet) i virksomhetene skal hindre at forhold ved arbeidet og arbeidsplassen forårsaker sykdom eller skade på mennesker, miljø og materielle verdier. Ut fra de særskilte forholdene i petroleumsvirksomheten, er det høyt fokus på forebygging av storulykker. HMS-arbeidet skal også fremme arbeidstakernes evne og vilje til å stå lenger i arbeid. HMS-arbeidet er sentralt både i Regjeringens arbeid for et inkluderende arbeidsliv og i det forebyggende arbeidet for å hindre sykdommer, skader og ulykker i arbeidslivet.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Ansvarsområdet omfatter:

- arbeidsrett, arbeidsmiljø og sikkerhet i norsk arbeidsliv, på land og på norsk kontinentalsokkel. Dette omfatter bl.a. ansvaret for forvaltning av arbeidsmiljøloven med tilhørende forskrifter, enkeltbestemmelser i petroleumsloven, begge med tilhørende HMS-forskriftsverk samt arbeidstvistlovgivingen.
- regelverk om medbestemmelse i selskapslovgivningen, ferieloven, lov om lønnsnemnd i arbeidstvister, samt lov om allmenngjøring av

tariffavtaler. Sistnevnte er et viktig virkemiddel i innsatsen mot sosial dumping.

- innsats for arbeidstakerrettigheter i andre land. Dette følger blant annet av vårt ansvar for ivaretagelse av Norges forhold til Den internasjonale arbeidsorganisasjonen (ILO), herunder deltaking i og oppfølging av vedtak fra ILOs årlige arbeidskonferanse, ILOs styre og ILO-fagmøter.

For å oppnå best mulig effekt av det forebyggende arbeidet, gjennomfører arbeidsmiljømyndighetene et risikobasert tilsyn. Med begrensede ressurser er det viktig å prioritere innsats overfor de yrkesgrupper, bransjer og virksomheter hvor risikoen for arbeidsrelaterte helseskader, ulykker og storulykker er størst. Dette er i samsvar med arbeidsmiljølovens krav om at det er arbeidsgiver selv som skal sørge for et fullt forsvarlig arbeidsmiljø. Dette gjør det vanskelig for arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene å ha noe ansvar eller rolle i forhold til å prioritere oppfølging av generelle folkehelseiltak i arbeidslivet. Ansvaret for generelle folkehelseiltak er lagt til helsemyndighetene, som i mange tilfeller vil kunne samarbeide med partene i arbeidslivet om oppfølging av slike problemstillinger.

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetenes innsats bidrar overveiende positivt også i forhold til ytre miljø. Det kan imidlertid oppstå motstridende interesser mellom hensynet til beskyttelse av arbeidstakere og beskyttelse av ytre miljø. I enkelte sammenhenger har målrettede miljøtiltak ført til en økt risiko for helseskadelig eksponering for arbeidstakere. På samme måte kan tiltak for vern av arbeidstakere føre til økte utslipp til miljøet. Kunnskap om at det foreligger slike muligheter for motstridende sektorinteresser forutsetter godt samarbeid og god koordinering mellom ansvarlige myndigheter. Både helsemessige og miljømessige data må innarbeides i risikovurderinger og tiltak.

Virksomheter på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet

Underliggende virksomheter

- Arbeidstilsynet fører tilsyn med at bestemmelsene gitt i og i medhold av arbeidsmiljøloven

blir overholdt. Arbeidstilsynet har også oppgaver i forhold til enkelte andre lover, bl.a. ferieloven og deler av tobakkskadeloven. Utlendingsloven og allmenngjøringsloven gir Arbeidstilsynet ansvar og myndighet i forhold til tilsyn med lønns- og arbeidsvilkår for utenlandske arbeidstakere. Arbeidstilsynet koordinerer det samlede HMS-tilsynet i norsk arbeidsliv.

- Petroleumstilsynet fører tilsyn med helse, miljø og sikkerhet i petroleumsvirksomheten på sokkelen, ved enkelte anlegg på land, gasskraftverk og CO₂-håndtering fra disse. Petroleumstilsynet er videre pålagt oppgaven med å koordinere det samlede HMS-tilsynet med petroleumssektoren. Tilsvarende som for Arbeidstilsynet gir utlendingsloven og allmenngjøringsloven Petroleumstilsynet ansvar og myndighet i forhold til tilsyn med lønns- og arbeidsvilkår for utenlandske arbeidstakere.
- Statens arbeidsmiljøinstitutt er det nasjonale forskningsinstituttet for arbeidsmiljø og -helse, og utvikler og formidler kunnskap om sammenhengen mellom arbeid og helse gjennom forskning, utredning, opplæring og informasjon. Instituttet samarbeider nært med Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet. Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø og -helse (NOA) er en del av Statens arbeidsmiljøinstitutt.

Tilknyttede virksomheter (administrativt ansvar)

- Riksmeklingsmannen skal mekle i interessetvister mellom partene i arbeidslivet, dvs. tvister om opprettelse eller revisjon av tariffavtaler. Hovedoppgaven er å hjelpe partene med å unngå konflikt, og dermed bevare arbeidsfreden.
- Arbeidsretten behandler tvister om forståelse, gyldighet og eksistens av tariffavtaler. Den behandler også visse tvister om fortolkning av arbeidstvistlovens og tjenestetvistlovens regler, saker om brudd på fredsplikten og om erstatningsansvar for tariffbrudd og ulovlig arbeidskamp.
- Rikslønnsnemnda behandler i hovedsak tvister om opprettelse eller revisjon av tariffavtaler som blir henvist til den når det gripes inn i arbeidskonflikter med tvungen lønnsnemnd. En avgjørelse fra Rikslønnsnemnda får virkning som tariffavtale mellom partene.
- Tariffnemnda fastsetter forskrifter som innebærer at lønns- og arbeidsvilkår som følger av en tariffavtale skal gjelde for alle arbeidstakere

som utfører arbeid av den art som avtalen omfatter, også for utenlandske arbeidstakere og uorganiserte norske arbeidstakere.

- Bedriftsdemokratinemnda har myndighet til å gjøre unntak fra lov og forskrifter om ansattes rett til representasjon i selskapers styrende organer. Nemnda er også gitt myndighet til å etablere fellesordninger (konsernordninger) og avgjøre klager i forbindelse med valg til styringsorganene.
- Tvisteløsningsnemnda behandler visse tvister etter arbeidsmiljøloven, herunder tvist om rett til redusert arbeidstid og fleksibel arbeidstid, tvist om rett til fritak fra nattarbeid, overtidarbeid og merarbeid, tvist om fortrinnsrett for deltidsansatte, tvist om rett til permisjon, herunder utdanningspermisjon og permisjon i tiknytning til fødsel.

Tilstandsbeskrivelse, utviklingstrekk og utfordringer

Arbeidsmiljø- og sikkerhetstilstanden i Norge er i hovedtrekk god. Et flertall av arbeidstakerne arbeider under forsvarlige forhold og det drives et forebyggende arbeidsmiljø- og sikkerhetsarbeid i stadig flere virksomheter. På tross av dette er det store utfordringer knyttet til arbeidsmiljø og sikkerhet. Vi har fortsatt et betydelig omfang av sykdom og skade som har sin årsak i arbeidsmiljøet ved at arbeidstakere blir utsatt for eksponering fra kjemikalier eller påkjenninger fra fysiske og ergonomiske faktorer. Det er også utfordringer knyttet til at arbeidstakere blir påført sykdom og skade som følge av psykiske og organisatoriske arbeidsmiljøbelastninger⁹. Det er derfor viktig at tilsynsetatene klarer å påvirke virksomhetene til å ta på alvor det ansvar de har, og at virksomhetene forebygger og reduserer uønskede helseeffekter, langtidssykefravær og uførepensjonering. Langtidssykefraværet i Norge er høyt, og antall uførepensjonister øker årlig. For de som rammes av slike uheldige arbeidsmiljøbelastninger kan det gi forringelse av livskvalitet og, i alvorlige tilfeller, en for tidlig død. Den omfattende arbeidsinnvandringen har også ført til store utfordringer ift. sosial dumping (dvs. brudd på lønns- eller arbeidsvilkår).

⁹ Fra Faktabok om arbeidsmiljø og -helse 2007, Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø og -helse (NOA). NOA er nærmere omtalt under delmål 4.

Utvikling i sykefravær, uførepensjon, ulykker og skader

	2000	2005	2006	2007
Sykefravær i 4. kvartal (pst) ¹	7,0	6,8	6,9	6,9
Uførepensjonister (antall) ²	280 000	314 000	323 000	330 000
Dødsulykker Arbeidstilsynets område (antall) ³	57	48	31	38
Dødsulykker Petroleumstilsynets område (antall) ⁴	1	1 ⁵	0	1
Innmeldte arbeidsskader til Arbeidstilsynet i landbasert virksomhet (om lag antall)	32 000	24 000	23 000	22 000

1 Sentral sykefraværstatistikk, SSB/NAV

2 NAVs statistikk

3 Arbeidstilsynets statistikk

4 Petroleumstilsynets statistikk

5 Ulykke på landbasert anlegg

Det er i løpet av den tidsperioden tallene dekker gjennomført administrative endringer og endringer i den statistiske registreringen som gjør at tallene ikke er direkte sammenlignbare. Petroleumstilsynet har fra 2004 overtatt tilsynsansvaret for nærmere definerte landanlegg. Det er gjort endringer i sykefraværssystemet og i måten å føre statistikken over sykefravær. Fra 2004 ble tidsbegrenset uførepensjon innført.

Arbeidsrelatert sykdom

Legemeldt sykefravær er høyest innen helse- og sosialtjenester, transport, varehandel, bygg- og anleggsvirksomhet, hotell og restaurantvirksomhet, undervisning og industri. Det er stor grad av usikkerhet knyttet til hvor stor andel av sykefraværet som er arbeidsrelatert. En sykdom omtales som arbeidsrelatert dersom den helt eller delvis skyldes arbeidsmiljøet, eller dersom faktorer i arbeidsmiljøet forverrer sykdommen. Noen forskere mener at så mye som 50 pst. av langtidssykefraværet kan være arbeidsrelatert¹⁰. Andre fremholder at vi i Norge har for lite kunnskap om omfanget av arbeidsrelatert sykkelighet i befolkningen.

Det er et viktig mål å forbedre kunnskapsgrunnlaget mht. hva som skal til for å forebygge arbeidsrelaterte sykdommer og skader. I Levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø i 2006 svarte anslagsvis 20 pst., som hadde hatt et sykefravær på minst 14 dager det siste året, at årsaken til fraværet var helseplager som helt eller delvis skyldtes jobben. Andelen var omtrent av samme størrelsesorden som i 2003.

Flere av de aktuelle studiene bygger på egenrapportering fra pasienter om hva de opplever er årsaken til fravær og sykdom. For en del lidelser og diagnoser kan det skyldes kombinerte virkninger av arbeidsmiljø og livsstil. For andre lidelser, som visse typer yrkesbetinget kreft, kan sammenhengene med arbeidet være lettere å påvise. Det er viktig å være oppmerksom på at gjennomsnittstall for sykefravær samlet for hele arbeidsstyrken ikke får fram at sykefraværet varierer svært mye mellom sektorer og mellom enkeltvirksomheter innen sektorene. Det er mange eksempler på at virksomheter som har satset bevisst på et systematisk forebyggende arbeid for et forsvarlig arbeidsmiljø og på god oppfølging av sykmeldte har klart å holde sykefraværet på et lavt nivå. Uansett hvilke årsaker som ligger bak sykefraværet er arbeidsplassen en viktig arena for forebygging av sykdom og tilrettelegging med sikte på å unngå utstøting fra arbeidslivet og uførepensjonering.

Det er godt dokumentert at sannsynligheten for å miste tilhørigheten til arbeidslivet og bli varig trygdet er større desto lengre tid den enkelte er ute av arbeid. Dette understreker viktigheten av å stimulere virksomhetene til et forebyggende og systematisk HMS-arbeid og å påvirke virksomhetene til å tilrettelegge arbeidsforholdene så tidlig som mulig når sykdom, skade eller lignende først har oppstått.

For arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene er det en hovedutfordring å bidra til at virksomhetene jobber forebyggende med sykefravær, og at de i aktiv dialog med sine sykmeldte medarbeidere finner frem til eventuelle tilretteleggingstiltak som muliggjør tidlig retur til arbeid.

¹⁰ SNF, 2007

Muskel- og skjelettlidelser og psykiske lidelser

Muskel- og skjelettlidelser og psykiske lidelser har gjennom flere år vært de klart største diagnosegruppene bak langtidsfravær og uførepensjonering. Muskel- og skjelettlidelser bidrar til over 40 pst. av det samlede langtidsfraværet. Oversikter over næringer med høyest sykefravær og rate for uførepensjonering, viser at kvinnedominerte bransjer som helse- og sosialsektoren, varehandel, undervisning og hotell- og restaurant ofte er representert.

Muskel- og skjelettlidelser kan være relatert til ergonomiske og fysiske årsaksfaktorer og kan handle om ensidig gjentakende bevegelser, tunge løft og mangelfull utforming av arbeidsprosesser. Men lidelsene kan også ha sin årsak i psykososiale faktorer.

I NOAs analyser av Levekårsundersøkelsen 2006 fant man at de yrkesgruppene hvor ryggplager var mest utbredt omfattet både yrker med tradisjonelt mannsdominert kroppsarbeid (vei-, anleggs-, stein-, murer- og tømrerarbeid) og mer kvinnedominerte yrker (servicepersonell i hotell/restaurant/ frisørfag og kokker og kjøkkenassistenter).

Psykiske lidelser kan også være relatert til arbeidsmiljøfaktorer, og da særlig psykososiale og organisatoriske forhold. Forskningen legger vekt på sammenhengen mellom krav, kontroll og støtte. Anstrengende jobber, med høye psykiske/mentale krav og lite påvirkningsmuligheter ift. egen tid og arbeidsutførelse, medfører den største risikoen for negativt stress og sykefravær. Sosial støtte fra kollegaer og/eller ledelse blir sett på som en motvirkende faktor som minsker negativt stress og risiko for sykefravær. Studier viser at langtidssykemeldte i høyere grad enn normalbefolkningen opplever å ha psykisk anstrengende jobber. Andelen jobber med denne typen krav til ansatte har vært økende. I analysene av Levekårsundersøkelsen 2006 fant NOA at en del grupper i undervisnings- og helsesektoren utmerket seg spesielt med strenge krav i jobben og lav grad av kontroll over egen arbeidssituasjon.

For arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene er det en hovedutfordring å bidra til at virksomhetene forebygger slike helseproblemer gjennom å ivareta de aspektene ved arbeidsmiljøet som er særlig relevante i forhold til disse lidelsene, dvs. de ergonomiske/fysiske og de psykososiale/organisatoriske forholdene.

Økende krav til lønnsomhet og skjerpet konkurranse, også internasjonalt, skaper behov for raske, dyptgripende og omfattende omstillinger i næringslivet. Omstilling kan være nødvendig og

ønskelig for at næringslivet skal kunne skape verdier og sikre arbeidsplasser over tid. En effektivisering vil kunne føre til at de svakeste presses over i sykmelding og støtes ut.

Arbeidsmiljømyndighetenes utfordring er å bidra til at omstillingsprosesser gjennomføres på en forsvarlig måte, herunder at arbeidsgiver sørger for tilfredsstillende informasjon, medvirkning og kompetanseutvikling.

Undersøkelser har vist at norske arbeidstakere oppgir at de blir utsatt for mobbing, trakassering og uønsket seksuell oppmerksomhet. Varsling kan ofte føre til konflikter og mobbing. Konflikter som eskalerer, mobbing og trakassering er en alvorlig belastning for de som rammes og kan gi langtidseffekter i form av sterkt redusert helse og funksjonsevne. Både fra myndighetenes og partenes side er et aktivt og systematisk arbeid for profesjonell håndtering av konflikter, varslingssaker og mobbing, viktig for å oppnå et mer inkluderende arbeidsliv.

Luftveissykdommer, hudsykdommer og yrkesrelatert kreft

Luftveissykdommer, hudsykdommer og yrkesrelatert kreft kan i flere tilfeller spores tilbake til kjemisk eksponering i arbeidsmiljøet. Det er fortsatt et alvorlig problem i deler av det norske arbeidslivet at arbeidstakere utsettes for helsefare ved kjemisk eksponering. Å motvirke dette er utpekt som satsningsområde, både i Norge og i EU. I følge Statens arbeidsmiljøinstitutt viser internasjonale vitenskapelige studier at om lag 15 pst. av KOLS- og astmatilfeller hos voksne menn skyldes arbeidsmiljøet. I Levekårsundersøkelsen for 2006 angir om lag 8 pst. av arbeidstakere å være eksponert for støv, gass, damp eller hudirriterende stoffer i mesteparten av arbeidstiden. Utfordringen for myndighetene er å bidra til å øke kunnskapsnivået om helsefarlige stoffer og produkter, oppfordre til bruk av erstatningsstoffer og føre tilsyn med utforming av arbeidsprosesser og sikkerhetsrutiner.

Dødsulykker og arbeidsskader

I 2007 omkom 38 personer som følge av ulykker i landbasert virksomhet utenom de petroleumsanleggene som er underlagt Petroleumstilsynets myndighetsområde. Det inntraff i 2007 én dødsulykke i petroleumsvirksomheten. Før dette var siste dødsulykke i petroleumssektoren offshore i 2002. Antallet dødsulykker i det landbaserte arbeidslivet har vist en fallende tendens fra slutten av 1990-tallet da nivået lå i overkant av 60 per år.

I første halvår 2008 har Arbeidstilsynet registrert 32 dødsfall som følge av arbeidsulykker. Dette er et høyt tall, men det er likevel for tidlig å si at den positive utviklingen vi har hatt i flere år er stoppet opp.

Antall arbeidsskader som er meldt til Arbeidstilsynet er redusert fra om lag 32 000 i 2000 til om lag 22 000 i 2007. Når det gjelder tallfesting av meldte arbeidsskader er det viktig å være oppmerksom på at underrapporteringen kan være betydelig. Ifølge NOA ved Statens arbeidsmiljøinstitutt er det beregnet at antall arbeidsskader som medfører legebehandling og/eller sykefravær ligger nærmere 80 000 tilfeller årlig.

På produksjonsinnretninger i petroleumsvirksomheten har frekvensen av alvorlige personskader også vist en positiv utvikling. Nivået i 2007 var statistisk signifikant lavere enn gjennomsnittet for perioden 1996–2005. Også for flyttbare innretninger sank antallet skader i 2007 i forhold til året før.

Skader som følge av ulykker er et alvorlig problem særlig innen enkelte deler av arbeidslivet. Jordbruk og fiske, bergverk og industri, bygg- og anlegg samt deler av offentlig tjenesteyting, f.eks. hjemmebasert helseomsorg, har i flere år vært blant de mest ulykkesbelastede næringene.

Dødsulykker og skader er ofte relatert til manglende tilrettelegging, organisering og planlegging av arbeidet, mangelfull ledelsesinvolvering, for dårlig utviklet sikkerhetskultur, manglende systemer for styring av risiko og sikkerhet, samt for dårlig opplæring og manglende etablering av fysiske barrierer og fysisk sikring. Det er en utfordring for tilsynsmyndighetene å skape forståelse for en bred og helhetlig tilnærming til arbeidet med sikkerhet og stimulere til risikovurdering og forebygging. Den helhetlige forståelsen av sammenhengen mellom menneske, organisasjon og teknologi har spesielt vært viktig når det gjelder å unngå storulykker i petroleumsvirksomheten, men gjelder generelt for alt ulykkes- og sykdomsforebyggende arbeid.

Særlig om sikkerhetsnivået i petroleumsvirksomheten

I petroleumsvirksomheten er det et potensial for storulykker med store negative konsekvenser og kostnader både for mennesker, miljø og materielle verdier. F.eks. var det i 2006 en stor gasslekkasje på en produksjonsinnretning, som under ubetydelig endrede forutsetninger kunne ha medført en ulykke med katastrofalt omfang. Læring og forbedringstiltak etter slike hendelser er svært viktig.

Resultatene fra den årlige rapporten «Risikoni- vå i petroleumsvirksomheten» (RNNP – tidligere

RNNS) er helt sentrale i vurderingen av risiko for storulykke. En overordnet vurdering av storulykkesrisikoen viser en signifikant positiv utvikling for siste 3-årsperiode. Tidligere har nivået vært tilnærmet stabilt. Indikatorene som bygger opp under totalvurderingen tyder på at målrettet arbeid for å redusere risiko gir resultater. Et godt eksempel er næringens arbeid for å redusere antall hydrokarbonlekkasjer. Næringens målsetning om maksimalt ti hydrokarbonlekkasjer pr. år innen 2008 ble nådd allerede i 2007.

En kan ikke, basert på resultatene fra 2006 og 2007, etablere en direkte sammenligning av risikonivået på sokkelen og på landanleggene. Det må akkumuleres data for landanleggene over noen år før sammenligninger kan utføres. Så langt viser de tilsynelatende mest robuste indikatorene for landanleggene resultater som ligger i forventet område. Det er imidlertid store variasjoner mellom anleggene. Forskjeller i rapporteringskultur og forståelse av rapporteringskriteriene kan forklare noe av variasjonene.

Et godt arbeidsmiljø er viktig i seg selv, men er også en viktig forutsetning for å opprettholde en lav storulykkesrisiko. For å forstå årsaker til storulykker og dermed kunne iverksette effektive tiltak, må de faktorer som er gjensidig avhengig av hverandre ses i sammenheng. Styring av storulykkesrisiko krever en forståelse av sammenhengene mellom teknologi, styringssystemer, organisering, mennesker og kultur. Myndighetene vektlegger å formidle viktigheten av et godt samspill mellom disse faktorene, og gjennom dette bidra til at næringen skaper en god HMS-kultur.

I et storulykkesperspektiv, vil Petroleumstilsynet i tiden fremover stå overfor flere ulike sikkerhetsutfordringer bl.a. knyttet til teknisk tilstand på eldre installasjoner, CO₂-håndtering og integrerte operasjoner. Enkelte aktører styrer allerede deler av driften av virksomheten på sokkelen fra anlegg på land. De teknologiske mulighetene er også til stede for at den totale driften av et felt kan styres fra land. Denne utviklingen innebærer en utfordring både for selskapenes risikostyring og myndighetenes tilsyn. Arbeidstidsordninger, det å arbeide under konstant overvåking, ansvarsfordeling mellom land og sokkelpersonell er noen av utfordringene Petroleumstilsynet har identifisert. Under delmål to i det følgende omtales disse utfordringene nærmere.

Det er nå åpnet for petroleumsvirksomhet i deler av Barentshavet, som er et miljøfølsomt område. Regelverket krever sikkerhets- og beredskapstiltak som står i forhold til risikoen. Det er en målsetting for Regjeringen at petroleumsvirksomheten i Barentshavet og Norskehavet skal være verdens

fremste i forhold til oljevernberedskap og miljøovervåking. På norsk side ivaretas dette gjennom det eksisterende helse-, miljø- og sikkerhetsregelverket, som sikrer de overordnede rammene for å drive fullt forsvarlig virksomhet også i disse områdene.

Petroleumsvirksomheten er sårbar og har stor internasjonal betydning. Bevisste destruktive handlinger er en trussel som fremdeles må ha stor oppmerksomhet.

Arbeidsinnvandring og sosial dumping

Arbeidsinnvandring dekker et viktig arbeidskraftbehov i Norge. Selv om utsiktene for norsk økonomi nå er svakere, er aktiviteten høy og innenfor enkelte bransjer er det fortsatt mangel på arbeidskraft. Anslag viser at det kan være mer enn 100 000 arbeidstakere fra de nye EØS-landene som arbeider enten for en norsk arbeidsgiver, er innleid eller på midlertidig oppdrag for utenlandsk virksomhet i Norge. De fleste arbeider fortsatt i byggebransjen og i landbruksnæringen. Samtidig viser utviklingen et økende antall arbeidsinnvandrere i bransjer som verfts- og verkstedsindustrien, helsesektoren, transport og renhold og hotell- og restaurantbransjen. Arbeidsinnvandrerne blir i Norge over lengre perioder, og det kommer flere kvinner enn tidligere. Det er grunn til å tro at arbeidsinnvandrerne vil være et markert innslag i norsk arbeidsliv også i årene som kommer. Etter utvidelsen av EØS til å omfatte Bulgaria og Romania har det vært en klar økning i arbeidsinnvandringen også fra disse landene.

Alle arbeidstakere i Norge skal ha gode og trygge arbeidsforhold med sikkerhet for liv og helse og skikkelige lønns- og arbeidsvilkår. Etter Regjeringens vurdering er det sosial dumping av utenlandske arbeidstakere både når de utsettes for brudd på helse-, miljø- og sikkerhetsregler, herunder regler om arbeidstid og krav til bostandard, og når de tilbys lønn og andre ytelser som er uakseptabelt lave sammenliknet med hva norske arbeidstakere normalt tjener, eller som ikke er i tråd med allmenngjøringsforskrifter der slike gjelder. Sosial dumping er i tillegg uheldig for andre arbeidstakere og virksomheter i Norge. Det kan føre til en urettferdig konkurransesituasjon, urimelig press på opparbeidede rettigheter og svekket rekruttering til særlig utsatte yrker og bransjer. Seriøse bedrifter kan tape oppdrag og kunder til useriøse aktører, jf. St.meld. nr. 2 (2005-2006) Revidert nasjonalbudsjett.

Det foreligger ikke eksakte opplysninger om omfanget av sosial dumping, men det finnes mange eksempler på at utenlandske arbeidstakere

har fått svært dårlige lønns- og arbeidsvilkår, ikke minst i byggebransjen. Innsatsen for å sikre utenlandske arbeidstakere gode vilkår i Norge, og for å motvirke sosial dumping, må ses i nær sammenheng med arbeidet mot skatteunndragelser, svart arbeid og annen økonomisk kriminalitet. I denne sammenhengen er samarbeidet med arbeidslivets parter og mellom involverte myndigheter særlig viktig.

Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet fører tilsyn med at lønns- og arbeidsvilkår for utenlandske arbeidstakere er i samsvar med kravene i allmenngjøringsforskrifter og med utlendingslovens vilkår for arbeidstillatelse. Dette arbeidet ble langt mer effektivt etter at etatene fra 1. desember 2006 fikk fullmakt til å bruke pålegg, tvangsmulkt og stansing, på samme måte som de har ved tilsyn etter arbeidsmiljøloven.

I sin årsrapport for 2007 skriver Arbeidstilsynet at etatens strenge praksis med bruk av stansing som pressmiddel dersom dokumentasjon på lønns- og arbeidsvilkår ikke utleveres innen en uke, ser ut til å fungere. Dokumentasjon blir lagt frem, ulovlige forhold avdekkes og rettes opp. Arbeidstilsynets erfaring er at det er forskjell mellom den organiserte og den uorganiserte delen av byggebransjen. I den organiserte delen av bransjen har lønns- og arbeidsforholdene for utenlandske arbeidstakere blitt vesentlig bedre. Flest tilfeller av ulovlige arbeidsforhold ser ut til å forekomme i utenlandske virksomheter med utsendte arbeidstakere, inkludert firma som driver med utleie av utenlandske arbeidstakere. Enkeltsaker med grove brudd blir imidlertid fortsatt avdekket både hos norske og utenlandske virksomheter. Dette gjelder både i byggebransjen, i landbruket og i andre bransjer som sysselsetter utenlandske arbeidstakere.

Antallet utenlandske arbeidstakere på landanleggene i petroleumsvirksomheten ble i 2007 kraftig redusert, og på slutten av året var det nesten ingen utenlandske arbeidstakere fra de nye EØS-landene på disse anleggene. Dette skyldes at den utenlandske arbeidskraften i all hovedsak er knyttet til byggevirksomhet, mens anleggene nå er gått over i driftsfase. Petroleumstilsynet har derfor kun gjennomført én tilsynsaktivitet med arbeidsinnvandring som tema i 2007. Det ble ikke avdekket brudd på allmenngjøringsforskriften, men det ble registrert enkelte avvik knyttet til mangelfull håndtering av språkforskjeller. Petroleumstilsynet følger kontinuerlig opp planer for utbygging og modifikasjoner på anleggene som et ledd i arbeidet for å målrette tilsyn med selskapenes arbeid for å forebygge sosial dumping.

Mål for arbeidsrett, arbeidsmiljø og sikkerhet

Hovedmål	Delmål 2009
Et sikkert og inkluderende arbeidsliv med trygge tilsetningsforhold og meningsfylt arbeid for den enkelte	1. Bidra til å forebygge arbeidsrelaterte sykdommer, skader/ulykker og fremme inkludering 2. Bidra til å redusere risiko for storulykker og skader på ytre miljø i petroleumssektoren 3. Bidra til å hindre sosial dumping 4. Øke omfang og kvalitet på kunnskap om arbeidsrett, arbeidsmiljøforhold og storulykkesrisiko 5. Sikre et forsvarlig og brukervennlig regelverk herunder arbeidstakeres rettigheter og medbestemmelse 6. Sikre enhetlig og samordnet myndighetsinnsats på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet

Delmål 1: Bidra til å forebygge arbeidsrelaterte sykdommer, skader/ulykker og fremme inkludering

Strategier og tiltak

Arbeidsgiver har ansvar for å etterleve gjeldende regelverk, samt sikre et fullt forsvarlig arbeidsmiljø ved å gjennomføre et systematisk og godt helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid (HMS-arbeid), slik at risikoen for yrkesrelaterte skader, sykdommer og ulykker reduseres.

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetenes mål er å bidra til at virksomhetene selv forebygger at arbeidstakere blir syke eller skadet, og at virksomhetene fremmer inkludering. Rutiner og aktiviteter for sykefraværsoppfølging og tilrettelegging for arbeidstakere med redusert arbeidsevne inngår i HMS-arbeidet.

Retningsgivende for myndighetenes innsats og prioriteringer er en vurdering av hvilke arbeidsmiljø- og sikkerhetsforhold som er de viktigste årsaker til helseskade og som har størst betydning for inkludering i arbeidslivet. Fokusering på samspillet mellom menneskelige, tekniske og organisatoriske forhold, særlig i tilsynet med selskapene i petroleumsvirksomheten, skal videreutvikles for å redusere risiko for skade, sykdom og storulykker. Dette omtales nærmere under delmål 2.

Muskel og skjelettlidelser og psykiske lidelser er de sykdomstilstandene som klart hyppigst fører til langvarig sykefravær og varig utstøting fra arbeidslivet. Forebygging av slike lidelser gjennom innsats rettet mot negative organisatoriske, psykososiale og ergonomiske arbeidsmiljøforhold er derfor viktig. Helseskadelig kjemisk og biologisk påvirkning samt alvorlig ulykkesrisiko er andre

sterkt prioriterte områder. I tillegg har den økte arbeidsinnvandringen og de utfordringer dette innebærer gjort innsats mot sosial dumping til et viktig satsingsområde, se nærmere under delmål 3.

Regelverk

Arbeidsmiljø- og sikkerhetslovgivningen er det sentrale virkemiddelet for regulering av arbeidsgivers og arbeidstakeres rettigheter, plikter og atferd. Regelverket for petroleumsvirksomheten skal i tillegg sikre forsyningsregularitet av olje og gass og forebygge skader på det ytre miljø. Lovgivningen skal blant annet fremme et godt og sikkert arbeidsmiljø som gir grunnlag for en helsefremmende og meningsfylt arbeidssituasjon for den enkelte, trygge ansettelsesforhold og likebehandling i arbeidslivet. Regelverket danner utgangspunkt for virksomhetenes systematiske HMS-arbeid.

Tilsyn

Arbeidstilsynet og Petroleumsstilsynet skal bidra til at virksomhetene etterlever arbeidsmiljø- og sikkerhetslovgivningen gjennom å føre tilsyn og gi veiledning i tråd med de overordnede prioriteringer av arbeidsmiljø- og sikkerhetsforhold. Videre skal tilsyn og veiledning baseres på grundige vurderinger av i hvilke virksomheter risikoen for helseskader og ulykker er størst (risikobasert tilsyn). I dette arbeidet benyttes virkemidlene kontroll, veiledning, informasjon og samarbeid, med bl.a. andre myndigheter og partene i arbeidslivet.

Tilsyn og veiledning utgjør tyngdepunktet i Arbeidstilsynets virkemiddelbruk. Flerårige satsinger, rettet mot utvalgte bransjer og temaer, vurderes som best egnet til å skape varig arbeidsmiljøforbedring. Petroleumsvirksomheten har sterke organisasjoner både på arbeidsgiver- og arbeidstakersiden, og har inntil de siste årene vært dominert av store virksomheter med god HMS-kompetanse. Petroleumstilsynet har derfor i større grad gjort bruk av dialog og samarbeid med organisasjoner og virksomheter i sitt tilsynsarbeid. Begge tilsynsorganene utvikler og tilpasser imidlertid sin virkemiddelbruk for å oppnå en best mulig effekt.

Petroleumstilsynet arbeider kontinuerlig med å utvikle tilsynsmetoder som tydeliggjør aktørenes ansvar for å drive virksomheten forsvarlig. Som et eksempel har Petroleumstilsynet i 2007 videreført en type tilsyn som retter seg mot måten aktørene selv vurderer sikkerheten i egen virksomhet. Her etterspørres selskapenes vurdering av linjeledernes direkte bidrag til å forstå og påvirke risiko. Denne tilnærmingen sikter mot å ansvarliggjøre og bevisstgjøre selskapenes ledelse med hensyn til hva som er av betydning for å kunne drive en potensielt farlig virksomhet på en sikker måte.

Styrking av Arbeidstilsynets innsats i forhold til sykefravær

Som oppfølging av Sykefraværsutvalgets rapport er det vedtatt å styrke Arbeidstilsynets innsats knyttet til sykefraværsproblematikk, jf. St.prp. nr. 1, Tillegg nr. 4 (2006-2007). Arbeidstilsynet har iverksatt nye tilsynssatsinger i bransjene renhold, detaljhandel, hotell og restaurant og undervisning. Styrket innsats mot andre bransjer og yrkesgrupper med særlige utfordringer vurderes fortløpende, særlig der hvor disse er knyttet til høyt og økende sykefravær som kan relateres til risiko ved arbeidet og arbeidsbetingelsene. Sykefraværssatsingen omfatter også en styrket oppfølging av virksomhetenes bruk av bedriftshelsetjenesten.

Som ledd i sykefraværssatsingen skal det også føres tilsyn og gis veiledning innenfor temaene varsling, konflikter og mobbing. Det legges blant annet vekt på at virksomhetene har rutiner for varsling og håndtering av konflikter og mobbing.

Arbeidet med sykefraværssatsingen ble ytterligere styrket med 10 mill. kroner i St.prp. nr. 59 (2007-2008). Satsningen videreføres i 2009 med 20 mill. kroner, og vil medføre en utvidelse av tilsyns- og veiledningsaktiviteten i bransjene transport, hotell og restaurant og undervisning. Videre vil satsingen bidra til å sikre oppfølging av informasjon om lokale sykefraværs- og risikoforhold i samarbeid med Arbeids- og velferdsetaten. I tilsynsar-

beidet inngår kunnskapsbygging og informasjon om arbeidsmiljø og sykefravær bl.a. i samarbeid med Statens arbeidsmiljøinstitutt.

3-2-1 = Sammen for et godt arbeidsmiljø

I tidsrommet 2007-2010 skal Arbeidstilsynet og Arbeids- og velferdsetaten, i samarbeid med partene i arbeidslivet, gjennomføre et prosjekt rettet mot utvalgte bransjer for å fremme inkludering og hindre sykefravær (tidl. bransjeprosjektet). Det skal prøves ut om dialog og samarbeid mellom myndighetene og partene på bransjenivå kan resultere i at effektive arbeidsmiljø- og tilretteleggingstiltak blir identifisert og iverksatt på arbeidsplassene. Målet er at myndigheter og bransjeorganisasjoner, som likeverdige parter, søker å enes om utfordringer, mål og tiltak. Da vil deltakerne føle et eierskap til konklusjonene og sammen stå bak råd og anbefalinger til virksomhetene, samt benytte sine respektive virkemidler for å påvirke virksomhetene. Bransjene som er valgt ut til å delta i prosjektet er sykehjem og kjøtt- og fjørfeindustrien. I alt 36 virksomheter fordelt på 26 sykehjem og 10 bedrifter innen kjøtt- og fjørfeindustrien deltar, og alle virksomhetene er tilknyttet intensjonsavtalen for et mer inkluderende arbeidsliv. Aktuelle tema for hovedprosjektet vil være ledelse, partssamarbeid, kompetanseutvikling og systematisk HMS-arbeid.

Samhandlingsprosjektet

Den innledende fasen av Samhandlingsprosjektet mellom Arbeids- og velferdsetaten, Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet ble avsluttet sommeren 2007. Prosjektet har vurdert hvordan etatene hver for seg og i samarbeid kan arbeide mer effektivt på sykefraværs- og tilretteleggingsområdet. Det er en målsetting at arbeidstakere som får sin arbeids-/funksjonsevne midlertidig eller varig redusert, i større grad kan forbli i arbeid. Prosjektet skal fra og med 2008 følges opp med årlige handlingsplaner.

Etatene samarbeider nå om oppfølging av prosjektets anbefalinger, både på sentralt og lokalt nivå. På sentralt nivå er det inngått en samarbeidsavtale mellom etatsdirektørene. På sentralt nivå pågår det videre et utviklingsarbeid når det gjelder tverretatlige kompetansetiltak. Etatene er også i gang med å utarbeide en felles veileder rettet mot arbeidsgivere, som skal eksemplifisere, beskrive og konkretisere arbeidsgivers tilretteleggings- og oppfølgingsansvar overfor sykmeldte og andre utsatte arbeidstakergrupper. Det pågår også et arbeid på sentralt nivå for å skaffe en oversikt over data for utveksling mellom etatene.

I tillegg er det inngått lokale samarbeidsavtaler mellom Arbeidstilsynets regioner og Arbeids- og velferdsetatens fylkesnivå, og mellom Petroleums- tilsynet og Arbeids- og velferdsetaten i Rogaland. De lokale samarbeidsaktivitetene skal bidra til for- ankring av samarbeidet mellom etatene, og flere aktiviteter er igangsatt. Det viktigste utviklingsar- beidet mellom Arbeidstilsynet og Arbeids- og vel- ferdsetaten når det gjelder samarbeid på lokalt nivå, vil i 2008-2010 være gjennom prosjektet «3-2-1 = Sammen for et godt arbeidsmiljø». Prosjektet har allerede etablert en samhandlingsarena mellom etatene. Dette gir en mulighet til å innhente erfa- ringer både fra etatssamarbeidet og fra virksomhe- tene samt at det gir en mulighet til å formidle et fel- les budskap utad. Utveksling av relevant informa- sjon og dokumentasjon er et aktuelt tema også i det regionale samarbeidet.

Risikoutsatte grupper

Innsats i forhold til risikoutsatte grupper er en av Petroleumstilsynets hovedprioriteringer også i 2009. Risikoen for å få arbeidsbetinget sykdom og skade er ulikt fordelt blant grupper av arbeidsta- kere. For en del grupper finnes det god kunnskap om eksponeringsforhold, for andre grupper er slik kunnskap mangelfull. Petroleumstilsynet har, gjen- nom tilsyn og særskilte prosjektaktiviteter, fått frem et samlet datamateriale som gir et helhetlig bilde av risikoforhold for en rekke arbeidstaker- grupper. Dette arbeidet inkluderer også betydning av rammebetingelser, slik som kontraktsvilkår, medvirkning, arbeidsorganisering mv. Utover den målrettede oppfølgingen og kartleggingen av sær- skilt risikoutsatte grupper, skal myndighetene bidra til at kunnskapen brukes aktivt ved å legge til rette for erfaringsdeling mellom aktørene i petrole- umssektoren.

Videreutvikling av bedriftshelsetjenesten

Departementet gjennomførte i 2006 og 2007 et pro- sjekt i samarbeid med berørte parter og myndighe- ter for videreutvikling av bedriftshelsetjenesten. I mars 2008 ble forslag vedrørende bedriftshelsetje- nesten sendt på høring med frist for uttalelser 25. juni 2008. Departementet arbeider nå med oppføl- gingen av høringen, og vil komme tilbake til Stor- tinget vedrørende dette temaet.

Reduksjon av kjemisk og biologisk helsefare

Det er et prioritert område å utvikle kunnskap om og føre tilsyn med bruk av kjemikalier i arbeidslivet i dag. Samtidig er det en utfordring å fremskaffe

god dokumentasjon over tidligere kjemikalieekspo- nering, og hvordan denne ev. har forårsaket helse- skader blant arbeidstakerne. Arbeidsmiljø- og sik- kerhetsmyndighetene skal også i 2009 prioritere til- syn med virksomhetens innsats som følge av kjemikalieeksponering i arbeidslivet, både på land og i petroleumsvirksomheten. Samtidig skal det legges til rette for effektiv innsamling og systemati- sering av data om kjemisk eksponering i norsk arbeidsliv, med sikte på å oppnå bedre kunnskap om eksponeringsforholdene. Dette vil gi et bedre grunnlag for å kunne målrette den forebyggende innsatsen fra tilsynsetatene.

Arbeidstilsynet, Petroleumstilsynet og Statens arbeidsmiljøinstitutt legger i oktober 2008 frem en felles utredning om mulighetene for å bedre kunn- skapsgrunnlaget med hensyn til kjemisk ekspone- ring i arbeidslivet, herunder tiltak for bedre kart- legging i arbeidslivet og tekniske og praktiske for- bedringstiltak for utvikling av Statens arbeidsmiljøinstitutts database over kjemiske eksponeringsdata, den såkalte EXPO-basen. De aktuelle bransjene og partene i arbeidslivet har gjennom deltagelse i en referansegruppe bidratt til å styrke og forankre dette arbeidet. Videre vurde- ring og oppfølging av dette arbeidet vil være en pri- oritert oppgave for arbeidsmiljø- og sikkerhets- myndighetene i 2009.

Arbeidstilsynet skal øke tilsynsvirksomheten i bransjer og virksomheter der det er størst risiko for luftveis- og hudlidelser, nevrologiske skader og arbeidsbetinget kreft. Samtidig skal det iverksettes økt kontroll når det gjelder overholdelse av admi- nistrative normer for forurensing i arbeidsat- mosfæren og produsent/importør/omsetters kva- litet på HMS-datablad og merkeetiketter for kje- miske stoffer. Kontrollen med bedrifter underlagt storulykkesforskriften i landbaserte virksomheter skal videreføres.

Arbeidstilsynets kjemikaliekampanje i perioden 2003-2006 dokumenterte betydelige utfordringer innenfor virksomhetenes systematiske arbeid med å forebygge skadelig kjemisk og biologisk ekspone- ring. Arbeidstilsynet vil iverksette et hovedprosjekt for reduksjon av kjemisk helsefare som skal gå frem til 2011. Prosjektet vil omfatte nasjonale til- synskampanjer, bl.a. innenfor mekanisk industri og videregående skoler, og det vil også bli gjennom- ført tilsynspiloter i bransjer hvor etaten ikke har til- strekkelig kunnskap om status. Ulike tilsynsmeto- der vil bli utprøvd, og samarbeidet med bransjeor- ganisasjonene vil være viktig. I hovedprosjektet vil det jobbes systematisk med kunnskapsinnhenting, bl.a. i samarbeid med Statens arbeidsmiljøinstitutt, slik at man utvikler et enda bedre beslutnings- grunnlag for valg av innsatsområder. Videre utvik-

ling, målretting og valg av tilsynsmetoder og andre virkemidler, vil også være sentralt i prosjektet.

Petroleumstilsynet påviste i 2007 at petroleumsnæringen mangler et helhetlig risikobilde på kjemikalieområdet, både når det gjelder nåværende situasjon og historiske forhold (se nedenfor under rapport og status). Oljeindustriens Landsforening (OLF), i samarbeid med øvrige parter, har etter dette påtatt seg å lede et omfattende forbedringsarbeid. Arbeids- og inkluderingsdepartementet har overfor partene i næringen understreket at det er av den største betydning at dette følges opp. Næringen må innhente eksisterende historiske data og igangsette systematiske kartlegginger/målinger og risikovurderinger av nåværende håndtering av, og eksponering for, kjemikalier både offshore og på landanleggene. Dette har utløst betydelig aktivitet for å bedre praksis i det enkelte selskap og det er tatt initiativ til en rekke FoU-prosjekter.

Øke arbeidsmiljøkunnskapen hos unge arbeidstakere

Statistikk viser at unge arbeidstakere er mer utsatt for ulykker, støy og tunge løft i arbeidslivet enn eldre arbeidstakere. Mange unge arbeidstakere er sysselsatt i bransjer med en høy andel nye uføre. Unge har ofte mangelfulle arbeidskontrakter og har mindre erfaring med arbeidsmiljø og konsekvenser av uheldige arbeidsmiljøforhold.

Arbeidstilsynet skal gjennomføre tilsyn i utvalgte bransjer med unge arbeidstakere, inkludert læringsbedrifter. Videre skal tilsynet gå offensivt ut med informasjon til unge arbeidstakere. Målet er å minimere omfanget av arbeidsmiljøproblemer som berører unge arbeidstakere og gi unge en god start i arbeidslivet.

Rapport og status

Tilsyn

God vakt!

Tilsynskampanjen «God vakt!» (2005-2009) er rettet mot arbeidsmiljøet ved sykehus. Arbeidstilsynet har i 2007 evaluert effekt og innsats så langt, og startet planleggingen av kampanjens fortsettelse i 2008. Evalueringen fant at arbeidsmiljøspørsmål har blitt løftet og satt tydeligere på dagsorden i sykehusene, at vernetjenesten er blitt mer verdsatt og involvert i diskusjoner og beslutninger, at det har blitt større fokus på førstelinjeledernes arbeidssituasjon og at legenes delaktighet i arbeidsmiljøarbeidet er blitt styrket. «God Vakt» starter opp på nytt høsten 2008 for å se om arbeidsmiljøet har bedret seg etter Arbeidstilsynets forrige tilsynsrunde i 2005-2006. Kampanjen vil fremlegge sin sluttrapport i 2009.

Rett belastning

«Rett belastning» var en kombinert informasjons- og tilsynskampanje i samarbeid med de europeiske arbeidstilsynene og europeisk arbeidsmiljøuke arrangert av Senior Labour Inspection Committee (SLIC). Prosjektet fokuserte på forebygging av arbeidsrelaterte muskel og skjelettplager og tilrettelegging for ansatte som har fått muskelskader. Prosjektets europeiske mål er enhetlig håndhevelse av direktiv 90/269/EØF, som også ligger til grunn for forskrift om tungt og ensformig arbeid.

Det ble spesielt prioritert tilsyn i transportbransjen og i sykehjemssektoren. Høsten 2007 ble det gjennomført en informasjonsuke rettet mot «hele» arbeidslivet. En viktig del av prosjektet var også opplæring av Arbeidstilsynets inspektører i vurdering av årsaker, forebygging og risikovurdering av ergonomiske forhold (arbeidsplassvurdering). Prosjektet har bidratt til økt kompetanse, nytt informasjonsmateriell og videreutvikling av tilsynsmetodikken for ergonomitilsyn. Prosjektet videreføres i EU i 2009. Arbeidstilsynet viderefører tilsynsaktivitetene i 2008 som en løpende aktivitet og utvider aktiviteten til også å gjelde bygg- og anleggsbransjen. Det informasjonsmateriellet som er utviklet i 2007 benyttes her.

Arbeidstilsynets sykefraværssatsing

Arbeidstilsynets satsing har sin forankring i Ot.prp. nr. 6 (2006-2007) om endringer i arbeidsmiljøloven og folketrygdloven om tilrettelegging for og oppfølging av sykmeldte, sykefraværsutvalget og de overordnede målsettingene i Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv av 14. desember 2005.

Tilleggsbevilgningen på 24 mill. kroner i 2007 og 2008 har gitt mulighet til å ytterligere styrke Arbeidstilsynets tilsynsaktivitet i bransjer med høyt sykefravær. For perioden januar 2007 til mai 2008 er det gjennomført 2 423 tilsyn knyttet til inkluderende arbeidsliv (IA), av disse er 327 tilsyn knyttet til virksomheter som er registrert med IA-avtaler. Av disse igjen har tilsyn resultert i en eller flere reaksjoner i 39 pst. av tilfellene. Tilsynene i virksomheter uten registrerte IA-avtaler har resultert i en eller flere reaksjoner i 59 pst. av tilfellene.

De fleste pålegg gjelder virksomhetenes rutiner for oppfølging av sykefravær, at rutinene ikke er kjent for de ansatte og at det ikke er utarbeidet oppfølgingsplaner for sykmeldte, samt noen pålegg om manglende gjennomføring av dialogmøter. Det har også vært fokusert på om virksomheter som er pliktige til å ha bedriftshelsetjeneste faktisk har dette og bruker denne tjenesten på en relevant

måte. Det er videre iverksatt et utviklingsprosjekt sammen med Statens arbeidsmiljøinstitutt for å se på samarbeidet mellom bedriftshelsetjenesten og virksomhetene.

Det er i første kvartal 2008 gjennomført 736 tilsynsbesøk med fokus på sykefraværsoppfølging mv. De fleste tilsynsbesøkene har vært gjennomført i varehandelen, men det har også vært gjennomført tilsyn innenfor hotell og restaurant og renhold, samt helse- og sosialtjenester. Tilsynene viser at det fremdeles er mangler knyttet til den systematiske sykefraværsoppfølgingen, og nær halvparten av de besøkte virksomhetene (46 pst.) mangler eller har mangelfulle rutiner for sykefraværsoppfølging. I over halvparten av de besøkte virksomhetene (53 pst.) kjenner de ansatte ikke til virksomhetens sykefraværsrutiner.

Arbeidstilsynets arbeid har bidratt til at virksomhetene setter større fokus på temaet sykefraværsoppfølging. Forhåndsutarbeidet og strukturert tilsynsmateriell har bidratt til mer enhetlige tilsyn og lik behandling av virksomhetene. Tilbakemeldinger tyder på at flere av de store kjedene i varehandelen iverksetter mer landsdekkende tiltak både innenfor opplæring og utvikling av rutiner. Samtidig indikerer en stor andel reaksjoner at det er viktig at tilsyns- og veiledningsarbeidet ute i virksomhetene følges aktivt opp fremover.

3-2-1 = Sammen for et godt arbeidsmiljø (tidl. bransjeprojektet)

Forprosjektet ble avsluttet våren 2008. I forprosjektet har bransjene selv valgt ut de 36 pilotbedrifter som skal delta i hovedprosjektet. Partene og myndighetene har gjennom utredningsfasen i fellesskap utviklet bransjespesifikke mål, strategier og tiltak for å nå målsetningene. En overordnet gevinst i prosjektet er erfaringene et slikt samarbeidsprosjekt genererer av verdifull kunnskap til bruk i arbeidet med å realisere intensjonsavtalen for et mer inkluderende arbeidsliv.

Samhandlingsprosjektet

Det er utviklet forpliktende samarbeidsavtaler mellom Arbeids- og velferdsetaten, Arbeidstilsynet og Petroleumsstilsynet både på sentralt og regionalt nivå som ramme for et planmessig samarbeid. Prosjektet har tydeliggjort den nære sammenhengen det er på dette feltet mellom arbeidsmiljø- og folketrygdlovregime, og erfaringene fra prosjektet viser at det er behov for, og vilje til, samarbeid.

Risikoutsatte grupper

Petroleumsstilsynet har i 2007 utviklet en database for sammenstilling og analyse av eksisterende data fra arbeidet med å måle risikonivå i petroleumsvirksomheten (RNNP), personskaderegisteret og registrert arbeidsbetinget sykdom. Videre er det avholdt et ekspertseminar for å belyse problemstillingen og bidra til å utvikle risikoprofiler for ulike grupper. Tilsynsaktivitet med en operatør og en entreprenør i kontraktsforhold er påbegynt for å vurdere selskapenes systematiske aktiviteter for å identifisere og følge opp grupper som kan være risikoutsatt i egen virksomhet. Samarbeidet mellom operatør og entreprenør, i arbeidet med å identifisere og følge opp risikoutsatte grupper, skal også vurderes.

Prosjektet Jobbing uten mobbing (JUM)

JUM, som ble avsluttet 31. desember 2007, har lagt til rette for at den enkelte arbeidsplass kan arbeide med forebygging og håndtering av mobbing, ev. med bistand fra bedriftshelsetjeneste, NAV eller Arbeidstilsynet. Gjennom metoder og verktøy som er utarbeidet i samarbeid med ledende forskere og partene i arbeidslivet har etaten bistått mange virksomheter med forebygging og håndtering av mobbing og helseskadelige konflikter. Arbeidstilsynet har bidratt til at virksomheter har funnet løsning i fastlåste konflikter, slik at arbeidstakere som har hatt arbeidsrelaterte psykiske problemer har kommet tilbake i arbeid. Samarbeid med sentrale forskningsmiljøer har gitt forskning på mobbing i arbeidslivet et løft, og prosjektet og forskningsmiljøene har hatt gjensidig nytte av hverandre. Arbeidstilsynet jobber aktivt for at prosjektets resultater følges opp videre.

Kjemisk og biologisk helsefare

Arbeidstilsynet har ytterligere økt innsatsen på kjemikalieområdet. Tilsynet har vist at det kan være store mangler i det systematiske arbeidet med kjemiske problemstillinger i mange virksomheter.

Som en del av markedskontrollen på kjemiområdet gjennomførte Arbeidstilsynet i 2008 en landsomfattende tilsynsaksjon i byggebransjen. Kampanjen viste at mange arbeidstakere som arbeider med helsefarlige kjemikalier ikke får den nødvendige informasjon om helsefaren de utsettes for. Hele 60 pst. av de besøkte virksomhetene manglet HMS-datablader for farlige kjemikalier på arbeidsplassen. Like mange av de besøkte virksomhetene hadde ikke rutiner for opplæring om farene ved kjemikaliene arbeidstakerne jobber med. Arbeids-

tilsynet vil følge opp mangelfulle datablader overfor produsenter og importører fremover.

I 2007 avsluttet Petroleumstilsynet et pilotprosjekt vedrørende kjemisk arbeidsmiljø offshore. Prosjektet skulle utdype historisk eksponering og risiko på kjemikalieområdet, samt innhente nødvendig supplerende informasjon for å bekrefte tidligere identifiserte kunnskapshull.

Petroleumstilsynets arbeid med kjemisk arbeidsmiljø har bidratt til en omfattende innsats hos selskapene for å gjennomføre kartlegginger og risikovurderinger både av nåværende og historisk eksponering. I tillegg er det igangsatt en rekke større FoU – prosjekter med relevante problemstillinger.

Ulykkesrisiko

Arbeidstilsynet har ført tilsyn i virksomheter som har alvorlig ulykkesrisiko i typiske ulykkesutsatte bransjer, som industri og bygge- og anleggsvirksomhet. Arbeidstilsynet har også samarbeidet med andre tilsynsetater i forhold til store virksomheter hvor det er risiko for ulykker med vidtrekkende konsekvenser. Erfaringene viser at det alltid vil være behov for tilsyn fra Arbeidstilsynet vedrørende ulykkesforebygging. Tilsynet må ha fokus både på de direkte årsakene til ulykker og de organisatoriske forholdene som er bakgrunnen for at en ulykke kan skje.

Dykking

I rapporten som ble lagt frem høsten 2005, fra den partsammensatte arbeidsgruppen under Sikkerhetsforum, var det enighet om at dykking foregår forsvarlig i dag. Som forbedringspunkt ble det anbefalt et system for langtidshelseoppfølging av den enkelte dykker. I 2007 har Oljeindustriens Landsforening (OLF) i samarbeid med International Marine Contractors Association (IMCA) arbeidet med å slutføre et felles internasjonalt system for oppfølging av dykkernes helse over tid ved dykking på norsk, britisk, dansk og nederlandsk sokkel.

Det er igangsatt nasjonale og internasjonale FoU-aktiviteter for å ivareta anbefalinger fra pilotprosjektet innenfor kjemisk arbeidsmiljø for dykkere. I denne sammenheng er ny kunnskap om kjemisk arbeidsmiljø knyttet til hyperbare sveiseoperasjoner implementert i forbindelse med årets dykkeroperasjoner.

Arbeidstilsynet arbeider med ny forskrift om dykking innenfor sitt ansvarsområde. Målsetningen er å gjennomføre høring i løpet av høsten 2008.

Delmål 2: Bidra til å redusere risiko for storulykker og skader på ytre miljø i petroleumssektoren

Alle strategier og tiltak under dette delmålet vil også bidra til delmål 1 ved at det å redusere risiko for storulykker samtidig vil bidra positivt til å forebygge arbeidsrelaterte sykdommer, skader/ulykker.

Boks 6.4 Storulykke – definisjon:

Med storulykke menes en akutt hendelse som f.eks. et større utslipp, brann eller en eksplosjon som umiddelbart eller senere medfører flere alvorlige personskader og/eller tap av menneskeliv, alvorlig skade på miljøet og/eller tap av større økonomiske verdier.

Strategier og tiltak

Nyere forskning og resultater fra RNNP, viser at det ikke er noen entydig sammenheng mellom risiko for personskader og risiko for storulykke. Det har tidligere vært en utbredt oppfatning at det foreligger en slik sammenheng. Petroleumstilsynet har registrert at selskapene i stor grad vektlegger personskadestatistikk for å underbygge en påstått positiv risikoutvikling. I 2007 har Petroleumstilsynet derfor i en rekke sammenhenger påpekt nødvendigheten av sterkere fokusering på storulykkesrisiko i selskapenes sikkerhetsstyring. Dette må likevel ikke gå på bekostning av en kontinuerlig innsats for fortsatt reduksjon av risiko for personskade og arbeidsbetinget sykdom.

Som nevnt under delmål 1 er det virksomhetene selv som har ansvaret for at regelverket etterleves, og på den måten reduserer risikoen for storulykker. En viktig forutsetning er blant annet at Petroleumstilsynet og næringen har kunnskap om hvilke faktorer som bidrar til risiko for storulykker, slik at næringen og myndighetene har et omforent risikobilde. Petroleumstilsynet har som strategi å formidle kunnskap om risiko, og føre tilsyn med at virksomhetene etterlever gjeldende regelverk. Tilsynet som føres er risikobasert ved at det rettes inn mot de virksomheter og forhold hvor risikoen for storulykker og skader vurderes å være størst.

Håndteringen av storulykkesrisiko er en sentral utfordring i petroleumssektoren. Det er viktig at alle parter har et helhetlig perspektiv på samspillet mellom menneske, teknologi og organisasjon. Videreutvikling av kunnskap og kompetanse innen-

for dette området er derfor av stor betydning, jf. delmål 4 bl.a. omtale av RNNP.

Gransking er en sentral kilde for Petroleumstilsynets kunnskap om risikobildet i næringen, jf. faktaboks om oljeutslipp. Petroleumstilsynet gransker de mest alvorlige hendelsene, i tillegg til at de yter faglig bistand til påtalemyndighetenes gransking. Gransking inngår som en viktig del av etatens tilsynsvirksomhet.

I arbeidet med å redusere storulykkesrisikoen i petroleumsvirksomheten, inngår også forebygging av skade på ytre miljø. Næringen må legges vekt på å forebygge skade på ytre miljø og redusere utslippsmengde ved kilden. Dette krever blant annet satsing på risikostyring og FoU. Petroleumstilsynet skal med grunnlag i HMS-regelverket bidra til at aktørene unngår uønskede hendelser. Valg av løsninger skal baseres på helhetlige vurderinger av de naturmessige og geografiske områdene de opererer i, og være forenlige med regionale og nasjonale miljømål.

Ledelsesinvolvering

For å bidra til selskapenes bevisstgjøring knyttet til ledelsens engasjement for å redusere storulykkesrisikoen, fører Petroleumstilsynet tilsyn med at virksomhetene etterlever regelverkets krav til styring. Ansvarlig ledelse skal aktivt orientere seg om realitetene i selskapet i forhold til risikofaktorer for storulykke. I det videre arbeidet vil Petroleumstilsynet følge opp hvordan aktørene arbeider med forbedringer innenfor de problemstillinger som ble identifisert gjennom tilsyn i 2006 og 2007.

Teknisk integritet

I 2007 har Petroleumstilsynet gjennomført et omfattende prosjekt om aldring og levetidsforlengelse for innretninger i petroleumsvirksomheten. Prosjektet fokuserte på hvilke forhold ved aldring av innretninger og utstyr som kan redusere sikkerheten. Det har også inngått i prosjektet å vurdere Oljeindustriens Landsforenings utkast til retningslinjer for utarbeidelse av søknader om samtykke til levetidsforlengelse for innretninger, samt en ny industristandard (NORSOK) for levetidsforlengelse. Når utkastet til retningslinjene er ferdige, vil det foreligge et godt grunnlag for Petroleumstilsynets behandling av slike søknader.

Videre er det for enkelte typer brønner avdekket svakheter i brønnsikkerheten. Industrien har som følge av dette satt i gang flere prosjekter som skal framskaffe en bedre oversikt over den tekniske og sikkerhetsmessige tilstanden til brønnene på norsk sokkel, samt iverksette forbedringstiltak

der det er nødvendig. Petroleumstilsynet deltar som observatør i flere av prosjektene. Ett av prosjektene, i regi av Oljeindustriens Landsforening, arbeider med å utvikle retningslinjer for industrien på flere områder som dokumentasjon, måleparametere og opplæring. Petroleumstilsynet har en tett oppfølging av prosjektet, i forhold til krav i regelverket, slik at retningslinjene på sikt kan benyttes som referanser til regelverket.

Integrerte operasjoner

Petroleumstilsynet vil i tilsyn med integrerte operasjoner (IO) særlig fokusere på aktørenes oppfølging av sikkerheten i systemet, og at aktørene bruker mulighetene som ligger i IO til å oppnå et bedre HMS-nivå. Målet er at risikoen for storulykker ikke øker og samtidig at arbeidsmiljøet for de som skal operere systemet både på land og sokkel er bra. For Petroleumstilsynet innebærer integrerte operasjoner at de må sikre nødvendig kompetanse hos tilsynspersonellet for å kunne forstå risikopotensialet og hvordan systemet fungerer. Petroleumstilsynet har i samarbeid med næringen satt i gang en rekke tiltak. Målet er blant annet å skape en felles forståelse av hvilke utfordringer integrerte operasjoner kan medføre. Petroleumstilsynet vurderer løpende eventuelle behov for regelverksendringer.

Aktørbildet

Det endrede aktørbildet på norsk sokkel, med bl.a. mange små aktører med begrenset kapasitet, kunnskap og erfaring med norsk regelverk og ett stort selskap som følge av sammenslåingen av Statoil og Hydro, utfordrer strategiene for oppfølging av sektoren. Petroleumstilsynet må følge opp at de nye, små aktørene, har nødvendig kapasitet, kunnskap og kompetanse til å ivareta sine oppgaver/plikter. Det nye selskapet er en stor og dominerende aktør, og Petroleumstilsynet vil i tiden fremover følge opp at selskapet sikrer at integreringen av de to organisasjonene ikke medfører en sveking av sikkerheten eller arbeidsmiljøet på de felte selskapet er ansvarlig for.

CO₂-håndtering

Norske myndigheter arbeider med å bedre kunnskapen om de sikkerhetsmessige effektene relatert til CO₂-fangst, -transport og -lagring. Det pågår for tiden flere aktiviteter, inkludert forsknings- og utviklingsprosjekter både nasjonalt og internasjonalt, som skal bidra til en bærekraftig utvikling av CO₂-håndtering. HMS-utfordringer vil være en

integrert del av forskningssatsinger og -programmer hvor CO₂ er tema. Sikkerhetsmessige aspekter inngår også som elementer i flere av prosjektene. Mye arbeid har vært knyttet til de geologiske forholdene når det gjelder sikkerhet mot lekkasje fra lagret CO₂. HMS-bildet for hele CO₂-kjeden

(fangst, transport og lagring) er svært sammensatt. Petroleumstilsynet har derfor samlet inn relevant informasjon fra noen av hovedaktørene i Norge og internasjonalt. Petroleumstilsynet vil i 2009 videreføre arbeidet med utgangspunkt i allerede innsamlede data.

Boks 6.5 Alvorlige hendelser – oljeutslipp

Det har siden desember 2007 vært tre alvorlige hendelser med utslipp av olje til sjø på norsk kontinentalsokkel:

1. I desember 2007 inntraff et brudd i lasteslangen fra Statfjord A til tankfartøy. Bruddet førte til utslipp av om lag 4 400 m³ olje til sjø. Det er det største oljeutslippet i petroleumsvirksomheten på norsk sokkel siden utblåsningen på Ekofisk i 1977. Bruddet representerte ingen direkte fare for personell, og oljen løste seg etter hvert opp i havet, slik at omfattende miljøskade ble unngått.
2. I januar 2008, i forbindelse med lasting av olje fra Draugen til tankfartøyet Navion Scandia, oppstod en uønsket hendelse som resulterte i at lasteslangen ble brutt. Dette førte til akutt utslipp av om lag 6 m³ olje til sjø.
3. I mai 2008 oppsto en oljelekkasje i et rør inne i det ene skiftet på Statfjord A. Av sikkerhetsmessige årsaker ble det pumpet totalt om lag 1 200 m³ med oljeholdig vann ut i sjøen.

Petroleumstilsynets oppfølging:

Petroleumstilsynet har gransket oljeutslippet fra Statfjord A og Draugen. Den siste hendelsen på Statfjord A er under gransking.

Resultatet

1. Statfjord A: Brudd i lasteslange
Granskingsrapporten fra Petroleumstilsynet, Statens forurensningstilsyn og Kystverket oppsummerer hendelsens forløp og bakenforliggende årsaker i:

- manglende mobilisering av beredskap
- mangelfull organisering og beskrivelse av ansvar
- manglende risikoforståelse og robusthet
- mangelfull styring med endringer
- mangelfull styring av vedlikehold.

StatoilHydro fikk varsel om pålegg 21. desember 2007 og 2. april 2008.

2. Draugen: Brudd i lasteslange

Petroleumstilsynets gransking avdekket syv avvik fra regelverkskrav. To av disse relateres til Shells mangelfulle ivaretagelse av operatørens påseplikt, samt mangelfull styring og oversikt over kontraktsforhold. Hos Teekay ble det funnet avvik innen vedlikeholdsstyring, kompetansestyring, oppfølging etter hendelser med bøyelasting og bruk av sikkerhetskritisk informasjon, styring av endringer og ledelsesoppfølging. Selskapene fikk derfor varsel om pålegg 3. april 2008.

Rapport og status

Teknisk integritet

Brønnsikkerhet

Det er boret over 2 000 lete- og produksjonsbrønner på norsk kontinentalsokkel. Enhver brønn representerer et bidrag til risiko for storulykker, både i forhold til mennesker, miljø og økonomiske verdier. Petroleumstilsynet gjennomførte i 2006 et prosjekt der det ble innhentet informasjon om tilstanden til over 400 brønner hos syv oljeselskaper. Gjennomgangen avdekket at hver femte brønn viser usikkerhet og svakhet i brønnintegriteten, med en overrepresentasjon av brønner boret på 90-

tallet. Dette kan ha sammenheng med aktivitetsvariasjoner, nedskjæringer og kostnadsfokusering i denne perioden. Myndighetene har utfordret industrien til samarbeid gjennom praktiske tiltak, for å sikre en god teknisk tilstand på brønnene.

Erfaringer fra prosjektet i 2006 tilsier at sikker brønnstyring gir god økonomi, fordi brønner boret på 90-tallet hadde større utfordringer enn en del eldre brønner med mer robust brønnedesign. I 2007 og 2008 har Petroleumstilsynet gjennomført tilsyn mot de selskapene som var omfattet av studien i 2006, for å få bekreftet at selskapene har tatt fatt i de problemstillingene som ble avdekket og gjen-

nomført de tiltakene som de selv hadde identifisert behov for. Tilsynet viste at selskapene i vesentlig grad har fulgt opp tiltakene. Petroleumstilsynet vil benytte erfaringene fra prosjektet bl.a. i forbindelse med utfordringer knyttet til brønnintegritet i brønner for injeksjon av CO₂.

Aldring av innretninger

Petroleumstilsynet har i 2007 fulgt opp industriens arbeid med å utvikle adekvate planleggingsmetoder for risikobasert inspeksjon av aldrende konstruksjoner. Petroleumstilsynet behandlet i 2007 søknad om samtykke til levetidsforlengelse for henholdsvis Valhall og Statfjord A. Det ble i tillegg gjennomført tilsyn med de to eldste landanleggene, Kårstø og Mongstad, i 2007. Temaet for tilsynet var teknisk og operasjonell integritet. Erfaringene fra tilsynet viser at problemstillinger vedrørende aldring og levetid stiller seg noe annerledes for landanlegg enn for innretninger til havs, idet rammebetingelsene for drift er forskjellige.

Vedlikeholdsstyring

Vedlikehold er av stor sikkerhetsmessig betydning, og blir viktigere etter hvert som innretningene eldes. I 2007 har Petroleumstilsynet ført tilsyn knyttet til vedlikeholdsstyring, med særlig oppmerksomhet på vedlikehold av systemer og utstyr som utgjør barrierer mot akutt oljeutslipp. Videre er det gjennomført tilsyn rettet mot vedlikeholdsstyring i storulykkesperspektiv på ett av landanleggene.

Tilsynene har blant annet vist at aktørene ikke på en fullgod måte kan dokumentere at de har tilstrekkelig oversikt over hvor det er behov for vedlikehold, hvor stort vedlikeholdsbehovet egentlig er og hvor store ressurser det krever. Det kan heller ikke dokumenteres godt nok at vedlikeholdsprogrammene står i forhold til den aktuelle risikoen, herunder storulykkesrisiko.

I november 2007 arrangerte Petroleumstilsynet et seminar for å presentere status og for å få næringen til å samle seg omkring et felles prosjekt for å løse definerte utfordringer.

Ledelsesinvolvering

Petroleumstilsynet har i 2007 gjennomført tilsyn og andre aktiviteter i forhold til ledelsesinvolvering for å skaffe oversikt over hvordan ledelsen i selskapene orienterer seg om realiteter med hensyn til storulykkesrisiko, herunder bemanning, kapasitet og kompetanse, for å kunne drive forsvarlig. Resultatene fra tilsyn viser blant annet en markant forskjell mellom selskapene. Det er avdekket en

rekke avvik hva angår funksjoner, som ikke er tilstrekkelig ivarettatt i forhold til regelverkets krav til styring. Videre er det avdekket flere avvik fra krav til vedlikeholdsstyring.

Integrerte operasjoner

Petroleumstilsynet har gjennom tilsynsvirksomhet i 2007 hatt møter med selskapene innen petroleumsvirksomheten, samt deltatt på konferanser og lignende, hvor det har vært fokus på å skape oppmerksomhet om viktigheten av at forbedret HMS må være et viktig mål og en driver for IO-utviklingen. Dette kan skje både gjennom at IO-løsningene reduserer HMS-risiko gjennom de tekniske løsningene og driftskonseptene, og ved at IO tas i bruk for å videreutvikle datagrunnlag og arbeidsprosesser innenfor selskapenes HMS-styring. Petroleumstilsynet har videre fokusert på hvordan IO kan påvirke storulykkesrisiko som en følge av endringer i menneskelige og organisatoriske/operasjonelle forhold. Det har vært gjennomført et seminar i samarbeid med partene og forskningsmiljøene for å øke kunnskapen om faktorer som har betydning i denne sammenheng. I tillegg er en rapport under utarbeidelse som sammenstiller og analyserer risikobildet knyttet til IO. Petroleumstilsynet har initiert og ledet en sesjon om risiko og sårbarhet på en internasjonal konferanse om IO.

Petroleumsnæringen kjennetegnes ved tett trepartssamarbeid ift. arbeid med sikkerhet og arbeidsmiljø. For å bidra i sikkerhetsarbeidet må Petroleumstilsynet ha god kunnskap om, og selv bruke, arbeidsprosesser, kunnskap og teknologi som næringen benytter. Petroleumstilsynet har derfor innført elektroniske samhandlingsløsninger i egen virksomhet.

Prekvalifisering av selskaper som rettighetshavere og operatører

Antall nye aktører på sokkelen har fortsatt å øke i 2007 og så langt i 2008. Det er nå omtrent 70 selskaper som er rettighetshavere, eller kvalifisert til å bli det, på norsk sokkel. Til sammenligning var det omtrent 15 selskaper i 1990-årene. Petroleumstilsynet utarbeider anbefalinger til Arbeids- og inkluderingsdepartementet vedrørende tildeling av rettigheter og operatørskap. Arbeidet med prekvalifisering bidrar til at det er blitt satt konsekvente krav til kompetanse og kapasitet til selskapenes organisasjoner i Norge, og til at disse kravene blir håndhevet i praksis.

Uavhengig av den vurdering som blir gjort i forbindelse med prekvalifisering, må selskapene

ved søknad om samtykke til aktivitet dokumentere samsvar med regelverkskrav, herunder krav til kompetanse og kapasitet, knyttet til den konkrete aktiviteten. I 2007 ble det eksempelvis nødvendig å avslå søknad om samtykke til leteboring fra et av operatørselskapene.

Hydrokarbonlekkasjer

Hydrokarbonlekkasjer, særlig i gassform, innebærer et betydelig risikopotensial på innretninger og anlegg i petroleumsvirksomheten. De er derfor gjenstand for stor oppmerksomhet både fra myndighetssiden og fra industrien selv. Myndighetene har sammen med partene identifisert problemområder, og utformet en strategi for håndteringen av disse. Etter at industrien nådde en tidligere målsetting om å halvere slike lekkasjer over en treårsperiode, satte industrien seg et nytt mål om en ytterligere halvering av denne typen lekkasjer. Dette målet ble nådd i 2007, og viser at målrettet innsats for å redusere risiko gir resultater.

Delmål 3: Bidra til å hindre sosial dumping

Strategier og tiltak

Det er bred enighet blant arbeidslivets parter og myndighetene om at veksten i antallet arbeidsinnvandrere etter EØS-utvidelsen i 2004 så langt har bidratt positivt til norsk økonomi, og avhjulpet mangel på arbeidskraft i flere bransjer, særlig i byggebransjen. Også fremover vil det være stort behov for utenlandsk arbeidskraft.

Samtidig har arbeidsinnvandringen ført med seg utfordringer. Det er avdekket en rekke tilfeller av useriøsitet og sosial dumping. Dette gjelder særlig i byggebransjen, men også innenfor verftsindustrien og annen industri, landbruket og deler av servicebransjen (renhold og hotell- og restaurant).

Problemene med sosial dumping synes først og fremst å være knyttet til arbeidstakere som er i Norge i forbindelse med tjenesteyting. Overgangsordningene for individuelle arbeidstakere fra de nye EØS-landene gjelder ikke for tjenesteytere, og virksomheter fra hele EØS-området kan for en avgrenset periode fritt medbringe egne arbeidstakere til Norge for å utføre tjenester. For slike såkalte utsendte arbeidstakere stilles det ikke særskilte krav til lønns- og arbeidsvilkår utover de som følger av arbeidsmiljølovens utsendingsregler og eventuelle allmenngjøringsforskrifter. Etter utsendingsreglene kreves det at norske regler om arbeidsmiljø, arbeidstid, ferie, inn- og utleie mv. skal gjelde også for utsendte arbeidstakere, mens allmenngjøringsforskriftene blant annet gir regler om lønnsvilkår.

Regjeringen la frem den første handlingsplanen mot sosial dumping i revidert nasjonalbudsjett for 2006. Planen inneholdt en rekke tiltak, der formålet har vært å bidra til å forhindre at sosial dumping brer om seg og blir et vedvarende problem i norsk arbeidsliv.

Etter Regjeringens syn er det sosial dumping både når utenlandske arbeidstakere utsettes for brudd på helse-, miljø og sikkerhetsregler, herunder regler om arbeidstid og krav til bostandard, og når de tilbys lønn og andre ytelser som er uakseptabelt lave sammenliknet med hva norske arbeidstakere normalt tjener eller som ikke er i tråd med gjeldende allmenngjøringsforskrifter. Sosial dumping er ikke akseptabelt. Det rammer også andre arbeidstakere og virksomheter i Norge. Det kan føre til urettferdig konkurranse med urimelig press på opparbeidede rettigheter og svekket rekruttering til særlige utsatte yrker og bransjer, og seriøse bedrifter kan tape oppdrag og kunder til useriøse aktører.

Den første handlingsplanen har vært meget sentral i arbeidet mot sosial dumping, og tiltakene i planen er nå i all hovedsak iverksatt. Særlig har styrkingen av Arbeidstilsynet vært av stor betydning, noe som har gitt etaten en viktig rolle i dette arbeidet. Den første handlingsplanen omfattet i tillegg utvidelse av oppdragsgivers ansvar (påseplikt), innsynsrett for tillitsvalgte, id-kort i byggebransjen, melde- og registreringsplikt for bemanningsforetak og innstramming i regelverket for inn- og utleie mellom produksjonsbedrifter. Vi erfarer nå at tiltakene har effekt. Arbeidstilsynet rapporterer om bedre forhold for utenlandske arbeidstakere.

Det betyr likevel ikke at problemene er løst. Tilsynsetaten avdekker fortsatt mange tilfeller av sosial dumping, og en rekke medieoppslag viser at det fremdeles pågår utnyttning av utenlandsk arbeidskraft flere steder, i form av underbetaling og grove brudd på arbeidsmiljøregelverket. Regjeringen mener derfor at problemstillingene som ble tatt opp i handlingsplanen fra 2006 fortsatt må følges med på, for eksempel når det gjelder bruken av inn- og utleie. Flere av de konkrete tiltakene er enten nylig innført eller er fortsatt ikke helt gjennomført. I tillegg er det behov for nye effektive tiltak.

Så langt er det først og fremst i byggebransjen at sosial dumping er avdekket, og de fleste av tiltakene har vært rettet mot denne bransjen. Imidlertid ser vi mange eksempler på sosial dumping også i andre bransjer. Dette gjelder f.eks. verftsindustrien og annen industri, landbruket, og ikke minst hotell- og restaurant- og renholdsbransjen. For disse bransjene har det hovedsakelig vært overgangsordningene for individuelle arbeidstakere fra

de nye EØS-landene som har gitt mulighet til å stille krav når det gjelder lønn, og for Arbeidstilsynet til å føre kontroll med sosial dumping.

Når overgangsordningene avvikles, senest i mai 2009, vil det samme regelverket gjelde både for individuelle og utsendte arbeidstakere. Det innebærer at det ikke vil være anledning til å stille krav til hvilken lønn som skal betales, med mindre det er vedtatt allmenngjøringsforskrifter. Også i lys av avviklingen er det behov for å iverksette ytterligere tiltak for å sikre likeverdige og ordnede forhold i alle deler av det norske arbeidsmarkedet. Dersom dette ikke lykkes, risikerer vi å få et todelt arbeidsliv hvor arbeidsinnvandrerne jobber mer eller mindre uregistert og med uakseptable lønns- og arbeidsvilkår.

Innenfor hotell- og restaurant- og renholdsbransjen er det noen særlige utfordringer. Det er avdekket uryddige forhold i form av brudd på helse-, miljø- og sikkerhetsregler og svart arbeid. I tillegg har disse bransjene lav organisasjonsgrad, arbeidstakere med løs tilknytning til arbeidsplassen, og mange mangler eller har ufullstendige arbeidskontrakter. Basert bl.a. på observasjoner gjort på tilsyn i disse bransjene, mener Arbeidstilsynet at risikoen for sosial dumping er høy og at det er behov for tiltak fra myndighetenes side. Erfaringen er at problemer som allerede finnes i enkelte bransjer ofte tydeliggjøres og forsterkes ved økt tilstrømming av arbeidstakere fra andre land. Dette innebærer at innsatsen mot sosial dumping må ses i sammenheng med andre deler av arbeidet på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet. Vi viser i denne sammenheng særlig til omtalen under delmål 5 *En politikk for utvikling av arbeidsmiljøloven og arbeidsmiljøarbeidet*.

Handlingsplan 2 mot sosial dumping

På Arbeids- og inkluderingsdepartementets erfaringskonferanse om sosial dumping 13. mai 2008, med deltakere fra partene i arbeidslivet og myndighetene, fikk Regjeringen gode innspill til ytterligere tiltak. Nedenfor følger en ny handlingsplan mot sosial dumping, som delvis bygger på disse innspillene. Planen omfatter tiltak som Regjeringen mener kan være viktige bidrag til å nå målet om et seriøst arbeidsmarked med ordnede lønns- og arbeidsvilkår for alle. Regjeringen vil også legge stor vekt på gjennomføring og oppfølging av den første handlingsplanen mot sosial dumping, for å sikre at tiltakene som allerede er iverksatt skal få optimal effekt. Den nye handlingsplanen må ses i sammenheng med tiltakene i den første handlingsplanen, og at overgangsordningene oppheves.

Handlingsplanen må dessuten ses i sammenheng med Regjeringens intensivering av arbeidet

mot økonomisk kriminalitet, jf. St.prp. nr. 1 (2008–2009) for Finansdepartementet, del I, kapittel 2.5. Regjeringens handlingsplan mot økonomisk kriminalitet 2004 – 2007 inneholdt flere viktige tiltak rettet mot bekjempelse av svart arbeid. Det er besluttet at det høsten 2008 skal settes i gang et arbeid med en ny handlingsplan mot økonomisk kriminalitet.

For å komplettere innsatsen mot sosial dumping, har Regjeringen også etablert en strategi for et anstendig arbeidsliv – arbeidstakerrettigheter globalt, jf. nærmere omtale under delmål 5.

Regjeringen vil samarbeide med arbeidslivets parter i det videre arbeidet mot sosial dumping.

Økte ressurser til Arbeidstilsynet

Arbeidstilsynet har siden 2004 hatt en sentral oppgave med å føre tilsyn med at utenlandske arbeidstakere får de lønns- og arbeidsvilkår de har krav på, og Regjeringen har sørget for en klar styrking av etatens budsjett.

Innsatsen mot sosial dumping er svært ressurskrevende både kompetanse- og tidsmessig. Det kan bl.a. være utfordrende å få brakt på det rene hva som er sakens faktum. F.eks. kommer Arbeidstilsynet ofte over doble sett arbeidskontrakter. Dette er forhold som det er utfordrende å avdekke. Det er behov for å ha medarbeidere i etaten med spisskompetanse på feltet og som får mulighet til å arbeide kontinuerlig med relativt kompliserte saker. Styrket innsats mot nye bransjer, med økende utfordringer knyttet til sosial dumping, vil i tillegg være svært ressurskrevende og bli en stor tilsynsmessig utfordring for Arbeidstilsynet.

Regjeringen vil sikre tilsynsetaten økte ressurser i innsatsen mot sosial dumping. I tråd med dette foreslås det en styrking av Arbeidstilsynets budsjett med 10 mill. kroner.

Effektivisering av allmenngjøringsordningen

Allmenngjøring av tariffavtaler er et av de mest sentrale virkemidlene mot sosial dumping, særlig for å sikre lønns- og arbeidsvilkårene for utsendte arbeidstakere. Når overgangsordningene oppheves, vil allmenngjøring også bli viktig for individuelle arbeidstakere som ansettes i norske virksomheter, fordi det da ikke vil gjelde krav til lønn som følge av kravet om arbeids- og oppholdstillatelse. Mer utstrakt bruk av allmenngjøring vil medføre at andre nylig gjennomførte tiltak som er knyttet opp mot allmenngjøringsordningen, bl.a. innsynsrett og Arbeidstilsynets kompetanse til å føre tilsyn, vil få et bredere virkeområde.

Selv om de ovennevnte endringene i allmenngjøringsloven har bidratt til å gjøre ordningen mer

effektiv, mener Regjeringen det er behov for ytterligere endringer for å sikre at allmenngjøringsordningen blir et enda bedre virkemiddel. Det vil særlig bli sett på tiltak som kan bidra til redusert saksbehandlingstid i Tariffnemnda. Det vises i denne sammenheng til at begjæringer om allmenngjøring av Verkstedsoverenskomsten i skips- og verftsindustrien og Landsoverenskomsten for elektrofagene i hele landet har vært til behandling i nemnda i nærmere ett år uten at sakene er blitt ferdigbehandlet. Regjeringen vil vurdere både kravet til dokumentasjon og om saksbehandlingsreglene for Tariffnemnda kan endres, slik at saksbehandlingen i nemnda kan bli enklere og gå raskere.

Per i dag har Tariffnemnda vedtatt forskrifter om allmenngjøring for byggebransjen i hele landet, elektrofagene i Oslo og Akershus og for enkelte petroleumsanlegg på land. Ved opphør av overgangsordningene er det, som det fremgår over, en risiko for at flere bransjer i økende grad vil være utsatt for sosial dumping. Det kan reises spørsmål om dagens allmenngjøringsordning passer like godt for enkelte av disse bransjene, som for byggebransjen. Blant annet vil mindre ressurser og lav organisasjonsgrad f.eks. innenfor hotell- og restaurant- og renholdsbransjen, kunne gjøre det vanskelig å få fremmet en begjæring om allmenngjøring.

Regjeringen vil utrede hvordan allmenngjøringsordningen kan forbedres slik at den kan bli et mest mulig effektivt virkemiddel også for nye bransjer.

Solidaransvar for oppdragsgivere etter allmenngjøringsloven

Det er arbeidsgiver som har ansvaret for å utbetale lønn etter allmenngjøringsvedtak til egne arbeidstakere. Et solidaransvar vil innebære at også oppdragsgiver får et ansvar for lønnsutbetalingen.

Spørsmålet om det bør innføres et solidaransvar ble vurdert i Ot.prp. nr. 56 (2006-2007) om endringer i arbeidsmiljøloven og allmenngjøringsloven om innleie, påseplikt for oppdragsgivere og innsynsrett for tillitsvalgte mv. Proposisjonen ble vedtatt i Stortinget 12. juni 2007. I proposisjonen ble det lagt til grunn at det i denne omgang ville føre for langt å innføre et slikt ansvar. Det ble imidlertid understreket at det ville bli nødvendig å følge utviklingen på arbeidsmarkedet tett, og i lys av utviklingen foreta en løpende vurdering av behovet for å ansvarliggjøre oppdragsgivere i enda større grad.

Arbeidstakersiden har i flere omganger påpekt at det er behov for å innføre solidaransvar for oppdragsgivere når det gjelder lønns- og arbeidsvilkår etter allmenngjøringsforskrifter. Det anføres bl.a. at vi ikke har egnede virkemidler til å sørge for at utsendte arbeidstakere faktisk får utbetalt den løn-

nen de har krav på. Arbeidstakersiden mener dessuten at solidaransvar vil være et kraftfullt tiltak som vil kunne gjøre at andre tiltak vurderes som overflødige, og således fremstå som mindre byrdefullt for virksomhetene.

På erfaringskonferansen 13. mai 2008 var innføring av solidaransvar et sentralt krav fra arbeidstakersiden.

Regjeringen vil igangsette en utredning av en modell for solidaransvar etter allmenngjøringsloven. I tillegg til å sikre faktisk lønnsutbetaling, er siktemålet for et solidaransvar å gi oppdragsgivere sterkere motivasjon til å velge seriøse underleverandører.

I utredningen vil vi se nærmere på ulike utenlandske ordninger for solidaransvar bl.a. i Tyskland og Nederland. Det må vurderes når et slikt ansvar eventuelt skal inntre (skal det f.eks. være et ansvar der oppdragsgiver og arbeidsgiver fullt ut hefter sammen slik at det er opp til arbeidstaker hvem han vil fremme krav overfor, eller skal arbeidstaker først kunne rette krav mot oppdragsgiver etter å ha foretatt inndrivelsesskritt mot arbeidsgiver), adgangen til å kreve regress fra arbeidsgiver, om det skal gjelde unntak fra solidaransvaret, situasjonen der arbeidsgiver er konkurs, herunder forholdet til lønnsgarantiordningen osv. Det vises for øvrig til at Finansdepartementet sommeren 2005 igangsatte et arbeid med å utrede om det bør innføres regler om solidaransvar for hovedentreprenør for betaling av skatter og avgifter i entrepriseforhold. Et solidaransvar knyttet opp mot allmenngjøringsordningen vil måtte ses i sammenheng med dette arbeidet.

Id-kort i renholdsbransjen

Renholdsbransjen sysselsetter mange innvandrere med kort botid i Norge. Bransjen preges av lav organisasjonsgrad både hos arbeidsgivere og arbeidstakere. I de siste årene har organisasjonene i bransjen påpekt at arbeidsmiljøstandarden er i fare, og at det opererer en rekke aktører i markedet som ikke følger kravene til arbeidsvilkår og arbeidsmiljø. Det er dokumentert at deler av bransjen opererer med svart arbeid, og dermed utgjør en utfordring også for andre myndigheter enn arbeidsmiljømyndighetene.

Plikten til å ha id-kort i bygge- og anleggsbransjen har bred støtte både på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden. Innføring av en tilsvarende plikt til å ha id-kort i renholdsbransjen vil etter Regjeringens syn kunne være et hensiktsmessig og virkningsfullt tiltak i forhold til utfordringene også i denne bransjen. Det legges til grunn at en id-kortordning vil kunne gi

Boks 6.6 Handlingsplan 2 mot sosial dumping

Tiltakene i Regjeringens første handlingsplan mot sosial dumping fra 2006 er nå iverksatt. Handlingsplanen har hatt effekt, og det rapporteres om færre alvorlige tilfeller av sosial dumping, særlig i byggebransjen. Likevel er utfordringene med å sikre et seriøst arbeidsliv betydelige, i byggebransjen så vel som i andre bransjer, herunder i servicesektoren. I tillegg skal overgangsordningene for individuelle arbeidstakere fra nye EU-land oppheves senest 1. mai 2009. Regjeringen foreslår derfor en handlingsplan 2 mot sosial dumping.

Økte ressurser til Arbeidstilsynet

Regjeringen vil sikre tilsynsetaten økte ressurser til innsatsen mot sosial dumping. I tråd med dette foreslås det en styrking av Arbeidstilsynets budsjett med 10 mill. kroner.

Effektivisering av allmenngjøringsordningen

Regjeringen vil utrede hvordan allmenngjøringsordningen kan forbedres slik at den kan bli et mest mulig effektivt virkemiddel også for nye bransjer.

Solidaransvar for oppdragsgivere etter allmenngjøringsloven

Regjeringen vil igangsette en utredning av en modell for solidaransvar etter allmenngjøringsloven. I tillegg til å sikre faktisk lønnsutbetaling, er siktemålet for et solidaransvar å gi oppdragsgivere sterkere motivasjon til å velge seriøse underleverandører.

Id-kort i renholdsbransjen

Regjeringen vil utrede hvilke krav som bør stilles for å gjøre id-kort til et egnet virkemiddel mot sosial dumping i renholdsbransjen. Regjeringen vil også vurdere om id-kort vil være hensiktsmessig i andre bransjer.

Regionale verneombud i hotell- og restaurantbransjen

Regjeringen vil, i lys av erfaringene fra dagens ordning i bygge- og anleggsbransjen, innføre regionale verneombud i hotell- og restaurantbransjen.

Rett til yrkesskedeforsikring

Regjeringen vil iverksette tiltak for å bedre informasjonen om regelverket om yrkesskedeforsikring, slik at arbeidsgivere blir kjent med sine forpliktelser og arbeidstakere får kjennskap til hvilke rettigheter de har hvis ulykker inntreffer.

Informasjon og veiledning

Regjeringen vil sikre at Arbeidstilsynet prioriterer sitt ansvar og sine oppgaver med å informere og veilede arbeidstakere og virksomheter om rettigheter og plikter i norsk arbeidsliv.

Tiltak mot sosial dumping i landbruket

Regjeringen vil, gjennom kontakt med landbrukets organisasjoner, bidra til satsing på informasjon til foretak i landbruket som bruker utenlandsk arbeidskraft. Arbeidstilsynets tilsyn rettet mot sosial dumping i landbrukssektoren vil intensiveres.

tilsynsmyndighetene en bedre oversikt over aktørene, slik at kontrollen med helse, miljø og sikkerhet, ansettelsesforhold og krav til virksomhetenes seriøsitet kan følges opp på en bedre måte.

Utfordringene i renholdsbransjen er imidlertid sammensatte og forskjellige fra byggebransjen, slik at ordningen i byggebransjen ikke kan overføres direkte. Renholdsbransjen kjennetegnes blant annet ved få eller ingen krav til fast produksjonssted, og at de ansatte arbeider spredd i andre bedrifiers lokaler. Det blir derfor viktig å finne en god løsning på avgrensningen av plikten til å ha id-kort for renholdsarbeidere.

Regjeringen vil utrede hvilke krav som bør stilles for å gjøre id-kort til et egnet virkemiddel mot sosial dumping i renholdsbransjen. Regjeringen vil

også vurdere om id-kort vil være hensiktsmessig i andre bransjer.

Regionale verneombud i hotell- og restaurantbransjen

I en undersøkelse publisert av NAV EURES 30. juli 2008 framgår det at 56 pst. av virksomhetene innen hotell- og restaurantbransjen har hatt ansatte fra ett eller flere EØS-land de siste tolv måneder. Antallet arbeidsinnvandrere og utenlandske arbeidstakere i bransjen er stort. Dette er samtidig en bransje som gjennom flere år har sysselsatt mange innvandrere som er bofaste i Norge. Det er kjent at deler av bransjen er preget av svart arbeid og illegale forhold.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har fått gjennomført en undersøkelse av ordningen med regionale verneombud i bygge- og anleggsbransjen. Undersøkelsen viser en bred enighet om at ombudene gjør en viktig jobb for å bedre helse, miljø og sikkerhet og forebygge ulykker og skader i bygge- og anleggsbransjen. Arbeidstilsynet rapporterer i tillegg at de har et svært godt samarbeid med ombudene i forbindelse med tilsyn med sosial dumping. Arbeidstakersiden mener at en ordning med regionale verneombud vil kunne bidra til mer ordnede forhold også i hotell- og restaurantbransjen og har bedt om at det vurderes å innføre regionale verneombud i denne bransjen.

Regjeringen vil, i lys av erfaringene fra dagens ordning i bygge- og anleggsbransjen, innføre regionale verneombud i hotell- og restaurantbransjen. Det vil være nødvendig å utrede nærmere oppgavene, kostnader og mulige finansieringsordninger. Også for andre servicebransjer kan det være aktuelt å vurdere regionale verneombud.

Rett til yrkesskadeforsikring

Utenlandske arbeidstakere fra de nye EØS-landene som jobber i Norge, skal være omfattet av en yrkesskadeforsikringsordning enten i hjemlandet eller i Norge. Arbeidsinnvandrere ansatt i norske virksomheter skal omfattes av den norske ordningen for yrkesskadeforsikring, og har rett til erstatning ved yrkesskade på lik linje med norske arbeidstakere. Det kan imidlertid se ut til at det hersker usikkerhet og manglende kunnskap om yrkesskadeforsikringsregelverket både blant arbeidsgivere og arbeidstakere.

Regjeringen vil iverksette tiltak for å bedre informasjonen om regelverket om yrkesskadeforsikring, slik at arbeidsgivere blir kjent med sine forpliktelser og arbeidstakere får kjennskap til hvilke rettigheter de har hvis ulykker inntreffer.

Informasjon og veiledning

Det er et mål å presentere relevant informasjon om arbeidsinnvandring på en lettere tilgjengelig og mer helhetlig og brukervennlig måte. Bedre og mer samordnet informasjon forutsetter innsats på flere områder. Det vil bli satt i gang et arbeid for å vurdere en egen nettportal som inngang til all relevant informasjon som gjelder arbeidsinnvandring og tjenesteimport, jf. St. meld. nr. 18 (2007-2008) Arbeidsinnvandring. Se også omtale under punkt 2.2.3 Arbeidsmarkedspolitikken, Arbeidsinnvandring.

Arbeidstilsynet har kommet langt i arbeidet med å utvikle en bedre informasjonstjeneste for

utenlandske arbeidstakere. Følgende tiltak vurderes utvidet eller videreutviklet:

- Flere felles informasjons- og saksbehandlingskontorer for utenlandske arbeidstakere med representanter fra de mest berørte instansene, herunder Arbeidstilsynet, der det gis informasjon og veiledning om rettigheter og plikter og utføres enkel saksbehandling, jf. omtale under resultatområde 10, delmål 1.1 Tilrettelegging for arbeidsinnvandring.
- Polsk nettside og polsk telefonsvartjeneste. Det vurderes å utvide disse tjenestene, både med hensyn til omfang og til flere språk.
- Avtaler med arbeidstilsynsmyndigheter i Polen og de baltiske landene om utveksling av informasjon. Arbeidstilsynet vurderer å igangsette et arbeid med å fremforhandle en tilsvarende avtale med Romania.
- Informasjonsmateriell på relevante språk. Det er utarbeidet omfattende informasjonsmateriell rettet mot byggebransjen. Tilsvarende informasjonsmateriell skal utarbeides for nye bransjer, i første omgang rettet mot hotell- og restaurant- og renholdsbransjen.
- Arbeidstilsynets funksjon som samarbeidskontor etter arbeidsmiljølovens utsendingsregelverk, med bl.a. plikt til å samarbeide med tilsvarende kontor i øvrige EØS-land om informasjonsutveksling. Det er behov for en mer operativ videreutvikling, bl.a. ved informasjon, telefon og e-postservice for utenlandske virksomheter hvor de kan få veiledning i gjeldende regelverk.

Regjeringen vil sikre at Arbeidstilsynet prioriterer sitt ansvar og sine oppgaver med å informere og veilede arbeidstakere og virksomheter om rettigheter og plikter i norsk arbeidsliv.

Tiltak mot sosial dumping i landbruket

Regjeringen vil, gjennom kontakt med landbrukets organisasjoner, bidra til satsing på informasjon til foretak i landbruket som bruker utenlandsk arbeidskraft for å hindre sosial dumping i landbruket. Arbeidstilsynets tilsyn rettet mot sosial dumping i landbrukssektoren vil intensiveres.

Aktuelle organisasjoner er bl.a. Norges Bonde- og Småbrukarlag, Landbrukets Arbeidsgiverforening og Norges Gartnerforbund. Gjennom media, internett, kurs og kampanjer drives det holdningsskapende arbeid. Organisasjonene har i samarbeid med Arbeidstilsynet utarbeidet veiledningsmateriell til jordbruksforetak som ønsker å bruke utenlandsk arbeidskraft.

En kvalitativ og kvantitativ analyse av bruken av utenlandsk arbeidskraft i landbruket vil være viktig.

*Rapport og status**Handlingsplan mot sosial dumping 2006*

Tiltak	Oppsummering av rapport og status
Styrke tilsynsetatenes sanksjonsmidler	– Kompetanse til å bruke pålegg, tvangsmulkt og stansing fra 1. desember 2006.
Øke ressursene til tilsyn	– 4 mill. kroner i revidert budsjett 2006 med helårsvirkning på 8 mill. kroner i 2007. Ytterligere 5 mill. kroner i revidert budsjett 2007 med helårseffekt på 10 mill. kroner i 2008.
Ryddigere forhold ved inn- og utleie og forbedringer i ordningen med allmenngjøring av tariffavtaler	– Endringer i arbeidsmiljøloven og allmenngjøringsloven vedtatt av Stortinget i juni 2007. Forskrift om informasjons-, påseplikt og innsynsrett i kraft 14. mars 2008. – Forskrift om bemanningsforetak vedtatt juni 2008 – i kraft i løpet av høsten 2008. – Innstramming i adgangen til inn- og utleie av arbeidskraft mellom produksjonsbedrifter – i kraft 1. juli 2008.
Krav om norske lønns- og arbeidsvilkår i kommunale anbudsprosesser	– Forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter – i kraft 1. mars 2008.
Utvidet byggherreansvar og id-kort i byggenæringen	– Regler om id-kort for bygge- og anleggsbransjen vedtatt med virkning fra 1. januar 2008. – Forskrift om lønns- og arbeidsvilkår i offentlige kontrakter gir oppdragsgiver plikt til å kontrollere, og rett til å kreve, at underleverandører dokumenterer lønns- og arbeidsvilkår for sine arbeidstakere – Tilsvarende gjelder etter forskrift om informasjons-, påseplikt og innsynsrett i lønns- og arbeidsvilkår i henhold til allmenngjøringsforskrifter.
Gjennomføre tiltak i kystfarten og landbruket	– Arbeidstillatelser for utenlandske sjøfolk på utenlandsregistret skip foreslås gjeninnført. Forslag til forskriftsbestemmelser har vært ute på høring, og er til behandling i departementet. – Arbeidstilsynet gjennomfører årlig tilsynsinnsats mot sesongarbeidskraft i landbruket.
Utvikle statistikk- og analysegrunnlaget	– Statistisk sentralbyrå har utvidet sine informasjonssider og styrket analysen av omfanget av arbeidsinnvandrere med korttidsopphold. Innføring av id-kort bidrar til at flere registrerer seg. – Fafo har gjennomført flere undersøkelser om og med arbeidsinnvandrere i Norge, bl.a.: – Rapport fra Nordisk ministerråd: Arbeidsmobilitet fra de nye EU-landene til Norden – utviklingstrekk og konsekvenser. Representanter fra departementet har deltatt i nordisk kontaktgruppe som har bidratt til rapporten. – Undersøkelse om arbeidsmiljø og arbeidsvilkår for polske arbeidsinnvandrere i Oslo-området.
Regionale verneombud	– Gjennomgang av ordningen er gjennomført høsten 2007. Eventuelle nye tiltak blir vurdert.

Tiltak	Oppsummering av rapport og status
Bedre samordning av innsatsen fra statlige etater	– Samarbeid mellom berørte departementer. – Samarbeid på etatsnivå, særlig når det gjelder Servicesenteret for Arbeidsinnvandrere i Oslo. – Samordnede tilsyn gjennomføres mellom Arbeidstilsynet, Skatteetaten og politiet etter regionale og lokale avtaler.
Styrke samarbeidet mellom myndighetene og partene i arbeidslivet	– Arbeidsinnvandring og sosial dumping er jevnlig tema i Arbeidslivspolitisk råd. – Jevnlig kontakt mellom tilsynsetatene og partene sentralt og lokalt.

Nærmere omtale av enkelte tiltak

Styrking av Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet – ressurser og andre virkemidler

Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet fikk fra 1. desember 2006 hjemmel til å ta i bruk sine ordinære virkemidler, pålegg, stansing og tvangsmulkt, også ved tilsyn med allmenngjøringsloven og utlendingsloven. Arbeidstilsynet rapporterer at en streng reaksjonskjede blir tatt i bruk der det avdekkes sosial dumping. Det er fortsatt utfordringer knyttet til å få avdekket alle tilfeller av sosial dumping, men det er likevel en klar tendens til at flere virksomheter nå følger norske regler om lønns- og arbeidsvilkår.

Arbeidstilsynet

Arbeidstilsynet har i 2007 trappet opp innsatsen mot sosial dumping. Mens etaten i 2006 gjennomførte om lag 1 100 tilsyn på arbeidsplasser med utenlandske arbeidstakere, ble det i 2007 gjennomført om lag 2 100 slike tilsyn. Etaten har samtidig fått bedre kapasitet til oppfølging av dette ressurskrevende arbeidet.

I satsingen mot sosial dumping har Arbeidstilsynet brukt reaksjoner i 6 av 10 tilsyn. I 2007 ble det i alt gitt 3 200 reaksjoner. Dette omfatter reaksjoner på farlig arbeid og ulovlige lønns- og arbeidsvilkår, herunder ulovlig innkvartering.

Arbeidstilsynet anmeldte 25 virksomheter til politiet i 2007, mot 45 i 2006. Nedgangen er et resultat av at Arbeidstilsynet nå kan benytte sine ordinære virkemidler (gi pålegg og bruke tvangsmulkt og stansing) også ved tilsyn etter allmenngjørings- og utlendingsloven.

Arbeidstilsynet rapporterer at det har skjedd en bedring av situasjonen. Arbeidsinnvandrere ansatt i norske virksomheter har nå oftere lovlig lønns- og arbeidsvilkår enn hva en så tidlig i 2007. Det ser ut til at utsendte arbeidstakere på oppdrag for sin utenlandske virksomhet i Norge har høyest

risiko for ulovlige lønns- og arbeidsvilkår. Grove brudd på lønnsbestemmelser forekommer fortsatt, men avdekkes sjeldnere nå enn tidlig i 2007. Regelverket om lønn er etter hvert godt kjent av arbeidstakere og arbeidsgivere. Denne utviklingen er registrert i byggebransjen og i landbruket. Mer bruk av arbeidsinnvandrere i andre bransjer og økt tilsynsinnsats mot disse i 2008 og 2009 kan medføre at det blir avdekket flere grove tilfeller av sosial dumping i disse bransjene.

Petroleumstilsynet

Antallet utenlandske arbeidstakere på petroleumsanleggene ble i 2007 kraftig redusert, og på slutten av året var det nesten ingen utenlandske arbeidstakere fra de nye EØS-landene på landanleggene. Dette skyldes at den utenlandske arbeidskraften i all hovedsak er knyttet til byggevirksomhet, mens anleggene nå er gått over i driftsfase. Petroleumstilsynet har derfor kun gjennomført én tilsynsaktivitet med arbeidsinnvandring som tema i 2007. Det ble ikke avdekket brudd på allmenngjøringsforskriften, men det ble registrert enkelte avvik knyttet til mangelfull håndtering av språkforskjeller.

I arbeidet mot sosial dumping i 2007 har Petroleumstilsynet for øvrig arbeidet med å

- utarbeide kriterier for bruk av nye sanksjonsmidler under allmenngjøringsloven
- utvikle kunnskapsgrunnlaget for tilsyn med arbeidsinnvandring og sosial dumping
- sikre informasjon til arbeidstakerne og arbeidsgiversiden, blant annet ved å delta i utviklingen av tre informasjonsbrosjyrer i samarbeid med Arbeidstilsynet, NAV, Skatteetaten og Utlendingsdirektoratet.

Id-kort i bygge- og anleggsbransjen

Ordningen med id-kort i bygge- og anleggsbransjen trådte i kraft 1. januar 2008. Alle som utfører arbeid på byggeplasser skal ha id-kort. Arbeidsgi-

ver er ansvarlig for å bestille id-kort til sine arbeidstakere. Bare virksomheter som er lovlig registrert i enkelte offentlige registre i Norge får utstedt id-kort til sine arbeidstakere.

Id-kortordningen vil kunne bidra til å styrke seriøsiteten i den norsk bygge- og anleggsbransjen og redusere mulighetene for svart arbeid og andre lovbrudd. Arbeidstilsynet fører tilsyn med ordningen. Ordningen er hjemlet i arbeidsmiljøloven, og den vil lette Arbeidstilsynets og Petroleumsstilsynets tilsynsarbeid på bygge- og anleggsplasser. Etter en innføringsperiode første halvår 2008, blir bestemmelsene fulgt sterkere opp i tilsynet høsten 2008. Virksomheter som ikke har påbegynt prosess for å skaffe id-kort for sine ansatte blir pålagt å gjøre dette. Virksomheter som ikke viser vilje til å følge bestemmelsene vil bli stanset inntil søkeprosessen er startet.

Endringer i inn- og utleieregelverket og allmenngjøringsordningen

Med bakgrunn i handlingsplanen vedtok Stortinget i juni 2007 endringer i regelverket for inn- og utleie og i allmenngjøringsloven, jf. Ot.prp. nr. 56 (2006-2007).

Endringene innebærer en innstramming i adgangen til inn- og utleie av arbeidskraft mellom produksjonsbedrifter. Videre ble det gitt hjemler for å fastsette forskrifter om innsyn i lønns- og arbeidsvilkår, utvidet ansvar for oppdragsgivere til å påse at oppdragstakere etterlever allmenngjøringsforskrifter og for å opprette en registreringsordning for vikarbyråer/bemanningsforetak.

Forskriften om informasjons- og påseplikt og innsynsrett trådte i kraft 14. mars 2008. Arbeidstilsynet mener at de nye reglene om påseplikt for oppdragsgivere vil bidra til å forenkle tilsynet, særlig overfor utenlandske virksomheter. Samtidig vil påseplikten bidra til at norske oppdragsgivere i økende grad stiller krav til, og kontrollerer, sine utenlandske underleverandører. Dette vil lette situasjonen for tilsynsmyndighetene, som i større grad kan rette tilsynet inn mot den useriøse delen av arbeidslivet.

Forskriften om bemanningsforetak ble vedtatt i juni 2008, og vil tre i kraft høsten 2008. I henhold til forskriften vil det være ulovlig å leie inn arbeidstakere fra bemanningsforetak som ikke er innmeldt i registeret opprettet for dette. For å bli registrert må bemanningsforetaket bl.a. dokumentere at de er registrert i de offentlige registre som forskriften krever. Det stilles også krav om at virksomheten skal ha en representant i Norge. Registeret for bemanningsforetak er lagt til Arbeidstilsynet, som også vil føre tilsyn med regelverket.

Krav om norske lønns- og arbeidsvilkår i kommunale anbudsprosesser

ILO-konvensjon nr. 94 om arbeidsklausuler i offentlige arbeidskontrakter ble i utgangspunktet implementert i norsk rett ved et rundskriv fra Fornyings- og administrasjonsdepartementet. Utvidelse av kravene i konvensjonen til også å gjelde kommunal sektor er gjennomført med virkning fra 1. mars 2008. Dette innebærer at all offentlig virksomhet som faller inn under virkeområdet til lov om offentlig anskaffelser er forpliktet til å ta inn klausuler i bygge- og tjenestekontrakter om at oppdragstakeres arbeidstakere skal ha lønns- og arbeidsvilkår i samsvar med norske tariffavtaler, eller det som ellers er vanlig i Norge.

Utvikling av statistikk- og analysegrunnlag

Vi har i løpet av de siste årene fått vesentlig bedre oversikt over arbeidsinnvandringen til Norge. Dette gjelder både den individuelle innvandringen og tjenesteinnvandringen, men særlig tjenesteinnvandringen er fortsatt et felt der kunnskapen er noe mangelfull. Ordningen med id-kort ser imidlertid ut til å ha ført til at flere innenfor bygge- og anleggsbransjen oppfyller sine registreringsplikter, noe som også fører til bedre kunnskap og oversikt. Id-kortordningen vil etter hvert også kunne gi god statistisk informasjon om arbeidstakerne i bygge- og anleggsbransjen.

Gjennom arbeidet med stortingsmeldingen om arbeidsinnvandring (St.meld. nr. 18 (2007-2008)) har vi fått økt kunnskap om hvem som kommer, hva slags behov norsk næringsliv har, effekten av arbeidsinnvandringen på norsk økonomi, mv. Se nærmere omtale under resultatområde 2 Arbeidsmarked og resultatområde 10 Beskyttelse og innvandring.

Arbeidstilsynet har i år gjennomført en spørreundersøkelse blant 1 900 nordmenn om holdninger til arbeidsinnvandring og sosial dumping. Målgruppene for undersøkelsen har vært forbrukere. Undersøkelsen viser at mange arbeidstakere opplever eller mistenker at det foregår sosial dumping i sin bransje. Det fremgår også av undersøkelsen at åtte av ti nordmenn vil boikotte virksomheter som driver sosial dumping.

Informasjon og veiledning

Arbeidstilsynet har opprettet en polsk nettside. Etatens svartjeneste besvarer telefon- og e-posthenvendelser fra polskspråklige arbeidstakere på polsk. I samarbeid med partene i byggebransjen har Arbeidstilsynet laget en ny kortfattet og enkel

publikasjon på flere språk, rettet mot utenlandske arbeidstakere i byggebransjen.

Arbeidstilsynet, politiet, Skatteetaten og Utlendingsdirektoratet har etablert et felles servicesenter for utenlandske arbeidstakere i Oslo. Servicesenteret er et landsdekkende besøkssenter, og har medarbeidere som snakker engelsk, italiensk, polsk, russisk og spansk.

Servicesenteret er opprettet for:

- EØS-borgere med hovedformål arbeid i Norge og deres familiemedlemmer
- fagutdannede fra land utenfor EØS og deres familiemedlemmer
- arbeidsgivere for ovennevnte personer.

På Servicesenteret kan man søke om arbeids- eller oppholdstillatelse, søke om skattekort, melde innvandring, melde flytting til folkeregisteret og få informasjon om rettigheter og plikter i arbeidsforholdet, blant annet om arbeidskontrakter, arbeidstid og lønn.

Arbeidet med å utforme en informasjonsstrategi omtales i stortingsmeldingen om arbeidsinnvandring. Se nærmere om dette under resultatområde 2 Arbeidsmarked og resultatområde 10 Beskyttelse og innvandring.

Delmål 4: Øke omfang og kvalitet på kunnskap om arbeidsmiljø, arbeidsrett og storulykkesrisiko

Her omtales statistikk- og dokumentasjonssystemer, det nasjonale arbeidshelseinstituttet, samt relevante programmer i Norges forskningsråd og andre større særskilte forskningsinnsatser. Når det gjelder øvrig løpende FoU-virksomhet og kunnskapsproduksjon knyttet til arbeidsmiljø- og sikkerhetsforvaltning og den løpende politikkutviklingen, henvises det til omtale under de respektive delmål.

Strategier og tiltak

Arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet er kunnskapsintensivt og bredt faglig sammensatt. Det spenner fra teknisk, medisinsk, kjemisk og biologisk til juridisk og samfunnsvitenskapelig forskning, og har et spesielt og utfordrende behov for kunnskap om samvirkende eksponeringsforhold og effekter. Samtidig er det viktig å se arbeidsmiljøforskning i sammenheng med forskning bl.a. om arbeidsmarkedets og sosial- og trygdeordningenes funksjonsmåte.

Det er behov for bedre kunnskap om både kjemiske/fysiske og psykososiale/organisatoriske faktorerens betydning for arbeidsmiljø, helse, sykefravær og uføretrygding. Arbeidstid og ansettelses-

forhold er også sentrale tema. Det samme gjelder organisasjonsforhold, tariffavtaler og andre spørsmål innenfor det tariffrettslige området. Videre er lønns- og arbeidsvilkår for utsatte grupper, bl.a. som følge av stadig økende arbeids- og tjenesteinnvandring, også et område der kunnskapsbehovet er stort. I denne sammenhengen er sosial dumping og HMS-konsekvenser av økt arbeidsinnvandring nye områder med behov for forskning. Arbeidstilsynets og Petroleumsstilsynets ferske prosjekter med fokus på kjemisk arbeidsmiljø har også bidratt til å tydeliggjøre et fortsatt behov for kunnskapsutvikling og innsats innen dette feltet, hvor potensielle helseskader kan være alvorlige. Som omtalt under delmål 1, vil arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene prioritere innsatsen for økt kunnskapsinnhenting og tilsyn for å forebygge helsefarlig kjemikaliebruk i arbeidslivet.

Skape og formidle kunnskap om sammenhengen mellom arbeid og helse

Statens arbeidsmiljøinstitutt er det nasjonale forskningsinstituttet på området arbeidsmiljø og arbeidshelse. Instituttet retter oppmerksomheten mot feltene kjemisk og biologisk arbeidsmiljø, arbeidsrelaterte muskel- og skjelettplager samt psykososiale og organisatorisk betingede arbeidsmiljøforhold. Instituttet vil utnytte sin erfaring på vekselvirkninger mellom disse faktorene for å bidra med vitenskapsbasert kunnskap på arbeidsmiljøfeltet generelt. Videre vil instituttet bidra til økt kunnskap i arbeidet med et inkluderende arbeidsliv og til overvåking av arbeidsmiljøfaktorer av betydning for helse. Instituttet er en sentral samarbeidspartner for Arbeidstilsynet og Petroleumsstilsynet. Andre viktige målgrupper for samarbeid er arbeidslivets parter, helsevesenet inkludert bedriftshelsetjenesten og de arbeidsmedisinske avdelingene, samt andre forskningsmiljøer. (Se også omtale under kap. 643)

Bedre samordning av eksisterende kunnskap om arbeidsmiljø og arbeidshelse

NOA er en avdeling under Statens arbeidsmiljøinstitutt. NOAs viktigste oppgaver er å samle, analysere og formidle eksisterende informasjon om arbeidsmiljø og arbeidsrelaterte helseskader i Norge. NOA skal gjøre relevante data og informasjon tilgjengelig for aktuelle aktører på arbeidsmiljøfeltet, enten dette er myndighetene, arbeidslivets parter, forsknings- og utredningsmiljøer eller allmennheten for øvrig. NOAs målsetning er å utvikle et godt felles kunnskapsgrunnlag for aktørene på arbeidsmiljøområdet, slik at disse på et best mulig

grunnlag kan utforme politikk, strategier og prioriteringer på nasjonalt-, bransje- og virksomhetsnivå. Arbeidstilsynet, Petroleurstilsynet, NAV og Statistisk sentralbyrå er blant de viktigste leverandørene av data til overvåkingssystemet.

Et omforent risikobilde for petroleumssektoren

For å redusere risikoen for storulykker i petroleumssektoren er det viktig å øke kunnskapen om risikoforholdene i virksomhetene, slik at de kan bli i stand til å gjennomføre nødvendige tiltak på relevante områder. Videreutvikling av kunnskap og kompetanse innenfor dette området hos næringen og myndighetene er derfor viktig (se også omtale av delmål 2).

I petroleumsvirksomheten er det i denne sammenheng helt sentralt å videreføre og videreutvikle datagrunnlaget for kunnskapsprosjektet risikonivå i petroleumsvirksomheten (RNNP). Sammen med trepartssamarbeidet «Sikkerhetsforum» bidrar RNNP til å danne en omforent forståelse av risikobildet i petroleumsvirksomheten, både på sokkelen og på land.

Erfaringsbasert læring

En viktig kilde til økt kunnskap om kritiske faktorer for arbeidsmiljø og risiko er sammenstilling og systematisering av tilsynsetatenes erfaringer fra deres daglige arbeid.

Arbeidstilsynet innhenter kunnskap om arbeidsmiljøforhold bl.a. ved hjelp av tilsynsrapporter, registrering av yrkessykdommer og rapportering av ulykker. Dette er kunnskap som bidrar til å overvåke den løpende utviklingen og som bidrar til kunnskapsakkumulering på Arbeidstilsynets fagområde. Tilsvarende vil Petroleurstilsynets gransking etter kritiske hendelser, bidra til å øke kunnskapen om storulykkesrisiko. Det vurderes som positivt at slike hendelser, når de først inntreffer, brukes målrettet og aktivt i læringsprosesser. Innenfor petroleumssektoren har for øvrig operatørselskapene også delt sine erfaringer med den øvrige næringen.

I tillegg til at etatenes erfaringer kontinuerlig øker kunnskapsgrunnlaget, er det på samme måte viktig for arbeidsmiljø- og sikkerhetsmyndighetene å tilrettelegge for gjensidig læring mellom etatene. Et uttrykk for en slik strategi er f.eks. et tverretattlig prosjekt mellom Arbeidstilsynet, Petroleurstilsynet og Statens arbeidsmiljøinstitutt, der det bl.a. søkes å innhente kunnskap om effekter av ulike intervensjoner med sikte på å redusere risiko for utvikling av muskel- og skjelettlidelser.

Sentrale forskningsprogrammer og viktige forskningsaktiviteter om sammenhengen mellom arbeidsmiljøfaktorer, helse og utstøting samt særskilte forhold i petroleumssektoren

Arbeidslivsforskningsprogrammet (2002-2011) i regi av Norges forskningsråd er blant de mest sentrale satsningene på forskning om et mer inkluderende arbeidsliv. Programmet skal bidra med ny kunnskap om utviklingstrekk og virkemidler i arbeidslivet, med særlig fokus på innsikt i de viktigste inkluderings- og utstøtingsmekanismene og hva som påvirker den enkeltes deltakelse, utvikling, nærvær og fravær.

Program for forskning på årsaker til sykefravær og utstøting fra arbeidslivet (2007-2016), er en videreføring av forskningsinnsatsen på området arbeid og helse. Satsingen skal bl.a. bidra til et mer helhetlig og forsterket kunnskapsgrunnlag om årsakene til sykefravær, uførhet og utstøting fra arbeidslivet, herunder betydningen av arbeidsmiljø og arbeidsforhold for deltakelse i og utstøting fra arbeidslivet.

Helse, miljø og sikkerhet i petroleumssektoren (HMSFORSK) er en integrert del av Norges forskningsråds PETROMAKS-program. Overordnede satsingsområder for HMSFORSK for programperioden 2007-2011 er helhetlig styring av helse, miljø og sikkerhet, storulykkesrisiko, samspillet menneske, teknologi og organisasjon (MTO) og arbeidsmiljø og helse. (For nærmere omtale av forskningsprogrammene se kap. 601, post 50)

Forskning på karbonfangst, -transport, -lagring og fornybar energi

HMS-utfordringer vil være en integrert del av forskningssatsinger og -programmer der hvor det er relevant, f.eks. i forhold til havmøller, karbonfangst, -transport og -lagring.

Utviklingsprosjekt for faget arbeidsrett

En grunnleggende forutsetning for at arbeidsrettens regler skal fungere tilfredsstillende er at de som skal bruke dem har kunnskap om gjeldende regler og hvordan disse anvendes. For å ivareta samfunnsmessige behov for kunnskap om arbeidslivets og arbeidsmarkedets regelverk og institusjoner, er det derfor viktig å bevare arbeidsrettslig kompetanse og å stimulere til arbeidsrettslig forskning og kunnskapsformidling.

For å sikre den arbeidsrettslige kompetansen er det etablert et faglig utviklingsprosjekt ved Universitetet i Oslo, med formål å styrke fagkompetansen

nasjonalt og å utvikle internasjonale relasjoner som kan bidra til kunnskaps- og kompetanseutvikling.

Rapport og status

Statens arbeidsmiljøinstitutt

I 2007 ble det publisert 41 internasjonale vitenskapelige arbeider fra Statens arbeidsmiljøinstitutt innenfor temaområder som kjemisk/biologisk/fysisk arbeidsmiljø, arbeidsrelaterte muskel- og skjelettlidelser og psykososiale/organisatoriske arbeidsmiljøforhold. I tillegg ble det publisert fem bokkapitler og 14 rapporter. Så langt på 2000-tallet har instituttet publisert over 300 vitenskapelige publikasjoner i fagfellebedømte tidsskrifter, noe som utgjør i underkant av 1 pst. av den samlede vitenskapelige publiseringen i Norge i dette tidsrommet. I 2007 ble det ved instituttet arbeidet med prosjekter innen et stort spenn av problemstillinger, bransjer og næringer.

Statens arbeidsmiljøinstitutt har i flere sammenhenger bidratt med fagkunnskap til Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet. Videre har instituttet bidratt til å gjøre sammenhengen mellom arbeid og helse kjent gjennom målrettet og popularisert informasjon ved bruk av nyhetsbrev, kurs og seminarer.

Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø og -helse (NOA)

I 2007 har videreutviklingen av NOA vært en sentral aktivitet ved Statens arbeidsmiljøinstitutt. *Den første Faktabok om arbeidsmiljø og helse* ble publisert i 2007. Rapporten fikk bred omtale i en rekke medier, og ble positivt mottatt hos myndighetene, i forskningsmiljøer og blant partene i arbeidslivet. Ved instituttet arbeides det kontinuerlig med å videreutvikle datagrunnlaget med tanke på utgivelse av nye og oppdaterte faktabøker hvert tredje år. I 2008 har NOA fortløpende rapportert på separate utvalgte tema, bl.a. en større rapportering fra levekårsundersøkelsen om arbeidsmiljø 2006, en sammenstilling av funn fra norske og europeiske arbeidsmiljøstudier, samt en studie av innvandre-res arbeidsmiljø.

Risikonivå i petroleumsvirksomheten (RNNP)

RNNP kartlegger årlig HMS-tilstanden i petroleumsvirksomheten på sokkelen og ved landanleggene ved hjelp av ulike metoder, bl.a. hendelsesindikatorer, barrieredata, arbeidsseminarer, intervjuer og feltarbeid. Annethvert år, sist gang i 2007/2008, gjennomføres i tillegg en stor spørreskjemaundersøkelse blant alle ansatte på sokkelen og ved landanleggene. Samarbeidet med selskapene

på risikokartleggingsområdet er god, og industrien gir uttrykk for at det har nytteverdi å systematisere og rapportere slike data. I 2008 har Petroleumstilsynet aktivt formidlet kunnskap til næringen om resultatene fra prosjektet, bl.a. gjennom diskusjon og drøfting i det parts sammensatte Sikkerhetsforum. De årlige resultatene fra prosjektet oppdateres fortløpende og er tilgjengelig for allmennheten via etatens nettsider, og separate sammendragsrapporter for hhv. sokkelen og landanleggene. For en nærmere redegjørelse for resultatene fra RNNP i 2007, vises det til omtalen av delmål 2.

Arbeidstid og kjemisk arbeidsmiljø i petroleumssektoren

Ved Petroleumstilsynet er det avsluttet to pilotprosjekter om hhv. HMS-konsekvenser av arbeidstidsordninger/skiftarbeid og kjemisk arbeidsmiljø i petroleumssektoren. Prosjektene har bl.a. hatt som mandat å peke på kunnskapsbehov på disse områdene.

På arbeidstidsområdet peker pilotprosjektene bl.a. på forskningsbehov knyttet til helse/reduert arbeidsevne og sikkerhet/faktorer som påvirker risikoen for ulykker. Særlig på feltet konsekvenser av arbeidstidsordninger og skift- og nattarbeid, pekes det på en rekke spørsmål vedrørende helse og arbeidsevne som bare kan besvares gjennom studier over flere år. I samarbeid med Arbeids- og inkluderingsdepartementet har Petroleumstilsynet bidratt til at det, i regi av forskningsrådets PETROMAKS-program, i 2008 etableres en bred og langsiktig forskning rundt emnet arbeidstidsordninger og helse. Resultatene og videre oppfølging av pilotprosjektet på feltet kjemisk arbeidsmiljø omtales under delmål 1.

Delmål 5: Sikre et forsvarlig og brukervennlig regelverk, herunder arbeidstakernes rettigheter og medbestemmelse

Strategier og tiltak

Regelverket på arbeidsrett-, arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet, både på land og på norsk sokkel, er det sentrale virkemidlet for regulering av rettigheter, plikter og atferd hos partene i arbeidslivet. Regelverket skal bidra til å sikre en god HMS-tilstand i norske virksomheter, samtidig som det avspeiler den generelle velferdsutviklingen i samfunnet. Regelverket skal også være brukervennlig og tilgjengelig. Det er en målsetting å ha et stabilt og forutsigbart regelverk. Samtidig må regelverket håndtere arbeidslivets utfordringer. Med den omstillingstakt og de hyppige endringer næringsli-

vet er gjenstand for, må også regelverket utvikles. Det er derfor naturlig at regelverk på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet er i kontinuerlig utvikling, og endres i tråd med utviklingen i samfunnet.

Av lovene er bl.a. arbeidsmiljøloven og ferieloven sentrale. Til arbeidsmiljøloven er det knyttet en rekke forskrifter. Disse utfyller loven og fastsetter mer i detalj hvilke krav som gjelder. Forskriftsverket i petroleumsvirksomheten er mer funksjonsrettet enn på land, og det henvises i større grad til standarder.

Strategi for et anstendig arbeidsliv – arbeidstakerrettigheter globalt

En rettferdig fordelingspolitikk, full sysselsetting og arbeidstakers rettigheter er goder som utfordres av økt globalisering. Den pågående norske debatten har vist behov for en styrket og mer sam-

ordnet innsats på ulike politikkområder og i flere departementer. Regjeringen har derfor etablert en strategi i sju punkter for å styrke og samordne Norges innsats for arbeidstakerrettigheter i andre land, jf. boks nedenfor. Strategien vil komplettere innsatsen mot sosial dumping her hjemme.

ILOs Decent Work Agenda ligger til grunn for Regjeringens økte innsats. Som et første konkret tiltak i strategien vil Norge øke sitt bidrag til ILO i 2009. ILOs Decent Work Agenda innebærer fattigdomsbekjempelse som et helhetlig grep hvor folk må få et anstendig og produktivt arbeid, herunder et arbeid hvor grunnleggende arbeidsstandarder respekteres og med en lønn man kan leve av.

Strategien skal virke som en ramme både for å gjennomføre konkrete tiltak og for samarbeidet mellom departementene. Det konkrete innholdet i strategien vil utvikles nærmere i samarbeid med partene i arbeidslivet gjennom den norske ILO-

Boks 6.7 Strategi for et anstendig arbeidsliv

1. Norge skal styrke innsatsen for arbeidstakerrettigheter globalt

Dette skal skje både gjennom vår politikk overfor ILO og gjennom blant annet utenrikspolitikken, bistandspolitikken, handelspolitikken, eierskapspolitikken og arbeidslivspolitikken. Politikken på dette området skal dessuten samordnes bedre.

2. Norges politikk overfor ILO gis et løft

Dette kan skje både ved at det norske økonomiske bidraget til ILO økes, ved at norsk kompetanse om ILO og ILOs arbeid heves, og ved at det legges opp til forsterket kontakt og samarbeid med ILO.

3. Arbeidet med arbeidstakerrettigheter i andre land oppprioriteres i utenrikspolitikken og bistandspolitikken

Respekt for arbeidstakernes rettigheter, særlig ILOs åtte kjernekonvensjoner, skal gjøres til et kriterium ved vurdering av hvordan norske bistandsmidler skal prioriteres brukt. Alle som utfører arbeid i forbindelse med bistandsprosjekter bør ha arbeidsvilkår minst i henhold til ILOs åtte kjernekonvensjoner.

4. Norge skal være en pådriver for å fremme betydningen av anstendige arbeidsvilkår («Decent Work») også i handelspolitikken, herunder i bilaterale handelsavtaler og i avtaler mellom flere land og regioner

5. Ivaretagelse av arbeidstakerrettigheter i andre land skal være et viktig element i Regjeringens næringspolitikk og i politikken for å bidra til at norske selskaper tar samfunnsansvar

Staten som eier forventer at selskapene tar samfunnsansvar. Selskapenes virksomhet må utføres i samsvar med grunnleggende menneskerettigheter, og det må stilles krav til forretningspartnere og leverandører om det samme. Regjeringen forventer at norske selskaper legger ILOs åtte kjernekonvensjoner til grunn for sin virksomhet og har gode HMS-standarder som ivaretar arbeidstakernes sikkerhet og helse. De må også ha oppfølgingssystemer for å følge opp dette i praksis

6. Det settes inn en særlig innsats for å styrke kontroll med og håndheving av lover og regler for arbeidslivsstandards

Dette kan skje blant annet gjennom utviklingspolitikken, ved innsatsen gjennom ILO og ved at Arbeidstilsynet samarbeider med arbeidstilsyn i andre land.

7. Norske erfaringer utnyttes for å forbedre arbeidsmiljøovervåkingen i andre land

Kompetansen i Statens arbeidsmiljøinstitutt, med det nyopprettede Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø og -helse (NOA), tas i bruk i dette arbeidet.

komiteen, og vil bli presentert for Stortinget våren 2009. Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Utenriksdepartementet har det overordnede ansvaret for å gjennomføre strategien, i samråd med berørte departementer. Nærings- og handelsdepartementet har det overordnede ansvaret for å følge opp og gjennomføre tiltak som berører det statlige eierskap.

En politikk for utvikling av arbeidsmiljøloven og arbeidsmiljøarbeidet

Arbeidslivsområdet er et høyt prioritert politikkområde hvor det er viktig å ha et sterkt fokus. Selv om mye er gjort, og det er en høy standard på arbeidsmiljøarbeidet og arbeidsrettsområdet, er det fortsatt behov for videreutvikling. Regjeringen varsler en prosess/plan for utvikling av arbeidsmiljøarbeidet og arbeidsmiljøloven de nærmeste årene. Regjeringen ser for seg tre løp for videre utvikling på feltet. For det første tas det sikte på å legge fram en lovproposisjon med forslag til en rekke endringer i arbeidsmiljøloven allerede våren 2009. Her vil viktige områder som bl.a. arbeidstid, bruk av konkurranseklausuler og ikke-rekrutteringsavtaler inngå. For det andre er det behov for en gjennomgang av ordningene om medvirkning og bedriftsdemokrati. Arbeidsmiljøloven har mange ulike «systemer» for medvirkning. I tillegg har de ansatte rett til styrerepresentasjon gjennom selskapslovgivningen. Regjeringen er opptatt av å videreutvikle disse ordningene, og å bygge videre på gode erfaringer med dagens regelverk, slik at de tilpasses dagens arbeidsliv. For det tredje vil det bli fremmet en stortingsmelding på hele arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet i 2010. Dette har ikke vært gjort tidligere. Regjeringen mener at det er viktig å gi en helhetlig presentasjon av tilstanden i norsk arbeidsliv, samtidig som Regjeringen ønsker å peke på sentrale utviklingstrekk og presentere tiltak og virkemidler framover. HMS i petroleumssektoren vil være en integrert del av dette arbeidet.

Regelverksforenkling

Arbeidstilsynet har i samarbeid med partene i arbeidslivet gjennomgått forskriftene til arbeidsmiljøloven for å få en bedre og mer helhetlig struktur. 47 forskrifter skal erstattes av 6 forskrifter. Forskriftene var på høring i perioden 7. mai til 15. oktober 2007. Arbeidstilsynet arbeider nå med å ferdigstille forskriftene for oversendelse og fastsettelse av Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Videre skal Arbeidstilsynet, innen forskriftene trer i kraft, utarbeide informasjons- og veiledningsma-

teriell. Dette vil skje i samarbeid med partene i arbeidslivet.

Petroleumstilsynet har utarbeidet et forslag til et nytt felles HMS-regelverk for petroleumsvirksomheten til havs og på nærmere angitte anlegg på land. Arbeidet har foregått i samarbeid med Statens forurensningstilsyn, Helsedirektoratet/Helsetilsynet og partene i næringen. Forslaget er sendt på ny høring i august 2008 med høringsfrist 21. november 2008. Tilsynsmyndighetene skal sammen med arbeidslivets parter bidra til at ikrafttreddelsen og implementeringen av dette regelverket foregår på en godt tilrettelagt og brukervennlig måte.

Teknisk og språklig revisjon av arbeidstvistloven

Det har siden 2007 pågått et arbeid med en teknisk og språklig modernisering av arbeidstvistloven, jf. NOU 2001: 14 og Ot.prp. nr. 46 (2001-2002). Arbeidet gjøres i nært samarbeid med en referansegruppe der partene i arbeidslivet, Arbeidsretten, Riksmeklingsmannen og Fornyings- og administrasjonsdepartementet er representert. Videre skal det foretas en gjennomgang av arbeidstvistlovens prosessregler i samarbeid med ovennevnte referansegruppe. Det tas sikte på å sende et forslag til endringer i arbeidstvistloven på høring i løpet av høsten 2008.

Arbeidstid på sokkelen

I 2007/2008 har departementet i samarbeid med partene foretatt en gjennomgang av arbeidstidsbestemmelsene på sokkelen. Et forslag til endringer i rammeforskriften ble sendt på høring 25. februar 2008, med høringsfrist 20. mai 2008. I høringsnotatet gjennomgås dagens regulering og praksis knyttet til bruk av nattarbeid på sokkelen. For å unngå uklarheter og tolkningstvil knyttet til adgang til å arbeide om natten, foreslår departementet å nærmere regulere dette i rammeforskriften. Utgangspunktet for forslaget er Petroleumstilsynets vurderinger av hva som lovlig nattarbeid i dag, basert på hva som er et forsvarlig HMS-nivå.

Videre foretas det en gjennomgang og vurdering av Europaparlamentets og Rådets direktiv 03/88/EF, om visse aspekter ved organiseringen av arbeidstiden (arbeidstidsdirektivet), for å vurdere hvorvidt arbeidstidsbestemmelsene i rammeforskriften er i tråd med direktivet. Det foreslås enkelte endringer og presiseringer for å sikre overensstemmelse med direktivet. Blant annet foreslås det at dagens adgang til å redusere den daglige arbeidsfrie perioden til 8 timer skal være betinget av at arbeidstakerne sikres kompensierende hvile, eller annet passende vern.

Det tas sikte på at endringen kan tre i kraft fra 1. januar 2009.

Arbeidstakere i særlig uavhengig stilling

Departementet har våren 2008 hatt på høring et forslag til endring i arbeidsmiljølovens arbeidstidsbestemmelser for arbeidstakere i særlig uavhengig stilling. Bakgrunnen for forslaget er behovet for noen nærmere rammer for arbeidstidens lengde og plassering også for denne arbeidstakergruppen. I høringen ble det foreslått to alternative måter å regulere dette på; enten at denne yrkesgruppen skal være omfattet av alle arbeidstidsreglene i loven og med mulighet for individuelt å avtale unntak, eller at de skal være omfattet av deler av arbeidstidsbestemmelsene og med samme mulighet for individuelt å avtale unntak. Departementet arbeider nå med saken og den vil bli fulgt opp våren 2009.

Arbeidstidsordninger – utvalg

Regjeringen satte i november 2007 ned et ekspertutvalg til å utrede arbeidstidsordninger knyttet til skift/turnus og til sammenhengen med deltid. Utvalget skal utrede spørsmålet om likestilling av arbeidstiden for arbeidstakere som arbeider skift og turnus. Utvalget skal videre kartlegge sammenhengen mellom deltid/småbrøkststillinger, uønsket deltid og organiseringen av arbeidstiden. Utvalget avleverer innstilling i oktober 2008. Saken skal deretter på ordinær høring og vil bli fulgt opp våren 2009.

CO₂-regelverk

Regjeringen har i Soria Moria erklæringen satt som et klart mål at Norge vil være et foregangsland i miljøpolitikken. Regjeringen har uttalt at et viktig klimatiltak i den sammenheng er CO₂-rensing. Internasjonalt er det et direktiv under utarbeidelse, men også nasjonalt er det behov for ytterligere regelverksutvikling, bl.a. i forhold til håndtering av transport av CO₂, som ikke er en del av petroleumsvirksomheten og som per dags dato ikke er lovregulert. Berørte departementer er etter initiativ fra Olje- og energidepartementet, i gang med å utrede regelverkssituasjonen, bl.a. i tilknytning til HMS.

Rapport og status

Arbeidstilsynet

Arbeidstilsynet har i samarbeid med partene i arbeidslivet gjennomgått forskriftene til arbeidsmiljøloven for å få en bedre og mer helhetlig struktur. Arbeidstilsynets regelverksforum har fungert

som referansegruppe for prosjektet, og er nå etablert som et permanent regelverksforum for Arbeidstilsynet og arbeidslivets parter for utvikling av regelverk.

De forskriftene som etaten har felles med andre myndigheter, og som er gitt med hjemmel i lover som ikke forvaltes av Arbeidstilsynet, er holdt utenfor regelverksprosjektet. Fellesforskriftene med andre etater vil bestå som egne publikasjoner.

Parallelt med arbeidet med å forenkle forskriftsverket, har Arbeidstilsynet arbeidet med revisjon og utvikling av forskrifter, særlig implementering av EØS-regelverk.

Petroleumstilsynet

Forslaget til et nytt felles HMS-regelverk for petroleumsvirksomheten til havs og på visse landanlegg var på høring til mars 2007. Petroleumstilsynet ledet i 2007 og 2008 arbeidet med behandling av høringskommentarene og videreutvikling av modellen for felles HMS-regelverk. Saken er kompleks da det dreier seg om å etablere en helhetlig regulering hvor flere myndigheters regelverk skal inngå. Forslaget er sendt på ny høring august 2008 med høringsfrist 21. november 2008.

Brukerrettede internettilbud – regelhjel.no

Regelhjel.no er en internettbasert regelverksveiviser som skal gjøre det enklere, særlig for små og mellomstore bedrifter, å finne ut hvilke krav på HMS-området som er særlig viktig for dem. Veiviseren omfatter regelverket til etatene for næringslivsrettet tilsyn, dvs. Statens forurensingstilsyn, Direktoratet for samfunnssikkerhet og beredskap, Arbeidstilsynet, Næringslivets sikkerhetsorganisasjon, Statens strålevern og Mattilsynet. Nettstedet omfatter nå 52 bransjer, og Arbeidstilsynet overtar ansvaret for nettstedet fra 1. januar 2009. I løpet av 2009 vil det bli foretatt en vurdering av hensiktsmessige koblinger mot andre nettsteder som f.eks. Altinn.

Rett til redusert arbeidstid for arbeidstakere over 62 år

Gjennom Ot.prp. nr. 30 (2007-2008) har Regjeringen styrket eldres situasjon gjennom å gi alle arbeidstaker over 62 år rett til redusert arbeidstid. Dette vil gi eldre en bedre mulighet til å kombinere arbeid og pensjon, og bidra til at seniorene står lengre i arbeidslivet enn de ellers ville gjort. Reglene ble vedtatt ved lov av 8. mai 2008, og trådte i kraft 1. juli 2008.

Ferieloven

Et forslag om endringer i ferieloven har vært på høring, og på bakgrunn av høringsuttalelsene har departementet utarbeidet Ot.prp. nr. 65 (2007-2008). I proposisjonen foreslås det begrensninger i dagens adgang til å erstatte manglende avviklet ferie med økonomisk kompensasjon. Bakgrunn for forslaget er en dom fra EF-domstolen om fortolkning av Europaparlamentets og Rådets direktiv 03/88/EF om visse aspekter ved organiseringen av arbeidstiden (arbeidstidsdirektivet). Videre foreslås det blant annet å fjerne dagens skjæringstidspunkt slik at alle som fyller 60 år i løpet av kalenderåret gis rett til en ekstra ferieuke og ikke som i dag bare de som fyller 60 år før 1. september.

Delmål 6: Sikre enhetlig og samordnet myndighetsinnsats på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet

Strategier og tiltak

Arbeidstilsynet, Petroleumstilsynet og Statens arbeidsmiljøinstitutt skal alle bidra til at norsk arbeidsliv holder en høy standard på helse, miljø og sikkerhet. Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet skal føre tilsyn med virksomhetenes etterlevelse av arbeidsmiljø- og sikkerhetslovgivningen.

Utfordringene knyttet til arbeidsmiljø- og sikkerhetsspørsmål er i stor grad overlappende, men kan også være forskjellige i petroleumsvirksomheten og landbasert virksomhet. Petroleumsvirksomheten har et større storulykkespotensial, og har dermed et større sikkerhetsfokus enn landsiden. Det er viktig at tilsynsetatene opptre enhetlig og samordnet, samt at de har god kjennskap til hverandres kunnskap og kompetanse, regelverksfortolkning og håndhevingspraksis herunder virkemiddelbruken og effekter av denne.

Det er på samme måte viktig at Statens arbeidsmiljøinstitutt er deltagende i kunnskaps- og kompetanseutvikling, slik at den helhetlige tilnærmingen til utfordringer på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet baseres på en felles forståelse av utviklingstrekk, utfordringer, rolleutøvelse og virkemiddelbruk. Dette skal sikres gjennom Statens arbeidsmiljøinstitutts rolle som faglig rådgiver og faglig strategisk støttespiller for tilsynsmyndighetene.

For å sikre en enhetlig og samordnet tilnærming til utfordringer og oppgaver på området, samt tilstrebe størst mulig grad av felles regelverksforståelse, håndheving og virkemiddelbruk, vil departementet bidra til å skape arenaer hvor etatene møtes for gjensidig utveksling av kunnskap. Eksempelvis kan etatene dra nytte av hverandres erfaringer mht. hvilke virkemidler, tilnær-

mingsmåter mv. som er mest virkningsfulle og gir best resultater på kort og lang sikt.

Som tilsynsmyndigheter er Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet avhengige av å ha tillit og troverdighet overfor offentligheten. For å opprettholde autoritet og legitimitet på sine ansvarsområder må etatene sikre at deres beslutninger og vedtak er basert på tilstrekkelig kunnskap og kompetanse, og har tilstrekkelig faglig og juridisk kvalitet. Det er også viktig at tilsynene har høy faglig integritet, slik at det ikke skapes usikkerhet med hensyn til hvilke vurderinger som ligger til grunn for deres beslutninger og vedtak.

Statens arbeidsmiljøinstitutt er det nasjonale forskningsinstituttet for arbeidsmiljø og arbeidshelse. Instituttet skal blant annet drive grunnforskning innenfor sitt område, og må derfor ha tilstrekkelig grad av frihet for å kunne virkeliggjøre dette. Det er også viktig at instituttet fremstår som en uavhengig aktør overfor arbeidslivets parter. Dette er ivarettatt bl.a. gjennom at instituttet er organisert som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter.

Det er vesentlig for etatsstyringen på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet at det fokuseres på, og tilstrebes, å gi etatene tilstrekkelig frihetsgrad, for å underbygge deres behov for tillit, autoritet, legitimitet og faglig integritet mht. å gi råd til departementet som fagdirektorat og overfor offentligheten.

For å oppnå dette må departementet sikre at etatene har nødvendig evne til å utføre sine oppgaver og nå fastsatte mål i tråd med Stortingets intensjoner. Innen tilsynsutøvelse og kunnskapsproduksjon er det få naturlige resultatindikatorer som kan gi løpende styringsinformasjon når det gjelder kvaliteten på etatenes arbeid. Det er derfor viktig å gjennomføre planmessige og systematiske undersøkelser av hvordan etatene fungerer i forhold til intensjonene.

Departementet vil løpende vurdere behovet for å gjennomføre evalueringer av etatene, for å sikre informasjon om hvordan og i hvilken grad etatene har evne til utføre sine oppgaver og til å nå fastsatte mål, samt gjennomføre tiltak for ev. å utbedre nødvendige forhold.

Stortingsmelding om arbeidsmiljøtilstanden

Regjeringen legger frem en stortingsmelding om HMS i petroleumsvirksomheten hvert fjerde år. Neste melding skal fremmes i 2010. Regjeringen ønsker i den sammenheng å bygge ut meldingen til også å omhandle arbeidsmiljøtilstanden for arbeidslivet på land, herunder en bred omtale av arbeidsmiljøtilstanden, tilsynspolitikken generelt og Arbeidstilsynets virkemidler spesielt.

Rapport og status

Evaluering av Petroleumstilsynet

Evalueringen av Petroleumstilsynet i 2006 viste at etaten i stor grad fungerer godt etter formålet, jf. omtale i St. prp nr. 1 (2007-2008) Arbeids- og inkluderingsdepartementet, side 126.

Petroleumstilsynet har høsten 2007 og våren 2008 arbeidet med å gjennomføre tiltak i tråd med egen oppfølgingsplan. Det er blant annet utarbeidet et helhetlig strategidokument som bl.a. har til formål å synliggjøre og utvikle de strategiske sammenhengene. Det er også vektlagt å synliggjøre sammenhengene mellom analyser, strategier og operative planer. Petroleumstilsynet har videre gjennomført tiltak for å kartlegge endringene i aktørbildet i petroleumsvirksomheten.

Evaluering av Arbeidstilsynet

Det ble i løpet av annet halvår 2007 gjennomført en evaluering av Arbeidstilsynet. Den forrige evalueringen (2002) resulterte i beslutninger om iverksetting av ny strategi og en omfattende omorganisering.

I 2007 var formålet å gjennomføre en underveisvaluering for å besvare følgende hovedspørsmål:

- Hvordan etaten har iverksatt de overordnede beslutningene om ny organisasjon og strategi, særlig med hensyn til prioriteringer og avveiningen innen virkemiddelbruk/rolleutøvelse, forvaltning og utvikling av kompetanse og samvirke mellom sentralt og regionalt nivå.
- Hvordan etaten i sin overordnede planlegging, og i sin daglige drift, håndterer de siste års nye utviklingstrekk på arbeidslivsområdet, herunder økning i sykefravær, utstøting og sosial dumping.
- Hvordan etaten har etablert og praktiserer systemer for styring av egen organisasjon og for god ressursutnyttelse, og hvordan sammenhengene er mellom etatens pålagte oppgaver og de tildelte ressursene.

Evalueringsrapporten ble levert i januar 2008. Hovedkonklusjonen er at Arbeidstilsynet er på god vei til å gjennomføre beslutningene om ny strategi og organisering som ble vedtatt etter 2002-evalueringen. Rapporten forteller også at:

- Arbeidstilsynet har kommet relativt lang i å følge opp de vesentligste forutsetningene i strategien som lå til grunn for omorganiseringen.
- Organisasjonsmodellen som ble lagt til grunn for omstillingen er langt på vei iverksatt. Det er etablert et nytt strategisk rettet og mindre direktorat. Regionsstrukturen er iverksatt, det er overført ressurser til regionene og etaten har dermed lagt til rette for økt ressursbruk til utadrettet virksomhet.

- Arbeidstilsynet har etablert vesentlige elementer i styringsmodellen gjennom etablering av Arbeidstilsynets ledergruppe (ATL), overordnede styringsprinsipper, prosjekt/programorganisering, kompetansenettverk og fordeling av nasjonale oppgaver.
- Arbeidstilsynets virksomhet setter store krav til kompetanse. Kompetansenettverkene er formelt definert og etablert som et viktig element for læring og utvikling i basisorganisasjonen.
- Arbeidstilsynet har arbeidet mye med å etablere en intern styringsdialog som tydeliggjør krav og forventninger iht. overordnede styringsdirektiv og strategier.

Evalueringsrapporten peker også på enkelte utfordringer knyttet nettopp til at omorganisering på evalueringstidspunktet ikke var fullført. Rapporten inneholder i den sammenheng innspill til den videre prosessen. Arbeidstilsynet har våren 2008 utarbeidet en plan for oppfølging av evalueringen som i hovedsak omhandler tiltak for å ferdigstille omstillingsprosessen. Departementet følger opp omstillingsarbeidet i den løpende etatsstyringsdialogen.

Evaluering av Statens arbeidsmiljøinstitutt

Statens arbeidsmiljøinstitutt er, som en internasjonal vitenskapelig aktør, kontinuerlig i en evalueringsprosess i forhold til sin forskningskvalitet. I dette systemet vil vitenskapelige publikasjoner som ikke holder god nok kvalitet bli refusert, og således bli utelukket fra instituttets publikasjonslister.

Instituttet er også i ferd med å søke om å bli godkjent som «WHO Collaborating Center» på arbeidsmiljøfeltet, hvilket vil innebære en faglig evalueringsperiode på normalt to år før eventuell godkjenning.

Videre er instituttets aktiviteter jevnlig en del av Forskningsrådets fagevalueringer av forskningsområder, senest i 2005. Instituttet har som forskningsinstitutt få forvaltningsoppgaver. Samlet sett tilsier dette at evalueringsbehovet for Statens arbeidsmiljøinstitutt fremstår som mindre enn for tilsynsetatene, og p.t. foreligger det ingen konkrete planer for evaluering av Statens arbeidsmiljøinstitutt i regi av Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Etatenes samarbeid i 2007

Arbeidstilsynet, Petroleumstilsynet og Statens arbeidsmiljøinstitutt har i 2007 samarbeidet på mange områder. Det har bl.a. vært avholdt felles kontaktmøter bl.a. for å avdekke nye, mulige samarbeidsområder.

Programkategori 09.40 Arbeidsmiljø og sikkerhet

Utgifter under programkategori 09.40 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
640	Arbeidstilsynet	372 893	360 800	413 200	14,5
642	Petroleumstilsynet	178 399	175 600	190 400	8,4
643	Statens arbeidsmiljøinstitutt	81 800	85 500	91 500	7,0
646	Pionerdykkere i Nordsjøen	61 916	59 400	13 000	-78,1
648	Arbeidsretten, Riksmeklingsmannen m.m.	15 098	17 900	19 800	10,6
	Sum kategori 09.40	710 106	699 200	727 900	4,1

Utgifter under programkategori 09.40 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
01-23	Statens egne driftsutgifter	562 689	546 000	614 100	12,5
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	3 996	5 500	5 600	1,8
50-59	Overføringer til andre statsregnskap	81 800	85 500	91 500	7,0
70-89	Andre overføringer	61 621	62 200	16 700	-73,2
	Sum kategori 09.40	710 106	699 200	727 900	4,1

Kap. 640 Arbeidstilsynet

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	358 124	356 800	409 200
22	Flyttekostnader, <i>kan overføres</i>	11 943		
45	Større utstyrskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	2 826	4 000	4 000
Sum kap. 640		372 893	360 800	413 200

Overført fra 2007 til 2008:
Post 01: 6 733 000 kroner

Post 22: 6 847 000 kroner
Post 45: 1 264 000 kroner

Strategier og utfordringer for myndighetene på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet er gitt en helhetlig omtale under resultatområdet foran. Videre er etatens faglige virksomhet og bidrag til måloppnåelse på resultatområdet omtalt under de enkelte delmål foran. Her omtales etatens mål og hovedoppgaver, og rapport på ev. interne forhold. I tillegg presenteres faglige resultatmål og budsjettforslag for 2009.

Mål og hovedoppgaver

Arbeidstilsynets hovedoppgave er å bidra til at arbeidsmiljølovens bestemmelser blir fulgt opp i virksomhetene, blant annet ved å føre tilsyn og gi veiledning basert på grundige vurderinger av i hvilke virksomheter risikoen for helseskader og ulykker er størst. Gjennom dette arbeidet skal etaten nå sitt hovedmål om å forebygge arbeidsrelaterte helseskader og fremme et inkluderende arbeidsliv med trygge tilsettingsforhold og meningsfylt arbeid for den enkelte. Hovedstrategien er å sørge for at virksomhetene, gjennom systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid, selv forebygger ulykker og helseskader. Arbeidstilsynet har følgende satsingsområder for perioden 2008-2011:

- Forebygge muskel- og skjelettplager
- Forebygge psykiske belastninger
- Styrke tilrettelegging og oppfølging
- Forebygge eksponering for støy og kjemiske og biologiske stoffer
- Forebygge arbeidsulykker og redusere skadeomfang
- Forebygge sosial dumping
- Øke arbeidsmiljøkunnskapen hos unge arbeidstakere.

Rapport og status

Rapport inngår i omtale under de enkelte delmål foran.

Strategier og utfordringer for 2009

Her beskrives Arbeidstilsynets bidrag til måloppnåelse på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet. Resultatmålene er gruppert etter delmålene for resultatområdet.

Delmål 1: Bidra til å forebygge arbeidsrelaterte sykdommer, skader/ulykker og fremme inkludering

Resultatmål 1

Arbeidstilsynet skal bidra til at virksomhetene forebygger arbeidsrelaterte sykdommer, skader/ulyk-

ker og fremmer inkludering. Arbeidstilsynet skal se til at virksomhetene driver forebyggende arbeid, spesielt innenfor følgende områder, bransjer og prosjekter:

- Forebygge muskel- og skjelettplager i bransjene helse, sosial og omsorg, transport og undervisning
- Forebygge uheldige psykiske belastninger
- Tilrettelegge og følge opp i forhold til sykmeldte og arbeidstakere med redusert arbeidsevne, blant annet gjennom:
 - Prosjektet 3-2-1= sammen for et godt arbeidsmiljø (sykehjem og kjøtt- og fjorfeindustrien)
 - Samhandlingsprosjektet med Arbeids- og velferdsetaten og Petroleumsstilsynet
 - Økt tilsyn i forhold til sykefravær. Oppfølging i bransjene renhold, detaljhandel, hotell og restaurant, undervisning
- Oppfølging av bedriftshelsetjenesten
- Forebygge eksponering for støy og kjemiske og biologiske stoffer
- Forebygge arbeidsulykker/-skader i bransjene helse- og sosialtjenester, bygg- og anlegg, transport og kommunikasjon og industri
- Øke arbeidsmiljøkunnskapen hos unge arbeidstakere
- Hindre sosial dumping (jf. eget resultatmål 2).

Delmål 3: Bidra til å hindre sosial dumping

Resultatmål 2

Arbeidstilsynet skal bidra til å hindre sosial dumping, blant annet gjennom å føre tilsyn på arbeidsplasser som sysselsetter arbeidsinnvandrere. Arbeidstilsynet skal i 2009 blant annet fokusere på følgende:

- Sikre høyt og kontinuerlig tilsynsvolum. Oppfølgingen av byggebransjen og landbruket videreføres, samtidig som tilsynet styrkes mot industrien, herunder verft, renholdsbransjen, hotell- og restaurantbransjen og transportbransjen
- Streng reaksjonspraksis for å forhindre at useriøse aktører får fotfeste
- Implementere nytt regelverk om bemanningsforetak
- Videreføre og videreutvikle informasjonstiltakene rettet mot arbeidsinnvandrere. Vurdere eventuell etablering av servicekontor andre steder i landet sammen med Skatteetaten, Politidirektoratet og Utlendingsdirektoratet (UDI)
- Samarbeide med andre etater (politi, skattemyndighet og UDI) for å sikre samordning av statlige kontroll- og informasjonstiltak, og bruke media aktivt for å synliggjøre at sosial dumping ikke er akseptabelt.

Delmål 4: Øke omfang og kvalitet på kunnskap om arbeidsmiljøforhold

Resultatmål 3

Arbeidstilsynet skal ha oversikt over HMS-utfordringene i arbeidslivet, og bidra til å skape et omforent og helhetlig bilde av risikoforhold som grunnlag for iverksettelse av forebyggende tiltak.

Etaten skal blant annet:

- Utvikle sin kunnskap om fysiske, psykososiale, ergonomiske og organisatoriske faktorerens betydning for arbeidsmiljø, helse, sykefravær og uføretrygding
- Øke kunnskapen om lønns- og arbeidsvilkår for utsatte grupper, blant annet som følge av stadig økende arbeids- og tjenesteinnvandring, jf. sosial dumping problematikken
- Bidra til bedre oversikt over kjemikaliebruken i arbeidslivet
- Videreutvikle samarbeid og kunnskapsdeling med Petroleumsstilsynet og Statens arbeidsmiljøinstitutt.

Delmål 5: Sikre et forsvarlig og brukervennlig regelverk herunder arbeidstakers rettigheter og medbestemmelse

Resultatmål 4

Med forbehold av resultatet av høringsrunden skal Arbeidstilsynet i 2009 utarbeide veiledninger, forberede og iverksette informasjon og veiledning om det nye forenklede forskriftsverket.

Budsjettforslag for 2009

Post 01 Driftsutgifter

Arbeidstilsynet hadde ifølge Statens sentrale tjenestemannsregister, en bemanning pr. 1. mars 2008 tilsvarende 516 årsverk.

Bevilgningen dekker lønns- og driftsutgifter til direktoratet, sju regionkontorer og Svartjenesten. Dette skal finansiere tilsyn, informasjon, behandling av søknader, dispensasjoner, regelverksarbeid og internasjonalt arbeid.

Bevilgningen foreslås styrket med 10 mill. kroner til tiltak mot sosial dumping. Videre foreslås en økning på 20 mill. kroner til arbeidet med sykefraværssatsningen, en videreføring av økning på 10 mill. kroner fra revidert budsjett 2008, jf. St.prp. nr 59 (2007-2008). Posten foreslås økt med 2 mill. kroner til samarbeidsprosjektet 3-2-1. Posten er redusert med ca. 0,6 mill. kroner som følge av rammeoverføring til Senter for statlig økonomistyring. Det foreslås at bevilgningen kan overskrides mot tilsvarende merinntekt under kap. 3640, postene 01, 06 og 07, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det er innarbeidet totalt 21 mill. kroner i pris- og lønnsjustering. I alt foreslås bevilget 409,2 mill. kroner.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen skal dekke vedlikehold av bygninger. Det foreslås bevilget 4 mill. kroner for 2009.

Kap. 3640 Arbeidstilsynet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Diverse inntekter	875	1 400	1 000
04	Kjemikaliekontroll, gebyrer	4 718	5 000	5 200
05	Tvangsmulkt	1 048	1 800	1 900
06	Refusjoner	5 709		
07	Byggesaksbehandling, gebyrer	16 840	15 700	16 900
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	36		
16	Refusjon fødselspenger/adopsjonspenger	2 867		
18	Refusjon sykepenger	6 041		
	Sum kap. 3640	38 134	23 900	25 000

Post 01 Diverse inntekter

Posten omfatter i hovedsak abonnements- og annonseinntekter knyttet til tidsskriftet Arbeidervern. Inntekten anslås til 1 mill. kroner i 2009.

Post 04 Kjemikaliekontroll, gebyrer

Posten omfatter inntekter fra gebyrer i forbindelse med kjemikaliekontroll. Inntekten anslås til 5,2 mill. kroner i 2009.

Post 05 Tvangsmulkt

Inntektene under denne posten omfatter innkrevd tvangsmulkt som virksomheter er blitt ilagt pga. manglende oppfølging av pålegg fra Arbeidstilsynet. Inntekten anslås til 1,9 mill. kroner i 2009.

Post 07 Byggesaksbehandling, gebyrer

De konkrete tjenester Arbeidstilsynet utfører for virksomhetene ved byggesaksbehandling etter arbeidsmiljølovens § 18-9, gebyrfinansieres og inntektene føres på denne posten. Inntekten anslås til 16,9 mill. kroner i 2009.

Kap. 642 Petroleumstilsynet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	155 839	159 100	168 300
21	Spesielle driftsutgifter	21 390	15 000	20 500
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	1 170	1 500	1 600
	Sum kap. 642	178 399	175 600	190 400

Overført fra 2007 til 2008:

Post 01: 7 709 000 kroner

Post 45: 1 061 000 kroner

Strategier og utfordringer for myndighetene på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet er gitt en helhetlig omtale under resultatområdet foran. Videre er etatens faglige virksomhet og bidrag til måloppnåelse på resultatområdet omtalt under de enkelte delmål foran. Her omtales etatens mål og hovedoppgaver, og rapport på ev. interne forhold. I tillegg presenteres faglige resultatmål og budsjettforslag for 2009.

Mål og hovedoppgaver

Petroleumstilsynet skal legge premisser for, og følge opp, at aktørene i petroleumsvirksomheten holder et høyt nivå på helse, miljø og sikkerhet slik at risikoen for storulykker, uønskede hendelser og arbeidsrelaterte skader og sykdommer reduseres. Myndighetsansvaret gjelder for petroleumsvirksomheten på norsk kontinentalsokkel og på enkelte anlegg og gasskraftverk på land, samt CO₂-håndtering fra disse. Petroleumstilsynet er utpekt som koordinerende myndighet, og skal ved eget

tilsyn og i samarbeid med andre myndigheter på HMS-området sikre at petroleumsvirksomheten og virksomhet tilknyttet denne blir fulgt opp på en helhetlig måte.

Rapport

Rapport inngår i omtale under de enkelte delmål foran.

Strategier og utfordringer 2009

Her beskrives Petroleumstilsynets bidrag til måloppnåelse på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet. Resultatmålene er gruppert etter delmålene for resultatområdet.

Delmål 4: Øke omfang og kvalitet på kunnskap om arbeidsmiljøforhold og storulykkesrisiko

Resultatmål 1

Petroleumstilsynet skal ha oversikt over HMS-utfordringene i petroleumsvirksomheten, og bidra til å skape et omforent og helhetlig bilde av risikoforhold i næringen som grunnlag for iverksettelse av forebyggende tiltak.

Etaten skal blant annet fokusere på følgende:

- Videreutvikle datagrunnlaget for måling av risikonivå i petroleumsvirksomheten (RNNP)
- Bidra til økt kunnskap om HMS-utfordringer ved CO₂-fangst, -lagring og -transport
- Videreføre prosjektet om risikoutsatte grupper
- Bidra til bedre oversikt over kjemikaliebruken i petroleumsvirksomheten
- Bidra med relevante data og benytte informasjon fra NOAs rapport om «Rikets tilstand»
- Holde seg orientert om endringer i aktørbildet, herunder endringer i grenseflater og HMS-effekter av disse
- Videreutvikle samarbeid og kunnskapsdeling med Arbeidstilsynet og Statens arbeidsmiljøinstitutt.

Delmål 2: Bidra til å redusere risiko for storulykker og skader på ytre miljø i petroleumssektoren

Resultatmål 2

Petroleumstilsynet skal være en pådriver for at næringen forhindrer storulykker og forebygger skader på ytre miljø.

Petroleumstilsynet skal i 2009 blant annet fokusere på følgende:

- Føre tilsyn med at selskapenes styringssystemer ivaretar MTO-perspektivet (menneske, teknologi, organisasjon)
- Føre tilsyn med selskapenes styring av forhold som påvirker teknisk integritet, inkludert aldring og levetidsutvidelse, brønnsikkerhet, aktørbildet, ledelsesinvolvering, integrerte operasjoner samt kompetanse og kapasitet i forhold til utfordringene næringen står overfor til enhver tid
- Samhandle med andre ansvarlige myndigheter om beredskap mot terror og bevisste anslag
- Føre tilsyn med industriens håndtering av CO₂-fangst, -transport og -lagring.

Resultatmål 3

Petroleumstilsynet skal bidra til godt samarbeid med petroleumsmyndigheter internasjonalt.

Delmål 1: Bidra til å forebygge arbeidsrelaterte sykdommer, skader/ulykker og fremme inkludering

Resultatmål 4

I tillegg til det helhetlige perspektivet som kreves ift. forebygging av storulykker, skal Petroleumstilsynet ha fokus rettet på forebygging av arbeidsrelaterte sykdommer og skader.

Petroleumstilsynet skal være en pådriver for at næringen forebygger arbeidsrelaterte sykdommer,

skader/ulykker og fremmer inkludering. Petroleumstilsynet skal drive forebyggende arbeid spesielt innenfor følgende områder og prosjekter:

- Risikoutsatte grupper, inkludert kjemisk eksponering
- Arbeidstidsordninger og restitusjonsforhold
- Human factors – storulykke og arbeidsmiljøperspektiv
- Oppfølging av samhandlingsprosjektet med Arbeids- og velferdsetaten og Arbeidstilsynet
- Personsikkerhet ved anleggsarbeid og store modifikasjoner på anlegg i drift.

Delmål 3: Bidra til å hindre sosial dumping

Resultatmål 5

Petroleumstilsynet skal bidra til å hindre sosial dumping i petroleumssektoren gjennom å følge opp at aktørene i næringen iverksetter nødvendige tiltak. Petroleumstilsynet skal i 2009 videreføre sin innsats for å hindre sosial dumping, og skal blant annet ha fokus på følgende:

- Vektlegge håndtering av kommunikasjon på tvers av språk- og kulturgrenser i tilsyns- og veiledningsaktiviteter
- Implementere nytt regelverk om bemanningsforetak
- Fremskaffe dokumentasjon og vurderinger når det gjelder omfanget av sosial dumping, og bidra til metodeutvikling for å kunne kartlegge dette bedre.

Delmål 5: Sikre et forsvarlig og brukervennlig regelverk herunder arbeidstakers rettigheter og medbestemmelse

Resultatmål 6

Petroleumstilsynet skal i løpet av 2009 bidra til å iverksette et nytt, helhetlig regelverk for petroleumsvirksomheten til havs og på nærmere angitte anlegg på land.

Budsjettforslag for 2009

Post 01 Driftsutgifter

Petroleumstilsynet hadde ifølge Statens sentrale tjenestemannsregister en bemanning pr. 1. mars 2008 tilsvarende 147 årsverk. Bevilgningen dekker lønns- og driftsutgifter for etaten og skal finansiere tilsyn, regelverksarbeid, informasjon, internasjonalt arbeid mv.

Petroleumstilsynet foreslås styrket med 1 mill. kroner til kompetanseheving knyttet til CO₂ og endringer i aktørbilde. Det foreslås at bevilgningen kan overskrides mot tilsvarende merinntekt under kap. 3642, postene 06 og 07, jf. forslag til romertallsvedtak.

Det er innarbeidet 8,2 mill. kroner i pris- og lønnsjustering. I alt foreslås bevilget 168,3 mill. kroner for 2009.

Petroleumstilsynets gjeldende husleieavtale utløper i 2011. Videre er det behov for renovering av bygningsmassen, blant annet pga. omfattende fuktskader på hele fasaden. Ny husleieavtale for Petroleumstilsynet forventes å medføre økte utgifter fra 2012, som ikke kan dekkes innenfor eksisterende budsjetttramme på posten. Det fremmes derfor forslag om at Arbeids- og inkluderingsdepartementet får fullmakt til å godkjenne at Petroleumstilsynet inngår en ny husleieavtale som pådrar staten forpliktelser på inntil 10 mill. kroner utover gjeldende bevilgningsnivå på posten, jf. forslag til romertallsvedtak.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Forslaget omfatter særlige utgifter til tilsyn med petroleumsaktiviteter som Petroleumstilsynet vil

utføre på egen hånd, eller ved hjelp av bistand. Posten omfatter også bistandsetaters refunderbare kontrollutgifter. Utgiftene refunderes i sin helhet av gebyrer til operatørselskapene/kontraktørene som inntektsføres under kap. 3642, post 03 Refusjoner av tilsynsutgifter. Bevilgningen foreslås styrket med 5 mill. kroner i tillegg til prisjustering knyttet til økt tilsynsaktivitet. Økningen dekkes av tilsvarende inntekter under kap. 3648, post 03.

Det foreslås bevilget 20,5 mill. kroner i 2009.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen skal dekke utgifter knyttet til IKT-relatert utstyr.

Det foreslås bevilget 1,6 mill. kroner i 2009.

Kap. 3642 Petroleumstilsynet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
02	Oppdrags- og samarbeidsvirksomhet	250	850	700
03	Refusjon av tilsynsutgifter	60 935	68 500	76 700
06	Refusjoner/ymse inntekter	2 332	2 500	2 600
07	Leieinntekter bedriftshytte	36		
16	Refusjon fødselspenger/adopsjonspenger	970		
17	Refusjon lærlinger	45		
18	Refusjon sykepenger	1 256		
	Sum kap. 3642	65 824	71 850	80 000

Post 02 Oppdrags- og samarbeidsvirksomhet

Bevilgningen skal dekke refunderbare timer som Petroleumstilsynets ansatte vil utføre knyttet til NORADs virksomhet. Det foreslås bevilget 0,7 mill. kroner for 2009.

Post 03 Refusjon av tilsynsutgifter

Posten omfatter refusjon fra rettighetshavere og entreprenører til Petroleumstilsynet for utgifter som følge av tilsyn med petroleumsvirksomheten. Refusjonene er knyttet til utgiftspostene 01 og 21.

Bevilgningen foreslås økt med 5,2 mill. kroner i tillegg til prisjustering, jf. kap. 642, post 21 til 76,7 mill. kroner.

Post 06 Refusjoner/Ymse inntekter

Bevilgningen dekker inntekter fra kantinedrift og andre diverse inntekter. Det foreslås bevilget 2,6 mill. kroner for 2009.

Post 07 Leieinntekter bedriftshytte

Posten omfatter inntekter for fremleie av bedriftshytte blant ansatte i Petroleumstilsynet og Oljedirektoratet, samt inntekter ifm. konferanser og seminarer rettet mot petroleumsnæringen.

Kap. 643 Statens arbeidsmiljøinstitutt

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
50	Statstilskudd	81 800	85 500	91 500
	Sum kap. 643	81 800	85 500	91 500

FoU på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet er også omtalt under kap. 601, post 50.

Strategier og utfordringer for myndighetene på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet er gitt en helhetlig omtale under resultatområdet foran. Videre er etatens faglige virksomhet og bidrag til måloppnåelse på resultatområdet omtalt under de enkelte delmål foran. Her omtales etatens mål og hovedoppgaver, og rapport på ev. interne forhold. I tillegg presenteres faglige resultatmål og budsjettforslag for 2009.

Mål og hovedoppgaver

Statens arbeidsmiljøinstitutt (STAMI) er det nasjonale forskningsinstitutt for arbeidsmiljø og arbeids-helse. Instituttet har som overordnet mål å skape og formidle kunnskap om sammenhengen mellom arbeid og helse. Sidestilt med, og integrert i, forsknings- og utredningsvirksomheten er service, utdanning og formidling av kunnskap om sammenhengen mellom arbeid og helse.

STAMI har følgende hovedmål for sin virksomhet:

- Skape kunnskap om sammenhengen mellom arbeid, sykdom og helse
- Kartlegge arbeidsmiljø- og helseforhold, vurdere risiko og foreslå forebyggende tiltak
- Gjøre kunnskap om sammenhengen mellom arbeid, sykdom og helse kjent.

Rapport

Rapport inngår i omtale under delmål 4 foran.

Strategier og utfordringer for 2009

Her beskrives STAMIs bidrag til måloppnåelse på arbeidsmiljø- og sikkerhetsområdet. Samtlige av STAMIs resultatmål knyttes til delmål 4 under målstruktur: Øke omfang av og kvalitet på kunnskap om arbeidsmiljøforhold og storulykkesrisiko.

STAMIs forskning skal ha relevans for arbeid og helse. Følgende forskningsfelt og områder skal prioriteres i 2009:

- Kunnskap om kjemiske og biologiske arbeidsmiljøforhold
- Kunnskap om ergonomiske, psykososiale og organisatoriske arbeidsmiljøforhold
- Videreutvikling av tiltaket Nasjonal overvåking av arbeidsmiljø og -helse (NOA)
- Formidling av samfunnsnyttig kunnskap fra de ulike forskningsaktivitetene
- Videreutvikle samarbeid og kunnskapsdeling med Arbeidstilsynet og Petroleumstilsynet. Andre viktige målgrupper for samarbeid er arbeidslivets parter, helsevesenet og forskningsmiljøer.

Budsjettforslag for 2009**Post 50 Statstilskudd**

Statens arbeidsmiljøinstitutt hadde ifølge Statens sentrale tjenestemannsregister, en bemanning pr. 1. mars 2008 tilsvarende 108 årsverk.

Instituttet ble omdannet til forvaltningsorgan med særskilte fullmakter fra 1. januar 2005. Bevilgningen er netto tilskudd til drift av instituttet. Instituttets inntekter fra bidragsforskningen utgjør om lag 10 pst. av instituttets totale budsjett. Inntektskildene er i all hovedsak offentlige midler, herunder midler fra Norges forskningsråd.

Posten foreslås økt med 2,5 mill. kroner, til å styrke den nasjonale koordineringsrollen instituttet har fått ifm. prosjekter og satsinger som forutsetter samarbeid mellom de ulike arbeidsmedisinske avdelinger. Dette er en videreføring av tiltak som ble igangsatt i revidert budsjett 2008. Posten er redusert med 200 000 kroner som følge av rammeoverføring til Senter for statlig økonomistyring.

Det foreslås bevilget 91,5 mill. kroner for 2009, herunder prisjustering på 3,7 mill. kroner.

Kap. 646 Pionerdykkere i Nordsjøen

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	295	300	200
70	Tilskudd til pionerdykkere, <i>overslagsbevilgning</i>	60 621	56 300	10 000
72	Tilskudd, <i>kan overføres</i>	1 000	2 800	2 800
	Sum kap. 646	61 916	59 400	13 000

Overført fra 2007 til 2008:

Post 01: 880 000 kroner

Post 72: 4 200 000 kroner

utilfredsstillende underlagsmateriale. Av de gjenstående søknadene er 14 norske dykkere og 10 engelske enker/etterlatte.

Mål og hovedoppgaver

Stortinget bad i 2004 Regjeringen etablere en kompensasjonsordning med maksimal utbetaling til den enkelte dykker på 40 ganger grunnbeløpet i folketrygden, jf. St.meld. nr. 47 (2002-2003), Innst.S. nr. 137 og 138 (2003-2004). Kompensasjon skulle også gis til etterlatte under nærmere bestemte vilkår. Regjeringen ble videre bedt om å etablere en oppreisningsordning til pionerdykkerne i Nordsjøen, samt etterlatte, på 200 000 kroner. Oppreisning skal gis til de som fyller vilkårene i flertallets retningslinjer for kompensasjonsordning, jf. Innst.S. nr. 137 (2003-2004). Finansiering av kompensasjons- og oppreisningsordningen ble lagt fram i revidert budsjett 2004, jf. St.prp. nr. 63 og Innst.S. nr. 250 (2003-2004). Kongen i Statsråd oppnevnte i 2004 en nemnd som behandler søknader om kompensasjon.

Rapport

Fristen for å søke om kompensasjon og oppreisning utløp 1. juli 2006. Totalt har det kommet inn 325 søknader, hhv. 261 fra dykkere og 64 fra etterlatte. Av disse kom 301 søknader innen fristen og 24 søknader etter fristen. I alt 205 dykkere og 34 etterlatte har fått tildeling (i en del tilfeller deler flere etterlatte summen), mens 41 dykkere og 18 etterlatte har fått avslag. 3 dykkere/etterlatte har trukket søknaden. Samlet er det utbetalt i overkant av 533 mill. kroner fra 2004 til 11. august 2008. Per august 2008 gjenstår 24 søknader som er utsatt pga

Budsjettforslag 2009**Post 01 Driftsutgifter, kan overføres**

Bevilgningen skal dekke godtgjørelse og driftsutgifter for nemnda som behandler søknadene om kompensasjon. For 2009 foreslås en bevilgning på 0,2 mill. kroner.

Post 70 Tilskudd til Pionerdykkerne i Nordsjøen, overslagsbevilgning

Bevilgningen omfatter strakshjelp og tilskudd til kompensasjon og oppreisning. Av de 24 gjenstående søknadene anslås det at halvparten vil bli behandlet i 2008 og resten i 2009.

Det foreslås en bevilgning på 10 mill. kroner for 2009.

Post 72 Tilskudd, kan overføres

Stortinget bevilget 10 mill. kroner til Norsk Oljemuseum i 2004 for bistand til utarbeiding av en historisk utstilling av dykkervirksomheten på norsk sokkel, utarbeidelse av en bok om pionerdykkingen og det nå opphørte arbeidet med et diplom, jf. Innst.S. nr. 250 (2003-2004). Bokprosjektet vil først bli ferdigstilt ved årsskiftet 2008/2009. I 2008 og 2009 vil overførte midler benyttes.

Posten dekker også tilskudd til Stiftelsen Kontakttelen for pionerdykkere.

Det foreslås en bevilgning på 2,8 mill. kroner for 2009.

Kap. 648 Arbeidsretten, Riksmeklingsmannen m.m.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	14 306	12 500	14 200
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	792	2 300	1 700
70	Tilskudd til faglig utvikling		3 100	3 900
	Sum kap. 648	15 098	17 900	19 800

Overført fra 2007 til 2008:

Post 01: 244 000 kroner

Post 21: 1 252 000 kroner

Mål og hovedoppgaver

Arbeidsretten er en spesialdomstol som behandler tvister om forståelse, gyldighet og eksistens av tariffavtaler. Den behandler også visse tvister om fortolkning av arbeidstvistloven og tjenestetvistlovens regler, saker om brudd på fredsplikten og saker om erstatningsansvar for tariffbrudd og ulovlig arbeidskamp.

Riksmeklingsmannen skal mekle i interessetvister mellom partene i arbeidslivet, dvs. i tvister om opprettelse eller revisjon av tariffavtaler. Hovedoppgaven er å hjelpe partene til å unngå konflikt, og dermed bevare arbeidsfreden.

Rikslønnsnemnda behandler i hovedsak tvister om opprettelse eller revisjon av tariffavtaler som blir henvist til den når det gripes inn i arbeidskonflikter med tvungen lønnsnemnd. En avgjørelse fra Rikslønnsnemnda får virkning som tariffavtale mellom partene.

Tariffnemnda fastsetter forskrifter som innebærer at lønns- og arbeidsvilkår som følger av en tariffavtale skal gjelde for alle arbeidstakere som utfører arbeid av den art som avtalen omfatter, også for utenlandske arbeidstakere og norske arbeidstakere som ikke er omfattet av tariffavtalen som sådan.

Rapport**Arbeidsretten**

Arbeidsretten hadde 65 saker til behandling i 2007, hvorav 32 nye og 33 overført fra 2006. Tallet på nye saker har gått ned i forhold til de to foregående årene, men ligger på samme nivå som i 2003. Det ble avgjort 29 saker i 2007.

Riksmeklingsmannen

Saksmengden ved institusjonen varierer sterkt mellom år med hovedoppgjør og år med mellomoppgjør. I 2007, som var et mellomoppgjørsår, var det mekling i 17 rikssaker mot 117 i hovedoppgjørsåret 2006. En av riksmeklingene endte med konflikt. Videre ble 61 kretssaker ferdigbehandlet, mot 79 saker i 2006. Hovedsakelig gjaldt sakene krav om opprettning av tariffavtale. De fleste sakene ble løst uten formell mekling.

Rikslønnsnemnda og Tariffnemnda

I 2007 var det ingen saker til behandling i Rikslønnsnemnda.

Tariffnemnda fikk følgende to saker til behandling i 2007:

- Begjæring om allmenngjøring av verkstedsoverenskomsten 2006-2008 for skips- og verftsindustrien og
- Begjæring om allmenngjøring av elektrofagsoverenskomsten.

Begge sakene er fortsatt til behandling i nemnda.

Strategier og utfordringer for 2009**Arbeidsrettens administrative tilknytning**

Ved lov 15. juni 2001 nr. 62 om endringer i domstolsloven med mer er det blitt gjennomført vesentlig endringer i administrasjonen av norske domstoler. Departementet har foretatt en gjennomgang og vurdering av det administrative regelverket for Arbeidsretten for, på denne bakgrunn, å vurdere hvorvidt og ev. i hvilket omfang de endringene som er gjennomført for de alminnelige domstoler, skal gjøres gjeldende for domstolen Arbeidsretten. Saken har vært på bred høring og er nå under oppfølging i departementet.

Administrativt samarbeid mellom Arbeidsretten og Riksmeklingsmannen

Arbeidsretten og Riksmeklingsmannen er lokalisert i samme kontorbygg. I 2007 ble det startet opp et tettere samarbeid på det administrative området. Det ble installert et felles telefonsystem, og samkjøring av it-systemene er startet. Etter hvert vil det også bli felles innkjøp og kontrakter med tjenesteleverandører.

Budsjettforslag for 2009

Post 01 Driftsutgifter

Arbeidsretten og Riksmeklingsmannen hadde pr. 1. mars 2008 en bemanning på hhv 5 og 3 årsverk. Posten omfatter driftsutgiftene til Arbeidsretten, Riksmeklingsmannen, Rikslønnsnemnda og Tariffnemnda. Som en prøveordning ble det med virkning fra 1. mars 2007, og ut oppnevningsperioden 31. august 2008, opprettet en midlertidig dommerstilling i Arbeidsretten for å redusere saksbehandlingstiden ytterligere. Prøveordningen er forlenget med ett år til 31. august 2009. Det foreslås en bevilgning for 2009 på 14,2 mill. kroner, herunder 1,7 mill. kroner i pris- og lønnsjustering.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres, kan nyttes under post 01

Saksmengden og utgiftene til institusjonene på kapitlet varierer, særlig i forhold til hvordan lønnsoppgjørene forløper, om det er hoved- eller mellomoppgjør og om oppgjørene er samordnet eller forbundsvis. Posten skal dekke økte utgifter ved institusjonene på kapitlet, samt kompetanseoppbygging og utredninger innen feltet kollektiv arbeidsrett. Det foreslås en bevilgning for 2009 på 1,7 mill. kroner.

Post 70 Tilskudd til faglig utvikling

I 2008 ble det etablert et faglig utviklingsprosjekt ved Det juridiske fakultet ved Universitetet i Oslo med formål å sikre den arbeidsrettslige kompetansen for fremtiden.

Formålet er å sikre at faglig kompetanse blir bevart og utviklet på høyt nivå for å ivareta samfunnsmessige behov for kunnskap om arbeidslivets og arbeidsmarkedets regelverk og institusjoner. I formålet inngår det å styrke fagkompetansen nasjonalt, og å utvikle internasjonale relasjoner som kan bidra til kunnskaps- og kompetanseutvikling. Se også omtale under delmål 4.

Det foreslås en bevilgning for 2009 på 3,9 mill. kroner.

Arbeidsretting, velferd og inkludering

Resultatområde 4 Inntektssikring og arbeidsrettede tiltak

Strategiske mål

Regjeringens politikk bygger på rettferdighet og fellesskap – en politikk som skal styrke den enkeltes personlige trygghet gjennom sterke velferdsordninger og rettferdig omfordeling.

Regjeringens politikk skal gi høy yrkesdeltakelse. Arbeid er det viktigste virkemidlet for å fremme aktiv deltakelse i samfunnet og for å redusere sosiale forskjeller. Arbeidslivet skal være inkluderende, med plass til ulike mennesker hvor alle kan arbeide etter evne. Dette krever ryddige arbeidsforhold, et godt arbeidsmiljø og en målrettet arbeids- og inkluderingspolitikk. Deltakelse i arbeidslivet er også et viktig virkemiddel mot fattigdom og for at enkeltindividet skal kunne utnytte sine muligheter og utvikle sine evner.

Et hovedmål for arbeids- og inkluderingspolitikken er å legge til rette for at flest mulig er i arbeid og aktivitet og å redusere antallet som mottar en offentlig ytelse. Regjeringens politikk skal bidra til å gi flere mulighet til å komme i og tilbake til arbeid, og stønadsforvaltningen må gjøres enklere og bedre tilpasset brukerne. Med dette utgangspunktet skal Regjeringen:

- bidra til å skape et inkluderende samfunn, et inkluderende arbeidsliv og et velfungerende arbeidsmarked
- sikre inntekt ved aleneomsorg for barn, sykdom, skade og uførhet
- ivareta vanskeligstilte gruppers behov og bekjempe fattigdom, bl.a. ved å stimulere til arbeid og deltakelse

Å skape et mer inkluderende arbeidsliv basert på enkeltmenneskets ressurser og verdighet er et av Regjeringens viktigste mål. Et inkluderende arbeidsliv innebærer at forholdene legges til rette for dem som midlertidig eller varig har fått nedsatt funksjonsevne eller arbeidsevne. Arbeidet med å skape et mer inkluderende arbeidsliv må blant

annet utvikles i samarbeid med partene i arbeidslivet og forankres på den enkelte arbeidsplass. Regjeringen ønsker størst mulig oppslutning om avtalen om et mer inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen).

Regjeringen vil bidra til å forebygge sykefravær, legge til rette for gode arbeidsrettede løp og fokusere på at alle som kan, skal ha mulighet til å bruke sine ressurser i arbeidslivet. Personer som midlertidig står utenfor arbeidslivet pga. nedsatt funksjonsevne eller aleneomsorg for små barn, skal sikres gode velferdsordninger med et rimelig inntektsnivå, som også legger til rette for økt arbeidsinnsats.

Personer som lever med funksjonsnedsettelse må gjennom effektiv og fleksibel organisering og finansiering av virkemiddelapparatet sikres gode levekår og gis kompensasjon for varige ekstrautgifter. Regjeringen vil legge til rette for at hjelpemidler, tjenester og ytelser til personer med nedsatt funksjonsevne i dagliglivet, i arbeidslivet og i tilknytning til utdanning er tilgjengelige og formidles på en rask og effektiv måte.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har ansvar for folketrygdens helserelaterte inntektssikringsordninger, stønad til enslige forsørgere, oppfølging av sykefraværet og gjennomføring og oppfølging av arbeidsavklaringstiltak.

Arbeids- og velferdsetaten har det operative ansvaret for forvaltningen av disse ordningene. Etaten skal påse at arbeidsrettede tiltak iverksettes så tidlig som mulig i samarbeid med stønadsmottakeren.

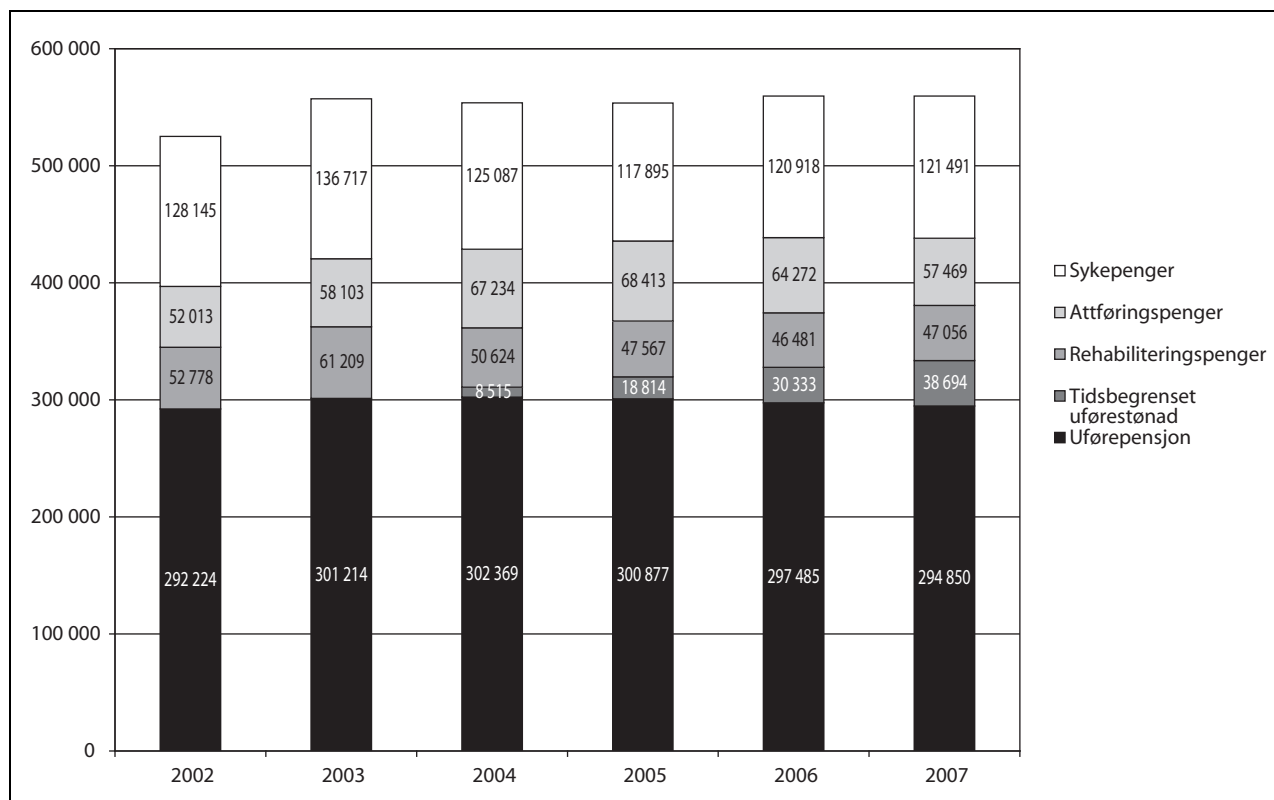
Arbeids- og velferdsetaten har ansvar for innvilgelse av grunn- og hjelpestønad. Formidlingssystemet på hjelpemiddelområdet er desentralisert, og både Arbeids- og velferdsetaten og kommunene har en rolle i formidlingsprosessen.

Tilstandsvurdering, utviklingstrekk og utfordringer

Utviklingen i antall mottakere av helserelaterte ytelser

Siden andre halvdel av 1990-tallet fram til 2003 har det vært en betydelig vekst i antall mottakere av helserelaterte ytelser. Etter en nedgang i 2004,

som i all hovedsak skyldtes nedgang i antall sykepengetilfeller, har totalt antall mottakere av helserelaterte ytelser de siste fire årene vært relativt stabilt. Veksten i tilgangen har avtatt og flere vender nå tilbake til yrkeslivet etter en periode som mottaker av en helserelatert ytelse. Dette må ses i sammenheng med høy og økende yrkesdeltakelse.

Figur 6.9 Antall mottakere av sykepenger¹, attføringspenger, rehabiliteringspenger, tidsbegrenset uførestønad og uførepensjon pr. 31.12. 2002-2007

¹ Tallene avviker fra tidligere års statistikk, jf. St.prp. nr. 1 (2005-2006), grunnet endringer i tellemåte.

I 2006 og 2007 har det totale sykefraværet vært stabilt på 6,9 pst. (årstall). Gjennom 1. halvår 2007 ble sykefraværet redusert, mens det økte noe i løpet av 2. halvår 2007. Sykefraværet har vært stabilt i en periode med økende sysselsetting og lav arbeidsledighet. Utviklingen antas å ha sammenheng med økt fokus på sykefravær, jf. Sykefraværsutvalgets rapport av 6. november 2006, og nye regler for oppfølging av sykmeldte. Antall mottakere av rehabiliteringspenger har vært stabilt siden 2005. Samtidig har det vært en nedgang i antall mottakere av attføringspenger siden 2006, etter flere år med betydelig vekst. Ved utgangen av 2007 var det 57 469 mottakere av attføringspenger, tilsvarende en nedgang på 10,6 pst. fra 2006. Nedgangen i antallet attføringspengemottakere har sammenheng med et godt arbeidsmarked og et

høyt tiltaksnivå som både har ført til lavere tilgang og økt avgang fra ordningen. Ved utgangen av 2007 var det 333 544 personer som mottok en uføreytelse, noe som er en økning på 1,7 pst. i forhold til 2006. Veksten i antall mottakere av uføreytelser er imidlertid avtakende og har vært noe lavere i 2007 enn den har vært tidligere år. Det er imidlertid for tidlig å si noe om dette er en vedvarende reduksjon, da utviklingen også må ses i sammenheng med økningen i restanser for uføresaker i Arbeids- og velferdsetaten i 2007.

Ved utgangen av 2007 mottok til sammen 130 897 personer grunnstønad og 85 765 personer hjelpestønad. Dette tilsvarer en reduksjon på hhv. 0,8 pst. og 0,9 pst. fra 2006 til 2007. Utgifter til hjelpemidler finansiert over folketrygden økte fra om lag

4,6 mrd. kroner i 2006 til i overkant av 4,9 mrd. kroner i 2007. Dette tilsvarer en økning på 7,6 pst.

Utfordringer

Ved utgangen av 2007 var det 560 000 personer som mottok en helserelatert ytelse fra folketrygden, noe som utgjør om lag en femdel av befolkningen mellom 18 og 67 år. En hovedutfordring for Regjeringen er å redusere andelen av befolkningen som er avhengig av en helserelatert ytelse for sitt livsopphold. Målet om å få flere i arbeid og færre på trygd er grunnleggende for å kunne møte det framtidige behovet for arbeidskraft og de finansielle utfordringene som velferdsstaten står overfor. Regjeringen vil legge forholdene til rette for at flest mulig kan delta i arbeidslivet. Samtidig skal de som opplever svikt i arbeidsevnen sikres økonomisk og sosial trygghet. Det er også viktig for Regjeringen at inntektssikringen for den enkelte som opplever svikt i arbeidsevnen ikke skal hindre at personen kommer tilbake i arbeid, dersom forholdene ligger til rette for det. Deltakelse i arbeidslivet er også viktig fordi det gir høyere inntekt, sosial tilhørighet og en opplevelse av å være til nytte. For å få flest mulig tilbake i arbeid er utfordringen å komme tidlig i gang med tilpassede tiltak. Regjeringen er opptatt av at alle som mottar helserelaterte ytelser skal få en god og målrettet oppfølging med sikte på å komme tilbake til arbeidslivet. Arbeids- og velferdsforvaltningens innsats for å få flere i arbeid gjennom en enklere og bedre tilpasset service til brukerne og en helhetlig og effektiv forvaltning er et viktig bidrag i dette arbeidet.

Det viktigste oppfølgingsarbeidet skjer på arbeidsplassen. Regjeringen er avhengig av bidrag fra og samarbeid med partene i arbeidslivet for å oppnå disse målene. Arbeidsgiver og arbeidstaker har fått et større ansvar, blant annet gjennom å kartlegge arbeidstakerens muligheter og behov for tilrettelegging og oppfølging. Dette arbeidet må imidlertid kunne trekke på et helhetlig og koordinert støtteapparat, noe som krever innsats fra ulike aktører på tvers av etats- og fag-skiller. Etableringen av den nye Arbeids- og velferdsetaten er et viktig grep for å kunne yte en slik helhetlig bistand.

I tillegg til gjennomføring av NAV-reformen, arbeides det med utvikling og tilrettelegging av virkemidler i arbeids- og velferdsforvaltningen for å møte disse utfordringene. Som et ledd i oppfølgingen av St.meld. nr. 9 (2006-2007) har Regjeringen fremmet forslag om kvalifiseringsprogram for

utsatte grupper med tilhørende stønad (Ot.prp. nr. 70 (2006-2007)). Kvalifiseringsprogrammet vil særlig være rettet mot personer med økonomisk sosialhjelp som hovedinntektskilde, se også omtale under resultatområde 5 Levekår. Regjeringen vil foreslå at rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad erstattes av en ny midlertidig trygdeytelse, arbeidsavklaringspenger. Gjennom dette forslaget ønsker Regjeringen å vri ressursbruken fra stønadsforvaltning til aktive tiltak og oppfølging. Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil legge fram en lovproposisjon om arbeidsavklaringspenger for Stortinget i løpet av høsten 2008. Nye regler vil tre i kraft i 2009, tidligst med virkning fra 1. mai. Regjeringen har også et forslag på høring om endringer i regelverket for arbeidsmarkedstiltakene som vil gi den enkelte bruker et bedre og mer skreddersydd tilbud. I tillegg er nye krav til oppfølging av sykmeldte innført og det vil bli innført bruk av arbeidsevnevurderinger. Arbeidet med gjennomføring av disse reformene må imidlertid også vurderes i lys av at Arbeids- og velferdsetaten samtidig gjennomfører NAV-reformen, jf. omtale under resultatområde 1 Administrasjon, forvaltning og utvikling, Arbeids- og velferdsetaten.

Hjelpemidler og tilretteleggingstiltak er viktige bidrag for å sikre personer med nedsatt funksjonsevne deltakelse i arbeids- og samfunnsliv. Et bredt målgruppespekter betyr at det samlede tilbudet må favne bredt og romme mange spesialiserte kompetanseområder. Dette utfordrer formidlingsapparatet. Et tett samarbeid mellom Arbeids- og velferdsetaten, kommune, skole og helsevesen er viktig for at brukerne skal oppleve offentlige tjenester som koordinerte og helhetlige. Det er behov for en helhetlig gjennomgang med sikte på større fleksibilitet og bredde i virkemiddelbruken. Regjeringen har derfor nedsatt et offentlig utvalg som skal foreta en bred gjennomgang av forvaltning, organisering og finansiering på hjelpemiddelområdet og i lys av innføringen av en ny arbeids- og velferdsforvaltning (NAV-reformen), komme med forslag med sikte på en mer brukerorientert og effektiv hjelpemiddelforvaltning.

Målstruktur

I lys av de politiske ambisjonene om et mer inkluderende arbeidsliv og utfordringene som er reist ovenfor, legger departementet til grunn følgende målstruktur under resultatområde 4 Inntektssikring og arbeidsrettede tiltak for 2009:

Mål for resultatområde 4

Hovedmål	Delmål
1. Inkluderende arbeidsliv	1.1 Bidra til å forebygge sykefravær og motvirke utstøting fra arbeidslivet 1.2 Øke andelen personer med nedsatt funksjonsevne som går fra en trygdeytelse over til arbeid
2. Stimulere til inntektsgivende arbeid og selvforsørgelse	2.1 Stimulere mottakere av helserelaterte ytelser til inntektsgivende arbeid 2.2 Stimulere enslige forsørgere til økt yrkesaktivitet og utdanning
3. Inntektssikring	3.1 Livsoppholdsytelser ved sykdom og til enslige forsørgere
4. Et inkluderende samfunn som sikrer alle like muligheter til deltakelse	4.1 Sikre hjelpemidler og tiltak i arbeids- og dagligliv for personer med nedsatt funksjonsevne 4.2 Sikre kompensasjon for ekstrautgifter pga. sykdom og behov for særskilt tilsyn og pleie

Til hovedmålene er det knyttet ulike delmål som konkretiserer hvordan Regjeringens ambisjoner skal nås. Arbeids- og velferdsetaten vil ha et særlig ansvar for å bidra til og legge til rette for at delmålene oppfylles. Delmålene for et inkluderende arbeidsliv er identiske med overordnede mål i Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv. Målene er fastsatt i samarbeid med arbeidslivets parter og alle parter har forpliktet seg til å arbeide for at målene nås. Nedenfor utdypes Regjeringens strategier og tiltak for 2009, herunder Regjeringens innsats for å nå målene, samt rapport og status for tiltak i 2007 og 2008.

Hovedmål 1: Inkluderende arbeidsliv

Et inkluderende arbeidsliv innebærer at forholdene på arbeidsmarkedet legges til rette for de som helt eller delvis ikke kan utføre sine vanlige arbeidsoppgaver. Arbeidsgivers forebyggende innsats er avgjørende for å nå målene om et mer inkluderende arbeidsliv. Avtaler innenfor rammene om et mer inkluderende arbeidsliv skal bl.a. bidra til at sykefraværet og antall nye mottakere av uføreytelser reduseres.

*Delmål 1.1 Bidra til å forebygge sykefravær og motvirke utstøting fra arbeidslivet**Strategier og tiltak*

IA-avtalen av 14. desember 2005 har to overordnede mål:

- å forebygge sykefravær, øke fokus på jobbnærveret og hindre «utstøting» fra arbeidslivet
- å øke rekrutteringen til arbeidslivet av personer som ikke har et arbeidsforhold

Det er en hovedmålsetting at andelen personer som mottar sykepenges, rehabiliterings- og attføringspenges og uføreytelser skal reduseres i forhold til nivået pr. 31. desember 2005.

Målene i IA-avtalen er 1) å redusere sykefraværet i avtaleperioden med 20 pst. i forhold til sykefraværsnivået i 2. kvartal 2001, 2) å få tilsatt flere arbeidstakere med redusert funksjonsevne og 3) å øke forventet pensjoneringsalder for personer over 50 år med minimum 6 måneder i perioden 2001-2009.

Nye rutiner for oppfølging av sykmeldte ble iverksatt fra 1. mars 2007 gjennom endringer i arbeidsmiljøloven og folketrygdloven. Lovendringene forsterker ansvaret arbeidsgiver har for tilrettelegging og oppfølging av sykmeldte på arbeidsplassen. Det stilles nå krav til mer aktivitetsoverrettede tiltak tidligere i sykmeldingsperioden. Dette er ytterligere forsterket gjennom innføring av ny sykmeldingsblankett fra 1. september 2008.

Arbeids- og velferdsetaten har ansvar både overfor sykmeldte og overfor virksomheter i oppfølgingen av sykmeldte. Arbeidslivssentrene skal sammen med arbeidsgiverne arbeide målrettet og systematisk for å få til nødvendige endringer slik at målene i IA-avtalen kan nås. Gjennom kartlegginger og analyser identifiserer NAV Arbeidslivssentrene sammen med virksomhetene utfordringer for virksomhetene knyttet til å nå målene i IA-avtalen. Arbeidstilsynets innsats knyttet til sykefraværsp-roblematikk er rettet mot forebyggende innsats og forhold i arbeidsmiljøet som fører til sykdom og fravær, samt bedre tilsyn med virksomhetenes konkrete oppfølging av plikten til å tilrettelegge for sykmeldte og arbeidstakere med redusert arbeidsevne, jf. omtale under resultatområde 3, delmål 1.

Rapport og status

Andelen personer som ved utgangen av 2005 mottok sykepenges, rehabiliterings- og attføringspenger og uføreytelser i alderen 18–66 år var på 18,8 pst. Ved utgangen av 2007 var andelen redusert til 18,5 pst.

Det totale sykefraværet var pr. 2. kvartal 2008 på 6,8 pst. Dette er en reduksjon på 3,1 pst. i forhold til nivået i 2. kvartal 2001.

I tilknytning til nye rutiner for oppfølging av sykmeldte er informasjonstiltak gjennomført og rutiner og retningslinjer er utarbeidet. Det er også gjennomført omfattende opplæringstiltak i Arbeids- og velferdsetaten. Arbeids- og velferdsetatens saksbehandlingssystem kan fra 2008 sikre bedre registrering, statistikkproduksjon og styringsinformasjon. Dette vil gjøre det enklere for Arbeids- og velferdsetaten å følge opp virksomheter med høyt sykefravær og svake oppfølgingsrutiner. Avventende sykemelding er innført fra 1. september 2008.

Innsatspunktene i sykefraværsoppfølgingen viser at det sendes inn oppfølgingsplaner for om lag 40 pst. av de sykmeldte som passerer 12 ukers sykmelding. Samtidig er det en del som friskmeldes i perioden fra oppfølgingsplan skal være utarbeidet ved 6 uker og fram til oppfølgingsplan skal innhentes ved 12 uker.

Arbeidsgiver skal innkalle til dialogmøter ved 12 ukers sykmelding når arbeidstakeren er 100 pst. sykmeldt. Basert på registreringer i Arbeids- og velferdsetaten gjennomføres det dialogmøter for om lag 20 pst. av de som passerer 12 ukers sykmelding og som er 100 pst. sykmeldt.

NAV-kontorene skal innkalle til dialogmøte ved 6 måneders sykmelding. Basert på registreringer i Arbeids- og velferdsetaten gjennomføres det dialogmøter for rundt en fjerdedel av de som passerer 6 måneders sykmelding. Det har vist seg tidkrevende å få berammet møtene og et betydelig antall møter gjennomføres etter fristen på 26 uker. Rutiner knyttet til innkalling av disse møtene er nå blitt endret, slik at en større andel av møtene vil bli gjennomført innenfor fristen på 6 måneder.

Forventet pensjoneringsalder ved fylte 50 år var 63,5 år i 2001. Etter en nedgang i perioden fra 2001 til 2003, økte forventet pensjoneringsalder frem til 2005 og endte opp på samme nivå som i 2001. Fra 2005 og frem til 2007 har forventet pensjoneringsalder økt ytterligere og forventet pensjoneringsalder var 63,9 år i 2007. Dette tilsvarer en økning på 4,8 måneder fra 2005 til 2007. Målsetningen om å øke forventet pensjoneringsalder med 6 måneder tilsvarer en forventet pensjoneringsalder på 64 år.

Delmål 1.2 Øke andelen personer med nedsatt funksjonsevne som går fra en trygdeytelse over til arbeid

Strategier og tiltak

Alle som søker om en uføreytelse skal ha gjennomført eller forsøkt å gjennomføre et individuelt og hensiktsmessig attføringsopplegg, med mindre åpenbare grunner tilsier at det ikke er hensiktsmessig. Med virkning fra 1. januar 2004 ble det lovfestet at attføring skal starte så tidlig som mulig i stønadsforløpet. Kravet om at hensiktsmessig attføring skal være forsøkt før en uføreytelse innvilges ble skjerpet med virkning fra 1. januar 2005.

Alle som får innvilget rehabiliteringspenger og tidsbegrenset uførestønad har et lovfestet krav om individuell oppfølgingsplan og oppfølging i hele stønadsperioden. Stønadmottaker har en lovfestet plikt til å medvirke til dette. I disse planene er det viktig å snu fokus fra sykdom og begrensninger til funksjon og muligheter.

Regjeringen vil foreslå at rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad erstattes av arbeidsavklaringspenger. Dette vil frigjøre ressurser i forvaltningen og vil muliggjøre bedre oppfølging og tilrettelegging og på den måten kunne bidra til at flere går over til arbeid. Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil legge fram en lovproposisjon om arbeidsavklaringspenger i løpet av høsten 2008. Nye regler vil tre i kraft i 2009, tidligst med virkning fra 1. mai. Se også omtale under delmål 2.1.

De nasjonale målene under delmål 2 i IA-avtalen er konkretisert i tilleggsavtale av 15. mai 2007 på følgende måte:

- Redusere antall personer som går fra arbeid til passive ytelser. Andelen langtidssykmeldte som kommer tilbake til arbeid skal være over 70 pst.
- Øke andelen langtidssykmeldte som starter opp yrkesrettet attføring i sykmeldingsperioden til minst 2 pst.
- Øke andelen med redusert funksjonsevne som går fra en trygdeytelse og over til arbeid til 45 pst.

Rapport og status

Om lag 44 pst. av de som avsluttet en rehabiliteringspengeperiode i 2007 er registrert med et aktivt arbeidsforhold, en økning fra 38 pst. i 2006. Dette omfatter personer som har overgang til hel stilling eller en kombinasjon av trygd og arbeid.

Det er et mål at andelen langtidssykmeldte som kommer tilbake i arbeid er over 70 pst. Måltallet utgjorde 67,5 pst. pr. 1. kvartal 2008 hvilket er 2 prosentpoeng lavere enn i 1. kvartal 2007. Det

observeres en ganske betydelig kvartalsvis variasjon. Noe av variasjonen skyldes overgang til ny sykmelding. I 2004 hadde 73,4 pst. overgang til enten arbeid eller ny sykmelding. Denne andelen økte til 77,3 pst. i 2007. Når en sammenligner resultatene fra kvartalene i 2007 mot tilsvarende kvartaler i 2006, ser det imidlertid ut til at utviklingen går i riktig retning.

Det er et mål at andelen langtidssykmeldte som starter opp yrkesrettet attføring i sykmeldingsperioden er minst 2 pst. Andelen er relativt stabil rundt 1 pst., men det har vært en viss antydning til nedgang den senere tid. Det må imidlertid understrekes at andelen vil bli påvirket av en økning i antall sykepengetilfeller med kort varighet, da personer med kortvarig sykefravær i mindre grad vil være aktuelle for attføring.

Det er et mål at andelen med redusert funksjonsevne som går fra en trygdeytelse og over til arbeid skal økes til 45 pst. Siste oppdaterte tall er 3. tertial 2007, og da utgjorde andelen 39 pst. Dette er en økning fra 3. tertial 2006 da andelen var 37 pst. Noe av variasjonen skyldes overgang til ny sykmelding. I 2004 hadde 73,4 pst. overgang til enten arbeid eller ny sykmelding. Denne andelen økte til 77,3 pst. i 2007.

Tilleggsundersøkelsen til arbeidskraftsundersøkelsen om funksjonshemmede på arbeidsmarkedet for 2. kvartal 2008 viser at 45,3 pst. av personer med funksjonshemminger i alderen 15-66 år oppga at de var sysselsatt i 2. kvartal 2008. Andelen er om lag uendret fra 2. kvartal 2007. Flere menn enn kvinner med nedsatt funksjonsevne er sysselsatt, hhv. 47,9 og 43,2 pst. Blant de funksjonshemmede som ikke er sysselsatt, er det 30 pst. som oppgir at de ønsker å komme i arbeid. Dette er en betydelig økning i forhold til tidligere år. 55 pst. av de ansatte med funksjonshemminger har fått arbeidssituasjonen tilpasset funksjonshemmingen i 2. kvartal 2008, omtrent tilsvarende tall som i 2007.

Hovedmål 2: Stimulere til inntektsgivende arbeid og selvforsørgelse

Å stimulere til inntektsgivende arbeid og selvforsørgelse innebærer at inntektssikringsordningene legges til rette slik at flere ønsker å øke sin yrkesdeltakelse.

Delmål 2.1 Stimulere mottakere av helserelaterte ytelser til inntektsgivende arbeid

Strategier og tiltak

Regjeringen vil legge til rette for å øke andelen av personer med helserelaterte ytelser som har inntektsgivende arbeid.

Oppfølging er sentralt i arbeidet med å legge til rette for økt yrkesdeltakelse. Aktivitetskravene for de helserelaterte ytelsene går i hovedsak ut på at stønadsmottakeren må gjennomgå medisinsk behandling, og at stønadsmottaker og behandler samarbeider om behandling og tiltak for bedring av arbeidsevnen. Et kontinuerlig og forsterket fokus på oppfølging og aktivitet er et viktig tiltak i arbeidet for å motvirke en negativ utvikling i sykefraværet og økt tilstrømming til uføreytelsene.

Tettere oppfølging av sykmeldte fra 1. mars 2007 understreker behovet for å finne løsninger på den enkelte arbeidsplass og understreker at dialog må være grunnlaget for iverksetting av tiltak. Dette er nå innarbeidet i sykmeldingsblanketten som er tatt i bruk fra 1. september 2008. Den nye blanketten er utformet som en kommunikasjonskanal mellom den sykmeldte, lege/annen sykmeldende behandler og arbeidsgiver.

For å sikre at yrkesrettet attføring blir gjennomført på en effektiv måte blir det gitt kompensasjon for ulike typer utgifter i tilknytning til gjennomføring av et yrkesmessig attføringsløp.

I St.meld. nr. 9 (2006-2007) Arbeid, velferd og inkludering har Regjeringen varslet at rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad vil bli erstattet av en ny midlertidig trygdeytelse, arbeidsavklaringspenger. Departementet vil legge fram en lovproposisjon om arbeidsavklaringspenger for Stortinget i løpet av høsten 2008. Nye regler vil tre i kraft i 2009, tidligst med virkning fra 1. mai. Gjennom dette forslaget ønsker Regjeringen å vri ressursbruken fra stønadsforvaltning til aktive tiltak, oppfølging av brukerne og utvikling av nødvendig kontakt med arbeidsliv og arbeidsgivere. Erfaringer viser at det er en økning i antallet som går over i arbeid ved utløpet av stønadsperioden. I forvaltningen av den nye ordningen skal det etableres klare avklarings- og eventuelle stoppunkter for den enkeltes tilgang til stønaden og rutiner for nødvendig oppfølging fra Arbeids- og velferdsetaten.

Rapport og status

I 2006 og 2007 har andelen løpende sykefraværstilfeller med gradert sykmelding vært stabil på 18,4 pst.

En del mottakere av rehabiliteringspenger har graderte ytelser. Gjennomsnittlig utbetalingsgrad for rehabiliteringspenger var på 88 pst. i 2007, omtrent samme nivå som i 2006.

1 800 uførepensjonister fikk redusert sin uføreggrad i løpet av 2007. Dette utgjør 0,6 pst. av uførepensjonistene. Andelen har vært relativt stabil de siste par årene. Gjennomsnittlig uføreggrad for alle

mottakere av uføreytelser er 92 pst. Andelen mottakere med gradert ytelse er vesentlig høyere for de som mottar tidsbegrenset uførestønad. Av uførepensjonistene med 100 pst. uførepensjon i 2006, hadde 23 pst. en arbeidsinntekt ved siden av pensjonen.

Delmål 2.2 Stimulere enslige forsørgere til økt yrkesaktivitet og utdanning

Strategier og tiltak

Regjeringen vil legge til rette for at enslig mor eller far kan delta i arbeidslivet enten helt eller delvis. Ordningen for enslige forsørgere har som mål å sikre enslige forsørgere inntekt i en overgangsperiode og bidra til arbeid og utdanning slik at de kan bli i stand til å forsørge seg selv. Oppfølging fra Arbeids- og velferdsetaten og utnyttelse av mulighetene på arbeidsmarkedet skal bidra til å gjøre det enklere for enslige forsørgere å komme inn i eller beholde et arbeidsforhold.

Rapport og status

Analyser av inntektsutviklingen blant enslige forsørgere viser en generell positiv utvikling, mens enkelte enslige forsørgere forblir i lavinntektsgruppen.

Stadig flere enslige forsørgere har redusert stønad. Dette gjelder særlig enslige forsørgere med yngste barn over 3 år.

Halvparten av enslige forsørgere med yngste barn under 3 år er aktive (i arbeid eller under utdanning). Når yngste barn er over 3 år, øker andelen aktive til vel 90 pst.

Hovedmål 3: Inntektssikring

Inntektssikring innebærer rask og effektiv forvaltning av folketrygdordninger som sikrer inntekt ved egen sykdom (sykepenges), ved midlertidig svikt i arbeids- og inntektsevnen (rehabiliterings- og attføringspenger), i forbindelse med uførhet og ved aleneomsorg for barn.

Delmål 3.1 Livsoppholdsytelser ved sykdom og til enslige forsørgere

Strategier og tiltak

Regjeringen ønsker at mottakere av helserelaterte trygdeytelser skal ha en sikker, trygg og forutsigbar inntektssikring.

Regler for utmåling av de helserelaterte ytelsene er fastsatt i folketrygdloven. Ytelsene bereg-

nes på grunnlag av tidligere inntekt. For å sikre et rimelig inntektsnivå har de fleste ytelsene en garantert minsteytelse.

Regjeringen har i Ot.prp. nr. 77 (2007–2008) foreslått at minsteytelsen for rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad skal økes fra 1,8 til 1,97G, samt at overgangsstønden for enslige forsørgere økes fra 1,85 til 1,97G. Videre har Regjeringen foreslått å øke minsteytelsen for unge uføre som mottar rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad fra 2,4 til 2,44G.

Rapport og status

Gjennomsnittlig sykepengegrunnlag for alle grupper av mottakere av sykepenges (arbeidstaker, selvstendige mv.) var i 2007 på 278 153 kroner. Dette er en økning på nærmere 4,8 pst. fra 2006, hvor grunnlaget var på 265 465 kroner.

Gjennomsnittlig ytelse til rehabiliteringspengemottakere var 175 830 kroner i 2007. Gjennomsnittlig utbetalingsgrad på rehabiliteringspenger var i 2007 på 87,4 pst., som er omtrent samme nivå som i 2006.

Gjennomsnittlig ytelse til attføringspengemottakere var 168 732 kroner i 2007.

Gjennomsnittlig utbetalt uførepensjon var 154 600 kroner i 2007, mens gjennomsnittlig ytelse til mottakere av tidsbegrenset uførestønad var 158 600 kroner.

Av enslig mor eller far med barn under 3 år mottok 59,4 pst. av mottakerne av overgangsstønad full ytelse i desember 2007. Blant enslig mor eller far med stønad og yngste barn 3 år eller eldre var andelen med full overgangsstønad 18,2 pst.

Hovedmål 4: Et inkluderende samfunn som sikrer alle like muligheter til deltakelse

Politikken for personer med nedsatt funksjonsevne skal fremme aktiv deltakelse og likestilling. Regjeringen vil legge til rette for at alle, ut i fra sine forutsetninger, får like muligheter til å skaffe seg gode levekår og til å ivareta sine rettigheter og plikter som samfunnsborgere. Personer med nedsatt funksjonsevne skal ha mulighet til personlig utvikling, deltakelse og livsutfoldelse på linje med andre samfunnsborgere. Strategier og tiltak for å øke sysselsettingen blant personer med nedsatt funksjonsevne er beskrevet under hovedmål 2, delmål 2.1.

*Delmål 4.1. Sikre hjelpemidler og tiltak i arbeids- og dagligliv for personer med nedsatt funksjonsevne**Strategier og tiltak*

Regjeringens mål er å legge til rette for at personer med nedsatt funksjonsevne skal sikres likeverdige levekår, livskvalitet og aktive, selvstendige liv på linje med den øvrige befolkningen. Gjennom ulike virkemidler og tiltak, herunder et landsdekkende system av hjelpemiddelsentraler, vil Regjeringen bidra til inkludering av mennesker med nedsatt funksjonsevne i skole, utdanning, arbeids- og dagligliv. Regjeringen legger til grunn en bred forståelse av hvilke virkemidler samfunnet stiller til rådighet. Løsningene for den enkelte kan variere fra tolkehjelp, førerhund og rullestol, til transportordninger og kontantytelser.

Hjelpemiddelsentralene skal sørge for en likeverdig og helhetlig problemløsning for brukere med varige, funksjonelle hjelpebehov av teknisk eller ergonomisk art. Hjelpemiddelsentralene skal også bidra med rådgivning og veiledning overfor førstelinjetjenesten, som primært vil være helse- og pleie- og omsorgstjenesten i kommunene, men også fylkeskommunene (videregående skoler), de statlige helseforetakene, bedriftshelsetjenesten og i noen grad arbeidsgivere. Hjelpemiddelsentralene og førstelinjetjenesten skal innenfor sine respektive ansvars- og kompetanseområder samarbeide om å finne helhetlige løsninger for den enkelte bruker.

Regjeringen nedsatte våren 2008 et offentlig utvalg som skal foreta en bred gjennomgang av forvaltning, organisering og finansiering på hjelpemiddelområdet og i lys av innføringen av en ny arbeids- og velferdsforvaltning (NAV-reformen), komme med forslag med sikte på en mer brukeroorientert og effektiv hjelpemiddelforvaltning. I den forbindelse vil det bli satt særlig fokus på hensynet til brukerne, likebehandling og forvaltning, og ikke minst helhetlige og tilgjengelige velferdsordninger. Utvalgets arbeid skal være sluttført innen 1. desember 2009. Parallelt med dette vil det være

løpende oppfølging og gjøres nødvendige kortsiktige forbedringer på området.

Rapport og status

Hjelpemiddelsentralene hadde 152 416 betjente brukere i løpet av 2007. Av disse var rundt 62 pst. over 70 år, 9 pst. barn under 18 år og i underkant av 30 pst. brukere i yrkesaktiv alder. Det forelå vedtak i løpet av en måned for om lag 87 pst. av alle innkomne saker. 69 pst. av de innvilgede hjelpemidlene ble levert innen 3 uker.

*Delmål 4.2 Sikre kompensasjon for ekstrautgifter pga. sykdom og behov for særskilt tilsyn og pleie**Strategier og tiltak*

Regjeringens mål er at personer med nedsatt funksjonsevne skal få kompensasjon for merutgifter på grunn av sykdom, skade eller lyte. Dette gjøres ved hjelp av ordningene med grunn- og hjelpestønad. Tilskuddsatser skal gi den enkelte bruker en forutsigbar ytelse i forhold til stønadmottakers behov. Kompensasjonen i grunnstønaden skal bidra til å dekke ekstrautgifter i forbindelse med blant annet drift av tekniske hjelpemidler, hold av førerhund og fordyret kosthold ved diett. Hjelpestønad gir økonomisk kompensasjon for særskilt tilsyn og pleie.

Rapport og status

Til sammen 130 897 personer mottok grunnstønad ved utgangen av 2007. Om lag 52 pst. av disse mottok sats 1. Om lag 37 pst. av grunnstønadmottakerne registrert etter formål fikk stønad til dekning av ekstrautgifter til transport, mens nær en fjerdedel fikk stønad til dekning av ekstrautgifter til slitasje på klær og sengetøy.

Til sammen 85 765 personer mottok hjelpestønad ved utgangen av 2007. 41 pst. av disse var barn og unge under 18 år. Blant nye stønadmottakere er det en overvekt av unge gutter.

Programkategori 29.20 Enslige forsørgere

Utgifter under programkategori 29.20 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
2620	Stønad til enslig mor eller far	3 799 267	3 943 500	3 797 300	-3,7
	Sum kategori 29.20	3 799 267	3 943 500	3 797 300	-3,7

Utgifter under programkategori 29.20 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
70-89	Andre overføringer	3 799 267	3 943 500	3 797 300	-3,7
	Sum kategori 29.20	3 799 267	3 943 500	3 797 300	-3,7

Kap. 2620 Stønad til enslig mor eller far

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Overgangsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	2 232 516	2 295 000	2 310 000
72	Stønad til barnetilsyn, <i>overslagsbevilgning</i>	460 576	510 000	460 000
73	Utdanningsstønad	67 929	78 000	57 000
75	Tilskudd til flytting for å komme i arbeid	241	500	300
76	Forskuttering av underholdsbidrag	1 038 005	1 060 000	970 000
	Sum kap. 2620	3 799 267	3 943 500	3 797 300

Plantall – Stønad til enslig mor eller far

Post	2007	2008	2009
70 Overgangsstønad	23 818	21 675	21 460

Innledning

Formålet med stønad til enslig mor eller far er å gi personer med aleneomsorg for barn inntektssikring i en overgangsperiode og stimulere til arbeid og utdanning slik at de kan bli i stand til å forsørge

seg selv. Motivasjon og personlig oppfølging er sentrale virkemidler for å nå dette målet. Det rettes særlig fokus på oppfølging av grupper med spesielle behov.

Hovedtrekkene i regelverket

Overgangsstønad

Overgangsstønad gis til enslig mor eller far som midlertidig er ute av stand til å forsørge seg selv ved arbeid på grunn av omsorg for små barn eller nødvendig utdanning. Overgangsstønad kan som hovedregel gis fra opptil to måneder før fødselen og fram til det yngste barnet fyller åtte år, men ikke i mer enn til sammen tre år. Når det yngste barnet er over tre år, stilles det krav om yrkesrettet aktivitet. Forsørgeren må da være i arbeid eller utdanning på minst halv tid eller være registrert som reell arbeidssøker. Det kan gjøres unntak fra aktivitetskravet. Overgangsstønaden utgjør 1,85 ganger grunnbeløpet i folketrygden. Den er inntektsprøvd, og reduseres med 40 pst. av inntekt som overstiger halvparten av folketrygdens grunnbeløp.

Stønad til barnetilsyn

Stønad til barnetilsyn gis til enslig mor eller far som må overlate nødvendig tilsyn med barn til andre på grunn av utdanning eller arbeid, er registrert som reell arbeidssøker eller har etablert egen virksomhet. Stønaden kan også gis i inntil ett år ved forbigående sykdom hos forsørger. Stønaden utgjør 64 pst. av dokumenterte utgifter opptil de beløp som Stortinget fastsetter, og faller bort ved inntekter som overstiger 6 ganger folketrygdens grunnbeløp.

Utdanningsstønad og stønad til flytting for å komme i arbeid

Utdanningsstønad gis til enslig mor eller far som tar nødvendig utdanning eller opplæring for å bli i

stand til å forsørge seg selv ved eget arbeid. Det gis normalt ikke stønad ut over tre år eller etter at yrkeskompetanse er oppnådd. Stønaden skal dekke nødvendige skoleutgifter etter nærmere regler. Enslig mor eller far kan få tilskudd til dekning av flytteutgifter dersom det er nødvendig for at vedkommende kan komme i arbeid.

Forskuttering av underholdsbidrag

Bidragforskudd ytes etter lov av 17. februar 1989 om bidragforskudd. Forskudd ytes til barn under 18 år som ikke bor sammen med begge foreldrene. Bidragforskudd ytes selv om bidrag ikke blir fastsatt, når dette skyldes manglende farskap eller at bidragspliktige ikke har økonomisk evne til å betale bidrag. Det samme gjelder når fastsatt bidrag ikke betales eller er fastsatt til et lavere beløp enn forskuddet.

Bidragforskuddet er behovsprøvd ut fra mottakerens inntekt, antall egne barn i egen husstand og om vedkommende er enslig eller gift/samboende. Ut fra dette ytes forskudd med 100 pst., 75 pst. eller 50 pst. av full sats. Fra 1. juli 2008 utgjør full sats for bidragforskudd 1 320 kroner pr. måned pr. barn, dvs. en økning på 3,9 pst. fra juli 2007. Forskudd gis ikke hvis mottakeren har en årsinntekt som er høyere enn 320 ganger satsen for fullt forskudd. Satsen for fullt bidragforskudd indeksreguleres pr. 1. juli hvert år i takt med reguleringen av barnebidrag.

Det er et vilkår for å få forskudd at bidraget innbetales til Arbeids- og velferdsetatens innkrevingssentral, og at muligheten for å få bidrag fra den andre av barnets foreldre er utnyttet.

Resultatrapport

Utgiftsutviklingen

Stønadsutgifter til enslig mor eller far, løpende kroner (i 1 000 kroner) 2003-2007

År	2003	2004	2005	2006	2007	Endring 2003-2007 pst.
Overgangsstønad	2 125 718	2 253 120	2 329 081	2 315 661	2 232 516	5,0
Stønad til barnetilsyn	666 226	602 964	583 441	504 349	460 576	- 30,9
Utdanningsstønad	91 699	81 380	80 631	76 996	67 929	- 25,9
Stønad til flytting for å komme tilbake i arbeid	169	80	219	159	241	- 42,6
Sum totalt	2 833 813	2 937 544	2 993 371	2 897 165	2 761 262	- 4,2

Fra 2006 til 2007 gikk utgiftene til overgangsstønad ned med 3,6 pst. Nedgangen skyldes færre mottakere, og kan i hovedsak forklares med økt yrkesaktivitet blant enslige forsørgere. Fra 2003 til 2007 økte de årlige utgiftene med 5 pst. i løpende kroner. Målt i fast G tilsvarende dette en nedgang i utgiftene på 11,6 pst.

Fra 2006 til 2007 gikk utgiftene til stønad til barnetilsyn ned med 8,7 pst., som følge av færre mottakere. Fra 2003 til 2007 gikk de årlige utgiftene ned med 30,9 pst. I denne perioden har kompensasjonsgraden blitt redusert og inntektstaket for bortfall av stønden har blitt senket. Kompensasjonsgraden ble fra 1. januar 2003 redusert fra 70 til 66 pst., og videre til 64 pst. fra 1. januar 2004. Fra

1. januar 2004 bortfalt også stønden helt for de med inntekt over 6 ganger folketrygdens grunnbeløp. Redusert kompensasjonsgrad og senket inntektstak forklarer store deler av reduksjonen i utgiftene til stønad til barnetilsyn fra 2003 til 2004. Videre bidro reduksjonen i maksimalprisen for barnehage til reduksjon i utgiftene fra 2005 til 2006.

Som følge av en reduksjon i antall mottakere gikk utgiftene til utdanningsstønad ned med 11,8 pst. fra 2006 til 2007. Nedgangen fra 2003 til 2007 kan ha sammenheng med at mottakere av overgangsstønad er eldre enn tidligere, og dermed i større grad har tilbakelagt et utdanningsløp før de får barn.

Antall stønadmottakere

Enslig mor eller far med overgangsstønad og/eller stønad til barnetilsyn. 2003–2007.

Antall personer pr. 31. desember

År	Personer i alt	Kun overgangsstønad	Både overgangsstønad og stønad til barnetilsyn	Kun stønad til barnetilsyn
2003	43 937	11 623	14 024	18 290
2004	42 063	12 404	14 608	15 015
2005	41 008	12 361	14 927	13 720
2006	37 662	12 516	13 034	12 112
2007	34 249	12 054	11 159	11 036

Antall mottakere av overgangsstønad og/eller stønad til barnetilsyn ble redusert med 9 700 personer fra 2003 til 2007. Det tilsvarende en reduksjon på 22 pst. Et godt arbeidsmarked har bidratt til en

reduksjon i nye mottakere av overgangsstønad. Samtidig har økt barnehagedekning gjort det lettere for enslige forsørgere å komme i arbeid.

Enslig mor eller far med full og redusert overgangsstønad. Antall personer pr. desember 2003, 2005 og 2007

År	Yngste barn under 3 år			Yngste barn over 3 år		
	2003	2005	2007	2003	2005	2007
Enslig mor eller far. Antall i alt	11 822	11 463	10 678	32 115	29 545	23 571
Kun stønad til barnetilsyn	6,5 %	3,3 %	3,3 %	54,5 %	45,2 %	45,3 %
Redusert overgangsstønad	31,4 %	34,4 %	37,3 %	25,8 %	34,3 %	36,5 %
Full overgangsstønad	62 %	62,3 %	59,4 %	19,6 %	20,5 %	18,2 %

¹ Enslig mor eller far registrert i Arbeids- og velferdsetatens registre med overgangsstønad og/eller stønad til barnetilsyn

Andelen enslige forsørgere med barn under 3 år som mottok full overgangsstønad i desember 2007 er mindre enn de foregående årene. Det

samme gjelder for mottakere med yngste barn som er 3 år eller eldre. Andelen som kun mottar stønad til barnetilsyn har vært stabil de siste årene.

Andel enslige forsørgere som er aktive stønadsmottakere 2003, 2005 og 2007. Antall personer pr. 31. desember

År	Yngste barn under 3 år			Yngste barn 3 år eller eldre		
	2003	2005	2007	2003	2005	2007
Enslig mor eller far med stønad. Antall i alt	11 822	11 463	10 678	32 115	29 545	23 571
- aktive i pst.	50,7	49,9	50,9	90,9	91,0	91,8
Herunder:						
- i arbeid i pst.	33,1	32,4	35,4	77,9	76,9	79,2
- under utdanning i pst.	17,6	17,5	15,5	13,0	14,1	12,6

Med aktiv stønadsmottaker menes enslig mor eller far som er under utdanning eller er i arbeid med inntekt over 1,5 ganger folketrygdens grunnbeløp. De som er i arbeid mottar redusert overgangsstønad og/eller stønad til barnetilsyn. Aktivitetsgraden for samtlige mottakere viser en svak oppgang fra 2003 til 2007. Det stilles bare aktivitetskrav til mottakere av overgangsstønad hvis yngste barn er 3 år eller eldre.

Enslig mor eller far med overgangsstønad og sosialhjelp

Andelen mottakere av overgangsstønad som ved utgangen av året også mottar eller har mottatt sosialhjelp i løpet av året har falt fra i overkant av 24

pst. i 2003 til i underkant av 20 pst. i 2006. Andelen var tilnærmet uendret fra 2005 til 2006. Nedgangen i antall mottakere av overgangsstønad som også mottar sosialhjelp siden 2003, kan ses i sammenheng med at andelen enslig mor eller far med egen inntekt har økt i samme periode.

Sikre barn et minste underholdsbidrag pr. måned.

Med innføring av nytt regelverk ble retten til forskudd gjort avhengig av bidragsmottakers inntekt. Videre har mange foreldre valgt å inngå privat avtale og gjøre opp bidraget seg i mellom. Dette har ført til et redusert antall forskottsmottakere og reduserte utbetalinger til forskott.

Barn med utbetalt forskudd i desember måned 2005-2007.

	Antall barn det kan utbetales forskudd for				Forskudd. Kan utbetales (maks) og faktisk utbetalt, mill. kroner		
	I alt (kan få)	kan få 50 pst.	kan få 75 pst.	kan få 100 pst.	kan utbetales	faktisk utbetalt	utbetalt i pst.
2005 desember	134 719	27 518	62 662	44 539	129,5	93,6	72,3 %
2006 desember	130 950	26 201	60 650	43 958	128,8	89,5	69,5 %
2007 desember	123 740	25 277	57 379	41 084	123,0	84,5	68,7 %

Statens utgifter til bidragsforskudd

Statens utgifter til forskudd var i 2007 på 1 038 mill. kroner og refusjon fra de bidragspliktige var på 470 mill. kroner, dvs. statens nettoutgifter var på 568 mill. kroner.

Budsjettforslag 2009**Post 70 Overgangsstønad, overslagsbevilgning****Heving av overgangsstønad**

I tilknytning til oppfølgingen av trygdeoppgjøret for 2008 ble det foreslått å øke overgangsstønad til 1,97 G fra 1. mai 2008. De samlede merutgiftene blir 143,8 mill. kroner.

Det foreslås bevilget 2 310 mill. kroner for 2009.

Post 72 Stønad til barnetilsyn, overslagsbevilgning

Det foreslås bevilget 460 mill. kroner for 2009.

Post 73 Utdanningsstønad

Det foreslås bevilget 57 mill. kroner for 2009.

Post 75 Stønad til flytting for å komme i arbeid

Det foreslås bevilget 0,3 mill. kroner for 2009.

Post 76 Forskuttering av underholdsbidrag

Det foreslås bevilget 970 mill. kroner for 2009.

Programkategori 29.50 Inntektssikring ved sykdom, arbeidsavklaring og uførhet

Utgifter under programkategori 29.50 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
2650	Sykepenges	27 966 295	30 383 762	32 614 928	7,3
2652	Medisinsk rehabilitering m.v.	8 328 641	8 258 000	9 040 000	9,5
2653	Ytelser til yrkesrettet attføring	11 289 169	11 529 000	10 565 000	-8,4
2655	Uførhet	52 178 422	54 900 000	59 267 000	8,0
Sum kategori 29.50		99 762 527	105 070 762	111 486 928	6,1

Utgifter under programkategori 29.50 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
70-89	Andre overføringer	99 762 527	105 070 762	111 486 928	6,1
Sum kategori 29.50		99 762 527	105 070 762	111 486 928	6,1

Kategorien omfatter utgifter til sykepenges, medisinsk rehabilitering, yrkesrettet attføring og ytelser til uføre. Under sykepenges inngår sykepenges ved egen sykdom, omsorgspenges ved barns og ved barnepassers sykdom, pleiepenges ved barns og nære pårørendes sykdom og opplæringspenges. I sykepengekapitlet inngår også utgifter til tilskudd til tilretteleggingstiltak, samt utgifter til feriepenges av sykepenges. Ytelsene gis til arbeidstakere, arbeidsledige, frilansere og selvstendig næringsdrivende (med unntak av omsorgspenges som ikke gis til frilansere og selvstendig næringsdrivende) etter reglene i folketrygdlovens kapittel 8 og 9. Under medisinsk rehabilitering inngår rehabiliteringspenges etter folketrygdlovens kapittel 10 og utgifter til legeerklæringer. Under yrkesrettet att-

føring inngår attføringspenges og attføringsstønader etter folketrygdlovens kapittel 11. Under ytelser til uføre inngår tidsbegrenset uførestønad, uførepensjon, foreløpig uførepensjon og menerstatning ved yrkesskade etter folketrygdlovens kapittel 12 og 13.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil legge fram en lovproposisjon om å erstatte rehabiliteringspenges, attføringspenges og tidsbegrenset uførestønad med en ny midlertidig trygdeytelse, arbeidsavklaringspenges for Stortinget i løpet av høsten 2008. Nye regler vil tre i kraft i 2009, tidligst med virkning fra 1. mai. Retten til arbeidsavklaringspenges vil bli regulert i et nytt kapittel 11 i folketrygdloven.

Kap. 2650 Sykepenger

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Sykepenger for arbeidstakere m.v., <i>overslagsbevilgning</i>	24 678 832	26 750 000	28 630 000
71	Sykepenger for selvstendige, <i>overslagsbevilgning</i>	1 420 459	1 560 000	1 640 000
72	Omsorgs- og pleiepenger ved barns sykdom m.m., <i>overslagsbevilgning</i>	374 990	400 000	450 000
73	Tilskudd til tilretteleggingstiltak mv., <i>kan overføres</i>	134 882	233 945	264 928
74	Refusjon bedriftshelsetjenester, <i>kan overføres</i>	13 409	19 817	
75	Feriepenger av sykepenger, <i>overslagsbevilgning</i>	1 343 723	1 420 000	1 630 000
	Sum kap. 2650	27 966 295	30 383 762	32 614 928

Overført fra 2007 til 2008:

Post 73: 65 589 000 kroner

Post 74: 5 834 000 kroner

Plantall – Sykepenger

Post		2007	2008	2009
70	Antall sysselsatte ¹ lønnstakere (gjennomsnitt i året)	2 359 500	2 416 100	2 416 100
	Sykepengedager pr. sysselsatt refundert av folketrygden (5 dagers uke)	11,3	10,6	10,6
71	Antall selvstendig næringsdrivende (gjennomsnitt i året)	171 500	175 600	175 600

¹ Sysselsettingstallene er hentet fra Nasjonalregnskapet (foreløpige tall).**Innledning**

Formålet med sykepenger er å gi kompensasjon for bortfall av arbeidsinntekt som følge av sykdom eller skade. Gjennom ordningene med omsorgspenger, pleiepenger og opplæringspenger gis det stønad ved barns og nære pårørendes sykdom.

Hovedtrekkene i regelverket**Sykepenger**

Retten til sykepenger er betinget av at vedkommende er arbeidsufør og at funksjonsnedsettelsen klart skyldes sykdom eller skade. Arbeidsuførhet som skyldes sosiale eller økonomiske problemer gir ikke rett til sykepenger.

Sykepenger kan ytes sammenhengende i inntil ett år. Grunnlaget for beregning av sykepenger for arbeidstakere er vanligvis den gjennomsnittlige arbeidsinntekten de siste fire ukene før arbeidsu-

førheten inntraff. Arbeidstakere får en kompensasjon på 100 pst. av inntektsgrunnlaget fra første dag, begrenset oppad til 6 ganger folketrygdens grunnbeløp. Sykepenger i de første 16 kalenderdagene ytes av arbeidsgiver (arbeidsgiverperioden).

Selvstendig næringsdrivende har rett til sykepenger fra 17. dag med en kompensasjon på 65 pst. av inntektsgrunnlaget basert på pensjonsgivende årsinntekt. De har adgang til å tegne tilleggssikring i folketrygden etter ulike alternativer når det gjelder kompensasjonsnivå og ventetid.

Stønad ved barns og andre nære pårørendes sykdom

Stønad ved barns, og andre nære pårørendes, sykdom ytes etter folketrygdloven kapittel 9. Omsorgs-, pleie- og opplæringspenger beregnes på samme måte som sykepenger.

Resultatrapport 2007**Utgiftsutvikling**

Folketrygdens totale utgifter til sykepenges var på 27 966 mill. kroner i 2007. Det tilsvarer en økning på 4,3 pst. sammenlignet med 2006.

Arbeidstakere

Økningen i utgiftene til sykepenges til arbeidstakere var på 3,9 pst. fra 2006 til 2007. Dette skyldes i

hovedsak en økning i antall sykepengetilfeller og økning i inntektsgrunnlaget. 96 pst. av utgiftene (23 654,2 mill. kroner) gjelder sykepenges ved egen sykdom etter arbeidsgiverperioden. Fra 2006 til 2007 er utgiftene til sykepenges til arbeidsledige redusert med 27,2 pst. til 381,5 mill. kroner. Dette har sammenheng med utviklingen på arbeidsmarkedet. Refusjon til ordningen for kronisk syke var på 374,1 mill. kroner i 2007, tilsvarende en økning på 3,5 pst. fra 2006.

Sykepengeutgifter på post 70 Arbeidstakere mv. etter formål (mill. kroner)

	2006	2007	Endring i pst.
Sykepenges ved egen sykdom etter arbeidsgiverperioden	22 587,6	23 654,2	4,7
Forsikringsordning for frilansere	0,8	0,6	- 20,2
Sykepenges til yrkesaktive midlertidig ute av inntektsgivende arbeid	120,8	113,6	-6,0
Sykepenges til arbeidsledige	523,7	381,5	- 27,2
Refusjon til ordningene for			
- Små bedrifter	23,5	21,3	- 9,3
- Kronisk syke	361,6	374,1	3,5
- Tilskudd ved arbeidsreiser	5,9	6,3	7,5
- Gravide	75,6	79,9	5,6
- Opplæringspenges ved omsorg for funksjonshemmet barn	42,6	44,8	5,2
- Pleiepenges ved pleie av nær pårørende i livets slutfase	2,8	2,5	- 9,2
Sum	23 744,9	24 678,8	3,9

Selvstendige næringsdrivende

Utgiftene til sykepenges til selvstendig næringsdrivende (post 71) var 1 420 mill. kroner i 2007. Dette tilsvarer en reduksjon på 4,4 pst. i forhold til 2006.

Omsorgs- og pleiepenges ved barns sykdom mv.

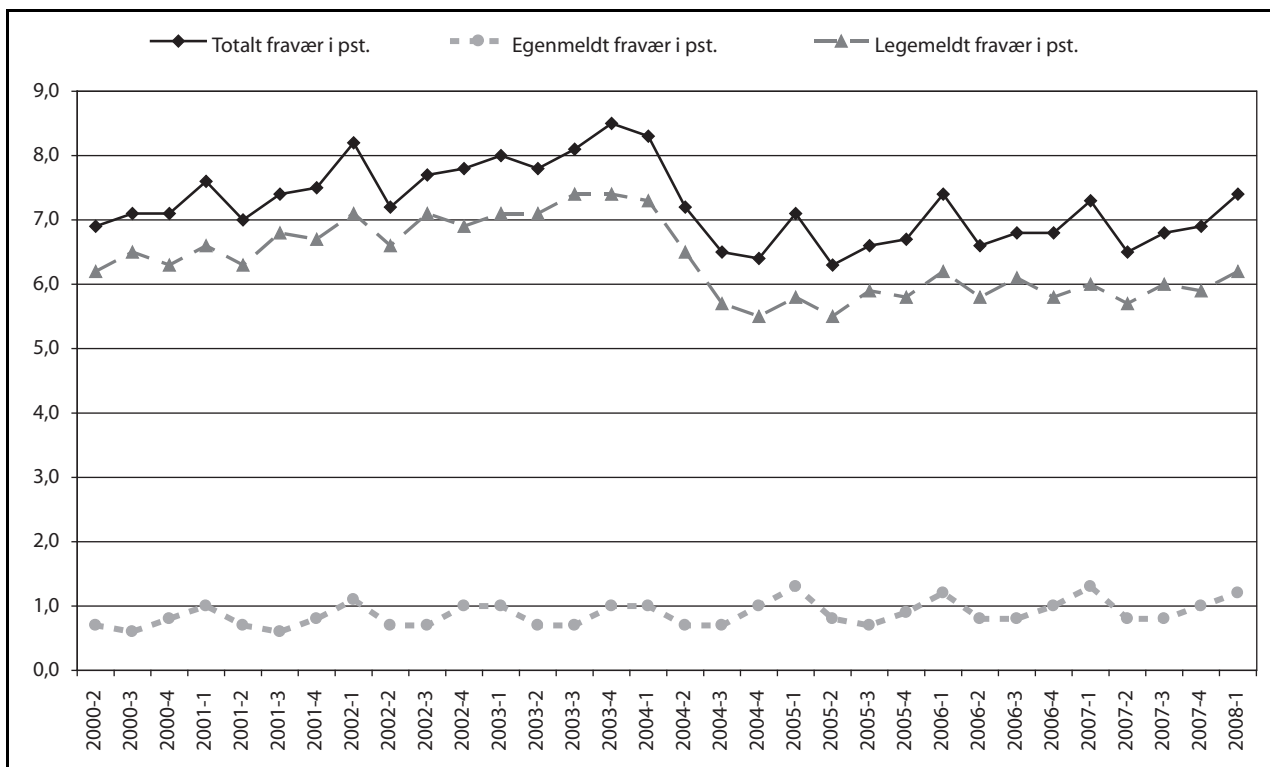
Utgiftene til omsorgs- og pleiepenges økte med 16 pst. til 375 mill. kroner i 2007. Av dette utgjorde utgiftene til omsorgspenges 11 mill. kroner, tilsvarende en økning på 2,6 pst. fra 2006, mens utgiftene til pleiepenges utgjorde 364 mill. kroner, tilsvarende en økning på 16,5 pst. fra 2006. Økningen i utgiftene har sammenheng med økning i antall sykepengedager pr. sysselsatt.

Tilretteleggingstilskudd og refusjon av bedriftshelsetjeneste

For å bidra til å nå målene i Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv ble Tilretteleggingstilskuddet og Refusjon av bedriftshelsetjenester igangsatt i 2002. De totale utgiftene på post 73 Tilretteleggingstilskudd og post 74 Refusjon bedriftshelsetjeneste var hhv. 135 og 13 mill. kroner i 2007. Til sammenligning var utgiftene i 2006 på hhv. 57 og 14 mill. kroner.

Sykefraværsprosenten

Sykefraværsprosenten måles som antall tapte dagerverk på grunn av sykdom i pst. av alle avtalte dagerverk for arbeidstakere.

Figur 6.10 Utviklingen i sykefraværsprosenten fra 2. kvartal 2000 til 1. kvartal 2008.

Kilde: Sentral sykefraværstatistikk, SSB/Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Figuren ovenfor viser utviklingen i det totale sykefraværet i perioden fra 2. kvartal 2000 til 1. kvartal 2008. Målet i IA-avtalen er å redusere sykefraværet med minst 20 pst. i perioden 2001 til 2009. Det totale sykefraværet i 2. kvartal 2001 var 7 pst. Sykefraværsprosenten for 2. kvartal 2008 var på 6,8 pst. Dette er en reduksjon på 3,1 pst. i forhold til 2. kvartal 2001.

Det totale sykefraværet var på 6,9 pst. i 2007, og er uendret fra 2006. Det har vært en nedgang i eller uendret sykefravær i de fleste næringer. Innen helse- og sosialtjenester og varehandel er sykefraværet på samme nivå som i 2006. Innen transport- og telekommunikasjonssektoren, ble sykefraværet redusert fra 7,5 til 7,2 pst., mens det har vært en liten økning i sykefraværet innen bank og finans og forretningsmessig tjenesteyting.

Sykefraværet i 2007 var på 8,7 pst. for kvinner og 5,5 pst. for menn. Mens det var en økning i fraværet blant kvinner på 1,2 pst., var det en nedgang blant menn på 1,8 pst., sammenlignet med 2006. Det egenmeldte fraværet har økt fra 0,9 pst. i 2006 til 1 pst. i 2007.

Varighet

Sykefraværsgangsverk for avsluttede tilfeller fordelt etter varighet fra 4. kvartal 2006 til 4. kvartal 2007. Antall tapte dagsverk totalt og fordeling i pst. i varighetsintervall.

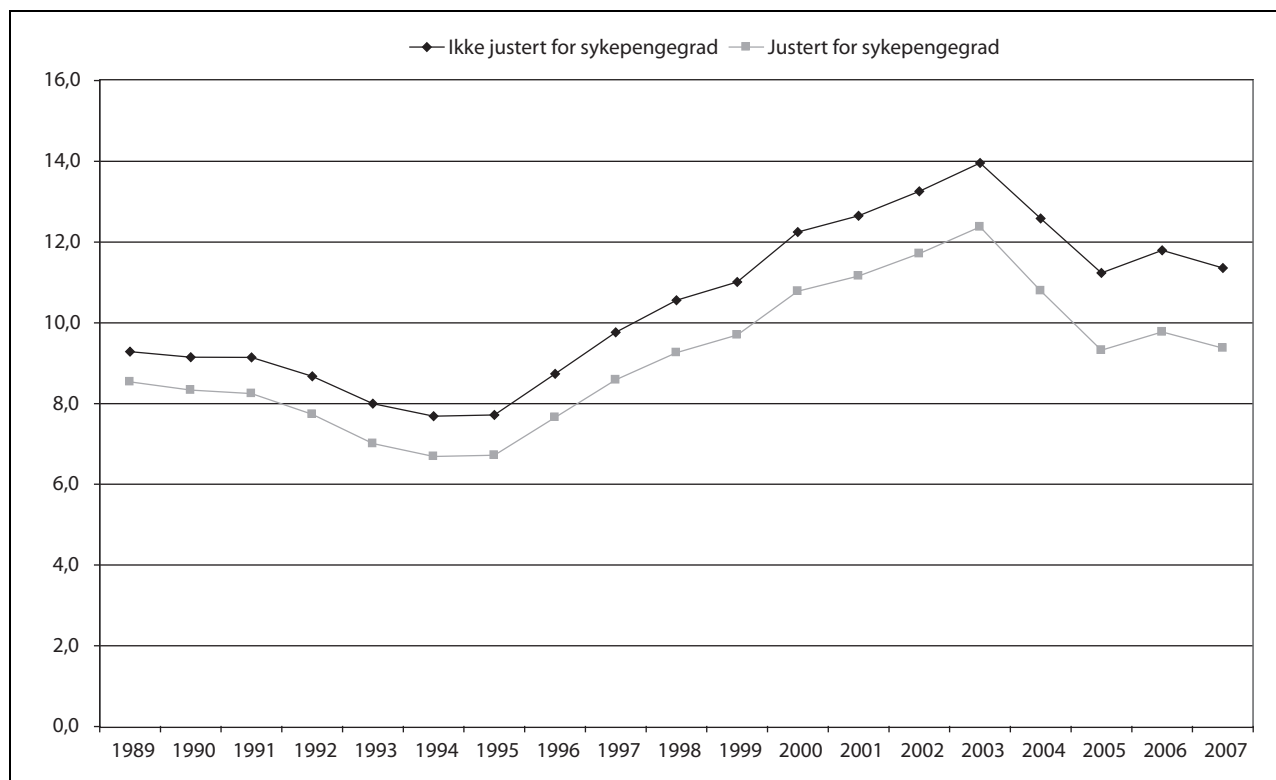
	4. kvartal 2006	4. kvartal 2007
Varighet	Dagsverk tapt pga. sykefravær	Dagsverk tapt pga. sykefravær
I alt	3 820 950	3 901 442
Prosentvis fordeling:		
1-16 dager	24,0	24,4
17-56 dager	28,3	28,8
57-84 dager	11,4	11,6
85-182 dager	19,1	19,1
183 dager +	17,2	16,0

Andelen legemeldt sykefravær som har vart opptil 16 dager (arbeidsgiverperioden) har økt med 0,4 prosentpoeng. Også fravær med varighet fra 17 til 182 dager har økt noe. Andelen legemeldt fravær med varighet over et halvt år (183 dager +) har gått ned med 1,2 prosentpoeng.

Gjennomsnittlig varighet pr. sykepengetilfelle betalt av folketrygden

I 2007 var gjennomsnittlig varighet for avsluttede sykepengetilfeller for arbeidstakere 57,3 arbeidsdager. Dette er en nedgang på 0,9 pst. sammenlignet med 2006. Kvinner har noen færre sykepenge-dager pr. tilfelle enn menn.

I 2007 ble det utbetalt sykepenger for 11,4 dager pr. sysselsatt lønnstaker totalt. Det er en nedgang på 3,7 pst. fra 2006. Dersom det tas hensyn til gradert sykefravær i statistikken over antall sykepengedager, har det vært en nedgang fra 9,8 dager i 2006 til 9,4 dager i 2007. Dette tilsvarer en nedgang på 4,1 pst.

Figur 6.11 Antall sykepengedager betalt av folketrygden pr. sysselsatt lønnstaker

Kilde: Sysselsettingstall jf. Nasjonalregnskapet, www.ssb.no/nr. Sykepengedager: Arbeids- og velferdsdirektoratet. Det er korrigert for brudd i statistikken i 1998 og 2000.

Diagnose

Fordelingen av sykefraværet på diagnosegrupper i 4. kvartal 2002-2007 viser at om lag 34-36 pst. av sykefraværstilfellene og om lag 40-44 pst. av tapte dagsverk skyldes muskel- og skjelettlidelser. Psykiske lidelser utgjør om lag 12-13 pst. av tilfellene og 17-18 pst. av tapte dagsverk. Fordelingen av sykefraværet på diagnosegrupper er uendret de siste årene.

Aktiv og gradert sykemelding

I 2007 var 1,7 pst. av alle sykefraværstilfeller innom aktiv sykemelding. Dette er 0,2 prosentpoeng færre enn i 2006. Andelen som hadde vært innom gra-

dert sykemelding var på 18,4 pst. i 2007, tilsvarende andel som i 2006. Det er særlig for de lange sykefraværstilfellene at disse virkemidlene tas i bruk.

Oppbrukt sykepengerett

I 2007 var det i alt 48 335 personer som brukte opp sykepengeretten. Dette er en nedgang på 1,7 pst. fra 2006. Av de som brukte opp sykepengeretten i 2007, hadde 18,4 pst. overgang til varig eller tidsbegrenset uføreytelse, mens 51 pst. hadde overgang til rehabiliteringspenger og 12,4 pst. til yrkesrettet attføring. Av de resterende 18,2 pst. kom de fleste tilbake til arbeid.

Antall personer med oppbrukt sykepengerett og fordeling av disse på overgang til uførepensjon, tidsbegrenset uførestønad, rehabiliteringspenger, yrkesrettet attføring og annet

	2006	2007
Personer med oppbrukt sykepengerett	49 183	48 335
Prosentvis fordeling:		
Overgang til uførepensjon	17,4	16,2
Overgang til tidsbegrenset uførestønad	2,0	2,2
Overgang til rehabiliteringspenger	50,5	51,0
Overgang til yrkesrettet attføring	13,0	12,4
Andre (inkl. tilbakeføring til arbeid)	17,1	18,2

Utviklingen i sykefraværet i 2008

Det totale sykefraværet i 2. kvartal 2008 gikk, i henhold til Statistisk sentralbyrås nasjonale sykefraværstatistikk, opp med 4,9 pst. sammenliknet med 2. kvartal 2007. Det legemeldte sykefraværet økte fra 5,7 pst til 6,0 pst., mens det egenmeldte holdt seg uendret med 0,8 pst. For menn gikk sykefraværet opp med 3,5 pst., mens det for kvinner gikk opp med 6,0 pst.

Det legemeldte sykefraværet viser en økning i alle næringer. Økningen er høyest i offentlig administrasjon og helse og sosiale tjenester. Sykefraværet er fortsatt klart høyest innen helse- og sosiale tjenester med 8,6 pst. Av de andre næringene er det bare hotell- og restaurant og transport og kommunikasjon som har et høyere fravær enn gjennomsnittet, med hhv. 6,8 og 6,2 pst. fravær.

I Sykefraværutvalget ble det satt fokus på tettere oppfølging av sykmeldte. Samarbeidet med partene i arbeidslivet om et mer inkluderende arbeidsliv ble vitalisert og målrettede virkemidler ble iverksatt, til tross for iverksetting av disse virkemidlene registreres en økning i sykefraværet.

IA-avtalen har som mål å redusere det totale sykefraværet med 20 pst. I 2. kvartal 2008 var sykefraværet om lag 3,1 pst. lavere enn i samme kvartal i 2001, og således betydelig unna målsettingen i IA-avtalen.

Oppfølging av sykmeldte

Utarbeiding av oppfølgingsplaner

Arbeidsgiver skal utarbeide en oppfølgingsplan i samråd med arbeidstaker så tidlig som mulig og senest når arbeidstaker har vært helt eller delvis

borte fra arbeidet i seks uker, med mindre dette er åpenbart unødvendig. Planen skal innhentes av Arbeids- og velferdsetaten senest innen 12 uker.

Antall mottatte oppfølgingsplaner fra arbeidsgiver. Tall for 3. tertial 2007 og 1. tertial 2008

	3. tertial 2007	1. tertial 2008
Mottatte oppfølgingsplaner	25 274	31 841

I 1. kvartal 2008 var det i underkant av 24 000 personer i gjennomsnitt som passerte seks ukers sykmelding i løpet av en måned. Arbeids- og velferdsetaten mottok i 1. tertial oppfølgingsplaner for om lag 1/3 av de som passerte seks uker med sykefravær. Antall mottatte planer har økt gradvis. Det innhentes ikke oppfølgingsplan for alle som passerer seks ukers sykmelding. Fram til 12 uker er det mange som blir friskmeldte. I 1. kvartal 2008 var det i gjennomsnitt 14 500 personer som passerte tolv ukers sykmelding pr. måned. Med utgangspunkt i dette antallet kan det sies at Arbeids- og velferdsetaten mottok oppfølgingsplan fra arbeidsgiver fra om lag halvparten av de sykmeldte som passerte 12 uker med sykefravær.

Dialogmøte mellom arbeidsgiver og arbeidstaker

Arbeidsgiverne skal innkalle til et dialogmøte når arbeidstakeren er 100 pst. sykmeldt, med mindre dette er åpenbart unødvendig. Møtet skal gjennomføres innen 12 ukers sykmelding. Arbeidsgiver skal gi skriftlig melding til Arbeids- og velferdsetaten om at møtet er avholdt.

Antall registrerte meldinger fra arbeidsgiver om avholdt dialogmøte innen 12 uker. Tall for 3. tertial 2007 og 1. tertial 2008

	3. tertial 2007	1. tertial 2008
Registrert avholdt dialogmøte ved 12 ukers sykmelding (dialogmøte 1)	7 018	8 444

I 1. kvartal 2008 var det i gjennomsnitt 14 500 personer som passerte tolv ukers sykmelding pr. måned. Andelen gjennomførte møter for sykmeldte som passerte 12 ukers sykefravær økte fra nær 12 pst. i 3. tertial 2007 til om lag 15 pst. i 1. tertial 2008. Dialogmøte etter 12 uker skal kun avholdes når den ansatte er 100 pst. sykmeldt. Om lag 1/3 av alle sykepengetilfeller ved 12 ukers sykmelding er gradert. Det betyr at plikten til å avholde 12 ukers møtet er knyttet til 2/3 av totalt antall tilfeller, fratrasket den andelen av disse hvor det åpenbart er unødvendig å avholde dialogmøter. Det foreligger imidlertid ikke opplysninger om hvor stor andel dette utgjør, så det målbare grunnlaget er begrenset til tilfeller med hel sykmelding. Med utgangspunkt i antallet med 100 pst. sykmelding, kan det anslås at arbeidsgivere i løpet av 1. tertial 2008 gjennomførte dialogmøter for om lag 22 pst. av de ansatte som passerte 12 uker med sykefravær. Statistikk for perioden mai til juli 2008 viser en reduksjon i antall gjennomførte dialogmøter. Dette har bl.a. sammenheng med avvikling av ferie.

Dialogmøter ved seks måneders sykmelding i regi av Arbeids- og velferdsetaten

Senest når arbeidsuførheten har vart i seks måneder, skal Arbeids- og velferdsetaten avholde et dialogmøte mellom sykmeldt arbeidstaker og arbeidsgiver, unntatt når et slikt møte antas å være åpenbart unødvendig. Mens det i 3. tertial 2007 ble avholdt 4 615 dialogmøter etter seks måneders sykmelding, økte antallet til 6 258 i 1. tertial 2008, en økning på nær 36 pst. I 1. kvartal 2008 var det i gjennomsnitt 8 000 personer som passerte seks måneders sykmelding pr. måned. Andelen gjennomførte dialogmøter for sykmeldte som passerte 6 måneders sykefravær i løpet av en måned økte fra 14 pst. i 3. tertial 2007 til 20 pst. i 1. tertial 2008. Statistikk for perioden mai til juli 2008 viser at antall gjennomførte dialogmøter er på om lag samme nivå som i 1. tertial 2008.

At antallet avholdte dialogmøter er lavt kan tilskrives flere årsaker. Arbeids- og velferdsetaten

konkluderer i mange tilfeller med at det åpenbart er unødvendig å avholde dialogmøtet. Dette kan skyldes medisinske årsaker, at den sykmeldte forventes friskmeldt i løpet av kort tid eller at det er iverksatt hensiktsmessige tiltak. Arbeids- og velferdsetaten har utfordringer med praktiske forhold ved gjennomføringen av møtene og en betydelig andel av møtene avholdes etter fristen på 26 uker. Arbeids- og velferdsetatens saksbehandlingssystem kan fra mars 2008 gi mer oversiktlig statistikk over årsaker til unntak for at dialogmøte ikke er avholdt. Tilgjengelig informasjon kan indikere at det blir avholdt dialogmøter for rundt halvparten av alle aktuelle saker som passerer seks måneders sykmelding.

Antall avholdte dialogmøter i regi av NAV ved seks måneders sykmelding. Tall for 3. tertial 2007 og 1. tertial 2008

	3. tertial 2007	1. tertial 2008
Registrert avholdt dialogmøte ved 6 måneders sykmelding (dialogmøte 2)	4 615	6 258

Budsjettforslag for 2009

Post 70 Sykepenger for arbeidstakere mv., overslagsbevilgning

På bakgrunn av utviklingen i sykefraværet hittil i år, legges det nå til grunn en forutsetning om økning i det trygdefinansierte sykefraværet på 1 pst. på årsbasis i 2008, sammenlignet med 2007. For 2009 legges det til grunn nullvekst i sykefraværet pr. sysselsatt i forhold til det gjennomsnittlige nivået i 2008. I tillegg til sykefraværet påvirkes sykepengeutgiftene av sysselsettingsutviklingen og lønnsveksten. I budsjettforslaget for 2009 er det lagt til grunn en vekst i sysselsettingen på 2,8 pst. i 2008 og en vekst på 0,4 pst. i 2009. Videre er det lagt til grunn en vekst i sykepengegrunnlaget (lønnsvekst blant sykmeldte) på 6 pst. i 2008 og 5 pst. i 2009.

Det foreslås bevilget 28 630 mill. kroner for 2009.

Post 71 Sykepenger for selvstendige, overslagsbevilgning

Sysselsettings- og lønnsveksten blant selvstendige forutsettes å ligge på samme nivå i 2008 og 2009 som for arbeidstakere. Det er lagt til grunn en null-

vekst i sykefraværstilbøyeligheten for selvstendige både i 2008 og 2009.

Det foreslås bevilget 1 640 mill. kroner for 2009.

Post 72 Omsorgs- og pleiepenger ved barns sykdom m.m., overslagsbevilgning

Det foreslås bevilget 450 mill. kroner for 2009.

Post 73 Tilskudd til tilretteleggingstiltak mv., kan overføres

Formålet med tilretteleggingstilskudd er å stimulere IA-virksomheter til å legge til rette for at arbeidstakere som på grunn av sykdom, skade eller lyte har redusert arbeidsevne, kan opprettholde arbeidsforholdet. Tilskuddet gir tidsbegrenset kompensasjon for virksomhetens merutgifter/merinnsats i forbindelse med et konkret tilretteleggingstiltak. Formålet med BHT-honorar er å gi IA-virksomheter hel eller delvis refusjon for utgifter til bruk av bedriftshelsetjeneste. Det forutsettes at bedriftshelsetjenestens arbeid bidrar til at arbeidstakere kan unngå sykmelding eller at sykmeldte personer med redusert arbeidsevne tilbakeføres til

arbeid. Videre kan honoraret utbetales til bedriftshelsetjenesten ved deltakelse i dialogmøter.

Det foreslås å slå sammen rammene for tilretteleggingstilskuddet og BHT-honoraret. Tilskuddsordningene vil fortsatt være forbeholdt IA-virksomheter. Endringen har vært drøftet med arbeidslivets parter i IA-avtalen. Endringen foreslås iverksatt fra 1. januar 2009.

Det foreslås å overføre 20,7 mill. kroner fra kap. 2650, post 74 Refusjon av bedriftshelsetjenester til kap. 2650, post 73 Tilskudd til tilretteleggingstiltak mv.

Det foreslås bevilget 264,928 mill. kroner for 2009.

Post 74 Refusjon bedriftshelsetjenester, kan overføres

Det foreslås å overføre 20,7 mill. kroner fra kap. 2650, post 74 Refusjon av bedriftshelsetjenester til kap. 2650, post 73 Tilskudd til tilretteleggingstiltak mv. Det vises til omtale under kap. 2650, post 73.

Post 75 Feriepenger av sykepenger, kan overføres

Det foreslås bevilget 1 630 mill. kroner for 2009.

Kap. 2652 Medisinsk rehabilitering m.v.

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Rehabiliteringspenger, <i>overslagsbevilgning</i>	8 074 660	7 960 000	8 770 000
71	Legeerklæringer	253 981	298 000	270 000
	Sum kap. 2652	8 328 641	8 258 000	9 040 000

Plantall – rehabiliteringspenger

Post		2007	2008	2009
70	Gjennomsnittlig antall mottakere	45 945	45 500	45 500

Innledning

Rehabiliteringspenger er regulert i folketrygdlovens kapittel 10 Medisinsk rehabilitering og skal sikre inntekt ved svikt i arbeids- og inntektsevnen. Post 71 Legeerklæringer skal dekke utgifter til erklæringer som Arbeids- og velferdsetaten inn-

henter fra leger og andre behandlere i tilknytning til behandling av krav om stønad. Legeerklæringer omfatter utgifter i forbindelse med takster, medisinsk vurdering av arbeidsmuligheter ved sykdom og deltakelse i dialogmøter.

Hovedtrekk ved regelverket

Rehabiliteringspenger under aktiv behandling

Det kan ytes rehabiliteringspenger etter at retten til sykepenger er oppbrukt eller etter ett år med sammenhengende arbeidsuførhet på minst 50 pst. Som hovedregel kan rehabiliteringspenger bare gis sammenhengende i ett år. I særskilte tilfeller kan stønadperioden forlenges i ytterligere 52 uker og ved meget alvorlige sykdomstilstander eller skader hvor den medisinske behandlingen tar lengre tid kan det gis rehabiliteringspenger uten tidsbegrensning.

Rehabiliteringspenger tilsvarer 66 pst. av den pensjonsgivende inntekten i året før arbeidsevnen ble nedsatt med minst halvparten, eller gjennomsnittet av de tre siste årene før arbeidsevnen ble nedsatt med minst halvparten. Pensjonsgivende inntekt over seks ganger folketrygdens grunnbeløp regnes ikke med i grunnlaget for rehabiliteringspenger.

Rehabiliteringspenger i påvente av attføring

Fra 1. januar 2004 skal yrkesrettet attføring vurderes så tidlig som mulig dersom bedriftsinterne tiltak ikke fører fram eller vedkommende ikke har et arbeidsforhold. Når en person har mottatt rehabiliteringspenger i seks måneder, skal Arbeids- og velferdsetaten vurdere om yrkesrettet attføring bør prøves.

Utviklingen i antall mottakere av rehabiliteringspenger

Antall mottakere av rehabiliteringspenger i desember 2003-2007

	Antall			Økning i pst.		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2003	60 874	24 417	36 457	16,0	17,8	14,9
2004	50 374	20 761	29 613	- 17,2	- 15,0	- 18,8
2005	47 305	19 635	27 670	- 6,1	- 5,4	- 6,6
2006	46 478	18 672	27 806	- 1,8	- 4,9	0,5
2007	47 056	18 287	28 769	1,2	- 2,1	3,5

I 2004 og 2005 var det en betydelig nedgang i antall mottakere av rehabiliteringspenger. Nedgangen skyldtes dels innstramninger i mulighetene for å motta rehabiliteringspenger utover 1 år og dels lavere tilgang til ordningen i forhold til tidligere år. Etter 2005 har det vært små endringer i antall mottakere.

Det er flere kvinner enn menn som mottar rehabiliteringspenger. I 2007 var 61,1 pst. av mottakerne kvinner og 38,9 pst. menn. Forskjellen i

Det kan gis rehabiliteringspenger i påvente av attføring inntil 8 uker, med mulighet til forlengelse i inntil 8 uker, når det er framsatt krav om yrkesrettet attføring i Arbeids- og velferdsetaten.

Endringer

Det tas sikte på å erstatte rehabiliteringspenger med arbeidsavklaringspenger. Nye regler vil tre i kraft i 2009, tidligst med virkning fra 1. mai.

Resultatrapport 2007

Utgiftsutviklingen

Folketrygdens samlede utgifter til rehabiliteringspenger var om lag 8 075 mill. kroner i 2007. Dette er en økning på 436 mill. kroner eller 5,7 pst. i forhold til 2006.

I gjennomsnitt mottok 45 945 personer rehabiliteringspenger i 2007, noe som tilsvarer en økning på 1,6 pst. i forhold til 2006.

I 2007 ble det utbetalt en gjennomsnittlig ytelse omregnet til årsbeløp på om lag 175 830 kroner pr. person. Dette tilsvarer en nedgang i gjennomsnittlig ytelse på 1,2 pst. målt i fast G i forhold til 2006. Nedgangen har bl.a. sammenheng med økt bruk av graderte rehabiliteringspenger i 2007. Gjennomsnittlig utbetalingsgrad for rehabiliteringspenger var 87,4 pst. i 2007. Dette er en svak nedgang i forhold til 2006 da utbetalingsgraden var om lag 88 pst.

andel mottakere av rehabiliteringspenger for menn og kvinner har forsterket seg de senere årene. De tilsvarende andelene for kvinner og menn var i 2006 hhv. 59,8 pst. og 40,2 pst.

I 2007 var 35,4 pst. av mottakerne av rehabiliteringspenger over 50 år. Dette er en betydelig høyere andel enn for mottakere av attføringspenger. Det er små forskjeller i alderssammensetningen mellom menn og kvinner.

Gjennomsnittlig ytelse for menn og kvinner var hhv. 197 100 og 162 600 kroner. Forskjellen skyldtes blant annet at kvinner i større grad enn menn har vært i deltidsarbeid og derfor har et lavere beregningsgrunnlag.

Om lag 73 pst. av de som mottok rehabiliteringspenger pr. desember 2007 mottok en ytelse med en rehabiliteringspengegrad lik 100 pst., om lag 19 pst. hadde en ytelsesgrad på 50 pst. eller mindre, og 7,4 pst. hadde en grad mellom 50 og 100.

Mottakere av rehabiliteringspenger pr. desember 2007. Fordelt etter ytelsesnivå og rehabiliteringspengegrad. Relative andeler.

Rehabiliteringspengeutbetaling i G ¹	Alle antall	Herav grad lik 100	Alle % andel	Grad lik 100
Mindre eller lik 1,8G	14 009	6 267	29,8	18,2
Mellom 1,8G og 2,0G	4 826	2 773	10,3	8,0
Mellom 2,0G og 3,0G	13 991	11 700	29,7	33,9
Over 3,0G	14 320	13 750	30,2	39,9
Sum	47 056	34 490	100,0	100,0

¹ G=66 812 kr pr. desember 2007

Nesten 30 pst. av samtlige mottakere av rehabiliteringspenger mottok en ytelse lik eller mindre enn minsteytelsen på 1,8 G. Litt under halvparten av disse hadde imidlertid en rehabiliteringsgrad

som var mindre enn 100 pst. Når man bare ser på mottagere med en rehabiliteringsgrad på 100 pst., er det en betydelig høyere andel som mottar ytelse over 2G.

Utviklingen i antall mottakere av rehabiliteringspenger under «aktive tiltak»¹ 2003-2007 (arbeidstrening, graderte rehabiliteringspenger og rehabiliteringspenger i ventetid før attføringstiltak)

År	Antall med arbeidstrening	Prosentandel	Antall med gradert rehabilitering	Prosentandel	Antall med rehab.penger i ventetid før attføringstiltak	Prosentandel
2003	2 313	3,8	10 227	16,8	3 226	5,3
2006	1 124	2,4	11 932	25,7	2 518	5,4
2007	1 146	2,4	12 245	26,5	2 253	4,8

¹ En person kan være registrert med flere aktive tiltak i tabellen. En kan derfor ikke summere andelen under ulike aktive tiltak.

Samlet var det en nedgang i andelen med «aktive tiltak under arbeidstrening» fram til 2005. En mulig årsak til dette er at det i perioden har vært sterkere fokus på attføringstiltak i sykepengefasen og at flere derfor har hatt direkte overgang fra sykepengefasen til attføringspengefasen uten å ha vært innom en periode med rehabiliteringspenger. I de tre siste årene har andelen på slike tiltak vært stabil og var i desember 2007 på 2,4 pst.

Fra et toppunkt i 2004 har det vært en reduksjon i andelen med rehabiliteringspenger i ventetid før attføringstiltak. Andelen var i 2007 på 4,8. Reduksjonen har trolig sammenheng med at saksbehandlingstiden for søknad om attføring har gått ned i perioden fra 2004 til 2007. Økningen i antall saker i desember 2004 skyldtes innstramningen i regelverket i 2004, noe som medførte en midlerti-

dig opphopning av saker der mottaker ventet på å få vurdert og iverksatt et attføringstiltak.

Andelen personer som mottok en gradert ytelse økte fra 16,8 pst. i 2003 til 25,7 pst. i 2006. I perioden fra desember 2006 til desember 2007 økte denne andelen til 26,5 pst.

Fra 2003 til 2005 økte andelen med avbrudd under yrkesrettet attføring fra 8,3 til 11,8 pst. Dette skyldtes at flere saker ble sendt over til daværende Aetat for utprøving av yrkesrettet attføring i forbindelse med innskjerpingen av attføringskravet i 2000 og senere ved lovfesting av kravet i 2004. For perioden fra 2005 til 2007 var andelen stabil. Andelen var 12,2 pst. i 2007.

Det har i perioden 2003 til 2007 vært en nedgang i andelen som har tilbakefall fra arbeid fra 3,8 til 2,6 pst. Andelen er om lag uendret fra 2006.

Overgangen fra rehabiliteringspengeordningen til alternative stønadsordninger

Innstrammingene i regelverket for rehabiliteringspenger i 2003 og 2004 førte til en kraftig økning i

antall personer som gikk ut av ordningen disse årene. Dette påvirket også sammensetningen av overgangsratene disse årene, da spesielt overgangen til attføringspenger var høy.

Antall personer som har avsluttet en periode med rehabiliteringspenger. Status 3 måneder etter avgang på rehabiliteringspenger

År	Avgang, antall personer ¹	Uførepensjon i pst.	Tidsbegrenset uførestønad i pst.	Attføringspenger i pst.	Rehab.-penger i pst.	Sum trygdeytelser i pst.	Annet i pst.	Andel mottakere i A/A registeret (med ett aktivt arbeid) ²
2003	51 234	26,7	0,1	37,0	3,6	67,4	32,6	
2006	45 738	15,5	16,2	31,5	1,9	65,1	34,9	37,8
2007	44 082	15,4	15,6	30,1	1,4	62,5	37,5	43,6

¹ Disse avgangstallene, som er knyttet til overgangsratene i tabellen, vil avvike fra avgangstall benyttet i andre sammenhenger. Dette skyldes ulike datakilder.

² Omfatter alle som er gjenfunnet i Arbeidsgiver-/Arbeidstakerregisteret med et aktivt arbeidsforhold. Tall før 2006 er ikke sammenlignbare med tall for 2006 og 2007 og er derfor ikke oppgitt.

I 2007 var det totalt 31 pst. som mottok uførepensjon eller tidsbegrenset uførestønad tre måneder etter opphør av rehabiliteringspenger. Dette er marginale endringer i forhold til 2006 og 2005. Andelen som ikke mottok trygdeytelser i 2007 er noe høyere enn foregående år. Denne gruppen omfatter personer som helt eller delvis er kommet tilbake i arbeid, mottar sosialhjelp eller er avhengig av privat forsørgelse.

En kontroll mot Arbeidsgiver-/Arbeidstakerregisteret viser at 43,6 pst. av alle som avsluttet en rehabiliteringspengeperiode i 2007 er registrert med et aktivt arbeidsforhold. Dette er en markert økning i forhold til 2006 da 36,8 pst. hadde et aktivt arbeidsforhold. Gruppen omfatter personer som har overgang til fullt arbeid eller en kombinasjon av trygd og arbeid.

Legeerklæringer

Bevilgning til legeerklæringer dekker utgifter til honorar for erklæringer fra leger og andre sykmeldende behandlere. Erklæringene innhentes av Arbeids- og velferdsetaten i tilknytning til behandling av krav om stønader. I posten inngår utgifter til en rekke takster, hvorav takst L1 – medisinsk vurdering av arbeidsmuligheter ved sykdom er den største utgiftsposten. Totalt ble det i 2007 utbetalt om lag 250 mill. kroner til formålet.

Utviklingen i 2008

På bakgrunn av den faktiske utviklingen i første halvdel i 2008, er antall mottakere av rehabilite-

ringsspenger i 2008 forventet å være litt lavere enn for 2007. Det er forventet en nedgang i antall personer som bruker opp sine sykepengere rettigheter i 2008. Det er også forventet en redusert avgang fra attføringspengeordningen. Antall mottakere av attføringspenger med overgang til rehabiliteringspenger er dermed også forventet å falle. Samlet sett er dette forventet å medføre en nedgang i gjennomsnittlig antall mottakere med om lag 400 personer.

Budsjettforslag for 2009

Post 70 Rehabiliteringspenger, overslagsbevilgning

I tilknytning til oppfølgingen av trygdeoppgjøret for 2008 ble det foreslått å øke minsteytelsen for rehabiliteringspenger til 1,97G fra 1. mai 2008. De samlede merutgiftene blir 98,8 mill. kroner på kap. 2652 post 70.

Det tas sikte på at rehabiliteringspenger erstattes av arbeidsavklaringspenger. Nye regler vil tre i kraft i 2009, tidligst med virkning fra 1. mai.

Det er ikke forventet noen vesentlige endringer i antall mottakere av rehabiliteringspenger fra 2008 til 2009.

Det foreslås bevilget 8 770 mill. kroner for 2009.

Post 71 Legeerklæringer

Som følge av at ansvaret for helserefusjoner overføres fra Arbeids- og velferdsetaten til Helsedirektoratet fra 1. januar 2009, foreslås det at utgifter til

legeerklæringer knyttet til individuell refusjon av utgifter til legemidler (L10) og legeerklæringer – utland (L180) som utgjør 11 mill. kroner, flyttes fra kap. 2652, post 71 til kap. 2752 Refusjon egenbeta-

ling, post 71 Legeerklæringer på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Det foreslås bevilget 270 mill. kroner for 2009.

Kap. 2653 Ytelser til yrkesrettet attføring

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Attføringspenger, <i>overslagsbevilgning</i>	10 132 192	10 348 000	10 072 000
71	Attføringsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 156 977	1 181 000	493 000
	Sum kap. 2653	11 289 169	11 529 000	10 565 000

Plantall – Attføringspenger

Post	2007	2008	2009
70 Gjennomsnittlig antall mottakere	60 049	55 200	55 500

Innledning

Ytelser til yrkesrettet attføring er regulert i folketrygdloven kapittel 11, og kan gis personer som på grunn av sykdom, skade eller lyte har fått sin evne til å utføre inntektsgivende arbeid varig nedsatt, eller har fått sine muligheter til å velge yrke eller arbeidsplass vesentlig innskrenket. Attføringsytelser gis i forbindelse med tiltak som er nødvendige og hensiktsmessige for at medlemmet skal bli i stand til å skaffe seg eller beholde høvelig arbeid. Attføring skal som hovedregel være prøvd før uførepensjon kan tilstås.

Hovedtrekkene i regelverket

Ytelsene til yrkesrettet attføring består av attføringspenger (post 70) og attføringsstønader (post 71). Attføringspenger er en ytelser til livsopphold for personer under yrkesrettet attføring, og tilsvare 66 pst. av den pensjonsgivende inntekten det foregående året, eller i gjennomsnittet av de tre siste årene, før inntektsevnen ble nedsatt med minst halvparten. Pensjonsgivende inntekt over seks ganger folketrygdens grunnbeløp regnes ikke med i grunnlaget for attføringspenger.

Attføringsstønader er ytelser til hel eller delvis dekning av utgifter knyttet til tiltaksdeltakelse. Mange av de som får finansiert sitt attføringsløp over kap. 2653, har ordinær utdanning som attføringstiltak. Det bevilges også midler til yrkesrettet

attføring over kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak til et bredt spekter av tiltak.

Personer som mottar attføringspenger, kan få arbeidsmarkedstiltak finansiert over kap. 634 i tillegg til attføringsstønader. Mens kap. 2653 er en overslagsbevilgning, er kap. 634 rammestyrkt.

Fra 1. januar 2009 vil fadderordning, arbeidstrening, skolepenger, semesteravgift og eksamensgebyr bli finansiert over kap. 634, post 76 Tiltak for arbeidssøkere. Ordningene finansieres i dag over kap. 2653. For nærmere omtale av innsatsen og utfordringene knyttet til yrkesrettet attføring vises det til resultatområde 2 Arbeidsmarked og tjenester, og programkategori 09.30 Arbeidsmarked.

Det tas sikte på å erstatte attføringspenger med arbeidsavklaringspenger. Nye regler trer vil tre i kraft i 2009, tidligst med virkning fra 1. mai.

Resultatrapport 2007

I 2007 var utgiftene til yrkesrettet attføring over kap. 2653 nærmere 11,3 mrd. kroner. Dette var om lag 800 mill. kroner lavere enn utgiftene i 2006 målt i løpende kroner, noe som tilsvarer en reduksjon på om lag 6,5 pst. Utgiftene på post 70, attføringspenger, ble redusert med om lag 5,8 pst. sammenliknet med utbetalingen i 2006, mens utgiftene på post 71, attføringsstønader, ble redusert med om lag 11,8 pst. Reduksjonen i utgiftene til attføringsstønader skyldes i hovedsak en reduksjon i antall attføringsstønadmottakere.

Omlag 76 pst. av de samlede utgiftene til yrkeshemmede ble i 2007 finansiert over kap. 2653, mens om lag 24 pst. ble finansiert over kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 71 Spesielle arbeidsmarkedstiltak. Nærmere 90 pst. av utgiftene på kap. 2653 var attføringspenger.

Utvikling i antall mottakere av attføringspenger

Antall mottakere av attføringspenger i gjennomsnitt for året. Avrundet til nærmeste 100

År	Antall			Endring i pst. fra året før		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2003	54 700	25 700	29 000	12,6	11,7	13,3
2004	62 500	29 000	33 500	14,3	12,8	15,5
2005	67 800	30 800	37 000	8,5	6,2	10,4
2006	65 600	29 300	36 300	- 3,2	- 4,9	- 1,9
2007	60 000	26 300	33 800	- 8,5	- 10,2	- 6,9

I 2007 gikk antall attføringspengemottakere ned med 8,5 pst. sammenliknet med året før. Nedgangen i antall attføringspengemottakere fra 2006 til 2007 var sterkere for menn enn for kvinner. Den kraftige nedgangen i antall attføringspengemottakere skyldtes særlig en lav tilgang, men også en høy avgang. Det stramme arbeidsmarkedet og et høyt tiltaksnivå har trolig ført til både en lav tilgang av tidligere ordinære arbeidssøkere til gruppen av attføringspengemottakere og en høy avgang fra gruppen av attføringspengemottakere ut i jobb. Videre har det vært innstramminger i regelverket, blant annet ved varighetsbegrensning på tre år på utdanningstiltak og heving av aldersgrense for skolegang som attføringstiltak fra 1. januar 2004. Disse

regelverksendringene kan bidra til færre attføringspengemottakere i 2007 sett i forhold til 2006.

I 2007 var i gjennomsnitt om lag 93 pst. av attføringspengemottakerne yrkeshemmede. Utviklingen på attføringspengeområdet må ses i sammenheng med utviklingen i antall yrkeshemmede, jf. omtale under resultatområde 2 Arbeidsmarked.

Flertallet av attføringspengemottakerne er i aldersgruppen 30 til 49 år, til sammen 62 pst. Dette gjelder både for kvinner og menn. Av den resterende andelen er det noen flere under 29 år enn over 50 år. Andelen mottagere av attføringspenger over 50 år på nesten 18 pst. er betydelig lavere enn tilsvarende andel for mottakere av rehabiliteringspenger på vel 35 pst. Dette gjelder for både kvinner og menn.

Mottakere av attføringspenger fordelt etter type tiltak. Årsgjennomsnitt 2005-2007. Antall og andeler

År	Andel på tiltak									
	Antall	Lønns-tilskudd	Arbeidspraksis	Opp-læring	Midl. syss. tiltak	Arbeid med bistand	Forsøks-tiltak	AMB-avklaring og kvalifisering	AMB-varig tilrettelagt arbeid	VTA varig tilrettelagt arbeid
2005	43 413	1,3	23,4	60,9	0,1	6,8	3,5	3,5	0,0	0,5
2006	42 026	1,4	24,5	57,1	0,0	9,3	3,0	4,3	0,0	0,4
2007	39 004	1,7	25,4	54,0	0,0	11,3	2,4	4,9	0,0	0,2

De fleste mottakerne av attføringspenger deltok på opplæringstiltak og arbeidspraksis. Fra 2006 til 2007 sank andelen av tiltaksdeltakere i opplæring. Dette har trolig sammenheng med alders- og varighetsbegrensninger som ble innført fra 2004

og kostnadstaket som ble innført fra 2003 for skoletiltaket. Andelene på arbeidspraksis og arbeid med bistand er på hhv. 25 pst. og 11,3 pst. og har økt det siste året. Begge disse tiltakene foregår i stor utstrekning i det ordinære arbeidslivet.

Mottakere av attføringspenger pr. utgangen av desember 2007 fordelt etter nivået på ytelsen

Ytelse målt i G ¹	Antall	Andel i pst.
Mindre eller lik 1,8G	20 460	35,6
Mellom 1,8G og 2,0G	2 245	3,9
Mellom 2,0G og 3,0G	15 951	27,8
Over 3,0G	18 813	32,7
Sum	57 469	100,0

¹ G=66 812 kr pr. desember 2007

Ved utgangen av desember 2007 var det totalt 57 469 mottakere av attføringspenger. Av disse mottok i overkant av en tredjedel minste ytelsen eller mindre,¹¹ mens i underkant av tredjeparten mottok over 3 ganger folketrygdens grunnbeløp i attføringspenger på årsbasis. I underkant av 50 pst. av mottakerne hadde en ytelse på over 2,4 G, dvs. over om lag 160 350 kroner.

¹¹ Personer som arbeider deltid, kan motta mindre enn minste ytelsen i attføringspenger.

Forbruk attføringsstønader i 2006 og 2007

	Regnskap 2006	Regnskap 2007	Prosentvis endring	Andel av forbruk 2007 i pst.
Attføringshjelp flytting	9 325 721	8 570 255	- 8,1	0,7
Attføringshjelp bøker og undervisningsmateriell	86 752 590	76 108 760	- 12,3	6,6
Attføringshjelp eksamensgebyr/-semesteravg./skolepenger	524 786 614	460 769 032	- 12,2	39,8
Attføringshjelp fadder	41 030 487	45 680 585	11,3	3,9
Attføringshjelp arb.trening	15 760 849	12 964 767	- 17,7	1,1
Attføringshjelp losji	106 591 758	82 232 418	- 22,9	7,1
Attføringshjelp husholdningutg. ¹	20 570 092	8 608 804	- 58,1	0,7
Attføringshjelp dagl. reise	307 051 470	275 563 448	- 10,3	23,8
Attføringshjelp hjemreise	26 104 080	22 042 901	- 15,6	1,9
Attføringshjelp barnetilsyn	174 471 816	164 436 084	-5,8	14,2
Sum attføringshjelp	1 312 445 478	1 156 977 053	- 11,8	100,0

¹ Ordningen hvor attføringshjelp gis for å dekke husholdningsutgifter er under utfasing.

Utgiftene til attføringsstønader falt med 11,8 pst. fra 2006 til 2007. Nedgangen skyldes trolig i hovedsak færre attføringsstønadmottakere. Det var en nedgang i utgiftene til alle stønadstypene utenom stønad til fadder. Stønad til skolegang (attføringshjelp bøker, undervisningsmateriell, attføringshjelp eksamensgebyr, semesteravgift og skolepenger) utgjør den største andelen som i 2007 tilsvarte om lag 46 pst. av alle stønadene. Stønad til skolegang har blitt redusert betydelig de siste

årene. Fra 2006 til 2007 falt utgiftene med om lag 75 mill. kroner eller 12 pst. I tillegg til nedgang i antall attføringsstønadmottakere generelt kan lavere utgifter til skolegang ha sammenheng med innføring av alders- og varighetsbegrensninger fra 2004 knyttet til skoletiltaket.

Stønad til daglig reise utgjorde også en stor andel av de totale attføringsstønadene. Stønad til husholdningsutgifter og losji gikk mest ned i 2007, henholdsvis 58 pst. og 23 pst.

Overgangen fra attføringspengeordningen til alternative stønadsordninger

Antall personer som har avsluttet en periode med attføringspenger. Status 3 måneder etter avgang på attføringspenger¹

Perioden	Avgang, antall personer	Uførepensjon i pst.	Tidsbegrenset uførestønad i pst.	Attføringspenger i pst.	Rehab.penger i pst.	Sum trygdeytelser i pst.	Annet i pst.	Andel mottakere i A/A registret (med ett aktivt arbeid) ²
2006	28 207	12,7	12,8	0,0	15,6	41,1	58,9	45,6
2007	29 071	12,2	12,6	0,0	17,5	42,3	57,7	46,1

¹ Tall fra før 2006 er ikke sammenlignbare med tall for 2006 og 2007 og er derfor ikke oppgitt

² Omfatter alle som er gjenfunnet i Arbeidsgiver-/Arbeidstakerregisteret med et aktivt arbeidsforhold

I 2007 var det totalt 24,8 pst. som mottok uførepensjon eller tidsbegrenset uførestønad tre måneder etter opphør av attføringspenger. I 2006 var det tilsvarende tallet 25,5 pst. Svært få går tilbake igjen til attføringspenger etter å ha avsluttet en periode med attføringspenger. I 2007 var det 17,5 pst. som mottok rehabiliteringspenger tre måneder etter opphør av attføringspenger. Dette er en økning på om lag 2 prosentpoeng sammenliknet med 2006. I 2007 mottok 42,3 pst. helserelaterte trygdeytelser tre måneder etter avslutning av attføringspengeperioden. Det tilsvarende tallet for 2006 var 41,1 pst. I 2007 var det 57,7 pst. som ikke mottok helserelaterte trygdeytelser tre måneder etter opphør av attføringspenger. Dette omfatter personer som helt eller delvis er kommet tilbake i arbeid, mottar sosialhjelp eller er avhengig av privat forsørgelse.

Tall fra Arbeidsgiver-/Arbeidstakerregisteret viser at 46,1 pst. av dem som avsluttet en attføringspengeperiode i 2007, er registrert med et aktivt arbeidsforhold. Gruppen omfatter personer som har overgang til et fullt arbeidsforhold eller en kombinasjon av trygd og arbeid. Andelen er om lag den samme som i året før.

Utviklingen i 2008

På bakgrunn av den faktiske utviklingen i første halvdel i 2008, er antall mottagere av attføringspenger forventet å falle med drøye 8 pst. i 2008. Nedgangen skyldes at mange mottakere går ut i arbeid. Nedgangen i antall mottakere forventes å bli noe mindre i 2008 enn i 2007. Det skyldes at en

nå har hatt en flerårig periode med godt arbeidsmarked hvor de med best forutsetninger for overgang til arbeid har fått arbeid. I 2008 vil det dermed være mottakere av attføringspenger med noe svakere forutsetninger for arbeid.

Budsjettforslag for 2009

Post 70 Attføringspenger, overslagsbevilgning

I tilknytning til oppfølgingen av trygdeoppgjøret for 2008 ble det foreslått å øke minsteytelsen for attføringspenger til 1,97G fra 1. mai 2008. De samlede merutgiftene blir 240 mill. kroner på kap. 2653 post 70.

Det tas sikte på at attføringspenger blir erstattet av arbeidsavklaringspenger. Nye regler vil tre i kraft i 2009, tidligst med virkning fra 1. mai.

Det antas at antall mottakere av attføringspenger vil stabilisere seg i 2009 etter en periode med fallende antall mottakere. Et forventet noe svakere arbeidsmarked kan medføre noe lavere overgang til arbeid for mottagere av attføringspenger.

Det foreslås bevilget 10 072 mill. kroner for 2009.

Post 71 Attføringsstønad, overslagsbevilgning

Det foreslås overført 631 mill. kroner fra kap. 2653, post 71 til kap. 634 post 76 Tiltak for arbeidssøkere.

Det foreslås bevilget 493 mill. kroner for 2009.

Kap. 2655 Uførhet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	17 632 682	17 950 000	18 775 000
71	Tilleggs pensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	26 729 031	27 510 000	29 160 000
72	Sært tillegg, <i>overslagsbevilgning</i>	1 386 815	1 420 000	2 042 000
73	Foreløpig uførepensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	243 632	240 000	160 000
74	Tidsbegrenset uførestønad, <i>overslagsbevilgning</i>	6 016 210	7 610 000	8 960 000
75	Menerstatning ved yrkesskade, <i>overslagsbevilgning</i>	98 582	100 000	100 000
76	Yrkesskadetrygd gml. Lovgivning, <i>overslagsbevilgning</i>	71 470	70 000	70 000
	Sum kap. 2655	52 178 422	54 900 000	59 267 000

Plantall – uførhet¹

	2007	2008	2009
Antall uførepensjonister med grunnpensjon pr. 31.12.	294 850	297 940	293 010
Antall uførepensjonister med tilleggspensjon pr. 31.12.	285 796	280 150	293 660
Antall uførepensjonister med sær tillegg pr. 31.12.	50 958	58 710	56 530
Antall stønadmottakere med tidsbegrenset uførestønad pr. 31.12.	38 694	42 140	54 060
Gjennomsnittlig grunnpensjon, inkl. etterbet., kroner	61 000	62 700	63 500
Gjennomsnittlig tilleggspensjon, inkl. etterbet., kroner	95 400	99 400	101 700
Gjennomsnittlig sær tillegg, inkl. etterbet., kroner	27 800	32 600	35 300
Gjennomsnittlig tidsbegrenset uførestønad	158 600	181 600	184 500

¹ Beløpene i tabellen er basert på G= 70 256.**Plantall – yrkesskadepensjoner (post 76 yrkesskadetrygd, gml. lovgivning)**

	2006	2007	2008
Antall uførepensjonister pr. 31.12.	1 520	1 500	1 480
Antall enkepensjonister pr. 31.12.	640	630	620
Gjennomsnittlig pensjon uførepensjonister	29 320	30 900	31 500
Gjennomsnittlig pensjon enkepensjonister	33 990	35 800	36 500

Innledning

Formålet med uføreytelsene er å sikre inntekt til personer som har fått inntekts- eller arbeidsevnen varig nedsatt på grunn av sykdom, skade eller lyte. Fra 2004 har man hatt en todelt ordning bestående av tidsbegrenset uførestønad og uførepensjon. Menerstatning gjennom yrkesskadeordningen skal gi kompensasjon for ulemper av ikke-økonomisk art ved varig hel eller delvis medisinsk invaliditet som skyldes yrkesskade.

Hovedtrekkene i regelverket**Tidsbegrenset uførestønad og uførepensjon**

For å ha rett til tidsbegrenset uførestønad eller uførepensjon, må inntekts- eller arbeidsevnen være varig nedsatt med minst 50 pst. på grunn av sykdom, skade eller lyte. Det er krav om at den medisinske lidelsen er hovedårsaken til nedsettelsen av arbeidsevnen. Det er videre krav om at søkeren skal ha gjennomgått hensiktsmessig behandling og at yrkesrettet attføring skal være forsøkt, der-

som ikke åpenbare grunner tilsier at attføring ikke er hensiktsmessig.

Hvis uførheten skyldes yrkesskade, gjelder særregler.

Tidsbegrenset uførestønad skal gis når det er en viss sannsynlighet for at inntektsevnen kan bedres og at vedkommende kan komme tilbake i arbeid på heltid eller deltid. Tidsbegrenset uførestønad beregnes på samme måte som rehabiliteringspenger. Ytelsen gis for en periode fra ett til fire år. Uførepensjon skal gis når stønadsmottakeren ikke antas å ha mulighet til å komme tilbake i arbeid eller kunne øke arbeidsinnsatsen vesentlig. Ytelsen beregnes etter samme prinsipp som alderspensjon. Det tas sikte på at tidsbegrenset uførestønad skal erstattes av arbeidsavklaringspenger. Nye regler vil tre i kraft i 2009, tidligst med virkning fra 1. mai. Evaluering av ordningen med tidsbegrenset uførestønad er iverksatt.

Personer som blir uføre før fylte 26 år på grunn av en alvorlig og varig sykdom, skade eller lyte som er klart dokumentert, er sikret en høyere uføreytelse enn minstepensjon. Unge uføre får tilleggspensjonen beregnet på grunnlag av medregnede pensjonspoeng på 3,5 årlig. Med full opptjeningstid gir dette en minste ytelse på 173 532 kroner pr. 1. mai 2008.

Mottakere av uføreytelser kan gis et barnetillegg pr. barn på maksimalt 40 pst. av folketrygdens grunnbeløp, tilsvarende 28 102 kroner pr. 1. mai 2008. Tillegget er behovsprøvd mot ektefelle/samboers inntekt dersom de bor sammen med barnet.

Når det har gått ett år siden uføreytelsen ble innvilget eller uføregraden ble forhøyet, kan mottakere av uførepensjon og tidsbegrenset uførestønad ha en inntekt på inntil folketrygdens grunnbeløp (70 256 kroner pr. 1. mai 2008) uten at uføregraden skal revurderes. For personer som mottar gradert ytelse, kommer friinntekten i tillegg til den inntekten de kan ha ut fra innvilget uføregrad.

Det er et krav at ytelsen og inntekten til sammen ikke overstiger inntektsnivået for uførheten inntraff. Forsørgingstilleggene holdes utenfor stønadstaket for mottakere av uføreytelser.

Foreløpig uførepensjon

Foreløpig uførepensjon er en midlertidig ytelse som kan innvilges i ventetiden før vedtak om uførepensjon når det er sannsynlig at søkeren vil bli innvilget uførepensjon. Ytelsen beregnes på samme måte som uførepensjon.

Menerstatning

Menerstatning fra folketrygden gis når en yrkesskade fører til varig medisinsk invaliditet på minst 15 pst., og utmåles i forhold til graden av invaliditet etter ni fastsatte invaliditetsgrupper. Menerstatningen løper så lenge den yrkesskadde lever, eller kan utbetales som et engangsbetrag dersom den skadde ønsker det.

Yrkesskadetrygd, gammel lovgivning

Ytelser etter lov av 12. desember 1958 nr. 10 om yrkesskadetrygd, gis til skadetilfeller som er inntraff før 1. januar 1971. Utgiftene dekkes av folketrygden, jf. lov om yrkesskadetrygd § 26. Pensjoner etter lov om yrkesskadetrygd blir samordnet med andre pensjons- og trygdeytelser som pensjonisten mottar.

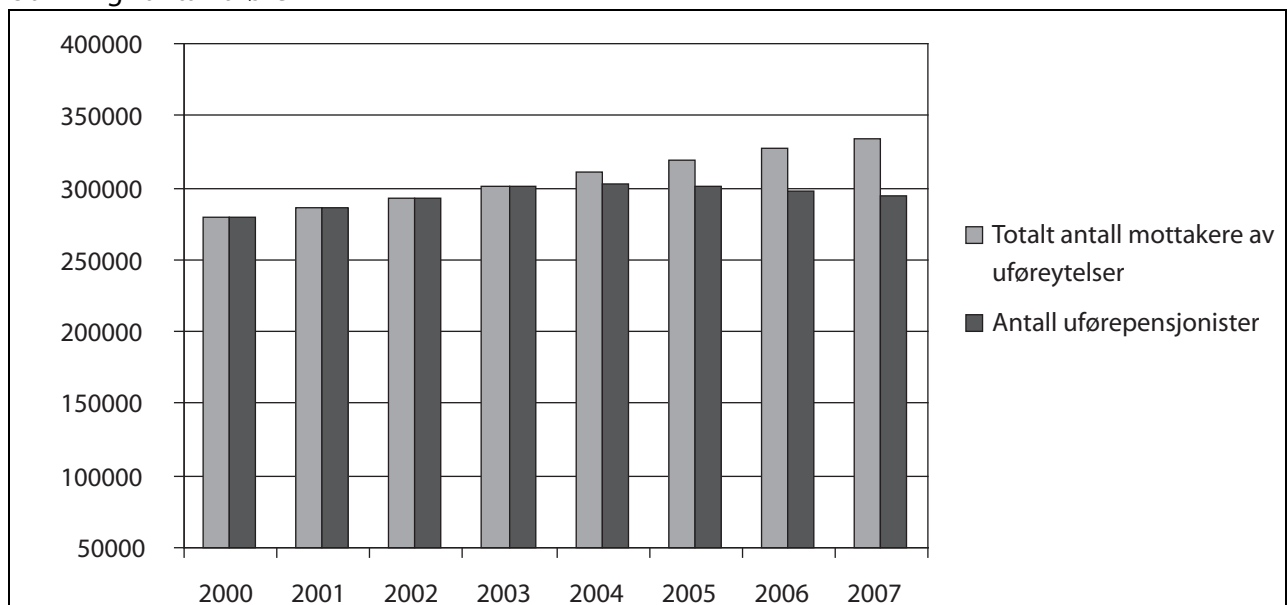
Resultatrapport 2007

Utgiftsutviklingen

Utgiftene til uføreytelser økte med 8,0 pst. eller 3,9 mrd. kroner fra 2006 til 2007. Totalt var utgiftene i 2007 på 52 178 mill. kroner, hvorav tidsbegrenset uførestønad utgjorde 6 016 mill. kroner.

Utgiftsveksten kan i stor grad forklares med en økning i antall uføre, noe som blant annet henger sammen med den demografiske utviklingen. I tillegg har nye uførepensjonister et høyere pensjonsgrunnlag enn de som har avgang fra ordningen. Folketrygdens grunnbeløp ble økt med 5,4 pst. i 2007.

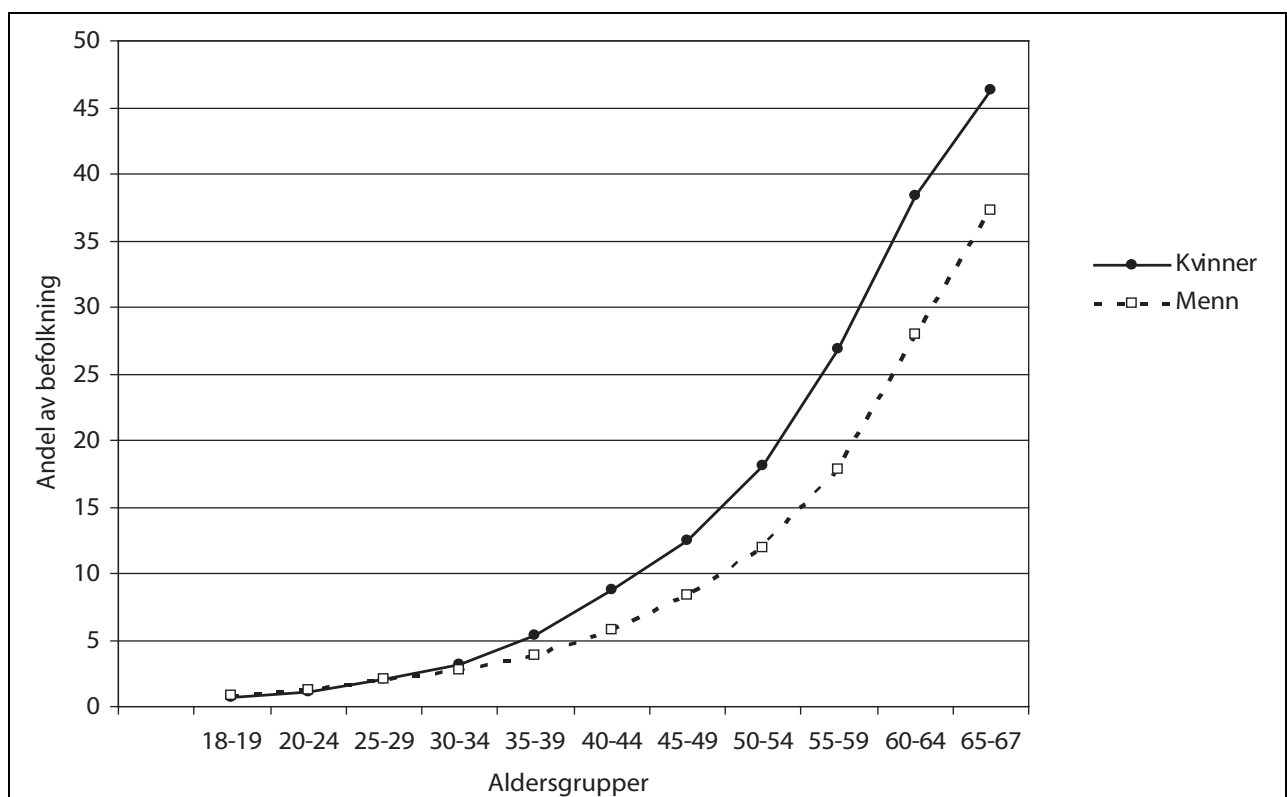
Utvikling i antall uføre

Figur 6.12 Antall uføre ved utgangen av året fordelt på tidsbegrenset uførestønnad (TU) og uførepensjon (VU)

Fra 2003 til 2007 økte antall mottakere av uføreytelser med 32 330 personer. Dette tilsvarer en økning på nærmere 11 pst. Andelen kvinner

blant mottakerne av uføreytelser var om lag 58 pst. ved utgangen av 2007. Om lag 65 pst. av mottakerne av tidsbegrenset uførestønnad var kvinner.

Figur 6.13 Andel uføre i 2007 etter alder og kjønn, i forhold til befolkningen i samme aldersgruppe

Figuren over viser andel mottakere av uføreytelser i 2007 etter alder og kjønn i forhold til befolkningen i samme aldersgruppe. Totalt er det en høyere

andel kvinner enn menn som mottar uføreytelser. I de yngste aldersgruppene (18-29 år) er det en noe høyere andel menn som mottar uføreytelser. I alders-

gruppene over 30 år er uføreandelene høyere for kvinner enn for menn. Det er spesielt for de eldste aldersgruppene at kjønnsforskjellene er store. Ande-

len kvinner over 55 år som mottar uføreytelser er om lag 10 prosentpoeng høyere enn andelen menn over 55 år som mottar uføreytelser.

Antall nye uføre mottakere av uføreytelser i løpet av året og prosentvis endring fra året før. 2003, 2006 og 2007

År	Antall nye mottakere av uføreytelser			Prosentvis endring fra året før		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2003	28 843	13 398	15 445	7,6	8,0	7,3
2006	30 800	13 769	17 031	0,47	- 0,96	1,67
2007	29 955	13 052	16 903	- 2,74	- 5,21	- 0,75

Antall nye mottakere av uføreytelser øker. Veksten i 2007 var imidlertid lavere enn tidligere år. Selv om antallet uføre øker, avtar altså veksten. Utviklingen må ses i sammenheng med alderssam-

menetningen i befolkningen og økningen i restanser for uføresaker i Arbeids- og velferdsetaten i 2007.

Søknader om uføreytelser og avslagsfrekvens. 2003, 2006 og 2007

År	Søknader registrert på NAV-kontor ¹	Antall avslag	Avslagsprosent ²
2003	37 971	8 550	22,1
2006	42 198	7 180	17,4
2007	46 242	6 280	14,4

¹ Antall søknader er her justert for antall søknader som er registrert som henlagt/bortfalt på NAV-kontorene. Søknader henlegges/bortfaller bl.a. pga. feil eller at de trekkes tilbake.

² Avslagsprosenten beregnes på grunnlag av behandlede saker.

Avslagsprosenten for uføreytelser var 14,4 pst. i 2007, mot 17,4 pst. i 2006. En del av nedgangen kan forklares med at stadig flere av de som søker har gått ut stønadsperioden på tidsbegrenset uførestønad, og mange av disse fyller vilkårene for uførepensjon.

Andel mottakere av uføreytelser fordelt etter størrelse på ytelsen.

Mottakere av uførepensjon pr. desember 2007 fordelt på ytelsesnivå (personer med 100 pst. uføregrad)

	Antall	Andel
Mindre eller lik 1,8 G	49 983	21 %
Fra 1,8 G t.o.m. 2,0 G	11 822	5 %
Fra 2,0 G t.o.m. 3,0 G	127 151	53 %
Fra 3,0 G og høyere	50 843	21 %
Sum	239 799	100 %

Om lag 20 pst. av uførepensjonistene med 100 pst. uføregrad mottar en ytelse på mer enn tre ganger folketrygdens grunnbeløp. 53 pst. har en ytelse mellom 2 og 3 ganger folketrygdens grunnbeløp og om lag 20 pst. har en uførepensjon som er mindre eller lik minsteytelsen på 1,7933¹² ganger grunnbeløpet.

Mottakere av tidsbegrenset uførestønad pr. desember 2007 fordelt på ytelsesnivå (personer med 100 pst. uføregrad)

	Antall	Andel
Mindre eller lik 1,8 G	81	0 %
Fra 1,8 G t.o.m. 2,0 G	7 228	27 %
Fra 2,0 G t.o.m. 3,0 G	9 282	35 %
Fra 3,0 G og høyere	9 834	37 %
Sum	26 425	100 %

37 pst. av mottakerne av tidsbegrenset uførestønad med en uføregrad på 100 pst. har over tre ganger folketrygdens grunnbeløp i ytelse, mens 27 pst. har en ytelse som er mindre eller lik minsteytelsen på 1,8 ganger grunnbeløpet.¹³

¹² Minsteytelse pr. 1. mai 2007.

¹³ Minsteytelse pr. 1. mai 2007.

Andel uføre med gradert uføreytelse

Andel uføre med gradert ytelse, totalt og blant nye mottakere av uføreytelser, fordelt på kjønn. 2003, 2006 og 2007

År	Antall mottakere av uføreytelser			Nye mottakere av uføreytelser		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2003	20,8 %	13,9 %	25,9 %	32,0 %	22,7 %	40,1 %
2006	20,1 %	14,2 %	24,3 %	28,9 %	23,5 %	33,3 %
2007	20,2 %	14,9 %	24,1 %	30,0 %	24,2 %	34,5 %

Andelen mottakere med gradert uføreytelse er relativt stabil. Blant mottakerne av uføreytelser har om lag 24 pst. av kvinnene og 15 pst. av mennene gradert ytelse. Andelen mottakere med gradert ytelse er vesentlig høyere blant de som mottar tidsbegrenset uførestønad enn de som mottar uførepensjon.

Antall pensjonister med hvilende pensjonsrett

De siste årene har ordningen med hvilende pensjonsrett vært benyttet av om lag 1 000 personer hvert år.

Antall uførepensjonister som går ned i uføregrad

Sett i forhold til det totale antallet uførepensjonister er det en svært liten andel av uførepensjonistene som får redusert sin uføregrad i løpet av et år. I 2007 gjaldt dette omlag 1 800 personer, tilsvarende 0,6 pst. av totalt antall uførepensjonister. Andelen er relativt stabil, i 2006 var det om lag 0,5 pst. av uførepensjonistene som fikk redusert sin uføregrad. Mange av de som prøver seg i arbeid har inntekt innenfor friinntekten på 1G, og får dermed ikke endret uføregrad ved økt arbeidsinnsats.

Antall uførepensjonister som har redusert sin uføregrad i løpet av 2007

Gammel uføregrad	Ny uføregrad			
	Antall	Under 50	50	51-99
Under 50	29	29		
50	148	148		
51-79	256	69	40	147
80-99	278	22	13	243
100	1 086	66	41	979
I alt	1 797	334	94	1 369

Andel uførepensjonister med arbeidsinntekt

23,2 pst. av uførepensjonistene med 100 pst. uførepensjon i 2006¹⁴, hadde arbeidsinntekt ved siden av pensjonen. Dette er en liten økning fra 2005 da tilsvarende andel var 22,7 pst. Det er relativt sett flere menn enn kvinner som har arbeidsinntekt, og menn har i tillegg en høyere inntekt enn kvinner.

Andel av de som har hatt hel uførepensjon hele året og som har hatt arbeidsinntekt i samme år. 2002, 2005 og 2006¹.

Inntektsintervall i G	0-0,5 G	0,5-0,8 G	0,8 G eller mer	I alt
2002	15,8	3,7	5,7	25,2
2005	14,4	3,4	4,9	22,7
2006	14,3	3,6	5,3	23,2

¹ Av registertekniske årsaker er denne tabellen for forutgående år, dvs. 2006.

Unge uføre

I 2007 var det totalt 1 743 personer som ble innvilget ytelse etter regelverket i ordningen for unge uføre. Tilsvarende tall for 2006 var 1 976.

Foreløpig uførepensjon

I 2005 og 2006 var det en kraftig reduksjon i antall mottakere av foreløpig uførepensjon, som antas å ha sammenheng med innføringen av tidsbegrenset uførestønad fra 1. januar 2004. I 2007 har antall mottakere av foreløpig uførepensjon økt. I 2007 var det i gjennomsnitt 1 500 mottakere av foreløpig uførepensjon, mens gjennomsnittet i 2006 var på 1 250 mottakere. Dette tilsvarer en økning på 21 pst. fra 2006.

¹⁴ Av registertekniske årsaker er omtalen basert på statistikk for 2006.

Utgiftene til foreløpig uførepensjon økte med 46 pst. i forhold til utgiftene i 2006.

Yrkesskadetrygd, gammel lovgivning

Ved utgangen av 2007 var det om lag 1 400 uførepensjonister og om lag 600 enkepensjonister med yrkesskadetrygd. Yrkesskadetrygden har avtakende betydning fordi den bare omfatter skader som er inntruffet før 1971. Utgiftene i yrkesskadetrygden for 2007 fordelte seg slik: Uførepensjon om lag 43 mill. kroner og enkepensjon om lag 21 mill. kroner.

Uførepensjonsutvalget

Uførepensjonsutvalget la fram sin innstilling 16. mai 2007, NOU 2007:4 Ny uførestønad og ny alderspensjon til uføre. Utvalget hadde som mandat å gjennomgå dagens uføreordning med sikte på tilpasning til en framtidig allmenn tidligpensjonsordning og til ny opptjeningsmodell for alderspensjon i folketrygden. Utvalget har foreslått ny beregningsmodell for uføreytelsen og ny modell for beregning av alderspensjon til personer som har mottatt uføreytelse. Arbeids- og inkluderingsdepartementet tar sikte på å fremme en odelsingsproposisjon med forslag om ny uføreytelse og ny alderspensjon til uføre i 2009.

Vurdering av yrkesskadesystemet

Spørsmålet om reglene for økonomisk kompensasjon ved yrkesskader og yrkessykdommer er for tiden til vurdering i Arbeids- og inkluderingsdepartementet. I dag er det en lovfestet obligatorisk yrkesskadeforsikring der det utbetales erstatninger i tillegg til folketrygdens ytelser ved yrkesskade. Som en oppfølging av NOU 2004:3 arbeider departementet med et forslag om å slå sammen de to yrkesskadeordningene til en arbeidsskadeforsikring. Arbeids- og inkluderingsdepartementet hadde i 2007 på høring et nytt forslag om organisering av ny yrkesskadeordning, som blant annet innebærer at det opprettes en frittstående og uavhengig arbeidsskadeenhet i offentlig regi som skal avgjøre krav om erstatning ved arbeidsskade. Et flertall av høringsinstansene støttet departementets forslag. Arbeids- og inkluderingsdepartementet arbeider nå med å utdype denne modellen, og tar sikte på en ny høring om saken i løpet av 2008.

I NOU 2008: 11 Yrkessykdommer har et medisinsk ekspertutvalg foreslått endringer i dagens yrkessykdomsregelverk. Innstillingen vil bli sendt på høring sammen med den utdypede modellen for ny organisering av yrkesskadeområdet.

Utviklingen i 2008

Antall uføre har økt med 1,6 pst. fra utgangen av juni 2007 til utgangen av juni 2008, men veksten i antall uføre er fortsatt avtagende.

Tilgangen av uføre ved utgangen av april 2008 fordelte seg med om lag 42 pst. på tidsbegrenset uførestønad og om lag 58 pst. på uførepensjon¹⁵. Blant mottakerne av uføreytelser ved utgangen av juni 2008, mottok om lag 24 pst. av kvinnene og 15 pst. av mennene graderte ytelser, tilsvarende andeler som i 2007.

Budsjettforslag for 2009

Post 70 Grunnpensjon, overslagsbevilgning

Unntaksregler for uføre og etterlatte med lengre utenlandsopphold

Med bakgrunn i anmodningsvedtak nr. 346 av 11. mai 2006 jf. Dok. Nr. 8:50 og Innst. S. nr. 135 (2005-2006), foreslår Regjeringen innføring av unntaksregler for uføre og etterlatte med lengre utenlandsopphold som av den grunn ikke fyller vilkåret om tre års medlemskap fram til uførheten/dødsfallet inntreffer. Ytelsene skal begrenses til tilfeller med lang tidligere botid/poengopptjening her. Videre foreslås det at tidsrom med tjeneste i FN og andre internasjonale organisasjoner som staten Norge er medlem av og/eller yter bidrag til, skal ikke regnes som utenlandsopphold ved vurderingen av om treårsvilkåret er oppfylt.

Forslaget gjennomføres ved endringer i folketrygdloven. Det er anslått at forslaget vil gi 5 mill. kroner i merutgifter for 2009 under kap. 2655, post 70 og 1 mill. kroner i merutgifter under kap. 2680 Etterlatte, post 70.

Det foreslås bevilget 18 775 mill. kroner for 2009.

Post 71 Tilleggspensjon, overslagsbevilgning

Heving av den garanterte tilleggspensjonen for unge uføre

I trygdeoppgjøret for 2008 ble partene enige om å bedre ordningen med garantert tilleggspensjon for unge uføre. Ordningen omfatter personer som er født uføre eller som har blitt uføre før fylte 26 år. Disse har fått medregnet fremtidige pensjonspong med minst 3,30 for hvert år. Partene ble enige om heve nivået for de framtidige pensjonspoen-

¹⁵ Arbeids- og velferdsdirektoratet har endret sin tilgangsstatistikk for uføreytelsene samlet sett, så dette er ikke direkte sammenlignbart med tidligere år.

gene til 3,5 fra 1. mai 2008. De samlede merutgiftene vil bli 270 mill. kroner.

Det foreslås bevilget 29 160 mill. kroner for 2009.

Post 72 Særtilllegg, overslagsbevilgning

Heving av særtillegget

I trygdeoppgjøret for 2008 ble partene enige om å trappe opp minstepensjonen til enslige pensjonister slik at den fra 1. mai 2010 skal utgjøre to ganger grunnbeløpet. Den ordinære særtilleggssatsen økte fra 79,33 pst. til 94 pst. av grunnbeløpet fra 1. mai 2008. Deretter trappes satsen videre opp til 97 pst. av grunnbeløpet fra 1. mai 2009, og til 100 pst. av grunnbeløpet fra 1. mai 2010.

Økningen av særtillegget i 2008 gir samlede merutgifter for 2009 på 345 mill. kroner, mens økningen av særtillegget til 97 pst. fra 1. mai 2009 gir samlede merutgifter på 52 mill. kroner.

Det foreslås bevilget 2 042 mill. kroner for 2009.

Post 73 Foreløpig uførepensjon, overslagsbevilgning

Det foreslås bevilget 160 mill. kroner for 2009.

Post 74 Tidsbegrenset uførestønad, overslagsbevilgning

Heving av minsteytelsen

I tilknytning til oppfølgingen av trygdeoppgjøret for 2008 ble det foreslått å øke minsteytelsen for tidsbegrenset uførestønad til 1,97G fra 1. mai 2008. De samlede merutgiftene blir 97 mill. kroner på kap. 2655 post 74.

Det tas sikte på at tidsbegrenset uførestønad erstattes av arbeidsavklaringspenger fra 1. mai 2009.

Det foreslås bevilget 8 960 mill. kroner for 2009.

Post 75 Menerstatning ved yrkesskade, overslagsbevilgning

Det foreslås bevilget 100 mill. kroner for 2009.

Post 76 Yrkesskadetrygd gml. lovgivning, overslagsbevilgning

Det foreslås bevilget 70 mill. kroner for 2009.

Programkategori 29.60 Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne mv.

Utgifter under programkategori 29.60 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
2661	Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler m.v.	8 078 284	8 343 000	8 823 600	5,8
	Sum kategori 29.60	8 078 284	8 343 000	8 823 600	5,8

Utgifter under programkategori 29.60 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
70-89	Andre overføringer	8 078 284	8 343 000	8 823 600	5,8
	Sum kategori 29.60	8 078 284	8 343 000	8 823 600	5,8

Kap. 2661 Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler m.v.

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Grunnstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 535 661	1 600 000	1 640 000
71	Hjelpestønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 615 032	1 680 000	1 720 000
73	Hjelpemidler m.v. under arbeid og utdanning	94 687	108 550	115 660
74	Tilskudd til biler	823 338	865 000	930 000
75	Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler	2 717 024	2 724 000	2 967 400
76	Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester	97 491	115 450	120 540
77	Ortopediske hjelpemidler	737 584	780 000	830 000
78	Høreapparater	457 467	470 000	500 000
	Sum kap. 2661	8 078 284	8 343 000	8 823 600

Innledning

Kapitlet omfatter grunnstønad, hjelpestønad og hjelpemiddelområdet, dvs. stønad til alle typer hjel-

pemidler for personer med varig nedsatt funksjonsevne i dagliglivet, arbeidslivet og i tilknytning til utdanning, jf. regler i folketrygdlovens kapittel 6 og

10. Hjelpemiddelområdet omfatter ulike tilpasninger og stønader på arbeidsplass, stønad til bil, ortopediske hjelpemidler, høreapparater og andre former for hjelpemidler.

Hovedtrekkene i regelverket

Grunnstønad

Formålet med grunnstønad er å gi økonomisk kompensasjon for visse ekstrautgifter på grunn av varig sykdom, skade eller lyte. Grunnstønad kan gis til dekning av ekstrautgifter til følgende formål:

- drift av tekniske hjelpemidler
- transport, herunder drift av brukerens bil
- hold av førerhund
- teksttelefon og i særlige tilfeller vanlig telefon
- bruk av proteser og støttebandasjer o.l.
- fordyret kosthold ved diett
- slitasje på klær og sengetøy

For å få rett til grunnstønad må personen ha varige, løpende ekstrautgifter på grunn av varig sykdom, skade eller lyte. Det er en forutsetning at størrelsen på ekstrautgiftene er minst like store som den satsen som blir gitt. Stortinget fastsetter satsene for grunnstønad.

Hjelpestønad

Formålet med hjelpestønad er å gi økonomisk kompensasjon for særskilt tilsyn eller pleie på grunn av varig sykdom, skade eller lyte. Rett til hjelpestønad til tilsyn og pleie forutsetter at det foreligger et privat pleieforhold.

Det er et vilkår for rett til hjelpestønad at hjelpebehovet er så stort at det tilsvarer et økonomisk vederlag lik den fastsatte hjelpestønadssatsen. Stortinget fastsetter satsene for hjelpestønad.

Forhøyet hjelpestønad til barn og unge

Forhøyet hjelpestønad kan gis til barn og unge under 18 år som har vesentlig større behov for tilsyn, pleie og annen hjelp enn det som dekkes av ordinær hjelpestønad, sats 1.

Hjelpebehovet må være så stort at det tilsvarer et økonomisk vederlag på minst samme nivå som den fastsatte satsen for hjelpestønad. Stortinget fastsetter satsene for forhøyet hjelpestønad.

Hjelpemidler mv. under arbeid og utdanning

For at personer med nedsatt funksjonsevne skal kunne få eller beholde høvelig arbeid eller gjen-

nomføre utdanning eller arbeidstrening, kan det gis stønad i form av hjelpemidler og andre tiltak.

Arbeids- og velferdsetaten kan gi stønad til bl.a. hjelpemidler, ombygging av maskiner og tilrettelegging av det fysiske miljøet på arbeidsplassen, lese- og sekretærhjelp for blinde og svaksynte, tolkehjelp for hørselshemmede og tolke- og ledsagerhjelp for døvblinde.

Tilskudd til biler

Stønad til anskaffelse eller gjenanskaffelse av bil har som formål å kompensere for utgifter bruker har på grunn av vanskeligheter med å benytte offentlig transport som følge av sykdom, skade eller lyte.

Stønad kan gis der bruker på grunn av varige forflytningsvansker er avhengig av egen bil i forbindelse med transport til og fra arbeid eller for å bedre funksjonsevnen i dagliglivet. Det forutsettes at bruker har et reelt og omfattende transportbehov. Stønaden deles inn i to hovedkategorier: gruppe-1 biler (ordinære personbiler) og gruppe-2 biler (spesialtilpassede kassebiler). For gruppe-2 biler er det et vilkår at bruker ikke er i stand til å komme seg inn og ut av bilen på egen hånd, uten å bruke heis eller rampe.

Stønad til gruppe-1 biler gis i form av et økonomisk behovsprøvd tilskudd. Bruker kan selv velge bil. Stønad til gruppe-2 biler gis i form av et rente- og avdragsfritt lån, der de første 150 000 kronene av bilprisen underlegges en økonomisk behovsprøving. Den delen av bilprisen som overstiger 150 000 kroner gis i sin helhet som et rente- og avdragsfritt lån. Det gis tilskudd til spesialutstyr og tilpasning av biler uansett gruppe uten økonomisk behovsprøving, og det gis behovsprøvd stønad til kjøreopplæring.

Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler

Personer som på grunn av sykdom, skade eller lyte har vesentlig og varig innskrenket alminnelig funksjonsevne har rett til stønad i den utstrekning det anses nødvendig og hensiktsmessig for å bedre vedkommendes evne til å klare dagliglivets gjøremål eller for at vedkommende kan motta pleie i hjemmet.

Det kan blant annet gis stønad til:

- hjelpemidler til bruk i dagliglivet, barnehagen, grunnskolen, den videregående skole og i lærlingordninger
- utstyr til trening, stimulering og aktivisering av barn og unge under 26 år

Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester

Dette omfatter stønad til:

- grunnmønster til søm av klær
- stønad til førerhund
- stønad til tolkehjelp for hørselshemmede
- stønad til tolke- og ledsagerhjelp for døvblinde
- tilpassingskurs for blinde og svaksynte, døvblinde, døve og sterkt hørselshemmede
- stønad til lese- og sekretærhjelp for blinde og svaksynte
- opphold på folkehøyskole for selvstendigjøring til å klare dagliglivets gjøremål

Ortopediske hjelpemidler

Formålet med ytelsen er at personer som har varige og vesentlige funksjonsforstyrrelser i støtte- og bevegelsesorganene, skal få stønad til anskaffelse,

vedlikehold og fornyelse av nødvendige og hensiktsmessige ortopediske hjelpemidler.

Ortopediske hjelpemidler omfatter proteser, ortopedisk fottøy og ortoser (støtteskinner, støttekorsetter og fotsenger). Det ytes også stønad til brystproteser, ansiktsdefektproteser, øyepoteser og parykker.

Høreapparater og tinnitusmaskerere

Det gis stønad til anskaffelse av høreapparat til personer som har et hørselstap av et slikt omfang at høreapparat er av vesentlig betydning for hørselsfunksjonen. Til tinnitusrammede kan det gis stønad til tinnitusmaskerere. Arbeids- og velferdsetaten dekker nødvendige utgifter til reparasjon av høreapparater og tinnitusmaskerere som det er gitt stønad til. Det er fastsatt prisgrenser på høreapparater og tinnitusmaskerere.

Resultatrapport**Grunnstønad**

Antall grunnstønadmottakere etter alder og kjønn i 2005, 2006 og 2007 pr. 31. desember

Alder	Antall kvinner			Antall menn		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007
I alt	76 090	75 494	75 030	56 925	56 428	55 867
0-17 år	6 632	6 470	6 307	10 230	9 998	9 708
18-66 år	48 213	48 044	47 923	35 341	35 304	35 173
67 år og eldre	21 245	20 980	20 800	11 354	11 126	10 986

Ved utgangen av 2007 mottok til sammen 130 897 personer grunnstønad. De to siste årene er antallet stønadsmottakere redusert med 0,8 pst. pr.

år. Kvinneandelen blant stønadsmottakerne er stabil på rundt 57 pst. Om lag 39 pst. av grunnstønadmottakerne mottar uførepensjon.

Antall grunnstønadmottakere etter alder og sats pr. 31. desember 2007

Alder	I alt	0-17 år	18-66 år	67 år og eldre
Antall i alt	130 897	16 015	83 096	31 786
Sats 1	68 042	8 952	39 377	19 713
Sats 2	11 696	1 699	7 469	2 528
Sats 3	24 728	1 172	17 593	5 963
Sats 4	22 446	3 728	15 564	3 154
Sats 5	2 768	322	2 098	348
Sats 6	1 217	142	995	80

Om lag 52 pst. av grunnstønadmottakerne mottok sats 1 ved utgangen av 2007. Ved utgangen av 2007 var i alt 5 136 nye personer tilkjent grunnstønad. Av grunnstønadmottakerne registrert

etter stønadsformål, er om lag 37 pst. tilkjent stønad til dekning av ekstraavgifter til transport, mens nær en fjerdedel er tilkjent stønad på grunn av ekstraavgifter til slitasje på klær og sengetøy.

Hjelpestønad

Hjelpestønadmottakere etter alder og kjønn i 2005, 2006 og 2007 pr. 31. desember

Alder	Antall kvinner			Antall menn		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007
I alt	48 059	47 143	46 106	38 633	39 381	39 659
0-17 år	12 327	12 602	12 735	21 417	22 088	22 389
18-66 år	17 255	16 944	16 671	12 217	12 431	12 567
67 år og eldre	18 477	17 597	16 700	4 999	4 862	4 703

Ved utgangen av 2007 mottok til sammen 85 765 personer hjelpestønad, hvorav 46 106 kvinner og 39 659 menn. I alt 6 349 nye personer ble tilkjent hjelpestønad i 2007. Fra 2006 til 2007 ble antall stønadmottakere redusert med 0,9 pst. Både kvinneandelen og andelen med uførepensjon blant mottakerne er synkende. Ved utgangen av 2007 var

nær halvparten av hjelpestønadmottakerne i aldersgruppen under 30 år. Antall stønadmottakere under 18 år har økt med nær 29 pst. siden 2000, og i 2007 utgjorde denne gruppen 41 pst. av de som mottar hjelpestønad. Blant de nye stønadmottakerne er det en overvekt av gutter under 18 år.

Antall hjelpestønadmottakere etter alder og sats pr. 31. desember 2007

Alder	I alt	0-17 år	18-66 år	67 år og eldre
Antall i alt	85 765	35 124	29 238	21 403
Sats 0	20 903	-	8 632	12 271
Sats 1	43 675	13 998	20 557	9 120
Sats 2	14 068	14 007	49	12
Sats 3	5 178	5 178	-	-
Sats 4	1 941	1 941	-	-

Hjelpemidler mv. under arbeid og utdanning

I 2007 har utgiftene til hjelpemidler mv. i arbeid og utdanning gått betydelig ned, fra 112,7 mill. kroner i 2006 til 94,2 mill. kroner i 2007. Antall innkomne saker som gjelder hjelpemidler på arbeidsplass har gått betydelig ned i 2006 og 2007, og avslagsprosenten har økt noe. Nedgangen kan skyldes innføring av egenandel for hjelpemidler på arbeidsplass

for selvstendig næringsdrivende i 2005. En fortsatt nedgang i antall søknader kan også tyde på at arbeidsgivere i noe større grad dekker utgifter til hjelpemidler og tilpasninger i stedet for å søke om stønad. Videre er mulighetene for tilskudd over rammen for tilskudd til tilretteleggingstiltak mv. blitt utvidet.

Utgiftsutvikling for de enkelte stønadene i perioden 2005-2007 (mill. kroner)

	2005	2006	2007
I alt	142,4	112,7	94,2
Hjelpemidler og tilrettelegging til arbeid	100,2	68,6	47,7
Tolkehjelp døve	32,8	33,1	35,4
Tolkehjelp døvblinde	1,5	2,2	2,6
Lese- og sekretærhjelp	7,9	8,9	8,4

Prøveordninger som videreføres

Prøveordningen med hjelpemidlet SpeechEasy til bruk i arbeids- og utdanningssituasjoner for personer som stammer videreføres i 2009. Det samme gjelder prøveordningen med med administrativ organisering av «Tolk på arbeidsplass» under hjelpemiddelsentralene.

Tilretteleggingsgarantien

Ordningene med tilretteleggingsgaranti og «garantibevis for tilrettelegging» har eksistert parallelt siden 2005. Formålet med begge har vært å sikre rask tilrettelegging av arbeidsplassen for personer med nedsatt funksjonsevne, med utgangspunkt i den enkelte brukers rettigheter i eksisterende lovgivning og tiltak. I forbindelse med behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2008, jf. St. prp. nr.

59 (2007-2008) og Innst. S. nr. 270 (2007-2008), ble disse to garantiene slått sammen til én ordning kalt Tilretteleggingsgarantien. Sammenslåingen er forventet å bidra til å skape en bedre forståelse av hva tilretteleggingsgarantien innebærer av virkemidler og bistand til den enkelte bruker både på arbeidstaker- og arbeidsgiversiden.

Tilskudd til biler

Utgiftene til stønad til bil var på 823,3 mill. kroner i 2007 mot 708,3 mill. kroner i 2006, dvs. en økning på 16,2 pst. Økningen i 2007 skyldes en betydelig oppgang i stønad til bil i gruppe 2. Dette hadde bl.a. å gjøre med omlegging av bilavgiftene, som medførte et til dels betydelig avgiftstillegg på de bilene som er aktuelle i gruppe 2. Det var også økning i antall innkjøpte biler.

Kostnadsutvikling på de enkelte stønadene på bilområdet, hele året i perioden 2005 – 2007 (mill. kroner)

	2005	2006	2007
I alt	730,5	708,3	823,3
Kjøp av bil	500,5	459,3	545,7
Utstyr, ombygging, kjøreopplæring	268,4	284,7	321,8
Andre kostnader/avregninger	-38,4	-35,8	-23,5

Utgiftene til kjøp av bil i gruppe 1 og 2 i 2007 utgjorde henholdsvis 184,2 og 350,4 mill. kroner av de totale kostnadene. Utgifter til utstyr, ombygging og kjøreopplæring av gruppe 2-biler utgjør over 80 pst. av utgiftene innen denne kategorien.

Arbeids- og velferdsdirektoratet arbeider med en ny organisering av bilstønadsområdet. Siktemålet er en bedre tjeneste for brukerne gjennom kortere svartider, bedre oppfølging og høyere kvalitet i saksbehandlingen. Det er også foretatt forbedringer på statistikkområdet, og dette arbeides det videre med. I tillegg er det inngått nye og mer forpliktende avtaler med billeverandører og bilombyggere, som skal bidra til å redusere den totale leveringstiden på bil og utstyr.

Arbeids- og velferdsetaten iverksatte i 2008 en ordning med periodisk kontroll av kjøreteknisk utstyr i bil, der utgiftene i sin helhet dekkes av folketrygden.

Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler

Utgifter til hjelpemidler under denne posten var på 2,7 mrd. kroner i 2007. I 2006 var utgiftene i underkant av 2,6 mrd. kroner. De største utgiftspostene i 2007 var til hjelpemidler til husholdning og bolig

(655,2 mill. kroner) og elektrisk rullestol (584,4 mill. kroner). Flere hjelpemiddelgrupper, spesielt treningshjelpemidler, elektrisk rullestol og hjelpemidler for kommunikasjon mv., har hatt en sterk økning fra 2006 til 2007. Dette har bl.a. sammenheng med at mange eldre med nedsatt gangfunksjon får elektrisk rullestol for å opprettholde et sosialt liv og egenaktivitet i nærmiljøet.

Det blir fortløpende vurdert hvilke hjelpemidler som er vanlige også for personer som ikke har nedsatt funksjonsevne, og som det derfor ikke er rimelig at det gis stønad til.

Hjelpemiddelsentralene gjennomfører årlig om lag 400-500 ulike kurs og opplæringstiltak overfor kommunene, for å bedre tilgjengeligheten til hjelpemidler. Det er arbeidet systematisk med å utvikle prisforhandlingsområdet for hjelpemidler.

Fordeling av hjelpemidler på aldersgrupper

I løpet av 2007 var det 152 416 betjente brukere ved hjelpemiddelsentralene. Dette er en økning på 1 pst. fra året før. Rundt 62 pst. av brukerne er over 70 år. Kommunene satser i stor grad på hjemmebasert omsorg i egne boliger framfor institusjoner, og behovet for hjelpemidler blir derfor større. En

økning på dette området vil samtidig kunne bidra til lavere utgifter til institusjonsbasert pleie og omsorg. Om lag 9 pst. av brukerne er barn under 18 år. Andel brukere i yrkesaktiv alder er i underkant av 30 pst.

Prøveordninger som videreføres

Prøveordningen med tilskudd til tilrettelegging av bolig i stedet for tilskudd til trappeheis og/eller løfteplattform videreføres i 2009.

Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester

Totalt var utgiftene på denne posten 97,5 mill. kroner i 2007, dvs. en økning på 13,8 pst. fra 2006 til 2007. Det meste av utgiftene er knyttet til førerhunder, tolkehjelp og tilpassingskurs. Utgiftene til reise- og opphold er også store, og har økt betydelig de siste par årene.

Ortopediske hjelpemidler

Utgiftene til ortopediske hjelpemidler var i 2007 på 737,6 mill. kroner, dvs. en økning på 6,4 pst. fra 2006 til 2007. Det har vært utgiftsvekst innen alle produktgruppene på dette området. De største produktgruppene det ble gitt støtte til i 2007 var ortoser, fotsenger (252,4 mill. kroner), proteser (235,4 mill. kroner) og skotøy (179,6 mill. kroner.) Utgiftsveksten henger først og fremst sammen med økt antall produserte hjelpemidler og materialkostnader. Splittes veksten opp, observeres en sterk vekst for ortoser og proteser, mens for fottøy har nivået på materialkostnadene avtatt.

Høreapparater og tinnitusmaskerere

Utgiftene til høreapparater var i 2007 på 457,5 mill. kroner. Dette var en økning på 12,4 pst. fra 2006. I 2007 ble det kjøpt inn 67 712 høreapparater gjennom folketrygden, mot 58 395 i 2006. Dette forklarer i hovedsak økningen i totalkostnadene. Det har også vært en økning i reparasjonskostnadene. Tinnitusmaskerere representerte en totalkostnad på om lag 5 mill. kroner i 2007.

Høreapparatorganiseringen

Tidligere Sosial- og helsedirektoratet utarbeidet rapporten «Å høre og bli hørt» – Anbefalinger for en bedre høreapparatformidling» (2007) på bestilling fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet. På bakgrunn av

rapporten og etterfølgende kommunikasjon med Arbeids- og velferdsdirektoratet og tidligere Sosial- og helsedirektoratet, vurderer departementene nå en rekke tiltak med sikte på å bedre forvaltningen på området. Dagens ordninger skal videreutvikles, og det vil bli satt i verk forbedrende tiltak som skal sikre at regelverk og forvaltning fungerer mer effektivt og brukervennlig. Tiltakene vil bli fortløpende iverksatt med sikte på å ha effekt også i 2009.

Budsjettforslag 2009

Post 70 Grunnstønad, overslagsbevilgning

Det foreslås at satsene, fra 1. januar 2009, justeres med 2,3 pst. og økes til:

- Sats 1: 7 188 kroner
- Sats 2: 10 980 kroner
- Sats 3: 14 424 kroner
- Sats 4: 21 240 kroner
- Sats 5: 28 800 kroner
- Sats 6: 35 988 kroner

Det foreslås bevilget 1 640 mill. kroner for 2009, jf. eget romertallsvedtak.

Post 71 Hjelpetønad, overslagsbevilgning

Det foreslås at satsene, fra 1. januar 2009, justeres med 2,3 pst. og økes til:

- Sats 0: 11 988 kroner
- Sats 1: 12 900 kroner
- Sats 2: 25 800 kroner
- Sats 3: 51 600 kroner
- Sats 4: 77 400 kroner

Det foreslås bevilget 1 720 mill. kroner for 2009, jf. eget romertallsvedtak.

Post 73 Hjelpemidler mv. under arbeid og utdanning

Det er behov for å heve lønnsnivået til frilanstolkene. Det foreslås at basis for timesatsen heves fra lønnstrinn 24 til lønnstrinn 26 (det statlige lønnsregulativet). Merutgiftene er beregnet til 1,2 mill. kroner, som blir fordelt på post 73 og post 76. Endringene foreslås med virkning fra 1. januar 2009.

Det foreslås bevilget 115,66 mill. kroner for 2009.

Post 74 Tilskudd til biler

Det foreslås bevilget 930 mill. kroner for 2009.

Post 75 Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler**Justering av sats for datautstyr**

Det gis i dag et tilskudd til bærbart datautstyr på 8 400 kroner og til stasjonært utstyr på 6 900 kroner. Prisene på datautstyr har den siste tiden gått ned. Det gis årlig støtte til innkjøp av om lag 10 000 maskiner gjennom tilskuddsordningen. Ved å redusere satsene for tilskudd til stasjonært og bærbart utstyr med 1 800 kroner, reduseres utbetalingene til dette formålet med 17,6 mill. kroner.

Det foreslås bevilget 2 967,4 mill. kroner for 2009.

Post 76 Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester

Det er behov for å heve lønnsnivået til frilanstolkene. Det foreslås at basis for timesatsen heves fra lønnstrinn 24 til lønnstrinn 26 (det statlige lønnsregulativet). Merutgiftene er beregnet til 1,2 mill. kroner som blir fordelt på post 73 og post 76. Endringene foreslås med virkning fra 1. januar 2009.

Det foreslås bevilget 120,54 mill. kroner for 2009.

Post 77 Ortopediske hjelpemidler

Det foreslås bevilget 830 mill. kroner for 2009.

Post 78 Høreapparater og tinnitusmaskerere

Det foreslås bevilget 500 mill. kroner for 2009.

Resultatområde 5 Levekår

Strategiske mål

Regjeringen har som mål å avskaffe fattigdom. Regjeringen vil bedre livsbetingelsene og mulighetene for den delen av befolkningen som har de laveste inntektene og de dårligste levekårene. Regjeringen vil føre en politikk for å redusere sosiale og økonomiske forskjeller i samfunnet.

Ansvar for koordineringen av Regjeringens politikk på området for personer med nedsatt funksjonsevne ble fra 1. januar 2008 overført til Barne- og likestillingsdepartementet, jf. St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 5 (2007-2008). Det vises til omtale i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Barne- og likestillingsdepartementet for omtale av dette politikkområdet.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har ansvar for koordineringen av Regjeringens politikk for fattigdomsbekjempelse.

I arbeidet mot fattigdom står sektoransvarsprinsippet sentralt. Dette innebærer at fattigdomsperspektivet skal ivaretas innenfor de ulike departementenes ansvarsområder.

Innsatsen mot fattigdom omfatter tiltak på flere departementers ansvarsområder. I tillegg til tiltak under Arbeids- og inkluderingsdepartementet, omfatter innsatsen tiltak under Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Barne- og likestillingsdepartementet, Kultur- og kirkedepartementet og Justis- og politidepartementet. Flere statlige etater har en sentral rolle i gjennomføringen av den nasjonale politikken på området. Blant disse er Arbeids- og velferdsdirektoratet, Helsedirektoratet, Utdanningsdirektoratet, Husbanken, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet og Barne-, ungdoms- og familieetaten.

Kommunene har ansvar for store deler av det utøvende og forebyggende arbeidet lokalt og har en viktig rolle i forebygging og bekjempelse av fattigdom.

Innsatsen mot fattigdom på Arbeids- og inkluderingsdepartementets område omfatter, i tillegg til tiltak under resultatområde 5 Levekår, bl.a. tiltak

under resultatområde 2 Arbeidsmarked og 6 Integrering og mangfold.

Tilstandsvurdering, utviklingstrekk og utfordringer

Økonomisk sosialhjelp

Kommunene har ansvaret for å fremme økonomisk og sosial trygghet, forebygge sosiale problemer og bedre levekårene for vanskeligstilte. Det skal gis opplysning, råd og veiledning som kan bidra til å løse eller forebygge sosiale problemer. Økonomisk sosialhjelp skal sikre et forsvarlig livsopphold for personer som ikke kan sørge for sitt livsopphold gjennom arbeid, trygdeytelser eller på annen måte. Økonomisk sosialhjelp er det nedre sikkerhetsnettet i velferdsordningene.

Langvarig og omfattende mottak av økonomisk sosialhjelp viser sammenheng med vedvarende lavinntekt. Mottak av sosialhjelp indikerer en økonomisk utsatthet og dermed også en risiko for fattigdom. Mottak av sosialhjelp sett i sammenheng med kjennetegn ved de enkelte brukerne kan gi indikasjoner på utviklingen i levekår for utsatte grupper. Et flertall av sosialhjelpsmottakerne har likevel et midlertidig og forbigående hjelpebehov.

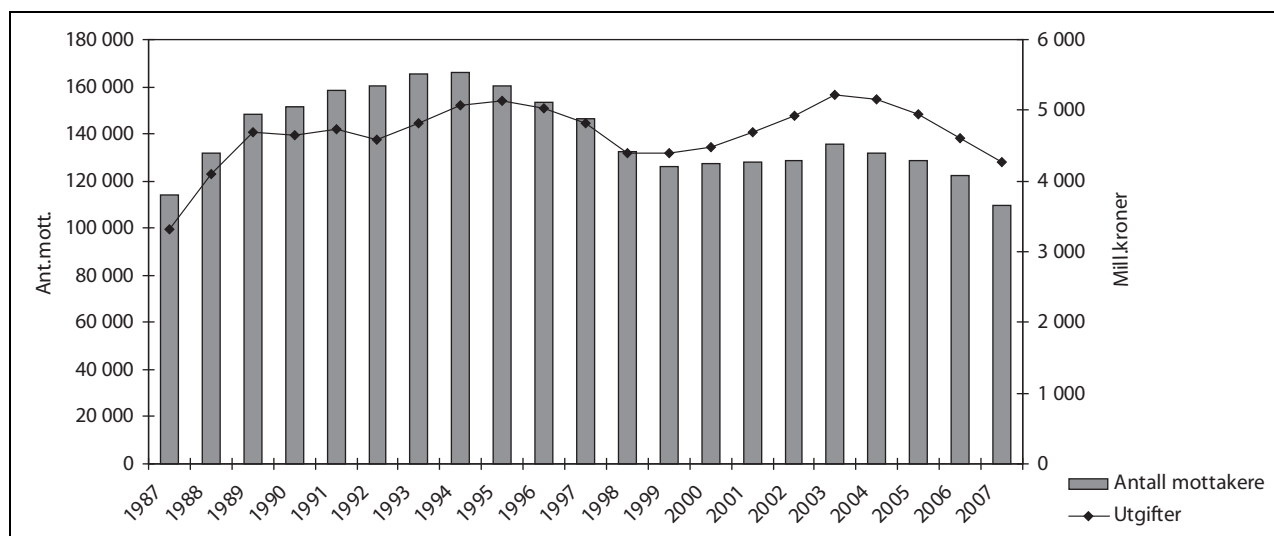
I følge tall fra Statistisk sentralbyrå mottok 109 608 personer om lag 4,3 mrd. kroner i økonomisk sosialhjelp i løpet av 2007. Sammenlignet med 2006 er dette en nedgang på 10 pst. i antall mottakere. Utbetalingene har samlet gått ned med 8 pst. fra året før. Stønadmottakere med barn under 18 utgjør om lag 31 pst. av alle mottakere. For mottakere med stønad gjennom hele året, er andelen med barn under 18 år noe lavere.

Selv om det har blitt færre mottakere og lavere utbetalinger, har det skjedd små endringer i hvem som mottar økonomisk sosialhjelp.

I 2007 fikk hver mottaker i gjennomsnitt 38 900 kroner, en økning på 1 000 kroner (målt i 2007-kroner) siden 2006. Gjennomsnittlig stønad per måned var i 2007 på 7 300 kroner. Størrelsen på stønaden per måned øker med stønadslengden gjennom året. Gjennomsnittlig stønadstid i 2007 var på 5,3 måneder og denne har vært stabil de senere årene.

Antall nye mottakere av økonomisk sosialhjelp synker. Om lag 30 pst. av mottakerne i 2007 var

ikke mottakere året før. I underkant av 42 pst. har mottatt sosialstønad i minst 6 av årets måneder.

Figur 6.14 Utgifter til økonomisk sosialhjelp (2007-kroner) og antall stønadsmottakere 1987-2007. Tall for 2003 og 2004 inkluderer mottak av introduksjonsstønad for nyankomne innvandrere.

Flertallet av sosialhjelpsmottakerne har liten eller ingen tilknytning til arbeidslivet. Kun om lag en av fire mottakere er i et arbeidsforhold (heltid/deltid), på statlige eller kommunale arbeidsmarkedstiltak, eller under utdanning. Om lag 28 pst. er registrert som arbeidsledige, mens 44 pst. er ikke arbeidssøkere.

Om lag 44 pst. av sosialhjelpsmottakerne i 2007 hadde sosialhjelp som hovedinntektskilde, som er noe lavere enn året før. En stor andel av mottakerne mottar ytelser fra folketrygden. Om lag 34 pst. hadde trygd som hovedinntektskilde i 2007, uendret fra året før. En del personer mottar sosialhjelp i påvente av behandling av søknad om trygd.

Langvarig behov av sosialhjelp har sammenheng med problemer på andre levekårsområder som lav utdanning, marginal eller ingen tilknytning til arbeidslivet, og påfølgende inntektssvikt. Mange har i tillegg helseproblemer og/eller sosiale problemer. Det er behov for bedre oppfølging av personer som i dagens system blir avhengige av økonomisk sosialhjelp over lengre tid.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet varslet i brev av 14. august 2007 til Sivilombudsmannen at departementet ville foreta en vurdering av de statlige veiledende retningslinjene for utmåling av økonomisk stønad til livsopphold etter sosialtjenesteloven. Retningslinjene ble gitt i 2001 i rundskriv fra departementet til landets kommuner. Departementet har i denne forbindelse supplert sentrale rapporteringer og forskningsdata med nye undersøkelser fra Statistisk sentralbyrå og Telemarksfor-

sking-Bø. Forskningsrapportene beskriver forholdet mellom statlige veiledende satser og kommunale satser for sosialhjelp, og forholdet mellom satser og faktiske inntekter for langtidsmottakere av sosialhjelp. Ett av hovedfunnene er at det er små forskjeller mellom kommunene knyttet til gjennomsnittlig utbetalt sosialhjelp, og at variasjonen ikke har sammenheng med nivået på de sosialhjelpssatsene som kommunene rapporterer inn til Statistisk sentralbyrå.

Undersøkelsene dokumenter for øvrig at de fleste kommuner har satser lik statens veiledende satser. I 2007 benyttet 73 pst. av kommunene statens veiledende sats for enslige, mens 13 pst. benyttet en høyere sats og 15 pst. lå under statens anbefalte sats. Kommuner med lave satser avviker relativt lite fra de statlige satsene. Det er imidlertid en tendens at kommunene lar satsene dekke flere livsoppholdsutgifter enn de statlige satsene er ment å skulle dekke.

Departementet vil vurdere i hvilken grad resultatene fra disse forskningsrapportene tilsier at en bør foreta enkelte justeringer i gjeldende regelverk som kan bidra til å redusere vilkårlig forskjellsbehandling i og mellom kommunene.

Kvalifiseringsprogrammet

Kvalifiseringsprogrammet med en tilhørende standardisert kvalifiseringsstønad ble innført fra 1. november 2007. Et hovedformål med denne ordningen er å få flere i arbeid, og å redusere bruken

av sosialhjelp som langtidsytelse, og legge til rette for økonomisk sosialhjelp som en midlertidig ytelse i tråd med intensjonene i sosialtjenesteloven.

Kvalifiseringsprogrammet medfører en forsterket innsats overfor personer som har svak tilknytning til arbeidsmarkedet og som står i fare for å komme i en passiv situasjon preget av inntektsfattigdom kombinert med sosiale og/eller helsemessige problemer. Innretningen av ordningen er nærmere omtalt under kap. 621, post 62.

Kvalifiseringsprogrammet utgjør ett av de viktigste satsingsområdene for NAV-kontorene i de nærmeste årene. Ordningen bygger på et statlig og kommunalt samvirke overfor den enkelte bruker og er en viktig prøvestein på partnerskapet i NAV-reformen. Arbeids- og velferdsdirektoratet har på nasjonalt nivå ansvaret for å legge til rette for gjennomføringen av kvalifiseringsprogrammet. På fylkesnivå spiller både Arbeids- og velferdsetaten og Fylkesmannen viktige roller, og begge er tilført ekstra ressurser til dette arbeidet.

Til grunn for beregning av de kommunale merkostnadene for 2008, ligger en forutsetning om at NAV-kontorene samlet skal ha om lag 5 400 deltakere i ordningen ved utgangen av året.

Kvalifiseringsprogrammet er et hovedvirkemiddel i Regjeringens innsats mot fattigdom, og det er viktig å komme raskest mulig i gang. Erfaringer tilsier imidlertid at det tar tid å iverksette nye ordninger. Det er derfor lagt opp til en særlig tett oppfølging overfor arbeids- og velferdsforvaltningen i gjennomføringen av programmet.

For å fange opp forhold som kan bidra til å forsinke gjennomføringen, er det lagt opp til å følge gjennomføringen tett gjennom et særskilt opplegg for rapportering fra NAV-kontorene til Arbeids- og velferdsdirektoratet. Det har så langt i 2008 (utgangen av august) blitt registrert i alt om lag 1 850 søknader om kvalifiseringsprogram. Ved utgangen av august 2008 var det registrert om lag 1 200 deltakere i programmet. Erfaringene tilsier at de aller fleste får innvilget søknaden. De siste to-tre månedene er det blitt registrert langt flere søknader om program enn i første halvår, og antall deltakere har økt betydelig. Dette kan tyde på at den tette oppfølgingen gir resultater, og at det kan forventes at antall deltakere i programmet vil fortsette å øke betydelig fram mot utgangen av 2008.

Målstruktur

Hovedmål	Delmål
1. Avskaffe fattigdom og redusere sosiale og økonomiske forskjeller	1.1 Styrke innsatsen for at alle skal gis muligheter til å komme i arbeid 1.2 Styrke innsatsen for at alle barn og unge skal kunne delta og utvikle seg 1.3 Bedre levekårene for de vanskeligst stilte

Hovedmål 1: Avskaffe fattigdom og redusere sosiale og økonomiske forskjeller

Regjeringen vil avskaffe fattigdom og redusere sosiale og økonomiske forskjeller gjennom universelle velferdsordninger, sterke fellesskapsløsninger og ved å gi alle anledning til å delta i arbeidslivet.

De sentrale elementene i Regjeringens innsats mot fattigdom er:

- en økonomisk politikk som legger til rette for høy sysselsetting, stabil økonomisk vekst og bærekraftige velferdsordninger
- videreutvikling av den nordiske velferdsmodellen
- et bredt forebyggende perspektiv
- målrettede tiltak mot fattigdom

En sterk økonomi og et velfungerende arbeidsmarked gir gode muligheter for å inkludere utsatte grupper i arbeidslivet. Økt overgang til arbeid innenfor disse gruppene vil bidra til å styrke det økonomiske grunnlaget for sterke fellesskapsløsninger.

Den nordiske velferdsmodellen kjennetegnes av forholdsvis stor omfordeling gjennom skattesystemet, universelle velferdsordninger, en aktiv arbeidsmarkedspolitikk og fleksibilitet på arbeidsmarkedet. Velferdsmodellen har bidratt til færre fattige og jevnere inntektsfordeling i Norge sammenliknet med andre land. Regjeringen vil bygge videre på denne modellen, fornye og videreutvikle velferdsordningene og bidra til et arbeidsliv der alle kan delta.

Regjeringen vektlegger forebyggende innsats og et bredt forebyggende perspektiv. Vi vil gjøre noe med forhold som bidrar til å skape og opprett-

holde fattigdom innenfor oppvekstmiljø og utdanningssystem, innenfor arbeidsmarked og arbeidsliv og innenfor velferdsordningene. Dette er viktige investeringer i framtiden, hvor avkastningen trolig først vil bli synlig noe fram i tid.

Regjeringen har videreført og styrket målrettede tiltak mot fattigdom. Regjeringen la sammen med statsbudsjettet for 2007 fram en egen handlingsplan mot fattigdom. Handlingsplanen omfatter foruten tiltak på Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjettområde, også tiltak under Kunnskapsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Barne- og likestillingsdepartementet, Kultur- og kirkedepartementet og Justis- og politidepartementet.

Handlingsplanen mot fattigdom er fulgt opp med flere nye tiltak og en styrking av innsatsen på om lag 391 mill. kroner i statsbudsjettet for 2008. Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2009 en ytterligere styrking av innsatsen mot fattigdom på 1 249 mill. kroner. I tillegg videreføres tiltak fra 2007 og 2008. Med forslagene til tiltak for 2009 vil de årlige bevilgningene til tiltak mot fattigdom være økt med nærmere 2,9 mrd. kroner ut over det som lå i Bondevik II-Regjeringens budsjettforslag for 2006. Det vises til eget trykt vedlegg til St.prp. nr. 1 (2008-2009): Handlingsplan mot fattigdom – Status 2008 og styrket innsats i 2009.

Satsingen i 2009 fordeler seg på følgende tiltak:

Tiltak	Mill. kroner
Kvalifiseringsprogrammet (AID)	329,7
Statlige arbeidsmarkedstiltak i kvalifiseringsprogrammet (AID)	186,0
Økning av satsnivået i de statlige veiledende retningslinjene for utmåling av stønad til livsopphold med 5 pst. (AID)	160,0
Styrket brukermedvirkning (AID)	2,0
Styrking av bostøtten (KRD)	303,0
Regulering av inntekts- og formuegrensene for fri rettshjelp (JD)	36,3
Økt kultur- og organisasjonsdeltakelse blant grupper som er underrepresenterte (KKD)	4,0
Tiltak overfor rusmiddelavhengige i forbindelse med Opptappingsplanen for rusfeltet (HOD)	228,0
Sum	1 249,0

Som del av trygdeoppgjøret 2008 ble det enighet om å heve minstepensjonen for enslige, noe som isolert sett anslås å øke utgiftene for 2009 med knapt 1,5 mrd. kroner. Minstepensjon er en minstesikring som gis til personer med liten eller ingen poengopptjening i folketrygden. Samtidig ble ordningen med garantert tilleggspensjon for unge uføre styrket, noe som anslås å gi merutgiftene i 2009 på om lag 270 mill. kroner. Videre har Regjeringen i Ot.prp. nr. 77 (2007–2008) blant annet foreslått å øke minsteytelsen for rehabiliteringspenger, attføringspenger og tidsbegrenset uførestønad og overgangsstonaden for enslige forsørgere, noe som isolert sett anslås å øke utgiftene med om lag 610 mill. kroner.

Regjeringen foreslår videre å styrke innsatsen knyttet til Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen i 2009 og vil bevilge til sammen 125 mill. kroner til styrking av

kommunenes integreringsarbeid. Det vises til Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen i Del III i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Delmål 1.1 Styrke innsatsen for at alle skal gis muligheter til å komme i arbeid

Arbeid er det viktigste virkemiddelet for å avskaffe fattigdom og redusere sosiale og økonomiske forskjeller. Regjeringen vil fortsatt legge til rette for at flere kommer i arbeid og at færre blir støtt ut av arbeidsmarkedet. Den lave arbeidsledigheten bidrar til at flere i randsonen av arbeidsmarkedet helt eller delvis kan komme i arbeid. Det vises til mål, strategier og tiltak under resultatområde 2 Arbeidsmarked.

Kvalifiseringsprogram for utsatte grupper (Arbeids- og inkluderingsdepartementet 329,7 mill. kroner)

Et nytt kvalifiseringsprogram med tilhørende stønad ble innført fra 1. november 2007. Målgruppen er personer med vesentlig nedsatt arbeids- og inntektsevne og med ingen eller svært begrensede ytelser til livsopphold i folketrygden. Formålet med den nye ordningen er å bidra til at flere i målgruppen kommer i arbeid. Tilbudet skal gis til personer som vurderes å ha en mulighet til å komme i arbeid gjennom tettere og mer forpliktende bistand og oppfølging, også i tilfeller der veien fram kan være relativt lang og usikker. Tilbudet om kvalifiseringsprogram og kvalifiseringsstønad omfatter stadig flere kommuner i takt med etableringen av NAV-kontorer. Som følge av at tilbudet dermed blir tilgjengelig for stadig flere, foreslås bevilgningen til dekning av kommunenes merkostnader knyttet til ordningen økt med 329,7 mill. kroner. Det vises til nærmere omtale under kap. 621, post 62.

Statlige arbeidsmarkedstiltak i kvalifiseringsprogrammet (Arbeids- og inkluderingsdepartementet 186 mill. kroner)

Arbeidsmarkedstiltak inngår som sentrale elementer i kvalifiseringsprogrammet. Arbeids- og velferdsetaten har et bredt spekter av tiltak som omfatter blant annet oppfølging, kvalifisering og arbeidstrening. Tiltakene skal innrettes etter den enkeltes behov og situasjonen på arbeidsmarkedet. Målet er å styrke deltakernes mulighet til å komme i arbeid. Regjeringen foreslår i 2009 å styrke Arbeids- og velferdsetatens innsats overfor deltakere på kvalifiseringsprogram med 186 mill. kroner, noe som gir rom for flere tiltaksplasser med tilhørende personellressurser. Det vises til kap. 634, post 76 og kap. 605, post 01 samt omtale under resultatområde 2 Arbeidsmarked, delmål 1.3.

Rapport og status

I perioden 2007-2008 er innsatsen for at alle skal gis muligheter til å komme i arbeid styrket med til sammen 421,5 mill. kroner. Dette omfatter bl.a. styrking av landsomfattende arbeidsmarkedssatsing og innføring av kvalifiseringsprogrammet. Se nærmere omtale under kap. 621, post 62.

Delmål 1.2 Styrket innsats for at alle barn og unge skal kunne delta og utvikle seg

Bekjempelse av barnefattigdom er nødvendig for å sikre barns velferd på kort sikt, og for å forebygge fattigdom på lengre sikt ved å hindre at barn og unge blir marginalisert senere i livet.

Rapport og status

I perioden 2007-2008 er innsatsen rettet mot barn og unge styrket med 40 mill. kroner. Det er blant annet gjennomført en styrking av kompetanse- og utviklingstiltak for å forebygge og redusere barnefattigdom. Se blant annet rapport og status under kap. 621, post 63.

*Delmål 1.3 Bedre levekårene for de vanskeligst stilte
Økning av satsnivået i de statlige veiledende retningslinjene for utmåling av stønad til livsopphold med 5 pst. (Arbeids- og inkluderingsdepartementet 160 mill. kroner)*

Regjeringen foreslår å øke satsnivået i de statlige veiledende retningslinjene for utmåling av stønad til livsopphold med 5 pst utover ordinær pristigning. Dette skjer innenfor veksten i de frie inntektene til kommunene, der 160 mill. kroner av økningen er knyttet til det økte satsnivået.

Styrket brukermedvirkning (Arbeids- og inkluderingsdepartementet 2 mill. kroner)

I statsbudsjettet for 2008 ble det bevilget 10 mill. kroner for å styrke og videreutvikle dialogen med frivillige organisasjoner og representanter for vanskeligstilte og marginaliserte grupper. Bevilgningen til formålet styrkes med 2 mill. kroner i 2009. Se nærmere omtale under kap. 621, post 70.

Styrking av bostøtten (Kommunal- og regionaldepartementet 303 mill. kroner)

I St.prp. nr. 1 (2008-2009) foreslår Regjeringen en omfattende omlegging av bostøtteregelverket. Kostnadene for 2009 er beregnet til 303 mill. kroner med sikte på iverksettelse 1. juli 2009. Bevilgningsbehovet for 2010 er beregnet til 788 mill. kroner og til 933 mill. kroner i 2011. Styrkingen av bostøtten innebærer innsparinger for kommunene, særlig i knyttet til utbetaling av økonomisk sosialhjelp og kommunal bostøtte. Det er lagt til grunn at innsparingen for kommunene vil utgjøre 30 pst. av kostnaden. På denne bakgrunn reduseres rammetilskuddet til kommunene med 91 mill. kroner i 2009.

Regjeringen vil legge frem en egen stortingsproposisjon med forslag til nye regler for bostøtten.

Bostøtten er et effektivt virkemiddel for å motvirke fattigdom, fordi den er rettet mot de som har en kombinasjon av lave inntekter og høye boutgifter. I Regjeringens forslag blir person- og finansieringskrav opphevet og boligkravene modernisert. Likebehandling av alle med lav inntekt uavhengig av om denne inntekten er en trygdeytelse eller for eksempel lønnsinntekt, vil gjøre bostøtten til et mer treffsikkert virkemiddel for å bekjempe fattigdom og bidra til å styrke de økonomiske insentivene for overgang fra stønad/trygd til arbeid. Inntektsgrensene heves slik at spesielt barnefamilier kommer bedre ut enn i dagens regelverk. Kravene til formue vil innskjerpes noe slik at ordningen blir mer målrettet mot de husstandene som trenger økonomisk støtte mest. Etter forslaget vil omleggingen åpne for anslagsvis 40-50 000 nye mottakere av bostøtte, utover de om lag 100 000 som allerede får bostøtte gjennom dagens regelverk.

For mer omtale, se St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Kommunal- og regionaldepartementet.

Regulering av inntekts- og formuesgrensene for fri rettshjelp (Justis- og politidepartementet 36,3 mill. kroner)

Det fremgår av Soria Moria-erklæringen at Regjeringen vil heve inntektsgrensene for fri rettshjelp. I noen sakstyper er rettighetene til offentlig betalt juridisk bistand etter rettshjelpsloven forbeholdt personer med inntekt og formue under grenser fastsatt i forskriften til lov om fri rettshjelp. For å sikre enda flere tilgang på rettshjelp i slike saker, foreslår Regjeringen at inntektsgrensene for fri rettshjelp oppjusteres fra 230 000 til 246 000 kroner for enslige og fra 345 000 til 369 000 kroner for ektefeller og andre som lever sammen med felles økon-

omi. Dette gjør at flere vil omfattes av rettshjelpsordningen. Bevilgningen under fri rettshjelp foreslås på denne bakgrunn økt med 36,3 mill. kroner.

Økt kultur- og organisasjonsdeltakelse blant grupper som er underrepresentert (Kultur- og kirke departementet 4 mill. kroner)

Det er dokumentert forskjeller i deltakelse i befolkningen i kultur- og organisasjonsliv – forskjeller som henger sammen med lav inntekt og utdanning. Regjeringen foreslår en ny satsing på fattigdom og inkluderings tiltak på 4 mill. kroner i 2009. Formålet med bevilgningen er å øke lokal kultur- og organisasjonsdeltakelse blant grupper som er underrepresenterte.

Tiltak overfor rusmiddelavhengige i forbindelse med Opptrappingsplanen for rusfeltet (Helse og omsorgsdepartementet 228 mill. kroner)

Regjeringen foreslår i forbindelse med opptrappingsplanen for rusfeltet blant annet en styrking av tverrfaglig spesialisert behandling for rusmiddelavhengige i spesialisthelsetjenesten, herunder legemiddelassistert rehabilitering, etablering av tre nye rusmestringsenheter, samt styrking av kommunale tjenester og gatehospitalet i Oslo.

Rapport og status

I perioden 2007-2008 er innsatsen med å bedre levekårene for de vanskeligstilte styrket med til sammen 619,1 mill. kroner. Det er blant annet gjennomført en styrking av dialogen med organisasjoner for sosialt og økonomisk vanskeligstilte, samt økning av satsnivået i de statlige veiledende retningslinjene for utmåling av stønad til livsopphold med 5 pst. Se rapport og status for tiltaket under kap. 621, post 70.

Programkategori 09.20 Tiltak for bedre levekår

Utgifter under programkategori 09.20 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
621	Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering	423 605	465 501	808 553	73,7
623	Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne	7 396			
	Sum kategori 09.20	431 001	465 501	808 553	73,7

Bevilgningen under kap. 620 er fra 2007 ført opp under kap. 601. Bevilgningen under kap. 622 er for 2006 ført opp under Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Utgifter under programkategori 09.20 fordelt på postgrupper

					(i 1 000 kr)
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
01-23	Statens egne driftsutgifter	73 721	40 600	32 936	-18,9
60-69	Overføringer til kommuneforvaltningen	190 415	393 300	730 185	85,7
70-89	Andre overføringer	166 865	31 601	45 432	43,8
	Sum kategori 09.20	431 001	465 501	808 553	73,7

Kap. 621 Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
21	Spesielle driftsutgifter	34 697	40 600	32 936
22	Spesielle driftsutgifter, forsknings- og utviklingstiltak for personer med nedsatt funksjonsevne	31 628		
62	Kvalifiseringsprogrammet, <i>kan overføres</i>	50 000	230 000	559 700
63	Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte, <i>kan overføres</i>	140 415	163 300	170 485
70	Frivillig arbeid, <i>kan overføres</i>	20 194	22 701	36 140
71	Tilskudd til funksjonshemmedes organisasjoner m.v.	138 171		
74	Tilskudd til pensjonistenes organisasjoner m.v.	8 500	8 900	9 292
	Sum kap. 621	423 605	465 501	808 553

Overført fra 2007 til 2008:

Post 21: 1 810 000 kroner

Post 63: 5 572 000 kroner

Post 70: 2 928 000 kroner

Kap. 621 omfatter bevilgninger til kommunale tjenester, organisasjoner mv. på Arbeids- og inkluderingsdepartementets saksområde.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen går til kompetanse- og kvalitetsutvikling.

Som ledd i gjennomføringen av NAV-reformen skal det i perioden fram til 2010, i et samarbeid mellom Arbeids- og velferdsetaten og kommunene, etableres lokale NAV-kontorer som dekker alle landets kommuner. Kommunenes ansvar for økonomisk sosialhjelp og kvalifiseringsprogram med tilhørende kvalifiseringsstønad skal som et minimum inngå i disse lokale NAV-kontorene.

Kommunene har ansvar for å fremme økonomisk og sosial trygghet, bedre levevilkårene for vanskeligstilte og forebygge sosiale problemer. Kommunene skal arbeide for at den enkelte settes i stand til å forsørge seg selv, og det er ofte nødvendig med et sett av virkemidler og hjelpetiltak for at vedkommende skal kunne mestre og komme ut av en vanskelig livssituasjon. Arbeids- og velferdsdirektoratet skal i 2009, som ledd i det løpende arbeidet med å legge til rette for kompetanse- og kvalitetsutvikling, arbeide videre med å utvikle kvalitetsindikatorer og vurdere muligheten for hyppigere rapportering og tilbakemelding på disse indikatorene. Arbeids- og velferdsdirektoratet har

ansvaret for å følge opp gjennomføringen av kvalifiseringsprogrammet ved NAV-kontorene, blant annet ved å legge til rette for kompetanseutvikling mv. Det vises til nærmere omtale av programmet under kap. 621 post 62.

Det har i løpet av de siste årene vært iverksatt en rekke tiltak for å styrke kompetansen og kvaliteten i sosialtjenesten. Fylkesmannen har en sentral rolle i dette arbeidet. Siden 2004 har det vært vektlagt kompetanshevedende tiltak knyttet til boligsosialt arbeid, økonomisk rådgivning og gjeldsrådgivning. Innsatsen videreføres i 2009. Se omtale under kap. 621, post 63.

Høsten 2005 ble det igangsatt et forsøk med tettere individuell oppfølging av personer som trenger særlig bistand for å kunne dra nytte av arbeidsrettede tiltak. Det nasjonale forsøket avsluttes i 2008. Midlene videreføres i 2009 til kompetanshevedende tiltak i forbindelse med iverksetting av kvalifiseringsprogrammet og forsøk med tettere individuell oppfølging ved overgang fra fengsel til frihet. Se omtale under kap. 621, post 63.

Fra 2007 er det blitt bevilget særskilte midler til kompetanse- og utviklingstiltak for å bidra til at personer som oppholder seg i hospits og andre midlertidig botilbud, kan få tilbud om varig bolig. Innsatsen videreføres og avsluttes i 2009. Se omtale under kap. 621 post 63.

Kompetanse- og utviklingstiltak for å forebygge og redusere fattigdom blant barnefamilier som er i kontakt med sosialtjenesten, og innsats overfor barn og unge i risikosoner videreføres i 2009. Se nærmere omtale under kap. 621, post 63.

Våren 2006 ble det i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet igangsatt forsøk med nye

samarbeidsformer mellom forskning, utdanning og praksis i sosialtjenesten (Høgskole- og universitetssosialkontor – HUSK). Kompetanse- og utviklingstiltak mv. i forbindelse med dette forsøket videreføres i 2009. Se også omtale under kap. 621, post 63 og i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Handlingsplan mot menneskehandel 2006-2009 har som mål å styrke tilbudet til helsehjelp og sosiale tilbud overfor ofre for menneskehandel. Arbeids- og velferdsdirektoratet forvalter en tilskuddsordning som kan gi støtte til kommuner med krisesentre som har utgifter i denne forbindelse. Ordningen skal bidra til selvhjulpenhet gjennom aktivisering og arbeidstrening. Bevilgningen er i 2008 økt med 1,65 mill. kroner. Regjeringen foreslår en videreføring av dette nivået i 2009. I tillegg foreslås 850 000 kroner overført fra kap. 601, post 21 til kap. 621, post 21. Det foreslås totalt bevilget 2,5 mill. kroner til dette formålet i 2009.

Det vises til omtale i St.prp. nr. 59 (2007-2008) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2008. Som følge av overføring av driftsutgifter fra tidligere Sosial- og helsedirektoratet til Arbeids- og velferdsdirektoratet til stillinger knyttet til enkelte tiltak under Handlingsplan mot fattigdom, foreslås 11,9 mill. kroner overført til kap. 605, post 01 fra kap. 621, post 21 Spesielle driftsutgifter.

Budsjettforslag for 2009

Handlingsplan mot menneskehandel styrkes med 1,65 mill. kroner. Det foreslås i alt bevilget 32,936 mill. kroner for 2009.

Driftsutgifter kan overskrides mot tilsvarende merinntekter under kap. 3621, post 02, jf. romertallsvedtak II.

Post 22 Spesielle driftsutgifter, forsknings- og utviklingstiltak for personer med nedsatt funksjonsevne

Ansvaret for koordineringen av Regjeringens politikk på området for personer med nedsatt funksjonsevne ble fra 1. januar 2008 overført til Barne- og likestillingsdepartementet, jf. St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 5 (2007-2008). Det vises til omtale under kap. 847 Tiltak for personer med nedsatt funksjonsevne, post 21 Spesielle driftsutgifter i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Barne- og likestillingsdepartementet.

Post 62 Kvalifiseringsprogrammet, kan overføres

Bevilgningen går til å dekke kommunenes merkostnader knyttet til kvalifiseringsprogrammet og

kvalifiseringsstøtten. I tillegg vil kvalifiseringsprogrammet i betydelig grad bestå av tiltak i regi av Arbeids- og velferdsetaten, jf. omtale under resultatområde 2 Arbeidsmarked.

I Ot.prp. nr. 70 (2006-2007) Om lov om endringer i sosialtjenesteloven og i enkelte andre lover fremmet Regjeringen forslag om et nytt kvalifiseringsprogram med tilhørende stønad. Stortinget vedtok lovendringen 22. oktober 2007, og loven trådte i kraft 1. november 2007.

Kvalifiseringsprogrammet med tilhørende stønad retter seg mot personer med vesentlig nedsatt arbeids- og inntektsevne, som har ingen eller svært begrensede ytelser i folketrygden. Dette handler i stor grad om personer som uten et slikt program ville vært avhengige av økonomisk sosialhjelp som hovedinntektskilde over lengre perioder.

Formålet med et kvalifiseringsprogram og en kvalifiseringsstønad er å bidra til at flere i målgruppen kommer i arbeid. Tilbudet skal gis til personer som vurderes å ha en mulighet for å komme i arbeid gjennom tettere og mer forpliktende bistand og oppfølging, også i tilfeller der veien fram kan være relativt lang. Kvalifiseringsprogrammet er et fulltidsprogram. Programmet skal være individuelt tilpasset og arbeidsrettet, slik at det kan være med på å støtte opp under og forberede overgangen til arbeid. Aktiviteter som kan inngå i programmet vil være et bredt sett av statlige arbeidsmarkedstiltak samt kommunale arbeidstrening- og sysselsettingstiltak og ulike former for motivasjons- og mestringstrening. Det kan i tillegg settes av tid til helsehjelp, opptrening og egenaktivitet.

De som fyller inngangskriteriene har en rett til kvalifiseringsprogrammet, forutsatt at arbeids- og velferdsforvaltningen kan tilby et tilpasset program. Programmet skal gjelde for en periode på inntil ett år og etter særskilt vurdering inntil to år. En viss ytterligere forlenging vil være mulig i spesielle situasjoner.

Deltakerne i kvalifiseringsprogrammet har rett til kvalifiseringsstønad, gitt som en individuell standardisert ytelse på nivå med introduksjonsstøtten, dvs. to ganger grunnbeløpet i folketrygden. Personer under 25 år får 2/3 av dette. I tillegg gis det barnetillegg. Støtten skal skattlegges som arbeidsinntekt. Deltakerne på kvalifiseringsprogrammet inngår i personkretsen som kan få statlig bostøtte.

Kvalifiseringsstønad innebærer forutsigbarhet, og gir stønadsmottakeren mulighet for å planlegge sin økonomi over tid. Kvalifiseringsstøtten skiller seg fra økonomisk sosialhjelp ved at ytelsen ikke er økonomisk behovsprøvd. Støtnadsnivået vil i de fleste tilfeller ligge høyere enn økonomisk sosialhjelp.

Det er kommunen som er ansvarlig for gjennomføringen av ordningen. Forvaltningen av programmet er i likhet med forvaltningen av økonomisk sosialhjelp lagt til NAV-kontoret. Innfasingen av kvalifiseringsprogrammet og kvalifiseringsstøtten skjer i takt med etableringen av NAV-kontorer i kommunene. Det er lagt opp til at ordningen skal være landsdekkende fra 1. januar 2010. Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil vurdere nærmere hvordan det kan legges til rette for at kvalifiseringsprogrammet tilbys fra dette tidspunktet også i kommuner hvor NAV-kontoret først blir etablert i 2010, jf. omtale under kap. 604. Den foreslåtte bevilgningen på post 62 er i samsvar med beregnede merkostnader for kommunene knyttet til kvalifiseringsprogrammet i 2009. Beregningene bygger på at antallet deltakere i programmet øker til 8 850 ved utgangen av 2009. Kommunenes merkostnader for 2009 er anslått til 559,7 mill. kroner. Det tas sikte på at bevilgningene over kap. 621, post 62 innlemmes i rammetilskuddet til kommunene fra 2010.

Beregningene er drøftet med KS, som anslår at samlede merkostnader for kommunene i 2009 blir om lag 150 mill. kroner høyere enn anslått av departementet. KS legger i dette anslaget til grunn samme utvikling i antall deltakere som departementet.

Beregningene baserer seg på et usikkert grunnlag. Departementet vil vurdere forutsetningene som er lagt til grunn i det videre arbeidet med gjennomføringen av kvalifiseringsprogrammet.

Midlene til kommunene blir fordelt med utgangspunkt i sosialhjelpsnøkkelen i inntektssystemet for kommunene. I innfasingsperioden blir midlene tildelt fra det kvartalet det blir etablert NAV-kontor i den enkelte kommune. I lys av gjennomføringen i 2008 kan det bli aktuelt å vurdere å tildele deler av midlene til kommunene mer knyttet til faktisk antall deltakere i kvalifiseringsprogrammet. Dette vil eventuelt bli drøftet nærmere med KS.

Budsjettforslag for 2009

Tiltaket foreslås styrket med 329,7 mill. kroner for 2009.

Det foreslås i alt bevilget 559,7 mill. kroner for 2009.

Post 63 Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte, kan overføres

Bevilgningen går til prosjekter og utviklingstiltak i kommunene rettet mot vanskeligstilte.

Tiltak for vanskeligstilte grupper på arbeidsmarkedet

Det har i løpet av de siste årene blitt igangsatt flere tiltak for å bidra til at flere sosialhjelpsmottakere kommer i arbeid og arbeidsrettede tiltak.

Ett av tiltakene er utvikling av kartleggingsverktøyet KIS-kartlegging i sosialtjenesten. Det går fram av en evaluering av tiltaket at kommunene mener verktøyet er særlig anvendelig overfor langtidsmottakere av sosialhjelp og personer med sammensatte behov (Rambøll 2007). Implementering av verktøyet fortsetter og forankres i arbeidet med å utvikle et felles metodisk rammeverk for arbeids- og velferdsforvaltningen.

Høsten 2005 ble det iverksatt et nasjonalt forsøk med tettere individuell oppfølging av langtidsmottakere av sosialhjelp, enslige forsørgere og unge mottakere som trenger særlig bistand for å nyttiggjøre seg arbeidsrettede tiltak (TIO). Formålet med forsøket er å styrke den enkeltes forutsetninger for å kunne nyttiggjøre seg arbeidsrettede tiltak, og å redusere antall personer som står i fare for å falle ut av slike tiltak. Det er også et mål å styrke og utvikle metoder for individuell oppfølging og samarbeid mellom involverte instanser.

20 kommuner deltar med til sammen 25 prosjekter i TIO. De fleste av de lokale prosjektene er forankret i kommunenes sosialtjeneste.

I overkant av 1 800 deltakere har vært tatt inn i de lokale prosjektene (ved utgangen av 2. halvår 2007). Deltakerne møter omfattende barrierer i forhold til arbeidsmarkedet, og har behov for oppfølging og tjenester fra flere instanser, eksempelvis knyttet til manglende kvalifisering, helseproblemer, økonomi og gjeldsproblemer, bolig og nettverk. Hovedkonklusjonen fra evalueringen er at flere har blitt hjulpet til å komme i arbeid og aktivitet (Rambøll 2008).

Det nasjonale TIO-forsøket avsluttes i 2008. Målgruppen for forsøket er i stor grad sammenfallende med målgruppen for kvalifiseringsprogrammet, og erfaringene vurderes å være av stor relevans for NAV-kontor som skal iverksette kvalifiseringsprogram. Regjeringen foreslår på denne bakgrunn å videreføre bevilgningen til formålet i 2009. Det foreslås å sette av 20 mill. kroner til å legge til rette for overføring av erfaringene fra TIO-forsøket til arbeidet med å iverksette kvalifiseringsprogrammet ved de lokale NAV-kontorene. Videre foreslås å avsette 7 mill. kroner til forsøk med tettere individuell oppfølging i overgangen fra fengsel til frihet. Forsøket etableres i samarbeid mellom Arbeids- og velferdsdirektoratet og Kriminalomsorgens sentrale forvaltning. Det skal gis

midler til lokale prosjekter i et utvalg av kommuner som har fengsel.

Tiltak for bostedsløse

Det ble i 2003 etablert en tilskuddsordning til oppfølgingstjenester i bolig. Formålet med ordningen er å styrke og utvikle de ordinære tjenestene i kommunene slik at de bedre kan ivareta bostedsløses og rusmiddelmissbrukeres behov for oppfølging i bolig. Ved utgangen av 2007 mottok 95 kommuner tilskudd gjennom ordningen. Anslagsvis 2 500 personer mottok bistand, det vil si om lag 500 færre enn året før. Nedgangen kan ses i sammenheng med at det ble gitt tilskudd til et høyere antall middelstore og små kommuner samt at enkelte kommuner ikke var kommet i gang med arbeidet ved årsskiftet.

Et flertall av de som mottar bistand, har rusproblemer ofte i kombinasjon med en psykisk lidelse. En annen gruppe er unge mellom 18 og 25 år. Det ytes et bredt spekter av tjenester, eksempelvis bistand til å skaffe seg bolig og etablere seg i denne, praktisk bistand/miljøtiltak i hjemmet, økonomisk rådgivning, helsefremmende tiltak og arbeids-, fritids- og aktivitetstiltak. Rapporteringen for 2007 viser at et økende antall personer trenger et omfattende og langvarig tjenestetilbud.

En evaluering viser at kommunene i hovedsak har benyttet tilskuddet til å opprette nye stillinger (Fafo 2007). Et flertall av kontaktpersonene oppgir at både den faglige kompetansen og tjenestetilgangen er blitt bedre som følge av tilskuddet. Brukerne gir uttrykk for at de mottar tjenester de ikke har fått tidligere, og de fleste er veldig fornøyde. Evalueringen peker også på utfordringer knyttet til organisering av tjenestetilbudet, behov for sterkere søkelys på å forebygging av bostedsløshet og på å styrke brukernes rettsikkerhet gjennom å fatte vedtak på tjenestene og økt bruk av individuell plan. Ordningen videreføres i 2009.

Den nasjonale strategien «På vei til egen bolig» ble avsluttet i 2007. For nærmere omtale viser vi til St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Kommunal- og regionaldepartementet.

Arbeids- og velferdsdirektoratet vil videreføre samarbeidet med fylkesmennene og Husbanken for å styrke og videreutvikle arbeidet med å forebygge og bekjempe bostedsløshet.

Det ble i 2007, i samarbeid med fylkesmennene og Husbanken, igangsatt forsøksprosjekter i de fire store byene, samt i enkelte andre kommuner med utfordringer knyttet til bruk av midlertidige botilbud. Siktemålet er å utvikle metoder og tiltak for oppfølging av personer som oppholder seg i midlertidige botilbud, slik at disse kan få tilbud om

varig bolig. Tiltaket må ses i sammenheng med målet om at ingen skal oppholde seg mer enn tre måneder i midlertidige botilbud. Tiltaket videreføres og avsluttes i 2009.

Oslo kommune har siden 2003 mottatt tilskudd til tiltak i forbindelse med kommunens tiltaksplan for alternativer til rusmiljøene i sentrum. Tilskuddet videreføres og avsluttes i 2009.

Innsats overfor barn og unge i risikosoner

Det ble i 2005 igangsatt kompetanse- og utviklings tiltak for å forebygge og redusere fattigdom blant barnefamilier som er i kontakt med sosialtjenesten. Målgruppen er barn, unge og barnefamilier som mottar bistand fra sosialtjenesten. Formålet med tiltaket er å forebygge og redusere fattigdom og sosial eksklusjon blant barn og unge ved å styrke det sosiale og forebyggende arbeidet i kommunene, utvikle nye tiltak ovenfor målgruppen, bedre samordningen av lokale tiltak og å styrke og utvikle kunnskap og kompetanse blant aktørene i lokalsamfunnet. Bevilgningen til utviklingstiltak for å forebygge og redusere fattigdom blant barn og barnefamilier er styrket med 9,5 mill. kroner i 2008. Medio 2008 deltok 56 kommuner i satsingen, mot 48 i 2007.

Arbeids- og velferdsetaten har sammen med Barne- og likestillingsdepartementet og Barne-, ungdoms- og familieetaten utarbeidet en kompetanseplan for sosial- og barnevernstjenesten i satsingen mot barnefattigdom. Kompetanseplanen omfatter ulike tiltak som er gjennomført, samt utdrag av aktuell forskning på feltet. I tillegg har Arbeids- og velferdsdirektoratet sammen med Barne- og likestillingsdepartementet igangsatt et utviklingsarbeid med fokus på ettervern for barnevernsbarn.

Det er i 2008 bevilget 4,5 mill. kroner til en styrking av innsatsen overfor barn og unge i risikosoner og tiltak rettet mot ungdom med rusmiddel- og atferdsproblemer og særlig ungdom i overgangen mellom barnevern og voksenliv. Deler av bevilgningen er tildelt prosjektet «Ungdom i svevet», hvor formålet er å kartlegge, prøve ut, dokumentere og formidle kunnskap om virksomme tilnærningsmåter, metoder og samarbeidsformer overfor ungdom i risikosonen. Prosjektet er forankret hos Fylkesmannen i Nordland og gjennomføres i et nært samarbeid med Høgskolen i Bodø. Midlene videreføres i 2009.

Annen kompetanse- og kvalitetsutvikling

På oppdrag fra Helse- og omsorgsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet ble det i

2006 igangsatt forsøk med nye samarbeidsformer mellom forskning, utdanning og praksis i sosialtjenesten (Høgskole- og universitetssosialkontor-HUSK). Formålet med forsøket er å styrke samarbeid og kobling mellom praksis, utdanning, forskning og brukere samt å styrke praksisbasert forskning og kunnskapsbasert praksis. Arbeids- og velferdsdirektoratet samarbeider med Helsedirektoratet om gjennomføring av tiltaket.

Høsten 2006 ble det igangsatt fire HUSK-prosjekter ved henholdsvis Høgskolen i Agder, Universitetet i Stavanger, Universitetet i Trondheim/Høgskolen i Sør-Trøndelag og Høgskolen i Oslo/Diakonhjemmets sosialhøgskole. Arbeidet i de fire HUSK-prosjektene er videreført i 2007 og 2008, og det var ved utgangen av 2007 igangsatt 32 delprosjekter i samarbeid med kommuner i de fire regionene. Brukere er sentrale i alle delprosjektene og enkelte delprosjekter gjennomføres i regi av brukere/brukerorganisasjoner.

Nordlandsforskning er gitt i oppdrag å evaluere HUSK, og første delrapport fra denne evalueringen skal foreligge høsten 2008. Forsøket videreføres i 2009. Det vises for øvrig til omtale under kap. 621, post 21 og i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Helse- og omsorgsdepartementet.

Budsjettforslag for 2009

Det foreslås i alt bevilget 170,485 mill. kroner for 2009.

Post 70 Frivillig arbeid, kan overføres

Bevilgningen går til frivillige organisasjoner og private stiftelser som utfører arbeid for vanskeligstilte. Bevilgningen er i de senere år økt for å styrke dialogen og samarbeidet med frivillige organisasjoner som et ledd i innsatsen mot fattigdom.

I statsbudsjettet for 2008 ble det bevilget 10 mill. kroner for å styrke og videreutvikle dialogen med frivillige organisasjoner og representanter for sosialt og økonomisk vanskeligstilte, jf. Omtale under kap. 601, post 21, St.prp. nr. 1 (2007-2008) og Budsjett-innst. S. nr. 15 (2007-2008). I samråd med aktuelle organisasjoner på fattigdomsområdet er det etablert et kontaktutvalg mellom Regjeringen og organisasjoner for sosialt og økonomisk vanskeligstilte. Kontaktutvalget hadde sitt første møte 17. april 2008, og det legges opp til tre møter pr. år. Det er videre etablert et samarbeidsforum for organisasjonene. Batteriet, som er et landsdekkende ressurscenter i regi av Stiftelsen Kirkens Bymisjon Oslo, har sekretariatsoppgavene for samarbeidsforumet. Bevilgningen går til drift av samarbeidsforumet og til tilskudd til etablering og drift av nye

Batterier utenfor Oslo. Videre gis det tilskudd til organisasjoner som arbeider mot fattigdom og sosial ekskludering. Formålet styrkes med ytterligere 2 mill. kroner i 2009. I St.prp. nr. 59 (2007-2008) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2008 er det foreslått å overføre dette beløpet fra kap. 601, post 21 til kap. 621, post 70. Det foreslås derfor å overføre 10,44 mill. kroner fra kap. 601, post 21 Spesielle driftsutgifter til kap. 621, post 70 Frivillig arbeid for 2009.

Det ble i 2005 bevilget 10 mill. kroner for å styrke og utvikle ulike modeller for aktivisering og arbeidstrening i regi av frivillige organisasjoner. Målgruppen er personer som står svært langt fra arbeidsmarkedet, og som i mange henseender er sosialt ekskluderte. Siktemålet vil for enkelte være rehabilitering, inkludering og økt livskvalitet, mens andre vil kunne nyttiggjøre seg mer arbeidsrettede tiltak. Ordningen er evaluert i regi av Fafo og viser gode resultater. Tilskuddsordningen videreføres derfor i 2009.

Velferdsalliansen, som er et samarbeidsnettverk av brukerorganisasjoner mv., vil i 2009 få et tilskudd på 3,5 mill. kroner til sitt arbeid for økonomisk og sosialt vanskeligstilte. Stiftelsen Rettferd for taperne vil i 2009 få et tilskudd på 3,3 mill. kroner.

Budsjettforslag for 2009

Tilskudd til organisasjoner som arbeider mot fattigdom og sosial ekskludering foreslås styrket med 2 mill. kroner for 2009.

Det foreslås i alt bevilget 36,14 mill. kroner for 2009.

Post 71 Tilskudd til funksjonshemmedes organisasjoner m.v.

Ansvar for koordineringen av Regjeringens politikk på området for personer med nedsatt funksjonsevne ble fra 1. januar 2008 overført til Barne- og likestillingsdepartementet, jf. St.prp. nr. 1 Tillegg nr. 5 (2007-2008). Det vises til omtale under kap. 847 Tiltak for personer med nedsatt funksjonsevne, post 70 Tilskot til funksjonshemma sine organisasjoner i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Barne- og likestillingsdepartementet.

Post 74 Tilskudd til pensjonistenes organisasjoner m.v.

Formålet med tilskuddsordningen er å styrke pensjonistorganisasjonenes mulighet til å drive interessepolitisk arbeid, og å gi service til medlemmene. Bevilgningen fordeles i dag som tilskudd til

Norsk Pensjonistforbund, som fordeler midler til andre landsdekkende pensjonistorganisasjoner etter en nøkkel organisasjonene er blitt enige om. Fordelingsnøkkelen består av et grunnbeløp til hver organisasjon og et beløp pr. betalende medlem. Direktoratet følger opp bruken av midler gjennom årsmelding, budsjett og regnskap. Fra 10. mars 2008 er forvaltningen av ordningen overført

fra Sosial- og helsedirektoratet til Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Den fremtidige organisering av ordningen er under vurdering.

Budsjettforslag for 2009

Det foreslås bevilget 9,3 mill. kroner for 2009.

Kap. 623 Nasjonalt dokumentasjonssenter for personer med nedsatt funksjonsevne

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	7 396		
	Sum kap. 623	7 396		

Ansvar for koordineringen av Regjeringens politikk på området for personer med nedsatt funksjonsevne ble fra 1. januar 2008 overført til Barne- og likestillingsdepartementet, jf. St.prp. nr. 1 Til-

legg nr. 5 (2007-2008). Det vises til omtale under kap. 849 Likestillings- og diskrimineringsombudet, post 50 Basisbevilgning i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Barne- og likestillingsdepartementet.

Resultatområde 6 Integrering og mangfold

Strategiske mål

Alle i Norge skal ha de samme rettigheter, plikter og muligheter til å utvikle seg og utnytte sine evner. Regjeringens integrerings- og inkluderingspolitikk bygger på likeverd, solidaritet og rettferdighet.

Integreringspolitikken retter seg primært mot nyankomne innvandrere, mens inkluderingspolitikken handler om å organisere samfunnet slik at alle får like muligheter uavhengig av bakgrunn.

Regjeringen vil legge til rette for at innvandrere kan bidra med sine ressurser i arbeidslivet og i samfunnet for øvrig. Regjeringen vil forhindre at det utvikler seg et klassesdelt samfunn hvor personer med innvandrerbakgrunn har dårligere levekår og lavere samfunnsdeltakelse enn befolkningen for øvrig.

Politikken på dette området skal bidra til en stabil og bærekraftig samfunnsutvikling i Norge. Den skal også bidra til at det norske samfunnet står rustet til å møte et mer internasjonalt arbeidsmarked og økt migrasjon i en globalisert verden. Det er behov for en helhetlig og langsiktig satsing for å nå målene for integrering og inkludering.

Å skape et mer inkluderende arbeidsliv er et av Regjeringens hovedmål. Deltakelse i arbeidslivet er den beste sikringen mot fattigdom, for god inkludering og for at den enkelte skal få utnyttet sine muligheter. Økonomisk selvstendighet og deltakelse i arbeidslivet er også en forutsetning for likestilling mellom kvinner og menn. Regjeringen vil sikre bedre bruk av den ressursen innvandrerbefolkningen representerer og legge til rette for at næringslivet tar denne ressursen i bruk. Regjeringen vil ha et særlig fokus på tiltak for å øke ikke-vestlige innvandreres deltakelse i arbeidslivet og i samfunnet for øvrig. Deltakelse i arbeids- og samfunnsliv forutsetter gode norskkunnskaper.

Regjeringen vil særlig legge til rette for at barn og unge med innvandrerbakgrunn får gode forutsetninger for å bidra og delta i samfunnet, og for å kunne ta selvstendige valg.

Alle innbyggere i Norge skal ha like muligheter til å delta i frivillige organisasjoner, i nabolaget og i lokalsamfunnet. Frivillige organisasjoner er viktige og nødvendige aktører i et demokratisk samfunn.

De er viktige medspillere i arbeidet for et inkluderende samfunn.

Alle har et selvstendig ansvar for å ta samfunnets møteplasser i bruk, og for å engasjere og involvere seg i sitt eget nærmiljø, i sine barns fritidsaktiviteter og i det politiske og sivile samfunn.

Den enkelte fagmyndighet har ansvar for tjenestetilbud til alle, også personer med innvandrerbakgrunn. I tråd med dette skal de enkelte fagmyndigheter følge opp og evaluere situasjonen for innvandrerbefolkningen på sine ansvarsområder.

Gjennom handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen har Regjeringen hatt en økt satsing for at flest mulig innvandrere er i inntektsgivende arbeid og deltar aktivt i samfunnet. Planene har fire innsatsområder: 1) arbeid, 2) oppvekst, utdanning og språk, 3) likestilling og 4) deltakelse. Handlingsplanen videreføres i 2009 og kommunenes integreringsarbeid styrkes. Integreringstilskuddet økes og det innføres et grunntilskudd i norskopplæringen. For en samlet omtale av tiltakene i handlingsplanen, jf. del III i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har ansvar for koordinering av integrerings- og inkluderingspolitikken. Departementet har blant annet sektoransvar for forvaltning av introduksjonsloven og statsborgerloven. Departementet skal sørge for at politikken på området blir iverksatt gjennom de utøvende organer, der kommunene spiller en vesentlig rolle. Departementet har videre et ansvar for å sikre sammenheng mellom migrasjonspolitikken, jf. resultatområde 10, arbeids- og velferdspolitikken, jf. resultatområde 2 og 5 og integrerings- og inkluderingspolitikken.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet skal sørge for at innsatsene på integrerings- og inkluderingsområdet blir godt samordnet. Viktige oppgaver som gjelder helse, utdanning, bolig og barnehager hører inn under ansvarsområdene til andre departementer. Samordningen mellom departementene synliggjøres blant annet gjennom Handlingsplan for integrering og inkludering og Mål for

inkludering. For å kunne rapportere om resultatene av Regjeringens arbeid med inkludering av innvandrerbefolkningen, er det formulert 17 mål for inkludering med tilhørende indikatorer på åtte departementers ansvarsområder. For en helhetlig omtale av Mål for inkludering, jf. del III i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) skal iverksette integrerings- og inkluderingspolitikken på Arbeids- og inkluderingsdepartementets ansvarsområde. IMDi skal gi faglige råd i forbindelse med utviklingen av tiltak og regelverk. IMDi skal være et kompetansesenter for kommunene og ansvarlige sektormyndigheter og skal bistå disse med råd og veiledning.

Nasjonalt senter for læring i arbeidslivet, Vox, har det pedagogiske ansvaret for opplæring i norsk og samfunnskunnskap på oppdrag fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene (KIM) er et rådgivende organ som kan ta opp prinsipielle sider ved norsk politikk som angår innvandrere og deres etterkommere. I tillegg er det et forum for kontakt og dialog mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene.

Tilstandsvurdering, utviklingstrekk og utfordringer

Innvandring til Norge er ikke noe nytt historisk sett, men omfanget har variert over tid. Norge har i tidligere perioder hatt stor utvandring. Siden 1970 har det vært en sterk økning i innvandringen og den betyr mye for den befolkningsveksten Norge har i dag. SSBs befolkningsfremskivning fra våren 2008 tyder på at andelen innvandrere i befolkningen vil fortsette å øke i årene fremover. Et særtrekk i de siste årene er den store økningen i antall arbeidsinnvandrere fra de nye EØS-landene.

Pr 1. januar 2008 besto innvandrerbefolkningen i Norge til sammen av 459 600 personer. Dette tilsvarer 9,7 pst. av Norges befolkning. Av disse var 381 000 innvandrere og 79 000 var personer født i Norge av to utenlandskfødte foreldre (etterkommere). Av tilveksten på 44 300 personer i løpet av 2007 hadde nesten 39 000 innvandret fra andre land, mens om lag 5 500 er født i Norge. Av de innvandrede personene var om lag 26 000 fra europeiske land.

Personer med landbakgrunn fra Polen var den største innvandrergruppen pr 1. januar 2008. Deretter kommer Pakistan, Sverige og Irak. Om lag tre av fire i innvandrerbefolkningen er personer som har sin bakgrunn fra ikke-vestlige land. Disse utgjør 7,3 pst. av befolkningen.

Det er omtrent like mange kvinner som menn i innvandrerbefolkningen. Kjønnsfordelingen varierer imidlertid mye for enkelte land. Det er flest menn med opprinnelse fra Polen, Storbritannia, Irak og Afghanistan, mens de fleste med bakgrunn fra Thailand, Filippinene og Russland er kvinner.

Innvandrerbefolkningen representerer et stort mangfold med opprinnelse fra over 200 land. Når en grupperer innvandrerbefolkningen etter innvandringsårsak, landbakgrunn, alder og kjønn, ser man store forskjeller i levekår, sysselsetting og deltakelse i samfunnslivet. Det er også forskjeller mellom de som selv har innvandret og etterkommere.

SSBs sysselsettingsstatistikk viser at innvandrere sto for 1/3 av veksten i sysselsettingen i Norge fra 4. kvartal 2006 til 4. kvartal 2007. Økningen var størst blant innvandrere fra EU-landene i Øst-Europa, men det var også sterk vekst i sysselsettingen blant andre innvandrere. I alt hadde innvandrere en andel sysselsatte på 63,3 pst. Dette nivået er 3,2 prosentpoeng høyere enn i 4. kvartal 2006. Arbeidsledighetstallene fra 1. kvartal 2008 viser en ledighet på 4,5 pst. blant innvandrere, mens tilsvarende tall fra 1. kvartal 2007 var 5,9 pst. Tallene avspeiler en positiv utvikling når det gjelder innvandrerbefolkningens deltakelse i arbeidslivet. Samtidig er det et gap mellom sysselsettingen blant personer med innvandrerbakgrunn og befolkningen for øvrig, hvor sysselsettingen ligger på 71,6 pst. og ledigheten er nede på 1,4 pst. Undersøkelser viser også at flere i innvandrerbefolkningen enn i befolkningen ellers er midlertidig ansatt og jobber i yrker uten krav til utdanning. I tillegg er det forskjeller på graden av sysselsetting mellom kvinner og menn og mellom landgrupper. De største forskjellene mellom kvinner og menn finner vi blant personer fra Somalia, Irak og Pakistan, hvor mange kvinner står utenfor arbeidsmarkedet. Disse tre gruppene har også den laveste sysselsettingen samlet sett.

SSB har utgitt to rapporter om levekår blant innvandrere i 2008; *Levekår blant innvandrere 2005/2006* og *Levekår blant unge med innvandrerbakgrunn*. Undersøkelsene gir ny kunnskap om innvandrerbefolkningens livssituasjon og deltakelse i samfunnet på en rekke enkeltområder, herunder arbeid, utdanning, fritid, religiøst liv, familie og språkkunnskaper. De gir også grunnlag for å se utviklingen på mange levekårsarenaer for innvandrere i sammenheng.

Gjennom undersøkelsen av levekår blant innvandrere 2005/2006 kan man sammenligne innvandreres levekår i 2006 med situasjonen for ti år siden. Resultatene viser at forholdene på en rekke levekårsområder bedrer seg over tid og med økt botid i Norge. Sysselsettings- og utdanningsnivå-

ene blant innvandrere er fortsatt lavere enn i de øvrige befolkningen, men øker med økt botid. Tendensen når det gjelder boligforhold er den samme. En langt mindre andel i innvandrerbefolkningen enn i befolkningen for øvrig eier sin bolig, men andelen har økt over tid. Det er også færre innvandrere som bor trangt i dag i forhold til for ti år siden. Det ser således ut til at utviklingen går i riktig retning på en rekke sentrale områder for innvandrerbefolkningen.

På noen områder skiller innvandrerbefolkningen seg fra befolkningen for øvrig på måter som gir utslag i dårligere levekår. Dette gjelder blant annet arbeidsmiljø, generelle økonomiske kår, boligstandard, språkkunnskaper og helse. Nesten halvparten av de spurte i undersøkelsen har også opplevd diskriminering på ett eller flere samfunnsområder.

På andre områder er det ingen eller kun små forskjeller mellom innvandrerbefolkningen og den øvrige befolkningen. I undersøkelsen av levekår blant unge med innvandrerbakgrunn, herunder etterkommere og de som har kommet til Norge i ung alder, fremkommer det at disse ungdommene går like mange år på skole som andre unge, og at de like ofte har arbeid som andre unge. De har også omtrent like god egenopplevd helse, og de er verken mer eller mindre ensomme. Gruppen er ennå ganske begrenset i omfang, og det er viktig å følge den videre utviklingen for disse ungdommene.

Refererte undersøkelser og annen forskning på området peker på viktige utfordringer både for integrerings- og inkluderingspolitikken. De synliggjør også mønstre og variasjoner innen innvandrerbefolkningen som er viktig å være oppmerksom på i utformingen av politikk og virkemidler fremover.

Behovet for bosetting av om lag 8 000 flyktninger i 2009 skaper store utfordringer. Det er viktig å opprettholde takten og kvaliteten i bosettingen selv i en situasjon med økt press. En annen utfordring

ligger i å gi et tilbud til de personene med innvandrerbakgrunn som allerede bor i en kommune, men som av ulike årsaker ikke er omfattet av ordningene på integreringsområdet. I de siste årene er de forskjellige ordningene blitt evaluert eksternt. Resultatene fra disse evalueringene er av stor betydning for utviklingsarbeidet. Regjeringens innsats innen integreringspolitikken er beskrevet under hovedmål 1.

Det er viktig å følge situasjonen for unge personer som er vokst opp i Norge og som kan komme i klemme mellom egne og den innvandrede foreldregenerasjonens forventninger til deres livvalg.

Videre gjenstår det et arbeid for i større grad å skreddersy tiltakene for å øke sysselsettingen slik at de når frem til dem som trenger det mest, herunder særlig kvinner med ikke-vestlig bakgrunn. Tiltakene på sysselsettingsområdet er omtalt under delmål 2.2. Det vises også til tiltak under resultatområde 2 Arbeidsmarked.

Oppvekst og utdanning legger sentrale føringer for livet videre. Gode kunnskaper i norsk er avgjørende for et godt læringsutbytte i utdanningen. Fellessatsingen i Groruddalen og Søndre Nordstrand mellom staten og Oslo kommune er et sted for å prøve ut modeller som bidrar til språkstimulering og læringsutbytte.

Frivillig arbeid er en viktig samfunnsarena. Levekårsundersøkelsen viser at deltakelsen per i dag er lavere for personer med innvandrerbakgrunn enn for befolkningen for øvrig. Tiltakene på disse områdene er beskrevet under delmål 2.3.

Kun en helhetlig integrerings- og inkluderingspolitikk kan møte de utfordringene som samfunnet står overfor. Regjeringen ønsker å legge til rette for en bred innsats over lang tid og på tvers av sektorer. Denne ambisjonen kommer blant annet til uttrykk i Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen.

Målstruktur

Mål for resultatområde 6 Integrering og mangfold

Hovedmål	Delmål
1. Målrettet etablering i samfunnet for nyankomne innvandrere	1.1 Rask bosetting av flyktninger i områder med mulighet for kvalifisering, arbeid og utdanning 1.2 God opplæring i norsk og samfunnskunnskap til voksne innvandrere 1.3 Rask overgang til arbeid eller utdanning etter gjennomført introduksjonsprogram
2. Like muligheter til deltakelse	2.1 Kjennskap til og oppslutning om norske lover og grunnleggende rettigheter og plikter 2.2 Høyere sysselsetting blant innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn 2.3 Økt deltakelse i samfunnslivet blant innvandrerbefolkningen
3. Helhetlig politikk for inkludering gjennom samordning mellom ulike sektorer	3.1 Systematisk kunnskapsinnhenting som grunnlag for politikkutvikling 3.2 Økt kunnskap om integrerings- og inkluderingspolitikken i befolkningen 3.3 Offentlige tjenester som er tilpasset mangfoldet i befolkningen 3.4 Økt tilgjengelighet og bruk av kvalifisert tolk for å styrke rettssikkerheten

Hovedmål 1. Målrettet etablering i samfunnet for nyankomne innvandrere

Delmål 1.1 Rask bosetting av flyktninger i områder med mulighet for kvalifisering, arbeid og utdanning

Strategier og tiltak

Bosetting av flyktninger i kommunene reguleres gjennom en samarbeidsavtale mellom staten ved Arbeids- og inkluderingsdepartementet og kommunesektoren ved KS. Avtalen skal sikre rask, god og stabil bosetting av flyktninger i tråd med bosettingsbehovet.

Integrering handler primært om å sørge for at den enkelte kan delta i arbeidslivet, og samfunnslivet for øvrig. Det er viktig for Regjeringen å vektlegge dette gjennom valg av bosettingskommuner, utvikling av bedre verktøy for kartlegging, samt metoder for motivasjon og målrettet bosetting av enkeltpersoner i områder med muligheter for utdanning, kvalifisering og arbeid.

Nasjonalt utvalg for bosetting av flyktninger fastsetter samlet behov for kommuneplasser til bosetting kommende år og fordeler disse på det enkelte fylke. Utvalget drøfter også tiltak som kan bidra til best mulig måloppnåelse i bosettingsarbeidet.

det. Utvalget har fire representanter for staten og fire for kommunesektoren. IMDi leder utvalget.

Gjennom Husbanken tilbys kommunene boligøkonomiske virkemidler som tilrettelegger for bosetting av flyktninger. Det gis lån og tilskudd til kommunene for etablering av kommunale utleieboliger, og alle som deltar i introduksjonsprogram kan søke bostøtte. Husbanken er representert i Nasjonalt utvalg for bosetting av flyktninger, og samarbeider med IMDi, UDI, Fylkesmennene og KS om informasjon og kompetansehevede tiltak rettet mot kommunene om bruk av virkemidlene.

Integreringstilskuddet skal dekke de beregnede gjennomsnittlige utgiftene kommunene har ved bosetting og integrering av flyktninger i bosettingsåret og de fire neste årene. Integreringstilskuddet er sammen med tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap det viktigste virkemiddelet for å få til rask og god bosetting.

Den sterke økningen i asylkomstene i andre halvår 2007 og i første halvår 2008, som medfører at flere personer får positive vedtak i asylsaker fra UDI (og UNE), representerer en stor utfordring for bosettingsarbeidet i 2009. Da vil det være behov for å bosette om lag 8 000 flyktninger. Integreringstilskuddet til kommunene ble økt i revi-

dert nasjonalbudsjett for 2008 med virkning fra 1. juli 2008 og det foreslås ytterligere økning i 2009 for å kompensere for kommunenes økte utgifter til bosetting og integrering av flyktninger, se omtale under kap. 651, post 60. I revidert nasjonalbudsjett for 2008 ble IMDi i tillegg tilført 9 mill. kroner for å styrke arbeidet med bosetting. Ettersom bosettingsbehovet blir enda høyere i 2009 er denne bevilgningen foreslått videreført i budsjettet for 2009.

Rapport og status

Per 31. juli 2008 har kommunene bosatt 2338 personer. Gjennomsnittlig ventetid etter vedtak for bosatte fra mottak i 2008 er 5,4 måneder. På samme tidspunkt i 2007 var gjennomsnittlig ventetid 5,7 måneder. Overføringsflyktninger blir bosatt innen 6 måneder etter innvilget innreisestillatelse.

Per 31. juli 2008 ventet 1309 personer i mottak på bosetting. Dette er 490 flere enn på samme tid i 2007. Det er vanskelig å få nok bosettingsplasser i kommunene. Problemet er størst i det sentrale Østlandsområdet.

Per 31. juli 2008 har kommunene bosatt 65 enslige mindreårige fra mottak. Av disse ble 34 pst. bosatt innen tre måneder etter vedtak om opphold. Enslige mindreårige asylsøkere som er bosatt fra mottak har i gjennomsnitt ventet 4,4 måneder på plass i en kommune etter vedtak om opphold. Dette er en økning fra 31. juli 2007, da gjennomsnittelig ventetid var 3,3 måneder. I 2007 var det tilstrekkelig med bosettingsplasser i kommunene for enslige mindreårige. Da antallet enslige mindreårige også har økt er det nå også mangel på plasser for enslige mindreårige.

Delmål 1.2 God opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere

Strategier og tiltak

Gode norskferdigheter og grunnleggende kjennskap til det norske samfunnet er en forutsetning for å kunne skaffe seg arbeid og utdanning. Nyankomne innvandrere har derfor i introduksjonsloven fått en lovfestet rett og/eller plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Målet for opplæringen i norsk og samfunnskunnskap er at voksne innvandrere senest i løpet av de første fem årene de bor i landet, skal lære tilstrekkelig norsk til å fungere i yrkes- og samfunnslivet. De som har fått asyl, har fått innreisestillatelse som overføringsflyktning eller oppholds- eller arbeidstillatelse på humanitært grunnlag, familiemedlemmer til de nevnte gruppene samt familiemedlemmer til norske og nordiske borgere, har rett og plikt til å delta

i 300 timer gratis opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Forutsetningen er at ovennevnte grupper har en tillatelse som danner grunnlag for bosettingstillatelse etter utlendingsloven. Kommunene har plikt til å tilby personer med rett til norskopplæring inntil 2700 timer gratis norskopplæring i tillegg hvis vedkommende trenger det for å lære norsk. Arbeidsinnvandrere fra land utenfor EØS-/EFTA – området og deres familiemedlemmer over 16 år har plikt til å gjennomføre 300 timer opplæring, uten å ha krav på å få opplæringen gratis.

Asylsøkere i ordinære mottak tilbys inntil 250 timer norskopplæring. De som får oppholdstillatelse, vil raskere kunne delta i yrkes- og samfunnsliv når de allerede kan noe norsk. Asylsøkere vil gjennom å lære norsk også kunne kommunisere i dagligdagse situasjoner i mottaket og i lokalmiljøet. Norskopplæring er en aktivitet som kan bidra til å bedre psykososiale forhold i asylmottaket. Norskopplæring i asylmottak er en frivillig ordning. Det vil bli fortløpende vurdert hvordan en, gjennom tilrettelegging og informasjon, kan øke andelen asylsøkere som deltar i norskopplæring. Totalt var det 4347 personer som ble omfattet av ordningen i 2007. Av disse deltok mellom 60 og 80 pst. i opplæring per august 2008.

Vox har fått et delegert ansvar for læreplan, norskprøver, læremiddelutvikling og faglig og pedagogisk utviklingsarbeid. Det er viktig at både de økonomiske, juridiske og faglige virkemidlene fungerer optimalt slik at man sikrer en effektiv norskopplæring med høy kvalitet. Det vil i 2009 fortsatt bli satt søkelys på god kvalitet og høyere resultatoppnåelse, gjennom etter- og videreutdanning for lærere og bedre økonomiske rammevilkår for kommunene.

Tilskuddet til opplæring i norsk og samfunnskunnskap ble styrket med 95 mill. kroner i 2008, midlene ble nyttet til et basistilskudd til kommune med mellom 4 og 150 personer i personkretsen for rett til opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Tilskuddsordningen legges om fra og med 2009. Skjønntilskuddet faller bort og det opprettes et grunntilskudd til kommuner med inntil 150 personer i personkretsen for rett til opplæring i norsk og samfunnskunnskap.

Rapport og status

Introduksjonsloven forutsetter at innvandrere senest skal gjennomføre 300 timer opplæring i norsk og samfunnskunnskap i løpet av tre år og all opplæring i løpet av fem år. Dette gjelder dem som får oppholds- eller arbeidstillatelse etter 1. september 2005 og som omfattes av rett og plikt til opplæring.

Totalt var det 3011 personer, 1916 kvinner og 1095 menn som ble omfattet av rett og plikt/rett til opplæring i perioden 1. september - 31. desember 2005. Av disse er det 77,5 pst. som har gjennomført eller startet opplæringen per august 2008. Andelen kvinner som har gjennomført eller startet er 79,6 pst og andelen menn er 73,9 pst. Totalt var det 1002 personer, 237 kvinner og 765 menn, som ble omfattet av plikt, uten rett til gratis opplæring, i samme periode. Av disse er det 18,3 pst. som har gjennomført eller startet opplæring, 35 pst. av kvinnene og 13,1 pst. av mennene. Tallene baserer seg på registreringer i Nasjonalt introduksjonsregister (NIR) per august 2008.

Registreringer fra NIR viser at av totalt 9655 personer som ble omfattet av rett og plikt/rett til opplæring i 2007, var det 53,8 pst. som hadde begynt med opplæring i august 2008. Av totalt 3283 personer som var omfattet av plikt uten rett til gra-

tis opplæring i 2007 viser tall fra NIR at 15 pst. var i opplæring i august 2008. Tallene brutt ned på fylkesnivå varierer fra 77,4 pst. til 42,7 pst. I Oslo, Akershus og Rogaland er andelen som har begynt året etter at de kom 43 - 51 pst. Den er høyest i Østfold, Buskerud, Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder og Nordland der fra 68 - 77 pst. har begynt opplæring i august året etter at de ble omfattet av rett og plikt til opplæring. Tallene baserer seg på registreringer i NIR august 2008.

Det ser ut til at andelen som har påbegynt eller gjennomført opplæringen øker med antall år. Deltakere i norskopplæringen kan gå opp til avsluttende prøve i norsk. Fra 1. september 2005 tilbys to nasjonale avsluttende prøver som måler norskferdigheter på forskjellige nivåer, Norskprøve 2 og 3. Norskprøve 3 prøver ferdigheter på et høyere nivå enn Norskprøve 2.

Norskprøve 2	Muntlig del			Skriftlig del		
	Antall møtt	Antall bestått	Bestått i pst.	Antall møtt	Antall bestått	Bestått i pst.
Kvinner	2363	2280	96,5	2564	1384	54,0
Menn	1337	1252	93,6	1562	662	42,4
Totalt	3700	3532	95,5	4126	2046	49,6

Norskprøve 3	Muntlig del			Skriftlig del		
	Antall møtt	Antall bestått	Bestått i pst.	Antall møtt	Antall bestått	Bestått i pst.
Kvinner	2223	1978	89,0	2120	1118	52,7
Menn	983	859	87,4	947	390	41,2
Totalt	3206	2837	88,5	3067	1508	49,2

De fleste går opp til både skriftlig og muntlig prøve. I 2007 var det ca. 7000 kandidater og i 2006 ca. 6000. Tabellen viser at 90 - 95 pst. besto den muntlige prøven og 49 pst. den skriftlige prøven i 2007. Kvinner oppnådde noe bedre resultat enn menn. Resultatene er omtrent som i 2006. Oversikt fra Norsk språktest/Universitetet i Bergen viser variasjoner i resultatene mellom fylker. Andel som besto Norskprøve 2 skriftlig del i 2007 varierer fra 34 pst. til 61 pst. og andelen som besto Norskprøve 3 skriftlig del i 2007 varierer fra 41 pst. til 62 pst. Målet er at ca. 60 pst. skal bestå de skriftlige prøvene på landsbasis.

Av ca. 13 900 innvandrere med fem års botid ved utgangen av 2007, hadde 29,5 pst. gått opp til avsluttende, nasjonal prøve i norsk, og 17,8 pst. av dem hadde bestått muntlig prøve og 22,8 pst. hadde bestått skriftlig prøve. De 13 900 omfatter

alle uavhengig av årsaken til innvandring og landbakgrunn. I tallgrunnlaget inngår ikke de som var norske statsborgere på innvandringstidspunktet. Resultatene er omtrent som for dem som hadde fem års botid ved utgangen av 2006, og noe bedre enn dem som hadde fem års botid ved utgangen 2004 og 2005. Dette er nærmere omtalt i del III i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Tilskuddordningen ble fra 1. september 2005 lagt om fra en aktivitetsbasert og timebasert ordning til en rammebasert ordning der tildelingen skjer på grunnlag av objektive kriterier.

Rambøll Management har på oppdrag fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet evaluert tilskuddet til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere og implementeringen av rett og/eller plikt til slik opplæring. Sluttrappor-

ten ble lagt fram i desember 2007. Evalueringen peker på at særlig de små kommunene vil ha problemer med å ivareta de forpliktelser som introduksjonsloven pålegger dem innenfor rammen av den tilskuddordningen som ble innført i 2005. De store kommunene kan i større grad skape en fornuftig økonomi i opplæringen gitt stordriftsfordeler. Evalueringen peker på at det er positivt at tildelingen nå skjer etter objektive kriterier, at tilskuddet ikke er utgiftsdrivende og at det har skapt et behov i kommunene for å vurdere ressursbruken. Evalueringen peker også på at det er et ubrukt potensiale for interkommunalt samarbeid selv om en tar hensyn til at det ikke ligger til rette for det over alt på grunn av lange avstander.

Evalueringen viser også at kommunene er kommet langt med å implementere rett og/eller plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Det er likevel en del utfordringer. Kartlegging av den enkeltes kompetanse og opplæringsbehov kan bli bedre, ikke alle får en individuell plan, individuell tilrettelegging og en mer variert metodebruk er en utfordring, 15 pst. av kommunene gir ikke mer enn 300 timer opplæring og ikke alle får opplæring senest tre måneder etter at de har søkt om opplæring. Kravet om å tilby opplæring i samfunnskunnskap på et språk deltakeren forstår, har vist seg å være vanskelig for mange kommuner å oppfylle, særlig små kommuner. For å støtte kommunene i implementeringen har Vox fått i oppdrag å utvikle en database over tospråklige lærere som kan undervise i samfunnskunnskap. Databasen er under utvikling og er planlagt ferdigstilt høsten 2008. Databasen vil også inneholde oversikt over kurs som kommunene kan kjøpe fra andre kommuner. Et eksempel på interkommunalt samarbeid er at små og mellomstore kommuner tilbyr opplæring i samfunnskunnskap som en videokonferanse i samarbeid med en større kommune.

For å heve kvaliteten av opplæring i norsk og samfunnskunnskap er det i 2008 lagt opp til å gjennomføre etterutdanningskurs i hvert fylke for til sammen ca. 2000 lærere. I tillegg tilbyr Vox et nasjonalt kurs for tospråklige lærere som skal undervise i samfunnskunnskap og kurs i språklige emner.

Delmål 1.3 Rask overgang til arbeid eller utdanning etter gjennomført introduksjonsprogram

Strategier og tiltak

Det er et mål at personer som deltar i introduksjonsprogram skal få innpass i yrkes- og samfunnslivet så raskt som mulig. Nyankomne innvandrere har ofte behov for opplæring i norsk og samfunnskunnskap og annen kvalifisering for å kunne delta i

arbeidslivet. Introduksjonsordningen skal gi et individuelt kvalifiseringstilbud som skal bidra til rask overgang til arbeid eller videre utdanning. Etter introduksjonsloven har nyankomne innvandrere mellom 18 og 55 år som har behov for grunnleggende kvalifisering både rett og plikt til å delta i introduksjonsprogrammet. Personkretsen for rett og plikt til introduksjonsprogram består av personer med følgende oppholdsgrunnlag etter utlendingsloven: asyl, overføringsflyktninger, personer med kollektiv beskyttelse i masseflyktsituasjon og personer som er innvilget oppholdstillatelse på humanitært grunnlag på grunnlag av søknad om asyl. I tillegg inngår familiemedlemmer til de ovennevnte gruppene. Deltakelse i introduksjonsprogram utløser rett til introduksjonsstønad som er fast normert til to ganger Folketrygdens grunnbeløp (G). Fordi introduksjonsstønad er individbasert og knyttet til deltakelse i introduksjonsprogram, bidrar ordningen til at både kvinner og menn kvalifiseres for yrkes- og samfunnsliv. Ordningen forutsetter et tett og systematisk samarbeid mellom kommunen og Arbeids- og velferdsetaten lokalt. Regjeringen vil fortsatt ha fokus på å oppnå enda høyere resultater for introduksjonsprogrammet. Det vises til tiltak i Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen.

Rapport og status

På oppdrag fra departementet sluttførte Fafo i samarbeid med ISF en omfattende evaluering av introduksjonsordningen høsten 2007. Undersøkelsen er delt i to; en implementeringsstudie og en resultatstudie. Evalueringen viser at de viktigste elementene i introduksjonsloven i stor grad er iverksatt i de kommunene som bosetter personer fra målgruppen. De fleste fra personkretsen starter i introduksjonsprogrammet innen tre måneder etter bosetting i kommunen, blir kartlagt og får en individuell plan. De fleste kommunene tilbyr helårs- og fulltidsprogram til sine deltakere, men i en rekke kommuner er det en utfordring å sikre en tiltaksvifte som er bred nok til å gi muligheter til reell individuell tilpasning. Uavhengighet fra sosialhjelpssystemet synes ikke å være helt oppnådd ettersom 25 pst. av kommunene oppgir å ha mange deltakere som mottar supplerende sosialhjelp. Hos deltakere, særlig kvinner, avbrytes kvalifiseringsløpet i perioder, som oftest på grunn av fødsler, sykdom og manglende tilgang til barnetilsyn eller arbeidsmarkedstiltak. Rettighetssituasjonen med henhold til overgang til videre utdanning oppfattes som svært uklar. Praksis på dette varierer og de fylkeskommunale tilbudene er ofte mangelfulle. Kommunene oppgir at det er politisk vilje til å prio-

ritere introduksjonsarbeidet lokalt, men likevel er det bare tre av fire kommuner som har formulert konkrete resultatmål. Menn slutter oftere enn kvinner fordi de får tilbud om lønnet arbeid. Av alle deltakere som hadde sluttet i introduksjonsprogrammet i perioden 1. september 2004 til 1. september 2006 var nær 60 pst. i arbeid og/eller utdanning i november 2006. I tillegg var 15 pst. av deltakerne registrert i Arbeids- og velferdsetaten, enten som ordinære arbeidssøkere eller på tiltak. En av fem hadde startet i ordinær utdanning, og dette gjelder kvinner i like stor grad som menn. En stor andel av de tidligere deltakerne har likevel fortsatt en løs tilknytning til arbeidsmarkedet, og kun halvparten er i full stilling. Tilknytningen til arbeidsmarkedet ser likevel så langt ut til å styrkes over tid.

Hovedmål 2. Like muligheter til deltakelse

Delmål 2.1 Kjennskap til og oppslutning om norske lover og grunnleggende rettigheter og plikter

Strategier og tiltak

Alle innbyggere i Norge skal ha like rettigheter, plikter, og muligheter til deltakelse på alle samfunnsarenaer. I Regjeringens verdigrunnlag inngår respekt for individets frihet og menneskerettighetene. Regjeringen forventer at alle innbyggere setter seg inn i grunnleggende regler for norsk demokrati og samfunnsliv. Kjennskap til norske lover og grunnleggende rettigheter og plikter er en forutsetning for å kunne delta i samfunnslivet på en god måte, og for å kunne ivareta sine rettigheter og plikter. Regjeringen vil bidra til å gjøre individet i stand til å ivareta sine rettigheter og plikter, og til å verne om alles rett til å foreta selvstendige valg innenfor rammen av norske lover og internasjonale menneskerettigheter. Myndighetenes kontakt med ulike grupper og miljøer er et viktig virkemiddel for å bidra til kjennskap til og oppslutning om det grunnleggende verdigrunnlaget i norsk demokrati og samfunnsliv.

Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008-2011) inneholder en bred satsing mot tvangsekteskap som både skal ivareta forebygging og sikre beskyttelse av dem som utsettes for overgrep. Som Regjeringens kompetansesenter og pådriver for integrering og mangfold, forvalter IMDi en betydelig del av midlene til tiltak mot tvangsekteskap. Dette gjelder ordning med minoritetsrådgivere i videregående skoler med høy andel eller høyt antall elever med minoritetsbakgrunn, ordning med integreringsrådgivere ved særlig aktuelle ambassader og tilskuddsordning til frivillige organisasjoners holdningsskape arbeid mot tvangsekteskap. Kompetanseteam mot tvangsekteskap er også plassert i IMDi.

Ny lov om statsborgerskap trådte i kraft 1. september 2006. Samtidig ble ordningen med statsborgerseremoni innført. Seremonien skal bidra til å styrke båndet mellom det norske samfunnet og nye norske statsborgere. Ordningen med seremoni er frivillig. Deltakere over 18 år avlegger et troskapsløfte og alle seremonideltakere mottar boken «Velkommen som ny statsborger». Erfaringene så langt viser at fylkesmannsembetene har lagt mye arbeid i å få verdige og gode seremonier, og i gjennomsnitt har rundt 20 pst. av de inviterte deltatt. Regjeringen er opptatt av å øke antall deltakere på seremoniene. IMDi har en veilederfunksjon overfor fylkesmennene. Det er behov for økt kunnskap om forhold som påvirker nye statsborgeres deltakelse i seremoniene. Arbeids- og inkluderingsdepartementet arbeider med en revidering av regelverket på statsborgerfeltet. Departementet vurderer å evaluere statsborgerlovgivningen og ordningen med statsborgerskapsseremonier i 2009.

Regjeringen er opptatt av å ha kontakt med ulike grupper og miljøer i innvandrerbefolkningen, i form av dialogmøter og andre kontaktpunkter. Dialogmøter kan gi tilgang til andre synspunkter enn de som når frem i formelle fora, i tillegg til at det bidrar til gjensidig informasjonsutveksling og å bygge tillit. Regjeringen vil videreføre dialogmøter med ulike grupper og miljøer i innvandrerbefolkningen. IMDi vil ha økt fokus på kontakt med ulike innvandrer miljøer.

Gjennom rett og/eller plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap vil nyankomne innvandrere få innsikt i samfunnslivet i Norge. Tema i samfunnskunnskapsopplæringen vil blant annet være familieliv, likestilling og arbeidsliv. Det skal i undervisningen og i informasjonsmateriellet til innvandrere legges særlig vekt på at det i demokratiske samfunn er en forutsetning at den enkelte gjør sin plikt, for å kunne hevde sin rett.

I tillegg vil det i 2009 utarbeides opplæringsmateriale knyttet til temaene tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og vold i nære relasjoner i norskopplæringen.

Regjeringen ser det som viktig at ledere med innvandrerbakgrunn i trossamfunn har kunnskap om norske samfunnsforhold, innsikt i de grunnleggende verdiene det norske samfunnet bygger på og at de har reflektert over hva det vil si å være ledere i trossamfunn i Norge. Pilotprosjektet Å være en religiøs leder i det norske samfunnet i regi av Universitet i Oslo, Teologisk fakultet, avsluttes høsten 2008. Gjennom prosjektet har ca 20 religiøse ledere fra åtte trossamfunn fått opplæring om norske samfunnsforhold. Tilbakemelding fra deltakerne viser at de er positive til tilbudet. Tilbudet vil

bli videreført i 2009. På bakgrunn av erfaringene fra forsøket vil departementet også vurdere om ordningen kan gjøres obligatorisk.

Rapport og status

IMDi har i 2007 ansatt 30 minoritetsrådgivere som skal forebygge tvangsekteskap og bidra til at flere består videregående opplæring, jf. tiltak 4 i Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008 – 2011). Rådgiverne startet arbeidet ved et utvalg videregående skoler i åtte fylker 2. juni 2008. IMDi har også ansatt 6 integreringsrådgivere som skal bidra til å styrke saksbehandlingen av familiesaker og øke kompetansen om tvangsekteskap ved aktuelle utenriksstasjoner, jf. tiltak 31 i Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008 – 2011). Integreringsrådgiverne ble i begynnelsen av juni 2008 utplassert ved de norske ambassadene i henholdsvis Colombo, Rabat, Ankara, Amman og Nairobi. Den sjette integreringsrådgiveren (Islamabad) ble først utplassert i august 2008 pga. sikkerhetssituasjonen. Minoritets- og integreringsrådgivere gjennomførte våren 2008 et 10 ukers opplæringsprogram i regi av IMDi, hvor formålet var å gi rådgiverne faglig innsikt i ulike temaer knyttet til tvangsekteskap og offentlig forvaltning. IMDi har også gitt støtte til 12 frivillige organisasjoners forebyggende arbeid mot tvangsekteskap, se omtale under kap. 651, post 71 «Frivillige organisasjoners holdningsskapende/forebyggende arbeid mot tvangsekteskap».

Resultatene i undersøkelsen Levekår blant innvandrere 2005/2006 tyder på at det er stor interesse for en styrket tilknytning til Norge gjennom norsk statsborgerskap. Blant de ti innvandrerguppene som er med i undersøkelsen er det om lag 70 pst. som allerede er norske statsborgere. Med de som har søkt og de som oppgir at de ønsker å søke norsk statsborgerskap, kommer man opp i en totalandel på hele 94 pst. Det er i all hovedsak ønsket om fulle rettigheter og plikter som legges til grunn for søknaden om norsk statsborgerskap, men også praktiske årsaker, slik som at det er lettere å besøke andre land med norsk pass. Å beholde det opprinnelige statsborgerskapet av praktiske grunner, samt tilknytningen til opprinnelseslandet, er viktige årsaker til ikke å ville bli norsk borger.

I 2007 arrangerte samtlige fylkesmannsembeter statsborgerseremonier en eller to ganger. Deltakelsen var på rundt 20 pst. Tilbakemeldingene fra dem som har deltatt på seremoniene er alt overveiende positive. Seremoniene oppleves som verdige og høytidelige, og det er en god kvalitet på rammen rundt. For å øke deltagelsen har fylkesmannsembetene invitert lokal presse, i tillegg til at

invitasjonsbrev og informasjonsmaterieell blir evaluert og forbedret. IMDi tilrettelegger for erfaringsutveksling mellom embetene og gir informasjon om statsborgerseremoniene til ledere og ressurspersoner i de større innvandremiljøene.

Departementet og direktoratet har jevnlig kontakt med ulike organisasjoner og miljøer. Departementet har avholdt to møter i dialogforum mellom ungdom med innvandrerbakgrunn og myndighetene, om ulike problemstillinger knyttet til integrering og inkludering. Det har videre vært møter med muslimske religiøse ledere, med innvandrere som kom til Norge på 1970-tallet, samt et dialogmøte med ulike representanter fra innvandrerbefolkningen med bakgrunn fra Pakistan. Departementet har også hatt en rekke møter med ulike organisasjoner som jobber for integrering og inkludering.

Departementet har avsluttet et toårig prosjekt rettet mot innvandreres religiøse miljøer og trossamfunn. Hensikten med prosjektet har vært å legge til rette for en god dialog mellom departementet og trossamfunnene, og øke kompetansen om de enkelte trossamfunn i forvaltningen. Ved prosjektets avslutning ble oppfølgingen lagt til IMDi.

Delmål 2.2 Høyere sysselsetting blant innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn

Strategier og tiltak

Regjeringen vil avskaffe fattigdom og gjøre Norge til verdens mest inkluderende samfunn. Regjeringen vil forhindre at vi over tid får et samfunn hvor velstanden følger etniske skillelinjer. Arbeid er nøkkelen til inkludering også av innvandrere. Økt deltakelse av innvandrere i arbeidslivet skal være hovedstrategien for å sikre en god samfunnsutvikling. Regjeringen er opptatt av å få flere ikke-vestlige innvandrere i arbeid. Særlig viktig er det å øke sysselsettingen blant kvinner med innvandrerbakgrunn fra ikke-vestlige land, og at etterkommere med ikke-vestlig bakgrunn får arbeid på lik linje med annen ungdom og i forhold til sine kvalifikasjoner.

Regjeringen legger opp til en bred innsats for å få personer som står utenfor arbeidsmarkedet, herunder flere innvandrere, over i arbeid. Disse tiltakene er omtalt under Resultatområde 2 Arbeidsmarked.

Lav kompetanse og svake grunnleggende ferdigheter i forhold til arbeidsmarkedets krav er en viktig utfordring og tilsier at mange innvandrere også i 2009 vil ha behov for tilpasset opplæring og særskilt bistand for å komme i varig arbeid.

Introduksjonsordningen for nyankomne innvandrere og opplæring i norsk og samfunnskunn-

skap er viktige ordninger som skal bidra til å øke innvandreres deltakelse i yrkes- og samfunnslivet. Evalueringene som ble foretatt i 2007 viser at vi er på riktig vei. Blant annet på basis av disse evalueringene vil Regjeringen i 2009 vurdere hvordan innsatsen for å øke innvandreres deltakelse i arbeidslivet kan forbedres ytterligere.

Ny sjanse forsøket videreføres i 2009. I videreføringen legges det opp til en dreining av forsøket til å særlig rettes inn mot utvalgte landgrupper blant ikke-vestlige innvandrere med særlig høy arbeidsledighet eller lav sysselsetting. Kvinner fra disse utvalgte landgruppene vil være en hovedmålgruppe.

I Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen videreføres Regjeringens innsats for å få flere innvandrere, herunder deltakere i introduksjonsprogram og personer med særskilte bistandsbehov, over i arbeid, jf. omtale under resultatområde 2.

Forskjellige former for diskriminering på arbeidsmarkedet hindrer en god bruk av innvandrerbefolkningens ressurser. Dette tilsier en bevisst og aktiv rekrutteringspolitikk blant alle arbeidsgivere. Regjeringen ser det som viktig at offentlig sektor skal ha en mangfoldig arbeidsstyrke og at særlig statsforvaltningen skal gå foran med et godt eksempel for å øke rekrutteringen av personer med innvandrerbakgrunn.

Regjeringen vil intensivere arbeidet med å effektivisere og forbedre ordningene for godkjenning av utenlandsk utdanning. Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil i samarbeid med Kunnskapsdepartementet i 2008 sette i gang et arbeid for å kartlegge hvordan autorisasjonsordningene for lovregulerte yrker fungerer. Resultatene fra kartleggingen vil gi bedre grunnlag for å vurdere om det også er behov for tiltak for å unngå at ordningene skaper unødige barrierer for innpass på arbeidsmarkedet for innvandrere.

Gründervirksomheten blant innvandrere i Norge er et positivt bidrag til verdiskapingen i samfunnet. På bakgrunn av blant annet resultater fra forsøksvirksomhet vil Regjeringen vurdere behov for tiltak som kan legge til rette for at flere innvandrere som har vilje og evne til det, kan etablere egen bedrift.

En målrettet integreringspolitikk vil være en viktig del av Regjeringens strategi for framtidig arbeidsinnvandring. Det grunnleggende målet er å fremme og styrke arbeidsinnvandreres tilpasning til arbeidslivet og mulighet for deltakelse i samfunnslivet for øvrig. Særlig viktig er det at de arbeidsinnvandrere som ønsker å bli i landet, har samme mulighet til deltakelse i yrkes- og samfunnslivet som befolkningen for øvrig. Regjeringen

vil i 2009 fortsette arbeidet med de foreslåtte integreringstiltakene for arbeidsinnvandrere i St.meld. nr. 18 (2007-2008) *Arbeidsinnvandring*.

Rapport og status

Høykonjunkturen de senere årene har gitt en sterk vekst i sysselsettingen blant innvandrere. Konjunkturoppgangen ser imidlertid ut til å gi mindre og senere uttelling for spesielt deler av den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen, og den jevner i liten grad ut forskjellene mellom innvandrere og den øvrige befolkningen. Det går fremdeles et klart skille mellom innvandrere fra ikke-vestlige land og befolkningen for øvrig på flere levekårsvariabler. Lavere sysselsetting og høyere arbeidsledighet er en viktig grunn til at ikke-vestlige innvandrere har vanskeligere levekår og i større grad er avhengig av offentlige velferdsordninger sammenliknet med befolkningen for øvrig.

Innvandrere sto for 1/3 av veksten i sysselsettingen i Norge fra 4. kvartal 2006 til 4. kvartal 2007. Arbeidsinnvandrere fra EU-landene i Øst-Europa bidro til mye av veksten, men det var også vekst i andre innvandrergrupper. Andelen sysselsatte innvandrere var på 63,3 pst. mot 71,6 pst. i befolkningen totalt, pr. 4. kvartal 2007. Personer fra EU-området hvor arbeid er en viktig årsak til innvandring, har en sysselsettingsprosent som er noe høyere enn den vi finner i befolkningen totalt. For innvandrergruppene ellers var andelen sysselsatte som følger: Afrika 49,0 pst., Asia 56,3 pst., Øst-Europa utenom EU 62 pst. og Sør- og Mellom-Amerika 65,3 pst. Innvandrere utgjorde 8,6 pst. av alle lønnstakere i Norge. Vi viser til nærmere omtale under resultatområde 2 Arbeidsmarked. Tall fordelt på kjønn viser at menn med innvandrerbakgrunn hadde en sysselsetting på 69,2 pst, mens kvinnenens sysselsetting lå på 57,3 pst. I hele befolkningen var andelen henholdsvis 74,8 og 68,4 pst.

Det er et mål at andel personer med innvandrerbakgrunn ansatt i staten skal øke. Statistikk fra Statistisk sentralbyrå (SSB) fra 2004 t.o.m. 2007 viser at andelen ansatte med innvandrerbakgrunn i heleide statlige virksomheter økte jevnt fra 7,6 pst. i 2004 til 8,8 pst. i 2007. I 2007 hadde 5,3 pst. av de ansatte i heleide statlige virksomheter ikke-vestlig innvandrerbakgrunn og 3,6 pst. vestlig innvandrerbakgrunn.

For rapportering om andel ansatte med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn ansatt i statsadministrasjonen, vises det til Fornyings- og administrasjonsdepartementets St.prp. nr. 1 (2007-2008) og til Mål for inkludering av innvandrerbefolkningen, del III i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Innen statsforvaltningen er det, med godt resultat, innført en ordning om at minst én søker med innvandrerbakgrunn skal innkalles til intervju hvis hun/han er kvalifisert til stillingen. Siden 2007 er alle etater innenfor det statlige forvaltningsområdet og helseforetakene, ut fra tilstand og egne forutsetninger, pålagt å utarbeide konkrete planer med mål for å øke rekrutteringen av personer med innvandrerbakgrunn. Formålet med dette tiltaket vil i framtiden ivaretas av aktivitets- og rapporteringsplikten i diskrimineringsloven som trer i kraft 1. januar 2009. I 2008 ble det igangsatt et toårig forsøk med moderat kvotering av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn til stillinger i 12 statlige virksomheter. Forsøkene vil bli evaluert.

Siden 2006 har arbeids- og inkluderingsministeren avholdt årlige møter med lederne i de heleide statlige virksomheter for å diskutere hvordan andelen ansatte med innvandrerbakgrunn kan økes. Virksomhetene er bl.a. blitt oppfordret til å innkalle personer med innvandrerbakgrunn til intervju, til å opprette rekrutteringsplasser og å sette seg mål for mangfold i virksomheten. I april 2008 oppsummerte IMDi erfaringene:

- Over halvparten av virksomhetene har som fast praksis å benytte stillingsannonser hvor de oppfordrer personer med innvandrerbakgrunn til å søke.
- Omtrent åtte pst. av de ansatte i virksomhetene har innvandrerbakgrunn
- Nesten halvparten av virksomhetene har som fast praksis alltid å innkalle kvalifiserte personer med innvandrerbakgrunn til intervju.
- Nesten halvparten av virksomhetene har ansatte med innvandrerbakgrunn i ulike lederstillinger.
- Nesten tre fjerdedeler av virksomhetene har tilrettelagt for mangfold på arbeidsplassen.

I april 2008 oppfordret arbeids- og inkluderingsministeren de heleide statlige virksomhetene til å øke andelen personer med innvandrerbakgrunn i lederstillinger. En partssammensatt arbeidsgruppe leverte i februar 2007 en rapport med forslag til konkrete tiltak for å øke rekruttering av innvandrere til arbeidslivet. Forslagene ble, som en del av Handlingsplanen for integrering og inkludering, fulgt opp i budsjettet for 2008 med en bevilgning på 5 mill. kroner til følgende tiltak:

- Mangfoldsløft: Lokale samarbeidsprosjekter i Fredrikstad, Skien og Søndre Nordstrand i Oslo med deltakelse fra kommunene, NAV og partene i arbeidslivet for å sikre økt rekruttering av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn.

- Rekrutteringspakken: Web-side med informasjon og veiledning om rekruttering av personer med innvandrerbakgrunn og mangfoldsarbeid i offentlige og private virksomheter. Samarbeid mellom IMDi, NAV og partene i arbeidslivet.
- Rekrutterings- og mangfoldsopplæring: IMDi samarbeider med Direktoratet for forvaltning og IKT om å utvikle et opplæringsprogram for ledere og tillitsvalgte i offentlig og privat sektor.

Under Ny sjanse-forsøket ble 19 mill. kroner fordelt på 25 prosjekter i 12 kommuner i 2008, hvorav 22 av prosjektene er videreføringer fra 2007. Prosjektene legger vekt på metodeutvikling, særlig i forhold til kvinner. IMDi følger opp overgangen av Ny sjanse til kvalifiseringsprogrammet i regi av Arbeids- og velferdsetaten.

Jobbsøkerkurs og arbeidspraksis i tillegg til norskopplæring er de mest benyttede tiltakene i Ny sjanse-prosjektene. På oppdrag fra IMDi har ECON oppdatert sin samfunnsøkonomiske analyse av forsøket (jf. IMDi rapport 10-2007 *Det lønner seg!*), og denne inngår i IMDis oppsummering av prosjektvirksomheten og deltakerne for forsøksperioden 2005-2007 (jf. IMDi-rapport 4-2008 *Fra sosialhjelp til arbeid*. Resultater fra 25 Ny sjanse-prosjekter). Det vises til rapportering i del III, Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen.

«Verdals-prosjektet – krafttak for inkludering» prøver ut en modell for å kombinere arbeidslivets behov for arbeidskraft med arbeidsledige innvandreres kompetanse. Uprøvingen av modellen involverer sentrale utviklingsmiljøer, næringsaktører og tjenesteområder i Verdal kommune. Planen er å utvikle bedriftsbaserte framgangsmåter og modeller for inkludering av innvandrere, samt å styrke inkluderingskompetansen til bedrifter/virksomheter og i forvaltningen. Oppfølgingen av «Verdals-prosjektet» er overført til IMDi.

Regjeringen har i 2007 støttet forsøksvirksomhet med 2 mill. kroner for å vinne ytterligere kunnskap om tilrettelegging av etablerervirksomhet for innvandrere. IMDi har ansvar for oppfølging av dette forsøket. Det er det blant annet gitt støtte i 2007 til videreføring av Norsk senter for flerkulturell verdiskaping i Drammen (NSVF). I 2008 ble det også gitt støtte til Næringscenteret i Vestfold. Begge tilbyr etablererkurs, veiledning og nettverksbygging. Det skal etableres en forsøksordning med lokalt finansieringsfond. NSVF har ca. 150 brukere. I 2007 startet 10 nye bedrifter opp med hjelp fra senteret. I tillegg fikk 22 nystartede bedrifter støtte og veiledning til utvikling av forretningsidé og konsepter. Arbeidsforskningsinstituttet har i 2008 fått i oppdrag å evaluere resultatene

fra forsøksvirksomheten om entreprenørskap blant innvandrere som har pågått i 2007 og 2008 og foreslå tiltak. Evalueringen vil foreligge i 2009.

En deskriptiv analyse av hvordan ulike landbakgrunn og innvandringsgrunn påvirker kvinnes levekår og tilknytning til arbeidsmarkedet vil foreligge i løpet av 2008 og danne utgangspunkt for ytterligere analyser. Kvinner fra ikke-vestlige land er en prioritert gruppe i tiltaket Ny sjanse og i videreføringen av forsøksvirksomhet for å vinne ytterligere kunnskap om tilrettelegging av etablerervirksomhet blant innvandrere. Andelen kvinner i Ny sjanse-prosjektene er 57 pst., jf. omtalen av Ny sjanse under kap. 651, post 62. I forsøksprosjektene med etablerervirksomhet er noen av kursene forbeholdt kvinner.

Delmål 2.3 Økt deltakelse i samfunnslivet blant innvandrerbefolkningen

Strategier og tiltak

Alle som bor i Norge skal ha like muligheter til deltakelse. Dette gjelder på alle samfunnsarenaer, i politiske og frivillige organisasjoner, i sine barns utdanning og i lokalsamfunnet. Alle barn bør beherske norsk språk før de begynner på skolen. Gjennom barnehagen kan barn som ikke snakker så mye norsk hjemme, få anledning til å lære språket og forberede seg på skolestart. Frivillige organisasjoner er gode arenaer for engasjement og samhandling med andre. Et velfungerende demokrati forutsetter politisk deltakelse fra alle grupper. Det er viktig med bred oppslutning om demokratiske prosesser.

Å beherske språk er en viktig forutsetning for deltagelse i samfunnet. En del barn har svake språkferdigheter når de begynner på skolen. For å sikre at barn med dårlige språkferdigheter fanges opp så tidlig som mulig, har Regjeringen satt i gang forsøk med systematisk språkkartlegging av fireåringer ved hjelp av språkkartleggingsverktøyet Språk 4. Forsøket evalueres i 2008 for å gi et grunnlag for å vurdere hvorvidt metoden bør inngå som en del av den ordinære fireårskonrollen. I påvente av evalueringsresultatene, videreføres forsøket i 2009.

Språk 4 skal ses i sammenheng med Språkløftet: Oppfølging av barn på grunnlag av språkkartlegging på helsestasjon, som gjennomføres i 9 av de samme 12 kommunene. Kunnskapsdepartementet er ansvarlig for dette tiltaket, som også er en del av Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen.

Deltakelse i barnehage forbereder barn på skolestart, bidrar til sosialisering generelt og bedrer norsk kunnskapene for minoritetsspråklige barn.

Derfor vil Regjeringen videreføre forsøksordningen med gratis kjernetid i barnehage. Ordningen innebærer et tilbud om gratis kjernetid i barnehage til alle fire- og femåringer i områder med høy andel minoritetsspråklige barn. Tilskuddet skal dekke foreldrebetalingen for disse barna, men skal også kunne brukes til arbeid med å rekruttere barn som trenger å få bedret sine norskkferdigheter, men som ikke har søkt barnehageplass, til kompetanseheving av personalet i barnehagen og til foreldrerettede tiltak. Regjeringen vil i 2009 videreføre forsøket med gratis kjernetid i barnehage for fire- og femåringer.

Språkkartlegging, gratis kjernetid i barnehage og Språkløftet utgjør en helhetlig tiltakskjede som blant annet skal sikre tilstrekkelige språkferdigheter til å mestre skolestart. Tiltakskjeden er en sentral del av Regjeringens områdesatsing i fire bydel i Groruddalen og i bydel Søndre Nordstrand i Oslo. Dette er områder som har store levekårsutfordringer, samtidig som de har en stor andel innbyggere med innvandrerbakgrunn. Regjeringen ønsker å bidra til å løse disse særskilte utfordringene og har gått inn i et langsiktig forpliktende samarbeid med Oslo kommune. Andre målsettinger i disse to satsingene i forhold til barn og unge er å bedre læringsresultatene og gjennomstrømmingen på skolene, og sikre at ungdomsmiljøene er inkluderende og attraktive. Satsingen skal sikre flere utsatte grupper innpass i arbeidslivet. Det skal legges til rette for et variert og inkluderende foreningsliv som sikrer medvirkning fra alle befolkningsgrupper.

Det er et mål for Regjeringen at andelen personer med innvandrerbakgrunn som har stemmerett og som deltar ved kommunestyrevalg, fylkestingsvalg og stortingsvalg skal tilsvare valgoppslutningen samlet, jf. St.prp. nr. 1 for Kommunal og regionaldepartementet og omtale i Mål for inkludering i del III.

Regjeringen ønsker å ta i bruk innvandreres egne ressurser og erfaringer, og vil involvere organisasjoner som organiserer innvandrerbefolkningen i sin politikkutvikling. Frivillige organisasjoner er viktige aktører i arbeidet med inkludering og deltakelse, og Regjeringen vil styrke samarbeidet mellom ulike frivillige organisasjoner, herunder innvandrerorganisasjoner, og myndighetene. I oppfølging av St.mld. nr. 39 (2006-2007) *Frivillighet for alle* er Regjeringen blant annet opptatt av å legge godt til rette for at frivillige organisasjoner lykkes med å inkludere personer med innvandrerbakgrunn i sine organisasjoner. Deltakelse i frivillige organisasjoner har en egenverdi, blant annet ved å gi folk mulighet til å bruke sitt engasjement. Samtidig er frivillige organisasjoner viktige sosiale are-

naer hvor det dannes nettverk, som kan virke positivt på annen deltakelse i samfunnet. Frivillige organisasjoner er også en viktig ressurs som kan bidra i arbeidet rettet mot nyankomne innvandrere, som for eksempel gjennom bruk av Flyktningguider eller informasjonstiltak i regi av en frivillig organisasjon.

For å stimulere til økt deltakelse gir Regjeringen støtte til landsdekkende organisasjoner på innvandrerfeltet og til drift av lokale innvandrerorganisasjoner. Tilskuddsordningen til landsdekkende organisasjoner har som mål å bygge opp kompetanse hos myndigheter og befolkningen om hva som fremmer inkludering og hva som hindrer like muligheter for deltakelse. Støtte til lokale innvandrerorganisasjoner gis for å bidra til å styrke organisering av innvandrere lokalt slik at disse blant annet skal kunne fremme felles interesser overfor lokale myndigheter. Regjeringen gir også støtte til frivillige aktører som formidler informasjon til nyankomne innvandrere, og til frivillige organisasjoner som arbeider mot tvangsekteskap.

Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene (KIM) er både et rådgivende organ og et forum for dialog, og bidrar til å synliggjøre innvandrerbefolkningens synspunkter hos besluttsende myndigheter. Utvalget kan drøfte alle prinsipielle sider ved norsk politikk som angår innvandrere og deres etterkommere, og skal selv ta initiativ til å sette fokus på saker som innvandrerbefolkningen er opptatt av. Departementet har startet et arbeid for å styrke og målrette KIM. Det er lagt opp til at eventuelle endringer i mandat og sammensetning vil tre i kraft fra neste utvalgssperiode som starter 2010.

IMDi vil ha økt fokus på kunnskap om og kontakt med ulike innvandremiljøer, blant annet gjennom møter og nettverksbygging. Det skal sikres at oversikt over lokale innvandrerorganisasjoner inngår i et tilgjengelig register.

Rapport og status

Departementet har gjennom mange år gitt støtte til undersøkelser av valgdeltagelsen i innvandrerbefolkningen ved stortingsvalg og lokalvalg. En undersøkelse gjennomført av SSB viser at 40 pst. av de norske statsborgerne med innvandrerbakgrunn og 36 pst. av de utenlandske statsborgerne benyttet stemmeretten sin ved kommunestyre- og fylkestingsvalget 2007. Valgdeltakelsen i hele befolkningen var på 62 pst. Sammenliknet med lokalvalgene i 1999 og 2003 har det vært små endringer i innvandrerbefolkningens samlede valgdeltakelse. Imidlertid økte valgdeltakelsen blant ikke-

vestlige statsborgere med stemmerett med 3 prosentpoeng, i forhold til valget i 2003.

Valgdeltakelsen ved stortingsvalg har sunket over tid. I 1997 var den samlede valgdeltakelsen i hele innvandrerbefolkningen på 63 pst., i 2005 hadde den sunket til 53 pst. I samme periode har valgdeltagelsen for befolkningen som helhet endret seg fra 78,3 pst. til 77,4 pst. Det er store forskjeller mellom ulike grupper i innvandrerbefolkningen, men generelt øker valgdeltakelsen med botid og med alder.

Ved alle de tre siste stortingsvalgene (1997, 2001 og 2005) har valgdeltakelsen blant kvinner med innvandrerbakgrunn vært 4-5 prosentpoeng høyere enn blant menn med innvandrerbakgrunn. Dette kan delvis forklares med store forskjeller etter landbakgrunn. Det er flere kvinner enn menn i den vestlige del av innvandrerbefolkningen – og denne delen av befolkningen har generelt høyere valgdeltakelse enn den ikke-vestlige innvandrerbefolkningen. Videre har kvinner som kommer til Norge som familieinnvandrede til menn uten innvandrerbakgrunn, høyere valgdeltakelse enn menn fra de samme landene.

I forbindelse med kommune- og fylkestingsvalget i 2007 samarbeidet IMDi med KIM, kommuner og frivillige organisasjoner for å øke valgdeltakelsen i innvandrerbefolkningen. IMDi utarbeidet kunnskapsoversikten *Hvem stemmer og hvorfor. Om ulike etniske gruppers valgdeltakelse* (IMDi-rapport 11-2007), som oppsummerer foreliggende forskning på feltet. IMDi gjennomførte også et forsøk med bruk av lokale valgmotivatorer fra ulike nasjonalitetsgrupper for å øke interessen for lokalvalget 2007. I tillegg har IMDi oversatt Kommunal- og regionaldepartementets valgbrosjyre til åtte språk.

Forsøk med systematisk språkkartlegging på fireårskontrollen startet i 2006. 10 mill. kroner ble bevilget både i 2006, 2007 og 2008 til å gjennomføre forsøksordningen i 12 kommuner med stor innvandrerbefolkning. En forutsetning for å få midler har vært at kommunene har utarbeidet tverretatlige samarbeidsplaner for hvordan barn som trenger det, kan få hjelp med sin språkutvikling.

Midlene i forsøksordningen er brukt til å prøve ut kartleggingsverktøyet og til å veilede foreldrene om hvordan de kan skape gode utviklingsmuligheter for barnets språk. Erfaringene viser at en av de største utfordringene ligger i å kartlegge barnas morsmål når dette er et annet enn norsk, slik som bruk av tolk i forhold til barn. Andre store utfordringer er knyttet til tverrkulturell kompetanse i møte med foreldre til flerspråklige barn og etablering av gode samarbeidsrutiner mellom helsestasjon, barnehage og ulike oppfølgingstjenester i

oppfølgingen av de barna som trenger hjelp i sin språkutvikling. Det er utviklet et opplæringsopplegg for helsepersonell slik at de kan få et bedre grunnlag for å bruke verktøyet, til å veilede foreldrene og til å bidra til et godt tverrfaglig samarbeid i kommunen i oppfølgingen av barnet. IMDi forvalter forsøksordningen og har satt i gang en evaluering av forsøket. Det vises til omtale under post 62.

Det ble i 2008 bevilget 50 mill. kroner til Oslo kommune for at ordningen med gratis kjernetid i barnehage i områder med en høy andel innvandrere kunne utvides til alle fire- og femåringer i fire bydeler i Groruddalen og i Søndre Nordstrand bydel. Det ble også gitt 2,1 mill. kroner til Drammen kommune i 2007. Rapporteringen fra Oslo kommune viser at antallet minoritetsspråklige barn i barnehage både på korttids- og heldagstilbud har økt etter at gratis kjernetid ble innført. Midlene har bidratt til at de ansatte har fått mer kompetanse i å jobbe systematisk med det enkelte barns språkutvikling. En viktig målsetting med tiltaket er å sikre en målrettet oppfølging av de foresatte med minoritetsbakgrunn. Tilbud om plass på gratis kjernetid har gjort det mulig for mødrene å gå på norskkurs. I Drammen har midlene bidratt til etablering av barnehageplasser med gratis kjernetid for minoritetsspråklige barn, til å utvikle en strategi for rekruttering av flere og yngre barn i språkopplærende tiltak, og til å lage en strategi for å kombinere barnehage tilbud med tilbud til mødrene om norskopplæring.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har det overordnede ansvaret for statens innsats på programområde fire i Groruddalssatsingen og i Handlingsprogram Oslo Sør, og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet koordinerer det statlige arbeidet. 2007 var det første året i satsingen, og den statlige innsatsen på programområde fire er kanalisert gjennom Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen.

I mars 2008 undertegnet staten v/Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Oslo kommune en intensjonsavtale om Handlingsprogram Oslo Sør. Handlingsprogram Oslo Sør er et forpliktende samarbeid for å bedre oppvekst- og levekår i Søndre Nordstrand de nærmeste ti årene. I tillegg til de ordinære midler som går til bydelen, er det bevilget til sammen 27,6 mill. kroner fra staten og Oslo kommune sentralt i ekstraordinære midler til dette handlingsprogrammet i 2008.

Etter initiativ fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet har en arbeidsgruppe med representanter fra frivillige organisasjoner sett på hvordan myndighetene kan bidra til at frivillige organisasjoner blir aktive inkluderings- og integreringsaktører. Arbeidsgruppen overleverte en rapport til

departementet, med en rekke forslag til tiltak. Forslagene fra arbeidsgruppen sees i sammenheng med oppfølging av St.meld. nr. 39 (2006-2007) *Frivillighet for alle* og skal behandles i respektive departement. Forslagene som retter seg mot å tilrettelegge for mer samarbeid mellom frivillige organisasjoner om integrering og inkludering, og samarbeid mellom frivillige organisasjoner og kommuners integreringsarbeid, følges særskilt opp av Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Departementet har også hatt jevnlige møter med ulike landsdekkende organisasjoner som jobber for integrering og inkludering, og andre frivillige organisasjoner og miljøer. Tilskuddsordningen endres noe for 2009 for å stimulere til at det skapes lokale møteplasser på tvers av etnisk og nasjonal opprinnelse. Ungdom og kvinner er prioriterte målgrupper.

Hovedmål 3. Helhetlig politikk for inkludering gjennom samordning mellom ulike sektorer

Delmål 3.1 Systematisk kunnskapsinnhenting som grunnlag for politikkutvikling

Strategier og tiltak

Kunnskapsinnhenting gjennom forskning, evaluering og utredning er viktig for god mål- og resultatstyring.

I St.meld. nr. 20 (2004–2005) *Vilje til forskning*, som Stortinget behandlet i juni 2005, er migrasjon og integrering løftet fram som en av fire sentrale samfunnsutfordringer, særlig knyttet til forskning for fornyelse av offentlig sektor. Arbeids- og inkluderingsdepartementet bidrar til forskningsprogrammet IMER (Internasjonal migrasjon og etniske relasjoner), jf. omtale og rapport under Kap 601.50. Målet er å bidra til bedre underbygd kunnskap om hvilken betydning internasjonal migrasjon og etnisk mangfold har i samfunnet. Arbeidsinnvandring, ungdom, kjønn og religion, utdanning og diskriminering er sentrale temaer i forskningen, som er langsiktig. Så langt som mulig skal forskningen være tverrfaglig, komparativ og internasjonalt orientert og oppfattes som relevant, nyttig og anvendelig for beslutningsfattere, andre brukere og dem forskningen angår.

Samarbeidet med SSB om statistikk som gjelder innvandring, integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen videreføres (www.ssb.no/innvstat). Prosjektet «Innvandrerens vei inn i det norske samfunnet» (Monitor) tar sikte på å gi en bedre helhetlig oversikt over og forståelse av innvandrerens vei inn i det norske samfunnet ved å følge utviklingen over tid. Slike oversikter må være tilstrekkelig detaljert for å unngå at endringer i viktige forhold knyttet til integrering bare avspeiler

endringer i innvandrergruppens sammensetning. Resultater som gir en samlet beskrivelse av innvandreres veier inn i det norske samfunnet, vil foreligge i løpet av 2008. De vil bli fulgt opp med flere rapporter framover, med blant annet utvidelse av tidsperspektiv og antall emneområder.

Nasjonalt introduksjonsregister (NIR), som skal ha opplysninger om alle med vedtak om oppholds- eller arbeidstillatelse etter 1. september 2005 og som omfattes av introduksjonsloven, er et sentralt virkemiddel for å kunne ha oversikt over deltakere i introduksjonsordningen og deltakere i opplæring i norsk og samfunnskunnskap. All norskopplæring som gis i medhold av introduksjonsloven og norskopplæring for asylsøkere i mottak skal registreres i NIR. Registeret er under løpende videreutvikling for å gjøre datakvaliteten best mulig. Analyser på grunnlag av dette registeret vil først kunne gjøres etter at nok data er innhentet. Målet er at NIR skal bli et godt verktøy for brukerne, særlig kommuner og fylkesmenn, og gi større muligheter for analyser på grunnlag av data i registeret.

SSB viderefører prosjektet som skal følge utviklingen av introduksjonsordningen og opplæring i norsk og samfunnskunnskap som er regulert i introduksjonsloven. Det skal utvikles offisiell statistikk (kjønn, alder, og landbakgrunn) over nyankomne innvandreres deltakelse i og gjennomføring av introduksjonsordningen og opplæring i norsk og samfunnskunnskap, framskaffes mer kunnskap om overgangen til arbeid eller utdanning for nyankomne innvandrere og følge deres deltakelse på arbeidsmarkedet. Hvordan kommunene følger opp de lovpålagte oppgavene, som innebærer at de skal sørge for introduksjonsprogram og opplæring i norsk og samfunnskunnskap skal også følges. Målet er et løpende system (monitor) for å følge opp de to ordningene i introduksjonsloven og effekten av ordningene. Data fra NIR er et viktig grunnlag for analysene.

Forskning og analysearbeider som foregår i andre land er også nyttig for Norge. Dette gjelder særlig kunnskapsutvikling innen de øvrige nordiske land. Departementet deltar i relevante EU programmer på feltet, og i aktiviteter som er relevante for kunnskapsoppbygging innen OECD og Europarådet. Departementet deltar i Metropolis – et internasjonalt forum for forskning og politikkutvikling om migrasjon og etniske relasjoner (www.international.metropolis.net) og Globalt Forum for Migrasjon og Utvikling (www.gfmd-fmmd.org).

IMDi skal være et kompetansesenter og en pådriver for kommuners og andre aktørers arbeid

med integrering og inkludering, og en viktig premissleverandør for departementet. Som kompetansesenter skal direktoratet sikre et godt og relevant kunnskapsgrunnlag for integrerings- og inkluderingspolitikken, og blant annet samle og spre kunnskap og utvikle god metodikk og praksis om feltet.

Rapport og status

Handlingsplan for integrering og inkludering av innvanderbefolkningen bygger på kunnskapsstatus for integrerings- og inkluderingspolitikken. Grunnlagsdata om inn- og utvandring, levekår og integrering som produseres av SSB, utgjør en plattform for videre analyse og politikkutforming. Undersøkelsen *Levekår blant innvandrere i Norge 2005/2006* (SSB rapport 2008/5) sammenligner innvandreres levekår med de generelle levekårene i Norge, og med levekårene blant innvandrere i 2006 og 1996. Utvalget består av personer med minst to års botid i Norge med bakgrunn fra Bosnia-Hercegovina, Serbia-Montenegro, Tyrkia, Irak, Iran, Pakistan, Sri Lanka, Vietnam, Somalia, Chile. Vel halvparten har opphold av fluktgrunner, de fleste på humanitært grunnlag. Median botid er 12 år. Rapporten *Levekår blant unge med innvanderbakgrunn – Unge oppvokst i Norge med foreldre fra Pakistan, Tyrkia og Vietnam* (SSB rapport 2008/14) er basert på intervjuer med 870 unge i alderen 16-25 år som enten er født i Norge eller innvandret til Norge før de fylte 6 år, med begge foreldre født i Pakistan, Tyrkia eller Vietnam. Rapporten kartlegger forskjeller i levekår etter landbakgrunn, mellom kjønnene i utvalget, med levekårene til foreldrene og unge for øvrig. Ytterligere analyser vil bli gjennomført i løpet av 2008 og 2009 på grunnlag av data fra begge undersøkelser.

Ny funksjonalitet har blitt utviklet i NIR. Nye løsninger som ivaretar forvaltningen av norsktilskuddet er satt i drift fra januar 2008. I løpet av 2008 vil nytt verktøy for statistikk ferdigstilles.

På integrerings- og inkluderingsområdet foregår omfattende evaluerings- og utviklingsarbeid når det gjelder norskopplæring og samfunnskunnskap og kunnskap om eldre innvandrere. IMDi har støttet et antall prosjekter med temaene: arbeidsinnvandring, arbeid, kvinner og arbeid, rekruttering av innvandrere, evaluering av Ny sjanse – prosjekter, bosetting, bruk av tolketjenester og flyktingers sekundærflytting. Ny kunnskap formidles gjennom publikasjoner og på www.imdi.no. I tillegg presenteres resultatene på møter, seminarer og konferanser.

Delmål 3.2 Økt kunnskap om integrerings- og inkluderingspolitikken i befolkningen

Strategier og tiltak

Alle må få tilgang til kunnskap som gjør det mulig å delta i de demokratiske prosessene. Regjeringen vil sikre at hele befolkningen får kunnskap om integrerings- og inkluderingspolitikken, og at det finnes mange stemmer i samfunnsdebatten. Regjeringen vil derfor styrke utviklingen av informasjon rettet mot innvandrerbefolkningen, samt satse på informasjon til offentligheten generelt om integrerings- og inkluderingspolitikken. En viktig måte å formidle politikken på, er gjennom aktiv deltakelse i offentlig debatt og deltagelse på arrangementer og markeringer i regi av ulike miljøer og organisasjoner.

Formidling av informasjonen og kommunikasjonen med ulike målgrupper skjer gjennom IMDi sine aktiviteter, publikasjoner og nettsider www.imdi.no. IMDi, samt UDI gjennom portalen www.nyinorge.no, vil i praksis stå for gjennomføring av den største delen av dette arbeidet. Dette kommer i tillegg til den informasjon som formidles av ansvarlige sektormyndigheter.

IMDi skal også ha oversikt over og videreformidle kunnskap, metoder og virkemidler som kommuner og andre statlige etater kan nytte i sitt arbeid overfor innvandrerbefolkningen.

I 2008 satte Regjeringen av midler for å prøve ut en ordning hvor frivillige organisasjoner kunne gi målrettet informasjon og veiledning til innvandrere for å styrke deltakelsen i lokalsamfunn og utvikle nettverk. Denne tilskuddsordningen fortsetter også i 2009, jf. omtale under kap. 651, post 71 Tilskudd til innvandrerorganisasjoner og annen frivillig virksomhet.

I 2009 vil Regjeringen satse på informasjon til arbeidsinnvandrere, jf. St.meld. nr. 18 (2007-2008) *Arbeidsinnvandring*. Et av de viktigste tiltakene for å lette arbeidsinnvandreres integrering i norsk arbeids- og samfunnsliv er systematisk informasjon om rettigheter og plikter ved arbeid og opphold og de generelle ordningene knyttet til barn, skole og helse. Det vil derfor utarbeides en startpakke med systematisk informasjon om rettigheter og plikter til arbeidsinnvandrere

Rapport og status

Både departementet og IMDi har arbeidet for å nå ut med informasjon om integrerings- og inkluderingspolitikken. Departementet har profilert politikken samt status for og resultater av den, både gjennom utspill og innlegg rettet mot media, og gjennom deltagelse på møter, seminarer og konferanser arrangert av ulike initiativtakere.

IMDi informasjonsvirksomhet er nært knyttet til direktoratets rolle som kunnskapsutvikler på integreringsfeltet. Resultater fra IMDi sine kartlegginger, analyser og prosjektvirksomhet i kommunene formidles bredt. I 2008 er det i informasjonsarbeidet satt spesielt fokus på de fire tiltakene i handlingsplan mot tvangsekteskap som IMDi har ansvar for, bosetting av flyktninger i kommunene og arbeidsinnvandring. Informasjonsvirksomheten til IMDi er rettet mot innvandrerbefolkningen, kommuner og statlige etater sentralt og lokalt, samt media nasjonalt og regionalt.

Delmål 3.3 Offentlige tjenester som er tilpasset mangfoldet i befolkningen

Strategier og tiltak

Alle skal ha lik tilgang til offentlige tjenester og institusjoner. Tilpassede offentlige tjenester er en forutsetning for å hindre diskriminering og sikre at alle uansett bakgrunn og forutsetninger får like muligheter i samfunnet. Innenfor integrerings- og inkluderingspolitikken gjelder sektoransvarsprinsippet. Dette innebærer at den enkelte fagmyndighet har ansvaret for tjenestetilbudet til alle grupper, også innvandrerbefolkningen. I tråd med dette prinsippet skal de enkelte fagmyndigheter følge opp og evaluere situasjonen for innvandrerbefolkningen på sine ansvarsområder.

Ved at ulike fagdepartementer og deres underliggende organer har ansvar for utvikling og tilpassning av tiltak og politikk rettet mot innvandrerbefolkningen på sine områder, risikerer man at politikkutviklingen og tiltakene for denne gruppen ikke ses i sammenheng og målrettes i tilstrekkelig grad. For å unngå en slik fragmentering, har Arbeids- og inkluderingsdepartementet, i tillegg til eget sektoransvar, et samordnings- og pådriveransvar i integrerings- og inkluderingspolitikken på departementsnivå. På direktoratsnivå har IMDi denne oppgaven.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet skal sørge for at inkluderingspolitikken, som flere departementer har sin del av ansvaret for, blir godt samordnet. Viktige oppgaver som gjelder helse, utdanning, bolig og barnehager hører inn under ansvarsområdene til andre departementer. Samordnings- og pådriverarbeidet synliggjøres blant annet gjennom Handlingsplan for integrering og inkludering og Mål for inkludering, se del III i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Regjeringen har gjennom Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen en styrket innsats for at flest mulig innvandrere raskt kan komme ut i inntektsgivende arbeid

og delta aktivt i samfunnet. Handlingsplanen inneholder tiltak innenfor flere departementers ansvarsområder, og innsatsområdene er Arbeid, Oppvekst, utdanning og språk, Likestilling og Deltaking. Handlingsplanen videreføres i 2009, og kommunenes integreringsarbeid styrkes. Integreringstilskuddet økes og det innføres et grunntilskudd i norskopplæringen.

Mål for inkludering av innvandrerbefolkningen ble introdusert i budsjettet for 2006. Til sammen er det 17 mål som omfatter i alt åtte departementers ansvarsområder. Hensikten er å måle effektene av inkluderingspolitikken. Hvert mål følges av én eller flere indikatorer, som viser hvilken retning utviklingen går. I budsjettet for 2009 følges mål og indikator opp for fjerde år på rad. De ansvarlige departementene, i tråd med sektoransvarsprinsippet, rapporterer årlig på måloppnåelse. Der dette er mulig, skal rapporteringen brytes ned på kjønn. Regjeringens målsetting er at regelmessige rapporteringer over tid skal kunne gi et godt bilde av utviklingen når det gjelder inkludering av innvandrerbefolkningen på de ulike samfunnsområdene, og tydeliggjøre for den enkelte sektormyndighet deres ansvar overfor innvandrerbefolkningen.

En samlet rapportering på utviklingstrekk og trender for mål for inkludering av innvandrerbefolkningen presenteres i del III i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet. De enkelte fagdepartementene rapporterer på mål innenfor sine fagområder i egne budsjettproposisjoner.

På Arbeids- og inkluderingsdepartementets område rapporteres det på følgende mål:

- En skal tilstrebe at innvandrere og deres etterkommere i økende grad får tilknytning til arbeidsmarkedet, kontrollert for forholdene i arbeidsmarkedet
- Andelen innvandrere med vedvarende lavinntekt skal minke ned mot nivået for befolkningen generelt
- Voksne innvandrere skal lære tilstrekkelig norsk til å fungere i samfunnet i løpet av de første fem årene de bor i landet
- Andel personer med innvandrerbakgrunn ansatt i staten skal øke (i samarbeid med FAD)

IMDi har også en viktig funksjon som koordinerende instans på direktoratsnivå. Det er etablert et forum for integrering og mangfold. Forumet består av representanter for NAV, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Husbanken, Politidirektoratet, Helsedirektoratet, Utdanningsdirektoratet, Utlendingsdirektoratet og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet. Forum for integrering og

mangfold skal være et bindeledd mellom sektormyndighetene og IMDi for å sikre systematisk arbeid med integrering og inkludering. Forumet ledes av direktøren i IMDi.

IMDi har utviklet en verktøykasse som består av metodeverktøy og dokumentasjon til hjelp for offentlige virksomheter når tjenestene skal tilpasses brukere med innvandrerbakgrunn. Verktøyene og erfaringene med bruken av dem formidles til kommuner, NAV og statlige etater på www.imdi.no. Verktøyene kan brukes i alle sektorer og på flere nivåer. Utprøving av verktøy har vist at de virker slik de er tenkt, men det vil ta tid å nå målbare resultater. Per 31. juli 2008 hadde Verktøyskassen 1221 besøk og 2872 visninger på www.imdi.no. Det er stor etterspørsel etter trykte produkter. Blant annet er håndboken «DE og VI» kommet ut i et tredje opplag etter de første 15 000 eksemplarene. Boken «Somaliere i Norge», som kom i nytt opplag i 2007, brukes blant annet av Norges teknisk-vitenskapelige universitet og Høgskolen i Oslo.

Rapport og status

I 2008 videreførte og styrket Regjeringen innsatsen for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen, gjennom Handlingsplan for integrering og inkludering. Tiltakene i handlingsplanen for 2007 ble videreført, samtidig som det ble satt inn ekstra ressurser til blant annet styrking og forbedring av norskopplæringen, til utvidelse av ordningen med gratis kjernetid, og til en stor innsats til arbeid mot tvangsekteskap jf. Handlingsplan mot tvangsekteskap. Det ble også lagt frem en handlingsplan mot kjønnslemlestelse (BLD). Den samlede styrkingen 2006 – 2008 på integrerings- og inkluderingsfeltet var til sammen på 700,7 mill. kroner i perioden 2006-2008. Rapportering på de 40 tiltakene finnes i del III.

Mål for inkludering er langsiktige mål, og det kan ikke forventes store endringer på kort tid. Det er etter fire år med mål og indikatorer på området fortsatt tidlig å si om endringer er uttrykk for varige trender eller tilfeldige variasjoner. For de fleste målenes vedkommende er det små endringer. På flere departementers fagområder kan man imidlertid se at utviklingen går i riktig retning. Det vises til den samlede rapporteringen på utviklingstrekk og trender for mål for inkludering av innvandrerbefolkningen i del III i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Forum for integrering og mangfold skal sikre samordning mellom etater når det gjelder utvikling og iverksetting av tiltak. Sentrale temaer for drøfting i forumet er blant annet kvalifiseringsprogrammet, tilpasning av offentlig tjenesteyting,

Handlingsplan mot tvangsekteskap, bruk av tolk i offentlig sektor, arbeidsinnvandring og informasjon til innvandrerbefolkningen. Forumet kartlegger felles opplevde behov. Det er etablert et nettverk for brukerundersøkelser, og det er løpende samarbeid om tilskuddsordninger og FoU-tiltak.

Delmål 3.4 Økt tilgjengelighet og bruk av kvalifisert tolk for å styrke rettssikkerheten

Strategier og tiltak

Regjeringen vil videreføre arbeidet for at likeverd og rettssikkerhet i offentlig tjenesteyting ikke svekkes ved språkbarrierer. Selv om Regjeringen styrker norskopplæringen for nyankomne innvandrere, vil behovet for tolking vedvare. Innsatsen rettes mot følgende områder:

- Kvalifiserte tolker som er tilgjengelig over hele landet, og som dekker behovet.
- Utdanningskapasitet av god kvalitet, som dekker behovet mht språk og volum.
- God bevissthet og kunnskap om bruk av tolk i offentlig sektor.
- Hensiktsmessig og kunnskapsbasert regulering av tolkefeltet.

For å øke tilgang på kvalifiserte tolker og stimulere tolkene til å dokumentere og øke sin kompetanse, ble det i 2005 opprettet et nasjonalt tolkeregister. Registeret skal bidra til kvalitetssikring ved all bestilling av tolketjenester i offentlig sektor. Det langsiktige målet er at flest mulig av tolkene i registeret skal ha statsautorisasjon og tolkeutdanning. IMDi er nasjonal fagmyndighet for tolkning i offentlig sektor, og eier og driver registeret.

Utdanningstilbudet for tolker skal være godt og funksjonelt. Tolkeutdanning ble et permanent tilbud fra høsten 2007 ved Høgskolen i Oslo (HiO). Det er registrert behov for tolking i Norge i 109 språk. IMDi samarbeider med HiO slik at utdanningstilbudet er tilpasset samfunnets behov for tolk i ulike språk.

Statsautorisasjonsordningen for tolker administreres av Universitetet i Oslo. For å øke antall statsautoriserte tolker, er en organisatorisk tilknytting av statsautorisasjonsordningen til tolkeutdanningen under vurdering.

Arbeidet for økt bevissthet i offentlig sektor om sammenhengen mellom rettsikkerhet og tolkin-

gens kvalitet fortsetter. Sektormyndighetene og kommunene har et selvstendig ansvar for å utvikle en god forvaltningspraksis innenfor respektive ansvarsområder, herunder gode rutiner for bestilling, betaling og bruk av kvalifisert tolk. Enten tolketjenester kjøpes direkte av tolken eller via et formidlerledd, er det den offentlige tolkebrukeren som har ansvaret for kvalitetssikring av tolkingen.

IMDi har ledet en arbeidsgruppe som har sett på behovet for regulering av tolkefeltet, og som skal komme med forslag til hvordan det offentlige kan møte felles utfordringer med kvalitetssikring av tolking. Forslagene skal vurderes i 2009.

Status og rapport

Per 31. juli 2008 var det oppført 850 tolker i 60 språk i Nasjonalt tolkeregister. 55 pst. har statsautorisasjon og/eller tolkeutdanning. For å sikre at de som er ført opp i registret har en tilfredsstillende kompetanse, må praktiserende tolker som ønsker å bli registrert og som ikke har fullført utdanning eller har statsautorisasjon, avlegge en språkprøve og gjennomføre et innføringskurs i tolkens ansvarsområde. Det er nå mulig å kvalifisere seg til registeret i 70 språk (60 i fjor). IMDi oppfordrer offentlige tolkebrukere og tolkeformidlere til å sende personer som i dag brukes som tolker, til språkprøve og utdanning. Hittil har over 3000 personer som tolker i 66 språk gjennomført språkprøven. 62 pst. av dem tilfredsstilte ikke kravene.

Satsingen på utdanning for tolker de siste årene har bidratt til at flere tolker har hevet sin kompetanse. Fra starten i 2003 har 600 personer gjennomført en nettbasert grunnutdanning i tolking gjennom et 3-årig prosjekt koordinert av IMDi (tidligere UDI). Til sammenligning fikk nær 250 personer tilsvarende grunnutdanning (semesteremne) i tolking fra 1985 til 2003. Etter at den permanente tolkeutdanningen ved HiO ble innført i 2007, vil til sammen ca. 150 studenter i 30 språk være uteksaminert i løpet av 2008. Den første påbyggingsmodulen i retning av et bachelorstudium i tolking planlegges igangsatt ved HiO i 2009. IMDi samarbeider med høyskolen for å sikre at utdanningstilbudet er tilpasset samfunnets behov for tolk i ulike språk.

Programkategori 09.50 Integrering og mangfold

Utgifter under programkategori 09.50 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
650	Integrerings- og mangfoldsdirektoratet	91 367	144 600	160 970	11,3
651	Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere	4 019 306	4 336 600	3 609 620	-16,8
652	Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene	4 819	5 300	5 600	5,7
653	Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere			1 557 140	
	Sum kategori 09.50	4 115 492	4 486 500	5 333 330	18,9

Bevilgningene er gitt under overnevnte kapittel fra 2006. Tidligere bevilgning er gitt under Kommunal- og regionaldepartementets budsjett.

Utgifter under programkategori 09.50 fordelt på postgrupper

					(i 1 000 kr)
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
01-23	Statens egne driftsutgifter	140 797	191 600	201 250	5,0
60-69	Overføringer til kommuneforvaltningen	3 938 950	4 245 800	5 066 820	19,3
70-89	Andre overføringer	35 745	49 100	65 260	32,9
	Sum kategori 09.50	4 115 492	4 486 500	5 333 330	18,9

Målene under Arbeids- og inkluderingsdepartementets resultatområde 6 Integrering og mangfold finansieres under programkategori 09.50 Integrering og mangfold. De største utgiftspostene under programkategorien er knyttet til integre-

ringstilskudd til kommunene (kap. 651, post 60) og opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere (kap. 653, post 60), som står for omtrent 93,4 pst. av det samlede bevilgningsforslaget på programkategorien.

Kap. 650 Integrerings- og mangfoldsdirektoratet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	91 367	144 600	160 970
	Sum kap. 650	91 367	144 600	160 970

Overført fra 2007 til 2008:

Post 01: 640 000 kroner

Posten er foreslått økt med 9 mill. kroner til arbeidet med bosetting.

Mål og hovedoppgaver

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) er Arbeids- og inkluderingsdepartementets utøvende organ for statens integrerings- og inkluderingspolitikk, og er en viktig premissleverandør for utvikling av politikken på feltet. De viktigste oppgavene til IMDi er å:

- bidra til at kommunene bosetter flyktninger som får opphold i Norge i tråd med intensjonene i bosettingsordningen og slik at muligheten til raskt å komme i arbeid er best mulig.
- ta initiativ overfor og å samarbeide med næringsliv og organisasjoner for å øke innvandreres deltakelse i arbeids- og samfunnsliv.
- sikre rask overgang fra introduksjonsprogram til arbeid eller utdanning.
- bidra til å utvikle og iverksette integrerings- og inkluderingspolitikken.
- være et kompetansesenter for kommunene og andre samarbeidspartnere som arbeider med integrering og inkludering.
- ta initiativ overfor sektormyndigheter om muligheter og barrierer ulike grupper av innvandrere står overfor, og å bistå med råd og veiledning.
- bidra til å forebygge og bekjempe tvangsekteskap.

IMDis arbeid skal bygge opp under fagmyndighetenes ivaretagelse av sitt sektoransvar.

Målgrupper

Kommunene er IMDis viktigste målgruppe og samhandlingspartnere. Andre viktige målgrupper er næringsliv og arbeidsgivere, statlige sektormyndigheter på både direktoratsnivå og lokalt nivå, ulike organisasjoner, nyankomne innvandrere og mer etablerte innvandrergupper, befolkningen

generelt og personer i utlandet som skal bosette seg i Norge.

Virkemidler

IMDis viktigste virkemidler er lov og forskrifter, kunnskap og kunnskapsutvikling, dokumentasjon, erfaringsspredning, informasjon og holdningsskape arbeid. I tillegg disponerer direktoratet økonomiske virkemidler som tilskuddsordninger, prosjektmidler samt utviklings- og forskningsmidler.

IMDi holder til i Oslo, og har regionale enheter i Oslo, Gjøvik, Kristiansand, Bergen, Trondheim og Narvik. Direktoratet vil i 2009 ha en ressursramme på 160,97 mill. kroner.

Rapportering for 2008

Når det gjelder rapporteringen for 2008 vises det til rapporteringene under delmålene på resultat-område 6 Integrering og mangfold.

Utfordringer i 2009

IMDis hovedutfordringer vil være særlig knyttet til følgende områder:

Bosetting

Den største utfordringen for IMDi i 2009 blir, i samarbeid med KS og kommunene, å bidra til rask bosetting av flyktninger som får oppholdstillatelse i Norge. Den sterke økningen i tilstrømmningen av asylsøkere i 2008 tilsier at det bør bosettes om lag 8 000 flyktninger i 2009, dvs. over dobbelt så mange som i 2006 og 2007.

Arbeid og kvalifisering

- Økt sysselsetting blant innvandrere, særlig blant kvinner med lav sysselsetting.
- Integreringsutfordringer knyttet til økt arbeidsinnvandring.
- Videreutvikling av ordningene i introduksjonsloven.
- Rask overgang fra introduksjonsprogram til arbeid og/eller utdanning

Oppfølging av Handlingsplan for integrering og inkludering, herunder

- Tiltak for å motvirke og forebygge tvangsekteskap.
- Områdesatsinger i Groruddalen og bydel Søndre Nordstrand i Oslo.
- Tolkefeltet: Øke antall kvalifiserte tolker og sikre tilgang til tolker som dekker flere språk.

Budsjettforslag for 2009

Post 01 Driftsutgifter

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) hadde ifølge Statens sentrale tjenestemannsregister, en bemanning per 1. mars 2008 tilsvarende 116 årsverk.

Bevilgningen på posten skal dekke utgifter til drift av IMDi, og det foreslås en bevilgning på 160,97 mill. kroner i 2009.

Tilstrømmingen av asylsøkere til Norge har økt kraftig siden siste halvdel av 2007. Blant annet for å forberede og legge til rette for en stor økning i bosettingsbehovet i 2009, ble bevilgningen til IMDi økt med 9 mill. kroner i revidert nasjonalbudsjett for 2008. På grunn av saksbehandlingstiden før

eventuelt vedtak om opphold i Norge, får de økte asylankomstene først konsekvenser for bosettingen i 2009. I 2009 vil det med dagens prognoser være behov for å bosette om lag 8 000 personer fra mottak. I tillegg kommer bosetting av overføringsflyktninger og familiegjenforente. Det medfører et langt høyere bosettingsbehov enn i de senere år. På denne bakgrunnen foreslås det å videreføre den økte bevilgningen til IMDi på 9 mill. kroner. Innenfor denne rammen skal IMDi, i samarbeid med KS, iverksette tiltak for å sikre rask og god bosetting av flyktninger.

Innenfor rammen ligger også oppgaver knyttet til arbeidet med uttak og bosetting av overføringsflyktninger, blant annet til kulturorienteringsprogram og til informasjonsvirksomhet om flyktninger, jf. Kap. 651 Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere.

Rammen skal også dekke oppgaver og administrasjon knyttet til ordningen med minoritetsrådgivere og integreringsrådgivere, kompetanseteam mot tvangsekteskap, samarbeid med partene i arbeidslivet om økt rekruttering til arbeidslivet av personer med ikke-vestlig bakgrunn og utvikling av registreringsverktøyet Nasjonalt introduksjonsregister (NIR).

Kap. 3650 Integrerings- og mangfoldsdirektoratet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Diverse inntekter	1 248		
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	7		
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	1 464		
18	refusjon av sykepenger	1 297		
	Sum kap. 3650	4 016		

Kap. 651 Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
21	Spesielle driftsutgifter, kunnskapsutvikling, integrering og mangfold, <i>kan overføres</i>	44 611	27 400	19 000
22	Faglig og pedagogisk utvikling i opplæring i norsk og samfunnskunnskap		14 300	
60	Integreringstilskudd, <i>kan overføres</i>	2 689 487	2 927 100	3 455 840
61	Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere	1 167 780	1 238 700	
62	Kommunale innvandrer tiltak	81 683	80 000	83 520
70	Bosettingsordningen og integreringstilskudd, oppfølging	3 200	3 300	3 450
71	Tilskudd til innvandrerorganisasjoner og annen frivillig virksomhet	30 645	43 800	45 725
72	Statsautorisasjonsordningen for tolker m.m.	1 900	2 000	2 085
	Sum kap. 651	4 019 306	4 336 600	3 609 620

Overført fra 2007 til 2008:

Post 21: 1 867 000 kroner

Postene 22 og 61 er flyttet til nytt kap. 653 Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere. Kap. 651, post 22 og kap. 651, post 61 tilsvarende nå kap. 653, post 21 og kap. 653, post 60.

Post 21 Spesielle driftsutgifter – kunnskapsutvikling integrering og mangfold, kan overføres

Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) forvalter midler på denne posten til anvendt kunnskap. I kraft av sin rolle samarbeider IMDi med andre sektormyndigheter om deler av kunnskapsutviklingen. Noen prosjekter og utviklingsarbeid er flerårige, og alle prosjekter skal ha et kjønnsperspektiv.

Mål

Formålet med bevilgningen på posten er:

- å sikre et godt og relevant anvendt kunnskapsunderlag for integrerings- og inkluderingspolitikken
- å bidra til formidling av kunnskap om feltet og om god metodikk og praksis på området

Rapport for 2007 og 2008

Utgifter til gjennomføring av norskprøvene ble i 2007/2008 dekket over denne posten. Fra 2008/2009 dekkes utgiftene over Kap 653, post 70. For omtale av norskprøvene, jf. Kap 653, post 70.

21,7 mill. kroner (inkludert overføringer fra 2007) er bevilget til anvendt kunnskap på integrerings- og inkluderingsområdet. 2 mill. kroner av disse er nyttet til et utdanningstilbud for programrådgivere i introduksjonsordningen. En opplæringspakke, som utvikles i 2008, vil bli prøvd ut i 2009.

Rapporter som er utarbeidet, evalueringer og utviklingsarbeid som er gjennomført, er:

- Kvinner og arbeid. Utfordringer for kvinner med innvandrerbakgrunn (IMDi-rapport 3-2007)
- Fakta om innvandrerbefolkningen i 12 kommuner (IMDi-rapport 5A-L-2007)
- Fastleger og tolketjenester (IMDi rapport 6-2007)
- Integreringsbarometeret 2006 Om befolkningens holdninger til integrerings- og mangfoldsspørsmål (IMDi-rapport 7-2007)
- Statsborgerseremoni for nye norske statsborgere. En veileder til bruk for Fylkesmannen (IMDi-rapport 8-2007)
- Integreringskart 2007 Arbeidsinnvandring – en kunnskapsstatus (IMDi-rapport 9-2007)
- Hvem stemmer og hvorfor? Om ulike etniske gruppers valgdeltakelse. (IMDi-rapport 11-2007)

- Vi blir ... Om arbeidsinnvandring fra Polen og Baltikum (IMDi-rapport 1-2008)
- Rekruttering av innvandrere og arbeid med mangfold i 26 heleide statlige virksomheter i 2007 (IMDi rapport 3-2008)
- Fra sosialhjelp til arbeid Resultater fra 25 Ny sjanse-prosjekter (IMDi rapport 4-2008)
- Arbeidsrettet bosetting av flyktninger
- Ikke-vestlige innvandreres forhold til arbeidsmarkedet, utdanning og velferdsordninger i ulike livsfaser (SSB rapport 2008/26)
- Inkludering av etniske minoriteter i frivillige organisasjoner og fotballag for barn og ungdom i Oslo
- Integreringskart 2008 – kunnskapsstatus om forebygging av tvangsekteskap (IMDi-rapport 6-2008)
- Bruk av tolk i barnevernet (IMDi-rapport 5-2008)

Evalueringer, prosjekter og utviklingsarbeid som er under arbeid:

- Evaluering av bruken av SPRÅK 4 i språkkartleggingen av fireåringer på helsestasjon
- Evaluering av kursvirksomheten i etablerer-virksomhet for innvandrere
- Rettsvesenet og tolketjenester
- Gjennomgang i utvalgte kommuner av kostnader og inntekter når det gjelder tilskuddsordningen til norskopplæring av voksne innvandrere
- Brukernes erfaring med deltakelse i introduksjonsordningen
- Utvikling av effektiv saksflyt for bosetting av flyktninger
- Monitor for flyktningers sekundærflytting
- Pilotprosjekt med utvikling av modeller for mentorordning for kvinner med innvandrerbakgrunn som vil ut i arbeidslivet
- Sysselsettingssituasjonen blant førstegenerasjons innvandrerkvinner i 2006
- Relasjonene mellom utdanning, yrke og innvandringsbakgrunn
- Fra studier til arbeid for ingeniørstudenter med minoritetsbakgrunn
- Konsekvenser av arbeidsinnvandring for tjenestetilbudet i kommuner
- «Analyse av landgrupper fordelt på kommuner»
- Krafftak for inkludering. Utvikling av næringslivsdrivet modell for kvalifisering, integrering og inkludering av innvandrere i arbeidslivet
- Utvikling av veileder for brukerundersøkelser i offentlig sektor
- Integreringsbarometer 2008
- Flere prosjekter i Groruddalen som del av områdesatsingen i Groruddalen

Budsjettforslag for 2009

Det foreslås en bevilgning på 19 mill. kroner i 2009 til IMDi til kunnskapsutvikling på integrerings- og inkluderingsfeltet. Bevilgningen vil bli benyttet til pågående prosjekter, evalueringer, utviklingsarbeid, utvikling av dataverktøy, statistikkprosjekter og til formidling av kunnskap. Evalueringer, og nye prosjekter knyttet til handlingsplaner og satsinger prioriteres. I kunnskapsarbeidet skal det være et kjønnsperspektiv. Bevilgningen skal også gå til utdanningstilbud i introduksjonsordningen, se omtale i Handlingsplan for integrering og inkludering i del III.

Post 22 Faglig og pedagogisk utvikling i opplæring i norsk og samfunnskunnskap

Fra 2008/2009 dekkes utgifter over kap. 653, post 21.

Post 60 Integreringstilskudd, kan overføres Mål

Integreringstilskuddet skal medvirke til rask og god bosetting. Målet er at flyktningene skal kunne bosette seg i en kommune innen seks måneder etter at det er gitt ordinær oppholds- og/eller arbeidstillatelse, og at overføringsflyktninger blir bosatt innen seks måneder etter at det er gitt innreisestillatelse. Integreringstilskuddet skal dekke de gjennomsnittlige beregnede utgiftene kommunene har ved bosetting og integrering av flyktninger i bosettingsåret og de fire neste årene. Tilskuddet skal også medvirke til rask bosetting av eldre og funksjonshemmede flyktninger. Tilskuddet skal medvirke til at kommunene gjennomfører et planmessig og aktivt bosettings- og integreringsarbeid, slik at flyktningene snarest mulig får arbeid og blir i stand til å forsørge seg selv.

Tildelingskriterier

Integreringstilskudd

Kommunene får utbetalt integreringstilskudd ved bosetting av flyktninger og personer med opphold på humanitært grunnlag og ved familieinnvandring med flyktninger i fem år. For familieinnvandring med personer med opphold på humanitært grunnlag får kommunene integreringstilskudd for de tre første årene.

Det foreslås at integreringstilskuddet, i enkelte tilfeller og når særlige grunner taler for det, kan utbetales for personer som bosettes fra mottak selv om de ikke har oppholdstillatelse på grunnlag av søknad om asyl, er overføringsflyktninger eller har

innvilget kollektiv beskyttelse. En forutsetning for utbetalingen er at personen det gjelder bosettes etter avtale med kommunen.

Alle kommuner får tilskudd etter samme satsstruktur og nivå. Forskjellene mellom tilskudd til voksne og barn i år 1 skyldes at voksne omfattes av introduksjonsordningen.

Satser for integreringstilskuddet

Bosettingsår	Satser 2005	Satser 2006	Satser 2007	Satser 2008	Satser 2009
År 1	120 000 (voksne)	130 000 (voksne)	130 000 (voksne)	130 000 (voksne)	140 000 (voksne)
	100 000 (barn)	110 000 (barn)	110 000 (barn)	110 000 (barn)	120 000 (barn)
År 2	91 000	98 000	113 000	123 400 ¹	141 000
År 3	80 000	81 000	92 000	99 600 ¹	125 500
År 4	71 000	71 000	71 000	73 000	75 000
År 5	70 000	70 000	70 000	70 000	70 000
Sum	432 000 (voksne)	450 000 (voksne)	476 000 (voksne)	496 000 (voksne)	551 500 (voksne)
	412 000 (barn)	430 000 (barn)	456 000 (barn)	476 000 (barn)	531 500 (barn)

¹ I revidert nasjonalbudsjett 2008 ble satsene for integreringstilskudd År-2 og År-3 økt til henholdsvis 130 000 kroner og 112 000 kroner. Økningene hadde halvårseffekt og gjaldt fra 1. juli 2008.

Tilskudd ved bosetting av personer over 60 år og personer med alvorlige, kjente funksjonshemninger og atferdsvansker

Ved bosetting av flyktninger som har fylt 60 år ved bosettingen, får kommunen et ekstra engangstilskudd. Satsen for 2009 settes til 130 500 kroner. Også ved bosetting av flyktninger med alvorlige, kjente funksjonshemninger og atferdsvansker kan det på grunnlag av dokumenterte behov, gis ekstra tilskudd til kommunene. Ordningen har to deler og personer det søkes om tilskudd for kan utløse enten Tilskudd 1 eller Tilskudd 2. Satsen for Tilskudd 1 settes til 146 200 kroner (engangstilskudd). Satsen for Tilskudd 2 settes til inntil 730 800 kroner per år i inntil 5 år, dvs. i samme periode som det gis integreringstilskudd.

Det bosettingsstimulerende særtilskuddet for flyktninger med alvorlige funksjonshemninger og atferdsvansker trekkes ikke fra ved utmåling av tilskudd under toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester, jf. kap. 575, post 60.

Skoletilskudd

For å dekke den kommunale egenandelen i forbindelse med særskilt norskopplæring og morsmålsopplæring for barn som er omfattet av integreringstilskuddet, blir det også gitt tilskudd til språkopp- læring. Satsen for 2009 settes til 9 900 kroner.

Overføringsflyktninger

Regjeringen foreslår for 2009 å ta imot en kvote på 1200 overføringsflyktninger. Av disse brukes inntil 80 plasser til tiltak knyttet til gjenbosetting av flyktninger. Midlene står på post 650.01 IMDi drift (4 mill. kroner), og post 690.73 Gjenbosetting av flyktninger – støttetiltak, kan nyttes under post 651.60 (6,16 mill. kroner). Se egen omtale av postene.

Oppfølging og kontroll

Kommunene skal ikke legge fram særskilt regnskap for integreringstilskuddet. Gjennom den kartleggingen Beregningsutvalget gjør av de utgiftene kommunene har til bosetting og integrering av flyktninger, blir det kontrollert at det samlet sett er et rimelig samsvar mellom forbruk og nivå på tilskuddet for kommunesektoren, jf. kap. 651, post 70 Bosettingsordningen og integreringstilskudd, oppfølging.

Introduksjonsordningen er en rett og plikt for den enkelte. Deltakelsen i introduksjonsordningen og i opplæringen i norsk og samfunnskunnskap i kommunen skal registreres i Nasjonalt introduksjonsregister (NIR). NIR gir blant annet statistikk for overgang til arbeid eller utdanning ved avsluttet introduksjonsprogram, se rapportering under delmål 1.3 Rask overgang til arbeid eller utdanning etter gjennomført introduksjonsprogram.

Rapport for 2008

Integreringstilskuddet skal dekke de beregnende gjennomsnittlige utgiftene kommunene har i de første fem årene ved bosetting av flyktninger, og blir utbetalt uavhengig av de behovene hver enkelt flyktning måtte ha for oppfølging, tiltak og tilrettelegging i kommunen.

Beregningsutvalget kartlegger kommunenes utgifter til integrering og bosetting. Som integreringstiltak regnes sosialkontor-/sosialtjenester, introduksjonsprogram/introduksjonsstønad, barne- og ungdomsvernstjenester, innvandrers/flyktningkontortjenester, tolketjenester, omsorg for personer med rusproblemer, støttekontakt, bolig- /boligadministrasjonstjenester, sysselsettingstiltak, yrkeskvalifisering og arbeidstrening, integreringstiltak i grunnskolen, kultur- og ungdomstiltak, barnehager og utgifter til den kommu-

nale helsetjenesten samt felleskostnader knyttet til disse områdene.

Beregningsutvalgets kartlegging av kommunenes utgifter i 2007 forbundet med integreringstilskuddet viser en økning i utgiftene på 8,1 pst., hvorav utgifter til sosialhjelp har gått ned med 3,3 pst., utgifter til introduksjonsstønad har økt med 6,8 pst., og utgifter til integreringstiltak og administrasjon av disse har gått opp med 12 pst. I følge Beregningsutvalgets kartlegging dekket integreringstilskuddet i 2007 gjennomsnittlig 87,4 pst. av utgiftene kommunene har ved bosetting av flyktninger.

Bosetting

Regjeringens mål er at flyktninger skal bosettes innen 6 måneder etter at oppholdstillatelse er gitt.

Gjennomsnittlig ventetid for bosatte fra mottak, i mnd.

	pr. 31.12.2006	pr. 31.12.2007	pr. 31.07.2008
Fra vedtak til bosetting	7,9	4,8	5,4
Fra saksopprettelse til bosetting	22,5	22,8	27,2

Kilde: IMDi

Bosatte flyktninger i kommunene

Bosettingsår	2004	2005	2006	2007	pr. 31.07.2008
Tidligere asylsøkere	3 470	3 650	2 262	2 656	1 821
Overføringsflyktninger ¹	850	751	994	1 109	466
Familiegjenforente ²	850	427	1 212	954	554
Enslige mindreårige asylsøkere	330	194	229	223	86
Bosatte totalt	5 500	5 022	4 892	4 731	2 851

¹ Personer som har kommet til landet.

² Som kommunene får integreringstilskudd for. Søknad må være innlevert i integreringstilskuddsperioden til den en søker om familiegjenforening med.

Kilde: IMDi

Det kan gis to tilskudd ved bosetting av flyktninger med alvorlige, kjente funksjonshemninger og atferdsvansker. Formålet med tilskuddene er at personer med alvorlige, kjente funksjonshemninger og atferdsproblemer mv. skal bosettes raskere. Det har vært en økning i antall personer som omfattes av ordningen. I 2007 ble det utbetalt tilskudd for 76,6 mill. kroner.

Målet for bosetting av enslige mindreårige er at de skal være bosatt innen tre måneder etter at det er gitt oppholdstillatelse. Gjennomsnittlig ventetid

for bosatte enslige mindreårige var 4,4 måneder pr 31. juli 2008. På tilsvarende tidspunkt i 2007 var ventetiden på 3,3 måneder.

Målet er å bosette enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger så raskt som mulig og i gode omsorgstiltak. For å oppnå dette får kommunene statsrefusjon for utgifter til barneverntiltak for enslige mindreårige utover en egenandel kommunene må betale (jf. Barnevernloven § 9-4 og § 9-5). Ordningen ytes over Barne- og likestillingsdepartementets kapittel 854, post 65. Det ytes videre over

Barne- og likestillingsdepartementets kapittel 854, post 64 et særskilt tilskudd til kommunene ved bosetting (jf. Barnevernloven § 9-8). Tilskuddet skal gå til dekning av gjennomsnittlige utgifter i forbindelse med bosetting av enslige mindreårige. Målet med tilskuddet er å bidra til at de enslige mindreårige kan bosettes så raskt som mulig og med gode omsorgstilbud tilpasset lokale forhold. Tilskuddet er i 2008 på 110 970 kroner og settes til 115 850 kroner i 2009. Tilskuddet differensieres etter bosettingstidspunktet og utbetales fra og med måneden den enslige mindreårige blir bosatt.

Overføringsflyktninger

Midler som svarer til overføring av inntil 80 flyktninger, har i 2008 kunnet anvendes til tiltak som styrker arbeidet med å gi flyktninger beskyttelse og varig løsning. I 2008 anvendes midler tilsvarende 21,6 plasser til et kulturorienteringsprogram som gir overføringsflyktningene en innføring i norsk samfunnsforhold før de kommer til Norge. Programmet gir også norske kommuner informasjon om bakgrunnen til overføringsflyktningene de mottar. Det vises for øvrig til kap. 650, post 01 og kap. 690, post 73.

Budsjettforslag for 2009

Regjeringen foreslår en bevilgning på 3 455,84 mill. kroner, basert på at 9 220 (medregnet familiejenforente) personer innenfor personkretsen omfattet av integreringstilskuddet, vil bli bosatt i 2009. Dette beløpet inkluderer om lag 72 mill. kroner til særskilt norskopplæring og morsmålsopplæring for barn som er omfattet av integreringstilskuddet. Tilskudd ved funksjonshemninger og atferdsvansker utgjør 90 mill. kroner av bevilgningen. Bevilgningen innebærer en styrking av tilskuddsordningen med 125 mill. kroner. 50 mill. kroner er helårsvirkning av tiltak i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2008.

Post 62 Kommunale innvandreriltak

Mål

Målet med tilskuddsordningen er å styrke integreringsarbeidet i kommunene. Midlene skal brukes til følgende tiltak:

- Gratis kjernetid for alle 4- og 5-åringer i barnehager i områder med en høy andel minoritetspråklige barn.
- Språk 4. De 12 kommunene i landet med størst innvandrerbefolkning og Tromsø, kan søke om midler til språkkartlegging av alle fireåringer

ved helsestasjoner for å sikre bedre norskkunnskaper ved skolestart.

- Ny sjanse. Formålet med forsøksprosjektene er å prøve ut kvalifiseringsprogram etter samme modell som introduksjonsprogrammet for målgruppen innvandrere som har vært sosialhjelpsmottakere over flere år. Prosjektene har lagt og skal videre legge vekt på kvalifisering og formidling til ordinært arbeid.

Rapport for 2007 og 2008

Gratis kjernetid i barnehage

Det ble i 2008 bevilget 50 mill. kroner til Oslo kommune for at ordningen med gratis kjernetid i barnehage i områder med en høy andel innvandrere skulle utvides til alle fire- og femåringer i fire bydel i Groruddalen og i Søndre Nordstrand bydel.

Det ble også gitt 2,1 mill. kroner til Drammen kommune i 2007. Midlene ble brukt til tilbud med gratis kjernetid i en barnehage for minoritetsspråklige barn, til å utvikle en strategi for rekruttering av flere og yngre barn i språkopplærende tiltak, og til å lage en strategi for å kombinere barnehagetilbud med tilbud til mødrene om norskopplæring og andre tilbud som vil bidra til å gjøre dem til en resurs for egne barn.

Formålet med ordningen er, gjennom økt deltakelse i barnehage, å forberede barna på skolestart, å bidra til sosialiseringen generelt og å bedre norskkunnskapene for minoritetsspråklige barn. En viktig målsetting med forsøket er å sikre en målrettet oppfølging av de foresatte med minoritetsbakgrunn, slik at disse kan bidra til at barna kan følge ordinær undervisning på skolen. Tiltaket har også hatt som formål å øke forståelsen hos foreldrene for viktigheten av språk, så vel som deltakelse i sosiale aktiviteter. I tillegg til å kompensere for kommunens utgifter, er midlene brukt til rekruttering av barn hvor foresatte ikke har søkt om barnehageplass, og til systematisk språkstimulering i barnehagene. Det rapporteres om at innføringen av gratis kjernetid har ført til at antallet minoritetsspråklige i barnehagen har økt. Midlene har hatt en positiv effekt på språkmiljøet i barnehagene. De ansattes kompetanse i forhold til språkstimulering har økt, og språkstimuleringen har blitt med systematisk. Foreldrene er trukket sterkere med i utviklingen av barnas språkferdigheter. Midlene har også medvirket til tettere samarbeid mellom barnehage og andre tjenester.

Tilbud om gratis kjernetid skal sees i sammenheng med kommunens norskundervisning for foreldrene, og i særdeleshet mødre, gjennom egne motivasjons- og arbeidstiltak.

Språkkartlegging av førskolebarn på helsestasjoner

Regjeringen avsatte 10 mill. kroner i 2008 til en videreføring av forsøksordningen med systematisk kartlegging på helsestasjonene av alle fireåringers språkutvikling i 12 kommuner. Tiltaket skal medvirke til at barn med dårlige norskkunnskaper og/ eller dårlig språkutvikling kan fanges opp så tidlig som mulig, slik at de får bedre forutsetninger for å følge undervisningen på skolen og delta i sosiale aktiviteter på lik linje med andre barn. Midlene er brukt til å prøve ut språkkartleggingsverktøyet Språk 4 på alle barn ved fireårskontrollen på helsestasjon, og til å veilede foreldrene om hvordan de kan skape gode utviklingsmuligheter for barnets språk. De som ikke har tilstrekkelige norskferdigheter, skal kartlegges på morsmålet. Det er utviklet et opplæringsopplegg for helsepersonell ved fem universiteter og høyskoler rundt i landet, slik at de kan få et bedre grunnlag for å bruke verktøyet. Opplæringen skal også bidra til at helsepersonellet blir bedre til å veilede foreldrene og til å bidra til et godt tverrfaglig samarbeid i kommunen i oppfølgingen av barnet. Flere faglige ressurspersoner har arbeidet som veiledere i forhold til kommunene, og har bistått med råd og veiledning. utfordringene i arbeidet har særlig vært knyttet til kartlegging av flerspråklige barns morsmål og bruk av tolk, tverrkulturell kompetanse i møte med foreldre til flerspråklige barn og etablering av gode samarbeidsrutiner mellom helsestasjon, barnehager og ulike oppfølgningstjenester.

Språkkartleggingen hittil viser at ca. 28 pst. av de flerspråklige barna har behov for oppfølging, mens dette bare gjelder ca. 12 pst. av de norskspråklige. De flerspråklige barnas oppfølgingsbehov gjelder først og fremst støtte til norsk språk, ikke språkutvikling generelt. Det benyttes derfor i stor grad lavterskeltilbud som åpne barnehager, språkgrupper, mor- og barngrupper, les- og lekgrupper og lignende. I de tilfellene barna har barnehageplass, gir helsestasjon beskjed til barnehage om behov for spesiell oppfølging. Det satses også mye på informasjon til foreldre om betydning av språkutvikling og gode norskkunnskaper for barnas videre skolegang og sosial deltakelse, og hva foreldrene selv kan gjøre for å stimulere barnets språkutvikling.

Ordningen med Språk 4 evalueres av Oxford Research AS, og resultatene skal foreligge innen utløpet av 2008.

Ny sjanse

I 2008 ble 19 mill. kroner fordelt på 22 prosjekter. Disse er i hovedsak videreføring, og i kommuner som har etablert en felles lokalisering av trygd-, arbeids- og sosialkontor (NAV). Av tilskuddsmidlene ble 1 mill. kroner satt av til insentivordningen til kommunene som gjør at kommunene, etter søknad til IMDi, kan motta 10 000 kroner per deltaker som er kommet i arbeid, og som har stått i et arbeidsforhold i 6 måneder som et resultat av deltakelse i Ny sjanse. Hvis deltakerne fortsatt er i arbeid etter 12 måneder, kan kommunen motta nye 10 000 kroner.

En oppsummering av deltakere og prosjektvirkosomheten for perioden 2005 til 2007 foretatt av IMDi per desember 2007 (IMDi-rapport 4-2008 Fra sosialhjelp til arbeid), viser at 1 491 personer er vurdert i forhold til deltakelse i Ny sjanse. 901 personer begynte på programmet, og av disse har 453 gjennomført eller avbrutt programmet. 48 pst. av de som gikk ut av forsøket gikk til arbeid eller utdanning. 136 personer gikk til ordinær fulltidjobb. Prosjektene har en overvekt av kvinner som deltakere (57 pst.). Gjennomsnittsalderen på deltakerne ligger på 36 år. Over 80 pst. har flyktningbakgrunn. De største gruppene kommer fra Somalia, Irak, Iran og Afghanistan. Nesten halvparten av deltakerne er uten arbeidserfaring fra hjemlandet. 55 pst. av deltakerne har vært i Norge mellom 5 og 25 år uten å ha vært i lønnet arbeid. 55 pst. har mottatt sosialhjelp i mer enn fem år. Rapporteringsresultatene viser en deltakergruppe hvor mange har svake norskkunnskaper, sammensatte helseplager, store omsorgsforpliktelser og en generell lav forståelse av hvordan det norske samfunnet fungerer. De mest brukte tiltakene i Ny sjanse har vært norskopplæring, praksisplass, jobbsøkerkurs og samfunnsorienterende kurs.

Budsjettforslag for 2009

Regjeringen foreslår å bevilge 83,52 mill. kroner på posten for 2009.

- 50 mill. kroner benyttes til ordningen med gratis kjernetid i barnehager for alle 4- og 5-åringer i de fire bydelene i Groruddalen og i bydel Søndre Nordstrand i Oslo
- 10 mill. kroner til systematisk språkkartlegging av førskolebarn på helsestasjoner videreføres i 2009.
- 23,52 mill. kroner benyttes til videreføring av Ny sjanse. I videreføringen legges det opp til en dreining av forsøket til å særlig rettes inn mot utvalgte landgrupper blant ikke-vestlige innvandrere med særlig høy arbeidsledighet eller lav sysselsetting. Kvinner fra disse utvalgte landgruppene vil være en hovedmålgruppe.

Post 70 Bosettingsordningen og integreringstilskudd, oppfølging

Bevilgningen skal dekke to formål: Den ene delen av bevilgningen skal dekke utgifter i forbindelse med bosettingsordningen. Den andre delen skal gå til kartlegging av de gjennomsnittlige utgiftene kommunene har til bosetting og integrering i forhold til størrelsen på integreringstilskuddet og tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere, jf. kap. 651, post 60 Integreringstilskudd og kap 653, post 60 Tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere.

Budsjettforslag for 2009

Regjeringen foreslår en bevilgning på 3,45 mill. kroner for 2009, av disse 1,8 mill. kroner til den kartleggingen Beregningsutvalget gjør av kommunale utgifter til bosetting og integrering av flyktninger, og 1,65 mill. kroner til det samlede arbeidet KS gjør på flyktningfeltet.

Post 71 Tilskudd til innvandrersorganisasjoner og annen frivillig virksomhet

Tilskuddsordningen på post 71 er delt i 1) tilskudd til drift av lokale innvandrersorganisasjoner og frivillig virksomhet i lokalsamfunn, 2) tilskudd til drift av landsdekkende organisasjoner på innvandrersfeltet som arbeider landsomfattende og/eller med problemstillinger av nasjonal karakter, 3) tilskudd til frivillige organisasjoners holdningsskapende/forebyggende arbeid mot tvangsekteskap og 4) informasjons- og veiledningstiltak rettet mot innvandrere.

Frivillig virksomhet i lokalsamfunn som bidrar til deltakelse, dialog og samhandling

Ordningen er todelt og gjelder støtte til a) drift av lokale innvandrersorganisasjoner og b) frivillig virksomhet. Fylkeskommunene forvalter ordningen, og midler til disse har blitt fordelt ut fra antallet utenlandsfødte personer som er fast bosatt i fylket og som er født utenfor EØS-området, USA, Canada, Australia og New Zealand, samt deres barn. Tall fra Statistisk sentralbyrå per 1. januar foregående år ligger til grunn for beregningen av tilskuddet. 10 pst. av tilskuddsrammen tilfaller fylkeskommunen som administrasjonstilskudd. Fra og med 2009 vil også personer født innenfor EØS-området (bortsett fra Norden) telles med i beregningen. Lokale innvandrersorganisasjoner med

medlemmer født i EØS-området (bortsett fra Norden) vil da også kunne motta driftsstøtte.

På bakgrunn av en evaluering av ordningen i 2007, og innspill fra arbeidsgruppen som har sett på frivillige organisasjoners rolle i integrering og inkludering (jf. delmål 2.3), er tilskuddsordningen noe endret for 2009. Det skal fortsatt gis tilskudd til drift av lokale innvandrersorganisasjoner. Tilskuddet til frivillig virke i lokalsamfunn skal rette seg inn mot å skape møteplasser på tvers av etnisk og nasjonal opprinnelse og i samarbeid mellom ulike lokale aktører. Kvinner og ungdom er prioriterte målgrupper.

Mål

Formålet med driftstilskudd til lokale innvandrersorganisasjoner er å bidra til

- å styrke organiseringen av innvandrere lokalt
- å øke innvandreres tilgang til flere sosiale nettverk
- at innvandrere skal kunne fremme felles interesser overfor lokale myndigheter

Formålet med tilskuddet til frivillig virksomhet er

- å skape møteplasser i lokalsamfunn på tvers av etnisk og nasjonal opprinnelse.

Rapport for 2007 og 2008

I 2008 ble det fordelt 14,3 mill. kroner til fylkeskommunene som forvalter ordningen. Av dette gikk 1,4 mill. kroner til fylkeskommunene som administrasjonstilskudd.

I 2007 gikk 42 pst. av midlene til aktiviteter i regi av lokale innvandrersorganisasjoner, 29 pst. til drift av lokale innvandrersorganisasjoner, og 29 pst. til aktiviteter drevet av andre frivillige aktører.

1019 tiltak fikk støtte gjennom ordningen med tilskudd til frivillig virksomhet. De største tiltakskategorier var tiltak for nettverksbygging (16 pst.), tiltak for bevaring av nasjonal og kulturell egenart (16 pst.), samt kulturtiltak herunder feiring av nasjonale høytider (13 pst.). Noen aktiviteter retter seg også mot forebygging av kjønnslemlestelse og tvangsekteskap. Andre kategorier var informasjonstiltak, støtte til idrett, kurs- og opplæringsvirksomhet, leksehjelp og tiltak mot rasisme.

29 pst. av tiltakene var rettet mot barn og unge, 26 pst. mot kvinner med innvandrerbakgrunn og 9 pst. mot menn med innvandrerbakgrunn.

300 000 kroner ble satt av til kontakt mellom innvandrersorganisasjoner og myndighetene.

Av de 2 mill. kroner som ble avsatt til innsats for særlige utsatte innvandrergupper fikk Primærmedisinsk verksted (PMV) 1,5 mill. kroner til drift.

De resterende 500 000 kronene ble bl.a. benyttet for å styrke nettverk og sysselsettingsmuligheter for kvinner med innvandrerbakgrunn.

Landsdekkende organisasjoner

Mål

Målet med tilskuddsordningen til landsdekkende organisasjoner er å støtte organisasjoner som arbeider for å sikre at alle har samme muligheter, rettigheter og plikter når det gjelder å delta i samfunnet og ta i bruk egne ressurser.

Tilskuddsposten er delt i to, og støtte kan gis til organisasjoner som:

- bygger opp kompetanse om hva som fremmer inkludering og hva som hindrer like muligheter
- formidler erfaringer og kompetanse til lokale og nasjonale myndigheter, og den øvrige befolkningen

Støtten kan også gis til organisasjoner som:

- bidrar til å sikre rettighetene til asylsøkere i samfunnet
- bygger opp kunnskap om asylsøkeres behov, for å ivareta deres interesser i samfunnet

Hovedvekten av støtten vil bli gitt til organisasjoner som bygger opp kompetanse om hva som fremmer inkludering og som hindrer like muligheter, og som formidler erfaringer og kompetanse om dette til myndighetene og befolkningen for øvrig.

Støtte kan gis til organisasjoner som arbeider landsomfattende og/eller med problemstillinger av nasjonal karakter. Organisasjoner som kun arbeider lokalt, og som primært tilrettelegger for kontakt og dialog mellom personer med innvandrerbakgrunn og den øvrige befolkningen, kan søke støtte om drift av lokale innvandrerorganisasjoner og frivillig virksomhet i lokalsamfunn gjennom fylkeskommunen.

Rapport for 2008

Ti organisasjoner fikk tildelt totalt 13,9 mill. kroner over post 71 i 2008: Afrikan Youth in Norway (AYIN), Antirasistisk Senter (ARS), Innvandrernes Landsorganisasjon (INLO), Kristent Interkulturelt Arbeid (KIA), MiRA Ressurssenter for innvandrere og flyktningkvinner, Norsk Organisasjon for Asylsøkere (NOAS), Organisasjonen Mot Offentlig Diskriminering (OMOD), Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF), SOS Rasisme og Human Rights Service (HRS). Organisasjonene deltar i den offentlige debatten og bidrar til at ulike stemmer blir hørt.

Organisasjonene har ulike målgrupper og ulike mål for sin virksomhet. Organisasjonene fungerer både som talerør for asylsøkere, flyktninger og personer med innvandrerbakgrunn, og som samarbeidsparter for myndighetene. Flere av dem har opparbeidet seg betydelig kompetanse innen sitt felt og benyttes som rådgivere av det offentlige. Det arrangeres årlige møter med organisasjonene for å ta opp aktuelle spørsmål innenfor integrerings- og inkluderingsfeltet.

Frivillige organisasjoners holdningskapende/forebyggende arbeid mot tvangsekteskap

Mål

For å styrke det frivillige arbeidet mot tvangsekteskap, ble det i 2008 etablert en ny ordning i regi av IMDi hvor frivillige organisasjoner kan utføre oppdrag og søke om støtte, jf. tiltak 17 i Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008-2011).

Målet for ordningen er å mobilisere frivillige til å forebygge tvangsekteskap gjennom å motarbeide undertrykkende holdninger og praksis i aktuelle miljøer, og dermed styrke de unges muligheter til å ta selvstendige valg.

Det gis støtte til holdningskapende og forebyggende arbeid, herunder informasjonstiltak, nettverksbygging og andre former for dialog og kontakt rettet mot unge med innvandrerbakgrunn og deres foreldre. Det forutsettes en helhetlig vurdering slik at det blir en sammenhengende tiltakskjede mot tvangsekteskap. Støtte til akutt hjelp, kriseberedskap og informasjonstelefon og lignende, jf. tiltak 29 i Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008-2011), gis over egen ordning som forvaltes av Barne- og likestillingsdepartementet.

Målgruppen for tilskudd vil primært være eksisterende nasjonale og andre frivillige organisasjoner med kompetanse og nettverk i aktuelle miljøer. Det er viktig at erfaringer, perspektiv og nettverk kvinner og ungdom med innvandrerbakgrunn har, brukes i arbeidet mot tvangsekteskap.

Prosjekter og tiltak hvor flere aktører samarbeider for å få til en helhetlig satsing, styrking av tiltakskjeden, og organisasjoner som kan utføre oppdrag, vil bli prioritert. Det er ønskelig at organisasjonene samarbeider med det offentlige hjelpeapparatet.

Støtte kan gis til aktiviteter knyttet til prosjekter og tiltak, og nødvendig administrasjon av disse, men ikke til generell drift av organisasjonene. Det er en forutsetning for støtte at organisasjonene bidrar med egenfinansiering. Bevilgningen dekker kunnskaps- og erfaringsformidling og forvaltning av ordningen i regi av IMDi. Tilskuddordningen skal evalueres etter 2 år.

Rapport for 2008

Per 31. august 2008 var det fordelt 7,3 mill. kroner i støtte til prosjekter i regi av 12 frivillige organisasjoner: INLO/Det Felles Innvandrerråd i Hordaland, Den irakiske kurdiske asylsøker- og flyktningsorganisasjonen i Norge (IKAF), Kvinneutvalget i Det norske rådet for kurdernes rettigheter (RKR), Internasjonalt Hus/ Rogalandsprosjektet mot tvangsekteskap, Minhaj Konfliktråd, MiRA Ressurssenter for innvandrere og flyktningkvinner, Organisasjonen Mot Offentlig Diskriminering (OMOD), Primærmedisinsk Verksted (PMV), Selvstendig Demokratisk Kurdisk kvinneforening (SDKK), Skeiv Verden, Utrop og Norske kvinners sanitetsforening.

Det er gitt støtte til informasjonsmateriell og filmer til ungdom og foreldre, og til mer omfattende og sammensatte prosjekter med nettverksgrupper, seminarer, temakvelder, kurs, dramagrupper og empowermentkurs. Prosjektene retter seg mot forskjellige nasjonalitetsgrupper, med hovedvekt på kurdere og pakistanere. Resterende midler på posten skal fordeles av IMDi gjennom oppdrag i 3. kvartal 2008.

Informasjon og veiledningstiltak rettet mot innvandrere

Mål

Innvandrere skal få informasjon som er tilpasset deres behov. Særlig nyankomne har behov for kunnskap om og innføring i det norske samfunnet. Mange vil også ha behov for veiledning for å styrke deltakelsen i lokalsamfunnet. I 2008 satte Regjeringen av midler for å prøve ut en ordning hvor frivillige organisasjoner kunne gi målrettet informasjon og veiledning til innvandrere. Denne tilskuddsordningen fortsetter også i 2009. Formålet er å utvikle nettverk og styrke deltakelsen i lokalsamfunnet, samt å bistå i formidling av kunnskap om rettigheter og plikter, og om lover og regelverk i det norske samfunnet. Målgruppen vil i hovedsak være personer som ikke omfattes av introduksjonsordningen, herunder arbeidsinnvandrere og deres familiemedlemmer, og andre familiegjenforente. Ordningen forvaltes av IMDi.

Rapport for 2008

Tre organisasjoner har fått tildelt til sammen 2,3 mill. kroner på den nye forsøksordningen i 2008. Norges Røde Kors fikk støtte til et utviklingsprosjekt om samfunnsguider, Tømrer- og byggfagforeningen (i samarbeid med IOM) fikk støtte til pro-

sjektet «Empowering Polish Construction Workers», og den katolske kirkes hjelpeorganisasjon Caritas Norge fikk støtte til et integreringsprosjekt.

Budsjettforslag for 2009

Regjeringen foreslår en bevilgning på 45,725 mill. kroner på posten for 2009. Av dette er 14 mill. kroner satt av til landsdekkende organisasjoner på innvandrerfeltet, 0,3 mill. kroner er satt av til kontakt mellom innvandrerorganisasjoner og myndighetene, og 15,6 mill. kroner til lokale innvandrerorganisasjoner og annen frivillig virksomhet i lokalsamfunn, hvorav 1,25 mill. kroner skal avsettes til organisasjoner og aktivitet i Groruddalen og Søndre Nordstrand. På posten settes det også av 2 mill. kroner til innsats for særlige utsatte innvandrergrupper i henhold til tiltaksplan mot fattigdom. Det avsettes 10 mill. kroner til frivillige organisasjoners forebyggende og holdningskapende arbeid mot tvangsekteskap, og det settes av 3,825 mill. kroner til informasjonstiltak rettet mot innvandrere.

Post 72 Statsautorisasjonsordningen for tolker m.m.

Formålet med bevilgningen er å finansiere statens autorisasjonsordning for tolker. Tilgang på godt kvalifiserte tolker er avgjørende for å sikre at fagpersoner og offentlige tjenestepersoner skal kunne informere, rettlede og høre partene på tross av språkbarrierer, slik at innvandrere får et tilnærmet samme tilbud som den øvrige befolkningen. Tilgangen på kvalifiserte tolker er i dag for lavt i forhold til behovet, og det er behov for å styrke autorisasjonsordningen med flere språk. Per 31. juli 2008 har 161 tolker i 60 språk fått bevilgning som statsautorisert tolk. 61,5 pst. er kvinner. Autorisasjonsprøven er svært krevende, og 80 pst. av kandidatene stryker. Opprettelsen av et permanent utdanningstilbudet i tolking forventes å bidra til å senke strykeprosenten.

Oppfølging av Nordisk språkkonvensjon

Formålet med bevilgningen er å følge opp Norges forpliktelser i forhold til Nordisk språkkonvensjon. Oppfølgingsarbeidet er i det daglige delegert til Norsk-finsk informasjons- og språksenter som rapporterer til IMDi. Språksenteret er et kompetansesenter for tolking og oversettelse mellom norsk og finsk, og ligger i Finnmark fylkeskommune. Tolketjenestene er primært regionale, mens oversettelsestjenestene er landsdekkende. Senteret driver i tillegg informasjonsvirksomhet. IMDi bidrar med

å gjøre språkkonvensjonen kjent, og følger opp det nordiske samarbeidet rundt konvensjonen, som ligger under Nordisk Råd.

Budsjettforslag for 2009

Det foreslås en bevilgning på 2,085 mill. kroner på posten i 2009. Bevilgningen skal gå til tolkeautori-

sasjonsordningen og til delvis dekning av Finnmark fylkeskommunes utgifter til driften av Norsk-finsk informasjons- og språksenter og senterets oppfølging av Norges forpliktelser i forhold til nordisk språkkonvensjon.

Kap. 3651 Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Integreringstilskudd for overføringsflyktninger, ODA-godkjente utgifter	69 450	64 585	70 220
02	Norskopplæring i mottak, ODA-godkjente utgifter	32 700	39 245	
	Sum kap. 3651	102 150	103 830	70 220

Post 01 Integreringstilskudd for overføringsflyktninger, ODA-godkjente utgifter

Visse utgifter knyttet til bosetting av overføringsflyktninger i kommunene kan i henhold til OECD/DACs statistikkdirektiv godkjennes som offisiell utviklingshjelp. Det foreslås at 70,22 mill. kroner av utgiftene blir rapportert inn som utviklingshjelp.

I den forbindelse inntektsføres tilsvarende beløp på kap. 3651 post 01.

Post 02 Norskopplæring i mottak, ODA-godkjente utgifter

Det er opprettet nytt kapittel 3653 Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere, hvor posten nå er å finne som post 01 Norskopplæring i mottak, ODA godkjente utgifter.

Kap. 652 Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	4 819	5 300	5 600
	Sum kap. 652	4 819	5 300	5 600

Overført fra 2007 til 2008:
Post 01: 247 000 kroner

Mål

Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene (KIM) skal være et rådgivende organ overfor myndighetene og tilrettelegge for dialog mellom personer med bakgrunn i innvandrerorganisasjoner fra ulike regioner i landet, offentlig forvaltning, KS og de politiske partiene på Stortinget. Det kan ta opp til drøfting alle prinsipi-

elle sider ved norsk politikk som angår innvandrere og deres etterkommere. KIM skal selv ta initiativ til å sette fokus på saker som innvandrerbefolkningen i Norge er opptatt av, og det er ønskelig at KIM deltar aktivt i samfunnsdebatten om de spørsmålene utvalget arbeider med.

Utvalget skal være en kompetent høringsinstans for myndighetene og skal sette minoriteters saker på den politiske og offentlige dagsordenen. KIM skal følge opp utviklingen av innvandrerorganisasjoner i regionene gjennom nasjonale og regionale konferanser, og regionalt arbeid.

KIM ble opprettet i 1984. Medlemmene oppnevnes av Regjeringen for en periode som samsvarer med stortingsvalgene. I 2006 ble det oppnevnt et nytt Kontaktutvalg mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene for perioden 2006-2009.

KIM består av to fora: et innvandrerforum og et kontaktutvalg. Innvandrerforumet består av utvalgsleder og 17 representanter med innvandrerbakgrunn som er foreslått av organisasjoner over hele landet. Kontaktutvalget består av leder, alle medlemmene i Innvandrerforum, representanter for åtte departementer og to direktorater, KS og de politiske partiene på Stortinget. Innvandrerforumet avgir høringsuttalelser og fremmer synspunkter i den offentlige debatten. Kontaktutvalget er forum for dialog og kontakt mellom representanter for befolkningen med innvandrerbakgrunn, myndighetene og politiske partier. Det skal avholdes møter i begge foraene fire ganger i året.

Rapport

Minoritetsbarn og skoleverket, arbeid mot diskriminering, inkludering av innvandrere i arbeidslivet, sikkerhetsdebatt og inkludering har vært hovedsaker på KIM-møtene i 2007. I tillegg har KIM hatt flere møter med politikere, departementer og direktorater, samt deltatt i referansegrupper og utvalg og holdt flere foredrag/innlegg. KIM har også vedtatt en mediastrategi og jobbet aktivt for å profilere utvalget utad, blant annet ved å utvikle internett siden www.kim.no.

Innvandrerforum har avgitt en rekke høringsuttalelser til myndighetene. Mye av det regionale

arbeidet var i 2007 knyttet til KIMs landskonferanse for å øke politisk deltakelse blant minoritetene. De regionale samlingene var flere enn noen gang tidligere. KIM hadde skole, oppvekst og mangfold som tema på sin årlige landskonferanse i mai 2008.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet foretar en gjennomgang av KIMs nåværende organisering og mandat med tanke på å styrke og målrette KIM.

Strategier og utfordringer for 2009

KIM vedtar selv sine satsingsområder for hver utvalgsperiode. KIM har fem satsingsområder i perioden 2006 – 2009: 1) inkluderende arbeidsliv, 2) oppvekstvilkår for barn og unge, 3) deltakelse og mobilisering, 4) helse og levekår og 5) arbeid med sentrale lovverk. Satsingsområdene angir hvilke saker KIM vil prioritere i utvalgsperioden, men utvalget vil også rette oppmerksomheten mot andre saker ved behov.

I 2009 vil nominasjonsprosessen i tilknytning til oppnevning av innvandrerrepresentanter til et nytt utvalg være en viktig oppgave for KIM.

Budsjettforslag for 2009

Post 01 Driftsutgifter

KIM hadde ifølge Statens sentrale tjenestemannsregister, en bemanning pr. 1. mars 2008 tilsvarende 5 årsverk.

Det foreslås en bevilgning på 5,6 mill. kroner til drift av KIM i 2009.

Kap. 653 Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
21	Spesielle driftsutgifter, opplæring i norsk og samfunnskunnskap, <i>kan overføres</i>			15 680
60	Tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere			1 527 460
70	Norskprøver for voksne innvandrere			14 000
	Sum kap. 653			1 557 140

Dette kapitlet er nytt. Det viser de samlede utgiftene til norskopplæring for voksne innvandrere. En slik samlet fremstilling gjør budsjetteringen mer oversiktlig og ryddig. Bevilgningene til til-

takene var i St.prp. 1 (2007-2008) å finne under kap. 651 post 21, kap. 651 post 22 og kap. 651 post 61. Dette tilsvarer nå kap. 653 post 70, kap. 653. post 21 og kap. 653 post 60.

Post 21 Spesielle driftsutgifter – opplæring i norsk og samfunnskunnskap, kan overføres

Utgifter til faglig og pedagogisk utviklingsarbeid i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere ble i 2008 dekket under kap. 651, post 22.

Mål

Opplæringen i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere skal ha en høy kvalitet og det krever et systematisk, langsiktig og målrettet utviklingsarbeid.

Bevilgningen skal nyttes til å utvikle kompetanse, metoder, lærebøker og andre læringsressurser for den obligatoriske opplæringen i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere.

Oppfølging og kontroll

Vox er pålagt å rapportere til Arbeids- og inkluderingsdepartementet om utviklingen og det vil bli gjennomført møter på bakgrunn av disse rapportene.

Rapport for 2007 og 2008

I 2007 ble det benyttet 9,3 mill. kroner og i 2008 14,3 mill. kroner til faglig og pedagogisk utviklingsarbeid. Midlene ble stilt til rådighet for Vox, IMDi og fylkesmennene. Disse midlene dekker lønnsutgifter til ansatte i Vox som arbeider med faglige og pedagogiske utviklingsoppgaver. Vox har fått et delegert ansvar for å ivareta det faglige og pedagogiske utviklingsarbeidet rettet mot opplæringen i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere. Det er et nært samarbeid mellom Vox og IMDi.

I 2007 ble det etablert to faglige nettverk som skal bidra med råd og innspill i utviklingsarbeidet. Metodeveiledning for lærere er utarbeidet. Det ble gjennomført temamøter i alle regioner. En har også arbeidet for å utvikle nye modeller for gjennomføring av opplæring i samfunnskunnskap, og bruk av videokonferanse er prøvd ut i noen kommuner. Videokonferansene har blitt positivt evaluert av lærere og deltakere. Det er oversatt lærebøker i samfunnsfag til urdu, filipino, fransk og spansk.

I 2008 blir det gjennomført etterutdanningskurs for lærere over hele landet. Det blir også utviklet en database med oversikt over kurstilbud i 50 timer samfunnskunnskap på et språk deltakeren forstår og tospråklige lærere som kan undervise i faget.

Budsjettforslag for 2009

Det er foreslått bevilget 15,68 mill. kroner for 2009 som skal dekke utgifter til lønn for ansatte ved Vox, kurs for lærere, utvikling av lærebøker og eventuelle andre tiltak som kan bidra til å utvikle kvaliteten på opplæringen. Bevilgningen inkluderer 750 000 kroner til tiltak nr. 18 «Bevisstgjøring av nyankomne innvandrere om kjønnslemlestelse og konsekvensene» i Handlingsplanen mot kjønnslemlestelse som er omdisponert fra kap. 840, post 21.

Post 60 Tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere

I statsbudsjettet for 2008 var denne bevilgningen under kap. 651, post 61.

Fram til 1. september 2005 var tilskuddsordning for norskopplæring aktivitetsbasert med tilskudd per undervisningstime og per deltaker per time. Ettersom tilskuddet ble gitt per gjennomført opplærings- og deltakertime, og uavhengig av hvor effektiv opplæringen var, ga tilskuddsordningen kommunene svake incentiver til å utvikle opplæringsmetoder som sikrer et kvalitativt godt tilbud og stimulerer til god faglig progresjon. Rapporter og evalueringer viste at denne tilskuddsordningen ikke stimulerte til gjennomstrømning og god måloppnåelse.

Fra 1. september 2005 er det etablert en per capitabasert tilskuddordning som gjelder de som omfattes av rett og plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap etter introduksjonsloven, jf. St.prp. nr. 65 (2004–2005). De som har rett og plikt eller rett til opplæring i norsk og samfunnskunnskap etter introduksjonsloven og som får oppholds- eller arbeidstillatelse etter 1. september 2005 omfattes av den nye ordningen. Den nye tilskuddsordningen består av et per capitatilskudd, et resultatstilskudd og et skjønnstilskudd. I statsbudsjettet for 2009 er det foreslått å fjerne skjønnstilskuddet og opprette et grunntilskudd som en permanent ordning.

Tilskuddet har to satser, en for personer fra Afrika, Asia, Oseania (eksklusiv Australia og New Zealand), Øst-Europa, Sør-Amerika og Mellom-Amerika og en lavere sats for personer fra Vest-Europa, Nord Amerika, Australia og New Zealand. Begrunnelsen for å ha to satser er at de som har morsmål som ligger nær norsk eller et annet «vestlig» språk, behersker det latinske alfabetet og lærer norsk raskere enn andre. Generelt vil dette gjelde de som kommer fra vestlige land. Ved fastsetting av satsenes størrelse er det tatt utgangspunkt i antatt behov for opplæring basert på foreliggende erfaringer og data.

De som har fått oppholds- eller arbeidstillatelse før 1. september 2005, vil kunne få norskopplæring etter en overgangsordning som er lik den tilskuddsordningen som gjaldt før 1. september 2005. Overgangsordningen vil vare i fem år regnet fra 1. september 2005. I tillegg ble en ordning med norskopplæring for asylsøkere i mottak gjeninnført fra 1. september 2007.

Per capitatilskuddet innebærer at kommunene skal motta tilskudd etter en enhetlig satsstruktur per person i målgruppen for opplæringen, som bor i kommunen, uavhengig av hvordan tilbudet organiseres. Kommunene må innenfor bestemmelsene i introduksjonsloven og forskriftene organisere all opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Kommunene skal legge til rette tilbudet ut fra behovene til den enkelte bruker og kommunens muligheter.

En del små og mellomstore kommuner har gitt tilbakemelding om at de har problemer med å etablere et forsvarlig tilbud innenfor de gitte økonomiske rammene, og at dette blir synlig etter hvert som overgangsordningen fases ut. Dette bekreftes av Rambøll Management sin evaluering av tilskuddsordningen. Årsaken til dette er at per capitatilskuddet ikke tar hensyn til at utgifter per deltaker er høyere i kommuner med få personer som utløser per capitatilskuddet enn i kommuner med mange personer som utløser tilskudd. Det framgår imidlertid av evalueringen at en omlegging til en mer resultatorientert ordning med objektive kriterier var nødvendig. I statsbudsjettet for 2008 ble tilskuddet styrket med 95 mill. kroner som en engangsbevilgning. Disse midlene ble nyttet til grunntilskudd for kommuner med mellom 4 og 150 personer i målgruppen for rett og plikt til opplæring per 15. januar 2008. Hver kommune i målgruppen fikk 370 000 kroner i basistilskudd i 2008, totalt 305 kommuner. Alle kommuner fikk i tillegg mulighet for å søke om skjønnstilskudd innenfor en ramme på totalt 12,15 mill. kroner. Kommunene

med tre eller færre personer i målgruppen for rett og plikt til opplæring, og som ikke har mulighet for å samarbeide med andre kommuner, vil bli prioritert ved tildeling av disse skjønnsmidlene. Samlet er det nyttet 125 mill. kroner til basistilskudd og skjønnstilskudd i 2008.

Mål

Målet med tilskuddordningen er å sikre at kommunene tilbyr opplæring til voksne innvandrere med rett og plikt eller rett til opplæring i norsk og samfunnskunnskap, slik at den enkelte lærer tilstrekkelig norsk til å fungere i yrkes- og samfunnslivet i løpet av de første fem årene i landet. Opplæringen skal starte så snart som mulig, og innen tre måneder etter at krav eller søknad om deltakelse blir fremsatt, og den skal holde god progresjon.

Tildelingskriterier

Per capitatilskudd

Kommunen vil motta et tilskudd per person i målgruppen for rett og plikt eller bare rett til opplæring som har fått oppholds- eller arbeidstillatelse etter 1. september 2005.

Tilskuddet fordeles over fem år. I 2008 fordeles tilskuddet slik at 81 pst. blir utbetalt i løpet av de tre første årene og 19 pst. i løpet av de to siste årene. Bakgrunnen for at tilskuddet fordeles over fem år, er at kommunene har plikt til å tilby opplæring i inntil fem år fra den enkelte har fått oppholds- eller arbeidstillatelse første gang. Tilbakemelding fra kommunene viser at den største delen av utgiftene har kommunene i løpet av de første to-tre årene. En større andel av tilskuddet til kommunene burde derfor kanaliseres til kommunene i løpet av de første tre årene. For 2009 er derfor prisjusteringen lagt til satsene for år 1, år 2 og år 3.

Satser for per capitatilskuddet

Tilskuddsår	2008		2009	
	Lav sats	Høy sats	Lav sats	Høy sats
År 1	7 350	19 700	8 600	23 000
År 2	11 700	31 400	12 300	32 800
År 3	10 650	28 550	10 900	29 300
År 4	3 500	9 390	3 500	9 400
År 5	3 500	9 390	3 500	9 400
Sum	36 700	98 430	38 800	103 900

Resultattilskudd

Formålet med dette tilskuddet er å rette oppmerksomheten mot resultater og gjennomstrømning i opplæringen. Tilskuddet omfatter innvandrere som er omfattet av rett og plikt eller bare rett til opplæring i norsk og samfunnskunnskap. I 2009 vil tilskuddet være på 5 300 kroner per beståtte muntlig og skriftlig del av Norskprøve 2 og 3. Det innebærer at resultattilskuddet vil kunne variere fra 5 300 til 21 200 kroner per person, avhengig av hvor mange prøver den enkelte går opp til og består.

Grunntilskudd

For å bedre de økonomiske rammevilkårene for de små og mellomstore kommunene foreslår Regjeringen å etablere et grunntilskudd for kommuner med 150 personer eller færre i personkretsen for rett og plikt eller rett til opplæring i norsk og samfunnskunnskap etter introduksjonsloven. Tilskuddet foreslås utbetalt i to satser, høy sats til de kommunene som har mellom 4 og 150 personer i personkretsen og lav sats til de som har mellom 1 og 3 personer i personkretsen. Høy sats vil utgjøre om lag 390 000 kroner og lav sats om lag 150 000 kroner i grunntilskudd. Antall personer i personkretsen registrert i NIR per 15. januar 2009 vil ligge til grunn for endelig fastsetting av satsene og utbetaling til kommunene. Tilskuddet vil også gjøre det lettere for kommuner som ikke tidligere har bosatt flyktninger å etablere opplæring i norsk.

Det er et mål at grunntilskuddet skal stimulere til mer interkommunalt samarbeid. Det forutsettes derfor at kommuner som allerede har inngått et interkommunalt samarbeid om opplæringen viderefører dette. Departementet vil oppfordre til at kommuner som ikke har inngått et interkommunalt samarbeid om denne opplæringen, vurderer om dette kan være hensiktsmessig for å kunne utnytte felles ressurser på en bedre måte og gi tilbud om opplæring av bedre kvalitet.

Skjønnstilskudd

Formålet med skjønnstilskuddet har vært å bidra til at det blir tilbudt opplæring i norsk og samfunnskunnskap i kommuner med få deltakere som ikke kan oppfylle sin plikt til å gi en god opplæring gjennom interkommunalt samarbeid og innenfor kommunenes økonomiske rammer.

I evalueringen har de minste kommunene gitt uttrykk for at det er behov for et skjønnstilskudd. Samtidig gir kommunene uttrykk for at skjønnstilskuddet er lite forutsigbart og vanskelig å forholde

seg til som inntekt. De må søke hvert år og er ikke garantert å få tilskudd hvert år. På dette grunnlaget foreslås det å fjerne skjønnstilskuddet og at det i stedet innføres et grunntilskudd for alle kommuner med 150 eller færre i personkretsen for rett og plikt/rett til opplæring etter introduksjonsloven.

Overgangsordningen

Overgangsordningen er en videreføring av tilskuddordningen som gjaldt før 1. september 2005, og det innebærer at det vil bli utbetalt tilskudd per undervisningstime og per deltaker per time. Antall undervisningstimer og deltakertimer det skal gis tilskudd for, fastsettes av fylkesmannen.

Deltakere som har en utdanning fra før som tilsvarer norsk grunnskole kan få inntil 850 timer opplæring og deltakere som har liten eller ingen utdanning fra før, kan få inntil 3000 timer opplæring. Overgangsordningen vil omfatte alle over 16 år som har fått oppholds- eller arbeidstillatelse før 1. september 2005, og som ikke har tatt ut de timene de trenger for å lære norsk innenfor de nevnte rammene. Overgangsordningen opphører 1. september 2010.

I overgangsordningen er tilskuddet per undervisningstime 437 kroner og tilskudd per deltaker per time er 26 kroner.

Norskopplæring for asylsøkere i mottak

Norskopplæring for asylsøkere i mottak ble gjeninnført fra 1. september 2007.

Norskopplæringen omfatter asylsøkere i ordinære mottak, som er over 16 år og som ikke har fått endelig vedtak. Asylsøkere som oppholder seg lenge i transittmottak fordi de har store helseproblemer, kan få norskopplæring. Asylsøkere kan få inntil 250 timer opplæring. Opplæringen avsluttes når den enkelte har fått 250 timer opplæring eller når de får avslag uten oppsettende virkning. Asylsøkere som får positivt vedtak, har rett til opplæring i norsk og samfunnskunnskap etter introduksjonsloven.

Kommunene får tilskudd per person som omfattes av norskopplæring for asylsøkere. Tilskuddet for den enkelte utbetales i sin helhet det året asylsøkeren kommer til et ordinært mottak. Asylsøkere mellom 16 til 18 år får norskopplæring etter overgangsordningen, jf. omtalen av overgangsordningen ovenfor.

Tilskuddet til norskopplæring for asylsøkere i mottak er 16 200 kroner per person som trer inn målgruppa i 2009.

Oppfølging og kontroll

Fra 1. januar 2008 har Arbeids- og inkluderingsdepartementet overført ansvaret for å forvalte tilskuddsordningen for norskopplæring til IMDi. Fylkesmennene har ansvar for tilskuddforvaltningen på regionalt nivå.

Kommunene skal ikke legge fram særskilt regnskap for den per capitabaserte ordningen. Gjennom Beregningsutvalgets kartlegging vil en få oversikt over om det er et rimelig samsvar mellom kommunesektorens utgifter til opplæring i norsk og samfunnskunnskap og statstilskuddet. Gjennomført norskopplæring for den enkelte som omfattes av rett og/eller plikt til opplæring blir registrert i NIR. Norskopplæring for asylsøkere vil også bli registrert i NIR. Deltakere, timer og grupper i overgangsordningen blir registrert i Grunnskolens informasjonssystem (GSI).

Rapport for 2007 og 2008

Norsk med samfunnskunnskap for innvandrere 2006 og 2007

Opplæring	2006	2007
Deltakere	21 982	22 823
Av disse deltakere i asylmottak	518	1 464

Kilde: GSI/SSB

Tabellen viser totalt antall deltakere i norskopplæringen per 1. oktober 2007, det vil si både dem som omfattes av rett og/eller plikt til opplæring og dem som ikke er omfattet og som får norskopplæring innenfor overgangsordningen. Deltakere fra asylmottak omfatter både de som har fått vedtak om opphold og som får opplæring etter introduksjonsloven og asylsøkere som kan få inntil 250 timer norskopplæring.

Deltakere i per capitaordningen per 31. desember 2007

	Sum	Kvinner	Menn
Deltakere med rett eller rett og plikt til opplæring	13 183	8 305	4 878
Deltakere med bare plikt til opplæring	725	326	399
Totalt antall deltakere	13 908	8 631	5 277

Kilde: NIR/IMDi

Høsten 2007 var andelen deltakere som er omfattet av rett og/eller plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap etter introduksjonsloven noe høyere enn dem som er omfattet av overgangsordningen. Deltakere som omfattes av rett og plikt til opplæring, er mellom 16 og 55 år og har fått asyl, har fått innreisestillatelse som overføringsflyktning eller oppholds- eller arbeidstillatelse på humanitært grunnlag, familiemedlemmer til de nevnte gruppene samt familiemedlemmer til norske og nordiske borgere. Deltakere med rett til opplæring tilhører en av disse gruppene og er mellom 55 og 67 år. Deltakere med plikt til opplæring, uten rett til gratis opplæring, er arbeidsinnvandrere fra land utenfor EØS-/EFTA-området og deres familiemedlemmer over 16 år. Per 31. desember 2007 var det registrert 20 353 personer i NIR med rett/ rett og plikt til opplæring, og 65 pst. av dem deltok i opplæring på samme tidspunkt. Det var 5 895 som var registrert med plikt, uten rett til gratis opplæring per 31. desember 2007 og 12 pst. av dem deltok i opplæring per 31. desember 2007.

Fra 1. september 2007 ble norskopplæring for asylsøkere gjeninnført. Ordningen omfatter alle

asylsøkere over 16 år og som bodde i asylmottak på gjeninnføringstidspunktet i tillegg til de som kom etter 1. september 2007. Asylsøkere kan få inntil 250 timer norskopplæring.

Rapportering basert på NIR og stikkprøver i enkelte kommuner viser at mellom 60 og 80 pst. deltar i opplæringen. Det settes nå inn tiltak for å heve kvaliteten på rapporteringen i NIR og for å øke andelen asylsøkere som deltar i undervisningen.

Budsjettforslag for 2009

For 2009 foreslår Regjeringen en bevilgning på 1 527,46 mill. kroner. Av dette vil 135 mill. kroner bli benyttet til et grunntilskudd for kommuner som har mellom 1 og 150 personer i målgruppa for rett og eller plikt til opplæring.

Post 70 Norskprøver for voksne innvandrere

Utgifter til gjennomføring av norskprøvene ble i 2007/2008 dekket over kap. 651, post 21.

Mål

I Læreplanen for norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere, som er en forskrift til introduksjonsloven, er det fastsatt at det skal være to avsluttende prøver i norsk, Norskprøve 2 og 3. Norskprøve 3 prøver norskferdigheter på et høyere nivå enn Norskprøve 2. Formålet med denne bevilgningen er å sikre en god og effektiv gjennomføring av prøvene.

Vox har fått ansvar for å ivareta prøvene og har inngått kontrakt med Studieforbundet Folkeuniversitetet/Universitetet i Bergen om gjennomføring av prøvene. Dette oppdraget vil bli lyst ut i 2009.

Rapport for 2007 og 2008

I 2007 ble det benyttet i alt 10,1 mill. kroner til norskprøvene. For 2008 er det avsatt 12,8 mill. kroner til gjennomføring av prøver. Hver norskprøve består av en muntlig og skriftlig del. Midlene i 2007 ble nyttet til å gjennomføre 14 074 delprøver og ca. 7000 var opp til prøve. Det gjennomføres prøver tre ganger i året: mars, juni og desember. I 2008 er det i mars og juni avlagt i alt 16034 delprøver og ca. 8000 har vært oppe til prøve.

Budsjettforslag for 2009

Det er forslått bevilget 14 mill. kroner som omfatter utgifter til å utvikle prøver, gjennomføre prøvene, sensur og tilbakemelding til opplæringsstedene om resultatene.

Kap. 3653 Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Norskopplæring i mottak, ODA-godkjente utgifter			103 580
	Sum kap. 3653			103 580

Post 01 Norskopplæring i mottak, ODA-godkjente utgifter

Det foreslås at 103,58 mill. kroner av utgiftene på kap. 653 post 60 blir rapportert inn som utviklings-

hjelp. Tilsvarende beløp inntektsføres på kap. 3653, post 01.

Pensjoner

Resultatområde 7 Pensjoner m.v.

Strategiske mål

Et forslag til utforming av ny alderspensjon har vært på høring våren 2008. Forslaget fulgte opp Stortingets brede pensjonsforlik fra mai 2005 og april 2007. Regjeringen arbeider videre med den konkrete utformingen av ny alderspensjon i folketrygden og tar sikte på å legge fram et lovforslag i løpet av 4. kvartal 2008.

Det nye pensjonssystemet skal bygge på følgende overordnede målsettinger:

Være økonomisk og sosialt bærekraftig

Et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem innebærer at pensjonssystemet over tid ikke medfører for stor økonomisk belastning for de yrkesaktive. Det er viktig at de yrkesaktive har både evne og vilje til å finansiere pensjonssystemet. Den enkelte må dessuten oppleve at han eller hun får igjen for innbetalingene, enten dette skjer gjennom skatt eller egne pensjonspremier. Det vil bidra til å sikre oppslutning om systemet. Et økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem er den beste garanti for å sikre pensjonene for framtidens pensjonister.

God motivasjon til arbeid

Et bærekraftig pensjonssystem forutsetter at det gir god motivasjon til arbeid. Dette er spesielt viktig i den situasjonen vi nå har med en økende andel eldre i forhold til yrkesaktive. Utformingen av pensjonssystemet påvirker arbeidstilbudet både i det enkelte år som yrkesaktiv og i forhold til valg av pensjonerings tidspunkt. Virkningen er størst de senere årene i yrkeskarrieren. I det enkelte år som yrkesaktiv er det særlig sammenhengen mellom arbeidsinntekt og pensjonsopptjening som kan ha betydning for arbeidstilbudet.

Stortingets pensjonsforlik innebærer at det skal være en tidligpensjonsordning for alle arbeidstakere fra 62 år. Mulighet for pensjonering fra 62 år

for alle er en stor velferdsreform. Det er viktig at denne økte valgmuligheten ikke går på bekostning av bærekraften i pensjonssystemet. En utforming av pensjonssystemet der det årlige pensjonsnivået også reflekterer forventet antall år som pensjonist bidrar til at den enkelte stilles overfor de reelle samfunnsøkonomiske kostnadene ved valg av pensjonerings tidspunkt.

Ha god fordelings- og likestillingsprofil

Pensjonssystemet skal ha en god fordelingsprofil. Personer med lave og midlere inntekter skal sikres en god pensjon i alderdommen. Pensjonen som andel av tidligere inntekt skal fortsatt være høyere for personer med lave og midlere inntekter enn for dem med de høyeste inntektene. Så lenge kvinner har lavere inntekter enn menn, vil dette innebærer en pensjonsmessig fordel for kvinner. Etter hvert som kvinners arbeids- og inntektsmønster nærmer seg mønsteret for menn, vil dette få mindre betydning. Det er også viktig at alle med pensjonsopptjening skal få noe igjen ut over minstepensjonen. I dag får mange yrkesaktive kvinner minstepensjon på linje med personer uten tidligere arbeidsinntekt.

Pensjonsopptjeningen må reflektere arbeidsinnsatsen gjennom livet. Likevel er det viktig at pensjonssystemet kompenserer for tapt arbeidsinntekt for personer som utfører viktige samfunnsoppgaver gjennom ulønnet omsorgsarbeid. Denne ordningen har til nå særlig kommet kvinner til gode.

Være enkelt og forståelig.

Pensjonssystemet skal være oversiktlig og pensjonsvilkårene klarest og enklest mulig. Enkelhet og forståelighet i pensjonssystemet er en forutsetning for å kunne fatte velbegrunnede beslutninger om pensjonerings tidspunkt og for egen sparing til pensjonsalderen.

Fremtidig målstruktur for pensjonssystemet

I utformingen av nytt pensjonssystem i folketrygden er ovennevnte mål sentrale elementer. Det nye systemet vil innebære omlegging av dagens stønadsordninger. En helhetlig målstruktur basert på det nye systemet vil bli utarbeidet i henhold til dette.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Resultatområde 7 omfatter alderspensjon samt pensjon til gjenlevende ektefeller, tidligere familiepleiere og barn som har mistet en eller begge foreldre. I tillegg omfattes kontantytelser/tilskudd til visse lovregulerte pensjonsordninger utenom folketrygden som helt eller delvis finansieres av staten. Dette gjelder krigspensjon, pensjonstrygden for sjømenn, avtalefestet pensjon med statstilskudd (AFP) og supplerende stønad til personer med kort botid i Norge.

Øvrige områder er stønad til visse helsetjenester i utlandet, utgifter for utenlandske pasienter som behandles i Norge både fra EØS-land og land vi har gjensidig avtale med samt utgifter til behandling i Norge av stønadsberettigede nordmenn bosatt i utlandet.

Stønadsområdene forvaltes av Arbeids- og velferdsetaten, bortsett fra kapittel 664 pensjonstrygden for sjømenn, som forvaltes av Pensjonstrygden for sjømenn.

Tilstandsvurdering, utviklingstrekk og utfordringer

Alderspensjoner utgjør den klart største utgiftsposten under dette resultatområdet. I dag går om lag 38 pst. av folketrygdens utgifter til alderspensjoner.

Utgiftene forventes å øke på sikt. Mens antallet alderspensjonister i dag svarer til 21 pst. av befolkningen i yrkesaktiv alder, viser framskrivninger at andelen kan øke til det dobbelte i 2050. I de siste ti årene har det vært en svak økning i antall alderspensjonister, etter noen år med svak nedgang. Befolkningsframskrivninger viser en moderat økning fram mot år 2010, og deretter en meget sterk økning.

I dag er det om lag 630 000 alderspensjonister i Norge. I 2050 vil det være dobbelt så mange nordmenn over 67 år. Denne utviklingen vil føre til en kraftig årlig vekst i folketrygdens utgifter til alderspensjon.

Andelen av befolkningen mellom 62 og 67 år som tar ut AFP, har ligget stabilt på mellom 18 og 19 pst. i årene etter 2000. Den demografiske utviklingen, med et økende antall eldre i alderen 62-67 år, tilsier isolert sett at det er grunn til å forvente en sterk økning i antall AFP-mottakere i årene framover. Ifølge de siste befolkningsframskrivningene til SSB, vil antall personer i aldersgruppen 62-67 år øke fra ca. 233 000 ved utgangen av 2007 til 282 000 ved utgangen av 2010.

Den forventede pensjoneringsalderen i 2007 var på 63,9 år for dagens 50-åringer, en liten økning i forhold til 2001.

Målstruktur

Hovedmål	Delmål
1. Sikre inntekt ved alderdom og for etterlatte	1.1 Sikre en utvikling i gjennomsnittspensjon i tråd med lønnsveksten
2. Stimulere til yrkesdeltakelse	2.1 Øke gjennomsnittsalder ved pensjonering 2.2 Øke andelen etterlattepensjonister i arbeid eller utdanning

Delmål 1.1 Sikre en utvikling i gjennomsnittspensjon i tråd med lønnsveksten

Strategier og tiltak

Folketrygden skal bidra til å gi alders- og etterlattepensjonister økonomisk trygghet ved å gi grunn sikring i form av grunnpensjon, sært tillegg og en viss standardsikring i forhold til tidligere arbeidsinnsats gjennom tilleggspensjon. Folketrygdens viktige rolle her kan illustreres ved at alderspensjo-

nen i 2006 utgjør om lag 67 pst. av alderspensjonistenes samlede inntekter.

Etter Stortingets retningslinjer for regulering av grunnbeløpet, skal pensjonistene ha en inntektsutvikling minst på linje med utviklingen for yrkesaktive.

Når pensjonsreformen trer i kraft vil opptjente rettigheter fortsatt reguleres med lønnsveksten. Løpende pensjoner vil justeres med et gjennomsnitt av lønns- og prisveksten. Garantipensjonen

lønnsindeksreguleres justert for utviklingen i levealder.

Rapport og status

Pensjonistenes inntekter økte like mye som den generelle lønnsutviklingen i perioden 2003-2007. Det vises til nærmere redegjørelse under kap. 2670 Alderdom.

Delmål 2.1 Øke gjennomsnittsalder ved pensjonering Strategier og tiltak

I arbeidet med Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv har det vært et sentralt mål å øke avgangsalderen fra arbeidslivet. Videre er det i Stortingets vedtak om pensjonsreform et viktig mål å stimulere folk til å stå lengre i arbeid. Det vises for øvrig til St.meld. nr. 6 (2006-2007) Om seniorpolitikk. Alderspensjon til personer mellom 68 og 70 år reduseres eller faller bort dersom vedkommende har arbeidsinntekt over to ganger grunnbeløpet. Regjeringen legger til grunn at yrkesdeltakelsen blant pensjonister vil øke dersom det legges bedre til rette for å kombinere arbeid og pensjon, og reglene for inntektsprøving ble derfor fjernet for 67-åringer fra 1. januar 2008. Tilbakemeldinger til Arbeids- og velferdsetaten viser at andelen som ønsker å kombinere arbeid og pensjon har økt som følge av denne endringen. Regjeringen ønsker å legge ytterligere til rette for å beholde eldre i arbeidslivet. Regjeringen foreslår derfor å fjerne inntektsprøvingen for 68-åringer fra 1. januar 2009. Dette vil gjøre det mer lønnsomt å fortsette i arbeid etter fylte 68 år, og er et viktig tiltak for å stimulere eldre til å stå lenger i arbeid.

Rapport og status

Med virkning fra 2002 ble fribeløpet for arbeidsinntekt ved siden av alderspensjon for de mellom 67 og 70 år økt. Gjennomsnittlig pensjonsgivende inntekt for personer med alderspensjon økte fra 3,2 G i 2001 til 4,4 G i 2002. Andel yrkesaktive økte fra 30,0 pst. i 2001 til 32,4 pst. i 2006. Med virkning fra 1. januar 2008 ble reglene for inntektsprøving opphevet for 67-åringer.

Fra 2005 har det vært en økning i forventet pensjoneringsalder. Det er en prioritert oppgave for Regjeringen å legge til rette for at denne positive utviklingen kan fortsette. Innretningen på folketrygdens nye alderspensjon og AFP som et påslag, vil trolig stimulere til økt sysselsetting.

Delmål 2.2 Øke andelen etterlattepensjonister i arbeid eller utdanning

Strategier og tiltak

Etterlattepensjon inntektsprøves mot inntekt. En regelendring i 2002 innebar et skjerpet krav til forventet inntekt. Det skal normalt legges til grunn at etterlatte under 55 år kan forventes å få en arbeidsinntekt på minst to ganger grunnbeløpet.

Rapport og status

Andelen etterlatte i arbeid og utdanning har økt de senere år fra vel 67,8 pst. i 2002, til vel 72,9 pst. i 2007. Etterlatte under 55 år økte sin utdannings/yrkesdeltakelse med om lag 10 pst. i denne perioden. Tiltaket synes å ha hatt god effekt.

Programkategori 09.60 Kontantytelser

Utgifter under programkategori 09.60 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
660	Krigspensjon	786 149	745 000	675 600	-9,3
664	Pensjonstrygden for sjømenn	608 000	658 000	638 000	-3,0
666	Avtalefestet pensjon (AFP)	953 654	1 090 000	1 230 000	12,8
667	Supplerende stønad til personer over 67 år	246 477	275 000	300 000	9,1
	Sum kategori 09.60	2 594 280	2 768 000	2 843 600	2,7

Utgifter under programkategori 09.60 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
70-89	Andre overføringer	2 594 280	2 768 000	2 843 600	2,7
	Sum kategori 09.60	2 594 280	2 768 000	2 843 600	2,7

Kategorien omfatter kontantytelser/tilskudd til visse lovregulerte pensjonsordninger utenom folketrygden som helt eller delvis finansieres av staten. Det gjelder krigspensjon, pensjonstrygden for

sjømenn, avtalefestet pensjon med statstilskudd (AFP), samt supplerende stønad til personer med kort botid i Norge.

Kap. 660 Krigspensjon

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Tilskudd, militære, <i>overslagsbevilgning</i>	227 944	215 000	190 000
71	Tilskudd, sivile, <i>overslagsbevilgning</i>	558 205	530 000	485 600
	Sum kap. 660	786 149	745 000	675 600

Krigspensjonen har som hovedformål å gi invalidepensjon til personer som har fått mén eller redusert arbeidsevne som følge av skade eller påkjenninger under krigsdeltakelse, motstands-virksomhet, politisk fangenskap eller sjøtjeneste

under andre verdenskrig. I tillegg ytes fri medisinsk behandling og tannbehandling samt tre ukers opphold pr. år på Bæreiasenteret eller i godkjent opptreningsinstitusjon. Pensjonsordningen gir også stønad til etterlatte.

Hovedtrekk ved regelverket

Krigspensjonen er primært en invalidepensjon som er hjemlet i fire lover:

- Lov av 13. desember 1946 nr. 21 om krigspensjoner for militærpersoner (militærloven), som omfatter militærpersoner som har fått mén som følge av skade, sykdom eller påkjenninger under tjenestegjøring i andre verdenskrig.
- Lov av 13. desember 1946 nr. 22 om krigspensjoner for hjemmestyrkepersonell og sivilpersoner (sivilloven), som gjelder personer som er påført skade ved krigsulykke i Norge, på norske skip eller i fiendtlig politisk fangenskap.
- Tilleggslov av 29. juni 1951 nr. 34, som gjelder sjømenn med en fartstid på minst seks måneder under andre verdenskrig som ikke var utsatt for krigsulykke som angitt i sivilloven, og personell ved det norske feltsykehuset i Korea.
- Lov av 22. mars 1968 nr. 2 om tillegg til krigspensjoneringslovene av 1946, som omfatter seks kategorier av krigsdeltakere og politiske fanger som var utsatt for usedvanlig hard påkjenning.

Det avgjørende inngangskriteriet for rett til pensjon etter de to lovene av 1946 og tilleggsloven av 1951 er at det foreligger årsakssammenheng mellom krigsskaden/krigspåkjenningen og senere uførhet eller sykdom. I motsetning til disse lovene har tilleggsloven av 1968 ikke noe ordinært krav om slik årsakssammenheng. Tilleggsloven av 1968 krever derimot at ervervsevnen må være varig nedsatt med minst 50 pst.

Ytelsene i krigspensjoneringsen ble opprinnelig gitt ut fra en rekke ulike pensjonsgrunnlag som skulle gjenspeile den enkeltes lønnsnivå i 1946 eller senere, dersom krigsskaden ikke var inntruffet. Fra 1. september 1999 gjelder ett felles pensjonsgrunnlag for de såkalte innsats- og overgrepsgruppene. Pr. 1. mai 2008 utgjør årspensjonen for disse gruppene 311 448 kroner, mens tilfeldig krigsrammede har en pensjon på 173 424 kroner pr. år.

Resultatrapport 2007

Militære

Utgiftene til militære krigspensjonister i 2007 fordelte seg slik: invalidepensjon 95,3 mill. kroner og enkepensjon 130,0 mill. kroner. I faste priser er dette, i forhold til utgiftene i 2006, en nedgang på 9,9 pst. for invalidepensjonistene og en nedgang på 5,2 pst. for enkepensjonistene. I tillegg kommer utgifter til skadetur på 2,6 mill. kroner.

Pr. 31. desember 2007 var det 790 militære invalidepensjonister og 1 820 militære enkepensjonister. Antall invalidepensjonister gikk ned med 11,7 pst. fra 31. desember 2006. Antall enkepensjonister gikk ned med 4,4 pst. i samme tidsrom. I 2007 var avgangen 108 invalidepensjonister og 128 enkepensjonister, mens det var en tilgang på 3 invalidepensjonister og 44 enkepensjonister.

Gjennomsnittlig pensjonsgrad ved utgangen av 2007 var for invalidepensjonistene 80,4 pst. og for enkepensjonistene 85,7 pst. Gjennomsnittsalderen pr. 31. desember 2007 var 87,2 år for invalidepensjonistene og 83,4 år for enkepensjonistene.

Sivile

Utgiftene til sivile krigspensjonister i 2007 fordelte seg med 244,3 mill. kroner til invalidepensjon og 304,3 mill. kroner til enkepensjon. I faste priser er dette en nedgang på 9,3 pst. for invalidepensjonistene og en nedgang på 6,9 pst. for enkepensjonistene i forhold til utgiftene i 2005. I tillegg kommer ca. 9,6 mill. kroner til skadetur.

Pr. 31. desember 2007 var det 2 072 sivile invalidepensjonister og 3 371 sivile enkepensjonister. Antall invalidepensjonister gikk ned med 6,5 pst. fra 31. desember 2006, mens antall enkepensjonister viste en nedgang på 5,5 pst. i samme periode. I 2007 var det en avgang på 202 invalidepensjonister og 287 enkepensjonister, mens det var en tilgang på 53 invalidepensjonister og 88 enkepensjonister.

Gjennomsnittlig pensjonsgrad ved utgangen av 2007 var for invalidepensjonistene 72,5 pst. og for enkepensjonistene 87,2 pst. Gjennomsnittsalderen pr. 31. desember 2007 var 83,4 år for invalidepensjonistene og 83,7 år for enkepensjonistene.

Utfordringer og hovedprioriteringer

De aktuelle pensjonslovene regulerer forhold som ligger mange år tilbake i tid, og antallet pensjonister synker. Hovedprioriteringen fremover er fortsatt å sikre de krigsskadde og deres etterlatte rettelse til rett tid.

Budsjettforslag for 2009

Utgiftene til krigspensjon er generelt beregnet etter satser pr. 1. mai 2008, og utgjør nettobeløpet etter at det er gjort fradrag i krigspensjon på grunn av samordning med ytelser fra folketrygden og yrkesskadetrygd. Utgiftene til enkepensjoner med videre inkluderer også barne- og ascendentpensjoner (pensjoner til slektninger i rett oppadstigende linje), men sistnevnte utgjør en svært beskjeden andel av utgiftene.

Krigspensjon for tidligere huleboere og barn fra Holen skole

Det vises til St.prp. nr. 59 (2007-2008) i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett for 2008 der regjeringen foreslo visse endringer i praksis i krigspensjonssaker for barn som under den andre verdenskrig ble direkte rammet av krigshandlinger. Stortinget sluttet seg til praksisendringen som ble gjort gjeldende med virkning fra 1. mars 2008.

Tiltaket er anslått å gi merutgifter i 2009 på 0,6 mill. kroner på post 71.

Post 70 Tilskudd, militære, overslagsbevilgning

Tabellen nedenfor viser budsjetterte utgifter for 2009:

i 1 000 kroner	
Invalidepensjoner, inklusive etterbetalinger	71 000
Enkepensjoner m.v. inklusive etterbetalinger	117 000
Skadetur, militærpersoner	2 000
Sum (avrundet)	190 000

Det foreslås bevilget 190 mill. kroner for 2009.

Post 71 Tilskudd, sivile, overslagsbevilgning

Tabellen nedenfor viser budsjetterte utgifter for 2009:

i 1 000 kroner	
Invalidepensjoner, inklusive etterbetalinger	206 000
Enkepensjoner m.v. inklusive etterbetalinger	270 000
Skadetur, sivilpersoner	9 000
Sum (avrundet)	485 000

Det foreslås bevilget 485,6 mill. kroner for 2009.

Kap. 664 Pensjonstrygden for sjømenn

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Tilskudd	608 000	658 000	638 000
	Sum kap. 664	608 000	658 000	638 000

Anslag over antall pensjonister og normalpensjoner for 2009¹

Pensjonsart	Antall	Årlige normalpensjoner (1 000 kr)	Gjennomsnittlig pensjon pr. år (kr)
Alderspensjon før 67 år	7 125	1 150 000	161 404
Alderspensjon etter 67 år	5 525	66 000	11 946
Enkepensjon m.m.	6 000	88 000	14 667
Samlet	18 650	1 304 000	69 920

¹ Andre pensjonsarter enn alderspensjon før 67 år løper etter overgangsregler

Innledning

Formålet med pensjonstrygden for sjømenn er å gi arbeidstakere på skip mv. førtids alderspensjon fra

fylte 60 til 67 år. Ordningen forvaltes av Pensjonstrygden for sjømenn.

Hovedtrekk ved regelverket

Lov om pensjonstrygd for sjømenn er av 3. desember 1948 nr. 7. Trygden omfatter som hovedregel norske statsborgere og personer med fast bopel i Norge, som er tilsatt som arbeidstakere på norsk-registrerte skip på 100 brutto registertonn eller mer.

Pensjonene

Fullt opptjent alderspensjon fra 1. mai 2008

	Kroner pr. år
360 farts måneder opptjent som underordnet før 1. mai 1993	164 401
360 farts måneder opptjent som underordnet etter 30. april 1993	192 222
360 farts måneder opptjent som overordnet	230 159
Maksimalt inntektsprøvd pensjonstillegg	52 937

Det ytes et inntektsprøvd pensjonstillegg til personer som har vært i yrket fram til pensjonsalderen. Tillegget er midlertidig, og skal nedtrappes for framtidige årskull ettersom det bygges opp tariffestede suppleringspensjoner i størstedelen av næringen.

Finansiering

Etter lov om pensjonstrygd for sjømenn § 8 dekkes utgiftene til pensjoner ved avgift på arbeidstakere og rederier, tilskudd fra trygdens fond og lovbestemte tilskudd fra staten. Trygden er garantert av staten.

Etter § 15 skal staten dekke den beregnede del av pensjonsutgiftene som skyldes:

- tillegg for fartstid under andre verdenskrig,
- enkepensjoner etter arbeidstakere som sluttet i pensjonsgivende tjeneste før 1. september 1939, og
- utenlandsk hvalfangst.

Staten skal dessuten gi et årlig tilskudd på 8 mill. kroner fra og med 1983. Videre må staten dekke underskuddet i trygden på grunn av sin garanti.

Resultatrapport 2007

I 2007 var avgangen av antall pensjonister 3 051 mens tilgangen var 1 495, det vil si en netto avgang på 1 556 pensjonister. Pr. 31. desember 2007 var det i alt 20 534 pensjonister.

Hovedprioriteringer for Pensjonstrygden for sjømenn i 2007 foruten å sikre de berettigede rett pensjon til rett tid, var løpende analyser av trygdens økonomiske situasjon, en kvalitativ og effektiv administrasjon, brukerservice, samt forenkling og fornyelse. I 2007 har Pensjonstrygden for sjømenn prioritert innføring av et elektronisk saks- og arkivsystem som blant annet vil forenkle informasjonsrutinene til medlemmene.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Pensjonstrygden for sjømenn finansieres etter et utligningssystem, dvs. at årets pensjonsutgifter dekkes av årets inntekter.

Staten finansierer spesielle pensjonsforpliktelser og er garantist for ordningen. Trygden har hatt underskudd siden 1994. Den viktigste årsaken til dette er at det er færre aktive sjøfolk nå enn i store deler av etterkrigstiden. I henhold til sjømannspensjonstrygdloven § 14 har de årlige underskuddene vært dekket av reguleringsfondet. Dette fondet ble brukt opp i 2003, og staten må dekke trygdens underskudd på grunn av sitt garantiansvar. Hovedoppgaven er å sikre de berettigede rett pensjon til rett tid. Det er videre prioriterte oppgaver for Pensjonstrygden å foreta løpende analyser av den økonomiske situasjonen, og å fortsette arbeidet med å forenkle saksbehandlingen.

Det er foretatt beregninger over kontantverdien av statens garantiansvar pr. 1. januar 2008 som viser at med uendret antall medlemmer, 3 pst. grunnbeløpsøkning pr. år og 3 pst. realrente, utgjør kontantverdien av statsgarantien rundt 2 821 mill. kroner for perioden 2008–2016. Med disse forutsetningene vil trygden være i økonomisk balanse fra 2017 og senere gå med et stadig økende overskudd.

Stortingets vedtak 23. april 2007 om pensjonsreformen innebærer blant annet fleksibel alderspensjon i folketrygden fra 62 år. Departementet arbeider med tilpasninger i supplerende pensjonsordninger, og vurderer tilpasning av pensjonstrygden for sjømenn til nytt pensjonssystem.

Budsjettforslag for 2009

Bevilgningen består av tilskudd til dekning av krigsfartstillegg med videre etter lovens § 15, som anslås til 123 mill. kroner. I tillegg skal trygdens underskudd dekkes i henhold til lovens § 8 om statsgarantien. Underskuddet anslås til 515 mill. kroner.

I alt foreslås det bevilget 638 mill. kroner i 2009.

Kap. 666 Avtalefestet pensjon (AFP)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Tilskudd	953 654	1 090 000	1 230 000
	Sum kap. 666	953 654	1 090 000	1 230 000

Innledning

Ordningen med avalefestet pensjon (AFP) ble avtalt i inntektsoppgjøret mellom LO og NHO (daværende NAF) i 1988. Ordningen ble innført fra 1. januar 1989 med en aldersgrense på 66 år. Også i offentlig sektor ble det inngått avtaler om AFP fra 1. januar 1989. Det ble etablert AFP i finansnæringen fra 1. januar 1995, mens ordningen i Spekter (daværende NAVO) ble innført fra 1. juli 1997. Laveste pensjonsalder i AFP-ordningen er i dag 62 år. Utgifter til AFP for statsansatte er budsjettet under Fornyings- og administrasjonsdepartementet kap. 1542 Tilskudd til Statens Pensjonskasse.

Formålet med AFP-ordningen var opprinnelig å gi slitne arbeidstakere med lange yrkeskarrierer mulighet til å gå av med alderspensjon før de nådde pensjonsalderen i folketrygden. I dag er om lag 65 pst. av landets yrkesaktive omfattet av AFP-ordningen. For sysselsatte 61 åringer (umiddelbart før rett til AFP inntreffer) kan andelen arbeidstakere med rett til AFP anslås til drøye 80 pst. De som omfattes arbeider innenfor områder der det er tariffavtaler og AFP inngår i tariffavtalen. AFP-ordningen fremstår i dag som en generell tidligpensjonsordning for de gruppene som omfattes.

Etter lov 23. desember 1988 nr. 110 om statstilskott til ordninger for avtalefestet pensjon dekker staten 40 pst. av de årlige utgiftene til AFP-pensjoner i privat sektor, eksklusive AFP-tillegget, for 64-, 65- og 66-åringer på kapittel 666 post 70. De øvrige utgiftene til AFP i privat sektor dekkes av arbeidsgiverne, herunder fullt ut pensjonsutgiftene til 62- og 63-åringer. I tillegg å dekke en del av pensjonsutgiftene bidrar staten indirekte til finansiering gjennom skattemessig gunstig behandling av pensjonen og ved godskriving av pensjonspoeng i folketrygden etter uttak av AFP.

Hovedtrekk ved regelverket

AFP gir den enkelte rett til å gå av med pensjon på bestemte vilkår før fylte 67 år. Vedkommende må være i inntektsgivende arbeid på pensjonerings-tidspunktet. Pensjonering forutsetter at inntektsgivende arbeid opphører eller reduseres.

AFP beregnes i hovedsak som folketrygdens uførepensjon. AFP-mottakere i LO/NHO-området og YS-området får i tillegg utbetalt 950 kroner pr. måned skattefritt fra sluttvederlagsordningen (AFP-tillegg). Avtalene innenfor finansnæringen og Spekter-området gir pensjonistene et skattepliktig AFP-tillegg på 1 700 kroner pr. måned, slik ordningen også er i offentlig sektor. Tillegget finansieres i sin helhet av arbeidsgiverne.

Dersom pensjonisten har arbeidsinntekt, skal AFP-pensjonen reduseres med samme prosentsats som den nye arbeidsinntekten utgjør av tidligere arbeidsinntekt.

AFP kan ikke gis i kombinasjon med uførepensjon, etterlattepensjon, rehabiliteringspenger eller attføringspenger fra folketrygden.

Resultatrapport**Utgiftsutviklingen**

Det er bare ordningene i privat sektor som får statstilskudd på kapittel 666 post 70. I kommunal og statlig sektor dekker arbeidsgiver utgiftene fullt ut.

Utgiftene til AFP på kap. 666 var i 2007 på 953,7 mill. kroner, mot 849,5 mill. kroner i 2006. Målt i løpende priser var dette en økning på 104,2 mill. kroner, eller 12,3 pst. Til sammenligning økte utgiftene med 8,3 pst. fra 2005 til 2006.

Ifølge vedtektene for LO/NHO-ordningen skal premien til AFP-ordningen fastsettes slik at det tas sikte på et fondsopplegg som er tilstrekkelig til å dekke pensjonsforpliktelsene ved et opphør av ordningen. Fondet har i dag en viss underdekning. Departementet har vært i dialog med partene som opplyser at det er lagt opp til at årlige finansinntekter går til styrking av fondet, slik at underdekningen gradvis reduseres. Underdekningen i fondet har ingen betydning for løpende pensjonsforpliktelser.

Antall stønadsmottakere og kjennetegn ved disse

Antallet AFP-pensjonister er påvirket både av demografiske forhold, situasjonen i arbeidsmarkedet,

normdanning og av endringer i regelverket. Ved utgangen av 2007 mottok i alt 44 251 pensjonister AFP, hvorav 21 065 i privat sektor. Totalt kom det til 12 675 nye AFP-pensjonister i 2007, 5 897 av disse fra privat sektor. Av befolkningen totalt i alderen 62-67 år var 19,1 pst. AFP-pensjonister pr. 31. desember

2007. Tilsvarende andel ett år tidligere var 18,9 pst. Blant de nye alderspensjonistene i 2007 hadde 22,7 pst. vært AFP-pensjonister før de ble alderspensjonister, mens 42,8 pst. hadde vært uførepensjonister før de ble alderspensjonister.

Antall pensjonister med AFP i privat sektor, og gjennomsnittlig årlig pensjon (uten AFP-tillegg og ektefelle tillegg) fordelt etter alder. Menn og kvinner, pr. 31. desember 2007

Alder	Antall			Gjennomsnittlig pensjon		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
I alt	21 065	14 583	6 482	190 351	208 731	149 000
herav 64-67 år ¹	13 388	9 315	4 073	192 708	211 627	149 440

¹ Overgangen fra AFP til alderspensjon skjer måneden etter at pensjonisten fyller 67 år.

Antall AFP-pensjonister i privat sektor økte fra 19 536 til 21 065 fra 2006 til 2007. AFP-pensjonistene i 2007 fordelte seg med ca. 18 400 innen LO/NHO-ordningen, vel 1 600 innen finansnæringen, og om lag 1 000 personer fra Spekter.

I 2007 var gjennomsnittlig årlig pensjon for alle AFP-pensjonister i privat sektor om lag 190 400 kroner. Gjennomsnittlig pensjon var høyere for

menn enn for kvinner. Ved utgangen av 2007 var den gjennomsnittlige pensjonsgraden 93,1 pst. for aldersgruppen 62-67 år og 94,5 pst. for aldersgruppen 64-67 år. 13,3 pst. av AFP-pensjonistene i privat sektor hadde redusert pensjon på grunn av kombinasjon av arbeid og pensjon ved utgangen av 2007. Dette er en økning fra 2006 da tilsvarende andel var 11,2 pst.

Antall pensjonister med AFP under kap. 666 AFP, post 70 Statstilskudd (privat sektor, 64-67 år), pr. 31. desember 2007 og endring fra året før. Menn og kvinner 2003, 2006-2007

År	Antall			Endring i pst. fra året før		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2003	11 476	8 236	3 240	3,9	2,8	6,8
2006	12 453	8 760	3 693	6,9	6,1	8,8
2007	13 388	9 315	4 073	7,5	6,3	10,3

Antall AFP-pensjonister i privat sektor i alderen 64-67 år lå stabilt på drøye 11 000 personer i perioden 2003-2005. Pga. økt befolkning i den aktuelle aldersgruppen samt høyere sysselsetting blant personer i AFP-alder, økte imidlertid antall mottakere

i perioden 2005-2007. Økningen vil fortsette resten av tiåret etter hvert som de store etterkrigskullene kommer i denne aldersgruppen (1945-kohorten kunne gå av med AFP tidligst i 2007).

Antall nye pensjonister etter alder på pensjoneringstidspunktet, pr. år totalt (offentlig og privat sektor 62-67 år)

År	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år	Totalt
2003	5 543	1 315	868	922	291	8 939
2006	8 640	1 626	1 111	1 216	399	12 992
2007	8 428	1 572	1 055	1 246	374	12 675

I 2007 var 66 pst. av de nye AFP-pensjonistene 62 år på pensjoneringstidspunktet, om lag samme andel som i 2006. Antallet nye AFP-pensjonister er bl.a. påvirket av at befolkningen i alderen 62-67 år

økte betydelig i årene 2003-2007. Ved utgangen av 2007 var om lag 12 pst. av 62-åringene og om lag 24 pst. av 66-åringene AFP-pensjonister.

Antall nye AFP-pensjonister under kap. 666 AFP post 70 Statstilskudd (privat sektor, 64-67 år), i løpet av året og prosentvis endring fra året før. Menn og kvinner 2003, 2006-2007

År	Antall			Endring i pst. fra året før		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2003	4 038	2 867	1 171	- 0,2	- 2,4	5,4
2006	4 891	3 408	1 483	17,9	18,0	17,6
2007	5 172	3 593	1 579	5,7	5,4	6,5

Andel som tar ut AFP av antall mulige

Tabellen nedenfor viser andelen AFP-pensjonister på hvert alderstrinn i forhold til antall som hadde anledning til å ta ut AFP. For alderen 63-66 år er også de som har gått av med AFP i tidligere år medregnet i uttaksratene. Beregningene viser at

noe over 1/4 av de som kan ta ut AFP, gjør det ved første mulige anledning, dvs. ved 62 år. Over 70 pst. av mennene og rundt 65 pst. av kvinnene som tilfredsstiller kravene for AFP har valgt å ta ut AFP-pensjon ved 66 år, gitt at vedkommende ikke har forlatt arbeidslivet gjennom andre ordninger (blant annet uførepensjon).

Andel AFP-pensjonister av antall mulige AFP-pensjonister etter alder. 2007¹, pst.

Sektor	Kjønn	Alder pr. 31.12.2007 ²				
		62	63	64	65	66
Privat	Menn	31,3	49,4	58,4	69,2	75,3
	Kvinner	33,2	50,2	58,3	66,6	73,2
Kommunal	Menn	25,7	43,8	52,7	64,0	74,3
	Kvinner	22,4	38,6	45,2	54,6	61,4
Stat	Menn	12,9	23,8	31,0	41,1	52,1
	Kvinner	18,2	34,3	39,3	49,6	58,6
I alt	Menn	27,3	44,5	53,1	63,9	71,9
	Kvinner	24,8	41,4	48,2	57,6	65,0

¹ Uttaksratene er beregnet som andelen AFP-pensjonister på ulike alderstrinn av alle som var yrkesaktive i AFP-foretak og oppfylte opptjeningskravet for AFP ved 61 år, og som ikke hadde forlatt arbeidssstyrken av andre grunner (uførepensjon, død mv.). Tabellen reflekterer ikke avgang fra AFP-ordningen.

² Siden alder er målt ved utgangen av året vil den målte kohorten i gjennomsnitt være 1/2 år eldre enn det som oppgis i tabellen.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Det er generelt en større andel som velger å ta ut AFP i privat sektor enn i offentlig sektor. Dette kan skyldes enkelte forskjeller i regelverket mellom de private og de offentlige ordningene. 75 pst. av menn i privat sektor har gått av med AFP ved 66 år, og drøye 31 pst. har gått av allerede ved 62 år. Lavest uttak av AFP finner man blant statsansatte. Ved 66 år har rundt 52 pst. av kvinnelige statsansatte og rundt 59 pst. av mannlige statsansatte benyttet seg av AFP. Det er en noe større andel kvinner enn menn som benytter den statlige ordningen ved første anledning. Dersom man sammenligner totaltallene for menn og kvinner med tilsvarende tall for 2006, ser man at uttaksratene for

aldersgruppen 62-65 år har gått svakt ned, mens uttaksratene har økt marginalt for 66-åringene.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Andelen av befolkningen mellom 62 og 67 år som tar ut AFP, har ligget stabilt på mellom 18 og 19 pst. i årene etter 2000. Den demografiske utviklingen, med et økende antall eldre i alderen 62-67 år, tilsier isolert sett at det er grunn til å forvente en sterk økning i antall AFP-mottakere i årene framover. Ifølge de siste befolkningsframskrivningene til SSB, vil antall personer i aldersgruppen 62-67 år

øke fra ca. 233 000 ved utgangen av 2007 til 282 000 ved utgangen av 2010.

Pensjonsreformen vil imidlertid gi betydelige endringer i pensjonsregelverket, som forventes å påvirke pensjoneringsatferden hos befolkningen. Det vil bli innført fleksibel alderspensjon i folketrygden fra 62 år. Alle år med inntekt vil imidlertid telle med ved beregning av pensjonen, slik at pensjonen blir høyere for personer som arbeider lenger.

Partene i arbeidslivet i privat sektor inngikk i lønnsoppgjøret våren 2008 en avtale om en ny avtalefestet pensjon (AFP) som er tilpasset den nye alderspensjonen i folketrygden. I den nye ordningen vil AFP utformes som et livsvarig påslag til folketrygden. AFP vil opptjenes fram til 62 år. Det nye AFP-tillegget skal gis til alle som har avtale om AFP. Tillegget øker med senere uttak (frem til 70 år), gis livet ut og kan fritt kombineres med lønnsinntekt og pensjon fra folketrygden. Det vil også bli etablert en egen kompensasjonsordning for de årskullene som omfattes av dagens alderspensjon (1948-1962). Dette skyldes at dagens maksimale opptjening på 40 år ikke gir samme mulighet for å kompensere for effekten av levealdersjustering som i ny alderspensjon hvor alle år i arbeid gir økt pensjon.

Ny AFP skal ifølge avtalen erstatte dagens AFP-ordning for personer født i 1948 eller senere. Den nye AFP-ordningen som er avtalt har bedre insitamenter til arbeid fordi AFP-pensjonen vil bli høyere jo senere den tas ut. Opplegget for ny AFP er imidlertid basert på at fleksibiliteten i folketrygden skulle innføres fra 2010. Når fleksibiliteten nå forskyves, vil det ikke være mulig å innføre AFP som en påslagsordning alt fra 2010. Hvordan dette skal håndteres vil bli avklart med partene i arbeidslivet.

I lønnsoppgjøret våren 2008 ble det også avtalt viktige prinsipper for en ny AFP-ordning i offentlig sektor, basert på løsningen i privat sektor. Et partssammensatt utvalg ledet av arbeids- og inkluderingsministeren skal forberede behandlingen av offentlig tjenstepensjon og endelig tilpasning av AFP i offentlig sektor som etter planen skal finne sted i lønnsoppgjøret 2009.

Budsjettforslag for 2009

For 2009 er det lagt til grunn et gjennomsnittlig pensjonsnivå på om lag 197 000 kroner (ekskl. AFP-tillegget). Gjennomsnittlig antall pensjonister som staten gir tilskudd for er beregnet til 15 650 personer.

Det foreslås bevilget 1 230 mill. kroner i statstilskudd til AFP i privat sektor for 2009.

Kap. 667 Supplerende stønad til personer over 67 år

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Tilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	246 477	275 000	300 000
	Sum kap. 667	246 477	275 000	300 000

Innledning

En ordning med supplerende stønad for personer med kort botid i Norge ble innført fra 2006. Formålet er å sikre eldre innvandrere og andre med liten eller ingen alderspensjon fra folketrygden en minsteinntekt på nivå med minstepensjon.

Hovedtrekk ved regelverket

Stønadene reguleres av lov 29. april 2005 om supplerende stønad til personar med kort botid i Noreg, og er ikke en folketrygdytelse.

Stønadene skal prøves mot alle typer inntekt hos stønadsmottakeren og eventuell ektefelle/samboer/registrert partner. Det er uten betydning om

inntekten er fra Norge eller utlandet. Dersom det foreligger formue utover det vanlige, kan dette føre til avslag på supplerende stønad. Stønadsretten bortfaller ved opphold i utlandet i mer enn 90 dager, enten i sammenheng eller til sammen i løpet av en stønadsperiode. Det kreves personlig fram møte for å sette fram krav om stønaden. Supplerende stønad gis for inntil 12 måneder av gangen.

Resultatrapport 2007

Ordningen er ny fra 2006. Antall stønadsmottakere har økt fra 2400 ved utgangen av 2006 til 2575 ved utgangen av 2007. Ved utgangen av 2007 var 64 pst. av stønadsmottakerne kvinner.

Utvikling i antall stønadsmottakere og stønadsbeløp pr. 31.12.2007

	Antall stønads- mottakere	Andel med reduisert ytelse, pst.	Gjennom- snittlig ytelse
2006	2 401	64,6	93 009
2007	2 575	67,2	96 937

Utfordringer og hovedprioriteringer

Formålet med ordningen er å sikre eldre innvandrere og andre med liten eller ingen alderspensjon fra folketrygden en minsteinntekt på nivå med minstepensjon. Stortinget har bedt Regjeringen om å legge fram en evaluering av ordningen to år etter iverksetting.

Arbeidet med evaluering av ordningen er igangsatt med sikte på framlegg av en stortingsmelding årsskiftet 2008/2009. Evalueringen vil bli basert på bidrag fra Arbeids- og velferdsdirektoratet og Statistisk Sentralbyrå.

Budsjettforslag for 2009**Heving av minsteytelsen**

I tilknytning til oppfølgingen av trygdeoppgjøret for 2008 ble det foreslått å øke satsene for supplerende stønad og videre at satsene følger samme opptrappingsplan som særtillegget for alders-, uføre- og etterlattepensjon i perioden 2008-2010. Dette innebærer en økning i satsene pr. 1. mai 2008 for supplerende stønad fra 1,7933G til 1,94G for enslige, fra 2,2933G til 2,44G for personer med ektefelle under 67 år og fra 1,6433 G til 1,79G for hver av ektefellene når begge har fylt 67 år.

De samlede merutgiftene knyttet til dette tiltaket er anslått til 15 mill. kroner.

Anslag som er lagt til grunn for budsjettforslaget på posten baserer seg på at gjennomsnittlig stønadsbeløp blir på kr 109 220 og at gjennomsnittlig antall mottakere blir 2 700 i 2009.

Aktuell populasjon er innvandrere over 67 år som kom til Norge da de var 27 år eller eldre og nordmenn som kommer hjem etter lange utenlandsopphold. Det vil da ikke være mulig å opp tjene/bo seg til full ytelse fra folketrygden.

Det foreslås bevilget 300 mill. kroner på denne posten i 2009.

Programkategori 29.70 Alderdom

Utgifter under programkategori 29.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
2670	Alderdom	97 310 395	101 101 000	109 753 000	8,6
	Sum kategori 29.70	97 310 395	101 101 000	109 753 000	8,6

Utgifter under programkategori 29.70 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
70-89	Andre overføringer	97 310 395	101 101 000	109 753 000	8,6
	Sum kategori 29.70	97 310 395	101 101 000	109 753 000	8,6

Kap. 2670 Alderdom

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	37 503 859	38 425 000	40 701 000
71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	54 923 555	58 000 000	63 354 000
72	Ventetillegg, <i>overslagsbevilgning</i>	69 477	56 000	44 000
73	Særtilllegg, <i>overslagsbevilgning</i>	4 813 504	4 620 000	5 654 000
	Sum kap. 2670	97 310 395	101 101 000	109 753 000

Plantall – alderspensjonister – gjennomsnittlige pensjoner m.v.

	2007	2008 ¹	2009
Antall alderspensjonister med grunnpensjon pr. 31.12.	639 255	641 500	650 450
Antall alderspensjonister med tilleggspensjon pr. 31.12	588 645	594 390	605 580
Antall alderspensjonister med ventetillegg pr. 31.12.	5 529	4 260	3 190
Antall alderspensjonister med særtillegg pr. 31.12.	176 494	199 940	192 800
Gjennomsnittlig pensjon i alt, inklusive etterbetalinger, kroner	152 829	164 320	169 363
Gjennomsnittlig grunnpensjon, inklusive etterbetalinger, kroner	58 918	62 073	62 913
Gjennomsnittlig tilleggspensjon, inklusive etterbetalinger, kroner	93 916	101 451	105 353
Gjennomsnittlig ventetillegg, inklusive etterbetalinger, kroner	11 073	11 649	11 812
Gjennomsnittlig særtillegg, inklusive etterbetalinger, kroner	26 693	27 891	28 060

¹ Tallene er de siste oppdaterte plantallene for 2008 og kan derfor avvike fra plantallene i St.prp. nr. 1 (2007-2008).

Innledning

Formålet med folketrygdens alderspensjon er å sikre inntekt for personer som har fylt 67 år.

Folketrygden gir en grunnsikring i form av grunnpensjon og særtillegg (minstepensjon), og en viss standardsikring i forhold til tidligere arbeidsinntekt gjennom tilleggspensjonen.

Hovedtrekk i regelverket

Alderspensjonen kan bestå av følgende komponenter:

- grunnpensjon
- tilleggspensjon
- særtillegg
- forsørgingstillegg for ektefelle og barn
- ventetillegg

Fra 1. januar 2008 kan 67-åringer fritt kombinere arbeid og pensjon uten inntektsprøving. Alderspensjon til personer mellom 68 og 70 år reduseres eller faller bort dersom vedkommende har en årlig pensjonsgivende inntekt som overstiger to ganger folketrygdens grunnbeløp (G). Pensjonen avkortes med 40 pst. mot den delen av inntekten som overstiger 2 G. En person som har en alderspensjon på 175 000 kroner vil kunne tjene om lag 570 000 kroner før pensjonen faller helt bort. Pensjonsgivende inntekt over 1 G gir fortsatt pensjonsopptjening til og med det året en fyller 69 år.

Grunnpensjon

Grunnpensjonen fastsettes uavhengig av tidligere inntekt. For å få rett til grunnpensjon kreves det at vedkommende har minst tre års trygdetid (vanligvis botid i Norge). Full grunnpensjon oppnås når

en person har bodd 40 år i Norge. Ved kortere trygdetid enn 40 år reduseres grunnpensjonen forholdsmessig. For en enslig pensjonist tilsvarer full grunnpensjon grunnbeløpet (G) i folketrygden (100 pst. av G).

Grunnpensjonen til gifte pensjonister utgjør 85 pst. av G. Samboere som har vært gift med hverandre, har/har hatt felles barn eller har levd sammen i 12 av de siste 18 månedene, og registrerte partnere, får grunnpensjon på samme nivå som gifte.

Tilleggspensjon

Tilleggspensjonen beregnes på bakgrunn av den pensjonsgivende inntekten vedkommende har hatt som yrkesaktiv. Opptjeningstiden for full tilleggspensjon er 40 år, og 1940-kullet var det første som kunne oppnå 40 års opptjening ved fylte 67 år.

Gjenlevende ektefelle er berettiget til det høyeste beløpet av egenopptjent tilleggspensjon og et beløp som tilsvarer 55 pst. av summen av egen og avdødes tilleggspensjon.

Særtillegg

Det ytes et særtillegg til pensjonister som ikke har rett til tilleggspensjon eller som har tilleggspensjon som er mindre enn særtillegget. Særtillegget faller bort i den utstrekning det ytes tilleggspensjon. Personer som får særtillegg (fullt særtillegg er 94 pst. av G fra 1. mai 2008) regnes som minstepensjonister. En minstepensjonist som forsørger ektefelle over 60 år får samme særtillegg som ektepar med minstepensjon (188 pst. av G). Reglene for ektefeller gjelder også for samboere som tidligere har vært gift med hverandre og som har eller har hatt felles barn og partnere. Når en pensjonist lever sammen

med en ektefelle som mottar tilleggspensjon som overstiger ordinær sats (94 pst.), ytes det sært tillegg etter lav sats (74 pst. av G).

som forsørger barn under 18 år ytes det inntektsprøvd barnetillegg.

Forsørgingstillegg for ektefelle og barn

Til alderspensjonist som forsørger ektefelle, samboer eller partner, kan det ytes ektefelletillegg som utgjør 50 pst. av pensjonistens grunnpensjon. Ektefelletillegget er inntektsprøvd. Til alderspensjonist

Ventetillegg

Fra 1. januar 1973 til ordningen opphørte 1. april 1984 ble det opptjent et ventetillegg for personer som ikke tok ut hel alderspensjon mellom 67 og 70 år. Ved utgangen av 2007 var det 5 529 pensjonister som mottok ventetillegg.

Resultatrapport

Utgiftsutviklingen

År	Løpende kroner (mill. kroner)	Endring (mill. kroner)	Endring (pst.vis)	2004 kroner ¹ (mill. kroner)	Endring (mill. kroner)	Endring (pst.vis)
2003	77 339	4 654	6,4	90 524	1 083	1,2
2006	90 680	4 708	5,5	95 558	1 790	1,9
2007	97 311	6 631	7,3	97 311	1 753	1,8

¹ Utgifter i 2006 kroner er deflatert med gjennomsnittlig grunnbeløp for 2007=65 505 kroner.

Fra 2006 til 2007 økte utgiftene til alderspensjon med 7,3 pst. Regnet i fast grunnbeløp var økningen 1,8 pst. Gjennomsnittlig grunnbeløp økte med 5,4 pst. I tillegg øker utgiftene til tilleggspensjon mer enn grunnbeløpet. Dette har blant annet

sammenheng med at nye alderspensjonister har høyere opptjening. Stadig høyere opptjening av tilleggspensjon bidrar til at færre blir minstepensjonister. Av den grunn går utgiftene til sært tillegg isolert sett ned.

Alderspensjonister pr. 31. desember 2003, 2006 og 2007, og endring fra foregående år

År	I alt		Minstepensjonister		Minstepensjonister i pst. av alle alderspensjonister		
	Antall	Endring	Antall	Endring	I alt	Menn	Kvinner
2003	623 722	- 332	208 122	- 9 741	33,4	10,3	49,6
2006	634 216	4 879	184 123	- 7 899	29,0	8,5	43,8
2007	639 255	5 039	176 494	- 7 626	27,6	8,0	41,9

Etter en periode med moderat nedgang i antall alderspensjonister, begynte antallet å øke fra 2004. Det forventes en fortsatt økning de nærmeste årene. Andelen minstepensjonister har falt fra om lag 33 pst. av alle alderspensjonister i 2003 til om lag 28 pst. i 2007. Det er fortsatt en høyere andel kvinner enn menn med minstepensjon. Dette skyldes at kvinnene gjennomgående har hatt en svakere tilknytning til arbeidslivet og lavere inntekt. Blant kvinner som nå blir alderspensjonister er det stadig flere som har vært yrkesaktive. Andelen minstepensjonister blant kvinner forventes derfor å gå ytterligere ned i årene fremover. 49,6 pst. av kvinnene med alderspensjon var minstepensjonister i 2003. Ved utgangen av 2007 var prosentandelen sunket til 41,9. For menn var prosentandelen

henholdsvis 10,3 og 8,0. Andelen minstepensjonister blant nye pensjonister i 2007 var 5,0 pst. for menn og 34,2 pst. for kvinner.

I trygdeoppgjøret for 2008 ble man enige om en ekstraordinær økning av det ordinære særtillegget fra 79,33 pst. til 94 pst. av grunnbeløpet fra 1. mai 2008. I tillegg ble man enige om en videre opptjening av det ordinære særtillegget, ved at det settes til 97 pst. fra 1. mai 2009 og 100 pst. fra 1. mai 2010. Dette gir et løft for minstepensjonistene, men vil også føre til at flere med tilleggspensjon vil få pensjonen supplert med et avkortet særtillegg. Antall minstepensjonister vil dermed øke i årene 2008–2010. Det er anslått at antall minstepensjonister vil øke med 44 000 i 2008. Av disse er 32 000 alderspensjonister.

Rapportering for 2007

Rapportering i forhold til målstruktur

Det vises til oversikt over hovedmål og delmål innledningsvis under resultatområde 7. For 2007 rapporteres det i henhold til følgende:

Delmål 1.1 Sikre en utvikling i gjennomsnittspensjon i tråd med lønnsveksten

- Utvikling i sammensetning av alderspensjonisters inntekt
- Utviklingen av gjennomsnittspensjon og gjennomsnittlig minstepensjon

- Utviklingen av gjennomsnittspensjon for nye alderspensjonister
- Grunnbeløpsøkning sammenliknet med lønnsvekst

Delmål 2.1 Øke gjennomsnittsalderen ved pensjonering

- Yrkesaktivitet for befolkningen i alderen 68-69 år
- Utviklingen i forventet pensjoneringsalder (alder, uføre, AFP)
- Nye alderspensjonister med tidligere uførepensjon eller AFP

Utvikling i sammensetning av alderspensjonisters inntekt.

Sammensetning av alderspensjonistenes inntekt. Gjennomsnitt 2001-2006. Faste 2006-kroner¹

		2002	2003	2004	2005	2006
Totalt:	Samlet inntekt ²	196 800	197 500	203 700	224 700	215 100
	Alderspensjon	126 800	129 073	135 700	140 000	143 400
	Tjenestepensjon	34 100	34 600	36 600	38 040	39 300
	Annen inntekt ³	35 900	33 700	31 500	46 600	32 300
Kvinner:	Samlet inntekt ²	161 900	161 900	165 900	176 090	177 200
	Alderspensjon	111 000	112 600	118 000	121 500	124 100
	Tjenestepensjon	25 700	26 300	28 200	29 600	31 000
	Annen inntekt ³	25 336	23 000	19 700	25 100	22 100
Menn:	Samlet inntekt ²	247 400	248 400	257 600	293 500	268 100
	Alderspensjon	149 800	152 800	160 800	166 300	170 500
	Tjenestepensjon	44 400	46 600	48 600	50 000	50 900
	Annen inntekt ³	51 100	49 100	48 200	77 300	46 700

¹ Beløpene er deflatert med konsumprisindeksen.

² Samlet inntekt er summen av yrkesinntekt, kapitalinntekt og overføringer.

³ Annen inntekt er kapitalinntekt, yrkesinntekt, andre overføringer med mer.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Inntektsstatistikk for personer og familier.

Pensjonistenes inntekter har økt i forhold til konsumprisindeksen i perioden 2002-2006. Alderspensjonens andel av inntekten økte fra 64,4 pst. i 2002 til 66,7 pst. i 2006. Om lag 67 pst. av alderspensjonistenes samlede inntekter kom i 2006 fra

alderspensjon fra folketrygden, mens tjenestepensjon utgjorde i gjennomsnitt om lag 18 pst. av samlet inntekt. For menn utgjorde pensjonene samlet 83 pst. av inntekten, og for kvinner om lag 88 pst.

Utvikling i gjennomsnittlig pensjon og gjennomsnittlig minstepensjon

Utvikling i gjennomsnittlig pensjon og gjennomsnittlig minstepensjon, 2007 kroner¹

	Alderspensjon			Minstepensjon		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2003	131 400	155 800	114 300	92 900	84 800	94 100
2006	145 300	172 900	125 300	97 500	82 900	99 500
2007	153 600	182 900	132 200	100 800	83 500	103 200

¹ Beløpene er deflatert med konsumprisindeksen.

Gjennomsnittlig alderspensjon, regnet i faste 2007-priser, økte med 16,9 pst. fra 2003 til 2007. Økningen skyldes dels økningen i grunnbeløpet, men også at nye alderspensjonister har høyere opptjening. Økningen var større for menn enn for kvinner, henholdsvis 17,4 pst. og 15,7 pst. Det antas at kvinner etter hvert vil få en høyere prosentvis økning enn menn. Dette skyldes ordningen med omsorgspoeng som trådte i kraft i 1992 og en økende yrkesdeltakelse blant kvinner.

Fra 1. mai 2008 utgjør den årlige minstepensjonen 136 296 kroner for enslige, 125 748 kroner for minstepensjonist gift eller samboende med minstepensjonist, og 111 696 kroner for minstepensjonist gift med tilleggspensjonist. For enslige personer som tok ut alderspensjon fra 1. mai 2008, og er født i 1941, var høyest oppnåelig pensjon fra folketrygden 327 036 kroner i året.

Utvikling i gjennomsnittspensjon for nye alderspensjonister

Utvikling i gjennomsnittspensjon for nye alderspensjonister¹, og andel minstepensjonister

	Gjennomsnittlig alderspensjon for nye alderspensjonister, 2007 kroner ¹			Andel minstepensjonister av nye alderspensjonister, pst.		
	I alt	Menn	Kvinner	I alt	Menn	Kvinner
2003	140 500	168 200	114 900	24,9	6,1	42,2
2006	156 700	186 400	128 800	20,8	4,9	35,7
2007	166 000	197 500	136 200	20,0	5,0	34,2

¹ Beløpene er deflatert med konsumprisindeksen.

Den økte arbeidstilknytningen for kvinner gir seg utslag i at kvinnes opptjening av tilleggspensjon er blitt høyere, og at den også øker noe raskere enn menns opptjening. Gjennomsnittlig pen-

sjon for nye pensjonister økte med 18,5 pst. for kvinner og 17,4 pst. for menn fra 2003 til 2007. Denne trenden, med høyere prosentvis vekst for kvinner, forventes å fortsette.

Grunnbeløpsøkning sammenlignet med lønnsvekst

Inntektsutviklingen for alderspensjonister og lønnstakere, prosentvis økning

	2003	2004	2005	2006	2007	Gjennomsnitt 2003-2007
Folketrygdpensjon						
- Grunnbeløp	5,1	3,9	3,3	3,5	5,4	4,2
- Minstepensjon for enslige	5,1	3,9	3,3	3,5	5,4	4,2
- Minstepensjon for ektepar	7,4	6,1	4,9	4,0	5,4	5,6
Lønnstakere	4,5	3,5	3,3	4,1	5,4	4,2

Kilde: St.prp. nr.65 (2007-2008) Om trygdeoppgjøret 2008

Grunnbeløpet i folketrygden økte i perioden 2003-2007 med gjennomsnittlig 4,2 pst. pr. år. Årslønnsveksten for alle grupper var på 4,2 pst. pr. år i perioden 2003-2007. Utviklingen i minstepensjonene blir bestemt av utviklingen i grunnbeløpet og i satsene for sært tillegg. Da satsene for sært tillegg ikke har vært endret i denne perioden, har minstepensjonen for enslige økt i takt med grunnbeløpet. Minstepensjonen for ektepar økte relativt sett mer. Dette har sammenheng med at grunnpensjonen for gifte og samboende pensjonister ble økt fra 0,75 G til 0,8 G fra 1. mai 2003, til 0,825 G fra 1. mai 2004 og endelig til 0,85 G fra 1. mai 2005.

Etter Stortingets retningslinjer for reguleringen av grunnbeløpet, skal pensjonister med pensjon fra folketrygden ha en inntektsutvikling minst på linje med utviklingen for yrkesaktive. Til grunn for reguleringen skal ligge ventet inntektsutvikling for lønnstakere i alt i reguleringsåret etter justering av grunnbeløpet for avvik mellom ventet og reell lønnsøkning siste år. Ved trygdeoppgjøret 2008 ble partene enige om å benytte etterslepet fra trygdeoppgjøret 2007 til en ekstraordinær økning i folketrygdens minstepensjon og til økte minstepensjoner i enkelte andre G-regulerte stønadsordninger.

Yrkesaktivitet for befolkningen i alder 68-69 år

Yrkesaktivitet for befolkningen i alder 68¹-69 år

	Antall	Andel yrkesaktive, pst. ²	Gjennomsnittlig pensjongivende inntekt for de yrkesaktive, målt i G
2001	64 982	30,0	1,21
2002	62 506	30,8	1,30
2005	65 421	31,4	1,45
2006	68 139	32,4	1,46

¹ Bare de personene som er fylt 68 år har hatt mulighet for å være alderspensjonist hele året.

² Yrkesaktive er definert som personer med pensjongivende inntekt høyere enn null.

Med virkning fra 2002 ble fribeløpet for arbeidsinntekt ved siden av alderspensjonen økt fra en til to ganger grunnbeløpet. Gjennomsnittlig pensjongivende inntekt for pensjonister med redusert pensjon, var i 2002 på om lag 4,4 ganger grunnbeløpet (G), mot om lag 3,2 G i 2001.

Utvikling i forventet pensjoneringsalder

Gjennom intensjonsavtalen om et inkluderende arbeidsliv er det et sentralt mål å øke avgangsalde-

ren fra arbeidslivet. Videre er det i Stortingets vedtak om å reformere folketrygdens alderspensjonssystem, en sentral målsetting å stimulere folk til å stå lenger i arbeid. I henhold til dette er det også rapportert på følgende:

Forventet pensjoneringsalder, alderspensjon, uførepensjon og AFP

	Ved fylte 50 år		
	I alt	Menn	Kvinner
Gjennomsnitt 1987-1990	63,3	63,5	63,1
Gjennomsnitt 1991-1996	64,3	64,4	64,3
2001	63,5	63,8	63,4
2003	63,3	63,6	63,1
2004	63,3	63,6	63,1
2005	63,5	63,9	63,2
2006	63,5	64,0	63,2
2007	63,9	64,3	63,4

Forventet pensjoneringsalder i et gitt år, er definert som den alderen en tilfeldig valgt person forventes å bli pensjonert, gitt pensjoneringsmønsteret i året. Tabellen viser utviklingen i forventet pensjoneringsalder for 50-åringer (der en ser bort fra uførepensjonering før 50 år). Forventet pensjoneringsalder gikk svakt ned de første to årene etter at avtalen om et inkluderende arbeidsliv trådte i kraft i 2001, men har igjen økt. I dag er den nesten et halvt år høyere enn i 2001, begge kjønnene sett under ett. Dagens nivå er likevel en reduksjon med knapt et halvt år fra årene 1991-96 da forventet pensjoneringsalder var 64,3 år i gjennomsnitt. Nedgangen tilskrives nedsatt aldersgrense for Avtalefestet pensjon, som ble endret fra 64 år i 1996 til 62 år i 1998. Forventet pensjoneringsalder var høy i årene 1991-1996, hovedsakelig som en følge av innstramning i de medisinske vilkårene for rett til uførepensjon i 1991. Forventet pensjoneringsalder har siden 2005 vært høyere enn før denne innstramningen.

Utviklingen i pensjoneringsmønsteret de siste 20 årene er karakterisert ved en økning i tilbøyeligheten til å bli pensjonert mellom 62 og 67 år som følge av økt bruk av AFP, og samtidig en betydelig reduksjon i andelen som går over på uførestønad (uførepensjon og tidsbegrenset uførestønad) mellom 50 og 62 år.

Nye alderspensjonister med tidligere uførepensjon eller AFP

Andel nye alderspensjonister mellom 67 og 70 år med forutgående uførepensjon eller AFP pr. 31. desember 2003, 2006 og 2007

År	Antall nye alderspensjonister	Andel med forutgående uførepensjon, pst.	Andel med forutgående AFP, pst.
2003	34 026	42,1	22,2
2006	38 604	42,7	21,9
2007	39 540	42,8	22,7

Blant de nye alderspensjonistene i 2007, hadde 65,5 pst. vært AFP- eller uførepensjonister før de ble alderspensjonister. Fra 2003 til 2007 har denne andelen økt med 1,2 prosentenheter.

Utfordringer og hovedprioriteringer

Pensjonsreformen

Regjeringen legger avgjørende vekt på å utforme pensjonssystemet slik at den enkelte føler sikkerhet for sin framtidige pensjon. Den beste garantien for framtidens pensjoner er at pensjonssystemet er økonomisk og sosialt bærekraftig.

Dagens pensjonssystem står overfor betydelige utfordringer ved at levealderen i befolkningen stadig øker, og ved at det blir stadig færre yrkesaktive som gjennom sin arbeidsinnsats kan finansiere folketrygdens pensjoner.

Stortinget har gjennom vedtak i mai 2005 og april 2007 klargjort hovedtrekkene i nytt pensjonssystem. Det er vedtatt en ny modell for opptjening av alderspensjon i folketrygden som sikrer større samsvar mellom inntekt og pensjonsytelse og et fleksibelt uttakssystem som motiverer til økt arbeidsinnsats.

Stortinget har videre vedtatt å innføre en ordning med levealdersjustering i folketrygdens alderspensjon, som innebærer at man må jobbe noe lenger for samme pensjon hvis levealderen i befolkningen øker. Stortinget sluttet seg til Regjeringens forslag om at ordningen med levealdersjustering og fleksibelt uttak skulle iverksettes fra 2010 med virkning for nye alderspensjonister.

Departementet har nylig gjennomført høring av forslag som følger opp og konkretiserer Stortingets vedtak om ny alderspensjon i folketrygden og en tilleggshøring som følge av lønnsoppgjøret i privat sektor med blant annet forslag om gradvis innføring av levealdersjusteringen. Departementet

arbeider med oppfølgingen av høringen og tar sikte på å fremme en lovproposisjon for Stortinget i 4. kvartal 2008.

Pensjonsreformen omfatter hele pensjonssystemet. Ved innføring av obligatorisk tjenstepensjon fra 2006 er alle arbeidstakere sikret tjenstepensjon i tillegg til alderspensjon fra folketrygden. Fra 2008 er det innført en ordning med individuell skattestimulert pensjonssparing. Parallelt med utforming av lovreglene for ny alderspensjon i folketrygden må andre deler av pensjonssystemet tilpasses, herunder folketrygdens ytelser til uføre og etterlatte, tjenstepensjonsordningene i privat og offentlig sektor og avtalefestet pensjon (AFP).

Pensjonsreformen er basert på brede forlik i Stortinget og skjer i forståelse med partene i arbeidslivet. Arbeidet med utforming av regelverket for ny alderspensjon og relaterte ytelser er svært omfattende og tidkrevende. Det er dessuten viktig å sikre at pensjonsleverandørene både i privat og offentlig sektor får tilstrekkelig tid til administrative forberedelser fra endelige vedtak er fattet til de nye reglene kan iverksettes. Regjeringen vil derfor foreslå at iverksettingen av fleksibelt uttak av alderspensjon og nye regler for regulering av løpende pensjonsytelser forskyves til 2011. Konsekvensene av dette er omtalt i avsnitt 2.2.2.

Budsjettforslag og nye tiltak for 2009

Avvikling av inntektsprøvingsregler for 68-åringer

Regjeringen ønsker å satse på tiltak som kan øke arbeidstilbudet blant eldre, og vil derfor gjøre det mer lønnsomt å kombinere arbeid og pensjon innenfor dagens pensjonssystem. For å stimulere eldre til å stå lenger i arbeid, ble inntektsprøvingen av alderspensjon til 67-åringer avviklet fra 1. januar 2008. Arbeidsdeltakelsen avtar naturlig med økende alder, og 67-åringene ble prioritert da en anså at en fjerning av inntektsprøvingen har størst effekt for dem som ennå ikke har innrettet seg på pensjonisttilværelsen.

Regjeringen ønsker å legge ytterligere til rette for å beholde eldre i arbeidslivet. Regjeringen foreslår derfor å trappe opp tiltaket ved å fjerne inntektsprøvingen også for 68-åringer. Det foreslås at endringen trer i kraft 1. januar 2009. De samlede merutgiftene blir på om lag 205 mill. kroner på kap. 2670, fordelt på postene 70 og 71 med henholdsvis 61 mill. kroner og 144 mill. kroner. Endringen vil gi økte skatteinntekter på anslagsvis 80 mill. kroner.

Heving av særtillegget

I trygdeoppgjøret for 2008 ble partene enige om en plan for å trappe opp minstepensjonen til enslige pensjonister slik at den fra 1. mai 2010 skal utgjøre to ganger grunnbeløpet. Første skritt var å heve den ordinære særtilleggssatsen fra 79,33 pst. til 94 pst. av grunnbeløpet fra 1. mai 2008. Deretter trappes satsen videre opp til 97 pst. av grunnbeløpet fra 1. mai 2009, og til 100 pst. av grunnbeløpet fra 1. mai 2010.

Økningen av særtillegget i 2008 til 94 pst. av grunnbeløpet gir samlede merutgifter for 2009 på 985 mill. kroner, mens opptrappingen fra 1. mai 2009 til 97 pst. av grunnbeløpet gir samlede merutgifter på 144 mill. kroner på kap. 2670 post 73.

Økt tilleggspensjon for unge uføre

I trygdeoppgjøret for 2008 ble partene enige om å styrke ordningen med garantert tilleggspensjon for unge uføre ved at poengtallet heves fra 3,30 til 3,50. Det vises til omtale under kap. 2655 Uførhet, post 71 tilleggspensjon. Ordningen omfatter alle som er født etter 1940, slik at det også omfatter personer som har gått over på alderspensjon. Det er anslått at utgiftene til alderspensjon, kap. 2670, post 71, vil øke med 5 mill. kroner i 2009 som følge av dette.

Post 70 Grunnpensjon, overslagsbevilgning

Ved beregning av pensjonsutgiftene er det lagt til grunn at det totale antall pensjonister vil utgjøre om lag 650 450 personer ved utgangen av 2009 og gjennomsnittlig grunnpensjon i 2009 vil utgjøre 61 913 kroner.

Det foreslås bevilget 40 701 mill. kroner for 2009.

Post 71 Tilleggspensjon, overslagsbevilgning

Andelen alderspensjonister med tilleggspensjon av samlet antall alderspensjonister, antas å bli om lag 93 pst. ved utgangen av 2009. Gjennomsnittlig tilleggspensjon ventes å bli 105 353 kroner.

Det foreslås bevilget 63 354 mill. kroner for 2009.

Post 72 Ventetillegg, overslagsbevilgning

Antallet personer med ventetillegg er avtakende. Utgiftene er beregnet på grunnlag av antall personer med ventetillegg pr. 31. desember 2007 og forventet levealder. Antall med ventetillegg anslås til 3 190, og med et gjennomsnittlig ventetillegg på anslagsvis 11 812 kroner.

Det foreslås bevilget 44 mill. kroner for 2009.

Post 73 Særtillegg, overslagsbevilgning

Utgiftene er beregnet på grunnlag av antatt utvikling i antall alderspensjonister, plantallene for antall tilleggspensjonister i budsjettperioden og fordelingen av alderspensjonistenes tilleggspensjoner pr. 31. desember 2007.

Andelen alderspensjonister med særtillegg av samlet antall alderspensjonister, ventes å bli om lag 25 pst. ved utgangen av 2009. Gjennomsnittlig særtillegg ventes å bli kroner 28 060 i 2009.

Det foreslås bevilget 5 654 mill. kroner for 2009.

Programkategori 29.80 Forsørgertap og eneomsorg for barn m.v.

Utgifter under programkategori 29.80 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
2680	Etterlatte	2 416 679	2 435 000	2 467 350	1,3
2686	Gravferdsstønad	121 117	130 000	130 000	0,0
	Sum kategori 29.80	2 537 796	2 565 000	2 597 350	1,3

Stønad til enslig mor eller far er flyttet til kap. 2620 fra 2007.

Utgifter under programkategori 29.80 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
70-89	Andre overføringer	2 537 796	2 565 000	2 597 350	1,3
	Sum kategori 29.80	2 537 796	2 565 000	2 597 350	1,3

Programkategori 29.80 omfatter kapitlene 2680 Etterlatte og 2686 Gravferdsstønad.

Kap. 2680 Etterlatte omfatter i hovedsak pensjon til gjenlevende ektefeller, tidligere familieplei-

ere og barn som har mistet en eller begge foreldre. Gjenlevende ektefeller som er uføre er tatt med under kap. 2655 Uførhet, og gjenlevende over 67 år under kap. 2670 Alderdom.

Kap. 2680 Etterlatte

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	1 264 815	1 280 000	1 271 000
71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	1 077 444	1 080 000	1 085 000
72	Særtilllegg, <i>overslagsbevilgning</i>	63 876	63 000	100 000
74	Utdanningsstønad	1 373	1 400	1 350
75	Stønad til barnetilsyn, <i>overslagsbevilgning</i>	9 171	10 600	10 000
	Sum kap. 2680	2 416 679	2 435 000	2 467 350

Plantall antall stønadsmottakere og gjennomsnittlig pensjon/stønad for gjenlevende

	2007	2008 ¹	2009
Antall gjenlevende med grunnpensjon pr. 31.12	23 308	23 280	22 850
Antall gjenlevende med tilleggspensjon pr. 31.12	22 756	22 660	22 160
Antall gjenlevende med sært tillegg pr. 31.12	3 629	5 970	5 860
Antall gjenlevende med stønad til barnetilsyn pr. 31.12	430	430	430
Gjennomsnittlig pensjon i alt, kroner	84 288	88 750	87 600
Gjennomsnittlig grunnpensjon i alt, kroner	37 666	39 090	37 650
Gjennomsnittlig tilleggspensjon i alt, kroner	45 470	47 280	46 300
Gjennomsnittlig sært tillegg, kroner	14 361	13 780	12 680
Gjennomsnittlig stønad til barnetilsyn, kroner	18 961	19 190	18 040

¹ Tallene er de siste oppdaterte plantall for 2008 og kan derfor avvike fra plantallene i St.prp. nr. 1 (2007-2008).

Plantall tidligere familiepleiere

	2007	2008 ¹	2009
Antall pensjonister pr. 31.12.	152	141	129
Gjennomsnittlig pensjon i alt, kroner	111 066	129 100	128 820
Gjennomsnittlig grunnpensjon, kroner	61 906	66 550	66 220
Gjennomsnittlig sært tillegg, kroner	49 073	62 440	62 200

¹ Tallene er de siste oppdaterte plantall for 2008 og kan derfor avvike fra plantallene i St. prp. nr. 1 (2007-2008).

Plantall barnepensjon

	2007	2008 ¹	2009
Antall barnepensjonister pr. 31.12	13 786	13 860	13 890
Gjennomsnittlig pensjon	24 923	26 630	26 670

¹ Tallene er de siste oppdaterte plantall for 2008 og kan derfor avvike fra plantallene i St.prp. nr. 1 (2007-2008).

Innledning

Formålet med folketrygdens ytelser til gjenlevende ektefeller under 67 år, tidligere familiepleiere og barnepensjon, er å sikre inntekt når forsørgeren dør eller pleieforholdet for en familiepleier er slutt. I tillegg skal ytelsene bidra til hjelp til selv-hjelp.

Pensjon og overgangsstonad er inntektsprøvd og blir redusert på grunnlag av faktisk og forventet inntekt.

Hovedtrekk ved regelverket**Gjenlevende ektefelle**

Ytelser til gjenlevende ektefelle gis etter bestemmelser i folketrygdloven kapittel 17. Ytelsene gis

også til registrerte partnere, samt samboere som har vært gift med hverandre eller har eller har hatt felles barn.

Retten til ytelser faller bort når den gjenlevende får uførepensjon, AFP eller fyller 67 år og får rett til egen alderspensjon. Disse ytelsene blir beregnet etter særskilte regler.

En skilt ektefelle, som ikke har inngått nytt ekteskap før den tidligere ektefellens død, har på nærmere vilkår rett til ytelser som gjenlevende skilt ektefelle.

Pensjon til gjenlevende ektefelle

Pensjon til gjenlevende ektefelle består av grunnpensjon og tilleggspensjon og/eller sært tillegg. Full grunnpensjon tilsvarer folketrygdens grunn-

beløp. En eventuell tilleggspensjon skal utgjøre 55 pst. av den tilleggspensjon den avdøde hadde eller ville ha hatt som alders- eller uførepensjonist. Det ytes særtilllegg når tilleggspensjonen er lavere enn særtillegget. Dersom den gjenlevende har, eller kan forventes å få, en årlig arbeidsinntekt som er større enn 50 pst. av grunnbeløpet, skal pensjonen reduseres med et beløp som svarer til 40 pst. av den overskytende inntekten. Det skal som hovedregel legges til grunn at en gjenlevende ektefelle under 55 år kan forventes å få en årlig arbeidsinntekt på minst to ganger folketrygdens grunnbeløp.

Overgangsstønad til gjenlevende ektefelle

Overgangsstønad kan ytes til gjenlevende ektefelle som ikke har pensjonsrett, og som enten er i en omstillingsfase etter dødsfallet, er under nødvendig utdanning eller har omsorg for små barn. Overgangsstønaden er en midlertidig ytelse som beregnes på samme måte som pensjon til gjenlevende ektefelle.

Andre ytelser til gjenlevende

Det kan gis stønad til nødvendig utdanning, stønad til barnetilsyn og tilskudd til flytting for å komme i arbeid etter de samme regler som for enslig mor eller far, jf. kap. 2620.

Tidligere familiepleiere

En ugift person under 67 år, som i minst fem år har hatt nødvendig tilsyn og pleie av foreldre eller annen nærstående, kan gis pensjon eller overgangsstønad når pleieforholdet er opphørt. Full årlig pensjon svarer til folketrygdens minstepen-

sjon for enslige (grunnbeløpet og særtillegget). Pensjonen reduseres på grunnlag av den inntekt familiepleieren har eller kan forventes å få på tilsvarende måte som for gjenlevende ektefelle. Overgangsstønad er en midlertidig ytelse og beregnes på samme måte som pensjon.

Barnepensjon

Barnepensjon gis til barn under 18 år som har mistet en eller begge foreldre. Barnepensjon ytes med 40 pst. av grunnbeløpet for første barn og 25 pst. av grunnbeløpet for hvert av de øvrige barna.

Når begge foreldrene er døde, får det eldste barnet like stor pensjon som den av foreldrene som ville fått størst pensjon som gjenlevende ektefelle. Det nest eldste barnet får 40 pst. av grunnbeløpet og de øvrige barna 25 pst. av grunnbeløpet. Den samlede pensjonen deles likt mellom barna.

Barnepensjon gis som hovedregel til barnet fyller 18 år. Dersom begge foreldrene er døde, og barnet er under utdanning, gis pensjon inntil det fyller 20 år. Ved dødsfall som skyldes yrkesskade kan pensjon gis til barnet fyller 21 år.

Resultatrapport

Utgiftsutviklingen

I nominelle beløp har utgiftene over kap. 2680 økt med 5,3 pst. i perioden 2003-2007. I faste kroner har det imidlertid vært en nedgang i utgiftene på 10,0 pst. i løpet av samme periode. Denne utviklingen henger sammen med reduksjonen i antall gjenlevende ektefeller med pensjon. I tillegg har gjennomsnittlig pensjon gått ned, først og fremst på grunn av økende yrkesaktivitet blant gjenlevende ektefeller.

Antall stønadmottakere

Gjenlevende ektefeller med pensjon pr. 31.12. og endring fra foregående år. 2003, 2006 og 2007

År	Med grunnpensjon		Med særtilllegg		Med tilleggspensjon	
	Antall personer	Endring fra året før	Antall personer	Endring fra året før	Antall personer	Endring fra året før
2003	25 246	- 668	4 247	- 255	24 516	- 616
2006	24 006	- 199	3 837	- 2	23 440	- 188
2007	23 308	- 698	3 629	- 208	22 756	- 684

De aller fleste gjenlevende ektefeller med pensjon er kvinner, 90,5 pst. i 2007. I underkant av 60 pst. av enkene under 67 år mottar pensjon eller overgangsstønad. Antall gjenlevende ektefeller med pensjon har gått ned de siste årene. Dette skyldes bl.a. at dødeligheten i aldersgruppene

under 67 år er redusert, særlig blant menn, og at det dermed har blitt færre enker. Den økende yrkesaktiviteten blant kvinner påvirker også utviklingen i antall gjenlevende ektefeller som får utbetalt pensjon, da pensjonen avkortes mot inntekt og over visse inntektsnivåer vil falle helt bort.

Tidligere familiepleiere

Antall tidligere familiepleiere har gått ned fra 207 til 152 personer i perioden 2003-2007. Denne nedgangen henger trolig sammen med at yrkesaktivi-

teten hos kvinner har økt sterkt og at det er blitt mindre vanlig å bruke sitt yrkesaktive liv til å pleie foreldre eller nære slektninger. Gjennomsnittsalderen er høy blant de tidligere familiepleierne. I 2007 var omlag 64 pst. 60 år og eldre.

Barnepensjon

Barnepensjonister pr. 31. desember. 2003, 2006 og 2007

	2003	2006	2007	Endring 2003-2007 i pst.
Antall i alt	13 995	14 043	13 786	- 1,5
Begge foreldre døde	275	308	296	7,6

Antall barnepensjonister utgjør ca. 1,1 pst. av alle unge mellom 0 og 20 år. Det er omlag 1,4 barn

pr. barnekull som har mistet en av foreldrene og rundt 1,2 barn pr. barnekull som har mistet begge.

Rapportering på delmål og indikatorer*Gjenlevende ektefeller*

Delmål 2.2	Resultatindikatorer
Øke andelen etterlattepensjonister i arbeid eller utdanning	– Andelen gjenlevende totalt og under 55 år som er i arbeid eller under utdanning – Antall gjenlevende med stønad til barnetilsyn – Sammensetningen av inntekten for stønadsmottakerne

Øke andelen etterlattepensjonister i arbeid eller utdanning.

Gjenlevende ektefeller med pensjon/overgangsstønad/stønad til barnetilsyn totalt og under 55 år. Andel under utdanning eller med redusert pensjon pga fradrag for arbeidsinntekt. 2003-2007

År	I alt		Under 55 år		
	Antall	Andel i arbeid eller under utdanning	Antall	Antall i pst. av antall i alt	Andel i arbeid eller under utdanning
2003	25 334	67,8	8 684	34,4	81,8
2004	24 684	69,3	8 393	34,0	82,7
2005	24 250	70,4	8 176	33,7	83,5
2006	24 050	71,8	7 985	33,2	84,7
2007	23 349	72,9	7 507	32,2	85,8

Andelen gjenlevende ektefeller i arbeid eller under utdanning har økt de siste årene. I 2007 var 72,9 pst. av alle gjenlevende ektefeller med pensjon/stønad i arbeid eller under utdanning. Dette tilsvarer en økning på 5,1 prosentenheter fra 2003. For gjenlevende ektefeller under 55 år økte andelen som er i arbeid eller under utdanning med 4,0 prosentenheter fra 2003 til 2007. Fra 1. januar 2002 er hovedregelen at det vil bli fastsatt en forventet inntekt på minst to ganger grunnbeløpet for motta-

kere under 55 år, hvis de ikke har eller kan forventes å ha en reell inntekt som er høyere.

Gjenlevende ektefeller med stønad til barnetilsyn

Antall gjenlevende ektefeller med stønad til barnetilsyn har vært relativt stabilt i perioden fra 2003 til 2007, og lå ved utgangen av 2007 på 430 personer.

Gjenlevende ektefeller med pensjon/overgangstønad. Sammensetning av inntekt i kroner i 2006

Inntekt ¹	Menn og kvinner	Menn	Kvinner
Sum	236 100	236 600	236 000
Pensjonsgivende inntekt	155 700	180 600	153 300
Pensjon	79 800	54 800	82 200
Andre stønader	600	1 240	530

¹ Tabellen omfatter pensjon fra folketrygden og pensjonsgivende inntekt. Det er ikke tatt hensyn til tjenestepensjon og kapitalinntekter i tabellen. Andre stønader omfatter grunnstønad, hjelpestønad og stønad til barnetilsyn.

Utfordringer og hovedprioriteringer**Gjenlevende ektefelle**

Folketrygden skal sikre gjenlevende ektefeller en rimelig inntekt og stimulere flest mulig til å skaffe seg inntekt ved eget arbeid. Erfaring viser at personer som mister ektefelle i ung alder, og som ikke kommer i arbeid i løpet av en tiårsperiode, ofte blir avhengig av pensjon resten av livet.

Dette var en vesentlig årsak til lovendringen fra 1. januar 2002. Endringen gikk ut på at pensjon til gjenlevende ektefeller under 55 år som hovedregel skal avkortes som om gjenlevende har en arbeidsinntekt på minst to ganger folketrygdens grunnbeløp. I tillegg har Arbeids- og velferdsetaten et ansvar for å følge opp unge gjenlevende for å motivere til selvforsørgelse på samme måte som overfor enslige forsørgere.

Den økte yrkesdeltakingen blant kvinner fører til en reduksjon i antall etterlattepensjonister. Ved utgangen av 2006 var det 24 006 mot 25 914 mottakere på samme tid i 2002. Andelen mottakere under 55 år blir også stadig lavere (33 pst. i 2006 mot 35 pst. i 2002).

Stortingets vedtak 23. april 2007 om pensjonsreformen innebærer blant annet fleksibel alderspensjon i folketrygden fra 62 år og levealdersjustering. Departementet vurderer tilpasning av reglene for etterlattepensjon til nytt pensjonssystem.

Budsjettforslag for 2009**Heving av særtillegget**

I trygdeoppgjøret for 2008 ble partene enige om å trappe opp minstepensjonen til enslige pensjonister slik at den fra 1. mai 2010 skal utgjøre to ganger grunnbeløpet. Første skritt var å heve den ordinære særtilleggssatsen fra 79,33 pst. til 94 pst. av grunnbeløpet fra 1. mai 2008. Deretter trappes satsen videre opp til 97 pst. av grunnbeløpet fra 1. mai 2009, og til 100 pst. av grunnbeløpet fra 1. mai 2010.

Økningen av særtillegget i 2008 gir samlede merutgifter for 2009 på 33 mill. kroner, mens opptrappingen av særtillegget i 2009 gir samlede merutgifter på 6 mill. kroner på post 72 Særtillegg.

Unntaksregler for uføre og etterlatte med lengre utenlandsopphold

Regjeringen foreslår at det etableres regler om unntak fra kravet om tre års medlemskap i folketrygden fram til uføretidspunktet eller dødsfallet. Det vises til omtale under kap. 2655 Uførhet post 70 grunnpensjon.

Det er anslått at forslaget vil gi 1 mill. kroner i merutgifter under kap. 2680 Etterlatte, post 70 Grunnpensjon.

Post 70 Grunnpensjon, overslagsbevilgning

Det var 23 308 gjenlevende ektefeller med grunnpensjon ved utgangen av 2007, og prognosene som ligger til grunn for budsjettforslaget viser at antall gjenlevende ektefeller vil være rundt 23 280 ved utgangen av 2008 og 22 850 ved utgangen av 2009. Anslagene bygger på Statistisk sentralbyrås prognoser for antall kvinner i aldersgruppen 50-66 år. Antall tidligere familiepleiere var 152 ved utgangen av 2007, og ventes å bli 141 personer ved utgangen av 2008 og ved utgangen av 2009. Antallet barnepensjonister var 13 378 ved utgangen av 2007, og ventes å bli 13 860 ved utgangen av 2008 og 13 890 ved utgangen av 2009. Gjennomsnittlig pensjonsbeløp for barnepensjonister har vært på om lag 38 pst. av grunnbeløpet de siste årene, og antas å holde seg konstant i 2008 og 2009.

Det foreslås bevilget 1 271 mill. kroner for 2009

Post 71 Tilleggspensjon, overslagsbevilgning

Tilleggspensjon gis til gjenlevende ektefeller og de barnepensjonistene som har mistet begge foreldrene. Andelen gjenlevende ektefeller med tilleggspensjon var 97,6 pst. ved utgangen av 2007, og har vært stabilt de siste årene. Gjennomsnittlig

tilleggspensjon, regnet i fast G, har imidlertid gått noe ned.

Det foreslås bevilget 1 085 mill. kroner for 2009.

Post 72 Særtilllegg, overslagsbevilgning

Særtilllegg kan gis til alle kategorier gjenlevende. Av barnepensjonistene er det rundt 170 personer som mottar denne ytelsen. Alle tidligere familiepleiere mottar særtillegg. Siden 1. mai 2008 utgjør fullt særtillegg 94 pst. av grunnbeløpet. Dersom grunnpensjonen er redusert på grunn av trygdetid, blir også særtillegget redusert tilsvarende.

Det foreslås bevilget 100 mill. kroner for 2009.

Post 74 Utdanningsstønad

Utdanningsstønad gis til gjenlevende ektefeller og tidligere familiepleiere etter samme bestemmelser som for enslig mor eller far. Utgiftene til utdanningsstønad vil være avhengig av antall gjenlevende totalt, arbeidsmarkedet, det generelle utdanningsnivået, valg av utdanningstype mv. Dette er forhold som til dels er vanskelig å forutsi.

Det foreslås bevilget 1,35 mill. kroner for 2009.

Post 75 Stønad til barnetilsyn, overslagsbevilgning

Stønad til barnetilsyn gis til gjenlevende ektefeller etter samme bestemmelser som for enslig far eller mor, jf. kap. 2620.

Det foreslås bevilget 10 mill. kroner for 2009.

Kap. 2686 Gravferdsstønad

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Gravferdsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	121 117	130 000	130 000
	Sum kap. 2686	121 117	130 000	130 000

Innledning

Gravferdsstønad kan gis når et medlem i folketrygden dør, jf. folketrygdloven kapittel 7. Formålet med gravferdsstønaden er å kompensere for utgifter til gravferd. Denne stønaden ytes også når dødsfallet gjelder forsørget ektefelle eller barn under 18 år som oppholder seg i landet, selv om de ikke er medlemmer i folketrygden.

Hovedtrekk ved regelverket

De fleste dødsbo har tilstrekkelig med midler til en verdig begravelse. Gravferdsstønaden er nå behovsprøvd (med unntak for barn under 18 år), og utgjør maksimalt 17 952 kroner. Når avdøde etterlater seg ektefelle, gis det et fribeløp for finansformue tilsvarende maksimal stønad. Størrelsen på stønaden fastsettes av Stortinget. I tillegg kan det gis stønad til dekning av nødvendige utgif-

ter til transport av bære ut over 10 pst. av gravferdsstønaden (1 795 kroner) dersom båren med den avdøde må transporteres lengre enn 20 km. Nødvendige utgifter til gravlegging av dødfødte barn dekkes med opptil 17 952 kroner.

Ved dødsfall under opphold utenfor landet kan det i visse tilfeller ytes gravferdsstønad etter særskilte regler.

Formue skal dokumenteres ved sist innsendte selvangivelse eller siste likningsutskrift.

Resultatrapport

Utgiftene til gravferdsstønad i 2007 var på 121,1 mill. kroner. Av dette ble det utbetalt 49,9 mill. kroner til bæretransport, 8,2 mill. kroner til gravferd for dødfødte barn og 62,9 mill. kroner til behovsprøvd gravferdsstønad.

Behovsprøvd gravferdshjelp 2003, 2006–2007

År	Utgifter, mill. kroner	Antall mottakere	Mottakere i pst. av antall døde	Gjennom- snittlig beløp, kroner	Maksimal sats, kroner
2003	50,9	4 235	10,0	11 927	15 000
2006	63,5	4 557	11,0	13 936	16 582
2007	62,9	4 379	10,1	14 360	17 212

I 2007 mottok 4 379 personer behovsprøvd gravferdsstønad, mot 4 557 i 2006. Andelen dødsfall hvor det ble gitt behovsprøvd gravferdsstønad var 10,1 pst. I tillegg ble det i 2007 utbetalt stønad til båretransport for 11 895 personer og gravferdsstønad for 850 dødfødte barn.

Budsjettforslag for 2009

Det foreslås at den behovsprøvde gravferdsstønaden økes fra opptil 17 952 kroner til opptil 18 744 kroner. Det foreslås bevilget 130 mill. kroner på post 70 for 2009.

Programkategori 29.90 Diverse utgifter

Utgifter under programkategori 29.90 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
2690	Diverse utgifter	236 373	270 000	260 000	-3,7
	Sum kategori 29.90	236 373	270 000	260 000	-3,7

Utgifter under programkategori 29.90 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
70-89	Andre overføringer	236 373	270 000	260 000	-3,7
	Sum kategori 29.90	236 373	270 000	260 000	-3,7

Kap. 2690 Diverse utgifter

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Sykestønadsutgifter i utlandet	141 318	165 000	155 000
77	Pasienter fra gjensidighetsland mv.	95 055	105 000	105 000
	Sum kap. 2690	236 373	270 000	260 000

Post 70 Sykestønadsutgifter i utlandet

Posten gjelder stønad til helsetjenester i utlandet for personer som omfattes av bestemmelsene i folketrygdloven § 5-24.

De grupper som kommer inn under stønadsreglene er bl.a. sjøfolk på norske skip i utenriksfart, norske statsborgere som er statens lønnede tjenestemenn i utlandet, norske studenter i utlandet og utsendte arbeidstakere. Turister omfattes ikke av reglene.

Nødvendige utgifter til ambulansetransport og til opphold og behandling i helseinstitusjon dekkes fullt ut. Det betales egenandel for legebehandling, tannlegebehandling for sykdom, fysioterapi, behandling hos psykolog og for viktige legemidler.

Utgiftene refunderes i hovedsak av NAV Helsetjenesteforvaltning avd.utland.

Utenlandsboende pensjonister, med rettigheter etter norsk folketrygd, gis stønad etter de bestemmelser som gjelder for tilsvarende behandling i Norge, men med de særregler at utgiftene dekkes etter særskilte satser, og at utgifter til sykehusopphold dekkes med opptil et beløp som fastsettes av Stortinget. For 2009 er det maksimale stønadsbeløpet foreslått til 2900 kroner pr. døgn. Ambulanse-transport dekkes fullt ut.

NAV Helsetjenesteforvaltning avd.utland har inngått avtaler med enkelte utenlandske selskaper om administrasjon av refusjon for helsetjenester for en del medlemmer som omfattes av folketryg-

den og oppholder seg i USA og Australia, så som studenter, arbeidstakere i utenrikstjenesten og krigspensjonister. Departementet har gitt forskrift som avskjærer retten til medisinsk stønad fra trygden for personer som er sikret rett til dette etter gjensidighetsavtale med annet land. Dette har gitt betydelig reduksjon i folketrygdens utgifter til helsetjenester i utlandet.

Posten omfatter også refusjon for utgifter til helsetjenester som medlemmer av norsk trygd har mottatt i utlandet (EØS-land og Sveits) etter hhv. EØS-avtalen og EFTA-konvensjonen.

Utgiftene var 141 mill. kroner i 2007, mens det er bevilget 150 mill. kroner for 2008. Normalt blir utbetalinger som gjelder landoppgjør i EØS, regnskapsført i desember det angjeldende år, evt. i

januar det påfølgende år. Bevilgningen for 2008 på 150 mill. kroner bygger på en forutsetning om at oppgjøret vil finne sted i desember 2008.

Det foreslås bevilget 155 mill. kroner for 2009.

Post 77 Pasienter fra gjensidighetsland

Posten omfatter utgifter for utenlandske pasienter som behandles i Norge, og som kommer fra EØS-land, og land vi har gjensidig avtale med om dekning av utgifter. Posten dekker også utgifter til behandling i Norge av stønadsberettigede nordmenn bosatt i utlandet.

Utgiftene var 95 mill. kroner i 2007, mens det er bevilget 105 mill. kroner for 2008.

Det foreslås bevilget 105 mill. kroner for 2009.

Kap. 5701 Diverse inntekter

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
02	Diverse inntekter	222 566	175 000	175 000
03	Hjelpemiddelsentraler m.m.	47 616	50 000	38 000
71	Refusjon ved yrkesskade	924 650	990 000	1 035 000
73	Refusjon fra bidragspliktige	469 466	455 000	495 000
74	Refusjon medisinsk behandling	7 079	1 700	2 800
80	Renter	39 317	10 000	10 000
85	Innfordret misbruk av dagpenger	83 861	35 700	55 000
86	Innfordret misbruk av attføringsytelser	25 794	11 100	11 100
Sum kap. 5701		1 820 349	1 728 500	1 821 900

Fra 2007 er budsjettet for postene 01, 04, 05, 06, 07, 15, 16 og 18 flyttet til kap. 3605. Det vises til omtale under kap. 3605.

Post 02 Diverse inntekter

Post 02 består nå i det vesentligste av følgende inntekter:

- Renter og avdrag på attføringslån
- Tilbakebetaling på grunn av for mye utbetalt til leger
- Tilbakebetaling på grunn av for mye utbetalt til stønadsmottakere
- Avdrag bidragslån
- Prosjektinntekter
- Andre refusjoner og inntekter

For 2008 foreslås bevilget 175 mill. kroner under posten.

Post 03 Hjelpemiddelsentraler

Posten omfatter bl.a. salg av hjelpemidler og biler. For 2009 budsjetteres det med 38 mill. kroner.

Post 71 Refusjon ved yrkesskade

Bakgrunn

En vesentlig del av folketrygdens utgifter ved yrkesskade blir finansiert av arbeidsgivere ved en refusjonsordning knyttet til den obligatoriske yrkesskadeforsikringen etter lov av 16. juni 1989 nr. 65.

Refusjonen skjer gjennom en fastsatt prosent-sats/refusjonssats av de faktiske erstatningsutbetalinger fra forsikringsgiverne. Refusjonssatsen skal således avspeile forholdet mellom trygdens utgifter og erstatningsutbetalingene, men tar ikke

sikte på å få dekket de faktiske trygdeutgifter i de enkelte yrkesskadetilfeller.

Av praktiske grunner følger oppgjørsåret kalenderåret, men forsikringsselskapene kan først ha oppgjøret ferdig beregnet og utbetalt 1. mars i det etterfølgende året. Fra 1. januar, fram til forfall 1. mars, blir selskapene belastet renter i henhold til dagslånsrenten i Norges Bank.

Nærmere om folketrygdens utgifter og refusjonsinntekter ved yrkesskade

Folketrygdens faktiske utgifter ved yrkesskade, er langt større enn beløpet som blir refundert. Dette

skyldes at stønadsarter, i hovedsak korttidsytelser som sykepenger og utgifter til helsetjenester, er holdt utenfor refusjonsordningen. Refusjonsordningen omfatter heller ikke enkelte persongrupper som hører inn under det offentliges ansvar, som for eksempel skoleelever og innsatte i fengsler.

I tabellen nedenfor framgår de faktiske refusjonsinnbetalinger som folketrygden har fått fra forsikringsselskapene til og med juni 2008

Refusjonsinnbetalinger fra forsikringsselskapene

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Inntekt	623	698	722	831	878	913	875	932	910

Utgifter til tilfeller med uførepensjon er de største utgiftene. Nye uførepensjonister med årsak yrkesskade i 2006 i folketrygden var 619 personer, hvorav 533 personer med skadetidspunkt etter 1990. Det vil si etter at refusjonsordningen ble innført. I 2005 var tilsvarende tall 741 personer, hvorav 624 personer med skadetidspunkt etter 1990.

Refusjonssatsen har vært fastsatt til 120 pst. av erstatningsutbetalingene siden 1991, da ordningen ble innført. Departementet vil bemerke at refusjonsordningen bygger på en forenklet modell basert på at man medregner de kapitaliserte uføreytelser fullt ut i beregningsgrunnlaget, mens andre trygdeytelser ikke medregnes. På denne bakgrunn foreslås at refusjonssatsen beholdes uendret på 120 pst. av erstatningsutbetalingene også i 2008.

For 2009 budsjetteres det med 1 035 mill. kroner.

Post 73 Refusjon bidragspliktige

Arbeids- og velferdsetaten kan utbetale forskudd i de saker der den bidragspliktige ikke betaler bidraget i rett tid, betaler for lite eller ikke betaler. Det kan også betales forskudd dersom bidrag av ulike grunner ikke er fastsatt. Før forskudd blir utbetalt skjer en automatisk kontroll av om bidrag er innbetalt, og med hvilket beløp. Etter utbetaling av forskudd vil det bli tatt refusjon i innbetalt bidrag for samme periode, maksimalt tilsvarende det beløp som er utbetalt i forskudd.

I saker med bidrag lavere enn forskuddet, vil forskuddet dekke mellomlegget mellom eventuelt betalt beløp og forskuddsbeløpet.

I 2007 ble det innbetalt 470 mill. kroner fra bidragspliktige.

For 2009 anslås inntektene på kap. 5701, post 73, å bli på 495 mill. kroner.

Post 74 Refusjon medisinsk behandling

Denne posten omfatter refusjon fra utlandet for pasienter som har fått medisinsk behandling i Norge etter EØS-avtalen.

For 2009 budsjetteres det med 2,8 mill. kroner.

Post 80 Renter

Posten gjelder vesentlig renteinntekter av bankinnskudd og av lån og innskudd for kontorlokaler.

For 2009 budsjetteres det med 10 mill. kroner.

Post 85 Innfordret misbruk av dagpenger

Det vises til omtale under kap. 2541 Dagpenger. Det foreslås bevilget 55 mill. kroner for 2009.

Den foreløpige rammen under kap. 5701, post 85 er på 55 mill. kroner. Det foreslås ingen endring.

Post 86 Innfordret misbruk av attføringspenger

Det vises til omtale under kap. 2653 Ytelser til yrkesrettet attføring

Det foreslås bevilget 11,1 mill. kroner for 2009.

Urfolk og nasjonale minoriteter

Resultatområde 8 Nasjonale minoriteter

Strategisk mål

Regjeringen vil legge til rette for at personer som tilhører nasjonale minoriteter skal kunne uttrykke, opprettholde og videreutvikle sin identitet, sitt språk og sin kultur. Regjeringen vil også bidra til at personer som tilhører nasjonale minoriteter får anledning til effektiv deltakelse i saker som berører dem.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har samordningsansvar for statlig politikk som berører nasjonale minoriteter i Norge, dvs. jøder, kvener, rom (sigøynere), romanifolket (taterne/de reisende) og skogfinner. Samtidig gjelder prinsippet om departementenes sektoransvar. Samordningsutvalget for nasjonale minoriteter og Kontaktforum mellom nasjonale minoriteter og myndighetene er viktige i arbeidet med å utforme og prioritere tiltak for de nasjonale minoritetene.

Arbeids- og inkluderingsdepartementets innsats på området blir finansiert over programkategori 09.70 Nasjonale minoriteter.

Tilstandsvurdering, utviklingstrekk og utfordringer

Politikken som omhandler nasjonale minoriteter bygger på prinsippet om likeverd og ikke-diskriminering. Minoritetsgrupper kan være sårbare i et demokrati der det er lagt vekt på flertallsstyre. For å fremme reell likestilling kan det derfor være nødvendig å gjennomføre særskilte tiltak for å styrke en eller flere minoritetsgruppers stilling på ulike samfunnsområder.

Som samordningsdepartement skal Arbeids- og inkluderingsdepartementet arbeide for helhet og sammenheng i politikken som berører nasjonale minoriteter, på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer. For å få til dette ønsker departementet å videreutvikle dialogen med de nasjonale minoritetene om prioriteringer og utforming av tiltak. Videre vil det være viktig å øke kunnskapen om de nasjonale minoritetene, både i forvaltningen og i befolkningen generelt.

Målstruktur

Mål for resultatområde 8 Nasjonale minoriteter

Hovedmål	Delmål
Sikre de nasjonale minoritetens kultur, språk og identitet	1. Dialog mellom de nasjonale minoritetene og myndighetene 2. Helhet og sammenheng i politikken for nasjonale minoriteter, nasjonalt og internasjonalt 3. Innsats mot diskriminering av nasjonale minoriteter 4. En offentlig forvaltning som tar hensyn til brukere med bakgrunn i en nasjonal minoritet når det gjelder språk, kultur og religion/livssyn 5. Utvikle et godt kunnskapsgrunnlag for politikken overfor de nasjonale minoritetene 6. Synliggjøring av og informasjon om de nasjonale minoritetenes kultur, språk og identitet

Delmål 1. Dialog mellom de nasjonale minoritetene og myndighetene

Strategier og tiltak

Gjennom ratifiseringen av Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter har norske myndigheter forpliktet seg til å legge forholdene til rette, slik at personer som tilhører de nasjonale minoritetene skal kunne sikres aktiv deltakelse i alle deler av samfunnslivet, og da særlig i de saker som berører dem.

Gjennom prioriteringen av organisasjonsstøtte vil regjeringen bidra til de nasjonale minoritetenes utvikling av eget språk og egen kultur. Regjeringen foreslår derfor at tilskudd til nasjonale minoriteter økes med 1,189 mill. kroner i 2009 til 5,489 mill. kroner. Tilskudd til nasjonale minoriteter har vært et viktig virkemiddel for å legge til rette for dialogen mellom de nasjonale minoritetene og myndighetene, jf. kap. 670 Nasjonale minoriteter, post 70 Tilskudd til nasjonale minoriteter.

Rapport og status

Formålet med tilskuddsordningen Tilskudd til nasjonale minoriteter er å støtte frivillige organisasjoner og andre organisasjoner som har basis i en nasjonal minoritet. Regjeringen prioriterer arbeidet med å legge til rette for oppbygging og utvikling av de nasjonale minoritetenes organisasjoner. En slik prioritering, som for øvrig er i tråd med Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter artikkel 15, vil bidra til at de nasjonale minoritetene selv gis mulighet til å formulere og fremme egne interesser. Tilskuddsordningen er evaluert av IRIS (International Research Institute of Stavanger AS). Rapporten ble overlevert Arbeids- og inkluderingsdepartementet 3. mars 2008. I rapporten konkluderes det med at tilskuddsordningen har bidratt til å legge til rette for oppbygging og utvikling av de nasjonale minoritetenes organisasjoner.

I arbeidet med å forbedre dialogen mellom de nasjonale minoritetene og myndighetene ble Kontaktforum mellom nasjonale minoriteter og sentrale myndigheter etablert i 2003. Dette kontaktforumet har møtet minst en gang i året.

Kontakten med organisasjonene til de nasjonale minoritetene bygger på demokratiprinsippet, jf. St.meld. nr. 15 (2000–2001) Nasjonale minoriteter i Noreg – Om statleg politikk overfor jødar, kvenner, rom, romanifolket og skogfinnar og St.meld. nr. 27 (1996–97) Om statens forhold til frivillige organisasjoner. I den systematiserte kontakten med nasjonale minoriteters organisasjoner, prioriteres medlemsbaserte organisasjoner med valgt

styre. Departementet har også bilaterale møter med de som ønsker det, både stiftelsesbaserte organisasjoner og uorganiserte.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet skal bistå de nasjonale minoritetene i kontakten med de øvrige departementene, og skal opplyse minoritetene om hvilket departement som har fagansvaret. Samtidig er det behov for dialog med de nasjonale minoritetenes organisasjoner også på fylkeskommunalt og kommunalt nivå.

Under behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2004 vedtok Stortinget den 18. juni 2004 å opprette et Romanifolkets fond på 75 mill. kroner. Avkastningen av fondet skal benyttes som en kollektiv oppreisning til romanifolket for tidligere overgrep. Vedtekter for bruken av avkastningen av fondet ble fastsatt ved kgl.res. 12. oktober 2007. Stiftelsen, som skal forvalte fondets avkastning, er under opprettelse.

Delmål 2. Helhet og sammenheng i politikken for nasjonale minoriteter, nasjonalt og internasjonalt

Strategier og tiltak

Det tverrdepartementale samordningsutvalget for nasjonale minoriteter, ledet av Arbeids- og inkluderingsdepartementet, videreføres. Bruk av utvalget i forbindelse med temamøter og i konsultasjoner med Europarådet har vist seg å fungere godt. Departementet tar sikte på å utvikle denne modellen videre i 2009.

Den internasjonale kontakten er viktig i utviklingen av politikken overfor nasjonale minoriteter. Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil videreføre det nordiske samarbeidet på embetsmannsnivå og deltakelse i ekspertgrupper i Europarådet og i OSSE-sammenheng.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil arbeide for at representanter fra de nasjonale minoritetene i større grad får anledning til å delta i nordiske og internasjonale fora der spørsmål som særlig berører de nasjonale minoritetenes kultur, språk og identitet drøftes.

Rapport og status

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har samordningsansvaret for statlig politikk som berører de nasjonale minoritetene i Norge. Samtidig gjelder departementenes sektoransvar, innen blant annet kultur, utdanning og helse. Dette betyr at fagdepartementene med underliggende etater har ansvar for å følge opp de forpliktelser som Norge har påtatt seg gjennom ratifiseringen av blant annet Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter og Den Europeiske

pakten for regional- eller minoritetsspråk. Det ligger også et ansvar på forvaltningen på kommunalt og fylkeskommunalt nivå for å følge opp disse forpliktelsene.

Dialogen mellom ulike sektorer og mellom ulike nivå i forvaltningen har vist seg viktig for å få en helhetlig utvikling av politikken overfor nasjonale minoriteter. Et eksempel på dette er dialogen mellom departementet og Oslo kommune om situasjonen for rom.

Regjeringen legger stor vekt på god og tett dialog med de kvenske miljøene i Norge. Arbeids- og inkluderingsdepartementet gjennomførte i juni 2008 møter med Fylkesmannen i Finnmark, Finnmark fylkeskommune, Vadsø kommune og Porsanger kommune, samt med kvenske miljøer og organisasjoner. Arbeids- og inkluderingsdepartementet har også innført faste møter med Norske Kveners Forbund i forkant av de årlige statsbudsjettprosessen.

Det er fremdeles behov for å videreutvikle politikk og tiltak for å følge opp Europarådets rammekonvensjonen om beskyttelse av nasjonale minoriteter. Norge leverte sin andre rapport om gjennomføringen av Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter høsten 2005. Ministerkomiteen i Europarådet vedtok sin andre uttalelse om Norges gjennomføring av rammekonvensjonen den 20. juni 2007.¹⁶ Resolusjonen peker på mange positive tiltak, men anbefaler Norge blant annet å utvikle datagrunnlaget om de nasjonale minoritetene, bedre situasjonen til rom og romanifolket/ taterne, arbeide for å synliggjøre de nasjonale minoritetenes kultur og styrke kvensk språk.

Mange europeiske land har en større andel nasjonale minoriteter enn Norge og har lengre erfaring med utvikling av politikk overfor gruppen. Deltakelse i internasjonale fora er derfor et viktig grunnlag for arbeidet med å utvikle politikken overfor de nasjonale minoritetene, spesielt på nordisk, men også på europeisk nivå.

Det femte nordiske embetsmannsmøte om nasjonale minoriteter ble gjennomført i Stockholm i april 2008.

Ved årsskiftet 2005-2006 ble Forumet for rom og reisende i Europarådet etablert. Forumet er rom- og romaniorganisasjonenes eget forum, som møtes uavhengig av myndighetene. De norske rom- og romaniorganisasjonene har så langt ikke vært representert i forumet.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet representerer Norge i Europarådets ekspertkomité for romspørsmål (MG-S-ROM) og i ekspertkomiteen for nasjonale minoriteter (DH-MIN). Arbeids- og inkluderingsdepartementet deltar også etter behov på relevante møter i OSSE, spesielt på møter der spørsmål om rom tas opp.

Delmål 3. Innsats mot diskriminering av nasjonale minoriteter

Strategier og tiltak

Tiltak mot diskriminering og rasisme rettet mot samer, nasjonale minoriteter og innvandringsgrupper blir av myndighetene sett i sammenheng. De nye instrumentene for å hindre diskriminering og fremme likestilling, diskrimineringsloven og diskrimineringsombudsloven, er viktige også for de nasjonale minoritetene. Det vises til nærmere omtale av arbeidet mot diskriminering under Resultatområde 6 Integrasjon og mangfold.

Tilskudd til nasjonale minoriteter kan blant annet brukes til å dokumentere diskriminering, til holdningsskapende arbeid og til å formidle kunnskap om situasjonen til minoritetene, jf. kap. 670 Nasjonale minoriteter, post 70 Tilskudd til nasjonale minoriteter.

Rapport og status

Det er fremdeles slik at diskriminering er et problem for personer som tilhører nasjonale minoriteter. Det gjelder både i kontakt med det offentlige og på det private området. Når det gjelder rom og romani opplever disse diskriminering på boligmarkedet, serverings- og overnattingssteder.

Diskriminering av de nasjonale minoritetene omfattes også av Likestillings- og diskrimineringsombudets ansvarsområde. Ombudet har hatt møter med de nasjonale minoritetene om deres situasjon generelt. Taternes Landsforening og Likestillings- og diskrimineringsombudet har hatt møter om diskriminering av romani/tatere på campingplasser.

De fleste av de nasjonale minoritetene har kontakt på tvers av landegrensene og har beslektede grupper i andre land utenfor Norge. Situasjonen internasjonalt vil derfor påvirke nasjonale minoriteter i Norge. Dette gjelder særlig rom. Diskriminering og rasisme er en av grunnene til at rom i andre deler av Europa velger å oppholde seg i andre land. Samtidig er migrasjon i positiv forstand, dvs. reising, en del av den tradisjonelle kulturen til rom.

¹⁶ http://www.regjeringen.no/Upload/AID/temadokumenter/nasjonale_minoriteter/nasjmin_europaradets_andre_resolusjon_eng.pdf

Delmål 4. En offentlig forvaltning som tar hensyn til brukere med bakgrunn i en nasjonal minoritet når det gjelder språk, kultur og religion/livssyn

Strategier og tiltak

Regjeringen har besluttet å utarbeide en handlingsplan for å bedre situasjonen for rom i Oslo. Arbeids- og inkluderingsdepartementet leder arbeidet med planen i en tverrdepartemental embetsgruppe. Gruppen skal blant annet beskrive situasjonen for rom i Norge, drøfte utfordringer, strategier og veivalg for å bedre situasjonen for rom. Andre departementer, berørte direktorater og eventuell eksternt ekspertise inviteres etter behov. Arbeidet vil bli gjennomført i nær kontakt med Oslo kommune og det vil bli etablert kontakt og dialog med romgruppen. Handlingsplanen må ses i sammenheng med aktuelle tiltak og satsinger på øvrige departementers ansvarsområder.

En satsing på utdanningstiltak for rom (sigøynere) vil på lang sikt bedre roms levekår og bidra til å utjevne sosioøkonomiske forskjeller mellom flertallsbefolkningen og rom. Regjeringen foreslår at det i 2009 blir tildelt 5,297 mill. kroner over kap. 670 Nasjonale minoriteter, post 72 Tiltak for rom. Midlene skal blant annet settes av til videreføringen av voksenopplæringstiltaket for unge voksne rom i regi av Oslo kommune og til tiltak i handlingsplanen for å forbedre levekårene til rom i Oslo.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil i samarbeid med de nasjonale minoritetene og aktuelle deler av forvaltningen bistå med kunnskap om nasjonale minoriteter og de nasjonale minoritetenes behov. Dette vil bli gjort både på departementsnivå gjennom Samordningsutvalget for nasjonale minoriteter og i dialog med relevante kommuner og fylkeskommuner.

Etter opplæringslova har elever med kvensk-finsk bakgrunn ved grunnskolen i Troms og Finnmark rett til opplæring i finsk. Kunnskapsdepartementet gir tilskudd til opplæring i finsk i grunnskolen og videregående opplæring. Målet med tilskuddet er å medvirke til finansieringen slik at det blir gitt opplæring i finsk i samsvar med rettighetene som fremgår av § 2-7 i opplæringsloven, og å medvirke til å styrke lærernes kompetanse i finsk. Ved godkjenningen av kvensk som eget språk var det en forutsetning at undervisning i kvensk skulle skje innenfor rammene til det eksisterende finskfaget.

Kunnskapsdepartementet gir også tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritets-språklige barn i førskolealder. Barn som tilhører nasjonale minoriteter er omfattet av tilskuddsordningen. Nærmere omtale av tilskuddsordningen finnes i Kunnskapsdepartementets St.prp. nr. 1 (2008-2009).

Rapport og status

De nasjonale minoritetene gir uttrykk for at de ofte ikke når fram i kontakt med offentlig forvaltning. Som følge av at Norge har ratifisert Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter må forvaltningen nå i større grad ta hensyn til de nasjonale minoritetenes språk, kultur, religion og identitet. Offentlig forvaltning på ulike nivå har varierende kunnskap om statens forpliktelser overfor nasjonale minoriteter og de krav disse forpliktelsene stiller til forvaltningen.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet leder en tverrdepartemental arbeidsgruppe som jobber med spørsmålet om jødernes tilgang til koshermat. Landbruks- og matdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet deltar også i gruppen. Arbeidet foregår i samarbeid med Det Mosaiske Trossamfund i Oslo.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet bidrar sammen med Kunnskapsdepartementet til prosjektet «Romani/taterfolket – fra barn til voksen». Viktige sider ved dette arbeidet er å synliggjøre romanifolkets/taternes kultur i barnehagen og skolen, samt å identifisere miljøfaktorer som er av betydning for romanibarns trivsel i skolen og barnehagen. Det er også lagt vekt på å finne tiltak som gjør det mulig for folk av romani-/taterslekt å videreføre sin reisekultur uten at barna mister eller forringer sin skolegang. Tiltakene gjennomføres i samarbeid med Taternes Landsforening. Det utarbeides et temahefte som vil foreligge ved årsskiftet 2008/2009, og prosjektet videreføres ut 2009.

Delmål 5. Utvikle et godt kunnskapsgrunnlag for politikken overfor de nasjonale minoritetene

Strategier og tiltak

Arbeids- og inkluderingsdepartementet ser det som avgjørende at utviklingen av kunnskapsgrunnlaget om de nasjonale minoritetene skjer i samarbeid mellom de nasjonale minoritetene selv, berørte departementer, forskningsmiljøene og Norges forskningsråd.

Europarådet etterlyser bedre datagrunnlag om nasjonale minoriteter, jf. delmål 2. Norske Kveners Forbund har gitt uttrykk for ønske om et bedre statistikkgrunnlag om brukerne av kvensk språk og antall kvenner. Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil bidra med finansiering av prosjektet.

Rapport og status

Det er behov for økt kunnskap om de nasjonale minoritetene som et grunnlag for regjeringens politikkutvikling. Det foreligger per i dag få offent-

lige utredninger og relativt lite forskningsmateriale om de nasjonale minoritetene. En hovedårsak er at det generelt sett var lite oppmerksomhet omkring disse gruppene før de fikk status som nasjonale minoriteter fra 1999.

Forskning vedrørende de nasjonale minoritetene har store etiske utfordringer. Nasjonale minoriteter har gjennom historien vært utsatt for overgrep, samtidig som det er snakk om små grupper som er lette å identifisere. Dialogen mellom forskningsmiljøene og de nasjonale minoritetene må derfor ha som mål å skape tillitt, slik at en nærmere plan for forskning om nasjonale minoriteter kan utformes og fastsettes. Arbeids- og inkluderingsdepartementet ser det som avgjørende at de nasjonale minoritetene selv får ta del i utviklingen av planen. På bakgrunn av tilbakemelding fra de nasjonale minoritetene er det foreløpig aktuelt med forskningsprosjekter for romanifolket og kvenene.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har videreført prosjektet «Romanikultur, språk og opprinnelse» i regi av Norges forskingsråd. Det er disponert 200 000 kroner til prosjektet inneværende år. Prosjektet forventes avsluttet i 2008.

Delmål 6. Synliggjøring av og informasjon om de nasjonale minoritetenes kultur, språk og identitet

Strategier og tiltak

Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Kultur- og kirkedepartementet vil videreføre Samarbeidsgruppe nasjonale minoriteter – kultur, hvor også ABM-utvikling, Norsk kulturråd og Riksantikvaren deltar. Formålet med dette forumet er å bedre samordningen og informasjonsflyten mellom statlige aktører som jobber med kulturpolitikk overfor nasjonale minoriteter.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Kultur- og kirkedepartementet vil fortsette dialogen med romanifolket og rom angående utvikling av språktiltak overfor romani og romanes. Behovet for en slik dialog om utforming av tiltak for vern og utvikling av romani og romanes er også understreket i stortingsmeldingen om en helhetlig norsk språkpolitikk som Kultur- og kirkedepartementet la fram i juni, jf. St.meld. nr. 35 (2007-2008) Mål og mening – Ein heilskapleg norsk språkpolitikk.

I språkmeldingen fra Kultur- og kirkedepartementet heter det også at systematisk styrking av kvensk språk må inngå som en integrert del av en helhetlig norsk språkpolitikk. Meldingen understreker at aktiv statlig medvirkning er nødvendig for at arbeidet med revitalisering av kvensk språk skal lykkes. Det framgår at det vil bli vurdert å invitere representanter fra kvenene, alle de aktuelle departementene og representanter for relevante

fagmiljøer til en større konferanse om revitalisering av kvensk språk.

I forbindelse med revitaliseringsarbeidet peker meldingen på behovet for å få fortgang i arbeidet med standardisering av kvensk språk, og det heter at Kultur- og kirkedepartementet vil legge vekt på dette ved vurdering av rammevilkårene for Kainun instiutti – Kvensk institutt (det tidligere Kvæntunet). Meldingen varsler også et intensivt arbeid for innsamling og registrering av kvenske stedsnavn.

Det understrekes at det i tillegg trengs særordninger av ulike slag som kan stimulere til bruk av kvensk på så mange språkbruksarenaer som mulig. Ifølge meldingen vil Kultur- og kirkedepartementet vurdere hva som skal til for å videreutvikle og styrke den kvenske avisen Ruijan Kaiku, og i samarbeid med NRK vurdere hva som kan gjøres for å få til et bedre radiotilbud på kvensk enn hva som er tilfelle i dag.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil videreføre tilskuddet til avisen Ruijan Kaiku i 2009, jf. kap. 601 Utredningsvirksomhet, forskning m.m., post 70 Tilskudd og kap. 670 Nasjonale minoriteter, post 70 Tilskudd til nasjonale minoriteter. Over Kultur- og kirkedepartementets kap. 326 Språk-, litteratur og bibliotekformål, post 55 Norsk kulturfond ytes det tilskudd til tidsskrift og ymse enkeltpublikasjoner. Blant annet mottar Ruijan Kaiku tilskudd over denne posten i 2009. Tilskuddsordningen forvaltes av Norsk kulturråd.

Universitetet i Tromsø gir videreutdanning i kvensk språk og kultur. Studiet består av emner i språk, kultur og litteratur på til sammen 60 studiepoeng. Det er mulighet for påbygning med 30 studiepoeng. Studiet er lagt opp som nettundervisning med et par samlinger i semesteret. Det har vært stor interesse for studiet, og universitetet viderefører tilbudet fra høsten 2009. I tillegg tilbys det ved Universitetet i Tromsø studier i finsk på alle nivåer.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet utgir det elektroniske nyhetsbrevet Nytt om nasjonale minoriteter. Målet med nyhetsbrevet er både å spre kunnskap om nasjonale minoriteter til allmennheten og å nå ut til de nasjonale minoritetene selv med aktuell informasjon.

Arbeide med å sikre de nasjonale minoritetens kulturminner inngår som en del av Riksantikvarens ordinære arbeid. Riksantikvaren forsøker i samarbeid med de nasjonale minoritetene å velge ut og komme fram til måter å sikre kulturminnene på.

Rapport og status

Ansvar for tiltak for nasjonale minoriteters språk og kultur er i hovedsak lagt til Kultur- og kirke-

partementet med underliggende organer. I tillegg har Riksantikvaren tiltak på kulturminneområdet, mens ansvaret for å synliggjøre de nasjonale minoritetene i skolens opplæring ligger i Kunnskapsdepartementet.

Arbeidet med nasjonale minoriteter i museer bygger blant annet på St.meld. nr. 22 (1999-2000) Kjelder til kunnskap og oppleving og på St.meld. nr. 48 (2002–2003) Kulturpolitikk fram mot 2014. For museer har dette arbeidet to hovedmål: 1) legge forholdene til rette for at de nasjonale minoritetene selv skaffer og produserer kunnskap om seg selv, slik at de kan bevare, utvikle og uttrykke sin kultur og 2) produsere og formidle kunnskap om nasjonale minoriteter og bidra til at alle får bedre kunnskap om de nasjonale minoritetene.

ABM-utvikling – Statens senter for arkiv, bibliotek og museer prioriterer arbeidet med dokumentasjon og formidling av de nasjonale minoritetenes kultur. Flere norske museer arbeider med feltet.

Romani-avdelingen ved Glomdalsmuseet er sentral for arbeidet med romanifolkets/taternes språk, historie og kultur.

Vadsø museum – Ruija kvenmuseum (konsolidert med Varanger museum IKS) arbeider også med dokumentasjon og spørsmål om kvenkultur.

Norsk skogsfinsk museum er basert på samlingene til Gruetunet og Finnetunet.

Jødisk museum i Oslo fikk i 2008 en økning i tilskuddet på 0,4 mill. kroner på Kultur- og kirkedepartementets budsjett.

Norge har ratifisert Den europeiske pakt for regions- eller minoritetsspråk (minoritetsspråkpakten). Kvensk, romani (romanifolkets språk) og romanes (roms språk) er omfattet av kap. I og II (art 1-7) i pakten. I juni 2008 leverte Norge sin fjerde rapport til Europarådet om den politikk og de tiltak som føres overfor de nasjonale minoritetsspråkgruppene.

Kainun instiutti – Kvensk institutt er det fremste virkemiddelet i arbeidet for å styrke kvensk språk og kultur. Instituttet er lokalisert til Børselv i Porsanger kommune. Kainun instiutti er et nasjonalt senter for kvensk språk og kultur. Regjeringen foreslår at bevilgningen til Kainun institutt – kvensk institutt økes med 1 mill. kroner over Kultur- og kirkedepartementets budsjett til 4,5 mill. kroner i 2009. Tilskuddet skal gå til utvikling, dokumentasjon og formidling av kunnskap og informasjon om kvensk språk og kultur. Tilskuddet omfatter også driftsutgifter til administrasjonsbygningen på Kvæntunet, som stod ferdig i 2005.

Kvensk språkråd ble konstituert i Alta i april 2007. Rådet er en faggruppe som først og fremst skal arbeide med å utarbeide de prinsipielle ret-

ningslinjene for etableringen av et felles kvensk skriftspråk.

En egen navnekonsulent for kvensk arbeider i 50 pst. stilling. Navnekonsulenten har med finansiering fra Språkrådet de senere årene gjennomført et par mindre innsamlingsprosjekter av kvenske stedsnavn i noen finnmarkskommuner. Det er imidlertid stort behov for et supplerende innsamlingsprosjekt på mer systematisk grunnlag.

Storfjord kommune i Troms erklærte seg i mai 2007 som en trespråklig kommune. Kommunen har satt i gang pilotprosjektet Mangfold styrker, der målet er å synliggjøre og likestille norsk, samisk og kvensk/finsk kultur og språk. I prosjektet skal det blant annet utvikles en opplæringspakke for de tilsatte i kommunen, og det skal vurderes om det er mulig å opprette et språksenter som dekker både samisk og kvensk/finsk språk. Arbeids- og inkluderingsdepartementet bidro i 2007 med et tilskudd på 100 000 kroner til forprosjektet.

Både Norsk kulturråd og Kultur- og kirkedepartementet har støttet prosjekter som skal registrere, dokumentere og fremme romanifolkets språk romani. Kultur- og kirkedepartementet ga i 2007 et tilskudd på 278 000 kroner til et språkprosjekt i regi av Taternes Landsforening, hvor formålet er å reetablere romani som et mer fullverdig språk, blant annet som skriftspråk.

Medietilsynet forvalter en tilskuddsordning for lokalkringkasting. Tilskuddsordningen skal styrke lokalkringkastingen gjennom å støtte programproduksjon, kompetansehevende tiltak, utviklingsprosjekter og lokalradioer rettet mot etniske og språklige minoriteter. Det er blant annet gitt tilskudd til radiosendinger rettet mot romanifolket.

NRK har nedfelt i sine vedtekter at NRKs samlede riksdekkende programtilbud skal inneholde programmer for nasjonale og språklige minoriteter. Medietilsynet fører tilsyn med NRKs etterlevelse av programforpliktelsene i vedtektene, og avgir årlig en allmennkringkastingsrapport om NRK til Kultur- og kirkedepartementet. Medietilsynet har ikke sanksjonsmuligheter overfor NRK.

I 2003 startet Riksantikvaren et prosjekt blant annet med formål å identifisere, registrere og ivareta nasjonale minoriteters kulturminner og kulturmiljøer. Prosjektet var et første skritt på veien for å ivareta de nasjonale minoritetenes kulturarv. En arbeidsgruppe la fram en anbefaling i 2006.

Som en del av skolereformen «Kunnskapsløftet» har kunnskap om nasjonale minoriteter kommet inn som en del av læreplanen. I læreplanen heter det at elevene etter 7. årstrinn i grunnskolen skal kunne «gjøre rede for hvilke nasjonale minoriteter som finnes i Norge, og kunne beskrive hovedtrekk ved minoritetenes historie og levekår».

Programkategori 09.70 Nasjonale minoriteter

Utgifter under programkategori 09.70 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
670	Nasjonale minoriteter	6 407	10 200	14 786	45,0
	Sum kategori 09.70	6 407	10 200	14 786	45,0

Utgifter under programkategori 09.70 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
70-89	Andre overføringer	6 407	10 200	14 786	45,0
	Sum kategori 09.70	6 407	10 200	14 786	45,0

Bevilgninger til nasjonale minoriteter

Det tildeles midler til nasjonale minoriteter over Arbeids- og inkluderingsdepartementets, Kultur-

og kirkedepartementets og Kunnskapsdepartementets budsjetter.

Bevilgninger til nasjonale minoriteter

Dep	Tiltak	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
AID	Nasjonale minoriteter	6 407	10 200	14 786
AID	Forskningsmidler	1 000	1 200	1
KKD	Den kvenske avisa Ruijan Kaiku	750	782	2
KKD	Glomdalsmuseet, drift ³	9 604	10 017	10 458
KKD	Kainun institutti – Kvensk institutt, drift	3 387	3 533	4 533
KKD	Varanger museum, drift ³	4 072	4 247	4 434
KKD	Jødisk museum	1 430	1 841	2 341
KKD	Norsk skogfinsk museum	1 000	1 543	2 043
KD	Tilskudd til opplæring i finsk i grunn-skolen og den videregående skolen	7 856	10 566	8 973

¹ Fordeles senere, jf. kap. 601, post 50

² Tilskudd til den kvenske avisen Ruijan Kaiku gis over kap. 335, post 76 Tilskudd til ymse publikasjoner. Tilskuddsordningen forvaltes av Norsk kulturråd. Det vil i 2009 også bli fordelt tilskudd til avisen over Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjett, jf. kap. 601, post 70 og kap. 670, post 70.

³ Bevilgningene omfatter også virksomheter ved Glomdalsmuseet og Varanger museum som ikke er knyttet til nasjonale minoriteter.

Kap. 670 Nasjonale minoriteter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
70	Tilskudd til nasjonale minoriteter	4 220	4 300	5 489
71	Avkastning av Romanifolkets fond		3 700	4 000
72	Tiltak for rom, <i>kan overføres</i>	2 187	2 200	5 297
	Sum kap. 670	6 407	10 200	14 786

Post 70 Tilskudd til nasjonale minoriteter**Mål og hovedmål**

Formålet med tilskuddsordningen er å støtte frivillige organisasjoner og andre organisasjoner som har basis i en nasjonal minoritet. Det blir gitt både grunnstøtte (organisasjonsstøtte) og prosjektstøtte over denne tilskuddsposten.

Regjeringen prioriterer arbeidet med å legge til rette for oppbygging og utvikling av de nasjonale minoritetenes organisasjoner. På den måten vil nasjonale minoriteter bli bedre i stand til selv å definere egne behov og fremme egne krav.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet utarbeider hvert år et rundskriv hvor målsettinger og kriterier for tildeling av tilskudd utdypes.

Tilskuddsordningen er evaluert av IRIS (International Research Institute of Stavanger AS). Rapporten ble overlevert Arbeids- og inkluderingsdepartementet 3. mars 2008, jf. omtale under delmål 1. Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil utarbeide nye retningslinjer for tilskuddsordningen. Departementet tar sikte på at nye retningslinjer vil kunne tas i bruk ved fordeling av tilskuddsmidler i 2009.

Rapport

Av en total ramme på 4,22 mill. kroner ble det i 2007 brukt 3 mill. kroner til grunnstøtte til drift av organisasjoner og 1,2 mill. kroner til prosjektstøtte.

I 2008 har Arbeids- og inkluderingsdepartementet disponert 3 mill. kroner til organisasjonsstøtte og 1,3 mill. kroner til prosjektstøtte.

Budsjettforslag for 2009

Gjennom en prioritering av organisasjonsstøtte vil regjeringen sikre de nasjonale minoritetenes grunnlag for arbeidet med utviklingen av eget språk og kultur. Regjeringen foreslår derfor at tilskuddsposten Tilskudd til nasjonale minoriteter økes med ca. 1,2 mill. kroner i 2009 til 5,489 mill. kroner.

Post 71 Avkastning av Romanifolkets/taternes kulturfond

Under behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2004 vedtok Stortinget 18. juni 2004 å bevilge 75 mill. kroner til et «Romanifolkets fond». Avkastningen av fondet vil bli benyttet til tiltak og aktiviteter som gir kunnskap om historien til romanifolket/taterne, eller som er med på å ta vare på og utvikle deres kultur og språk. Avkastningen skal også benyttes til å drive et sekretariat/rådgivingssenter som kan tilby juridisk og annen hjelp til taterne som trenger det, og eventuelt til annet arbeid eller andre prosjekt i regi av romanifolket selv.

Departementet vil følge opp og legge til rette for forvaltningen av avkastningen fra Romanifolkets fond. Retningslinjer for fondet er utarbeidet i nært samarbeid med romanifolket. Stiftelsen, som skal forvalte fondets avkastning, er under opprettelse. Det vises til nærmere omtale i St.prp. nr. 63 (2003–2004), kap. 526, post 90.

Grunnlaget for beregningen av avkastningen av Romanifolkets/taternes kulturfond er i 2009 større enn tidligere, ettersom rentene fra opprettelsen av fondet i 2004 er lagt til grunnkapitalen på 75 mill. kroner. Det foreslås en bevilgning på 4 mill. kroner i 2009, som utgjør avkastningen av fondet for 2008.

Post 72 Tiltak for rom**Mål og hovedmål**

Formålet med tilskuddsposten er å støtte tiltak som skal bidra til å forbedre skolesitasjonen for rom, til å etablere et samlingssted for rom og stimulering til egenansvar i gruppen. Tiltakene utvikles og gjennomføres i nært samarbeid med Oslo kommune.

Regjeringen har besluttet at det skal utarbeides en handlingsplan for å bedre levekårene for rom i Oslo. Handlingsplanen vil bli utarbeidet av en tverrdepartemental embetsgruppe. Arbeidet vil bli

gjennomført i nær kontakt med Oslo kommune og i dialog med romgruppen.

Rapport

Oslo kommune har i samarbeid med romgruppen utviklet en modell for voksenopplæring av unge voksne rom. Undervisningstilbudet startet 1. oktober 2007. Under forberedelsen av undervisningsmodellen har Oslo kommune og relevante departementer hatt møter med rome eksperter fra Europarådet. Det er også innhentet erfaring fra undervisning av rom i Romania. Prosjektet har som mål å øke lese- og skriveferdigheter, i tillegg til digitale ferdigheter og matematikkunnskaper hos unge voksne rom. Ved å sikre basiskompe-

tanse hos foreldregenerasjonen, håper man på sikt å kunne bidra til bedre kontinuitet og gjennomføring av obligatorisk grunnskole for rombarn.

Budsjettforslag for 2009

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen med 3,097 mill. kroner i 2009 til 5,297 mill. kroner over kap. 670 Nasjonale minoriteter, post 72 Tiltak for rom (sigøynere). Bevilgningen skal dekke videreføringen av voksenopplæringstiltaket for unge voksne rom i regi av Oslo kommune og tiltak i handlingsplanen for å bedre levekårene for rom i Oslo. Handlingsplanen må se i sammenheng med aktuelle tiltak og satsinger på øvrige departementers ansvarsområder.

Kap. 3670 Nasjonale minoriteter

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
71	Avkastning av Romanifolkets fond		3 700	4 000
	Sum kap. 3670		3 700	4 000

Det vises til omtale under kap. 670 Nasjonale minoriteter, post 71 Avkastning av Romanifolkets fond.

Resultatområde 9 Samene

Strategisk mål

Regjeringen legger til grunn at staten Norge opprinnelig er etablert på territoriet til to folk, samer og nordmenn, og at begge folkene har den samme rett og det samme krav på å kunne utvikle sin kultur og sitt språk. Samepolitikken som føres skal tjene den samiske befolkningen, slik at samisk språk, kultur og samfunnsliv skal ha en sikker framtid i Norge.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har det overordnede samordningsansvaret for statlig samepolitikk. Fagdepartementene har ansvar for å ta initiativ til og å følge opp gjennomføringen av samepolitikken innenfor sine sektorer. En stortingsmelding om samepolitikken ble lagt fram våren 2008.

Sametinget er etablert ved sameloven for å etterleve Grunnloven § 110a. Som folkevalgt organ har Sametinget stor frihet. Det er ikke en ordinær etat eller et underliggende organ i forhold til regjeringen, og regjeringen er derfor ikke ansvarlig for Sametingets politiske virksomhet eller vedtakene som Sametinget gjør på de ulike områdene. Regjeringen har imidlertid et konstitusjonelt ansvar når det gjelder bevilgninger gitt over statsbudsjettet.

Gáldu – Kompetansesenter for urfolks rettigheter og Internasjonalt fag- og formidlingssenter for reindrift er faglig selvstendige institusjoner, ledet av egne styrever. Styrene har det overordnede ansvaret for sentrenes virksomhet og har blant annet ansvar for faglig utvikling, ressursbruk og prioriteringer. Når det gjelder forvaltnings- og økonomisørsmål ved sentrene er Arbeids- og inkluderingsdepartementet overordnet departement.

Arbeids- og inkluderingsdepartementets innsats på området blir finansiert over programkategori 09.80 Samiske formål.

Tilstandsvurdering, utviklingstrekk og utfordringer

I St.meld. nr. 28 (2007-2008) Samepolitikken fokuser regjeringen på betydingen av å styrke samisk

språk, og samiskspråklig informasjon, i offentlig forvaltning og tjenesteyting. Samisk språk er fortsatt i en utsatt stilling. Særlig er de små samiske språkene truet. Trolig er avgangen av samiske språkbærere i Norge større enn tilveksten. Regjeringen vil i samarbeid med Sametinget utvikle en handlingsplan for samisk språk. Målet med en slik handlingsplan er å se helheten i det arbeidet som gjøres for samisk språk i dag, og i samarbeid med Sametinget vurdere hva som er de viktigste innsatspunktene for å sikre samisk som et levende og kulturbærende språk i fremtiden. Regjeringen foreslår at det bevilges totalt 8 mill. kroner til arbeidet med handlingsplanen for samisk språk over Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjett.

Regjeringen vil i større grad sette samiske brukes møte med offentlig forvaltning og tjenesteyting på dagsorden. Gode og likeverdige offentlige tjenestetilbud til den samiske befolkningen krever at offentlige virksomheter har kunnskap om samiske forhold innenfor egen sektor. Tilstrekkelig personell med samisk språk og kulturkompetanse er avgjørende for samiske brukeres opplevelse av kvalitet i tjenestene, og for å gi et tilstrekkelig godt tilbud. Dette er et ansvar alle offentlige organer har, selv om omfanget vil kunne variere. Stadig flere offentlige virksomheter har tilpasset sitt tilbud til samiskspråklige brukere og den samiske befolkningen generelt. Samtidig er det fortsatt mange virksomheter, både kommuner, fylkeskommuner, statlige organer og helseforetak som ikke i tilstrekkelig grad har foretatt en slik tilpasning. Undersøkelser viser at samisk språkkompetanse i offentlige organer er mangelfull. Dette gjelder både innenfor og utenfor forvaltningsområdet for samisk språk.

Regjeringen vil sette i gang et omfattende samarbeid for å tydeliggjøre Sametingets formelle stilling. Målsettingen for arbeidet er å utarbeide forslag til de lovendringer som er nødvendige for at Sametinget eventuelt skal kunne etableres som et eget rettssubjekt. Sameloven ble vedtatt i 1987 og bør generelt oppdateres slik at den er i tråd med den praksis som har utviklet seg. En eventuell utvidelse av Sametingets myndighet til å fastsette bestemmelser om sametingsvalget, og organiserin-

gen av samisk kulturminnevern vil bli vurdert i lov-arbeidet.

Regjeringen vil bygge videre på de positive erfaringene med konsultasjonsavtalen mellom Sametinget og statlige myndigheter, og ønsker å utvikle nye budsjettprosedyrer som sikrer at Same-tinget tidligere, og i større grad, kan komme i dia-log med regjeringen om budsjettbehov i det samiske samfunnet.

Sametinget har fått styrket sin rolle innen nær-ingsutvikling gjennom ansvaret for å forvalte verdi-skapingsprogrammet for næringskombinasjoner, som er etablert i 2008.

I tråd med Konvensjon om biologisk mangfold artikkel 8, bokstav j, viderefører regjeringen bevilgningen på 1,3 mill. kroner til aktiviteter som tar sikte på å styrke arbeidet med innhenting, sys-tematisering og bruk av samers tradisjonelle kunn-skap i Norge.

Målstruktur

Mål for resultatområde 9 Samene

Hovedmål	Delmål
Sikre samisk språk, kultur og deltakelse	1. Videreutvikle statens samarbeidsformer med Sametinget og med det samiske sivile samfunn 2. Helhet og sammenheng i samepolitikken nasjonalt og internasjonalt 3. Styrke samiske næringer og sikre naturgrunnla-get for samisk kultur 4. Fremme bruk av samisk språk og sikre at offent-lig forvaltning tar hensyn til samiske brukeres kulturbakgrunn 5. Legge til rette for samisk forskning og utvikle et godt kunnskapsgrunnlag for samepolitikken 6. Synliggjøring og formidling av samisk kultur, språk og identitet

Hovedmål: Sikre samisk språk, kultur og deltakelse

Delmål 1. Videreutvikle statens samarbeidsformer med Sametinget og med det samiske sivile samfunn

Strategier og tiltak

Som samordningsdepartement for samiske saker skal Arbeids- og inkluderingsdepartementet arbeide for helhet og sammenheng i samepolitikken. Arbeidet med samiske og samiskrelaterte spørsmål skjer i dag innenfor rammen av regjerin-gens målsetting om en helhetlig samepolitikk, der samene selv gjennom Sametinget, samiske institu-sjoner og organisasjoner er medspillere og premis-sleverandører.

ILO-konvensjon nr. 169 Om urfolk og stamme-folk i selvstendige stater fastsetter at regjeringen har en plikt til å konsultere samene i saker som kan få direkte betydning for dem. Avtale om nærm-ere prosedyrer for konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget i slike saker ble inn-gått 11. mai 2005. Prosedyrene ble fastsatt ved kgl.res. 1. juli 2005. Arbeids- og inkluderingsdepar-tementet har i samråd med øvrige departementer utarbeidet en veileder for statlige myndigheters konsultasjoner med Sametinget og eventuelle

øvrige samiske interesser. Konsultasjonsprosedy-rene og veilederen finnes på Arbeids- og inklude-ringsdepartementets nettsider.¹⁷

Konsultasjonsprosedyrene forplikter regjerin-gen, departementer, direktorater og andre under-liggende statlige virksomheter til å konsultere Sametinget så tidlig som mulig når det overveies å innføre lover eller tiltak som kan påvirke samiske interesser direkte. Formålet med prosedyrene er å søke å oppnå enighet mellom statlige myndigheter og Sametinget. I tilfeller der lovgivningen eller til-taket får særskilt betydning for en særskilt samisk interesse eller organisasjon, vil det for å oppfylle ILO-konvensjonen kunne være nødvendig å kon-sultere representanter for denne interessen/orga-nisasjonen i tillegg til Sametinget.

Under arbeidet med konsultasjonsavtalen ble det enighet om at det er nødvendig å se på prose-dyrene for utarbeidelsen av Sametingets budsjett som en egen sak, fordi prosedyrer i forbindelse med budsjettarbeid reiser en rekke særskilte spørsmål og problemstillinger. En arbeidsgruppe oppnevnt av regjeringen og Sametinget avleverte

¹⁷ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/aid/tema/Samepoli-tikk/Konsultasjonsplikt-i-samiske-saker.html?id=86931>

27. april 2007 en rapport om Sametingets formelle stilling og budsjettprosedyrer mellom regjeringen og Sametinget. Det er viktig at Sametinget i større utstrekning enn i dag blir involvert i arbeidet med å utarbeide budsjettet til samiske formål og til Sametinget. Regjeringen vil legge til rette for at det etableres en ordning med faste konsultasjonsmøter mellom finansministeren, statsråden med ansvar for samiske saker og Sametinget før regjeringens første budsjettkonferanse. Regjeringen vil invitere Sametinget til konsultasjoner om utformingen av slike budsjettprosedyrer. Dersom det er mulig vil prosedyrene kunne legges til grunn for arbeidet med statsbudsjettet 2010.

Rapport og status

Konsultasjonsprosedyrene har medført ny og mer formalisert kontakt mellom statlige etater og Sametinget. Flere statlige instanser gir tilbakemelding om at de oppfatter det som enklere å kontakte Sametinget tidlig, og i fellesskap vurdere når Sametinget skal inn i den pågående prosessen. Konsultasjonsprosedyrene oppfattes av statlige instanser og Sametinget som relasjonsbyggende. Det samiske perspektivet er blitt mer synlig for mange departementer og etater, og Sametinget har fått styrket kjennskap til ulike deler av rutinene i statsforvaltningen.

Konsultasjonsavtalen medfører at regjeringen har bedre grunnlag for sine avgjørelser i saker som har vært gjenstand for konsultasjoner, og sakene er lettere å gjennomføre etter vedtakelse.

Det har vist seg at det er behov for å tilpasse statlige etaters etablerte saksbehandlingsrutiner med konsultasjonsprosedyrene. Det kan være utfordrende å gjennomføre konsultasjoner med Sametinget parallelt med det enkelte departements interne prosedyrer og saksforberedelse, og ikke minst med beslutningsprosesser i regjeringen. Sametinget på sin side har egne administrative og politiske prosesser internt. Regjeringens syn er at forholdet mellom konsultasjonene og departementenes og regjeringens interne arbeid har utviklet seg positivt og vil gå seg til med ytterligere erfaring.

Det er en forutsetning for en god konsultasjonsprosess at partene utveksler relevant informasjon. Sametinget har i forbindelse med flere konsultasjonsprosesser uttrykt stor tilfredshet med at det i konsultasjonene praktiseres en åpen dialog. Åpenhet i prosessene gjør at det er enklere for Sametinget å uttale seg til de substansielle problemstillingene i hver enkelt sak. Det vil praktisk sett bli enklere å gjennomføre en åpen dialog og utveksling av dokumenter når bestemmelsen i

offentlighetsloven om konsultasjoner med Sametinget m.m. trer i kraft. Bestemmelsen slår fast at dokumenter som utveksles i forbindelse med konsultasjoner kan unntas innsyn. Protokollene som føres fra konsultasjonene er offentlige når konsultasjonene er avsluttet.

Miljøverndepartementet og Sametinget fastsatte i februar 2007 nærmere retningslinjer for konsultasjoner i saker om utarbeidelse av verneplaner, innenfor rammene av den generelle konsultasjonsavtalen.¹⁸

Delmål 2. Helhet og sammenheng i samepolitikken nasjonalt og internasjonalt

Strategier og tiltak

Grunnloven § 110a og sameloven er det nasjonale rettsgrunnlaget for regjeringens samepolitikk. Regjeringens politiske grunnlag for samepolitikken framgår av St.meld. nr. 28 (2008-2009) Samepolitikken.

Regjeringen legger videre vekt på at de internasjonale menneskerettighetskonvensjonene som Norge har sluttet seg til, blant annet FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter (særlig artikkel 27) og ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater, blir oppfylt.

Ansaret for å følge opp overnevnte rettsregler og konvensjoner er ut fra sektorprinsippet fordelt mellom ulike departementer med underliggende virksomheter, samt forvaltningen på lokalt og regionalt nivå, herunder kommuner og fylkeskommuner.

I utviklingen av en helhetlig samepolitikk er det viktig å se samiske spørsmål i et felles nordisk perspektiv med utvikling og etablering av fellestiltak og samarbeid på tvers av landegrensene.

En ekspertgruppe, med representanter oppnevnt av de nordiske regjeringene og sametingene i Finland, Sverige og Norge, overleverte et utkast til en nordisk samekonvensjon høsten 2005. På minister- og presidentmøtet høsten 2006 var regjeringene i Finland, Sverige og Norge enige om å videreføre arbeidet med en nordisk samekonvensjon, i første omgang gjennom fortsatt nasjonalt arbeid med høringsoppfølging og eventuelle konsekvensanalyser. Det tas sikte på at sameministrene og sametingspresidentene til fellesmøtet høsten 2008 har avklart sine posisjoner.

Ministrene og sametingspresidentene ønsker styrket kontakt og dialog med russiske myndigheter og samer om samiske og urfolks spørsmål av

¹⁸ http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dok/lover_regler/retningslinjer/2007/avtale-mellom-sametinget-og-miljoverndep.html?id=481195

felles interesse, noe som er i tråd med Nordisk Råds rekommandasjoner om samarbeid med urfolk i Barentsregionen. Ministrene og presidentene mener det er viktig å styrke statusen for samer og andre urfolk i Barentsregionen og har oppfordret Barentsrådet, Arktisk Råd og Nordisk Ministerråd til å sette økt fokus på urfolkenes situasjon og bidra med støtte til tiltak som sikrer urfolks eksistensgrunnlag, språk og kultur.

I regjeringens nordområdestrategi, fremlagt i 2006, er urfolkenes situasjon, fremtidige utfordringer og muligheter et viktig tema. Bevilgningen til nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland er ikke rettet direkte mot samiske formål, men prosjektsamarbeid mellom urfolk er ett av satsingsområdene, jf. kap. 118 Nordområdetiltak mv., post 70 Nordområdetiltak og prosjektsamarbeid med Russland. Prosjekter som støttes retter seg normalt mot samiske og andre urfolksmiljøer i Arktisk, Russland og Norge.

Rapport og status

Samordningsutvalget for samiske spørsmål har siden etableringen i 1992 fungert som et viktig nettverk i arbeidet med samepolitiske spørsmål på administrativt nivå i departementene. Arbeids- og inkluderingsdepartementet har lederansvar og er sekretariat for utvalget.

FN-erklæringen om urfolksrettigheter ble vedtatt i FNs generalforsamling 13. september 2007. Erklæringen er ikke et folkerettslig bindende dokument, men vil legge viktige føringer i arbeidet med å fastslå hvilke rettigheter urfolk har. Erklæringen vil særlig få betydning i de land der det bor urfolk, og som ikke har ratifisert ILO-konvensjon nr. 169.

En arbeidsgruppe med representanter fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Utenriksdepartementet, Justisdepartementet og Sametinget har arbeidet med den nasjonale oppfølgingen av utkastet til en nordisk samekonvensjon, og avga sin rapport 3. oktober 2007.

Regjeringen har etablert jevnlig kontakt og dialog med Sametinget om nordområdespørsmål. Utenriksdepartementet har i 2007 blant annet gitt støtte til Samisk Filmfestival, Riddu Riddu festivalen, Sjøsamisk studieforbund og Samisk næringsbasert kulturprosjekt i Lovozero (Russland). Over Utenriksdepartementets budsjett ytes det også støtte til urfolks deltakelse i Arktisk råd, Barentsrådet mv. Formålet med bevilgningen er å gi tilskudd til urfolks representanters deltakelse i internasjonalt samarbeid i nordområdene.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har tildelt 800 000 kroner til Samerådets ulike arrangementer under den 19. Samekonferansen i 2008 i Rovaniemi i Finland. Samekonferansen er samlet hvert fjerde år med delegater fra samiske hovedorganisasjoner i Finland, Norge, Sverige og Russland. Arbeids- og inkluderingsdepartementet har også gitt støtte til etablering av et helårig formidlingssenter for nordlige folks kunst og kultur ved Riddu Riddu i Kåfjord, til oppbygging av Samiske institusjoners nordområdenettverk ved Árran i Tysfjord og til nettverkets utviklingsarbeid av urfolksstandarter for økonomisk virksomhet i nordområdene. Bevilgningen er videreført til delprosjektet «Ceavvi» innenfor det internasjonale forskningsprosjektet EALÁT ved Samisk høgskole/Nordisk Samisk Institutt. Regjeringen har i 2008 styrket urfolksforskning i nordområdene ved å øke tildelingen til Norges forskningsråds samiske program II med 0,5 mill. kroner.

I forbindelse med Stortingets behandling av Reindriftsavtalen 2008-2009 ga Stortinget sin tilslutning til avtalepartenes forslag om at Den fjerde Verdenskongressen for reindriftsfolk finansieres med 2 mill. kroner over Landbruks- og matdepartementets budsjett i 2008. Den fjerde Verdenskongressen er planlagt avholdt i Kautokeino i 2009. Den er en viktig begivenhet for den sirkumpolare reindriften og for de over 20 forskjellige nordlige urfolk som er tilknyttet reindriften. Verdenskongressen vil være en unik mulighet for at reindriftsfolk kan samordne sine interesser og formidle disse utad på en hensiktsmessig måte.

Bygget til Østsamisk museum i Neiden er under oppføring og skal etter planen være ferdig i løpet av 2008. Regjeringen har i 2008 satt av 0,5 mill. kroner til blant annet grenseoverskridende samarbeid med sikte på å revitalisere og styrke østsamisk/skoltesamisk språk og kultur.

For å styrke det internasjonale reindriftssamarbeidet ble Internasjonalt fag- og formidlingssenter for reindrift etablert høsten 2005. Virksomheten drives i nært samarbeid med Verdensforbundet for reindriftsfolk. Senteret samarbeider med andre virksomheter og organisasjoner, og arbeider aktivt for å synliggjøre senterets virksomhet og fagområde i ulike fora, både nasjonalt og internasjonalt. Regjeringen har fra 2008 styrket senterets virksomheten med 0,35 mill. kroner. Internasjonalt fag- og formidlingssenter for reindrift er evaluert av Agderforskning våren 2007. En nærmere omtale av evalueringen finnes i St. meld. nr. 28 (2007-2008) Samepolitikken.

Delmål 3. Styrke samiske næringer og sikre naturgrunnlaget for samisk kultur

Strategier og tiltak

Verdiskapingsprogrammet for næringskombinasjoner er etablert med 6,5 mill. kroner i 2008, i tråd med intensjonene i Soria Moria-erklæringen. Programmets innhold og organisering har vært tema for konsultasjoner med Sametinget. Programmet forvaltes av Sametinget. Hovedmålsettingen med programmet er å fremme levedyktige virksomheter, og bidra til en bærekraftig utvikling i samiske samfunn. Programmet må sees i sammenheng med en rekke andre programmer og satsinger innenfor næringsutvikling og reiseliv.

I plandelen av ny plan- og bygningslov er Sametinget gitt innsigelsesrett i saker som er viktig for samisk kultur og næringer.

Samerettsutvalgets innstilling NOU 2007: 13 Den nye sameretten ble sendt på høring 15. februar 2008. På grunn av dens omfang og det store antallet lovforslag som er fremsatt, er høringsfristen satt til 15. februar 2009.

Norge har gjennom ratifikasjon av Konvensjonen om biologisk mangfold forpliktet seg til å ivareta samers tradisjonelle kunnskap, slik dette framgår av konvensjonens artikkel 8 (j). Regjeringen ønsker å styrke arbeidet med kartlegging, dokumentasjon og videreføring av tradisjonell samisk kunnskap i Norge. Et slikt arbeid vil være et viktig bidrag for å sikre en bærekraftig bruk av det biologiske mangfoldet, og en ivaretagelse av samisk kultur og levemåte. Det vil være en viktig prosess å utvikle tilpassede opplegg for registrering av tradisjonell kunnskap, finne fram til kompetanse og metoder for innsamling, samt definere strategier for nye dokumentasjonstiltak. Siktemålet er at arbeidet skal ha både en lokal forankring og gjenspeile intensjonene i artikkel 8 (j). Regjeringen ønsker således å videreføre arbeidet med dokumentasjon av samisk tradisjonskunnskap i Norge, jf. kap. 681 Tilskudd til samiske formål, post 74 Dokumentasjon, formidling mv.

En aktiv og målrettet distrikts- og regionalpolitikk skal bidra til å sikre arbeidsplasser og velferd der folk bor. Norge er et langstrakt land med spredt bosetting og store variasjoner i ressursgrunnlag, kultur, historie og identitet. Kombinasjonen av mangfold og fellesskap må gjenspeiles i velferdspolitikken og i en tydelig politikk for regional utvikling. Regjeringen vil legge fram en ny stortingsmelding om distrikts- og regionalpolitikken våren 2009. Meldingen skal inneholde en gjennomgang av status i distrikts- og regionalpolitikken og ambisjoner, nye mål og rammer for et videre offensivt arbeid på politikkområdet i neste stortingsperiode.

Rammebetingelser som gjelder generelt for distriktene har også betydning for verdiskaping og utvikling av næringslivet i samiske områder. Regjeringen ser det som viktig at Sametinget involveres i arbeidet med utviklingen av næringspolitikken, slik at denne blir best mulig tilrettelagt for samiske områder.

Innovasjon Norge er en viktig bidragsyter til innovasjon og næringsutvikling i hele landet. Spesielt i Nord-Norge har Innovasjon Norge en viktig rolle. Virkemidlene Innovasjon Norge kan tilby inkluderer finansiering, kompetanse, profilering, nettverk og rådgiving. Innovasjon Norge Finnmark har ansvaret for å arbeide frem en nasjonal samarbeidsavtale om næringsutvikling med Sametinget. Hensikten er å effektivisere og forbedre innsatsen i samiske områder. Avtalen forventes å tre i kraft høsten 2008.

Samisk reiseliv er en viktig del av regjeringens reiselivsstrategi. Reiseliv er i økende grad en kilde til sysselsetting og verdiskaping i nordområdene. I regjeringens nordområdestrategi framkommer det at regjeringen vil legge til rette for at kulturbasert reiseliv skal ha gode utviklingsmuligheter i Nord-Norge, og at landsdelen skal fremmes som et attraktivt reisemål også i vinterhalvåret. I statsbudsjettet for 2008 er det satt av 5 mill. kroner til oppfølging av dette punktet i nordområdestrategien. Midlene gis via Innovasjon Norge.

Kommunal- og regionaldepartementet tildeler 2,1 mill. kroner per år til gjennomføring av et samisk program innenfor Interreg. Det samiske programmet, Sápmi, inngår som et delprogram i Interreg IVA Nord. Interreg IVA Nords overgripende mål er å øke regionens funksjonalitet og styrke gjennom samarbeid om næringsliv og infrastruktur, samt utvikling av spesialkompetanse og identitetsskapende innsats. For det samiske delprogrammet Sápmi har man et særlig fokus på å bidra til et differensiert samfunn basert på samisk kultur, næring, tradisjoner, identitet og språk. Midlene finansierer den statlige andelen i de grenseregionale programmene. Sametinget var sekretariat for det samiske delprogrammet fram til 2006. Sekretariatsfunksjonen deles nå mellom Troms fylkeskommune og Nord-Trøndelag fylkeskommune.

Reindriftsavtalen 2008-2009 innebærer økonomiske tiltak i reindriftsnæringen på i alt 97 mill. kroner. Dette er tilsvarende bevilgning som for Reindriftsavtalen 2007-2008. Reindriftsavtalens viktigste mål er å legge til rette for økt omsetning av reinkjøtt, samt stimulere næringen til størst mulig slakteuttak og verdiskaping innenfor gitte rammer. De produksjonsavhengige tilskuddene er videreført. Disse tilskuddene legger til rette for økt slakt og produksjon. Tiltakene som er fremforhand-

let underbygger den dreining man har hatt i reindriftsavtalens virkemidler de senere årene, med et større næringsrettet fokus og en tilrettelegging for de reindriftsutøverne som har reindrift som hovednæring. Overføringen fra henholdsvis reindriftsavtalen og jordbruksavtalen med totalt 4 mill. kroner til Sametingets tilskudd til samiske næringer videreføres.

Over Reindriftsforvaltningens budsjett er det foreslått avsatt 40 mill. kroner til forvaltningens driftsutgifter. Videre er det foreslått en bevilgning på 6,8 mill. kroner til vedlikehold av konvensjonsgjerdene og oppfølging av reinbeiteavtaler i Røros-regionen, samt 680 000 kroner til drift av fjellstue. Det er foreslått en bevilgning på 10,3 mill. kroner til omstillingstiltak i Indre Finnmark. Denne posten skal blant annet benyttes til å dekke utgiftene til forlenget omstillingslønn, implementering av ny reindriftslov og derigjennom distriktene i Finnmark sitt arbeid med utarbeidelse av bruksregler. Videre skal posten dekke ulike tiltak for økt slakting og omsetning av reinkjøtt fra Finnmark, samt gjennomføring av reintellinger i Finnmark. I tillegg er det foreslått en bevilgning på 3 mill. kroner til radioaktivitetstiltak i 2009.

Regjeringen vil ta stilling til forslagene som er fremmet av Kystfiskeutvalget i NOU 2008:5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark etter at utredningen har vært på bred høring. Høringsfristen er satt til 1. desember 2008.

Miljøverndepartementet viderefører ordningen med tilskudd til samisk kulturminnevernarbeid. Tilskuddsordningen skal ivareta overordnede kulturminnefaglige hensyn i arbeidet med samiske kulturminner og kulturmiljøer. Midlene skal i hovedsak nyttes til større vedlikeholds- og restaureringsarbeid. Det er foreslått en bevilgning på 3 mill. kroner til formålet i 2009, jf. kap. 1429 Riksantikvaren, post 50 Tilskudd til samisk kulturminnevernarbeid.

Rapport og status

I henhold til FN's menneskerettskomité's tolkning av konvensjonen om sivile og politiske rettigheter artikkel 27, har samene som urfolk et rettslig vern mot alvorlige inngrep som kan hindre dem i å utøve sitt tradisjonelle næringsliv.

Et forslag om ny plandel i plan- og bygningsloven ble fremmet for Stortinget i februar 2008, jf. Ot.prp. nr. 32 (2007-2008). I tråd med forslaget fra Planlovutvalget er Sametinget gitt samme rolle i forhold til planlegging som statlige organer. Etter lovens § 5–4 kan Sametinget fremme innsigelse til kommunale planer «i spørsmål som er av vesentlig betydning for samisk kultur eller næringsutøvel-

se». Det vil ikke alltid være klart hvordan samiske interesser berøres av en plan. I slike situasjoner blir det Sametingets ansvar å foreta den samlede avveining og vurdering av om kriteriet for å kunne gjøre innsigelse gjeldende er oppfylt, og om saken er av en slik viktighet at innsigelse skal fremmes. Lovendringen innebærer en klargjøring av Sametingets myndighet til å fremme innsigelse til kommunale planer. Loven ble vedtatt av Stortinget 27. juni 2008.

Samerettsutvalget ble gjenoppnevnt i juni 2001 for generelt å utrede «spørsmålene omkring den samiske befolknings rettslige stilling når det gjelder retten til og disponering og bruken av land og vann i samiske bruksområder utenfor Finnmark fylke» (mandatets avsnitt 2.2). Herunder skulle utvalget blant annet redegjøre for historiske forhold og vurdere behovet for lovendringer. Utvalget la i desember 2007 frem NOU 2007: 13 Den nye same retten, som inneholder en rekke forslag om ny lovgivning og om endringer i eksisterende lover. En la samtidig frem NOU 2007: 14 Samisk naturbruk og rettssituasjon fra Hedmark til Troms, som inneholder ulike historiske bakgrunnsutredninger.

Verdiskapingsprogrammet for næringskombinasjoner og reiseliv startet opp i 2008. Programmet forvaltes av Sametinget. Sametinget har i 2008 utformet en programbeskrivelse med nærmere prioriteringer. Det er opprettet et faglig forum for å sikre samordning med andre virkemiddelaktører om programmer og satsinger, faglig oppdatering, evaluering og framdrift i programmet.

For å styrke arbeidet med å innhente, systematisere og formidle samers tradisjonelle kunnskap i Norge er det i 2008 tildelt til sammen 1,6 mill. kroner over Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjett. Av dette er 1,3 mill. kroner tildelt Samisk høgskoles pilotprosjekt Árbodiehtu – kartlegging, bevaring og bruk av samisk tradisjonell kunnskap. Prosjektet startes opp høsten 2008 og er planlagt å gå over tre år. Sametinget, Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Miljøverndepartementet vil følge prosjektet sammen med relevante faginstanser, jf. kap. 681 Tilskudd til samiske formål, post 74 Dokumentasjon, formidling mv. Videre har departementet tildelt 300 000 kroner til mindre prosjekter for ytterligere å styrke kunnskapene og samers tradisjonelle kunnskaper. Andre prosjekter ved blant annet Universitetet i Tromsø, Samisk høgskole, og Internasjonalt fag- og formidlingssenter for reindrift, bidrar også til å utvikle kjennskap til samisk tradisjonell kunnskap.

I St.meld. nr. 40 (2006–2007) Forvaltning av kongekrabbe legges grunnlaget for en omforent nasjonal strategi for fremtidig forvaltning av kongekrabben. Regjeringen har som prinsipp at de

som er mest berørt av ulemper kongekrabben fører med seg, skal ha førsteretten til å utnytte denne ressursen. I stortingsmeldingen om kongekrabbeforvaltningen foreslås løsninger som ivaretar dette hensynet.

I St. meld. nr. 21 (2006–2007) Strukturpolitikk for fiskeflåten foreslo regjeringen blant annet at strukturkvoter skal tildeles med en varighet på 20 år (25 år for allerede tildelte strukturkvoter). Videre ble det foreslått å utvide strukturkvoteordningen til også å omfatte fartøy i lengdegruppen 11 til 15 meter, og kvotetakene i kystfiskeflåten ble foreslått senket. Regjeringens forslag ble vedtatt i Stortinget den 5. juni 2007, og satt i verk ved kongelig resolusjon 8. juni 2007.

Stortinget behandlet St.prp. nr. 32 (2006–2007) Om vern av villaksen og ferdigstilling av nasjonale laksevassdrag og laksefjorder våren 2007. For å få til en begrensning av fiske på blandede arter, ba et flertall i energi- og miljøkomiteen regjeringen om å «vurdere en konsesjonsordning der grunneiere som har dette som en del av næringsgrunnlaget, fortsatt skal kunne fiske med kilenot mot at andre som ikke er avhengig av inntekter fra dette fisket, kan fases ut», jf. Innst. S. nr. 183 (2006–2007). Miljøverndepartementet arbeider nå med sikte på å etablere en slik konsesjonsordning.

Et sentralt element knyttet til vedtaket om finnmarksloven var at det skulle opprettes en kommisjon for å kartlegge kollektive og private bruks- og eierrettigheter som samer og andre har opparbeidet seg i Finnmark (Finnmarkskommisjonen). Det skulle også etableres en særdomstol for å pådømme tvister som kan oppstå i kjølvannet av kartleggingen. En forskrift med nærmere bestemmelser om Finnmarkskommisjonen og Utmarksdomstolen for Finnmark ble fastsatt ved kgl.res. 16. mars 2007. Forskriften legger det overordnede administrative ansvaret for kommisjonen til Domstolsadministrasjonen. Ved kgl. res 14. mars 2008 ble kommisjonens medlemmer oppnevnt. Det tas sikte på at kommisjonen skal være operativ fra høsten 2008. Oppnevningen av Utmarksdomstolen vil utstå noe siden det ikke er anledning til å bringe saker inn for domstolen før kommisjonen har avsluttet kartleggingen av rettigheter i det første utredningsfeltet.

Ressurssenter for natur- og reindriftstjenester i Kautokeino ble etablert som et prosjekt fra høsten 2005. Senteret ble etablert som et ledd i reinnstillingen i Vest-Finnmark og var forutsatt å være et ressurscenter for reineiere som forlater næringen og som søker alternative arbeidsplasser og inntekter. Ved behandlingen av St.prp. nr. 12 (2007–2008) i Stortinget ble Ressurssenter for natur- og reindriftstjenester i Kautokeino vedtatt

avviklet fra 1. januar 2008. Oppgavene knyttet til senteret er overført NAV-Finnmark og NAV-kontoret i Kautokeino. NAV-Finnmark er i den forbindelse blitt styrket økonomisk.

Delmål 4. Fremme bruk av samisk språk og sikre at offentlig forvaltning tar hensyn til samiske brukeres kulturbakgrunn

Strategier og tiltak

Retten til å kunne bruke samisk språk i møte med det offentlige og rett til opplæring i og på samisk er blant de viktigste rettighetene for samene som folk. Bevaring og styrking av samisk språk er av stor betydning for å verne og utvikle samisk kultur og livsform. Samisk språk er en av bærebjelkene i samisk kultur. Språket er kulturbærer og meningsbærer, og er viktig i videreføringen av samiske verdier og kunnskap.

I forbindelse med arbeidet med St.meld. nr. 28 (2007–2008) Samepolitikken besluttet regjeringen at det skal igangsettes et arbeide for å utvikle en handlingsplan for samisk språk i samråd med Sametinget. Arbeidet for å styrke samisk språk krever en langsiktig og kontinuerlig innsats på de fleste sektorområdene, og må være en prosess over tid. Det tas sikte på at handlingsplanen, i tillegg til å omfatte konkrete tiltak av kortsiktig karakter, også beskriver en langsiktig strategi for å styrke samisk språk. Målet med en handlingsplan for samisk språk er å se helheten i det arbeidet som gjøres for samisk språk i dag, og i samråd med Sametinget og andre aktuelle instanser vurdere hva som er de viktigste innsatspunktene for å sikre samisk som et levende og kulturbærende språk i fremtiden. Regjeringen vil innenfor dette arbeidet legge vekt på å styrke sørsamisk og lulesamisk språk. Regjeringen foreslår på denne bakgrunn å øke kap 681 Tilskudd til samiske formål, post 72 Samisk språk, informasjon m.v. med 3 mill. kroner.

Det er behov for å styrke østsamisk kultur og språk i Norge. Østsamene er en meget liten gruppe, og østsamisk kultur i Norge er under sterkt press. Østsamisk museum, som etter planen skal stå ferdig høsten 2008, vil være en viktig formidlingsarena for østsamisk kultur og historie, jf. delmål 6. Aktuelle revitaliseringstiltak av østsamisk kultur og språk vil, i samråd med østsamene, Sør-Varanger kommune, Finnmark fylkeskommune og Sametinget, vurderes lagt til museet.

Et viktig tiltak for å styrke sørsamisk språk vil være å gi også sørsamiske språkbrukerne funksjonelle IT-redskaper på eget språk. Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Sametinget finansier et fortsettelsesprosjekt,

«Divvun 2», som både skal stå for vedlikehold og prøvedrift av stavekontroll for nordsamisk og lulesamisk, samt utvikling av en stavekontroll for sørsamisk. Prosjektet går over 3 år, og målet er at en sørsamisk stavekontroll skal foreligge innen utgangen av 2010.

NAV-reformen skal være gjennomført fra 2010 for alle landets kommuner. Gjennom NAV-reformen skal kommunene og Arbeids- og velferdsetaten etablere felles lokale NAV-kontor. NAV-kontorene vil ha et oppfølgingsansvar for også samiske brukere. Arbeids- og inkluderingsdepartementet har i tildelingsbrevet til Arbeids- og velferdsdirektoratet for 2008 gitt føringer for etatens oppfølging av samiske brukere. For kommunene Tana, Nesseby og Kåfjord er det planlagt etablering av NAV-kontor i 2009.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet ønsker å prøve ut hvordan man på en bedre måte kan sikre at statlige etater ivaretar det samiske perspektivet i planleggingen av sin virksomhet, og i utformingen av praktiske tiltak. De fleste departementer har underliggende virksomheter som har oppgaver med betydning for samisk språk og kultur. Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil bearbeide og videreformidle til andre departementer de erfaringene departementet høster gjennom styringssignaler og rapportkrav knyttet til samiske brukere i departementets tildelingsbrev for 2008 til Arbeids- og velferdsdirektoratet.

Beslutninger og politikk på kommunalt og fylkeskommunalt nivå har avgjørende betydning for i hvilken grad samisk språk, kultur, næringer og samfunnsliv kan utvikle seg på en god måte. Det er viktig at kommunene legger til rette for at samisk kultur og språk skal kunne bevares og utvikles også i byer og andre sentra med mange samiske innbyggere. Slik tilrettelegging kan skje gjennom barnehagetilbud, samiskundervisning, helse- og sosialtjenester, eldreomsorg og arenaer for utøvelse av samisk språk og kultur. Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil i samarbeid med aktuelle departementer vurdere hvordan fylkesmannens veiledningsrolle overfor kommunene kan utvikles når det gjelder samiske forhold.

I driftsbevilgningen som blir tildelt Kirkerådet over Kultur- og kirkedepartementets budsjett inngår også midler til å finansiere driften og virksomheten til Samisk kirkeråd. Rådet ble opprettet av Kirkemøtet i 1992, og har til oppgave å samordne kirkens innsats blant de samiske befolkningsgruppene og arbeide for å bedre folks kjennskap til samisk kirkeliv.

Under posten Tilskudd til kirkelige formål inngår midler til opprettelse og drift av samisk menighet i sørsamisk språkområde i 2009.

Siden 1998 har det over Kultur- og kirkedepartementets budsjett vært gitt et tilskudd til Det Norske Bibelselskap til oversettelse av bibelske tekster til lule-, sør- og nordsamisk. Tilskuddet foreslås videreført i 2009.

Deler av bevilgningen til trosopplæringsreformen er avsatt til utvikling av opplæringstilbud overfor barn og unge i den samiske befolkningen. Budsjettforslaget for 2009 innebærer en ytterligere økning i bevilgningen til trosopplæringsreformen.

Gjennom bevilgningene til prestetjenesten skal det samiske folket sikres kirkelig betjening på samisk.

Over Kultur- og kirkedepartementets budsjett kap. 335 Pressestøtte, post 75 ytes det tilskudd til samiske aviser. Tilskuddsordningen forvaltes av Medietilsynet og er regulert i forskrift om tilskudd til samiske aviser. I 2007 slo de samiskspråklige avisene *Min áigi* og *Áššu* seg sammen og etablerte avisen *Ávvir*. Første utgave kom ut i februar 2008 og i august utvidet avisen til daglig utgivelse (fem utgaver per uke). Sågat økte i april 2008 antall utgivelser fra tre til fire per uke. Avisen har som målsetning å øke til daglig utgivelse i løpet av året. Departementet legger til grunn at dagsaviser vil kunne ha en helt annen funksjon som informasjonskilder og debattfora enn fådagersaviser og er innstilt på å legge til rette for økt utgivelseshyppighet i de samiske avisene. Regjeringen økte derfor posten med 5 mill. kroner i 2008 og ser behov for ytterligere opptrapping av tilskuddet til neste år for å få realisert målet om samiske dagsaviser. Regjeringen foreslår derfor å øke tilskuddet til 21,6 mill. kroner i 2009.

Justisdepartementet vil i 2009 videreføre ordningen hvor det tilføres midler til de politidistrikt hvor det er kommuner innenfor forvaltningsområdet for samisk språk. Midlene skal dekke utgifter som følge av merarbeid ved tospråklighet og kompetanseheving for tilsatte som ønsker opplæring i samisk.

Justisdepartementet vil i 2009 avsette midler til Rettshjelpskontoret for Indre Finnmark over kap. 470 Fri retthjelp, post 72 Tilskudd til spesielle retts-hjelpstiltak. Tilskuddet for 2008 er på bakgrunn av søknad fra kontoret satt til ca. 1,3 mill. kroner. Det tas sikte på å tildele et tilsvarende beløp (prisjustert) i 2009.

Helse- og omsorgsdepartementet skal sammen med Sametinget videreføre arbeidet med utviklingen av helse- og sosialtjenester til den samiske befolkningen. Hovedprinsippene i handlingsplanen «Mangfold og likeverd» og St.meld. nr 28 (2007-2008) Samepolitikken danner grunnlaget for det videre arbeidet. Regjeringen foreslår at det i 2009 bevilges 13,6 mill. kroner over kap. 724, post 21 til videreut-

vikling av tiltak på grunnlag av handlingsplanen. Av disse foreslås 6,4 mill. kroner forvaltet av Sametinget. Midlene dekker 2 fagstillinger til oppfølging av helse- og sosialsaker, videreføring av rehabiliteringsstipend og midler til prosjektvirksomhet.

Samisk kompetansesenter for utvikling av psykiatriske tjenester til den samiske befolkning driver henholdsvis en familieavdeling i Karasjok og en voksenavdeling i Lakselv, jf. St.prp. nr. 63 (1997-1998). Regjeringen foreslår at det i 2009 bevilges 28,7 mill. kroner til formålet. Det vises for øvrig til kap. 743 Statlige stimulerings tiltak for psykisk helse, post 75 Tilskudd til styrking av psykisk helsevern, for nærmere omtale av utvikling av nasjonale kompetansebasen for tjenester til samisk befolkning innen psykisk helsevern.

Helse- og omsorgsdepartementet vil i samarbeid med Sametinget vurdere hvordan tolketjenesten til den samiske befolkning kan bedres i helsetjenesten, jf. St. meld. nr. 28 (2007-2008) Samepolitikken.

Barne- og likestillingsdepartementet vil gjennom et flerårig kunnskaps- og kompetanseprogram, som ble iverksatt i 2007, bidra til å styrke kommunenes kompetanse om blant annet barnevern i samiske områder. Rapporten «Kunnskapsstatus og kunnskapsbehov for barnevernet i samiske områder av Norge», ble ferdigstilt mars 2008. Rapporten skal brukes som en del av kunnskapsgrunnlaget for å ta i bruk noen utvalgte metoder som tar kulturelle hensyn. Dette følges opp av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Det vil fra høsten 2008 starte et videreutdanningstilbud kalt «Barnevern i et minoritetsperspektiv» etter initiativ fra Barne- og likestillingsdepartementet. Tilbudet starter opp ved høgskolene i Lillehammer, Finnmark, Oslo og Telemark og innholdet i studiet bygges på NIBR-rapport 2007:10 «Flerkulturelt barnevern – en kunnskapsoversikt».

Det bevilges midler til samisk utdanningsadministrasjon over Kunnskapsdepartementets budsjett. Midlene går til produksjon og utvikling av læremidler for samiske elever i barnehage, grunnskole og videregående opplæring, og til spesialpedagogisk støtte på det samiske området. Videre inngår drift av skole og internat ved Sameskolen i Midt-Norge, Hattfjelldal, samisk videregående skole i Karasjok, Samisk videregående skole og reindriftsskole i Kautokeino, og undervisning og internat ved sameskolene i Snåsa og Målselv kommune. Det gis også tilskudd til opplæring i samisk for elever i grunnsopplæringen. I tillegg bevilges det midler til kvalitetsutvikling av samiske tiltak. Bevilgningsforslaget til samiske formål i grunnsopplæringen er på om lag 180 mill. kroner i 2009.

Sametinget tildeles også midler fra Kunnskapsdepartementet til samiske barnehageformål. Mid-

lene går til tilskudd til samiske barnehager, tilskudd til språktiltak i norske barnehager med samiske barn og midler til informasjons-, veilednings- og utviklingsarbeid. Kunnskapsdepartementet foreslår å videreføre bevilgningen på samme nivå som i 2008.

Rapport og status

Regjeringen prioriterer arbeidet med å legge til rette for samisk i IT-sammenheng, og har som mål at alle offentlige registre skal kunne registrere samiske bokstaver korrekt, og at utvekslingen av slike data mellom registrene skal fungere. Kompetansebasen for samisk og IT – samIT (www.samit.no) er etablert for å gjøre det enklere for offentlige virksomheter å ta i bruk samisk, både i forvaltningen og i sitt informasjonsarbeid. I tillegg er samIT sentral i arbeidet med et felles opplegg for datastandardisering av samisk språk sammen med Sverige og Finland.

Sametinget har siden 2004 gjennomført prosjektet «Divvun» der målet har vært å utvikle samisk korrekturprogram for elektronisk tekstbehandling. En stavekontroll til brukere av nordsamisk og lulesamisk ble utarbeidet i 2007. Prosjektet er finansiert av Sametinget og flere departementer. Arbeids- og inkluderingsdepartementet har i 2008 satt av 1 mill. kroner til finansieringen av et korrekturprogram for sørsamisk språk.

Nordisk Samisk Institutt ferdigstilte i 2007 evaluering av samelovens språkregler på oppdrag fra Kultur- og kirkedepartementet. Evalueringen av samelovens språkregler vil være et viktig grunnlag for arbeidet med en handlingsplan for samisk språk.

I forvaltningsområdet for samisk språk er norsk og samisk likestilte språk. Regjeringen økte tospråkighetstilskuddet til kommunene og fylkeskommunene med 5 mill. kroner ved utvidelsen av forvaltningsområdet til også å omfatte Tysfjord kommune i 2006. Som følge av at også Snåsa kommune nå omfattes av forvaltningsområdet for samisk språk ble det gjort en tilsvarende økning i budsjettet fra 2008. Sametinget har i 2008 satt av 42,75 mill. kroner i tospråkighetstilskudd til kommunene og fylkeskommunene innenfor forvaltningsområdet for samisk språk, 4,5 mill. kroner til språksentre, 4,2 mill. kroner til språkprosjekter både i og utenfor forvaltningsområdet og 2,6 mill. kroner til samisk korrekturprogram.

For å sikre et sørsamisk skoletilbud i Engerdal kommune ble det i 2008 tildelt 500 000 kroner over Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjett til Elgå oppvekstsenter. Bevilgningen vil bli videre-

ført i 2009, jf. kap. 681 Tilskudd til samiske formål, post 72 Samisk språk, informasjon m.v.

Regjeringen har i 2008 satt av 0,5 mill. kroner til ulike tiltak som kan bidra til revitaliseringen av østsamisk kultur og språk, jf. kap. 681 Tilskudd til samiske formål, post 72 Samisk språk informasjon m.v. Aktuelle tiltak vil bli utformet i dialog med østsamene, Sør-Varanger kommune, Finnmark fylkeskommune og Sametinget.

Vinteren 2008 ble det satt i gang et arbeid i regi av Arbeids- og velferdsetaten. Formålet var å vurdere og foreslå tiltak som best mulig kunne ivareta behovet til brukere av samisk språk ved NAV-kontorene. Departementet vil komme nærmere tilbake til dette når arbeidet er slutført. Departementet er imidlertid kjent med at det skal lages en egen samisk språklig hovedside på nav.no. Her vil bl.a. den mest etterspurte informasjonen om ytelser finnes. Videre er arbeidet i gang med å oversette Arbeids- og velferdsetatens hovedbrosjyrer til samisk, og annet informasjonsmaterieill vil bli tilpasset samiske brukeres behov. Det legges også opp til at etatens brukerundersøkelser skal omfatte spørsmål om den samiske befolkningens behov og ønsker.

I oppdragsdokumentet for 2008 til de regionale helseforetakene har Helse- og omsorgsdepartementet vektlagt at samiske pasienters rett og behov for tilrettelagte tjenester etterspørres og synliggjøres i planlegging, utredning og når beslutninger tas.

Det er i 2008 satt av til sammen 13 mill. kroner over Helse- og omsorgsdepartementets budsjett til videreføring av tiltakene i handlingsplanen «Mangfold og likeverd». Av disse midlene er 6,1 mill. kroner overført Sametinget. Helsedirektoratet forvalter om lag 6,9 mill. kroner. Av disse midlene er Senter for samisk helseforskning tildelt 5,8 mill. kroner. Grensekommunesamarbeid mellom kommuner i Nord-Finland, Finnmark og Nord-Troms er tildelt 1,1 mill. kroner.

Helse Nord har utarbeidet en overordnet plan for Samisk kompetansesenter for utvikling av psykiatriske tjenester til den samiske befolkning. Familieavdelingen i Karasjok ble åpnet i 2004, og akutteamets virksomhet fungerer som et ambulant team. Hovedutfordringen for det kliniske arbeidet er dels å bygge opp kompetanse på språk og kultur samt flerkulturell forståelse, dels å åpne virksomheter for forskningsaktivitet og utvikle et system for formidling av klinisk erfaring.

Barne- og likestillingsdepartementet har gjennom tildelingsbrev presisert at det statlige barnevernet skal ivareta det samiske perspektivet og ha kunnskap om barnevernet i samisk kontekst.

Sametinget har fastsatt det samiske innholdet i de nasjonale læreplanene for grunnskolelæringen. Videre har Sametinget utarbeidet og fastsatt en rekke egne samiske læreplaner, samt vedtatt det samiske innholdet i forskrifter til flere nasjonale læreplaner. Sametinget vedtok i mai 2008 en ny strategisk plan for læremiddelutvikling for perioden 2009-2012. Planen legger blant annet opp til gratis læremidler for skolene, bedre lønn for lærebokforfattere og endring av innretningen av tilskudd til samiske forlag.

Sametinget har i 2008 fordelt særskilte tilskuddsmidler til 40 samiske barnehager med om lag 1 000 samiske barn. 16 barnehager har fått tilskudd til samisk språkopplæring for samiske barn i norske barnehager. Sametinget har gitt veiledning og informasjon til kommuner og barnehager, blant annet gjennom konferanser, nettverksmøter og i direkte dialog med ulike aktører. Sametinget har videre tildelt midler til utviklingsarbeid og pedagogisk materieill til bruk i barnehager. På oppdrag fra Sametinget og Kunnskapsdepartementet har Samisk høyskole gjennomført en kompetansekartlegging blant barnehageansatte som blant annet viser et stort behov for etter- og videreutdanning. Sametinget og Kunnskapsdepartementet skal som oppfølging av St.meld. nr. 28 (2007-2008) Samepolitikken, vurdere tiltak for å styrke kompetansen blant ansatte i samiske barnehager og barnehager med samiske barn.

Delmål 5. Legge til rette for samisk forskning og utvikle et godt kunnskapsgrunnlag for samepolitikken

Strategier og tiltak

Norges forskningsråd startet et nytt program for samisk forskning i 2007. Det skal løpe i ti år og skal evalueres midtveis i programperioden. Programmet har som mål å fremme langsiktig forskning av høy kvalitet om samiske forhold, og bidra til rekruttering og styrking av samisk som vitenskapsspråk. I tillegg legges det vekt på internasjonalt forskningssamarbeid, nettverksbygging og formidling av forskningen. Programperioden er utvidet fra 5 til 10 år. Det nye programstyret er utvidet med representasjon fra samiske forskningsmiljøer i Sverige og Finland, og Sametinget har en observatør i styret. Programmet er finansiert med midler fra Kunnskapsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Det er viktig at samisk forskning ses i sammenheng med annen forskning, og ikke begrenses til særskilte samiske programsatsinger, jf. St.meld. nr. 20 (2004-2005) Vilje til forskning. Dette innebærer blant annet at midler til samisk forskning, som

øvrige forskningsmidler, fortsatt kanaliseres dels direkte til universiteter og høyskoler, og dels gjennom Norges forskningsråd.

Det arbeides for å oppnå et bredere nordisk samarbeid i samisk forskning. Regjeringen har i St.meld. nr. 20 (2004-2005) Vilje til forskning bedt Norges forskningsråd ta initiativ til en felles nordisk utredning som skal vurdere opprettelse av et samisk forskningsutvalg for Norge, Sverige og Finland. Behovet for å opprette et eget samisk etikuttvalg foreslås også vurdert i denne sammenheng.

Samisk tradisjonskunnskap innebærer viktig kompetanse og er et supplement til akademisk forskning, også med tanke på framtidig utvikling og innovasjon. Slik kunnskap kan danne avgjørende forutsetninger for å kunne ta vare på og utvikle samisk språk, kultur og næringstilpassing. Regjeringen ser det som viktig at det legges til rette for økt bruk av samisk som originalspråk i forskningen om samiske forhold.

I regjeringens nordområdestrategi understrekes det at urfolksdimensjonen er en viktig del av kunnskapsutviklingen. Regjeringen vil legge til rette for å styrke den nordområderelevante forskningen gjennom Norges forskningsråd.

Samisk vitenskapsbygg fikk startbevilgning i statsbudsjettet for 2006, jf. Budsjett-innst. S. nr. 12 (2006-2007) og St.prp. nr. 1 (2006-2007) for Kunnskapsdepartementet. Bygget er under oppføring og er ventet ferdigstilt i 2009. Brukerne av nybygget er Samisk høyskole/Nordisk Samisk Institutt, Studentsamskipnaden i indre Finnmark, Samisk spesialpedagogisk støtte, Sametingets kontorer i Kautokeino, Gáldu - Kompetansesenter for urfolks rettigheter, Internasjonalt fag- og formidlingssenter for reindrift og Samisk arkiv. Kunnskapsdepartementet, Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Kultur- og kirkedepartementet samarbeider om oppfølgingen av vitenskapsbygget.

Nordisk Samisk Institutt er siden 2005 organisert som en egen enhet ved Samisk høyskole. Instituttet er finansiert over budsjettet til Kunnskapsdepartementet og med bidrag fra Finland, Sverige og Nordisk Ministerråd.

Forskningsrådet opprettet i 1997 et nettverksprosjekt for urfolksforskning som et samarbeidsprosjekt mellom Universitetet i Tromsø, Samisk høyskole og Nordisk Samisk Institutt. Formålet med prosjektet var å fremme samisk forskning og urfolksforskning gjennom økt kontakt mellom forskere fra ulike miljøer og land, og slik stimulere til rekruttering og nye forskningsprosjekter. Etter prosjektperiodens utløp har Universitetet i Tromsø fått overført 0,6 mill. kroner for videreføring av nettverket. Til de ulike forskningsprosjektene

knyttet til nettverket må det som tidligere søkes ekstern finansiering.

Rapport og status

Det er viktig å bygge opp faglig bredde i samisk forskning. Ansvar for samisk forskning er sektorovergripende, og forskningen blir finansiert av ulike departementer. Forskningsrådet arbeider med å integrere samiske elementer i andre deler av sin programvirksomhet. Programmet Landskap i endring – bruk og forvaltning av kulturmiljø og naturressurser har inkludert samiske elementer fra starten av. Det er de siste årene også tildelt midler til samisk forskning gjennom programmene AREAL, Polaråret og andre miljøprogrammer. Urfolks- og reindriftsproblematikk kan være relevant i deler av programmene NORKLIMA, Miljø 2015 og Areal og naturbasert næringsutvikling. Videre kan flere helseforskningsprogrammer ta opp samiskrelatert forskning på sine områder.

I 2008 ble det bevilget om lag 8,7 mill. kroner til Forskningsrådets samiske program II. Arbeids- og inkluderingsdepartementet økte sin bevilgning med 0,5 mill. kroner til urfolksforskning i nordområdene. Kunnskapsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet foreslår å videreføre bevilgningen til det samiske programmet i 2009.

Arbeids- og inkluderingsdepartementets tilde- ling til Sametingets samarbeid med Statistisk sentralbyrå og Nordisk Samisk Institutt om utgivelse av Samisk statistisk årbok annet hvert år er videreført.

Det er etablert en faglig analysegruppe for samisk statistikk som skal legge fram en årlig rapport som viser oversikt over og analyse av situasjonen og utviklingstrekk i det samiske samfunn. Rapporten legges til grunn for konsultasjoner i konkrete saker og for konsultasjoner om utviklingsbehov for samiske samfunn, i ett av de halvårlege møtene mellom statsråden for samiske saker og Sametingspresidenten.

Delmål 6. Synliggjøring og formidling av samisk kultur, språk og identitet

Strategier og tiltak

Informasjon og økt kunnskap om samer og samisk kultur vil kunne motvirke negative holdninger til samene og til samiske kulturuttrykk. Regjeringen ønsker derfor å videreføre en politikk som bidrar til å øke kunnskapen om samiske forhold, både i befolkningen generelt, i forvaltningen og i utdanningssystemet.

Samisk institusjonsbygging har vært et viktig bidrag til å gjøre samisk kultur synlig. Videre har

samiske programmer på TV, kulturarrangementer som festivaler, utstillinger, konserter og samiske filmer bidratt til å skape interesse og mer kunnskap om samiske forhold hos allmennheten, og bidratt til at samisk kultur er blitt en del det allmenne kulturbildet i Norge.

Et viktig grep med hensyn til kunnskapsformidling om samiske forhold er det samiske innholdet i Kunnskapsløftet. I arbeidet med læreplanene for Kunnskapsløftet er det lagt vekt på at alle elever i grunn- og videregående skole skal tilegne seg grunnleggende kunnskap om samisk historie, kultur og samfunnsliv. Over tid vil dette kunne bidra til positive holdninger til samisk kultur. Innholdet i integrering av samiske emner i undervisningen i det norske skoleverket vil evalueres etter hvert som man vinner erfaring med den nye satsingen.

Holdningsskaping og synliggjøring av spørsmålet omkring homofili i det samiske samfunnet er viktig for å skape bedre levekår og større trygghet for samiske lesbiske og homofile. Barne- og likestillingsdepartementet vil gjennomføre en kartlegging av livssituasjonen og levekår for lesbiske og homofile samer.

Barne- og likestillingsdepartementet ønsker i samarbeid med Landslaget for lesbiske og homofile (LLH) å drifte en samisk side under landslagets hjemmeside, i første omgang på nordsamisk.

Regjeringen legger vekt på å styrke arbeidet mot diskriminering av samer og diskriminering i det samiske samfunnet. Regjeringen vil invitere Sametinget og Likestillings- og diskrimineringsombudet til en felles satsing mot diskriminering i det samiske samfunnet.

Likestillings- og diskrimineringsombudet skal besitte kompetanse også på det samiske området. For å sikre at ombudet har en fast samarbeidspart i det samiske miljøet på likestillings- og mangfoldsspørsmål, vil regjeringen i samråd med Sametinget tilrettelegge for at det kan bli opprettet en stilling forankret i det samiske miljøet som arbeider med slike spørsmål. Arbeidet skal skje i samråd med Sametinget.

Det femte kullet samiske veivisere ble presentert på Márkomeannu festivalen 25. juli 2008. Prosjektet blir finansiert av Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Fra og med statsbudsjettet for 2002 har bevilgningen til ulike samiske kulturformål blitt overført til Sametinget over én post. Posten dekker tilskudd til samisk spesialbibliotek, mobil bibliotekjeneste, samisk kunstnerstipend, utstillingsvederlag til samiske kunstinstitusjoner, stedsnavntjenesten og oppfølging av samisk språklov, samiske museer, samiske musikkfestivaler og Beaivváš Sámi Teáhter. Kultur- og kirkedepartementet foreslår at det i

2009 blir satt av 62 mill. kroner over kap. 320 Allmenne kulturformål, post 53 Samiske kulturformål. Det er en økning på 8,4 mill. kroner fra 2008. Bevilgningen til samiske kulturformål er dermed økt med 29 mill. kroner over fire år.

Byggingen av nytt Østsamisk museum i Neiden skal etter planen være ferdig i løpet av 2008. Bygningen vil være formidlingsarena for østsamisk kultur og historie. Den vil inneholde blant annet utstillinger, verksted og administrasjonslokaler. Kostnadsrammen er økt med 5 mill. kroner til 42 mill. kroner, jf. St.prp. nr. 59 (2007-2008). For 2009 er det foreslått 2,5 mill. kroner til prosjektet inkludert utstillinger.

Åja Samisk Senter i Kåfjord skal utvides med nye lokaler for museumsformål og samisk bibliotek. For 2009 er det foreslått et tilskudd på 5,2 mill. kroner til videre prosjektering og til bygging.

Samisk arkiv vil bli lokalisert i det nye vitenskapsbygg som er under oppføring i Kautokeino. Drift av Samisk arkiv dekkes innenfor de årlige bevilgninger til Arkivverket.

Festivalen Riddu Riddu har fått knutepunktstatus for musikk fra 2009. Det innebærer et statstilskudd fra Kultur- og kirkedepartementet på 1,5 mill. årlig. Festivalen avholdes i Kåfjord i Nord-Troms og har som mål å synliggjøre og revitalisere den sjøsamiske kulturen. Riddu Riddu-festivalen er en viktig arena for urfolkskulturer i de nordlige områdene, og den eneste festivalen i sitt slag som har fokus på urfolk fra hele verden.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet utgir det elektroniske nyhetsbrevet Nytt om samepolitikken 2-4 ganger i året. Målet med nyhetsbrevet er både å spre kunnskap om samiske forhold til allmennheten og nå ut til den samiske befolkningen med aktuell informasjon.

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til satsingen på samisk språk og informasjon med 3,255 mill. kroner i 2009, til 9,055 mill. kroner. Hovedsiktet med denne satsingen er å legge til rette for økt bruk av samisk i det offentlige rom, øke mengden av offentlig informasjon gitt til samer på samisk, og øke mengden av informasjon om samiske forhold overfor befolkningen i Norge. Økningen på 3,255 mill. kroner vil i hovedsak dekke tiltak i handlingsplanen for samisk språk, jf. delmål 4 og kap. 681 Tilskudd til samiske formål, post 72 Samisk språk, informasjon o.a.

Rapport og status

Arbeidet mot diskriminering av samer er først og fremst bygget på informasjon og holdningsarbeid, sammen med en aktiv politikk knyttet til styrking av samisk språk, kultur og næringer. Synliggjøring

av samisk språk, kultur og samfunnsliv på den offentlige arena er viktig i denne sammenhengen.

Prosjektet «Samiske veivisere» har pågått siden våren 2004. Prosjektet har en referansegruppe med representanter fra Samisk høyskole, Nordisk Samisk Institutt, Gáldu - Kompetansesenteret for urfolks rettigheter, Sametinget og Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Veiviserne får opplæring ved Samisk høyskole. Prosjektet ble evaluert sommeren 2007. Evalueringen tegner et positivt bilde av virksomheten, og viser at besøkene av veiviserne har vært lærerike, både for lærere og elever. Lærerne mener at veiviserkonseptet fungerer godt i forhold til målsetningen om å fjerne fordommer om samisk kultur. Nær sagt samtlige elever mener de har hatt utbytte av besøkene i form av økt kunnskap. Prosjektet er fra 2008 i permanent drift og finansieres over Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjett.

For å øke kunnskapen om og forståelsen for urfolks rettigheter og samiske rettigheter er det opprettet et kompetansesenter for urfolks rettigheter – Gáldu. Senteret bruker sine web-sider¹⁹ aktivt i sitt formidlingsarbeid. Her finnes blant annet informasjon om senteret og dets virksomhet, samt utredninger, rapporter og artikler om urfolks rettigheter. Senteret utgir også et eget tidsskrift; Gáldu Čála – Tidsskrift for urfolks rettigheter. Regjeringen foreslår en bevilgning på 2,9 mill. kroner til drift av senteret over Arbeids- og inkluderingsdeparte-

mentets budsjett i 2009. Bevilgningen omfatter 105 000 kroner i husleiekompensasjon i forbindelse med at senteret skal flytte inn i det nye vitenskapsbygget i Kautokeino når dette står ferdig sommeren 2009, jf. kap. 682 Gáldu – Kompetansesenteret for urfolks rettigheter. Det vil også bli satt av midler til senteret over Utenriksdepartementets budsjett. I forbindelse med at Gáldu skal flytte inn i det nye vitenskapsbygget, vil regjeringen vurdere om senteret skal få en organisatorisk nærmere tilknytning til Samisk høyskole.

Internasjonalt fag- og formidlingssenter for reindrift er etablert for å styrke det internasjonale samarbeidet om reindrift. Senteret skal virke som et knutepunkt for blant annet formidling og utveksling av informasjon, erfaringer og kunnskap. Regjeringen foreslår en bevilgning på om lag 3,29 mill. kroner til drift av senteret i 2009. Bevilgningen omfatter 102 000 kroner i husleiekompensasjon i forbindelse at senteret skal flytte inn i det nye vitenskapsbygget i Kautokeino, jf. kap. 684 Internasjonalt fag- og formidlingssenter for reindrift.

Bevilgningen til samiske kulturformål blir gitt over Kultur- og kirkedepartementets budsjett, kap. 320 Allmenne kulturformål, post 53 Samiske kulturformål, og overføres til og blir disponert av Sametinget. I 2008 ble bevilgningen økt med nær 6,1 mill. kroner for å bedre Sametingets mulighet til å drive en aktiv kulturpolitikk.

¹⁹ www.galdu.org

Programkategori 09.80 Samiske formål

Utgifter under programkategori 09.80 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
680	Sametinget	173 400	196 100	208 435	6,3
681	Tilskudd til samiske formål	3 811	7 100	10 412	46,6
682	Gáldu – Kompetansesenter for urfolks rettigheter	3 957	3 325	2 911	-12,5
683	Ressurssenter for natur- og reindrif- tjenester	763			
684	Internasjonalt fag- og formidlings- senter for reindrift	3 977	3 575	3 290	-8,0
	Sum kategori 09.80	185 908	210 100	225 048	7,1

Utgifter under programkategori 09.80 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
01-23	Statens egne driftsutgifter	8 697	5 700	6 201	8,8
30-49	Nybygg, anlegg m.v.		1 200		-100,0
50-59	Overføringer til andre statsregnskap	173 400	196 100	208 435	6,3
70-89	Andre overføringer	3 811	7 100	10 412	46,6
	Sum kategori 09.80	185 908	210 100	225 048	7,1

Bevilgninger til samiske formål

Det tildeles midler til samiske formål over en rekke departementers budsjetter. Samlet tildeling til samisk formål var i 2008 på ca. 755 mill. kroner.

Regjeringen foreslår at det i 2009 tildeles ca. 782 mill. kroner til formålet. En helhetlig framstilling av regjeringens samepolitikk og bevilgninger til samiske formål fra departementene gis i et eget vedlegg til statsbudsjettet

Kap. 680 Sametinget

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
50	Sametinget	164 100	191 400	203 735
54	Avkastning av Samefolkets fond	9 300	4 700	4 700
	Sum kap. 680	173 400	196 100	208 435

Post 50 Sametinget

Sametinget hadde ifølge Statens sentrale tjenestemannsregister, en bemanning per 1. mars 2008 tilsvarende 99 årsverk.

Mål og hovedoppgave

Sametinget er etablert gjennom sameloven for å etterleve Grunnloven § 110 a, jf. omtale under Resultatområde 9, pkt. Ansvar og arbeidsoppgaver.

Sametinget får årlige tildelinger fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kultur- og kirkedepartementet, Miljøverndepartementet, Landbruks- og matdepartementet og Utenriksdepartementet. Forslag til bevilgning fra disse departementene er i 2009 på ca. 334 mill. kroner, en økning på 7,4 pst.

Sametinget fikk i 1999 unntak fra bruttobudsjetteringsprinsippet og får hele sin bevilgning fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Kultur- og kirkedepartementet og Miljøverndepartementet over 50-poster. Sametinget gis på denne måten et særlig selvstendig ansvar og frihet med hensyn til ressursdisponeringen.

Med forbehold om budsjettvedtaket i Stortinget, fordeles Sametinget bevilgningene fra de ulike departementene i sitt plenumsmøte i november. Sametinget fordeles bevilgningene etter egne prioriteringer, men i tråd med de føringer som legges i Stortingets budsjettvedtak.

Rammene for Sametingets økonomiforvaltning fastsettes av Arbeids- og inkluderingsdepartementet i departementets hovedinstruks for økonomiforvaltningen i Sametinget. Hovedinstruksen gjelder også for midler bevilget over andre departementers budsjett og for eventuelle inntekter fra annet hold. Instruksen er fastsatt med hjemmel i sameloven § 2-1, tredje ledd. I hovedinstruksen har departementet fastsatt at Økonomireglementet for staten og Bestemmelser om økonomistyring i staten også gjelder Sametinget. Departementet forutsetter imidlertid at økonomireglementet og bestemmelsene må anvendes på en måte som gir

rom for Sametingets utøvelse av skjønn i sin egen skap som folkevalgt organ.

Rapport

Sameloven § 1-3 slår fast at Sametingets årsmelding skal sendes Kongen. Regjeringen legger hvert år fram en stortingsmelding om Sametingets virksomhet for Stortinget, hvor Sametingets årsmelding er tatt inn som et eget kapittel. I meldingen blir det også redegjort for aktuelle deler av regjeringens samepolitikk.

Sametingets årsmelding 2006 og 2007 ble vedlagt St.meld. nr. 28 (2007-2008) Samepolitikken. For nærmere rapportering om Sametingets virksomhet i 2006 og 2007 vises det til denne stortingsmeldingen.

Strategier og utfordringer

Sametinget har som folkevalgt organ en selvstendig myndighet og et selvstendig ansvar for sin politiske virksomhet. For en nærmere redegjørelse av Sametingets strategier og utfordringer vises det derfor til Sametingets egne strategidokumenter.

Budsjettforslag for 2009

Regjeringen foreslår at Sametinget bevilges 203,735 mill. kroner i 2009 over Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjett.

Sametinget har i sitt budsjettvedtak blant annet prioritert samisk språk og Verdiskapingsprogrammet for næringskombinasjoner, jf. kap. 18 i sak 60/07 Sametingets budsjett 2008. Sametinget har en svært sentral rolle i arbeidet for samisk språk. Av en satsing på til sammen 8 mill. kroner til arbeidet med handlingsplanen for samisk språk over Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjett (jf. kap. 681, post 72 Samisk språk, informasjon) foreslår regjeringen derfor at 5 mill. kroner tilføres Sametinget. Videre er regjeringen innstilt på å imøtekomme Sametingets ønske om en fortsatt utvikling av Verdiskapingsprogrammet for næringskombinasjoner med 2 mill. kroner. Regjeringen

foreslår på denne bakgrunn å øke Sametingets budsjettramme med 7 mill. kroner i 2009.

Bevilgningsforslaget omfatter også 1,5 mill. kroner i husleiekompensasjon i forbindelse med at Sametingets kontorer i Kautokeino skal flytte inn i det nye vitenskapsbygget når dette står ferdig sommeren 2009.

Sametinget ba i konsultasjonsmøtet med arbeids- og inkluderingsministeren i mai 2008 om 1,5 mill. kroner til en gjenbegraving av skjelettmaterialer fra Neiden. Skjelettmaterialer, som i dag er oppbevart ved Universitetet i Oslo, planlegges gjenbegravet på gravplassen i Skoltebyen i Neiden. Regjeringen foreslår at det bevilges 1,5 mill. kroner til formålet i 2009. Videre foreslås det bevilget 2,9 mill. kroner i 2009 til Sametingets arbeid knyttet til gjennomføringen av sametingsvalget i 2009.

Sametinget ble i 2008 bevilget 8,4 mill. kroner til finansieringen av inventar og utstyr til de deler av vitenskapsbygget i Kautokeino som Sametinget skal benytte. Disse midlene var en engangsbevilgning og videreføres ikke i 2009.

Post 54 Avkastning av Samefolkets fond

Under behandlingen av revidert nasjonalbudsjett for 2000 vedtok Stortinget 16. juni 2000 å bevilge

75 mill. kroner til et «Samefolkets fond». Om fondets formål uttalte flertallet i finanskomiteen at avkastningen av fondet skulle gå til ulike tiltak som ville styrke samisk språk og kultur. I vedtaket fra Stortinget blir opprettelsen av fondet omtalt som en kollektiv erstatning for de skader og den uretten fornorskingspolitikken har påført det samiske folk. Avkastningen av fondet er ikke en del av rammebevilgningen til Sametinget.

Sametinget behandlet i februar 2006 vedtektene for fondet. Vedtektene ble fastsatt ved kgl.res. 22. september 2006.

Sametinget vedtok i november 2007 å ta i bruk Samefolkets fond. I vedtaket ble det besluttet at Sametingets plenum er fondets styre, og at den nærmere bruken av avkastningen fastsettes av Sametinget i de årlige budsjettvedtak. Sametinget har vedtatt prioriteringer og satsingsområder for bruken av Samefolkets fond for perioden 2008–2009. Deler av fondsmidlene skal brukes på språkutviklingstiltak, litteratur og dokumentasjon av og formidling av tradisjonell kunnskap.

Det foreslås en bevilgning på 4,7 mill. kroner i 2009, som utgjør avkastningen av fondet for 2008.

Kap. 3680 Sametinget

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
51	Avkastning av Samefolkets fond	4 651	4 650	4 700
	Sum kap. 3680	4 651	4 650	4 700

Kap. 681 Tilskudd til samiske formål

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
72	Samisk språk, informasjon m.v.	3 811	5 800	9 055
74	Dokumentasjon, formidling mv.		1 300	1 357
	Sum kap. 681	3 811	7 100	10 412

Post 72 Samisk språk, informasjon m.v.

Mål og hovedmål

Formålet med tilskuddsordningen er å legge til rette for økt bruk av samisk i det offentlige rom,

øke mengden av offentlig informasjon gitt til samer på samisk, og øke mengden av informasjon om samiske forhold overfor befolkningen i Norge.

Rapport

Prosjektet «Samiske veivisere» ble igangsatt våren 2004. Prosjektet har en referansegruppe med representanter fra Samisk høyskole, Nordisk Samisk Institutt, Kompetansesenteret for urfolks rettigheter, Sametinget og Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Det femte kullet med veivisere ble presentert på Márkomeannu festivalen 25. juli 2008. Ungdommene skal først og fremst besøke videregående skoler i områder der samene er i mindretall. Videre skal de besøke områder der det tradisjonelt ikke bor samer, for eksempel det sentrale østlandsområdet. Prosjektet blir finansiert av Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Prosjektet er fra 2008 i permanent drift og finansieres over Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjett, jf. omtale under delmål 6.

For å sikre et sørsamisk skoletilbud i Engerdal kommune ble det i 2008 tildelt 0,5 mill. kroner over Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjett til Elgå oppvekstsenter. Bevilgningen vil bli videreført i 2009.

Et sentralt mål er å gjøre det mulig å bruke samisk tegnsatt i IT-sammenheng. Regjeringen har som mål at alle offentlige register skal kunne bruke samiske tegn, og at datautvekslingen mellom registrene skal fungere. Kompetansebasen for samisk språk og IT blir finansiert over denne posten, jf. delmål 4.

Regjeringen har etablert et samisk språkvalg på regjeringens nettsider. Videreutviklingen og forbedringen av de samiskspråklige sidene vil være et kontinuerlig arbeid.

Budsjettforslag for 2009

Regjeringen vil i samarbeid med Sametinget utvikle en handlingsplan for samisk språk og foreslår derfor å øke kap. 681 Tilskudd til samiske formål, post 72 Samisk språk, informasjon mv. med 3 mill. kroner til 9 mill. kroner i 2009. Sametinget har en svært sentral rolle i arbeidet for samisk språk. Av en satsing på til sammen 8 mill. kroner til arbeidet

med handlingsplanen for samisk språk over Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjett overføres derfor 5 mill. kroner Sametingets budsjett, jf. kap. 680, post 50 Sametinget.

Den foreslåtte bevilgningen vil også finansiere prosjektet «Samiske veivisere», det sørsamiske skoletilbudet i Engerdal kommune, Kompetansebase for samisk språk og IT, Divvun 2 og revitaliseringstiltak for å styrke østsamisk kultur og sørsamisk språk.

Post 74 Dokumentasjon, formidling mv.

Mål og hovedmål

Formålet med tilskuddsposten er å støtte tiltak som har til formål å innhente, systematisere og formidle samers tradisjonelle kunnskap i Norge.

Rapport

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har i 2008 tildelt 1,3 mill. kroner til Samisk høyskoles pilotprosjekt Árbiediehtu – kartlegging, bevaring og bruk av samisk tradisjonell kunnskap. Prosjektet startes opp høsten 2008 og er planlagt å gå over tre år. Sametinget, Arbeids- og inkluderingsdepartementet og Miljøverndepartementet vil følge prosjektet sammen med relevante faginstanser.

Budsjettforslag 2009

Regjeringen foreslår at det bevilges 1,36 mill. kroner til en satsing på tradisjonell samisk kunnskap over kap. 681 Tilskudd til samiske formål, post 74 Dokumentasjon, formidling mv. Midlene skal blant annet benyttes til tiltak for å styrke arbeidet med kartlegging, dokumentasjon og videreføring av samers tradisjonelle kunnskap i Norge. I 2009 forutsettes midlene i sin helhet tildelt Samisk høyskole, som har utviklet et pilotprosjekt om «Árbiediehtu» – kartlegging, bevaring og bruk av samisk tradisjonell kunnskap. Prosjektet er planlagt å gå over tre år.

Kap. 682 Gáldu – Kompetansesenter for urfolks rettigheter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	3 957	2 675	2 911
45	Større utstysanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>		650	
	Sum kap. 682	3 957	3 325	2 911

Overført fra 2007 til 2008:
Post 01: 14 000 kroner

Mål og hovedmål

Gáldu – Kompetansesenteret for urfolks rettigheter ble etablert i 2002 med den målsetting å øke kunnskapen om og forståelsen for urfolks rettigheter. Senteret skal samle inn, bygge opp, systematisere, vedlikeholde, bearbeide, tilrettelegge og formidle relevant informasjon og dokumentasjon om urfolksrettigheter nasjonalt og internasjonalt. Senteret kan også påpeke behovet for forskning på aktuelle områder. Målgrupper for senterets virksomhet er alle som søker kunnskap om urfolksrettigheter nasjonalt og internasjonalt, herunder skoler, frivillige organisasjoner, offentlige institusjoner og myndigheter.

Gáldu – Kompetansesenteret for urfolks rettigheter er en faglig selvstendig institusjon, som i stor grad fastsetter egne mål og resultatkrav. Styret er senterets øverste organ, og har iht. vedtektene ansvaret for faglig utvikling, ressursbruk og prioriteringer, samt å utarbeide strategier for senterets virksomhet. Styret er oppnevnt av Sametinget og Arbeids- og inkluderingsdepartementet i fellesskap, etter forslag fra blant annet Nordisk samisk institutt og Samisk høyskole.

Rapport

Senteret ønsker å benytte seg av digitale informasjonsverktøy i sitt formidlingsarbeid og har videreført sitt arbeid med å utvikle sin nettportal.²⁰ Senteret har også publisert fire nummer av skriftserien Gáldu Čála – Tidskrift for urfolks rettigheter. I Gáldu Čála tas det opp aktuelle temaer og relevante problemstillinger om samers og andre urfolks rettigheter. Skriftserien benyttes som pensumslitteratur og referanselitteratur av studenter og forskere som skriver om urfolks rettigheter.

I løpet av 2007 har Gáldu bidratt med å spre kunnskap om samers og andre urfolks rettigheter på 14 seminarer og konferanser både nasjonalt og internasjonalt.

Utenriksdepartementet tildelte Gáldu 1,2 mill. kroner i 2006 og 2007 over kap. 163 Nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter, post 71 Humanitær bistand og menneskerettigheter. I 2008 har Utenriksdepartementet bidratt med 1,5 mill. kroner i støtte til senteret.

Strategier og utfordringer

Gáldu – Kompetansesenteret for urfolks rettigheter skal være en uavhengig, aktuell og pålitelig kilde om urfolks rettigheter og samiske rettigheter.

Som en liten virksomhet har senteret brukt mye ressurser og tid på å få på plass gode administrative rutiner. Senteret har likevel klart å nå de mål og gjennomført de oppgaver som senterets styre har satt for virksomheten.

En av de største utfordringene for senteret er sårbarheten som følge av at senteret er en liten virksomhet. Med kun tre stillingshjemler vil langvarige sykefravær og turnover kunne få konsekvenser for senterets faglige virksomhet. Senteret har som en del av risikohåndteringen blant annet gjennomført ulike kompetansehevede tiltak. Det er også lagt ned betydelige ressurser i utviklingen av flerårige virksomhets- og strategiplaner.

I forbindelse med at Gáldu skal flytte inn i det nye vitenskapsbygget i Kautokeino, vil regjeringen vurdere om senteret skal få en organisatorisk nærmere tilknytning til Samisk høyskole.

Budsjettforslag for 2009**Post 01 Driftsutgifter**

Kompetansesenter for urfolks rettigheter hadde ifølge Statens sentrale tjenestemannsregister, en bemanning pr. 1. mars 2008 tilsvarende 3 årsverk.

²⁰ www.galdu.org

Regjeringen foreslår en bevilgning på 2,9 mill. kroner til drift av senteret i 2009. Bevilgningen omfatter 105 000 kroner i husleiekompensasjon i forbindelse at Gáldu – Kompetansesenteret for urfolks rettigheter skal flytte inn i det nye vitenskapsbygget når dette står ferdig sommeren 2009.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Det ble i 2008 bevilget 650 000 kroner over kap. 682, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold til finansieringen av inventar og utstyr til de deler av vitenskapsbygget i Kautokeino som Gáldu – Kompetansesenteret for urfolks rettigheter skal benytte.

Kap. 3682 Gáldu – Kompetansesenter for urfolks rettigheter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Diverse inntekter	1 424		
16	refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	15		
18	refusjon av sykepenger	99		
	Sum kap. 3682	1 538		

Regnskap 2007 gjelder i hovedsak bevilgningen fra Utenriksdepartementet, jf. omtale under kap. 682.

Inntektskapitelet vil også gjelde ev. ekstern finansiering av prosjekter i regi av Gáldu – Kompe-

tansesenteret for urfolks rettigheter. Det vises til forslag til romertallsvedtak II med forslag til merinntektsfullmakt.

Kap. 683 Ressurssenter for natur- og reindriftstjenester

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	763		
	Sum kap. 683	763		

Overført fra 2006 til 2007:
Post 01: 541 000 kroner

Ressurssenter for natur- og reindriftstjenester i Kautokeino ble etablert som et prosjekt fra høsten 2005. Senteret ble etablert som et ledd i reintallstilpasningen i Vest-Finnmark og var forutsatt å være et ressurscenter for reineiere som forlater næring-

en og som søker alternative arbeidsplasser og inntekter. Ved behandlingen av St.prp. nr. 12 (2007 – 08) i Stortinget ble Ressurssenter for natur- og reindriftstjenester i Kautokeino vedtatt avviklet fra 1. januar 2008. Oppgavene knyttet til senteret ble overført NAV-Finnmark og NAV-kontoret i Kautokeino. NAV-Finnmark er i den forbindelse blitt styrket økonomisk.

Kap. 684 Internasjonalt fag- og formidlingssenter for reindrift

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	3 977	3 025	3 290
45	Større utstørsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>		550	
	Sum kap. 684	3 977	3 575	3 290

Mål og hovedoppgave

For å styrke det internasjonale samarbeidet om reindrift er det etablert et internasjonalt fag- og formidlingssenter for reindrift i Kautokeino. Senteret ble offisielt åpnet 2. september 2005. Det er lagt vekt på at reindriftsfolk og deres organisasjoner skal ha et nært forhold til senteret, og det skal drives i samråd med Verdensforbundet for reindriftsfolk. Senteret skal medvirke til å formidle og utveksle informasjon og få i stand faglig samarbeid mellom reindriftsfolk i arktiske områder. Arbeidet skal være rettet mot næringsutøvere, offentlige myndigheter, forskningsmiljø og andre fagmiljø, og internasjonale organisasjoner og samarbeidsorgan.

Internasjonalt fag- og formidlingssenter for reindrift er en faglig selvstendig institusjon, som i stor grad fastsetter egne mål og resultatkrav. Styret er senterets øverste organ, og har iht. vedtektene ansvaret for faglig utvikling, ressursbruk og prioriteringer, samt å utarbeide strategier for senterets virksomhet. Senterets styre ble oppnevnt i august 2005. Styresammensetningen gjenspeiler eksisterende grenseoverskridende reindriftssamarbeid, med representanter fra Russland, Sverige, Finland og Norge.

Rapport

Senteret fyller en viktig funksjon i det sirkumpolare reindriftssamarbeidet og ivaretar både faglig behov og koordineringsbehov hos senterets målgrupper.

Senteret har siden etableringen innledet samarbeid med en rekke institusjoner, organisasjoner og andre aktører i de arktiske områdene med tanke på nettverksbygging og faglig utveksling, blant annet er det gjennomført møter og faglig utveksling med reindriftsorganisasjoner, offentlige reindriftsmyndigheter og faginstitusjoner i Russland, Alaska og i de nordiske landene.

Senteret har initiert og igangsatt en rekke prosjekter som vil ha betydning for senterets virksomhet framover. Av de prosjekter som er prioritert fremheves særlig EALÁT-prosjektene. Prosjektene er initiert av senteret og Association of World Reindeer Herders (WRH) og fokuserer på reindriftens tradisjonskunnskap og tilpasningsevne mot blant annet klimaendringer.

Senteret har i løpet av 2007 innledet og videreutviklet samarbeid med en rekke institusjoner, organisasjoner og andre aktører i det sirkumpolare nord både nasjonalt og internasjonalt.

Strategier og utfordringer

Administrasjonen ved senteret og senterets styre har siden etableringen av senteret i 2005 arbeidet målrettet med å etablere rutiner for drift av senteret. Som en liten virksomhet, med kun 3 ansatte, er senteret sårbart ved ev. langvarige sykefravær og turnover. Senteret vil derfor videreføre arbeidet med å utvikle hensiktsmessige rutiner, slik at senteret i størst mulig grad kan benytte ressursene på faglige oppgaver.

Budsjettforslag for 2009**Post 01 Driftsutgifter**

Internasjonalt fag- og formidlingssenter for reindrift hadde ifølge Statens sentrale tjenestemannsregister, en bemanning pr. 1. mars 2008 tilsvarende 3 årsverk.

Regjeringen foreslår en bevilgning på 3,29 mill. kroner til drift av senteret i 2009. Bevilgningen omfatter 102 000 kroner i husleiekompensasjon i forbindelse at Internasjonalt fag- og formidlingssenter for reindrift skal flytte inn i det nye vitenskapsbygget når dette står ferdig sommeren 2009.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Det ble i 2008 bevilget 550 000 kroner over kap. 684, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlike-

hold til finansieringen av inventar og utstyr til de deler av vitenskapsbygget i Kautokeino som Internasjonalt fag- og formidlingssenter skal benytte.

Kap. 3684 Internasjonal fag- og formidlingssenter for reindrift

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Diverse inntekter	1 886		
16	Refusjon foreldrepenger	44		
	Sum kap. 3684	1 930		

Post 01 Diverse inntekter

Inntektsposten gjelder bevilgningene fra Utenriksdepartementet og Landbruks- og matdepartementets budsjetter.

Inntektsposten vil også gjelde ev. eksterne finansieringer av prosjekter i regi av Internasjonalt fag- og formidlingssenter for reindrift. Det vises til forslag til romertallsvedtak II med forslag til merinntektsfullmakt.

Kap. 685 Finnmarkseiendommen

Det ble i statsbudsjettet 2006 gitt en bevilgning på inntil 5 mill. kroner til etableringslån til Finnmarkseiendommen, jf. St.prp. nr. 1 (2005-2006) Kommunal- og regionaldepartementet. Det budsjetteres med avdrag og renter, jf. kap. 3685, post 90 Avdrag og kap. 5606, post 80 Renter.

Kap. 3685 Finnmarkseiendommen

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
90	Etableringslån			5 000
	Sum kap. 3685			5 000

Kap. 5606 Finnmarkseiendommen

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
80	Renter	186	165	165
	Sum kap. 5606	186	165	165

Boađussuorgi 9 Sápmelaččat

Ulbmilaš áigumuš

Ráđdehus atná vuodđun ahte Norgga stáhta lea vuodđuduvvon guovtti álbmoga eatnamiid nala, sápmelaččaid ja dážaid, ja ahte goappaš álbmogiin lea seamma riekti ja gáibádus ovdánahttit kultuvrraset ja gielaset. Doaibmi sámpolitiikka galgá bálvalit sámi álbmoga, nu ahte sámi gielas, kultuvrras ja servodateallimis galgá leat oadjebas boahteáigi Norggas.

Ovddasvástádus ja doaimmat

Bargo- ja searvadahttindepartemeantas lea váldooovddasvástádus ovttahttit stáhtalaš sámpolitiikka. Fágadepartemeantas lea ovddasvástádus vuolgahit ja čuovvolit sámpolitiikka čadaheami iežas ossodagain. Stuorradiggediedáhus sámpolitiikka birra ovdanbiddjui 2008 gida.

Sámediggi lea ášahuvvon sámelága bakte ollášuhttimis Vuodđolága § 110a. Álbmotválljeuvvon ášahussan lea Sámedikki stuorra friddjavuohta. Dat ii leat dábalaš ossodat iige ráđdehusa vuollásaš ášahus, ja ráđdehus danin ii ovddasvástit Sámedikki politihkalaš doaimma dahje mearrádusaid iešguđege suorggis. Ráđdehusas lea goittot konstitušuvnnaš ovddasvástádus juolludemiid hárrái stáhtabušehta bakte.

Gáldu – Álgoálbmotvuoigatvuodaid gelbbolašvuodaguovddáš ja Boazodoalu Riikkaidgaskasaš Fága- ja Gaskkustanguovddáš leat fágalaš iehčanas ášahusat, iežaset stivrraid jodiheami vuolde. Stivrrain lea váldooovddasvástádus guovddážiid doaimmain ja ovddasvástidit earret eará guovddážiid fágalaš ovdáneami, resursageavaheami ja vuoruhemiid. Go lea sáhka guovddážiid hálldašan- ja ekonomijagažaldagain, de lea Bargo- ja searvadahttindepartemeanta alit váldi departemeanta.

Bargo- ja searvadahttindepartemeanta ángiruššan dán suorggis ruhtaduvvo prográmmasuorggi 09.80 Sámi ulbmiliid bakte.

Diliárvvoštallan, ovddidanhámit ja hástalusat

St.diedáhusain nr. 28 (2007-2008) Sámpolitiikka birra ráđdehus čalmmustahtta mearkkašumi das ahte nannet sámegiela, ja sámegielat diehtojuo-

hkima, almmolaš hálldahusain ja bálvalusfáluin. Sámegiella lea ain vártnuhis dilis. Earenoamážit smávit gielat leat áitojuvvon. Navdimis sámi giellaguoddit Norggas jápmet jođáneappot go odđa gielaguoddit riegádit. Ráđdehus áigu ovttasrádiid Sámedikkiin ovdánahttit sámegiela doaibmaplána. Ulbmil dákkár plánain lea oaidnit ollislašvuoda dan barggus mii dahkko sámegiela ovddas odne, ja ovttasrádiid Sámedikkiin árvvoštallat dehálaš ángiruššančuoggáid vai galgá sihkarastit sámegiela boahte áiggi ealli ja kulturguoddi giellan. Ráđdehus árvala ahte juolluduvvo oktiibuot 8 mill. ruvdno bargui ráhkadahttit sámegiela doaibmaplána Bargo- ja searvadahttindepartemeanta bušehta bakte.

Ráđdehus áigu bidjat sámegielat geavaheddiid deaivvadeami almmolaš hálldahusain ja bálvalusfáluin almmolaš digaštallamii. Buori ja dásseárvosaš almmolaš bálvalusfállu sápmelaččaide gáibida ahte almmolaš ášahusain lea máhttu ja diehtu sámi dilálašvuodaid birra iežaset suorggis. Doarvái bargit geain lea sámi giella ja kulturmáhttu lea mearrideaddjin vai sámegielat geavaheaddjit vásihit kvalitehta bálvalusfálu, ja vai fálladat lea doarvái buorre. Dát ovddasvástádus lea buot almmolaš ášahusain, vaikko fállomearri rievddada. Dadistaga leat eanet almmolaš ášahusa mat leat heivehan fálladagaideaset sámegielat geavaheddiide ja sámi álbmogii oppalaččat. Seammás leat ain ollu ášahusat, sihke gielddat, fylkkagielddat, stáhtalaš ášahusat ja dearvvašvuodadoaimmahagat mat eai doarvái bures leat čadahan dákkár heiveheami. Guorahallamat duodaštit ahte sámi giellagelbbolašvuolta almmolaš ášahusain váilu. Dát guoská sihke siskobealde ja olggobealde sámegiela hálldašanguovllu.

Ráđdehus áigu álggahit viiddis láhkabarggu čalmmustahttimis Sámedikki formálalaš sajádaga. Láhkabarggu ulbmiliin lea árvalit láhkarievvadusaid mat leat dárbbaslažžan vai Sámediggi sáhtta ášahuvvot sierra riektesubjektan. Sámeláhka mii mearriduvvui 1987 berre oppalaččat odasmahttojuvvot vai buorebut heive dálá ovdánahttojuvvon geavatláshuhtii. Láhkabarggu oktavuodas árvvoštallojuvvo viiddidit Sámedikki válddi mearridit sámedikki válgganjuolggadusaid, ja hálldašit sámi kulturmuitosuodjalusa.

Ráddehus áigu viidáset hukset daid posiitiiva vásihusaid nala máid leat olahan ráddádallan-soahpamušain gaskal Sámedikki ja stáhtalaš eiseválddiid, ja háliida ovdánahttit odđa bušeahtta-prosedyraid mat sihkkarastet ahte Sámediggi árabut, ja eanet, sáhtta gulahallat ráddehusain sámi servodaga bušeahttadárbbuid hárrái.

Sámediggi sajádat ealáhusovdáneami oktavuodas lea nannejuvvon go lea ožžon ovddasvástá-

dusa hálddašit lotnolasealáhusaid árvohákanprográmma, mii 2008 ášahuvvui.

Biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnna artihkkala 8 (j) mielde joatká ráddehus juolludeames 1,3 miljovvna ruvdnosaš daid doaimmaide main ulbmilin lea čohkket, vuogáidahttiid ja geavahit sápmelaččaid árbevirolaš máhtu Norggas.

Ulbmilstruktuvra

Ulbmil boadussuorgái 9 sápmelaččat

Váldoulbmil	Oasseulbmil
Sihkkarastit sámi giela, kultuvrra ja oassálastima	1. Viidáset ovdánahttit stáhta ovttasbargovugiid Sámedikkiin ja siviila sámi servodagain 2. Ollislašvuodha ja ovtastus sámepolitihkas riikka-laččat ja riikkaidgaskasaččat 3. Nannet sámi ealáhusaid ja sihkkarastit sámi kultuvrra luondduvuodu 4. Ovddidit sámegiela geavaheami ja sihkarastit ahte almmolaš hálldahusat vuhtiiváldet sámi geavaheddjiid kulturduogáza 5. Láhččet dilálašvuoda sámi dutkamii ja ovdánahttit buori máhtolašvuoda vuodu sámepolitihkkii 6. Oainnusindahkat ja gaskkustit sámi kultuvrra, giela ja identitehta

Váldoulbmi: Sihkkarastit sámi giela, kultuvrra ja oassálastima

Oasseulbmil 1. Viidáset ovdánahttit stáhta ovttasbargovugiid Sámedikkiin ja sámi siviila servodagain

Strategiijat ja doaibmabijut

Sámi áššiid bálddalastindepartemeantan galgá Bargo- ja searvadahttindepartemeanta bargat dan badjelii ahte oážžut ollislašvuoda ja ovtastusa sámepolitihkkii. Bargamis sámi ja sámiide guoskevaš gažaldagain dáhpuhuvvo odne ráddehusa ollislaš sámepolitihka mihttomeari mielde, mas sápmelaččat ieža Sámedikki, sámi ášahusaid ja organisašuvnnaid bakte leat oassálastit ja eaktudeaddjit.

ILO-konvenšuvdna nr. 169 Iešmearrideaddji stáhtaid álgoálbmogiid ja álbmotčearddaid birra mearrida ahte ráddehus lea geatnegahtton gulahallat sápmelaččaiguin dakkár áššiin mat njuolga sáhttet váikkuhit sápmelaččaide. Šiehtadus ráddádallanprosedyraide dakkár áššiin gaskal stáhtalaš eiseválddiid ja Sámedikki dahkkui 2005 miessemánu 11. beaivvi. Prosedyrat mearriduvvojedje gonagaslaš resolušuvnna bakte 2005 miessemánu 1.beaivvi.

Bargo- ja searvadahttindepartemeanta lea ovttrasrádiid eará departemeanttaiguin ráhkadahttán oaivádusa stáhtalaš eiseválddiide movt ráddádallat Sámedikkiin ja vejolaš eará sámi beroštumiiguin. Ráddádallanprosedyraid ja oaivádusa sáhtta gávdnat Bargo- ja searvadahttindepartemeanta neahttsiiddus.²¹

Ráddádallanprosedyrat geatnegahttet ráddehusa, departemeantaid, direktoráhtaid ja eará vuollásaš stáhtalaš ášahusaid ráddádallat Sámedikkiin nu árrat go vejolaš go árvoštallet odđa lágaid ja doaibmabijuid mat njuolga sáhttet váikkuhit sámi beroštumiid. Ulbmil prosedyrain lea geahččalit olahit ovttamielalašvuoda gaskal stáhtalaš eiseválddiid ja Sámedikki. Dalle go lágas dahje doaibmabijus lea earenoamáš váikkuhus dihto sámi beroštupmái dahje organisašuvdnii, de lea ILO-konvenšuvnna ollásuhttima oktavuodas, dárbašlaš ráddádallat dán beroštumi/organisašuvnna ovddasteddjiin lassin ráddádallamiidda Sámedikkiin.

Ráddádallan-soahpamuša barggu oktavuodas lei ovttamielalašvuodha dasa ahte lea dárba geahčadit prosedyraid mat leat Sámedikki bušeaha ráhkade-

²¹ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/aid/tema/Samepolitikk/Konsultasjonsplikt-i-samiske-saker.html?id=86931>

ami oktavuodas sierra áššiin, danin go bušeahhtabargu čuoččaldahtta soames gažaldagaid ja čuolbmabeliid. Bargojoavku man ráddehus ja Sámediggi leigga nammadan ovddidii cuonomanu 27. beaivvi 2007 raportta Sámedikki formálalaš sajádaga birra ja bušeahhtaproseyraid gaskal ráddehusa ja Sámedikki. Lea dehálaš ahte Sámediggi buorebut go odne beassá oassálastit barggu ráhkadit bušeahhta sámi ulbmiliidda ja Sámediggái. Ráddehus áigu láhččet vejolašvuoda ásahtit vuogádaga mas leat bistevaš ráddádallamat gaskal ruhtadanministara, sámi áššiid stáhtačáli ja Sámedikki ovdal ráddehusa vuosttaš bušeahhta-čoahkkima. Ráddehus áigu bovdet Sámedikki ráddádallamiidda dákkár bušeahhtavugiid ráhkadeames. Jus lea vejolaš de dát vuogit adnojuvvojit vuodđun go bargagohtet 2010 stáhtabušeahtain.

Rapporta ja stáhtus

Ráddádallanproseyrat leat dagahan odđa ja formaliserejuvvon oktavuoda gaskal stáhtalaš eiseváldiid ja Sámedikki. Mánnga stáhtalaš ásaheama atnet álkibun árabut váldit oktavuoda Sámedikkiin, ja ovttasrádiid gávnnahtit goas Sámediggi galgá searvat álggahuvvon mannolahkii. Ráddádallanproseyraid stáhtalaš ásaheamat ja Sámediggi atnet gaskavuodáhuksejeddjin. Sámi perspektiiva lea šaddan eanet oainnihahtii mánnga departemeanttaide ja stáhtalaš ásaheamaide, ja Sámediggi lea eanet oahpásmuvvan stáhtahálddahuša iešgudege bargovugiide.

Ráddádallansoahpamuš miellidibuktá ahte ráddehusas lea buoret vuodđu mearridit áššiid go lea leamašan ráddádallamat, ja daid lea álkibun čadahit manñil go leat loahpalaččat mearriduvvon.

Lea čájehuvvon dárbbaslažžan heivehit stáhtalaš ossodagaid áššemeannudanvieruid ráddádallanproseyraide. Sáhtta lea hástaleaddjin čadahit ráddádallamiid Sámedikkiin boahhtálasat departemeanta siskkáldas proseyrain ja áššeráhkkanemiin, iige unnimusat ráddehusa mearridanproseyssain. Sámedikkis ges leat iežaset siskkáldas hálddahušlaš ja politihkalaš mannolagat. Ráddehusa mielas gaskavuodha ráddádallamiid ja departemeanttaid siskkáldas barggu gaskkas lea buori ládje ovdánan ja sajáiduvvo boahhtevaš vásáhusaid vuodul.

Buori ráddádallanproseyssa eaktun lea ahte ráddádallanbealálaččat lonohallet áššáigullelaš dieduid. Sámediggi lea mánnga ráddádallamiid oktavuodas ovddidan stuora duhtavašvuoda go ráddádallamiin lea rabas gulahallan. Rabasvuodha proseyssain dagaha ahte Sámediggái lea álkibun oainnuset cealkit mearkkašatti čuolbmabeliide juohke ovttaskas áššis. Geavatláččat šaddá álkibun

čadahit rabas gulahallama ja lonohallat dokumeanttaid go almmolašvuodalága mearrádus ráddádallamiid birra Sámedikkiin jna. fápmuibiddjo. Mearrádusas dadjo ahte dokumeanttaid maid lonohallet ráddádallamiid oktavuodas sáhtta čihkosis doallat. Beavdegirjijt ráddádallamiin lea almmolačča manñil go ráddádallamat leat loahpahuvvon.

Birasgáhttendepartemeanta ja Sámediggi mearrideigga 2007 guovvamánus lagabui njuoiggadusaid ráddádallamiidda daid áššiin mat gusket suodjalanplánaid ráhkadeapmái, dábalaš ráddádallansoahpamuša mielde.²²

Oasseulbmil 2. Ollislašvuodha ja ovtastusat sámepolitihkas riikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat Strategijiat ja doaibmabijut

Vuodđolága § 110a ja sámeláhka lea ráddehusa sámepolitihka riikkalaš riektivuodđu. Ráddehusa sámepolitihka politihkalaš vuodđu boahhtá ovdan St. diedáhusas nr. 28 (2008-2009) Sámpolitihkka.

Ráddehus deattuha ahte riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuodakonvenšuvnnat maid Norga lea dohkkehan, earret eará ON-konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid birra (earenoamáziid artihkal 27) ja ILO-konvenšuvdna nr. 169 iešmearrideaddji stáhtaid álgoálbmogiid ja álbmotčearddaid birra, ollášuhttojuvvojit.

Ovddasvástádus čuovvolit bajábealde namuhuvvon riektenuolggadusaid ja konvenšuvnnaid lea suorgeprinsihpa mielde juhkkajuovvon iešgudege departemeanttaid ja vuollásaš ásaheamat gaskkas, ja hálddahušaid báikkálaš ja guovluláš dásis dákkko bakte suohkanat ja fylkkat.

Ollislaš sámepolitihka ovdánahttima oktavuodas lea dehálaš sámi gažaldagaid oaidnit oktasas davvirikkalaš perspektiivva ektui, mas lea sáhka ovdánahttimis ja ásaheames oktasasdoaimmaid ja ovttasbarggu rájaid rastá.

Ekspeartajoavku, ovddasteddjiiguin maid davvirikkaid ráddehusat ja Sámedikkis Norggas, Ruotas ja Suomas lea nammadan, ovddidedje 2005 čavčča samekonvenšuvnna árvalusa. Ministtar- ja presideantačoahkkimis 2006 čavčča Suoma, Ruota ja Norgga ráddehusain lei ovttamielalášvuodha joatkit barggu davvirikkaid samekonvenšuvnnain, joatki riikkalaš bargun mas čuovvolit gulaskuddancealkámušaid ja vejolaš váikkuhusguorahallamiid. Ulbmil lea ahte sámeministarat ja sámediggepresideanttat 2008 čavčča oktasasčoahkkimii leat čielggadan iežaset sajádagaid.

²² http://www.regjeringen.no/nb/dep/md/dok/lover_regler/retningslinjer/2007/avtale-mellom-sametin-get-og-miljooverndep.html?id=481195

Ministarat ja sámediggepresideanttat sávvat nannet oktavuoda ja gulahallama ruošša eiseváldiiguin ja sápmelaččaiguin oktasaš sámi ja álgoálbmot gažaldagaid hárrái, mii soahpá oktii Davviriikkaid Rádi Barentsguovllu álgoálbmogiid ovtasbarggu áigumušain. Ministarat ja presideanttat oaivvildit ahte lea dehálaš nannet sápmelaččaid ja álgoálbmogiid árvvu Barentsguovllus ja leat ávžžuhan Barents-rádi, Arktalaš Rádi ja Davviriikkaid Ministarrádi čalmmustahttit álgoálbmogiid dili ja veahkehit doarjagiin doaibmabijuide mat sihkkarastet álgoálbmogiid eallinvuodu, giela ja kultuvrra.

Ráddehusa davviguovllustrategiijas, mii ovddiduvvui 2006, leat álgoálbmogiid dilálašvuodat, boahktevaš hástalusat ja vejolašvuodat dehálaš fádán. Juolludeapmi davviguovllu doaimmaide ja prošeaktaovttasbargui Ruoššain ii leat njuolga heivehuvvon sámi ulbmiliidda, muhto prošeaktaovttasbargu álgoálbmogiid gaskkas lea okta áŋgiruššansurggiin, vrd. kap. 118 Davviguovllu doaibmabijut jna., poasta 70 davviguovllu doaibmabijut ja prošeaktaovttasbargu Ruoššain. Prošeavttaid máid doarjut leat dábálaččat njuolga heivehuvvon sámi ja eará álgoálbmotbirrasiidda arktalaš guovlluin Ruoššas ja Norggas.

Raporta ja stáhtus

Sámi gažaldagaid bálddalastinlávdegoddi lea ásaheami rájes 1992 doaibman dehálaš fierpmádhkan bargamis sámpolitihkalaš áššiiguin háldda-huslaš dásis departemeanttain. Bargo- ja searvadahttindepartemeantas lea jodihanovddasvástádus ja lea lávdegotti čállingoddi.

ON-julggastus álgoálbmotvuoigatvuodaid birra mearriduvvui ON váldochoahkkimis 2007 čakčamánu 13. beaivvi. Julggastus ii leat álbmotrievtálaš čadni dokumeanta, muhto bidjá dehálaš čujuhusaid gávnaheames makkár vuoigatvuodat álgoálbmogiin leat. Julggastus lea earenoamáš mearkkašahti daid riikkaide gos álgoálbmogat ássat, ja mat eai leat ratifiseren ILO-konvenšuvna nr. 169.

Bargojoavku mas leat ovddasteaddjit Bargo- ja searvadahttindepartemeantas, Olgoriikkadepartemeantas, Justiisadepartemeantas ja Sámedikkis lea bargan davviriikkaid sámekonvenšuvna riikkalaš čuovvolemiin, ja ovddidii raporttastis 2007 golggotmánu 3. beaivvi.

Ráddehus lea ásahan oktilis oktavuoda ja gulahallama Sámedikkiin davviguovllu áššiid birra. Olgoriikkadepartemeanta lea 2007 juolludan doarjaga Sámi Filmafestiválii, Riddu Riddui, Mearrasámi Oahppolihtui ja sámi ealáhuslaš kulturprosektii Lujávrris (Ruoššas). Olgoriikkadepartemeanta

bušehta bakte juolluduvvo maiddá doarjja álgoálbmogiidda searvamis Arktalaš ráddái ja Barents-ráddái jna. Juolludeami ulbmiliin lea doarjut álgoálbmogiid oassálastima riikkaidgaskasaš ovtasbargui davviguovlluin. Bargo- ja searvadahttindepartemeanta lea juolludan 800 000 ruvnno Sámerádi iešgudege doaluide 19.sámekonferánsa oktavuodas 2008 Roavvenjárggas Suomas. Sámekonferánsa čoaikkana juohke njealját jagi ja čohkke ovddasteddjiid sámi váldoorganisašuvnnain Suomas, Norggas, Ruotas ja Ruoššas. Departemeanta lea maiddá juolludan doarjaga ása-hit birrajagi gaskkustanguovddáza davviguovllu álbmogiid dáidaga ja kultuvrra várás Riddu Riddus Gáivuonas, huksemis sámi ášahusaid davviguovllu fierpmádaga Árranis Divttasvuonas ja fierpmádaga bargui ovdánahttit álgoálbmotstandárdmaid ekonomaš doaimmaide davviguovlluin. Juolludeami leat jotkojuvvon "Ceavvi" oasseprosektii riikkaidgaskasaš dutkanprošeavtta EALÁT siskkobealde Sámi allaskuvllas/Davviriikkaid Sámi Instituhtas. Ráddehus lea 2008 nannen álgoálbmotdutkan davviguovlluin dakko bakte ahte leat lasihan juolludeami Norgga Dutkanrádi sámi prográmmii II 0,5 mill. ruvnnuin.

Go Sturoradiggi giedahalai 2008-2009 Boazodoallošiehtadusa de Sturoradiggi miedai šiehtadallanbealálaččaid árvalussii ahte Boazoálbmogiid njealját Máilmmikongreassa ruhtaduvvo 2 mill. ruvnnuin Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta bušehta bakte 2008. Njealját máilmmikongreassa lea plánejuvvon lágiduvvot Guovdageainnus jagi 2009, ja lea dehálaš dáhpuhus sirkumpolára boazodollui, ja daid 20 iešgudege álgoálbmogiidda geat gullet boazodollui. Máilmmikongreassa lea earenoamáš vejolašvuotán boazoálbmogii ovtastahttit iežaset beroštumiid ja daid gaskkustit olgomáilbmái heivvolaš vuogi mielde.

Nuortasámi dávvirvuorkká visti Njávdamis lea huksejuvvoimin ja galgá plánaid mielde gárvánit 2008:is. Ráddehus lea 2008:is rádjén 0,5 mill. ruvnno earret eará rádjeraštideaddji ovtasbargui ealáskahttimis ja nannemis nuortasámi/skoaltasámi giela ja kultuvrra.

Nannemis riikkaidgaskasaš boazodoalloovttasbarggu ásaheavvui 2005 čavčča boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáš. Doaibma jodihuvvo lagas ovtasbargguin Máilmmi Boazoálbmogiid Servviin. Guovddáš ovtasbargá eará ásaheavvui ja organisašuvnaiguin, ja bargá aktiivvalaččat oainnusindahkamis guovddáza doaimma ja fágasurgiid iešgudet surggiin, sihke riikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat. Ráddehus lea 2008 rájes nannen guovddáza doaimma 0,35 mill. ruvnnuin. Boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáza lea Agderforskning 2007 giđa árv-

voštallan. Árvvoštallama čilgehus lea gávdnamis St. died. nr. 28 (2007-2008) Sámedipolitiikka.

Oasseulbmil 3. Nannet sámi ealáhusaid ja sihkarastit sámi kultuvrra luondduvuodu

Strategiijat ja doaibmabijut

Buohtalasealáhusaid árvohákanprográmma ása-huvvui 2008:is 6,5 mill. ruvnnuin, mii lea Soria Moria-julggaštusa áigumušaid mielde. Prográmma sisdoallu ja hápmi lea leamašan fáddán ráddádallamiin Sámedikkiin. Prográmma váldoulbmiliin lea doarjut ceavzilis doaimmaid, ja váikkuhit nanaguoddevaš ovdáneami sámi servodagas. Prográmma berre geahččat oktii eará prográmmaiguin ja ángiruššamiin ealáhusovdáneami ja mátkeealáhusaid ektui.

Plána- ja huksenlága plánaoasis miedihuvvo Sámediggái vuosttaldanvuoigatvuohta daid áššiin mat leat dehálačča sámi kultuvrii ja ealáhusaide. Sámi vuoigatvuođalávdegotti evttohus 2007: 13 Odđa sámeriekti sáddejuvvui gulaskuddamii 2008 guovvamánu 15.beaivvi. Čielggadeami sturrodaga ja das ollu evttohuvvon lálkaárvalusaid dihte, lea gulaskuddanáigemearri mearriduvvon 2009 guovvamánu 15. beaivvi ráddjái.

Norga lea ratifiseremis biologalaš šláddjivuoda konvenšuvnna geatnegahtán iežas áimmahuššat sápmelaččaid árbevirolaš máhtu, nu movt ovdanboahtá konvenšuvnna 8. (j) artiikkalis. Ráddehus hálida nannet barggu kártemis, duodašteames ja seailluheames árbevirolaš sámi máhtu Norggas. Dákkár bargu lea dehálaš doaibma jus galgá sihkarastit biologalaš šláddjivuoda ceavzilis geavaheami, ja vuhtiiváldimis sámi kultuvrra ja eallinvuogi. Dehálaš lea ovdánahttit heivehuvvon vuogádagaid logahallamis árbevirolaš máhtu, gávdnat gealbbu ja vuogádagaid čohkkemis, ja čilgemis áigumušaid odđa duodaštandoaimmain. Ulbmil lea ahte barggus galgá leat sihke báikkálaš čanastat ja galgá doahttalit artiikkala 8 (j) áigumušaid. Ráddehus hálida nu joatkit barggu duodašteames sámi árbevirolaš máhtu Norggas, vrd. kap. 681 Doarjja sámi ulbmiliidda, poasta 74 Duodašteapmi, gaskkusteapmi jna.

Aktiivvalaš ja mihttomearálaš guovllu- ja guovlulašpolitiikka galgá váikkuhit bargosajiid ja čálggu nannemis doppe gos olbmot orrot. Norga lea guhkes ja viiddis riikka gos lea báikkolaš ássan ja stuora erohusat valljodatvuodus, kultuvrras, historjás ja identitehtas. Šláddjivuoda ja searvevuoda buohtalasvuodát fertejit boahit oidnosii čálgopolitiikkas ja čielga politiikkas guovllu ovdáneami birra. Ráddehus áigu ovddidit odđa stuorradiggedieđáhusa guovllu- ja guovlulaš politiikka birra 2009 gida. Dieđáhus galgá guoskkahit guov-

llu- ja guovlulaš politiikka árvodási ja áigumušaid, odđa ulbmiliid ja rámmaid joatki ángiruššama dán politiikkasuorggis boahtte stuorradiggeáigodagas.

Rámmaeavttuin mat oppalaččat guovlluide gusket lea maidái mearkkašupmi árvohákkamii ja ealáhusovdánahttimii sámi guovlluin. Ráddehus oaidná dehálažžan ahte Sámediggi beassá searvat bargui ovdánahttimis ealáhuspolitiikka, nu ahte dat buoremusat lálččojuvvo sámi guovlluide.

Innovašuvdna Norga lea dehálaš oasálaš oáčuhit ođasteami ja ealáhusovdáneami olles riikkas. Earenoamážiid Davvi-Norgii lea Innovašuvdna Norga dehálaš. Váikkuhangaskaoamit maid Innovašuvdna Norga sáhtta fállat fáttmastit ruhtadeami, gelbbolašvuoda, olgogovvema, fierpmádaga ja bagadallama. Innovašuvdna Finnmárkus lea ovddasvástádus ráhkadahttit riikkalaš ovttasbargošiehtadusa ealáhusovdáneami birra Sámedikkiin. Ulbmiliin lea beaktilastit ja buoridit ángiruššama sámi guovlluin. Vuordimis šiehtadus fápmuibiddjo 2008 čavčča.

Sámi mátkeealáhus lea dehálaš oassin ráddehusa mátkeealáhusstrategiijas. Davviguovlluin lea mátkeealáhus eanet ja eanet barggolašvuoda ja árvohákkama gáldun. Ráddehusa davviguovllustrategiijas boahta ovdan ahte ráddehus áigu lálččet dili nu ahte kulturvuodustuvvon mátkeealáhusain Davvi-Norggas leat buori ovdananvejolašvuodát, ja ahte riikkaoassi galgá ovddiduvvot geasuheaddji mátkebáikin maidái dálveáiggi. 2008 stádušeahhtas lea ráddjejuvvon 5 mill. ruvdno dán čuoggá čuovvoleapmái davviguovllustrategiijas. Ruđat juolluduvvojit Innovašuvdna Norgga bakte.

Gielda- ja guovlodepartemeanta juolluda 2,1 mill. ruvnno jahkásaččat sámi prográmma čadaheapmái Interreg bakte. Sámi prográmma, Sápmi, lea mielde Interreg IVA Davvi oasseprográmmán. Interreg IVA Davvi váldoulbmiliin lea lasihit guovllu buori doaibmama ja givrodaga ovttasbarggu bakte ealáhusaid siskkáldas struktuvrra birra, ja ovdánahttimis earenoamáš gelbbolašvuoda ja identitehta ja ásaheaddji ángiruššama.

Sámi oasseprográmmas Sápmi de lea earenoamáš áigumuš oáčuhit mánggabealat servodaga mii lea vuodduvuvvon sámi kultuvrra, ealáhusaid, árbevieruid, identitehta, ja giela nala. Ruđain ruhtadit stáhtalaš oasi rádjeguovlulaš prográmmain. Sámediggi lei sámi oasseprográmma čállingoddin 2006 rádjai. Čállingoddendoaibma juhkkajuovvo dál gaskal Romssa fylkkasuohkana ja Davvi-Trøndelaga fylkkasuohkana.

2008-2009 boazodoallošiehtadus mearkkaša ekonomalaš doaimmaid boazodoalus oktiibuot 97 mill. ruvnno ovddas. Dát lea vástideaddji 2007-2008

boazodoallošiehtadusa juolludeami. Boazodoallošiehtadusa deháleamos mihttun lea nannet bohco biergu vuovdima, ja movttiidahttit ealáhusa eanet njuovvat ja árvoháhkama dihto rámmaid siskkobeaide. Doarjagat mat leat čadnon buvttadeapmái lea jotkojuvvon. Dát doarjagat movttiidahttet eanet njuovvama ja buvttadeami. Doaibmabijuid máid boazodoallošiehtadusas leat soahpan veadjehahttet daid rievdademiid mat boazodoallošiehtadusa doaibmabijuin leat leamašan manimus jagiid, mas eanet deattuhtit ealáhuslaš doaimma ja buorebut heivehuvvon boazoeaiggiididda geain boazodoallo lea váldoealáhussan. Ruhtasirdin boazodoallošiehtadusas ja eanandoallošiehtadusas oktiibuot 4 mill. ruvnnuin Sámedikki doarjagii sámi ealáhusaide jotkojuvvo.

Boazodoallošiehtadusa bušeahta bakte lea evttohuvvon juolluduvvot 40 mill. ruvdno hálddaha doaimmagoluide. Viidáset lea evttohuvvon juolluduvvot 6,8 mill ruvnno konvensuodnaáididiid divodeapmái ja guohtunšiehtadusaid čuovvoleapmái Plassje guovllus, ja 680 000 ruvnno duottarstobuid doaimmagoluide. Lea evttohuvvon juolluduvvot 10,3 mill. ruvnno nuppástuhttin doaimmaide Sis-Finnmárkkus. Dát poasta galgá earret eará gokčat goluid guhkiduvvon nuppástuhttinbálkkaide, odđa boazodoallolága čadaheapmái ja dakko bakte Finnmarkku orohagaid bargui ráhka-deames geavahannjuolggadusaid. Viidáset galgá dát poasta gokčat iešguđet doaimmat mat galget lasihit njuovvama ja biergovuovdima Finnmarkkus, ja boazolohkamiid čadaheami Finnmarkkus. Dása lassin lea evttohuvvon juolluduvvot 4 mill. ruvdno radioaktiivlaš doaimmaide 2009.

Ráddehus áigu árvvoštallat evttohusaid máid Riddoguolástanlávdegoddi lea ovddidan NAČ 2008:5 Vuoigatvuohta bivdit ábis olggobealde Finnmarkku mannil go čielggadeapmi lea leamašan viiddis gulaskuddamis. Gulaskuddanáigemearri lea 2008 juovlamánu 1.beaivvi.

Birasgáhttindepartemeanta bisuha ortnega mas juolluduvvo doarjja sámi kulturmuitosuodjalanbargui. Doarjjaortnet galgá vuhtiiváldit bajimus dási kulturmuítófágalaš beroštumiid go barget sámi kulturmuittuiguin ja kulturbirrasiguin. Rudat galget vuosttažettiin čadnot stuorit divodan- ja odasmahttinbargguide. Lea evttohuvvon juolluduvvot 3 mill. ruvdno dán ulbmilii 2009, vrd. kap. 1429 Riikkaantikkvára, poasta 50 Doarjja sámi kulturmuitosuodjalanbargui.

Raporta ja stáhtus

Nu movt ON olmmošvuoigatvuođalávdegoddi dulko siviila ja politiikkalaš vuoigatvuođa konvensuvna artihkal 27, de lea sápmelaččain

álgoálbmogiin rievttálaš suodjalus duodalaš measamiid vuostá mat sáhttet sin eastadit doaimmaheames árbevirolaš ealáhusaid.

Plána- ja huksenláhkii odđa evttohuvvon plána-oassi ovddiduvvui Stuorradiggái 2008 guovvamánu, vrd. Od.prp. nr. 32 (2007-2008). Plánaláhkálávdegoddi evttohusa mielde lea Sámediggái miedihuvvon seamma sajádat plánema oktavuodas go stáhtalaš ásaheamin. Láhkparagrafa 5–4 mielde sáhtta Sámediggi vuosttaldit suohkanlaš plánaid ”gažaldagain main lea earenoamáš váikkuhus sámi kultuvrii ja ealáhusdoibmii”. Ii dáidde álot leamen čielggasin movt sámi beroštumiide plána váikkuha. Dákkár oktavuodain lea Sámedikki ovddasvástádus oppalaččat vihkkeallat ja árvvoštallat ahte leago eaktu vuosttaldit plána ollašuvvon, ja ahte leago ášši nu dehálaš ahte vuosttaldeapmi galgá ovddiduvvot. Láhkariivdadus mearkkaša ahte Sámedikki váldi ovddidit vuosttaldeami suohkanlaš plánaide čielggaduvvo. Stuorradiggi mearridii lága 2008 geassemánu 27.beaivvi.

Sámi vuoigatvuođalávdegoddi nammaduvvui 2001 geassemánu ja galgá oppalaččat čielggadit «gažaldagaid sámi álbmoga rievttálaš dili go lea sáhka vuoigatvuohta oamastit, geavahit ja hálddašit eatnamiid ja čáziid sámi geavahusguovlluin olggobealde Finnmarkku fylkka» (fápmudusa gurgalus 2.2). Dás galgga lávdegoddi earret eará čilget historjjálaš dilálašvuođaid ja árvvoštallat dárbbu rievdadit lágaide. Lávdegoddi ovddidii 2007 juovlamánu NAČ 2007: 13 Odđa sámeriekti mii sisttisdoallá odđa láhkaárvalusaid ja árvaluvvon rievadásat dálá lágaide. Seammás ovddiduvvui maiddái NAČ 2007: 14 Sámi luonddugeavaheapmi ja riektedilli Hedemárkkus Romssa rádjái, mas leat iešguđetlágan historjjálaš duogáščielggadeamit.

Buohtalasealáhusaid ja mátkeealáhusaid árvoháhkkanprográmma álggahuvvui 2008. Prográmma hálddaša Sámediggi ovttrasáidit eará váikkuhan-gaskaomiid oasálaččaiguin. Sámediggi lea 2008 hábmen prográmmačielgehusa oktan lagabui vuoruhemiiguin. Lea ásaheamin fágalaš forum vai sihkkarastá báldalastima eará prográmmaiguin ja ángiruššamiin, fágalaš odasmahttima, árvvoštallama ja prográmma ovdáneami.

Nannemis barggu čohkkemis, vuogáidahttimis ja gaskkusteames sámiid árbevirolaš máhtu Norggas de 2008 lea juolluduvvon oktiibuot 1,6 mill. ruvdno Bargo- ja searvadahttindepartemeanta bušeahtta bakte. Dáin ruđain lea 1,3 mill. ruvdno juolluduvvon Sámi allaskuvlla ovdaprosektii Árbediehtu – kártet, seailuhit ja geavahit sámi árbevirolaš máhtu. Prošeakta álggahuvvo 2008 čavčča ja galgá bistit golbma jagi. Sámediggi, Bargo- ja searvadahttindepartemeanta ja Birasgáhttindepartemeanta čuvvot proševtta ovtas heivvolaš fágáasa-

husaiguin, vrd. kap. 681, poasta 74 Duodašteapmi, gaskkusteapmi jna. Viidáset lea departemeanta juolludan 0,3 mill. ruvno smávit prošeavttaide velá nannemis máhtolašvuoda ja sápmelaččaid árbevirolaš máhtu. Eará prošeavttat earret eará Romssa Universitehtas, Sámi allaskuvllas, ja Boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddázis, váikkuhit maiddá ovdánahttimis dieđuid sámii árbevirolaš máhtu birra.

Riddoguolástanlávdegoddi nammaduvvui stáhtarádis 2006 geassemánu 30.beaivvi ja lei Sturoradikki ávžžuhusa čuovvoleapmi ahte čielggadit sápmelaččaid ja earáid vuoigatvuoda bivdui ábis olggobealde Finnmárkkku. Riddoguolástanlávdegotti čielggadus almmuhuvvui 2008 guovvamánu 18.beaivvi NAČ 2008:5 Vuoigatvuohta bivdui ábis olggobealde Finnmárkkku bakte.

St.died. nr. 40 (2006–2007) vuodđuda šihhtojuvvon riikkalaš strategijja gonagasreabbá boahhtevaš hálddašepmái. Ráđdehusa prinsihpalaš oaidnu lea ahte sis geat eanemusat gillájit reabbá vahágiin galgá leat vuosttašvuoigatvuohta ávkástallat dan valljodaga. Sturoradiggedieđáhusas gonagasreabbá hálddašepmi birra evttohuvvojit čovdosat mat vuhtiiváldet dán beali.

St. died. nr. 21 (2006–2007) Strukturpolitihkka fanasvehkii ráđdehus árvalii earret eará ahte strukturiiid juhká 20 jáhkái (25 jáhkái daid eriin mat juo leat juhkkuojuvvon). Viidáset árvaluvvui viiddit strukturearreortnega nu ahte maiddá fátmmasa fanasguhkkodagaid gaskal 11 ja 15 mehtera, ja earremearit riddofatnasiidda árvaluvvojedje unniduvvot. Ráđdehusa árvalus mearriduvvui Sturoradikkis 2007 geassemánu 5.beaivvi, ja fápmuibiddjui gonagaslaš resolušuvnna bakte 2007 geassemánu 7.beaivvi.

Sturoradiggi giedahalai St.prp. nr. 32 (2006–2007) Luonddu luosa suodjaleami birra ja gárvvistit riikkalaš luossajogaid ja luossavuonaid 2007 giđa. Gáržžideames bivddu seaguhus šlájain, bivddii energijja- ja biraslávdegotti eanetlohku ráđdehusa “árvoštallat konsešuvdnaortnega man bakte eanaeaggádat geain dát lea oassin ealáhusvuodus, ain galget sáhttit luosaid bivdit gáidánuhtiin ja ahte earát geat eai dárbbas dietnasiid dán bivddus, dadistaga duvdovuvvojit eret”, vrd. Árvalus. S. nr. 183 (2006–2007). Birasgáhttindepartemeanta bargá dainna áigumušain ahte dákkár mearraluossabivdima konsešuvdnaortnet sáhtta ášahuvvot 2009. Konsešuvdnaortnet galgá earenoamáziid vuhtiiváldit ealáhusbivddu, kulturvuodustuvvon bivddu ja sámii kultuvrra ja ealáhusdoaimmaid.

Guovddáš oassi čadnojuvvon Finnmárkkkulága mearrádussii lei ahte galggai nammaduvvot sierra kommišuvdna man bargun lea kártet oktasaš ja priváhta geavahan- ja oamastanvuoigatvuodaid mat

Finnmárkkku sápmelaččain ja earáin leat (Finnmárkkukommišuvdna). Galggai maiddá ášahuvvot sierraduopmostuollu mii galgá dubmet nákkuiin mat sáhttet čuožžilit kártema olis. Láhkaásahus dárkilat mearrádusaiguin Finnmárkkukommišuvdnii ja Finnmárkkku Meahcceduopmostullui mearriduvvui gonagaslaš resolušuvnna bakte 2007 geassemánu 16.beaivvi. Láhkaásahusa bakte lea kommišuvnna váldo hálldahuslaš ovddasvástáduš biddjon Duopmostuollohálldahussii. Gonagaslaš resolušuvnna bakte 2008 njukčamánu 14.beaivvi leat kommišuvnna miellahtut nammaduvvon. Ulbmil lea ahte kommišuvdna galgá leat doaimmas 2008 čavčča rájes. Meahcceduopmostuolu nammadepmi ii vuos dahkko danin go ii leat vejolaš guoddilit áššiid duopmostuolu ovdii ovdalgo kommišuvdna lea gárven vuoigatvuodaid kártemis vuosttaš čielggadanguovllus.

Luonddu- ja boazodoallobálvalusaid resursaguovddáš Guovdageainnus ášahuvvui prošeaktan 2005 čavčča rájes. Guovddáš ášahuvvui Oarje-Finnmárkkku boazologu heiveheami olis ja man ulbmiliin lei leat resursaguovddáziin boazoeaiggádiidda geat heitet boazodoalus ja ohcet molssaevttolaš bargosajiid ja dietnasiid. Go Sturoradiggi giedahalai St.prp. nr. 12 (2007–2008) de mearriduvvui ahte Luonddu- ja boazodoallobálvalusaid resursaguovddáš heahtihuvvo 2008 oddajagimánu 1.beaivvi. Doaimmat mat guovddázis ledje leat sirdojuvvon NAV- Finnmárkui ja NAV-kantuvrii Guovdageainnus. Dan oktavuodas lea NAV- Finnmárku nannejuvvon rudalaččat.

Oasseulbmil 4. Ovddidit sámegiela geavaheami ja sihkkarastit ahte almmolaš hálldahusat vuhtiiváldet sámii geavaheddjiid kulturduogáža

Strategijjat ja doaibmabijut

Vuoigatvuohta geavahit sámegiela gulahallamis almmolaš eiseválddiiguin ja vuoigatvuohta oahpahussii sámegielas ja sámegillii lea okta dain dehálemos vuoigatvuodain mii sápmelaččain olmmoščeardan lea. Seailuheames ja nannemis sámegiela lea stuora mearkkašupmi sámii kultuvrra ja eallinvuogi suodjaleapmái ja ovdáneapmái. Sámegiella lea okta dain dehálemos cakkiiin sámii kultuvrras. Giella lea kulturguoddin ja oaivilguoddin, ja lea dehálaš sámii árvvuid ja máhtolašvuoda seailuheapmái.

Bargadettiin St.died. nr. 28 (2007–2008) Sámpolitihkka mearridii ráđdehus ahte galgá álggahuvvot bargun ovttasráđiid Sámedikkiin ovdánahttit sámegiela doaibmaplána. Bargu ahte nannet sámegiela gáibida guhkesáigge ja oktilaš rahčamušaid eanas suorgeguovlluin, ja ferte leat guhkit áiggi proseassa. Ulbmilin lea ahte doaibmaplána, lassin

dasa ahte fátmasta konkrehta oanehisáiggi doaibmabijuid, maiddá čilge guhkesáiggi strategiija movt nannet sámi giela. Sámegiela doaibmaplána ulbmilin lea oaidnit ollislašvuoda dan barggus mii dahkko sámegiela ovddas odne, ja ovttrasáid Sámedikkiin ja eará áigeguovdilis ášahusaiguin árvvoštallat dehálemos ángiruššamiid vai sihkkarastá sámegiela ealli ja kulturguoddi giellan boahpte áiggis. Dán barggus áigu ráđdehus deattuhit lullisámegiela ja julevsámegiela nannema. Dán vuodul ráđdehus árvala lasihit kap 681 Doarjja sámi ulbmiliidda, poasta 72 Sámi giella, diehtujuohkin jna. 3 mill. ruvnnuin.

Lea dárbbalaš nannet nuortasámi kultuvrra ja giela Norggas. Nuortasámit leat smávva joavkun, ja nuortasámi kultuvra Norggas lea garrasit uhkiduvvon. Nuortasámi dávvirvuorká, mii plána mielde galgá gárvánit 2008 čavčča, šaddá leat dehálaš nuortasámi kultuvrra ja historjja gaskkustansajadat, vrd. oasseulbmil 6. Áigeguovdilis nuortasámi kultuvrra ja giela ođđasis ealáskahttin doaimmat dáidet, ovttrasáid nuortasápmelaččaiguin, Máttavárjjat gielddain, Finnmarkku fylkkasuohkaniin ja Sámedikkiin, árvvoštallojuvvo sajáiduvvot dávvirvuorkái.

Dehálaš doaibmabidju lullisámegiela nannemis lea maiddá lullisámi giellageavaheddjiide addit doaibmi DT-reaidduid iežaset gillii. Bargo- ja searvadahttindepartemeanta, Máhtodepartemeanta ja Sámediggi ruhtadit joatkkaprošeavtta, «Divvun 2», mii galgá áimmahuššat ja čadahit davvisámegiela ja julevsámegiela sátnedivvuma geahččalandoaimea, ja ovdánahttit divvunprogramma lullisámegillii. Prošeakta galgá bistit 3 jagi, ja ulbmiliin lea ahte lullisámegiela divvunprogramma galgá leat gárvvis ovdal jagi 2010 loahpa.

NAV-odastus galgá leat čadahuvvon 2010 rájes buot suohkaniin Norggas. NAV-odastusa bakte galget suohkanat ja Bargo- ja čálgoetáhta ášahit oktasáš báikkálaš NAV-kantuvrraid. NAV-kantuvrrain lea čuovvolanovttasvástádus maiddá sámi geavaheddjiid ektui. Bargo- ja searvadahttindepartemeanta lea juolludanreivves Bargo- ja čálgodirektoráhtii 2008 ovddas bidjan gáibádusaid movt etáhta galgá čuovvolit sámi geavaheddjiid. Deanu ja Unjárgga gielddaide ja Gáivuona suohkaniin lea plánejuvvon ášahit NAV-kantuvrra 2009.

Bargo- ja searvadahttindepartemeanta háliida iskat movt buorebut sáhtá sihkkarastit ahte stáhtalaš ossodagat vuhtiiváldet sámi perspektiivva go plánejit doaimmaset, ja go hábmejit praktihkalaš doaibmabijuid. Eanas departemeantain leat vuollásaš ášahusat main doaimmain lea váikkuhus sámi gillii ja kultuvrii. Bargo- ja searvadahttindepartemeanta áigu dikšut ja viidáset gaskkustit eará departemeanttaide daid vásáhusaid maid departe-

meanta oázžu stivrenčujuhusain ja raportagáibádusain sámi geavaheddjiid ektui 2008 juolludanreivves Bargo- ja čálgodirektoráhtii.

Mearrádusat ja politiikka suohkanlaš ja fylkka-suohkanlaš dásis lea mearrideaddji váikkuhus dasa movt sámi giella, kultuvra, ealáhusat ja servodateallin buori ládje sáhttet ovdánahttojuvvo. Lea dehálaš ahte suohkanat lágideit vejolašvuoda sámi gillii ja kultuvrii seailut ja ovdánit gávpogiin ja eará guovddáš báikkiin gos leat moanat sápmelaš ássi. Dákkár láhčín sáhtá dáhpuhuvvat juogo mánáidgárdefálaldaga, sámegieloahpahusa, dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa, boarrásiidfuolahusa ja sajádagaid bakte gos giella ja kultuvra doaimmahuvvo. Bargo- ja searvadahttindepartemeanta áigu ovttrasáid áigeguovdilis departemeanttaiguin árvvoštallat movt fylkkamánni neavvunrolla suohkaniid ektui sáhtá ovdánahttojuvvo sámi dilálašvuodaid hárrái.

Doaimmajuolludusas Girkoráddái Kultur- ja girkodepartemeanta bušeahta bakte leat maiddá ruđat Sámi girkorádi doibmii ja doaimmaide. Ráđi ášahuvvui 1992 Girkočoahkkimis, ja man doaimma lea ovttastahttit girku ángiruššama sámi álbmotčearddaid gaskkas buoridit olbmuid dieduid sámi girkoeallima birra.

Poasttas doarjja girkolaš ulbmiliidda leat jagi 2009 maiddá ráddjejuvvon ruđat sámi searvegotti ásahepmái ja doibmii lullisámi giellaguovllus. Jagi 1998 rájes lea Kultur- ja girkodepartemeanta bušeahta bakte juolluduvvon doarjja Norgga Biibbalsearvá biibbalteavstaid jorgalepmái julev-, lulli- ja davvisámegillii. Doarjja evttohuvvo jotkojuvvo 2009.

Oassi juolludeamis oskuoahpahusodastussii lea ráddjejuvvon oahpahusfálaldagaid ovdánahttimii sámi mánáide ja nuoraide. 2009 bušeahttaevttohus mearkkaša velá lasáhusa oskuoahpahusodastussii.

Juolludeami bakte báhpabálvalussii galget sápmelaččat sihkkarastojuvvot girkolaš bálvalusaid sámegillii.

Kultur- ja girkodepartemeanta bušeahtas kap. 335 Preassadoarjja, poasta 75 juolluduvvo doarjja sámi áviissaide. Mediabearráigeahčču hálddaša doarjjaortnega mii lea muddejuvvon sámi áviissaid doarjjaortnega láhkaásahusas. Jagi 2007:s sámegielat áviissat Min Áigi ja Áššu ovttastahttojuvuiga oktan áviisan man namma šattai Ávvir. Vuosttaš gáhppálat almmuhuvvui 2008 guovvamánu ja borgemánu áviisa viiddiduvvui beaivválaš áviisan (vihitta gáhppálaga vahkus). Sárat lasihii áviissa almmuheami golmma gearde vahkus njeallje geardái vahkus. Áviissa ulbmiliin lea šaddat beaivválaš áviisan dán jagi mielde. Departemeanta atná vuodđun ahte beaivválaš áviissain lea áibbas eará doaimma diehtujuohkingáldun ja digaštallan-

foruman go áviissain mat hárvanaččat almmustuvet ja lea gearggus láhčit ahte sámi áviissat dávjiibut almmustuvvet. Ráđđehus lasihii danin poastta 5 mill. ruvnnuin jagi 2008 ja oaidná dárbbaslažžan velá lasihit doarjaga boahhte jagi vai sámi beaivválaš áviissaid mihttu ollašuvvo. Ráđđehus lea danin evttohan lasihit doarjaga 21,6 mill. ruvdnui jagi 2009.

Justisdepartemeanta áigu 2009 joatkit doarjjaortnega mas juolludit ruđaid politiguovlluide main leat suohkanat siskkobealde sámegiela hálldašanguovllu. Ruđat galget gokčat guovttegielavuoda liigegoluid ja máhtolašvuoda buorideami bargiin geat háliidit sámegiela oahppat.

Justisdepartemeanta áigu 2009 ráddjet ruđaid Sis-Finnmárkku riekteveahkkiekantuvrii kap. 470 Fridnja riekteveahki bakte, poastta 72 Doarjja earenoamáš riekteveahkkedoaimmat. Jagi 2008 lea doarjja kantuvrra ohcamuša vuodul mearriduvvon sullii. 1,3 mill. ruvdnui. Áigumuš lea 2009:is juolludit vástideaddji submi (muddejuvvon haddegoargnuma mielde).

Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta galgá ovttrasrádiid Sámedikkiin joatkit barggu ovdánahttimis dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámi álbmogii. Váldoprinsihpat «Girjávuođa ja dásseárvvu» doaibmaplánas ja St.died. nr 28 (2007-2008) Sámedipolitiikka leat vuodđun joatkkabarggus. Ráđđehus evttoha ahte jagi 2009 juolluduvvo 13,6 mill. ruvdno kap. 724, poastta 21 bakte viidáset ovdánahttimis doaibmabijuid doaibmaplána vuodul. Dán submis evttohuvvo ahte Sámediggi hálddaša 6,4 mill. ruvnno. Ruđat galget gokčat 2 fágavirggi dearvvašvuoda- ja sosiálaáššiid čuovvoleapmái, joatkit veajuiduhttinsteipeandda ja ruđat prošeaktadoaimmaide.

Sámigealloguovddáš mii ovdánahtta psykiátralaš bálvalusaid sámigeallogii jodiha beaššossodaga Kárašjogas ja rávisolbmuidossodaga Leavnnjas, vrd. St.prp. nr. 63 (1997-1998). Ráđđehus evttoha ahte 2009 juolluduvvo 28,7 mill. ruvdno dán ulbmili. Muđui čujuhuvvo Kap.743 Stáhtalaš árvvosmahttin-doaimmat psykalaš dearvvašvuhtii, poasta 75 Doarjja psykalaš dearvvašvuodasuodjalusa nanne-mii ja lagabui čilgehussii ovdánahttimis riikkalaš bálvalusaid gealbovuoduid psykalaš dearvvašvuodasuodjalussii sámigealloga várás.

Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta áigu ovttrasrádiid Sámedikkiin árvvoštallat movt dulkonbálvalus dearvvašvuodabálvalusas sámigeallogii sáhtta buoriduvvot, vrd. St. died. nr 28 (2007-2008) Sámedipolitiikka mielde.

Mánáid- ja dásseárvodepartemeanta áigu mánngajahkášaš máhtolaš- ja gelbbo-lašvuodaprográmma bakte, mii álggahuvvui 2007, nannet suohkaniid gelbbolašvuoda earret eará

mánáid-suodjalusa birra sámigealloguovlluin. Rapporta «Gealbodilli ja gealbodárbu mánáid-suodjalusas Norggabeale sámigealloguovlluin», gárvvistuvvui 2008 njukčamánu. Raporta galgá geavahuvvot oassin gealbovuodus go atnuiváldit soames dihto vugiid mat vuhtiiváldet kultuvrralaš beroštumiid. Dán Mánáid-, nuoraid- ja beaššdirektoráhtta ovddasvástida. 2008 čavčča rájes álggahuvvo joatkkaoahppofálaldat gohčoduvvon «Mánáid-suodjalus minoritehtaperspektiivas» Mánáid- ja dásseárvodepartemeanta vuolgaga vuodul. Fálaldat álggahuvvo allaskuvllain Lillehammeris, Finnmarkkus, Oslos ja Telemárkkus ja oahppofálaldaga sisdoalu vuodđun lea NIBR-raporta 2007:10 «mánngakultuvrrat mánáid-suodjalus – máhtolašvuoda čalmmusteapmi».

Sámigealloguovddáš mii juolluduvvojit ruđat Máhtodepartemeanta bušeahta bakte. Ruđat geavahuvvojit oahpponeavvuid buvttadit ja ovdánahttit oahpponeavvuid sámigeallogii várás mánáidgárddis, vuodđoskuvllas ja joatkkaskuvllain, ja earenoamáš pedagogalaš doarjalussii sámigealloguovlluid várás. Doarjja maidđái fáttmasta Gaska-Norgga Sámeskuvlla doaimma ja internáhta Árbordes, Sámigealloguovllas Kárašjogas, Sámigealloguovllas ja boazodoalloskuvlla Guovdageainnus, ja oahpahussii ja internáhtaide sámeskuvllain Snoasa ja Mátatvuomi suohkaniin. Doarjja juolluduvvo maidđái sámegiela oahpahussii vuodđooahpaha ohppiide. Lassin juolluduvvojit ruđat sámigealloguovlluid kvalitehtaovdánahttimii. Juolludanárvalus vuodđooahpaha sámigealloguovlluid lea jagi 2009 ovddas sullii 180 mill. ruvnno.

Máhtodepartemeantta juolluda ruđaid maidđái Sámediggái sámigealloguovllas mánáidgárdeulbmiliid várás. Ruđat geavahuvvojit doarjjan sámigealloguovllas mánáidgárddiin gos leat sámegiela mánat ja diehtojuo-hkin -, bagadallan- ja ovdánahttinbargguide. Máhtodepartemeantta árvala joatkit juolludemiin seamma dásis go 2008.

Rapporta ja stáhtus

Ráđđehus vuoraha barggu láhčit sámegiela DT-oktavuodas, ja lea áigumuš ahte buot almmolaš logahagat galget sáhttit čállit sámigealloguovllas buot áhččat, ja ahte dákkár dieđuid lonohallan logahagaid gaskkas galgá doaimmat. Gealloguovllas sámegiela ja DT várás – samIT (www.samit.no) lea áhččuvvon vai almmolaš áhččusaide galgá leat álkibun atnuiváldit sámegiela, sihke hálldahas ja iežaset diehtojuo-hkinbarggus. Dasa lassin lea samIT guovddázis barggus ovtas Suomain ja Ruotain oáččuhit okta-saš sámegiela dihtorstandárdiserema.

Sámediggi lea 2004 rájes čadahan prošeavtta «Divvun» mas ulbmilin lea leamašan ovdánahttit sámegiela divvunprográmma elektrovnnalaš teakstagiedahallama várás. Stávendárkkisteapmi davvisámegiela ja julevsámegiela geavaheddiide gárvvistuvvui 2007. Prošeavtta lea Sámediggi ja moanat departemeanttat ruhtadan. Bargo- ja searvadahttindepartemeantta lea 2008:is rádjén 1 mill. ruvnno ruhtadit divvunprográmma lullisámegiela várás.

Davviriikkaid Sámi Instituhta gárvvistii 2007:as sámelága giellanjuolggadusaid árvvoštallama man Kultur- ja girkodepartemeanta lei bivdán. Sámelága giellanjuolggadusaid árvvoštallan šaddá leat dehálaš vuodđun sámegiela doaibmaplána bargui.

Sámegiela hálddašanguovllus leaba dárogiella ja sámegiella dásseárvosaš gielat. Ráddehus lasihii guovttegielatvuodadoarjaga suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda 5 mill. ruvnnuin go hálddašanguovlu 2006 viiddiduvvui ja dál maiddái fátmasta Divttasvuona suohkana. Danin go Snoasa suohkan dál maiddái gullá sámegiela hálddašanguovlui de 2008 bušeahtta velá lasihuvvui. Sámediggi lea 2008:is rádjén 42,75 mill. ruvnno guovttegielatvuodadoarjagiidda suohkaniidda ja fylkkasuohkaniidda siskkobealde sámegiela hálddašanguovllu, 4,5 mill. ruvnno giellaguoovddážiidda, 4,2 mill. ruvnno giellaprošeavttaide sihke siskkobealde ja olggobealde sámegiela hálddašanguovllu ja 2,6 mill. ruvnno sámegiela divvunprográmmii.

Sihkkarastimis lullisámi skuvlafálaldaga Engerdal suohkanis juolluduvvui 2008:is 0,5 mill. ruvnno Bargo- ja searvadahttindepartemeanta bušeahtha bakte Elgá bajásšaddanguovddáži. Juolludeapmi jotkojuvvo 2009:is, vrd. kap. 681 Doarjja sámi ulbmiliidda, poasta 72 Sámi giella, diehtujuohkin jna.

Ráddehus lea 2008:is rádjén 0,5 mill. ruvnno iešguđet doaibmabijuide mat sáhttet váikkuhit nuortasámi giela ja kultuvrra ođđasis ealášahttima, vrd. kap. 681 Doarjja sámi ulbmiliidda, poasta 72 Sámi giella, diehtujuohkin jna. Áigeguovdilis doaibmabijut šaddet hábmejuvot ovttrasádiid nuortasápmelaččaguin, Máttá-Várjjat gielddain, Finnmarkku fylkkasuohkaniin ja Sámedikkiin.

2008 dálvvi álggahuvvui bargu Bargo- ja čálgoetáhta bakte. Ulbmil lei árvvoštallat ja evttohit doaibmabijuid mat buoremusat sáhttet vuhtiiváldit sámegiela geavaheddiid dárbbuid NAV-kantuvrrain. Departemeanta áigu máhccat dása go bargu lea loahpahuovvon. Departemeanta diehtá ahte galgá ráhkaduuvot sámegiela váldosiidu nav.no neahttabáikkis. Dás galget earret eará leat eanemus jerrojuvvon dieđut buvttuid birra. Viidáset leat bargamin jorgalit Bargo- ja čálgoetáhta váldo diehtujuohkingihppagiid sámegillii, ja eará diehtujuo-

hkingihppagat heivehuvvojit sámegiela geavaheddiid dárbbuide. Etáhta geavaheaddiiskadeapmi galgá fátmastit gažaldagaid sámi álbmoga dárbbuid ja sávaldagaid birra.

2008 doaibmaaddindokumeanttas guovlulaš dearvvašvuodadoaimmahagaide lea Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta deattuhan sámi buhcciid vuoigatvuoda ja dárbbu oázžut láhččojuvvon bálvalusaid ferte jearrat ja oainnusin buktujuvot plánemis, čielggademiin ja go mearráduusat dahkkojuvvojat.

Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta 2008 bušeahtha bakte lea oktiibuot 13 mill. ruvnno ráddjejuvvon joatkit doaibmabijuid mat ovdanbohtet ”Mággabealátvuoda ja dásseárvvu” doaibmaplána. Dáin lea oktiibuot 6,1 mill. ruvnno sirdojuvvon Sámediggái. Dearvvašvuodadirektoráhta hálddaša sullii 6,9 mill. ruvnno. Dán submis lea 5,8 mill. ruvnno juolluduvvon Sámi dearvvašvuodadutkanguovddáži. Rádjesuohkanovttasbargui suohkaniid gaskkas Davvi-Suomas, Finnmarkkus ja Romssas lea juolluduvvon 1,1 mill. ruvnno.

Davvi Dearvvašvuoda lea ráhkadahttan bajitdási plána Sámi Gealboguovddáži man ulbmiliin lea ovdánahttit psykiátralaš bálvalusaid sápmelaččaid várás. Bearáossodat Kárašjogas rahppui 2004, ja heahtejoavkku doaibma doaibmá dego johti joavkun. Klinihkalaš barggu váldohástalus lea hukset gielalaš ja kultuvrralaš gelbbolašvuoda ja mággakultuvrralaš ipmárdusa, ja doaimmahagain láhčit dutkandoaimma ja ovdánahttit vuogádaga man bakte gaskkustit klinihka vásihusaid.

Mánáid- ja dásseárvodepartemeanta lea juolludusreivve bakte dárkkuhan ahte stáhtalaš mánáidsuodjalus galgá vuhtiiváldit sámi perspektiivva ja galgá maiddái leat máhttu mánáidsuodjalusa birra sámi oktavuodas.

Sámediggi lea mearridan sámi sisdoalu riikkalaš vuodđooahpahusa oahppoplánain. Viidáset lea Sámediggi ráhkadan ja hábmen moanaid sámi oahppoplánaid, ja mearridan sámi sisdoalu riikkalaš oahppoplánaid láhkaásahussii. Sámediggi mearridii 2008 miessemánu ođđa strategalaš plána oahpponeavvo ovdánahttimii 2009 – 2012 áigodahkii. Plánas mearriduvvo earret eará ahte oahpponeavvut galget leat nuvttá skuvllaide, buoret bálkká oahppogirječálleide ja rievdadit dálá sámi lágádusdoarjaga áigumuša.

Sámediggi lea 2008:is juohkan earenoamáš doarjarudaid 40 sámi mánáidgárdiide main leat sullii 1 000 sámi máná. 16 mánáidgárdi leat ožžon doarjaga sámegiela oahpahussii sámegiela mánáide dárogiela mánáidgárdiin. Sámediggi lea bagadallan ja dieđuid juohkan suohkaniidda ja mánáid-

gárddiide, earret eará konferánssaid, fierpmádatčoahkkimiid bakte ja njuolga gulahallamis iešguđet oasálaččaignuin. Sámediggi lea viidáset juohkán ruđaid ovdánahttinbargguide ja pedagogalaš ávdnasiidda mánáidgárddiid geavahussii. Sámedikki ja Máhttodepartemeanta gohččuma vuodul lea Sámi allaskuvla čadahan gealbokártema mánáidgárdebargiid gaskkas, mii earret eará duodašta stuora lass- ja joatkkaoahpahusdárbbu. Sámediggi ja Máhttodepartemeanta galgaba St.died. nr. 28 (2007-2008) Sámepolitihka, čuovvoleami oktavuodas árvvoštallat doaibmabijuid mat nannejit bargiid gelbbolašvuoda sámi mánáidgárddiin ja mánáidgárddiin gos leat sámi mánát.

Oasseulbmil 5. Láhčit vejolašvuoda sámi dutkamii ja ovdánahttit buori máhtolašvuoda vuodu sámepolitihkkii

Strategiijat ja doaibmabijut

Norgga dutkanráđdi álggahii ođđa prográmma sámi dutkama várás jagi 2007:as. Dat galgá bistit logi jagi ja galgá árvvoštallojuvvot gasku prográmmaáigodagas. Prográmma ulbmiliin lea ovddidit guhkesáiggi dutkama mas lea alla kvalitehta sámi dilálašvuodaid birra, ja buoridit bestema ja nannet sámegiela diedalašgiellan. Dasa lassin deattuhuvvo riikkaidgaskasaš dutkanovttasbargu, fierpmádat-huksen ja dutkanbohtosiid gaskkusteapmi. Prográmmaáigodat lea viiddiduvvon 5 jagis 10 jahkái. Ođđa prográmmastivra lea viiddiduvvon nu ahte sámi dutkanbirrasiin Ruotas ja Suomas ja Sámedikkis lea okta áicilahttu stivrras. Prográmma lea ruhtaduvvon doarjagiin Máhttodepartemeantas ja Bargo- ja searvadahttindepartemeantas.

Lea dehálaš ahte sámi dutkama sáhtta buohtastahttit eará dutkamiin, iige dušše gáržžidit earenoamáš sámi prográmmaángirusšamiidda, vrd. St.died. nr. 20 (2004-2005) Dutkandáhttu. Dát mearkkaša earret eará ahte ruđat sámi dutkamii, seammago eará dutkanruđat ge, ain galget juhkkjuvvot nu ahte okta oassi ruđain juolluduvvo njuolga universitehtaide ja allaskuvllaide, ja nubbi oassi ges Norgga dutkanráđái.

Dál leat bargamin olahit govda davviriikkalaš ovttasbarggu sámi dutkamis. Ráđdehus lea St.died. nr. 20 (2004-2005) Dutkandáhtus bivdán Norgga dutkanrádi dahkat vuolgaga oktasaš davviriikkalaš čielggadeapmái mas galgá árvvoštallat ásahit Norgga, Ruota ja Suoma sámi dutkanlávdegotti. Dán oktavuodas árvvoštallojuvvot maiddá dárbbu ásahit sierra sámi etihkkalávdegotti.

Sámi árbevirolaš máhttu lea dehálaš gelbbo-lašvuolta ja lea lasáhussan akademalaš dutkamii, maiddá boahhtevaš ovdánahttima ja odasteami hár-

rái. Dákkár máhttu sáhtta leat mearrideaddji eaktun seailuheames ja ovdánahttimis sámi giela, kultuvrra ja ealáhusheiveheapmái. Ráđdehusa mielas lea dehálaš ahte láhččojuvvo vejolašvuolta eanet geavahit sámegiela dutkama vuodđogiellan sámi dilálašvuodaid dutkama oktavuodas.

Ráđdehusa davveguovlluid strategiijas deattuhuvvo ahte álgoálbmotdimenšuvdna lea dehálaš oassin máhtolašvuoda ovdánahttimis. Ráđdehus áigu bargat dan badjelii ahte nannet davveguovlluoskevaš dutkama Norgga dutkanrádi bakte.

Sámi diedalašvisti oáčui álgojuolludeami 2006:a stáhtabušeahta bakte, vrd. Máhttodepartemeanta bušeahta-árvalus. S. nr. 12 (2006-2007) ja St.prp. nr. 1 (2006-2007). Visti lea huksejuvvomin ja vurdojuvvot gárvvistuvvot 2009:is. Ođđa vistti geavaheaddjit leat Sámi allaskuvla/Davviriikkaid Sámi Instituhta, Sis-Finnmárkku Studeantaovttastus, Sámi Earenoamášpedagogalaš Doarjalus, Sámedikki kantuvrrat Guovdageainnus, Gáldu - Álgoálbmotvuoigatvuodaid Gelbbolašvuodaguovddáš, Boazodoalu Riikkaidgaskasaš Fága- ja gaskkustanguovddáš ja Sámi arkiiva. Máhttodepartemeanta, Bargo- ja searvadahttindepartemeanta ja Kultur- ja girkodepartemeanta ovttasbarget diedalaš vistti čuovvolemiin.

Davviriikkaid Sámi Instituhta lea 2005 rájes leamašan sierra ovtadahkan Sámi allaskuvllas. Instituhta doaibma lea ruhtaduvvon Máhttodepartemeanta bušeahta bakte ja velá doarjagiin Suomas, Ruotas ja Davviriikkaid Ministtarrádis.

Dutkanráđdi ásahii 1997:as fierpmádatprošeavtta álgoálbmotdutkanama várás, mii lea ovttasbargoprošeakta gaskal Romssa Universitehta, Sámi allaskuvlla ja Davviriikkaid Sámi Instituhta. Prošeavtta ulbmiliin lei ovddidit sámi dutkama ja álgoálbmotdutkanama iešguđet birrasiid ja riikkaid dutkiid lagas oktavuodaid bakte, ja nu buoridit bestema ja ođđa dutkanprošeavttaid. Manñil prošeaktaáigodaga loahpa lea Romssa Universitehta ožžon 0,6 mill. ruvnno fierpmádaga joatkagii. Iešgudege dutkanprošeavttaide mat leat čadnon fierpmádahkii ferte nu movt ovdalge ohcat olgguldas ruhtadeami.

Raporta ja stáhtus

Lea dehálaš hukset fágalaš govododaga sámi dutkamii. Sámi dutkama ovddasvástádus lea suorgerastideaddjin, ja dutkama ruhtadit iešguđet departemeantat. Dutkanráđdi bargá ovttaiduhhtimis sámi elemeantaid eará osiide iežaset prográmmadoaimmain. Prográmma Rievdi eanadat – kulturmuittuid ja luondduvalljodagaid geavaheapmi ja hálldašeapmi lea ovttaiduhhtán sámi elemeantaid juo álggu rájes. Manimus jagiid lea mai juhkkjuvvon

doarjja sámi dutkamii AREAL, polárajagi prográmaid ja eará birasprográmmaid bakte. Álgoálbmot- ja boazodoalu čuolbmabealit sáhttet leat áigeguovdilat muhtun osiin NORKLIMA, Biras 2015 ja Areála ja luondduvuodustuvvon ealahusovdáneami prográmmain. Viidáset sáhttet mánnga dearvvasvuodadutkanprográmma dutkat sámi guoskevaš áššiid iežaset suorggi siskkobealde.

2008:is juolluduvvui sullii 8,7 mill. ruvdno Dutkanrádi sámi prográmma II-ii. Bargo- ja searvadahttindepartemeanta lasihii iežas juolludeami 0,5 mill. ruvnnuin álgoálbmotdutamii davviguovlluin. Máhttodepartemeanta ja Bargo- ja searvadahttindepartemeanta evttoheaba joatkit juolludeami sámi prográmmii 2009:is.

Bargo- ja searvadahttindepartemeanta juolludeapmi Sámedikki ovttasbargui Statistihkalaš guovddášdoaimmahagain ja Davviriikkaid Sámi Instituhtain juohke nuppi jagi almmuheames sámi statistihkalaš jahkegirji lea jotkojuvvon.

Lea áсахuvvon fágalaš analysajoavkku sámi statistihka várás mii jahkásaččat galgá ovdanbuktit raportta mii govvida ja árvoštallá sámi servodaga dili ja ovdáneami. Raporta šaddá leat vuodđun dihto áššiid ráddádallamiin ja jahkebealláš ráddádallančoahkkimiin gaskal sámeáššiid stáhtačáli ja Sámediggepresideanta sámi servodaga ovdánandárbbuid birra.

Oasseulbmil 6. Oainnusindahkamis ja gaskkusteames sámi kultuvrra, giela ja identitehta Strategijat ja doaibmabijut

Diehtujuohkin ja lassi máhttu sápmelaččaid ja sámi kultuvrra birra sáhtta eastadit heajos guottuid sápmelaččaide ja sámi kulturilbmanepmái. Ráddehus háliida joatkit politihkain mii oppalaččat buorida álbmoga, hálldahusaid ja oahpahusvuogádaga máhtolašvuoda sámi dilálašvuodaid birra.

Sámi ášahusaid huksen lea leamašan dehálaš oainnusindahkamis sámi kultuvrra. Viidáset leat sámi prográmmat TV's, kultuvrralaš doalut nugo mat festiválat, čájáhusat, konsearttat ja sámi filmmat dagahan ahte álbmogis beroštupmi ja eanet máhttu sámi dilálašvuodaid birra lea lassanan, ja dagahan ahte sámi kultuvra lea šaddan oassin dábalaš kulturgovastagas Norggas.

Dehálaš dahkku sámi dilálašvuodaid máhttogaskkusteami oktavuodas lea máhttoloktema sámi sisoallu. Máhttoloktema oahppoplána barggus lea deattuhuvvon ahte buot oahppit vuoddo- ja joatkaskuvllas galget oazžut vuodđudeaddji máhtu sámi historjja, kultuvrra ja servodateallima birra. Áiggi mielde dáidá dat dagahit buori guottuid sámi kultuvrii. Sisoallu sámi fáttaid ovttaiduhimis oahpahussii norgga skuvladoaimmahagas galgá

árvoštallojuvvot dadistaga go ožžot eanet vásáhusaid ángiruššamis.

Guottuid duddjonbargu ja oainnusindahkamis gažaldagaid homofiilla birra sámi servodagas lea dehálaš vai ásaša buoret eallindili ja eanet dorvvolašvuoda lesba ja homofiilla sápmelaččaide. Mánáid- ja dásseárvodepartemeanta áigu čadahit bargu mas kártejit lesba ja homofiilla sápmelaččaid eallindilálašvuoda ja eallineavttuid.

Mánáid- ja dásseárvodepartemeanta háliida ovttasrádiid Lesbaid ja homofiillaid riikkaserviin (LLH) doaimmahit sámi siiddu riikkasearvvi ruovttusiidu vuolde, vuosttažettiin davvisámegilliin.

Ráddehus deattuha áigumuša ahte eanet bargat eastadeames sápmelaččaid vealaheami ja vealaheami muđui sámi servodagas. Ráddehus áigu bovdet Sámedikki ja dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji oktasaš ángiruššamii eastadeames vealaheami sámi servodagas.

Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddjis galgá leat gelbbolašvuolta sámi suorggis. Dáhkideames ahte áittardeaddjis lea bistevas ovttasbargoguoibmi sámi birrasis dásseárvo- ja šláddjivuodaáššiin, áigu ráddehus ovttasrádiid Sámedikkiin láchit vejolašvuoda ahte sámi birrasii sáhtta ášahuvvot virgi mii galgá dákkár áššiiguin bargat. Bargo galgá dahkkot ovttasrádiid Sámedikkiin.

Vídat sámi ofelaččaid joavku almmuhuvvui Márkomeanu festiválas suoidnemánu 25. beaivvi 2008. Prošeavtta ruhtada Bargo- ja searvadahttindepartemeanta.

2002 stáhtabušeahat rájes leat juolludeamit iešguđet sámi kultuvrralaš ulbmiliidda sirdojuvvon Sámediggái ovttá poastta bakte. Poasttas lea doarjja sámi sierrabibliotehkii, johtti bibliotehkabálvalussii, sámi dáiddastipendii, čájáhusbuhtadas sámi dáiddaásahusaide, báikenammabálvalussii ja sámi giellalága čuovvoleapmái, sámi dávvirvuorkaide, sámi musihkkafestiválaide ja Beaivváš Sámi Teáhterii. Kultur- ja girkodepartemeanta evttoha ahte 2009 ráddjejuvvo 62 mill. ruvdno kap. 320 dábalaš kulturulbmilat, poasta 53 Sámi kulturulbmilat bakte. Dat lea 8,4 mill ruvnno lassáneapmi 2008 ektui. Juolludus sámi kulturulbmiliidda lea nu njealji jagis lassánan 29 mill. ruvnnuin.

Odđa nuortasámi dávvirvuorkká huksen Njávdamis galgá gárvvis 2008:is. Visti galgá leat nuortasámi kultuvrra ja historjja gaskkustanbáikin. Das lea earret eará sadji čájáhusaide, bádjii ja hálldahuslanjaide. Goluid rámma lea lasihuvvon 5 mill. ruvnnuin 42 mill. ruvdnui, vrd. St.prp. nr. 59 (2007-2008). 2009 jahkái lea evttohuvvon 2,5 mill. ruvdno prošeaktii oktan čájáhusaiguin.

Ája Sámi Guovddáš Gáivuonas galgá viiddiduvvot nu ahte leat odđa lanjat dávvirvuorkái ja sámi bibliotehkii. 2009 jahkái lea evttohuvvon 5,2 mill.

ruvdnosaš doarjja viidáset prošekteremii ja hukse-mii.

Sámi arkiiva fárret odđa diedalaš vistái mii lea huksejuvvomin Guovdageainnus. Sámi arkiivva doaibma ruhtaduvvo jahkásaš juolludemiid bakte Arkiivadoaimmahakkii.

Festivála Riddu Riddu lea 2009 rájes ožžon guovddášsajádaga musihka ektui. Dát mielldis-buktá 1,5 mill. ruvdnosaš jahkásaš stáhtadoarjaga Kultur- ja girkodepartemeantas. Festiválas, mii lág-iduvvo Gáivuonas Davvi-Romssas, lea ulbmiliin oainnusindahkat ja ealáskahttit mearrasámi kul-tuvrra. Riddu Riddu-festivála lea dehálaš sajádat davviguovlluid álgoálbmogiid kultuvrraide, ja áidna festivála sullásaš festiválaid gaskkas mii deattuha olles máilmmi álgoálbmogiid.

Bargo- ja searvadahttindepartemeanta alm-muha ođasreivve Ođdasat sámepolitihkas 2–4 geardde jagis. Ođasreivve ulbmiliin lea álbmogii lávdadit máhtu sámi dilálašvuodaid birra ja olahit áigeguovdilis dieđuiguin sápmelaččaide.

2009:is ráđdehus árvala lasihit juolludeami sámegiela ja diehtujuohkima ángiruššamii 3,255 miljovnnain 9,055 mill. ruvdnu. Váldoulbmil dáinna ángiruššamiin lea láchit eanet sámegiella geavaheami almmolašvuodas, lasihit sámegielat almmolaš dieđuid hivvodaga mat juhkkjuovvojit sápmelaččaide, ja lasihit diehtohivvodaga sámi dilálašvuodaid birra mat juhkkjuovvojit norgga álbmogii. 3,255 mill. ruvdnosaš lassáneapmi šaddá vuosttažettiin geavahuvvot doaibmabijuide sámeg-ielá doaibmaplánaš, vrd. oasseulbmil 4 ja kap. 681 Doarjja sámi ulbmiliidda, poasta 72 Sámi giella, diehtujuohkin jna.

Raporta ja stáhtus

Barggus mas ulbmiliin lea eastadit sápmelaččaid vealaheames leat vuosttažettiin deattuhan dieht-juohkima ja guottuidrievdadeaddji doaimmaid, ovt-tas aktiivvalaš politihkain man ulbmiliin lea nannet sámi giela, kultuvrra ja ealáhusaid. Oainnusindah-kamis sámi giela, kultuvrra ja servodateallima alm-molašvuoda suorggis lea dán oktavuodas dehálaš.

Prošeakta «Sámi ofelaččat» lea doaibman 2004 giđa rájes. Prošeavttas lea referánsajoavku mas leat ovddasteaddjit Sámi allaskuvllas, Davviriikk-aid Sámi Instituhtas, Gáldu - Álgoálbmotvuoigatvu-odaid Gelbbolašvuodaguovddáži, Sámedikkis ja Bargo- ja searvadahttindepartemeantas. Ofelaččat ožžot oahpu Sámi allaskuvllas. Prošeakta árvv-oštallojuvvui 2007:a geasi. Árvvoštallan govvida

doaimma buori ládje, ja duodašta ahte ofelaččaid galledeapmi lea leamašan ávkkálažžan, sihke oah-paheddjiide ja ohppiide. Oahpaheaddjit oavvildit ahte ofelašdoaibma bures doaibmá ulbmila ektui ahte jávkadit ovdagáttuid sámi kultuvrii. Measta buot oahppit oavvildit ahte ofelaččaid galledeapmi lea leamašan ávkin sidjiide ja ahte sii leat ofelaččain oahppan. Prošeakta lea 2008:i rájes bistevas doaibma ja ruhtaduvvo Bargo- ja searvadahttin-departemeanta bušehta bakte.

Buorideames máhtu ja ipmárdusa álgoálbmot vuoigatvuodaid ja sámi vuoigatvuodaid birra de lea Álgoálbmotvuoigatvuodaid Gelbbolašvuodaguovddáš – Gáldu ášahuvvon. Guovddáš aktiivvalaččat geavaha web-siidduid iežaset gask-kustanbarggus.³ Siiddus earret eará gávdnat dieđuid guovddáža ja dan doaimma birra, ja čielggademiid, raporttaid ja artihkkaliid álgoálbmotvuoigatvuodaid birra. Guovddáš almmuha maidái iežas áigečállaga; Gáldu Čála – Álgoálbmo-tvuoigatvuodaid áigečála. Ráđdehus evttoha juollu-dit 2,9 mill. ruvnno guovddáža doibmii Bargo- ja searvadahttindepartemeanta 2009 bušehta bakte. Juolludeapmi fáttmasta 105 000 ruvnno viessoláig-ohuhtadasa danin go Guovddáš fárre odđa diedalaš vistái Guovdageainnus go dat gárvána 2009 geasi, vrd. kap. 682 Gáldu – Álgoálbmotvuoigatvuodaid Gelbbolašvuodaguovddáš. Maidái Olgoriikkade-partemeanta bušehta bakte juolluduvvo ruhta guovddáži. Dan oktavuodas go Gáldu galgá fárret odđa diedalaš vistái, árvvoštallá ráđdehus ahte galgá go guovddáš organisatuvrralaččat čadnot Sámi allaskuvlii.

Boazodoalu Riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkus-tanguovddáš lea ášahuvvon dainna ulbmiliin ahte nannet riikkaidgaskasaš ovtasbarggu boazodoalu birra. Guovddáži galgá leat guovdelas doaibma earret eará dieđuid, vásáhusaid ja máhtolašvuoda gaskkusteames ja lonohallamis. Ráđdehus evttoha juolludit sullii 3,29 mill. ruvnno guovddáža doibmii 2009:is. Juolludeapmi fáttmasta 102 000 ruvnno viessoláigohuhtadasa danin go guovddáš fárre odđa diedalaš vistái Guovdageainnus, vrd. kap. 684 Boazodoalu Riikkaidgaskasaš Fága- ja gaskkustan-guovddáš.

Juolludeamit sámi kultuvrralaš ulbmiliidda bohtet Kultur- ja girkodepartemeanta bušehta bakte, kap. 320 Dábalaš kulturulbmilat, poasta 53 Sámi kulturulbmilat, ja sirdojuvvo Sámediggái mii dan hálddaša. 2008 juolludeapmi lassánii lagabui 6,1 mill. ruvnnuin buoridandihti Sámedikki vejo-lašvuoda doaimmahit aktiivvalaš kulturpolitihka.

Prográmmaoassi 09.80 Sámi ulbmilat

Golut prográmmaoasis 09.80 juhkkjuvvon kapihttaliidda

(1 000 ru)

Kap.	Namalus	2007 rehketdoallu	2008 salderej. bušeahtta	2009 evttohus	% rievd. 08/09
680	Sámediggi	173 400	196 100	208 435	6,3
681	Doarjja sámi ulbmiliidda	3 811	7 100	10 412	46,6
682	Gáldu – Álgoálbmotvuoigatvuodaid Gelbbolašvuodaguovddáš	3 957	3 325	2 911	-12,5
683	Luonddu- ja boazodoallobálvalusaid ressursaguovddáš	763			
684	Boazodoalu riikkaidgaskkasaš fága- ja gaskkustanguovddáš	3 977	3 575	3 290	-8,0
	Submi oassi 09.80	185 908	210 100	225 048	7,1

Golut prográmmaoasis 09.80 juhkkjuvvon poastaosiide

(1 000 ru)

Poasta- oassi	Namalus	2007 rehketdoallu	2008 salderej. bušeahtta	2009 evttohus	% rievd. 08/09
01-23	Stáhta iežas doaibmagolut	8 697	5 700	6 201	8,8
30-49	Ođđa visttit, rustegat jnv.		1 200		-100,0
50-59	Sirdin eará stáhtarehetdoaluide	173 400	196 100	208 435	6,3
70-89	Eará sirdimat	3 811	7 100	10 412	46,6
	Submi oassi 09.80	185 908	210 100	225 048	7,1

Juolludeamit sámi ulbmiliidda

Sámi ulbmiliidda juolluduvvojit ruđat mánggaid departemeanttaid bušeahtaid bakte. Oppalaš juolludeapmi sámi ulbmiliidda lei 2008:is sullii 755 mill.

ruvdno. Ráđdehus evttoha ahte 2009 juolluduvvo sullii 782 mill. ruvdno dán ulbmilii. Ollislaš govvádus ráđdehusa sámepolitihka ja departemeanttaid juolludeamit birra bohtá ovdan stáhtabušeahta sierra mildosis.

Kap. 680 Sámediggi

(1 000 ru)

Poasta	Namahus	2007 rehketdoallu	2008 salderej. bušeahtta	2009 evttohus
50	Sámediggi	164 100	191 400	203 735
54	Sámeálbmot foandda reantovuoitu	9 300	4 700	4 700
	Submi kap. 680	173 400	196 100	208 435

Poasta 50 Sámediggi

2008 njukčamánu 1.beaivvi Stáhtalaš guovddáš virgeolbmuidlogahaga mielde, lei Sámedikki bálvágo ddi vástideaddji 99 jahkedoaimea.

Mihttomearit ja váldodoaibma

Sámediggi lea áhahuvvon sámelága olis ollášuhttimis Vuoddolága § 110 a, vrd. čilgehus Boadussuorggi 8 vuolde, čuoggá Ovddasvástádus ja doaimmat.

Sámediggi oažžu jahkasaš juolludemiid Bargo- ja searvadahttindepartemeantas, Máhttodepartemeantas, Dearvašvuoda- ja fuolahusdepartemeantas, Kultur- ja girkodepartemeantas, Birasgáhttendepartemeantas, Eanandoallo- ja biebmodepartemeantas ja Olgoriikadepartemeantas. Árvaluvvon juolludeapmi dáid departemeanttain lea 2009:is sulli 334 mill. ruvdno, mii lea 7,4 proseanta lassáneapmi.

Jagi 1999 rájes oaččui Sámediggi brutto-bušehterenprinsihpa spiehkastaga ja oažžu das rájes olles juolludeami Bargo- ja searvadahttindepartemeantas, Máhttodepartemeantas, Kultur- ja girkodepartemeantas ja Birasgáhttendepartemeantas badjel 50-poasttaid bakte. Sámediggái lea dán ládje addon earenoamáš iehčanas ovddasvástádus ja friddjavuohta resursageavaheami hárrái.

Stuoradikki bušeahttamearrádusa eavttuin, Sámediggi juohká iešguđet departemeanttaid juolludemiid skábmamánu dievasčoahkkimis. Sámediggi juohká juolludemiid iežas vuoruhemiid mielde, muhto Stuoradikki láidsteaddji bušeahttamearrádusa mielde.

Bargo- ja searvadahttindepartemeanta mearrida Sámedikki ekonomijahálddašánrámmaid departemeanta mearriduvvon Sámedikki ekonomijahálddašeami váldorávvehusa bakte. Váldorávvehus guoská maiddei ruđaide juolluduvvon eará departemeanttaid bušeahtaid bakte ja vejolaš dietnasiidda maid eará guovlluin ožžot. Rávvehus lea mearriduvvon sámelága § 2-1, goalmát laddasa olis. Váldorávvehusain lea departemeanta mearridan ahte Stáhta Ekonomijanjuolggadusat ja

stáhta ekonomijastivrema mearrádusat maiddei galget guoskat Sámediggái. Departemeanta eaktuda ahte ekonomijanjuolggadusat ja mearrádusat geavahuvvojit nu ahte Sámediggi álbmotválljejuvvon áhahussan eanet sáhtá deattuhit árvošteami.

Raporta

Sámelága § 1-3 gávnna ahte Sámedikki jahkediedáhus galgá sáddejuvvon Gonagassii. Ráđdehus ovddida jahkasaččat stuorradiggediedáhusa Sámedikki doaimma birra Stuorradiggái, mas Sámedikki jahkediedáhus lea mielde sierra kapihttaliin. Diedáhusas ráđdehusa sámepolitihka áigeguovdil is oasit čilgejuvvojit.

Sámedikki 2006 ja 2007 jahkediedáhus čuovui mielddusin St.died. nr. 28 (2007-2008) Sámepolitihka birra. Dárkilat raporta Sámedikki 2006 ja 2007 doaimma ohcaleames čujuhuvvo bajábealde namuhuvvon stuorradiggediedáhusii.

Strategiijat ja hástalusat

Sámedikkis lea álbmotválljejuvvon áhahussan iehčanas váldi ja ovddasvástádus politihkalaš doaimmaset ektui. Eanet ja dárkilat čilgehus Sámedikki strategiijaid ja hástalusaid birra de čujuhuvvo Sámedikki iežas strategiijadokumeantaide.

2009 bušeahttaárvalus

Ráđdehus árvala ahte Sámediggái juolluduvvo 203,735 mill. ruvdno 2009 Bargo- ja searvadahttindepartemeanta bušeahta bakte.

Sámediggi lea bušeahttamearrádusain earret eará vuoruhán sámii giela ja buohtalasealáhusaid árvoháhkkanprográmma, vrd. kap. 18 áššis 60/07 Sámedikki 2008 bušeahtta. Sámedikkis lea hui guovddáš sajádat sámegiela barggus. Ángiruššama oppalaš juolludeamis 8 mill. ruvnos sámegiela doaibmaplána bargui Bargo- ja searvadahttindepartemeanta bušeahta bakte (vrd. kap. 681, poasta 72 Sámi giella, diehtujuohkin), árvala departemeanta

danin ahte 5 mill. ruvdno sirdojuvvo Sámediggái. Viidáset ráđdehus lea gearggus miehtat Sámedikki sávaldaga ahte ain ovdánahttit buohtalasealáhusaid árvoháhkkanprográmma 2 mill. ruvnnuin. Dán vuodul departemeanta árvala lasihit Sámedikki bušeahhttarámma 7 mill. ruvnnuin 2009:is.

Juolludanárvalus sistsidoallá maiddá 1,5 mill. ruvno viessoláigobuhtadasa danin go Sámedikki kantuvrrat Guovdageainnus galget fárret ođđa diedalaš vistái go dat gárvána 2009 geasi.

Sámediggi bivddii ráđđadallančoahkkimis Bargo- ja searvadahttindepartemeanttain 2008 miessemánus ahte 1,5 mill. ruvdno juolluduvvo Njávdamii gullii dakteriggeávdnasiid ođđasis hávdádeapmái. Plánaid mielde galget dakteriggeávdnasat, mat vurkkoduvvojit Oslo Universitehtas, ođđasis hávdáduvvot skoaltagávpoga hávdesadjái Njávdamis. Ráđdehus árvala ahte 2009:is juolluduvvo 1,5 mill. ruvdno dán ulbmili. Viidáset árvaluvvo 2,9 mill. ruvdno 2009:is juolluduvvot Sámedikki bargui 2009 sámediggeválggaid čadahanbargguide.

Sámediggi oaččui 2008:is 8,4 mill. ruvno luvodagaide ja dávviriidda Guovdageainnu diedalaš vistti lanjaide máid Sámediggi galgá geavahit. Dát lei oktanis juolludeapmi iige danin jotkojuvvo 2009:is.

Poasta 54 Rantovuoitu Sámeálbmotfoanddas

Meannudeames 2000 reviderejuvvon nátionálabušehta mearridii Stuorradiggi 2000 geassemánu

16. beaivvi juolludit 75 mill. ruvno «Sámeálbmot fondii». Foandda ulbmiliid birra celkkii ruhtadanlávdegotti eanetlohku ahte foandda reantovuoitu galggai geavahuvvot iešgudetlágan doaimmaide mat nannejit sámi giela ja kultuvrra. Stuorradikki mearrádusas foandda ásaheapmi gohčoduvvo oktasas buhtadassan daid vahágiid ja vearrivuodaid máid dáruiduhttinpolitihkka lea dagahan sámi álbmogii. Foandda reantovuoitu ii leat oassin rámmajuolludeamis Sámediggái.

Sámediggi meannudii 2006 guovvamánu foandda njuolggadusaid. Njuolggadusat mearriduvvojedje gonagaslaš resolušuvnna bakte 2006 čakčamánu 22. beaivvi.

Sámediggi mearridii 2007 skábmamánus atnui váldit Sámeálbmot foandda. Mearrádusas daddjui ahte Sámedikki dievasčoahkkin lea foandda stivra, ja ahte foandda reantovuoitu geavaheami mearrida Sámediggi jahkásas bušeahttamearrádusain. Sámediggi lea mearridan vuoruhemiid ja ángirusšansurggiid Sámeálbmotfoandda geavaheapmái 2008-2009 áigodahkii. Oassi foandarudain galget geavahuvvot giellaovdánahttindoaimmaide, girjjálašvuhtii ja árbevirolaš máhtu duodašteapmái ja gaskkusteapmái.

Jahkái 2009 árvaluvvo juolluduvvot 4,7 mill. ruvdno, mii lea seamma go foandda 2008 reantovuoitu.

Kap. 3680 Sámediggi

(1 000 ru)

Poasta	Namahas	2007 rehketdoallu	2008 salderej. bušeatta	2009 árvalus
51	Sámeálbmot foandda reantovuoitu	4 651	4 650	4 700
	Supmi kap. 3680	4 651	4 650	4 700

Kap. 681 Doarjja sámi ulbmiliidda

(1 000 ru)

Poasta	Namahas	2007 rehketdoallu	2008 salderej. bušeatta	2009 árvalus
72	Sámi giella, diehtajuohkin jna.	3 811	5 800	9 055
74	Duodašteapmi, gaskkusteapmi jna.		1 300	1 357
	Supmi kap. 681	3 811	7 100	10 412

Poasta 72 Sámi giella, diehtujuohkin jna.**Mihtomearri ja váldoulbmil**

Doarjjaortnega ulbmiliin lea láhčit buoret sámegiela geavaheami almmolašvuodas, lasihit hivvodaga almmolaš dieduid sápmelaččaid várás sámegillii, ja lasihit hivvodaga sámi dilálašvuodaid birra dieduid Norgga álbmoga várás.

Raporta

Prošeakta «Sámi ofelaččat» álggahuvvui 2004 giđa. Prošeavttas lea referánsajoavku mas leat ovddasteaddjit Sámi allaskuvllas, Davviriikkaid Sámi Instituhtas, Álgoálbmotvuoigatvuodaid Gelbbolašvuodaguovddázis, Sámedikkis ja Bargo- ja searvadahttindepartemeantas. Geat viđat ofelašjoavkkus leat mielde almmuhuvvui Márkomeannu festiválas 2008 geassemánu 25. beaivvi. Nuorat galget vuosttažettiin galledit joatkkaskuvllaid dain guovlluin gos sápmelaččat leat unnitlogus. Viidáset sii galget maiddái galledit daid guovlluid gos sápmelaččat eai virolaččat ása, ovdamearkka dihte guovddáš Østlándda. Prošeavtta ruhtada Bargo- ja searvadahttindepartemeanta. 2008:i rájes prošeakta ruhtaduvvo bistevaččat Bargo- ja searvadahttindepartemeanta bušehta bakte, vrd. čilgehusa oasseulbmila 6 vuolde.

Dáhkideames lullisámi skuvlafálaldaga Engerdal suohkanis de 2008:is juolluduvvui 0,5 mill ruvdno Bargo- ja searvadahttindepartemeanta bušehta bakte Elgá bajáššaddanguovddázii. Juolludeapmi dán ulbmilii jotkojuvvo 2009:is.

Guovddáš ulbmiliin lea vejolaštit sámegiela geavaheami DT-oktavuodas. Ráđdehusa ulbmiliin leat ahte almmolaš logahagat galget sáhttit geavahit sámi bustávid, ja ahte diehtolonohallan logahagaid gaskkas galgá doaibmat. Sámegiela ja DT máhtolašvuoda diehtovuoddu ruhtaduvvo dán poastta bakte, vrd. oasseulbmil 4.

Ráđdehus lea ásahan sámegielat válljenvejolašvuoda ráđdehusa neahttasiidduin. Viidáset ovdánahttit ja buoridit sámegielat siidduid lea joatki bargun ovddasguvlui.

Jagi 2009 bušeahhtaárvalus

Ráđdehus áigu ovttrasáđiid Sámedikkiin ovdánahttit sámegiela doaibmaplána ja árvala danin lasihit kap. 681 Doarjja sámi ulbmiliidda, poasta 72 Sámi

giella, diehtujuohkin jna. 3 mill. ruvnnuin 9 mill. ruvdnui 2009:is. Sámegiela barggu ovddas lea Sámedikkis hui guovdilis sajádat. Oktii buot 8 mill. ruvdnosaš juolludeamis sámegiela doaibmaplána bargui Bargo- ja searvadahttindepartemeanta bušehta bakte sirddihuvvo danin 5 mill. ruvdno Sámedikki bušehttii, vrd. kap. 680, poasta 50 Sámediggi.

Árvaluvvon juolludeapmi galgá maiddái ruhtadit «Sámi ofelaččaid» prošeavtta, lullisámi skuvlafálaldaga Engerdal suohkanis, sámegiela ja DT máhtolašvuoda diehtovuodu, Divvun 2 ja nuortasámi kultuvrra ja giela oddasis ealáskahttindoa-immaide.

Poasta 74 Duodašteapmi, gaskkusteapmi jna.**Mihtomearri ja váldoulbmil**

Ulbmil doarjjapoasttain lea doarjut doaibmabijuid main áigumuš lea čohkket, vuogáidahttit ja gaskkustit sápmelaččaid árbevirolaš máhtu Norggas.

Raporta

Bargo- ja searvadahttindepartemeanta lea 2008:is juohkán 1,3 mill. ruvnno Sámi allaskuvlla álgoprošektii Árbediehtu – kártet, seailluhit ja geavahit sámi árbevirolaš máhtu. Prošeakta álggahuvvo 2008 čavčča ja plánejuvvo bistit golbma jagi. Sámediggi, Bargo- ja searvadahttindepartemeanta ja Birasgáhttindepartemeanta áigot ovttas guoskevaš fágaásahusaiguin čuovvut prošeavtta.

2009 bušeahhtaárvalus

Ráđdehus árvala juolludit 1,36 mill. ruvnno sámi árbevirolaš máhtu ángiruššamii kap. 681 bakte, Doarjja sámi ulbmiliidda, poasta 74 Duodašteapmi, gaskkusteapmi jna. Rudat galget earret eará geavahuvvot dasa ahte nannet doaimmaide mat nannejit barggu kártemis, duodašteames ja seailluheames sápmelaččaid árbevirolaš máhtuid Norggas. 2009:is eaktuduvvo ahte ollislaš ruhtasupmi galgá juhkkajuovvot Sámi allaskuvlii, guhte lea ovdánahttan álgoprošeavtta «Árbediehtu» – kártet, seailluhit ja geavahit sámi árbevirolaš máhtu. Prošeakta galgá plánaid mielde bistit golbma jagi.

Kap. 682 Gáldu – Álgoálbmotvuoigatvuodaid Gelbbolašvuodaguovddáš

(1 000 ru)

Poasta	Namahus	2007 rehketdoallu	2008 salderej. bušeahhta	2009 árvalus
01	Doaibmagolut	3 957	2 675	2 911
45	Stuorit dávviriid háhkan áimmahuššan, sáhtta sirdojuvvot		650	
	Supmi kap. 682	3 957	3 325	2 911

Jagi 2007:s sirdojuvvon jagi 2008:ii:
Poasta 01: 14 000 ruvnno

Mihttomearri ja váldoulbmil

Gáldu – Álgoálbmotvuoigatvuodaid Gelbbolašvuodaguovddáš ášahuvvui 2002 dainna mihttomeriin ahte lasihit máhtolašvuoda ja ipmárdusa álgoálbmotvuoigatvuodaide. Guovddáš galgá čohkket, ovdánahttit, vuogáidahttit, bajásdoallat, giedahallat, heivehit ja gaskkustit čuožžovaš dieduid ja dokumentašuvnna álgoálbmotvuoigatvuodain riikka ja riikkaidgaskasaš dásis. Guovddáš galgá maiddái čujuhit dutkandárbuide áigeguovdilis surggiin. Guovddáša doaimma ulbmiljoavkkut leat buohkat geat ohcalit máhtolašvuoda álgoálbmotvuoigatvuodaid birra riikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat, dákko bakte skuvllat, eaktodáhtolaš organisašuvnnat, almmolaš ášahusat ja eiseváldit.

Gáldu – Álgoálbmotvuoigatvuodaid Gelbbolašvuodaguovddáš lea fágalaš iehčanas ášahus, mii buori muddui mearrida iežas ulbmiliid ja boadusgáibádusaid. Stivra lea guovddáša bajimus mearrideaddji, ja ovddasvástida njuolggadusaid mielde guovddáša fágalaš ovdáneami, resursageavaheami ja vuoruhemiid, ja ráhkadahttit strategijaid guovddáša doibmii. Stivrra nammadeaba Sámediggi ja Bargo- ja searvadahttindepartemeanta ovttas, earret eará Davviriikkaid Sámi Instituhta ja Sámi allaskuvlla evttohusaid vuodul.

Raporta

Guovddáš háliida ávkkástallat digitála diehtojuohtinreaiduid iežaset gaskkustanbarggus ja lea joatkán bargguin ovdánahttit neahttaportálasat.²³ Guovddáš lea maiddái almmuhan njeallje nummara čálaráiddus Gáldu Čála – Álgoálbmotvuoigat-

vuodaid áigečála. Gáldu Čálas leat čállagat áigeguovdilis fáttaid birra ja relevánta čuočbmabealit sápmelaččaid ja eará álgoálbmogiid vuoigatvuodaid birra. Čálaráidu geavahuvvo lohkanmeari ja referánsa girjjálašvuohtan studeanttain ja dutkiin geat čállet álgoálbmotvuoigatvuodaid birra.

Jagi 2007:as lea Gáldu doaimmaset bakte juohkán máhtolašvuoda sápmelaččaid ja eará álgoálbmogiid vuoigatvuodaid birra 14 seminárain ja konferánsain sihke riikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat.

Olgoriikkadepartemeanta jugii Gáldui 1,2 mill. ruvnno 2006:as ja 2007:as kap. 163 Heahteveahkki, humanitára veahkki ja olmmošvuoigatvuodát, poastta 71 Humanitára veahkki ja olmmošvuoigatvuodát bakte.

Strategiijat ja hástalusat

Gáldu – Álgoálbmotvuoigatvuodaid Gelbbolašvuodaguovddáš galgá leat sorjjasmeahttumis, áigeguovdilis ja luottehahtti gáldun álgoálbmotvuoigatvuodaid ja sámi vuoigatvuodaid birra.

Smávva doaimmahahkan lea guovddáš geavahan ollu návccaid ja áiggi sajáiduhttit buori háldd-ahuslaš vieruid. Guovddáš lea dattege nagodan olahit mihtuidis ja čadahan daid bargguid maid stivra lea mearridan guovddášii.

Okta dain stuorimus hástalusain guovddášii lea hearkivuolta danin go dat lea nu smávva doaibma. Go leat dušše golbma virgevuodu de guhkilmas buozalmasvuohta ja virgefriddja sáhtta váikkuhit guovddáša fágalaš doaimma. Guovddáš lea oassin uhkihálddašeamis earret eará čadahan iešguđetlágan gelbbolašvuoda doaibmabijuid. Leat maiddái geavahan mealgadis návccaid ovdánahttimis mánggajahkásaš doaibma- ja strategiiaplánaid.

Dan oktavuodas go Gáldu galgá fárret odđa diedalaš vistái Guovdageainnus, áigu ráddehus árvvoštallat ahte galgá go guovddáš oazžut lagat organisatuvrralaš čanastaga Sámi allaskuvlii.

²³ www.galdu.org

2009 Bušeahttaárvalus**Poasta 01 Doaibmagolut**

2008 njukčamánu 1.beaivvi Stáhtalaš guovddáš virgeolbmuidlogahaga mielde, lei gáldu bálvágoddi vástideaddji 3 jahkedoaimma.

Rádđehus árvala 2,9 mill. ruvdnosaš juolludeami guovddáša 2009:i doibmii. Juolludeapmi fátmasta 105 000 ruvnno viessoláigobuhtadasa danin go Gáldu – Álgoálbmotvuoigatvuođaid Gelb-

bolašvuodaguovddáš galgá fárret odda diedalaš vistái go dat gárvána 2009 geasi.

Poasta 45 Stuorit dávviriid háhkan ja áimmahuššan, sáhtta sirdojuvvot

Jagi 2008 juolluduvvui 650 000 ruvdno kap. 682, poastta 45 stuorit dávviriid háhkan ja áimmahuššan bakte luvvodagaide ja dávviriidda daid lanjaide máid Gáldu – Álgoálbmotvuoigatvuođaid Gelb-bolašvuodaguovddáš galgá geavahit.

Kap. 3682 Gáldu – Álgoálbmotvuoigatvuođaid Gelbbolašvuodaguovddáš

(1 000 ru)

Poasta	Namabus	2007 rehketdoallu	2008 dássej. bušeatta	2009 árvalus
01	Eará dietnasat	1 424		
16	Ruottoluotta máksit rieгдаhttinruđaid/ adopsuvdnaruđaid	15		
18	ruottoluotta máksit buozalmasvuodaruđaid	99		
	Submi kap. 3682	1 538		

2007 rehketdoallu guoská vuosttažettiin Olgo-riikkadepartemeanta juolludeapmái, vrd. čilgehus 682 kapihtalis.

Dienaskapihtal guoská maiddái vejolaš olgguldas ruhtaduvvon proševttaide Gáldu – Álgoálb-

motvuoigatvuođaid Gelbbolašvuodaguovddáša bakte. Dás čujuhuvvo árvalussii II romálašlohkomearrádussii oktan liigedienasfápmudus árvalusain.

Kap. 683 Luonddu- ja boazodoallobálvalusaid resursaguovddáš

(1 000 ru)

Poasta	Namabus	2007 rehketdoallu	2008 salderej. bušeahtta	2009 árvalus
01	Doaibmagolut	763		
	Submi kap. 683	763		

Sirdojuvvon2006:as 2007:ii:

Poasta 01: 541 000 ruvnno

Luonddu- ja boazodoallobálvalusaid resursaguovddáš Guovdageainnus ásahevvui prošektan 2005 čavčča rájes. Guovddáš ásahevvui Oarje-Finnmárkku boazologu heiveheami olis ja galggai leat resursaguovddážiin boazoeaiggádiidda geat guddet boazodoalu ja ohcet molssaevttolaš bargo-

saji ja dietnasa. St.prp. nr. 12 (2007 – 08) gieđahallama oktavuodas Stuoradikkis mearriduvvui heaittihit luonddu- ja boazodoallobálvalusaid resursaguovddáša Guovdageainnus 2008 oddajagimánu 1.beaivvi rájes. Guovddáša doaimmat sirdojuvvojedje NAV- Finnmarkui juolludeapmái Finnmarkui ja NAV-kantuvrii Guovdageainnus. Dan oktavuodas lea NAV- Finnmarku nannejuvvon ekonomalaččat.

Kap. 684 Boazodoalu Riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáš

(1 000 ru)

Poasta	Namahus	2007 rehketdoallu	2008 salderej. bušeahhta	2009 árvalus
01	Doaibmagolut	3 977	3 025	3 290
45	Stuorit dávviriid háhkan jaáimmahuššan, sáhtta sirdojuvvot		550	
	Submi kap. 684	3 977	3 575	3 290

Mihttomearri ja váldoulbmil

Nannemis boazodoalu riikkaidgaskasaš ovtasbarggu de lea boazodoalu riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáš ášahuvvon Guovdageainnus. Guovddáš rahppui almmolaččat 2005 čakčamánu 2.beaivvi. Lea deattuhuvvon ahte boazoálbmogis ja sin organisašuvnnain galgá leat lagas oktavuohta guovddážiin, ja dat galgá jođihuvvot ovtasrádiid Máilmmi Boazoálbmogiid Servviin. Guovddáš galgá leat mielde gaskkusteames ja lonohallamis dieduid ja bargat dan badjelii ahte olaha fágalaš ovtasbarggu arktalaš guovllu boazoálbmogiid gaskkas. Bargu galgá heivehuvvot ealáhusdoliide, almmolaš eiseválddiide, dutkanbirrasiidda ja eará fágabirrasiidda, ja riikkaidgaskasaš organisašuvnnaide ja ovtasbargoásahusaide.

Boazodoalu Riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáš lea fágalaš iehčanas ášahus, mii mearrida iežas ulbmiliid ja boadusgáibádusaid. Stivra lea guovddáža bajimus mearrideaddji ášahus, ja ovddasvástida njuolggadusaid mielde fágalaš ovdáneami, resursageavaheami ja vuoruheami, ja ráhkadahttit strategiijaid guovddáža doibmii. Guovddáža stivra nammaduvvui 2005 borgemánu. Stivrra čoahkádus speadjalastá doaibmi rádjeraštidieaddji boazodoalloovttasbarggu, ja das leat áirasat Ruoššas, Ruotas, Suomas ja Norggas.

Raporta

Guovddážiis lea dehálaš sajádat doaibmi sirkumpolára boazodoalloovttasbarggus ja vuhtii váldá sihke fágalaš dárbbuid ja oktiiheivehan dárbbuid guovddáža ulbmiljoavkkui.

Guovddáš lea ásaheami rájes álggahan ovtasbarggu mánnggaid ášahusaiguin, organisašuvnnaiguin ja eará oasálaččaiguin arktalaš guovllus fierpmádathuksema ja fágalaš lonohallama oktavuođas, earret eará leat leamašan čoahkkimat ja fágalaš lonohallamat boazodoalloorganisašuvnnaiguin, almmolaš boazodoalloeiseválddi-

guin ja fágaásahusaiguin Ruoššas, Alaskas ja davviriikkain.

Guovddáš lea vuolggahan ja álggahan ollu prošeavttaid main lea mearkkašupmi guovddáža doibmii ovddasgavlui. Vuoruhuvvon prošeavttain namuhat earenoamážiid EALÁT-prošeavttaid. Prošeavttaid lea guovddáš ovtas Máilmmi Boazoálbmogiid Servviin vuolggahan ja leat deattuhan boazodoalu árbevirolaš máhtu ja heivehannávcca dálkkádatrievdademiide.

Guovddáš lea 2007 mielde vuolggahan ja ovdánahttan ovtasbarggu mánnggaid ášahusaiguin, organisašuvnnaiguin ja eará oasálastiiguin sirkumpolára davviguovlluin sihke riikkalaččat ja riikkaidgaskasaččat.

Strategiijat ja hástalusat

Guovddáža hálldahus ja stivra lea álggaheami rájes 2005:as ulbmillaččat bargan sajáiduhhtimis doaibmavieruid guovddážiin. Danin go dat lea nu smávva doaibma, mas dušše leat golbma virgevuodu de guhkilmas buozalmasvuotta ja virgefriddja sáhtta váikkuhit guovddáža fágalaš doaimmaide. Guovddáš áigu danin joatkit barggu ovdánahttimis heivvolaš vieruid, nu ahte guovddáš buoremusat sáhtta návccaid geavahit fágalaš barguide.

2009 bušeahttaárvalus**Poasta 01 Doaibmagolut**

2008 njukčamánu 1.beaivvi Stáhtalaš guovddáš virgeolbmuidlogahaga mielde, lei Boazodoalu Riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáža bálvágoddi vástideaddji 3 jahkedoaimma.

Ráddehus árvala juolludit 3,29 mill. ruvnno guovddáža doibmii 2009:is. Juolludeamis lea 102 000 ruvdno viessoláigobuhtadassan danin go Boazodoalu Riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáš galgá fárret odđa diedalaš vistái go dat gárvána 2009 geasi.

Poasta 45 Stuorit dávviriid háhkan ja áimmahuššan, sáhhtá sirdojuvvot

Jagi 2008:is juolluduvvui 550 000 ruvdno kap. 684, poasta 45 bakte Stuorit dávviriid háhkan ja áimm-

ahuššan dávviriidda ja luvvodagaide daid lanjaide máid Boazodoalu Riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáš galgá geavahit.

Kap. 3684 Boazodoalu Riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáš

(1 000 ru)

Poasta	namahus	2007 rehketdoallu	2008 Salderej. bušeahtta	2009 árvalus
01	Eará dietnasat	1 886		
16	Vánhenruðaid ruovttoluotta máksin	44		
	Submi kap. 3684	1 930		

Poasta 01 Eará dietnasat

Dienaspoastta guoská juolludemiide Olgoriikkadepartemeanta ja Eanandoallo- ja biebmodepartemeanta bušeahtaid bakte.

Dienaspoasta guoská maiddái vejolaš prošeavttaid olgguldas ruhtadeapmái Boazodoalu Riikkaidgaskasaš fága- ja gaskkustanguovddáša bakte. Dás čujuhuvvo árvalussii II romálašlohkomearrádussii oktan liigedienasfápmudus árvalusain.

Kap. 685 Finnmárkkuopmodat

2006:a stáhtabušeahtas juolluduvvui gitta 5 mill. ruvnno rádjai álggahandoarja Finnmárkkuopmodahkii, vrd. St.prp. nr. 1 (2005-2006) Gielda- ja guovlodepartemeanta. Bušehttii lea biddjon oassemáksin ja reanttut, vrd. kap. 3685, poasta 90 Oassemáksu ja kap. 5606, poasta 80 Reanttut.

Kap. 3685 Finnmárkkuopmodat

(1 000 ru)

Poasta	Namahus	2007 bušeahtta	2008 Salderej. bušeahtta	2009 árvalus
90	Oassemávssut			5 000
	Submi kap. 5606			5 000

Kap. 5606 Finnmárkkuopmodat

(1 000 ru)

Poasta	Namahus	2007 rehketdoallu	2008 salderej. bušeahtta	2009 árvalus
80	Reanttut	186	165	165
	Submi kap. 5606	186	165	165

Migrasjon

Resultatområde 10 Beskyttelse og innvandring

Resultatområdet omfatter utforming og iverksetting av innvandrings-, asyl- og flyktningspolitikken. Utvikling og forvaltning av utlendingslovgivningen, driften av mottak for asylsøkere og kvoten for uttak av overføringsflyktninger er de viktigste virkemidlene for gjennomføring av politikken. I tillegg til de sentrale organene på området, Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Utlendingsdirektoratet og Utlendingsnemnda, dekkes vesentlige oppgaver innenfor utlendingsforvaltningen av politiet og utenriktjenesten, jf. nærmere omtale i pkt. 2.4 En bedre utlendingsforvaltning i proposisjonnens del I.

Strategiske mål

Regjeringens overordnede mål for arbeidet på flyktnings- og innvandringsområdet er samfunnstjenlig og styrt innvandring og human, solidarisk og retts-sikker asyl- og flyktningspolitikk. For å nå disse målene må utlendingsforvaltningen være helhetlig, effektiv og brukerorientert. Utlendingsforvaltningen må blant annet kunne håndtere store svingninger i sakstilfanget.

Regjeringen arbeider for at flyktninger skal kunne sikres beskyttelse nær konfliktområdene. Der dette ikke er mulig, skal Norge bidra gjennom å ta imot flyktninger og gi dem opphold og vern her i landet. Regjeringen vil verne om retten til asyl for mennesker på flukt og iverksette tiltak for å redusere ankomster av asylsøkere som ikke oppfyller vilkårene for beskyttelse til Norge.

Innreise og innvandring til Norge skal reguleres og kontrolleres i samsvar med internasjonale forpliktelser og avtaler. Det skal legges til rette for at etterspurt utenlandsk arbeidskraft kommer hit og raskt kan begynne å jobbe. Det er en forutsetning at arbeidstakerne sikres norske lønns- og arbeidsvilkår, og sosial dumping vil bli aktivt motarbeidet. Det er videre et mål å legge til rette for mellomfolkelig samkvem, kultur- og kunnskapsutveksling, også gjennom visumpolitikken. Regelverket for familieinnvandring skal bidra til at innvandrere har gode forutsetninger for å delta aktivt i

samfunnslivet. Personer uten lovlig opphold skal returnere til hjemlandet så raskt som mulig.

Tilstandsvurdering, utviklingstrekk og utfordringer

Det bor i følge FN nærmere 200 millioner mennesker i et annet land enn sitt fødeland – det vil si at de er internasjonale migranter. Det utgjør om lag 3 pst. av jordas befolkning. Nærmere halvparten er kvinner, og i rike land utgjør de et flertall blant migrantene. Det er anslått at 80-90 millioner er arbeidsmigranter, og at denne andelen vil stige i årene framover. Økt migrasjon er en av de tydeligste aspektene ved en tiltakende globalisering.

I 2007 var det over 11 millioner flyktninger i verden som var innenfor ansvarsområdet til FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR). I tillegg kommer nærmere 5 millioner palestinske flyktninger i Midtøsten som FNs særskilte organisasjon for palestinske flyktninger, UNWRA, er ansvarlig for å hjelpe. I 2007 ble ca. 50 000 flyktninger overført til et nytt land i samarbeid med UNHCR, noe som innebærer en betydelig økning i forhold til årene før. UNHCR ønsker å øke antallet ytterligere slik at flere vanskelige flyktningsituasjoner kan bli løst. I tillegg var om lag 26 millioner personer internt fordrevne, det vil si på flukt i eget hjemland.

Nærmere 60 millioner migranter befinner seg i Europa. Utviklingen går i retning av en aldrende befolkning i rike, stabile land i denne delen av verden, og en høy andel unge mennesker uten utsikter til arbeid i fattige, urolige land i regionene sør og øst for Europa. Dette tilsier at migrasjonsstrømmene vil øke i årene framover. Flere innvandrere, og en betydelig gruppe etterkommere av disse, medfører dessuten med stor sannsynlighet økt familieinnvandring.

En slik generell migrasjonsøkning trekker samtidig med seg økt kortidsmigrasjon, hvor mange vil ha behov for visum. Der familieforhold og sosial tilknytning blir grenseoverskridende, vil en større andel mennesker krysse landegrensene for å tilbringe tid med sine nærmeste. Videre med-

fører økonomiske bånd på tvers av landegrensene, velstandssøkning, teknologiske nyvinninger og utviklingen i tilbud for reisende at stadig flere vil søke om visum til Norge og Schengen, som forretningsreisende, ferierende eller annet.

Håndteringen av internasjonal migrasjon, både tvungen og frivillig, innebærer mange utfordringer for verdenssamfunnet, for regionalt samarbeid og for den enkelte stat. Norge deltar i et omfattende internasjonalt samarbeid på migrasjonsområdet, i første rekke innen Norden, med EU (herunder Schengen- og Dublin-samarbeidet), innenfor OECD og med UNHCR. Schengen-samarbeidet er bestemmende for vårt arbeid med grensekontroll og visum.

Det kan skilles mellom fire hovedgrunnlag for innvandring til Norge: familieforhold, arbeid, utdanning eller behov for beskyttelse. Statistikk fra Statistisk sentralbyrå (SSB) viser at i perioden 1990 – 2006 innvandret 284 000 personer fra land utenfor Norden. For hele perioden sett under ett var 43 pst. familieinnvandring, 29 pst. innvandring av personer med behov for beskyttelse eller opphold på humanitært grunnlag, 16 pst. var arbeidsinnvandring, og 11 pst. var innvandring på grunnlag av utdanning, kulturutveksling eller lignende. De siste årene har tendensen vært økt arbeidsmigrasjon (40 pst. i 2006) og en lavere andel personer med behov for beskyttelse eller opphold på humanitært grunnlag (11 pst. samme år). Når 2007-tall for innvandringsgrunn foreligger, vil de vise at andelen arbeidsinnvandring var enda høyere. Norge skiller seg i så måte lite ut fra utviklingen i mange land i Europa. Økt antall asylsøkere i 2008 og eventuelt lavere etterspørsel etter utenlandsk arbeidskraft i enkelte sektorer vil kunne moderere denne tendensen noe.

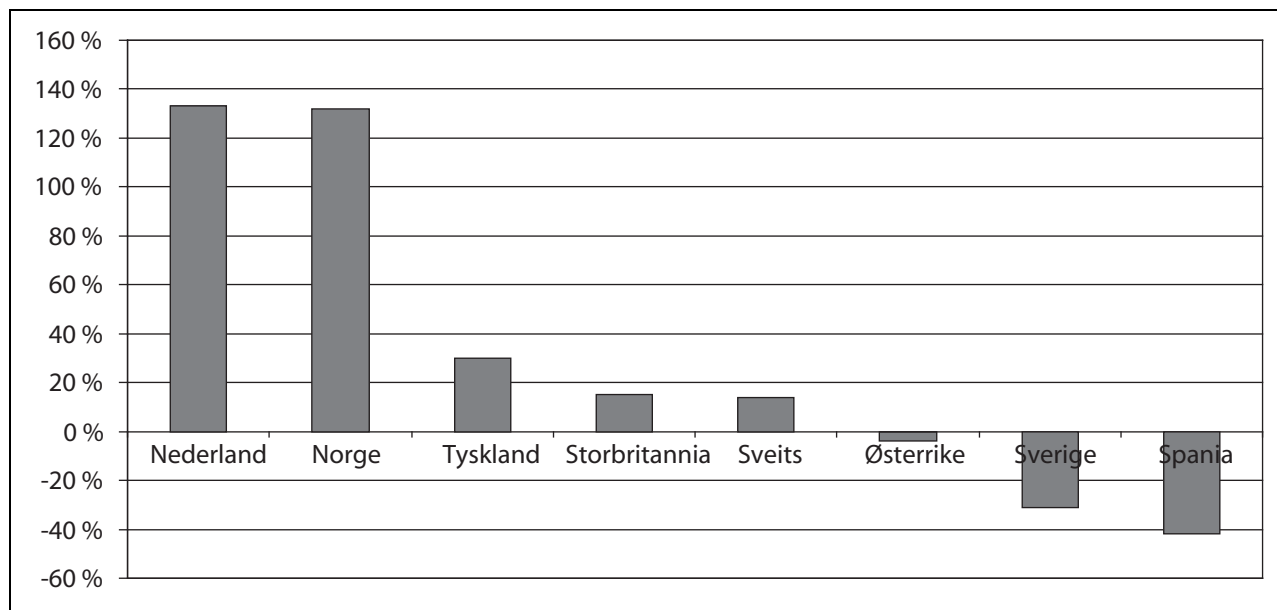
I 2007 nådde nettoinnvandringen av utenlandske borgere til Norge i underkant av 40 000, det høyeste nivået noensinne, og betydelig flere enn rekordnivået året før på 24 000. Det kom klart flest

fra Polen, 14 000 mot 6 800 året før, dernest fra Sverige, 4 300 mot 1 300, og fra Tyskland, 3 600 mot 1 600. Dette var hovedsakelig arbeidsinnvandring og noe påfølgende familieinnvandring. Samlet kom mer enn 6 av 10 innvandrere fra medlemsland i EU, mens andelen så seint som i 2003 var 4 av 10.

Selv om den store innvandringen særlig er merkbar i Oslo-området og i enkelte andre byer, er det også tegn til at økt innvandring kan bidra til å redusere nedgangen i folketallet i en del utkantkommuner. Tilretteleggingen for økt mobilitet mellom Russland og de tre nordligste fylkene, jf. St. meld. nr. 18 (2007-2008) Arbeidsinnvandring, kan dessuten få betydning for befolknings- og næringsutvikling i deler av Nord-Norge, særlig Finnmark.

Når det gjelder antall asylsøkere, har det de siste tiårene vært variasjoner i de fleste land, men ofte spesielt store svingninger i Norge. UNHCRs tall for 42 europeiske land viser en samlet reduksjon på 43 pst. fra 2003 til 2006, og en økning på 13 pst. fra 2006 til 2007. For de nordiske land var tilsvarende tall en reduksjon på 39 pst. fra 2003 til 2006, og en økning på 37 pst. fra 2006 til 2007. For Norges del var det en reduksjon på 67 pst. fra 2003 til 2006, og en økning på 23 pst. fra 2006 til 2007, fra 5 300 til 6 500 søkere.

Fra siste kvartal 2007 har det vært en kraftig økning av antall asylsøkere til Norge. Ved utløpet av august 2008 var økningen på 130 pst., sammenlignet med samme periode i 2007. Det var den nest største økningen i Europa, både relativt og i absolute tall og innebærer at Norge hittil i 2008 fått en uforholdsmessig stor andel av asylsøkerne i Europa. Utviklingen i antall asylsøkere i ulike europeiske land i 2008 varierer. Blant annet har det vært en nedgang i land som Spania, Hellas og særlig Sverige, mens det i tillegg til Norge har vært merkbar økning i Nederland, Tyskland og Storbritannia.

Figur 6.15 Økning/nedgang i antall asylsøkere 1. halvår 2007- 1. halvår 2008, utvalgte land

Kilde: UDI

Årsakene til økningen i Norge er sammensatte. Det har vært en klart negativ utvikling i mange konfliktfylte land som asylsøkere kommer ifra. Samtidig er innstramminger og nedgang i det svært høye antallet asylsøkere i Sverige en viktig faktor. Særlig gjelder det økningen i antallet asylsøkere fra Irak i Norge.

Så lenge arbeids- og familieinnvandringen holder seg på et høyt nivå, vil den markerte økningen i antall asylsøkere bidra til enda høyere nettoinnvandring hvis mange av søkerne får opphold etter behandling av søknaden.

I tillegg er det sannsynligvis flere tusen utlendinger som oppholder seg ulovlig i landet, og dermed ikke kommer med i statistikken, jf. omtale av ny forskning om ulovlig opphold under delmål 1.2. Disse kan være personer med endelig avslag på asylsøknaden, andre som ikke lenger har lovlig opphold og personer som har kommet hit ulovlig. Det er en utfordring for gjennomføringen av en troverdig asyl- og innvandringspolitikk at et stort antall mennesker oppholder og livnærer seg her ulovlig.

Den betydelige økningen i korttidsmigrasjon vil kunne merkes både for reiselivsnæring, internasjonalt forretningssamarbeid og velferd for personer med bakgrunn fra eller tilknytning til andre land. En økning i antall personer med behov for visum for korttidsopphold vil først og fremst merkes gjennom administrative utfordringer for utlendingsforvaltningen. Hvordan man møter disse utfordringene, vil imidlertid få samfunnsmessige

konsekvenser. Et eksempel er økt samhandling og grenseoverskridende aktivitet i nordområdene som resultat av bedre tilrettelegging av visumsaksbehandling og grensekontroll.

Økt innvandring og større mobilitet innenfor et utvidet EØS-område bidrar til at vi får tilgang på etterspurt arbeidskraft, samtidig som det fører til økt etterspørsel etter ulike offentlige tjenester og etter boliger i deler av landet. Dette må håndteres av etater og ordninger som skal sikre gode offentlige tjenester til alle innbyggere, jf. omtale under resultatområde 6 Integrering og mangfold.

For de neste årene vil Regjeringen framheve enkelte utfordringer på migrasjonsområdet:

- Å begrense tilstrømmingen til Norge av asylsøkere uten behov for beskyttelse.
- Å unngå at en uforholdsmessig stor andel av asylsøkere som kommer til Europa, søker asyl i Norge.
- Å sikre at asylinstituttet fungerer etter hensikten og at asylsakene behandles effektivt, også i tider når tilstrømmingen av asylsøkere er stor.
- Å sørge for at mottaksapparatet for asylsøkere har tilstrekkelig kapasitet og et innhold som bidrar til trygghet i og rundt mottakene.
- Å ivareta kvinners og barns rettigheter i alle deler av innvandrings- og flyktningspolitikken.
- Å sørge for at personer uten lovlig opphold returnerer til hjemlandet.
- Å bidra til økt sikkerhet gjennom et effektivt europeisk samarbeid innen Schengen.

- Å få dekket behovet for utenlandsk arbeidskraft i aktuelle sektorer.
- Å videreutvikle organisering og arbeidsmetoder i utlendingsforvaltningen for å få til rask og korrekt behandling av et økende antall utlendingssaker, inkludert visumsaker.

Politikken, tiltakene og bevilgningene i budsjettproposisjonen skal bidra til en regulert innvandring, som er bærekraftig med tanke på integrering og inkludering. Det er viktig å sikre bred oppslutning om innvandrings- og flyktningpolitikken og den praktiske gjennomføringen av denne.

De spesielle utfordringene for utlendingsforvaltningen, særlig på bakgrunn av økende saksmengde, utdypes i nedenfor og under hovedmål 3. De øvrige utfordringene drøftes under hovedmål 1 og 2, jf. oversikten over målstrukturen.

Spesielle utfordringer for utlendingsforvaltningen

De sentrale aktørene i utlendingsforvaltningen og ansvarsfordelingen mellom dem er omtalt i del I av proposisjonen, jf. pkt. 2.4 En bedre utlendingsforvaltning.

Økt saksmengde

En gjennomgående økende saksmengde for oppholdssaker, og særlig sterk økning i antall nye asylsøkere siden andre halvår 2007, stiller store krav til omstillingsevne, kompetanse og kapasitet i saksbehandlingen. Dette gjelder i første omgang for politidistriktene, utenrikstjenesten og UDI, dernest også for UNE ved klagebehandling, IMDi og kommunene i forbindelse med bosettings- og integreringsarbeidet samt Politiets utlendingsenhet i forbindelse med uttransportering av dem som oppholder seg ulovlig i landet.

I 2001 ble det fattet ca. 220 000 vedtak i utlendingsforvaltningen, mens antallet i 2007 var økt til mer enn 370 000 behandlede saker og klager. Dette utgjør en økning i antallet vedtak på rundt 70 pst. i løpet av perioden, som særlig gjør seg gjeldende i politiet, men også i utenrikstjenesten. Politiet og utenrikstjenesten tok imot ca. 97 pst. av sakene (ekskl. klager), i 2007. Nesten 21 pst. av alle mottatte saker var av en slik karakter at de ble videresendt til UDI for vedtaksfattning. I tillegg behandlet UNE om lag 12 000 klager og omgjøringsanmodninger.

EU-utvidelsen og økningen i antall arbeidstakere fra Polen og de baltiske landene har i særlig grad vært viktig for økningen i antall vedtak i politiet. I tillegg forbereder politiet en del saker i første instans for endelig behandling og vedtak i UDI.

For utenriksstasjonene har økningen siden 2002 særlig vært knyttet til antallet visumsaker. Siden 2006 har det vært en betydelig økning i antall vedtak også i UDI. Sakene som behandles i UDI og UNE er i stor grad komplekse og ressurskrevende.

Antall innkomne utlendingssaker i 2007 – instanser

Instans	Antall saker (avrundet)
Politiet – oppholdssaker	207 000
Utenriksstasjonene – oppholdssaker	143 000
UDI – oppholdssaker og klager	80 500
UDI – asylsaker	6 500
UNE – klagesaker	10 400

Kilde: UDI

Politiet og utenrikstjenesten tok i 2007 imot rundt 350 000 saker. UDI mottar ikke mange saker direkte. I 2007 ble rundt 75 000 oppholdssaker, 6 500 asylsaker og 8 500 klager videresendt fra utenriksstasjoner og politiet til UDI for behandling.

Fordelingen av antall innkomne saker hos de ulike virksomhetene i 2007 sier ikke nødvendigvis noe om arbeidsbelastningen for den enkelte virksomhet, da de ulike sakstypene varierer mye i kompleksitet.

På bakgrunn av høy innvandring over flere år ventes det generelt en økning i antall utlendingssaker i årene framover. For eksempel vil flere ønske å besøke slektninger og ha behov for visum, og flere vil komme hit for å bo sammen med familien.

Identitet og retur

Utfordringene med å avklare identitet og håndtering av dokumentasjon er betydelige. Regjeringen har derfor igangsatt et arbeid for å vurdere nærmere om det er hensiktsmessig å etablere et nasjonalt identitets- og dokumentasjonssenter. Arbeidet skal være sluttført våren 2009. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med konklusjonene på egnet måte, jf. omtale under kap. 640, Politiet i Justisdepartementets St.prp. nr. 1 (2008-2009), og kategori 02.00, administrasjon av utenriksstasjonene i Utenriksdepartementets St.prp. nr. 1 (2008-2009).

Regjeringen vektlegger å ha en effektiv returpraksis. Dette har en forebyggende effekt og bidrar til å redusere antall personer som søker asyl uten at det foreligger et beskyttelsesbehov. I samsvare med Soria Moria-erklæringen er arbeidet med utsendelse av utlendinger uten lovlig opphold i Norge styrket. Det er iverksatt flere tiltak for å få

flere til å returnere frivillig og for om nødvendig å kunne effektivisere uttransportering med tvang. jf. nærmere omtale under delmål 1.5 og under kap. 640, Politiet i Justisdepartementets St.prp. nr. 1 (2008-2009) og kategori 02.00, administrasjon av utenriksstasjonene i Utenriksdepartementets St.prp. nr. 1 (2008-2009).

Mottakskapasitet

Asylsøkere som befinner seg i Norge, har rett til opphold i mottak mens saken behandles og mens man venter på bosetting eller retur. Med en viss tidsforskyving vil følgelig antallet beboere i mottak variere i takt med ankomstantallet. Mens det ved utgangen av 2007 var om lag 7 500 beboere i mottak, er prognosen at det vil være om lag 14 200 ved utgangen av 2008 og 15 200 ett år seinere, jf. delmål 2.4. De fleste oppholder seg i mottak mens de venter på vedtak fra UDI og UNE. Når vedtaksproduksjonen øker blir det en stor utfordring for IMDi å sørge for hhv. rask bosetting av dem som får opphold i kommunene, og for politiet å bidra til at personer med avslag returnerer.

UDI skal i utgangspunktet ikke ha mer enn en begrenset overkapasitet på mottaksplasser. Det er derfor en stor utfordring for UDI å etablere et tilstrekkelig antall nye mottaksplasser i perioder med stor og rask endring i ankomsttallene. Det høye etableringstempoet innebærer også utfordringer for vertskommunene. Regjeringen vektlegger derfor et godt samarbeid med kommunene og KS. UDI skal prioritere kontakt med og informasjon til vertskommener så godt det lar seg gjøre når nye mottaksplasser skal etableres, slik at samarbeid mellom UDI, driftsoperatør og vertskommune blir best mulig. Regjeringen har fra 1. juli 2008 doblet vertskommunetilskuddet for ordinære mottaksplasser, slik at vertskommunene i gjennomsnitt nå skal få kompensert fullt ut for sine merutgifter til helse, tolk, barnevern og administrasjon.

Administrativ effektivisering

På utlendingsforvaltningens område skaper en stadig økende saksinngang nye utfordringer knyttet til kapasitet i saksbehandlingen. Regjeringen er opptatt av å videreutvikle utlendingsforvaltningen slik at saksbehandlingstiden kan reduseres samtidig som tilstrekkelig kvalitet i saksbehandlingen opprettholdes og søkere møter en forvaltning som framstår som enhetlig.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har i samarbeid med Justisdepartementet og Utenriksdepartementet i 2008 gjennomført et felles forpro-

sjekt som har gjennomgått saksflyten i hele utlendingsforvaltningen og utarbeidet et beslutningsgrunnlag for tiltak som kan effektivisere ressursbruken, redusere saksbehandlingstiden og bedre servicen samtidig som en tilfredsstillende kvalitet og kontroll opprettholdes. Prosjektet har konkludert med at mer helhetlig styring, budsjettering og organisering av utlendingsfeltet som sikrer at aktørene i større grad samhandler og trekker i samme retning, er avgjørende for å oppnå større effektivitet og bedre saksflyt.

Høsten 2008 er det satt i gang en konkret gjennomgang av ansvarsdelingen for oppgavene knyttet til søknadsbehandling som ligger til hhv. politiet, UDI og utenriktjenesten. Organisering av førstelinjetjenesten i utlendingsforvaltningen skal gjennomgås og organiseringen revurderes.

Regjeringen legger følgende hovedprinsipper til grunn for denne gjennomgangen:

- Utlendingsforvaltningen skal framstå som enhetlig overfor brukeren.
- Klar ansvarsdeling mellom aktører og enheter som har oppgaver knyttet til søknadsbehandlingen.
- De ulike aktørenes komparative fortrinn skal utnyttes.
- Antall transaksjoner skal begrenses mest mulig og repeterende arbeidsprosesser mellom aktørene og enhetene i samme sak skal reduseres til et absolutt minimum.
- Utlendingsforvaltningen skal være tilgjengelig for brukeren. IKT-baserte kommunikasjonskanaler skal bygges ut.
- Spesialisering- og stordriftsfordeler skal utnyttes for å øke effektivitet og kompetanse, sikre kvalitet, samt redusere sårbarhet i svingninger i saksmengde og innsatsfaktorer.
- Organiseringen skal legge til rette for overordnet og helhetlig budsjettering og styring av utlendingsforvaltningen.

Departementet vil komme tilbake til Stortinget med konklusjonene etter denne gjennomgangen. Oppfølgingen må også ses i sammenheng med annet større utviklingsarbeid som pågår i departementet. Det vises her både til arbeidet med å innføre elektroniske løsninger for en samlet utlendingsforvaltning, oppfølgingen av stortingsmeldingen om arbeidsinnvandring og iverksetting av ny utlendingslov i 2010.

Utviklingen og innføring av nytt elektronisk saksbehandlingssystem og nye elektroniske løsninger og tjenester i utlendingsforvaltningen er et viktig satsingsområde for Regjeringen. Det er i 2007 og 2008 til sammen bevilget 49 mill. kroner til det såkalte EFFEKT-programmet. For 2009 settes

det av 20 mill. kroner til videreføring. Programmet består av en rekke prosjekter hvor arbeidet på følgende hovedområder vil prioriteres i 2009:

- Elektroniske tjenester rettet mot brukerne, for eksempel mulighet til å søke tillatelser via Internett.
- Felles elektronisk saksmappe for hele utlendingsforvaltningen.

Dette er et viktig løft som vil legge grunnlaget for en kontinuerlig og hensiktsmessig utvikling av forvaltningsområdet, og gi økt fleksibilitet med hensyn til geografi og organisering av oppgaveløsningen. Det må derfor ses i sammenheng med den gjennomgangen som nå er påbegynt, av henholdsvis oppgave- og ansvarsdeling knyttet til søknadsbehandling som ligger til politiet, UDI og utenriks-tjenesten, og vurdering av etablering av et nasjonalt ID- og dokumentasjonssenter.

Utlendingsforvaltningen preges av inngripende vedtak for den enkelte, og mange personlige møter

med brukerne. Samtidig kan forvaltningen tidvis fremstå som uoversiktlig og utfordrende å kommunisere med. Det er på denne bakgrunn utarbeidet en servicestrategi for utlendingsforvaltningen for perioden 2008-2011, jf. omtale under delmål 3.2.

Hovedelementene i strategien er:

1. Effektiv og forutsigbar behandling av alle utlendingsaker i alle ledd av utlendingsforvaltningen.
2. Enhetlig, koordinert og målrettet informasjon til brukerne.
3. Personlig service og åpenhet i forhold til alle som tar kontakt.

Med utgangspunkt i servicestrategien vil utlendingsforvaltningens virksomheter i 2008 gjennomføre en felles brukerundersøkelse for å klarlegge hva som er viktige forbedringspunkter på serviceområdet.

Målstruktur

Målstruktur for resultatområde 10 Beskyttelse og innvandring

Hovedmål	Delmål
1. Samfunnstjenlig og styrt innvandring	1.1. Tilrettelegging for arbeidsinnvandring 1.2. Målrettet utlendingskontroll og fri personbevegelse i henhold til internasjonale avtaler 1.3. Regulert familieinnvandring basert på prinsipper om fritt valg av ektefelle og retten til familieliv 1.4. Bedre tilrettelegging for utdanningsmigrasjon, vitenskaplig samarbeid og kulturutveksling 1.5. Rask retur av personer uten lovlig opphold
2. Human, solidarisk og rettssikker asyl- og flyktningpolitikk	2.1. Varige løsninger for flyktninger i hjemlandet, regionen eller Norge 2.2. Forebygge at personer uten beskyttelsesbehov kommer hit som asylsøkere 2.3. Beskyttelse og opphold til asylsøkere som fyller vilkårene 2.4. Tilpasset og nøkternt mottakstilbud
3. Helhetlig, effektiv og brukerorientert utlendingsforvaltning	3.1. God samordning, effektivitet og kvalitet 3.2. Åpen og brukerorientert forvaltning med vekt på god service 3.3. Systematisk kunnskapsinnhenting som grunnlag for politikkutvikling og forvaltning

Hovedmål 1. Samfunnstjenlig og styrt innvandring

Delmål 1.1 Tilrettelegging for arbeidsinnvandring

Strategier og tiltak

For å bistå arbeidsgivere med å fylle ledige stillinger i en situasjon med høy etterspørsel etter arbeidskraft, er Regjeringens hovedstrategi å mobilisere de arbeidskårsressursene som finnes blant ledige, undersysselsatte og personer med nedsatt arbeidsevne.

Som supplerende strategi for å dekke arbeidskårsbehovet, vil Regjeringen legge til rette for arbeidsinnvandring. Norge er i dag en del av et felles europeisk arbeidsmarked som en del av EØS-avtalen. Regjeringen ønsker å legge til rette for at arbeidsgivere og arbeidstakere kan dra nytte av de mulighetene EØS-arbeidsmarkedet gir. Regjeringen vil også legge til rette for arbeidsinnvandring fra tredjeland når arbeidslivet har behov for dette.

Arbeidsinnvandring er et gode, både for individer og for samfunn. Det gir enkeltmennesker muligheter til å søke seg dit de best kan utnytte sine arbeidsevner. Det gir arbeidsgiverne muligheter til å søke etter kompetent arbeidskraft over landegrensene. Det kan bidra til et mer effektivt arbeidsmarked og økt verdiskapning. Arbeidsinnvandring bidrar også til mangfold i samfunnet og kan fremme fellesskap og forståelse på tvers av landegrensene.

Et hovedmål for arbeidsinnvandringspolitikken er å legge til rette for at bedrifter og virksomheter kan rekruttere arbeidskraft fra utlandet på en enkel og effektiv måte ved behov. Samtidig vil Regjeringen utforme rammer og tiltak som bidrar til å sikre at gevinstene som følger av arbeidsinnvandring, kan realiseres på en balansert måte for arbeidsgiver, individ og samfunn. Hver enkelt arbeidsinnvandrer skal sikres gode forhold i arbeidsliv og samfunnsliv for øvrig, samtidig som en legger grunnlaget for en bærekraftig utvikling av velferdssamfunnet.

Behovet for utenlandsk arbeidskraft blir i dag i all hovedsak dekket av borgere fra land som Norge har avtaler om fri bevegelse av personer med (blant annet EØS-avtalen). Det er grunn til å forvente at dette også vil være situasjonen det kommende året. Arbeidstakerne må sikres samme lønns- og arbeidsvilkår som befolkningen ellers, jf. nærmere omtale under resultatområde 3 Arbeidsmiljø og sikkerhet.

Norge har siden mai 2004 hatt overgangsregler for arbeidstakere fra åtte av landene som da ble medlem av EØS. Overgangsreglene vil kunne gjelde frem til mai 2009. Reglene ble utvidet til å omfatte Bulgaria og Romania i 2007. For disse lan-

dene vil overgangsreglene i første omgang gjelde frem til 31. desember 2008. Deretter kan de forlenges med inntil tre år. Regjeringen vil drøfte tidspunktet for avvikling av overgangsordningene med partene i arbeidslivet, jf. St. meld. nr. 18 (2007–2008). Overgangsregler for arbeidstakere fra Bulgaria og Romania vil vurderes særskilt. Vurderingen av overgangsordningen vil bl.a. skje på bakgrunn av faren for ubalanse i arbeidsmarkedet, overgangsreglenes bidrag til å sikre ordnede lønns- og arbeidsvilkår som følge av gjennomføringen av handlingsplanen mot sosial dumping, samt opphevelse av overgangsordningene i andre EØS-land som fører til at konkurransen om arbeidskraften øker, jf. også omtale under resultatområde 2 Arbeidsmarked og resultatområde 3 Arbeidsmiljø og sikkerhet.

Regjeringen fører en regulert og behovsstyrt arbeidsinnvandringspolitikk overfor land utenfor EØS, jf. Soria Moria-erklæringen. Reguleringen skal balansere målet om fleksibel tilgang på arbeidskraft til virksomhetene samtidig som en beholder en samfunnsmessig kontroll på innrettingen og antallet. Regjeringen har lagt frem flere forslag som kan gjøre det lettere å hente inn nødvendig kompetanse fra utlandet til norsk arbeidsliv, jf. St. meld. nr. 18 (2007–2008) Arbeidsinnvandring. Enklere tilgang på informasjon og kortere saksbehandlingstid er viktige tiltak for å imøtekomme arbeidslivets og den enkelte arbeidsinnvandrers behov. Et enklere regelverk vil bli fulgt opp som ledd i arbeidet med å utarbeide forskrifter til ny utlendingslov.

Regjeringen har lagt frem lovforslag om EØS-borgernes og deres familiemedlemmers rett til å ferdes og oppholde seg fritt i medlemslandene, jf. Ot.prp. nr. 72 (2007–2008). Reglene vil bli vesentlig forenklet for EØS-borgere gjennom at ordningen med oppholdstillatelser foreslås avviklet. I stedet innføres en registreringsordning. Etter fem år med lovlig opphold vil EØS-borgere få varig oppholdsrett. Familiemedlemmer får også bedre rettigheter, jf. delmål 1.3 nedenfor. Lovforslaget følger opp plikter etter EØS-avtalen etter at Stortinget våren 2008 behandlet St.prp. nr. 42 (2007–2008). Endringene vil gjøre det lettere å ta arbeid i Norge og mer attraktivt å etablere seg for lengre tid.

Regjeringen vil også legge til rette for god mobilitet av arbeidskraft i nordområdene. Større mulighet for personbevegelser over grensen mellom Russland og Norge er en forutsetning for dette. Arbeidet for å gi russiske arbeidstakere midlertidig arbeidstillatelse i flere næringer og grensependlere tillatelse til deltidsarbeid, er igangsatt med sikte på snarlig iverksetting innenfor gjeldende regelverk. Disse lettelsene vil også komme

befolkningen i Nord-Norge, og særlig nordnorske arbeidsgivere, til gode, jf. St. meld. nr. 18 (2007–2008) Arbeidsinnvandring.

Det er et mål å presentere relevant informasjon på en bedre tilgjengelig og mer helhetlig og brukervennlig måte. Bedre og mer samordnet informasjon forutsetter innsats på flere områder. Det er satt i gang et arbeid for å vurdere en egen nettportal som inngang til all relevant informasjon som gjelder arbeidsinnvandring og tjenesteimport, jf. St. meld. nr. 18 (2007–2008) Arbeidsinnvandring.

For å bidra til bedre saksbehandlingsprosedyrer mellom berørte faginstanser og redusere saksbehandlingstidene, vil Regjeringen vurdere å etablere flere felles informasjons- og saksbehandlingskontor med representanter fra de mest berørte instansene. Dette gjelder i første rekke Stavanger og Kirkenes. Etableringen skjer på grunnlag av erfaringene med det felles servicekontoret som er etablert i Oslo, samt behovet for slike felles samhandlingspunkter i disse områdene.

Virksomhetenes behov for arbeidskraft fra tredjeland vil være styrende for omfanget av tillatelser til arbeid. To typer kvoteordninger praktiseres i dag; den generelle nasjonale kvoten for faglærte/spesialister og en spesiell fylkesbasert ordning som dekker behovet for sesongarbeid i landbruket. Departementet følger utviklingen på arbeidsmarkedet tett og vil regelmessig vurdere størrelsen på kvoten rettet mot faglærte/spesialister i lys av behovene på arbeidsmarkedet.

Økt innvandring har gitt høyere produksjon enn hva som ellers ville vært mulig, men gir også endringer i norsk arbeidsliv og samfunnsliv. I et arbeidsmarked med økte migrasjonsstrømmer over landegrensene, vil det være særlig viktig med klare spilleregler og regelverk, nasjonalt og internasjonalt, for å hindre sosial dumping, svart arbeid og økonomisk kriminalitet, og for å sikre arbeidstakernes rettigheter, jf. resultatområde 3 Arbeidsmiljø og sikkerhet. Videre skal Regjeringens integreringspolitikk legge til rette for at arbeidsinnvandrerne har samme muligheter som resten av befolkningen til å bidra og delta i arbeidslivet og samfunnet, jf. resultatområde 6 Integrering og mangfold.

Rapport og status

Arbeidsinnvandringens rolle siden innvandringsstoppen på 1970-tallet har vært å dekke behov i arbeidsmarkedet som ikke kan bli dekket innenlands. Endringen i arbeidsinnvandringspolitikken de senere årene har bidratt til at norske virksomheter har fått bedre tilgang på arbeidskraft.

Rekordhøy innvandring i 2007 er i betydelig grad preget av sterk tilstrømning av arbeidsinnvan-

drere og delvis også deres familier, særlig fra de nye EU-landene. Innslaget av arbeidstakere gjelder flere sektorer enn før. Tilstrømningen har fortsatt inn i 2008, men antallet er redusert. Det samme gjelder for fornyelser av tillatelser. Disse utviklingstrekkene må ses i sammenheng med en dempet vekst i økonomien. Det vises til nærmere omtale under resultatområde 2 Arbeidsmarked.

Tallet på gyldige arbeidstillatelser var ved utgangen av juni 2008 rekordhøyt med i alt over 100 000 gyldige tillatelser. I 1. halvår 2008 ble det innvilget i alt om lag 50 000 slike tillatelser. Om lag 90 pst. av disse er knyttet til EØS-tillatelser med arbeid som formål. Det meste av rekrutteringen av faglært utenlandsk arbeidskraft fra land utenfor EØS gjelder faglært arbeidskraft med arbeidstillatelse som danner grunnlag for bosettingstillatelse. I alt er det om lag 6 350 gyldige tillatelser for faglærte per 1. juli 2008. Dette er om lag 1 900 flere enn på tilsvarende tidspunkt i 2007. Per 1. halvår 2008 ble det innvilget rundt 1 500 slike tillatelser, en økning på 25 pst. sammenlignet med tilsvarende periode i 2007. De største gruppene kom fra India, USA, Filippinene, Russland, Kina og Australia. I samme periode viser antall sesongarbeidstillatelser en nedgang på 14 pst. til knappe 1 400 tillatelser. Nedgangen må ses i sammenheng med at Romania og Bulgaria ble medlem av EØS i august 2007, og at disse nå får tillatelser etter EØS-reglene.

Politiet fatter vedtak i 9 av 10 søknader fra EØS/EFTA-borgere. UDI fatter i all hovedsak vedtak for den resterende andelen. Utenriksstasjonene fatter vedtak i få saker om arbeidstillatelser og i ingen saker etter EØS-/EFTA-regelverket. Politiet fatter videre vedtak i noe over hver tredje søknad om tillatelse fra tredjelandsborgere, mens UDI fatter vedtak i den resterende andelen for denne gruppen.

Behandling av arbeidstillatelser har høy prioritet i utlendingsforvaltningen. Saksbehandlingstiden kan variere både mellom instansene som behandler sakene og mellom de ulike sakstypene for arbeidstillatelse. Videre vil forhold som hvor gode opplysninger og beskrivelser søknadene inneholder, i hvilken grad de inneholder korrekte dokumenter og at identitet og kompetanse er avklart, ha betydning for saksbehandlingstiden.

For søknader om arbeidstillatelse behandlet av politiet og med vedtak i 1. halvår 2008, ble om lag 80 pst. behandlet innen en måned fra saksmottak. Dette er en liten nedgang sammenlignet med tilsvarende periode i 2007. Saksbehandlingstiden er noe kortere for EØS-søknader enn for søknader fra tredjelandsborgere. For søknader behandlet av UDI med vedtak i 1. halvår 2008, ble om lag 45 pst. behandlet innen en måned etter saksmottak i UDI.

Dette er en økning på drøye 20 prosentpoeng sammenlignet med samme periode i 2007. Samtidig har både politiet og UDI hatt en økning i saksmengden på om lag 10 pst.

Fra 1. januar 2008 er det satt i verk flere forenklinger ved rekruttering av faglært arbeidskraft fra utlandet:

- Arbeidstakere fra EØS-land med overgangsordninger får starte i arbeidet så snart søknad om tillatelse er levert.
- Faglærte arbeidstakere fra land utenfor EØS-området kan få søknad om fornyet arbeidstillatelse avgjort av politiet, også når den gjelder nytt arbeid eller arbeidssted.
- Faglærte arbeidstakere kan starte i arbeid hos ny arbeidsgiver når fullstendig søknad er innlevert.
- Faglærte arbeidstakere fra land med visumplikt kan søke fra Norge enten vedkommende har arbeidssøker-visum eller besøksvisum.
- Rett til bosettingstillatelse kan oppnås selv om utlendingen skifter arbeidsgiver.

Samlet gjør disse forenklingene det lettere for arbeidsgivere å rekruttere utenlandske arbeidstakere og i større grad dra nytte av den arbeidskraften som allerede er i landet.

Delmål 1.2 Måltrettet utlendingskontroll og fri personbevegelse i henhold til internasjonale avtaler Strategier og tiltak

Regjeringen har i 2008 igangsatt arbeidet med en stortingsmelding om norsk flyktning- og migrasjonspolitikk i et europeisk perspektiv. Den vil bli framlagt i 2009. Meldingen tar sikte på å belyse utviklingen på feltet og de muligheter og begrensninger som deltakelse i Schengen- og Dublin-samarbeidet gir. Den vil fokusere på utfordringene Europa står overfor i en situasjon der skillet mellom migrasjon og flukt framstår som mindre tydelig enn tidligere.

Det er opprettet et yttergrensefond innenfor Schengen-samarbeidet som skal bidra til en økonomisk byrdefordeling mellom deltakerlandene. Forhandlinger om Norges deltakelse i dette samarbeidet pågår med EU. Norge vil delta dersom Stortinget samtykker. Norsk deltakelse i fondet har budsjettmessige konsekvenser først og fremst på Justisdepartementets område, men også på Arbeids- og inkluderingsdepartementets område, jf. omtale under kap. 690, post 01.

Innen Schengen-samarbeidet legges det stor vekt på å styrke arbeidet med dokumentetsikkerhet og bedre kontroll av personer som reiser inn i, eller befinner seg på Schengen-territoriet. Det utvi-

kles nye sikkerhetstiltak, bl.a. skal opprettelsen av visumdatabasen VIS gi rask og effektiv tilgang på relevante visumdata. Biometriske data om visumsøkere skal opptas og lagres. Biometriske data fra de nye Schengen-oppholdskortene skal også opptas. Disse tiltakene vil gi bedre kunnskap om identiteten til dem som reiser inn på lovlig vis, og bidra til å gjøre det lettere å fastsette identiteten til mange av dem som oppholder seg ulovlig i Schengen-området.

EU-kommisjonen har nylig lagt fram en tiltakspakke bestående av tre hovedelementer: evaluering av EUs grensekontrollbyrå (FRONTEX), etablering av et europeisk grenseovervåkningssystem (EUROSUR), samt en rekke forslag til framtidig utvikling av den europeiske grenseforvaltningen. Forslagene i denne «grensepakken» tar sikte på å styrke effektiviteten ved grensepasseringer, samt bidra til økt sikkerhet i kontrollen av de reisende. Forhandlingene om den endelige utformingen av alle elementene i denne pakken vil pågå i 2009 og i flere år fremover. Norge vil bli knyttet til dette arbeidet som Schengen-medlem.

Innenfor rammen av Schengen-samarbeidet er det mulig å innføre et grenseboerbevis. Som ledd i arbeidet for å legge bedre til rette for personbevegelse og flyt av arbeidskraft mellom Russland og Norge, arbeider Regjeringen med sikte på å inngå avtale om grenseboerbevis med russiske myndigheter, jf. St.meld. nr. 18 (2007-2008) Arbeidsinnvandring.

Utenriksstasjonene utgjør en sentral del av utlendingsforvaltningen. De får generelt et økende antall visumsaker og henvendelser i utlendingssaker. Det lokale konsulære samarbeidet mellom Schengen-landenes stasjoner er viktig for å sikre en ensartet praksis på visumområdet. En god dialog sikres ved at ansatte ved utenriksstasjonene og utlendingsmyndighetene hospiterer hos hverandre.

Regjeringen vil videreføre kampen mot menneskehandel i tråd med handlingsplanen mot menneskehandel for perioden 2006-2009. Innsatsen er rettet både mot å gi ofre beskyttelse, forebygge at flere kommer ulovlig til Norge og å ta bakmennene.

Regjeringen vil:

- Legge fram en stortingsmelding om norsk flyktning- og migrasjonspolitikk i et europeisk perspektiv.
- Delta aktivt i samarbeidet om bedre grensekontroll, dokumentetsikkerhet mv. innen rammen av Schengen-samarbeidet.
- Inngå avtale om grenseboerbevis med Russland.
- Videreføre innsatsen mot menneskehandel.

Rapport og status

I 2007 ble det fattet ca. 120 000 vedtak i visumsaker. 96 pst. av sakene ble behandlet ved en utenriksstasjon. I 92 pst. av sakene ble visum innvilget. Nærmere 43 pst. av søknadene ble fremmet ved norske utenriksstasjoner i Russland. Tallene for 1. halvår 2008 var omtrent det samme som i 1. halvår i 2007.

Schengen-landene erfarer at mange mennesker søker seg til Europa. Den rådende situasjonen medfører behov for et utstrakt samarbeid mellom Schengen-landene, bl.a. om kontroll med yttergrensene og gjennomføring av en felles visumpolitikk. Norge har ansvar for sin del av EU/Schengens yttergrense og for en rekke andre forpliktelser som følger av samarbeidet.

Schengen-landenes sentrale visuminformasjonssystem (VIS) skulle ha vært i drift fra 1. januar 2007, men rettshjemmelen for VIS-databasen ble først formelt vedtatt i juni 2008. VIS-systemet skal etter planen starte sommeren 2009. Dette har medført at arbeidet med tilpasning av NORVIS, det norske saksbehandlingssystemet for visumsaker og for kommunikasjon med VIS, er forskjøvet tilsvarende. For å tilrettelegge for gjennomføring av VIS og opptak av biometriske kjennetegn i visum, har Norge gjennomført et nasjonalt pilotprosjekt ved enkelte politi- og utenriksstasjoner. Mangler og svakheter som ble avdekket, er rettet opp.

I 2008 er det lagt særlig vekt på å legge til rette for et styrket samarbeid i Barentsregionen, og å legge til rette for norsk-russisk kontakt i dette området. Regjeringen har gitt nye retningslinjer som skal sikre en raskere og smidigere behandling av visumsøknader for personer bosatt i Murmansk og Arkhangelsk oblast (fylke). Retningslinjene gis innenfor de rammene som Schengen-regelverket setter.

Uavhengig av dette, ble bilaterale avtaler mellom Norge og Russland om enklere visumbehandling og tilbaketakelse signert i juni 2007. Visumavtalen og tilbaketakelsesavtalen skal tre i kraft samtidig. Norge har gjort nødvendige regelverksendringer og har meddelt dette til Russland. På russisk side gjenstår imidlertid interne, nasjonale prosedyrer. Det er derfor uklart når de to avtalene kan tre i kraft.

Regjeringen er opptatt av at flere personer med bakgrunn fra Pakistan lettere skal kunne få besøk av sine søsken. Dette er den største gruppen med innvandrerbakgrunn bosatt i Norge. I desember 2007 instruerte Arbeids- og inkluderingsdepartementet UDI om å justere visumpraksis for søsken fra Pakistan, slik at flere får innvilget visum. For å

sikre at de som får visum returnerer til Pakistan innen visumperioden, ble det etablert en kontrollrutine. Denne innebærer at de som får visum som følge av praksisjusteringen, må melde seg personlig for ambassaden etter retur til Pakistan. Ordningen skal evalueres i begynnelsen av 2009. Avslagsprosenten for visumsøknader fra borgere av Pakistan, som ble behandlet i 1. halvår 2007 og 1. halvår 2008, var på henholdsvis 49 pst. og 40 pst.

I Schengen-samarbeidet utveksles informasjon om utvikling og trender vedrørende ulovlig innvandring til Europa. Også i 2008 har det vært fokus på båttrafikken over Middelhavet, der mange menneskeliv har gått tapt. Det har vært behov for ekstraordinær innsats for å få kontroll med denne trafikken. I rådsarbeidsgruppen CIREFI, der Norge er med, utveksles informasjon om illegal migrasjon og menneskesmuglingsmetoder. Norge deltar også i ICONet, et datainformasjonssystem der landene varsler hverandre om uregelmessige grensepasseringer.

Myndighetene mangler fortsatt sikker kunnskap om omfanget av ulovlig opphold og arbeid i Norge. Man vet imidlertid at i overkant av 700 personer ble bort- eller utvist for brudd på utlendingsloven i 2007. I første halvår 2008 var antallet 230. Dette innebar en nedgang på 120 personer sammenlignet med første halvår 2007.

Det ble gjennomført to prosjekter om ulovlig opphold i 2007/08. Det ene var et utviklingsprosjekt i regi av Statistisk sentralbyrå om hvordan man kan beregne hvor mange som oppholder seg ulovlig i Norge. Prosjektet foreslår en beregningsmetode som viser at det per 1. januar 2006 kan ha oppholdt seg om lag 18 000 personer ulovlig i Norge. Anslaget er imidlertid svært usikkert, og tallet kan være betydelig lavere eller atskillig høyere. Det er derfor behov for ytterligere forskning. Forskningsstiftelsen Fafo gjennomførte det andre prosjektet om motiver for ulovlig opphold og hvilke problemer migranter som er her ulovlig, møter. Prosjektet har særlig fokus på de etiske og metodiske problemene ved å forske på denne gruppen som på de fleste områder er i en vanskelig livssituasjon.

I henhold til handlingsplanen mot menneskehandel har Norge i dag en såkalt refleksjonsperiode for antatte ofre for menneskehandel. Refleksjonsperioden er en midlertidig oppholdstillatelse med varighet på inntil seks måneder. Det kan også gis en midlertidig tillatelse av ett års varighet dersom vedkommende har brutt med miljøet bak menneskehandelen, anmeldt forholdet og vedkommendes tilstedeværelse i Norge er nødvendig for å gjennomføre straffesak eller politietterforskning. Ved departementets instruks til UDI av 15. mai

2008 ble ordningen utvidet slik at også EU/EØS-borgere med lovlig opphold og personer med oppholdstillatelse i et annet Schengen-land, er omfattet.

I 2007 ble 30 personer innvilget refleksjonsperiode. En person fikk avslag på sin søknad, og en person fikk avslag på søknad om fornyelse. 1. halvår 2008 fikk elleve innvilget refleksjonsperiode, mens sju personer fikk avslag. Det er også rettet søkelys mot menneskehandelsproblematikken i mottaksapparatet, jf. delmål 2.4.

Departementet vil i løpet av høsten 2008 gi ny instruks til UDI som skal sikre at ofre for menneskehandel, som har vitnet i en alvorlig straffesak, som hovedregel kan få arbeids- eller oppholdstillatelse som danner grunnlag for permanent tillatelse.

Fokuset på terrorspørsmål, krigsforbrytersaker og personer med uklar identitet har medført at departementet i 2008 har arbeidet aktivt for å styrke koordinering og kunnskapsdeling mellom berørte myndigheter. Arbeids- og inkluderingsdepartementet tok i 2007 i samråd med Justisdepartementet initiativ til et pilotprosjekt der UDI har gjennomgått 200 arkiverte utlendingssaker for ankomster i tidsperioden 1992-98 for å finne ut om det kan gjenfinnes personer som kan knyttes til krigsforbrytelser, herunder eventuelt som vitner. Departementet mottok våren 2008 en redegjørelse fra UDI om de funn som ble gjort. Av de 200 sakene ble det gjort merknader på 56 av sakene. Dette er personer som kan være ofre, vitner eller liknende. Sakene er overlatt til vurdering for Det nasjonale statsadvokatembetet.

Departementet har i 2007 sluttført arbeidet med en instruks til UDI om direktoratets behandling av enkeltsaker som omfatter hensynet til rikets sikkerhet og utenrikspolitiske hensyn (Utlendingslovens § 38 tredje ledd og samme lovs § 22). Det er også innført en ny rutine med varslings- og instruksjonsmyndighet. Tilsvarende instruks er også gitt til UNE.

Departementet har i 2008 også hatt et særlig fokus på behovet for gode rutiner og kompetanse i utlendingsforvaltningen når det gjelder ekstremistiske grupperinger som kan være av betydning for behandlingen av enkeltsaker i Norge. Departementet har ansvar for å sikre at UDI, UNE, politiet og utenriksstasjonene blir gjort kjent med oppdateringer på FN-listen over personer og organisasjoner som er tilknyttet Taliban og Al Qaida.

Delmål 1.3 Regulert familieinnvandring basert på prinsipper om fritt valg av ektefelle og retten til familieliv

Strategier og tiltak

Familieinnvandring er en naturlig konsekvens av en stadig mer globalisert verden hvor giftemål og partnerskap inngås på tvers av landegrenser. Sammen med annen migrasjon betyr det at en økende andel av befolkningen har nære slektninger i andre land, også utenfor EØS-landene. Det er viktig at regelverk og praksis ikke skaper urimelige hindringer for familieliv og kontakt, siden muligheten til familieinnvandring angår en rettighet av fundamental velferdsmessig betydning.

Innvandring på grunnlag av familierelasjoner kan imidlertid ha uønskede virkninger. For mange mennesker i fattige land er slike relasjoner avgjørende for å komme seg til et rikt land. Dette kan føre til misbruk av regelverket, for eksempel gjennom proforma ekteskap, bigami eller fiktive slektskapsforhold. Det kan også skape et press for å etablere familieforhold som i verste fall bygger på tvangsekteskap. I ly av regelverket kan det forekomme utnyttning av kvinner og barn i en utsatt posisjon, også gjennom menneskehandel.

Regjeringen ønsker bedre styring av familieinnvandringen, og vil forebygge og hindre negative konsekvenser for integrering og inkludering. Det er viktig å bekjempe tvangsekteskap og håndtere problemer knyttet til mishandling og proforma ekteskap, uten at dette griper unødig inn i den enkeltes frihet og privatlivets fred.

I den nye utlendingsloven innføres en langt mer omfattende lovregulering av tillatelsesgrunnlagene for familieinnvandring enn hva som er gjennomført i gjeldende lov. Det vises til Ot.prp. nr. 75 (2006–2007) Om lov om utlendingers adgang til riket og deres opphold her (utlendingsloven) og Innst. O. nr. 42 (2007–2008). Regjeringen vil i løpet av høsten 2008 sende på høring forslag om innstramming i reglene om underholdskrav ved familieinnvandring.

Som ett av tiltakene for å redusere tilstrømmingen av asylsøkere, skal det innføres et vilkår om at referansepersoner som har opphold på humanitært grunnlag, må ha fire års utdanning eller arbeidserfaring i Norge for at det skal kunne innvilges familiegjennforening eller -etablering. Det samme vil gjelde for personer som har flyktningstatus, men bare ved familieetablering. Vilkåret vil ikke gjelde for personer som har fått tillatelse som arbeidsinnvandrere eller etter regelverket for EØS-borgere. Det kan gjøres unntak fra vilkåret dersom særlige grunner taler for det. Forslag om denne

endringen vil bli sendt på høring i løpet av høsten 2008. Jf. nærmere omtale under delmål 2.2.

I lovforslaget om forenklinger for EØS-borgere omtalt under delmål 1.1, vil familiemedlemmenes rettigheter bli styrket. De vil også få en varig oppholdsrett etter fem år med lovlig opphold dersom de har hatt avledete rettigheter fra EØS-borgeren i hele femårsperioden. Denne varige oppholdsretten gjelder uansett statsborgerskap. Familiemedlemmer som selv er EØS-borgere, vil bli omfattet av den nevnte registreringsordningen. Familiemedlemmer som er tredjelandsborgere, må søke om et oppholdskort. Prosessen er en forenkling av dagens ordning med tillatelser.

Regjeringen vil:

- Stramme inn reglene om underholdskrav ved familieinnvandring.
- Innføre nye vilkår om utdanning eller arbeidserfaring ved familieegjenforening eller -etablering for enkelte grupper i Norge.
- Styrke rettighetene og forenkle ordningene for EØS-borgeres familiemedlemmer, uansett statsborgerskap.

Rapport og status

Utlendingsmyndighetene innvilget i 2007 nærmere 18 000 førstegangs familieinnvandringstillatelser. Dette var en økning fra vel 14 000 i 2006. Det ble innvilget flest tillatelser til personer fra Polen, Somalia, Tyskland, Thailand og Russland. Polen var i 2007 den suverent største nasjonalitetsgruppen med ca. 3 300 tillatelser eller 18 pst. av alle slike tillatelser. Økningen i familieinnvandringen fra Polen har sammenheng med den store arbeidsinnvandringen derfra, og at flere får tillatelse av så lang varighet at de ønsker å få familien til Norge.

I løpet av første halvår 2008 ble det innvilget over 10 000 tillatelser, flest til borgere fra nevnte land, men også fra Irak, Filippinene og Litauen, og fortsatt med Polen på topp. Blant de voksne med slik tillatelse er det nesten bare kvinner som kommer fra landene Thailand, Russland og Polen.

Tillatelser til familieinnvandring, førstegang – viktigste land i 2007 og 1. halvår 2008

Land	2007	2008 (1. halvår)
Polen	3 292	1 847
Tyskland	1 456	658
Thailand	1 073	634
Somalia	1 003	749
Russland	658	306
Litauen	643	310
Filippinene	618	318
Nederland	509	212
India	496	281
Storbritannia	446	180
Andre land	7 719	4 616
Totalt	17 913	10 111

Kilde: UDI

Arbeids- og inkluderingsdepartementet arbeider videre med strategiene og tiltakene som ble fastsatt i forbindelse med ny utlendingslov, gjennom utarbeiding av ny forskrift til loven. Departementet har instruert UDI om å øke kravet til sikret underhold i familieinnvandringssaker fra ltr. 1 til ltr. 8 (pr. 1. mai 2008 215 200 kroner) i statens lønnsregulativ. Instruksen gjelder for søknader innkommet til UDI etter 21. juli 2008.

Departementet arbeider også med forskrifter om en ny intervjuordning som skal motvirke tvangsekteskap, og med forskrifter om å innhente vandelsopplysninger om personer som ønsker å hente en ektefelle til Norge.

Departementets instruks fra 2006 til UDI om å sikre praksis etter gjeldende regelverk, slik at det i tilstrekkelig grad blir lagt vekt på hensynet til å motvirke proforma ekteskap, har ført til større bevissthet om dette og til en økning i antall avslag på dette grunnlaget. 150 søknader ble avslått som proforma i 2007 og 65 i første halvår 2008.

Delmål 1.4 Bedre tilrettelegging for utdanningsmigrasjon, vitenskapelig samarbeid og kulturutveksling

Strategier og tiltak

Utlendingsregelverket legger til rette for utdanningsmigrasjon, vitenskapelig samarbeid og kulturutveksling gjennom ulike tillatelser som gir mulighet til opphold i Norge for blant annet studenter, forskere, kunstnere og ungdom på arbeidsferie. Norge bør framstå som et attraktivt land for

internasjonale studenter, også etter endt utdanning.

Gjennom St.meld. nr. 18 (2007-2008) Arbeidsinnvandring har Regjeringen varslet at man mener at nyutdannede som kan dokumentere at de har ervervet en kompetanse minimum som faglært under oppholdet i Norge, skal kunne få tillatelse i inntil seks måneder mens de søker relevant arbeid (arbeidssøkerperiode). Tillatelsen skal gi utlendingen anledning til å arbeide full tid som ufaglært samtidig som vedkommende får tid til å søke arbeid i tråd med utdanningen. De som ikke skaffer seg slikt arbeid i løpet av arbeidssøkerperioden, må forlate landet. En slik ordning vil gjøre muligheten til å søke kvalifisert arbeid etter endte studier mer reell enn etter gjeldende regelverk, og synliggjøre at Norge ønsker at flest mulig kvalifiserte nyutdannede skal kunne bli boende som arbeidsinnvandrere, jf. delmål 1.1.

En slik endring av regelverket, som vil bli gjennomført i forbindelse med ny utlendingsforskrift som skal tre i kraft fra 1. januar 2010, vil utvide rekrutteringsmulighetene for arbeidsgivere. Disse arbeidssøkerne har gjennom studietiden opparbeidet en tilknytning til Norge og har hatt mulighet til å etablere nettverk her. De har økt sine muligheter på det norske arbeidsmarkedet fordi de kjenner norske forhold og har hatt mulighet til å lære norsk.

En tilsvarende ordning for å søke arbeid bør også omfatte forskere, kulturformidlere mv. Disse kan regnes som faglærte når de søker slikt arbeid etter endt opphold på opprinnelig grunnlag, i utgangspunktet gjerne finansiert med egne midler, eventuelt supplert med inntekt fra deltidsarbeid.

Det er et mål for Regjeringen å inngå avtaler om arbeidsferie for ungdom med flere land. Slike avtaler gir muligheter både for ungdom i Norge til å reise ut, og for ungdom fra andre land til å reise til Norge for å ta arbeid.

Regjeringen vil:

- Gjøre overgangen fra fullført utdanning til kvalifisert arbeid lettere for internasjonale studenter, forskere, kulturformidlere mv.
- Inngå avtaler med flere land om arbeidsferie for ungdom.

Rapport og status

I 2007 fikk om lag 11 200 personer en tillatelse for å ta utdanning/opplæring eller for å være au pair, medregnet EØS-tillatelser og fornyelser. Det var en økning på tusen tillatelser fra 2006. Antallet førstegangstillatelser var om lag 7 700 i 2007, 900 flere enn i 2006. Blant personer fra land utenfor EØS som skulle ta utdanning kom det flest fra Kina, Russland, USA og Canada. Blant EØS-borgere

utenfor Norden kom det flest fra Tyskland, Frankrike, Spania og Polen. I 1. halvår 2008 er det bare innvilget om lag 1 330 slike tillatelser. De aller fleste tillatelsene til utdanning innvilges imidlertid i 2. halvår.

Blant de nærmere 1 800 med au pair tillatelse var om lag 1 100 fra Filippinene. 1. halvår 2008 er det innvilget 780 slike tillatelser. Praksis i au pair-ordningen ble justert i 2007 ved instruks til UDI. Blant annet ble det innført krav om obligatorisk standardkontrakt for ansettelse av au pairer. Det ble laget et informasjonsskriv om au parens og vertsfamiliens rettigheter og plikter, og det ble innført en plikt for vertsfamilien til å betale for au parens norskkurs under oppholdet i Norge. Videre stilles det ikke lenger krav om norsk statsborgerskap for vertsforeldre. Det er imidlertid fortsatt et alderskrav for au pairen på 18 år, og det kreves ti års botid i Norge for vertsforeldre som er fra samme land som au pairen.

Det ble innvilget 146 nye tillatelser til arbeidsferie i 2007 og 19 fornyelser i samme periode. I 1. halvår 2008 ble det innvilget 90 tillatelser til arbeidsferie og 17 fornyelser.

Delmål 1.5 Rask retur av personer uten lovlig opphold *Strategier og tiltak*

En troverdig asyl- og innvandringspolitikk er basert på at personer med beskyttelsesbehov skal få beskyttelse, mens personer som ikke fyller vilkårene for opphold, skal reise hjem. Likeledes skal personer som av andre grunner oppholder seg ulovlig i Norge, forlate landet. En effektiv returpraksis har en forebyggende effekt og bidrar til å redusere antall personer som søker asyl uten at det foreligger et beskyttelsesbehov. Som en følge av betydelig økning i antall asylsøkere er det viktig å opprettholde fokuset på retur.

Regjeringen har som mål at så mange returer som mulig skal skje frivillig. I de fleste tilfeller vil også de som forlater Norge oppleve frivillig retur som mer verdig enn politiets tvangsmessige returer. Frivillige returer er dessuten mindre ressurskrevende enn tvangsreturer. Som oftest krever det at norsk politi følger den tvangsreturnerte på hele eller deler av hjemreisen. Norske myndigheter samarbeider derfor med International Organization for Migration (IOM) om et frivillig returprogram. Programmet baseres på informasjon og veiledning forut for avreise, og på praktisk bistand i forbindelse med selve hjemreisen.

Regjeringen ønsker å bruke insentiver for å motivere til frivillig retur. Bruk av forskjellige insentiver har vært benyttet tidligere, spesielt knyttet til tilbakevending. Det har i hovedsak dreid seg om

informasjon og veiledning før avreise, og økonomisk støtte i forbindelse med hjemreisen. Bruk av ulike insentiver ligger også inne i trepartsavtalen som er inngått mellom afghanske myndigheter, UNHCR og Norge for returer til Afghanistan, og returprogrammet for Nord-Irak (IRRINI), som IOM gjennomfører for Norge. Arbeids- og inkluderingsdepartementet vil, med bakgrunn i de erfaringer man så langt har høstet, videreutvikle en modell for tilbakevending og assistert retur.

Boks 6.8 Tilbaketakelsesavtaler

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har i samarbeid med Justisdepartementet og Utenriksdepartementet ansvaret for å fremforhandle tilbaketakelsesavtaler. Hensikten med slike avtaler er tresidig:

1. De sikrer returer i trygge og verdige former. De klargjør begreper, hvem som omfattes av avtalen, hvilken dokumentasjon som skal fastslå statsborgerskap, setter tidsfrister for svar og gir retningslinjer for behandling av utvekslet informasjon mv.
2. Avtaler har en forebyggende funksjon og gir et signal til personer uten beskyttelsesbehov om at de raskt vil kunne bli returnert når avslag på en asylsøknad foreligger. Avtaler åpner ikke for masseutsendelser, men fører erfaringsmessig til at det kommer færre asylsøkere.
3. Avtaler bidrar til økt antall frivillige returer, noe som er kostnadseffektivt og best for den enkelte som returnerer.

For å legge forholdene til rette for retur, er EU i ferd med å inngå tilbaketakelsesavtaler med flere opprinnelsesland. I disse avtalene er det en passus der landet oppfordres til å inngå en likelydende avtale med Norge. Dette er en åpning Regjeringen ønsker å benytte seg av. Vi har erfaringer for dette bl.a. fra Afghanistan. Inngåelse av slike avtaler innebærer en bekreftelse på vilje til å ta tilbake egne borgere uten unødvendige byråkratiske hindre. Arbeidet med å få på plass flere tilbaketakelsesavtaler med aktuelle land vil bli intensivert, jf. omtale under delmål 2.2.

I løpet av de første åtte månedene av 2008 kom det nærmere 1 800 asylsøkere fra Irak. Gjeldende prognose viser at det kan komme 3 100 i løpet av året. Mer enn halvparten av søkerne får avslag på søknad om asyl, beskyttelse eller opphold på humanitært grunnlag. Sverige fikk 18 000 asylsø-

kere fra Irak i 2007. Etter inngåelse av en tilbaketakelsesavtale med irakiske myndigheter, er ankomstene redusert, til tross for et beskjedent antall tvangsreturer. I løpet av de første åtte månedene av 2008 kom det bare 4 650 asylsøkere fra Irak, sammenliknet med nesten 12 500 i samme periode året før. Det kan se ut som om inngåelsen av en tilbaketakelsesavtale har en preventiv effekt overfor personer uten beskyttelsesbehov. Mye kan tyde på at en del av dem som ellers ville ha søkt asyl i Sverige, nå kommer til Norge. Arbeidet med å inngå en tilbaketakelsesavtale med Irak, som Utenriksdepartementet har ansvaret for, vil derfor bli forsert, jf. omtale under delmål 2.2.

Utstasjonering av en rekke spesialutsendinger på utlendingsfeltet ved utvalgte utenriksstasjoner, vil bidra til å avklare hjemland og identitet, og dermed til flere og hurtigere returer. Det tas sikte på at nye spesialutsendinger skal være på plass på de norske ambassadene i Moskva og Teheran i løpet av høsten 2008. I tillegg er det planlagt utsendinger til Colombo, Addis Abeba, Nairobi, Rabat og Bangkok.

Det er viktig å få utvist og uttransportert straffedømte utlendinger som soner i norske fengsler, jf. Omtale under kategori 06.40 Politi og påtalemyndighet i Justisdepartementets St. prp. nr. 1 (2008-2009).

En særlig utfordring er gjennomføringen av utvisningsvedtak som fattes av hensyn til rikets sikkerhet og retur av kriminelle personer, når utvisning ikke kan effektueres som følge av våre forpliktelser iht. menneskerettsloven og Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK) artikkel 3. Det betyr for eksempel at Norge ikke vil returnere en person til et land der vedkommende risikerer dødsstraff. Å fremskaffe forsikringer fra hjemlandets myndigheter om at dette ikke vil inntruffe, er et krevende arbeid. Norge er her i samme situasjon som en rekke andre europeiske land. Regjeringen vil:

- Videreutvikle en modell for tilbakevending og assistert retur.
- Intensivere arbeidet med å inngå tilbaketakelsesavtaler med aktuelle land, deriblant Irak.
- Plassere flere spesialutsendinger ved norske utenriksstasjoner, blant annet for å styrke returarbeidet.

Rapport og status

Årlig blir en del utlendinger bortvist fra Norge, ved ankomst eller senere, og noen blir utvist, oftest på bakgrunn av brudd på utlendingsloven eller andre straffbare forhold. Et utvisningsvedtak betyr at personen får et tidsbegrenset eller varig forbud

mot å reise inn igjen i Norge, mens et bortvisningsvedtak ikke medfører en slik restriksjon. De senere år har tendensen vært at det fattes flere vedtak om utvisning på bakgrunn av brudd på

utlendingsloven enn på bakgrunn av andre straffbare forhold. Tabellen nedenfor viser utviklingen de siste årene.

Bortvisninger og utvisninger 2001-2007

Vedtak	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008 (1. halvår)
Bortvisning ved innreise	1 619	1 907	1 712	1 041	637	651	552	285
Bortvisning etter innreise	219	102	137	108	70	38	72	14
Utvisning	426	914	1 141	1 260	1 274	1 379	1 398	654

Kilde: UDI

I tillegg blir en del asylsøkere sendt ut av Norge fordi de skal få asylsaken behandlet i et annet land i henhold til Dublin-forordningen, eller har fått avslag på asylsaken og ikke lenger har lovlig opphold i landet. Noen av disse reiser frivillig i samarbeid med IOM. Det gjaldt om lag 440 personer i 2007 sammenliknet med 430 i 2006. Andre uttransporteres av politiet. Det gjaldt om lag 2 200 personer i 2007, litt i underkant av nivået i 2006. I løpet av 1. halvår 2008 uttransporterte politiet om lag 1 250 personer. Tilsvarende tall for 1. halvår 2007 var 1 150 personer.

Erfaringene fra returarbeidet viser at svært mange ikke reiser frivillig. Heller ikke alle land ønsker å samarbeide om retur av egne borgere. Personer vil i mange tilfeller ikke samarbeide om å fremskaffe reisedokumenter, og politiet har i tillegg et stort og vanskelig arbeid med å avklare rett identitet og hvilket land den aktuelle person kommer fra.

I Afghanistan-prosjektet, som har vært drevet siden 2005, har departementet i samarbeid med IOM etablert en ordning som innebærer at personer med avslag på asylsøknad, eller som er uten lovlig opphold i Norge, vil kunne motta økonomisk støtte i forbindelse med returen, i tillegg til en reintegreringsstøtte i hjemlandet. Det ble våren 2008 etablert et returprosjekt til Nord-Irak basert på ulike former for hjelp til reetablering. Som et resultat av dette arbeidet har 68 personer søkt om å delta i programmet, mens 29 personer har returnert til Nord-Irak per 1. halvår 2008.

Christian Michelsens Institutt (CMI) har gjennomført en evaluering av det frivillige returprogrammet til Afghanistan. Blant funnene i rapporten fra juni 2008 nevnes spesielt at individuell økonomisk støtte og praktiske reintegreringstiltak i Afghanistan var lagt på et for lavt nivå til å fremme bærekraftig retur. Nivået på støtten er nå økt i retur-

programmene til Afghanistan og Irak. Evalueringen påpekte også at arbeidet med returinformasjon må bedres og anbefaler returkvalifiserende tiltak som kurs og arbeidstrening i mottak.

Fase to i et større effektiviseringsprosjekt på returfeltet ble avsluttet våren 2008. Utenriksdepartementet, Justisdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet er involvert, sammen med underliggende etater. Det foreligger en rekke forslag til tiltak som gjennomgås.

Norge har inngått i underkant av 20 tilbaketakelsesavtaler med opprinnelsesland, og har i 2008 kontaktet i overkant av 20 nye land med sikte på å inngå avtale.

I 2008 er det bevilget til sammen 13 mill. kroner til en ordning med sambandsmenn/spesialutsendinger, som bl.a. skal analysere situasjonen i vertslandet og bistå ved verifisering av ID-opplysninger. Midlene er disponert i et samarbeid mellom Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Justisdepartementet og Utenriksdepartementet. Faste utsendinger i Amman og Kabul er på plass.

Anvendelse av diplomatiske forsikringer ved retur av personer som utgjør en trussel mot rikets sikkerhet, har det siste året vært et aktuelt tema. Lagmann Hanne Sophie Greve, som også har erfaring som dommer ved Den europeiske menneskerettsdomstolen i Strasbourg (EMD), har på oppdrag fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet levert en betenkning om dette temaet. Rapporten gir en grundig gjennomgang av rettspraksis fra EMD. Greve understreker det absolutte returvernet som gjelder iht den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK), og at det alltid vil måtte gjøres en konkret vurdering i den enkelte situasjon. Greves understreking av at hver sak/situasjon må vurderes individuelt, er i samsvar med det syn Regjeringen har lagt til grunn.

Hovedmål 2. Human, solidarisk og rettssikker asyl- og flyktningspolitikk

Delmål 2.1 Varige løsninger for flyktninger – i hjemlandet, i regionen eller i Norge

Strategier og tiltak

Internasjonalt samarbeid på flyktningsområdet er nødvendig for å løse verdens flyktningsproblemer og situasjonen for internt fordrevne. En hovedutfordring er å gi bedre beskyttelse og sikre varige løsninger for flyktninger så nær opprinnelseslandet som mulig.

Regjeringens politikk skal bidra til at flest mulig flyktninger får hjelp, og at ressursene på dette området utnyttes best mulig. Oftest kan flere flyktninger hjelpes dersom de kan få beskyttelse nær konfliktområdene, men i andre tilfeller er det behov for vern i Norge.

Mange flyktninger er henvist til en vanskelig, usikker og fastlåst tilværelse, uten utsikter til å kunne vende tilbake til hjemlandet eller til å leve et normalt liv der de er. UNHCR har derfor henstilt om at flere land tar imot slike flyktninger og gir dem muligheter for å bygge en ny framtid. Regjeringen legger stor vekt på samarbeidet med UNHCR om å finne gjenbosettingsløsninger for vanskeligstilte flyktninger. Kvoten for 2009 opprettholdes på samme nivå som i 2008, dvs. med 1 200 plasser.

Boks 6.9 Overføringsflyktninger – hvem gjør hva

Arbeids- og inkluderingsdepartementet fastsetter hvilke flyktningsgrupper Norge skal ta imot. Som grunnlag for denne beslutningen innhentes UNHCRs vurderinger og anbefalinger. I tillegg bes Utenriksdepartementet og norske frivillige organisasjoner om råd. UDI fatter vedtak om uttak av enkeltflyktninger i samsvar med den fastsatte fordelingen. UDI vurderer også behovet for nødvendig informasjon for at beslutning om uttak skal kunne fattes, herunder om flyktingene skal intervjues av norske tjenestemenn. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) har ansvaret for å bosette dem som blir tatt ut innenfor gjeldende bosettingsordning. IMDi er også ansvarlig for at flyktingene og de aktuelle bosettingskommunene får relevant informasjon før flyktingene kommer til Norge.

For det store flertallet av plasser som blir brukt til å overføre flyktninger til Norge, ønsker Regjeringen å bygge på det gode samarbeidet Norge har utviklet med UNHCR. UNHCR er best i stand til å vurdere hvilke flyktninger som bør gjenbosettes, og i hvilket land dette bør skje. Det er svært arbeidskrevende for UNHCR å foreta slike vurderinger og å fremskaffe alle relevante opplysninger i sakene, både kapasitets- og kompetansemessig. UNHCR er derfor, i noen grad, avhengig av å tilføres ressurser fra gjenbosettingslandene for å kunne gjøre dette.

Overføring av flyktninger til Norge er en dyr form for flyktningsarbeid. Samtidig er det ikke nødvendigvis den beste løsningen for alle flyktninger. Tilrettelegging for mottak og integrering i land som er nærmere flyktingenes hjemland, kan både være mer kostnadseffektivt og bedre tilpasset flyktingenes behov.

Regjeringen legger opp til at midler tilsvarende inntil 80 plasser kan anvendes til alternative tiltak som styrker arbeidet med å gi beskyttelse og varige løsninger til flyktninger, jf. omtale under kap. 651, post 60 og kap. 690, post 73 og 75. Plasser som ikke blir brukt til alternative formål, vil bli brukt til å overføre flyktninger til Norge.

Når Regjeringen ønsker å videreføre ordningen med at noen kvoteplasser kan brukes til andre tiltak rundt gjenbosetting av flyktninger, har det sammenheng med at man med dette kan hjelpe flere. Norge har tidligere konvertert kvoteplasser til støtte til UNHCRs regionale gjenbosettingsprogram i Latin-Amerika. Dette bidro til at fire ganger så mange flyktninger fikk den hjelpen de trengte. Slik hjelp kan dessuten være mer tilpasset flyktingenes behov. De trenger ikke å tilpasse seg ny kultur, nytt språk, nytt klima osv. Konvertering av kvoteplasser kan også bidra til en nødvendig styrking av UNHCR slik at sakene kan forberedes hurtigere og bedre. Ordningen gjør det også mulig å støtte andre tiltak som kan bidra til å styrke arbeidet med å finne gode og tilpassete løsninger for så mange flyktninger som mulig. UNHCR har verdsatt den innsatsen konverteringer av kvoteplasser har muliggjort.

UNHCR anser at den beste løsningen på et flyktningsproblem er at flyktingene kan vende tilbake til hjemlandet i trygghet. Regjeringen er enig i det. Det betyr at vi skal legge til rette for at flyktninger i Norge skal ha mulighet til å vende tilbake til hjemlandet når situasjonen tillater det. Støtte til tilbakevending er derfor en viktig del av Norges flyktningspolitikk. Få flyktninger vender imidlertid tilbake med dagens støtteordning. Mange finner det vanskelig å forlate trygge og velfungerende Norge til fordel for et hjemland som fortsatt kan

være preget av konflikter og økonomiske problemer. Arbeids- og inkluderingsdepartementet har derfor bedt UDI om innspill til en gjennomgang av effekt og nytte av den gjeldende ordningen. På grunnlag av dette vil departementet i 2009 vurdere om støtteordningen bør legges om.

Det er positivt at flyktninger med viktig kompetanse bidrar til gjenoppbygging og normalisering i hjemlandet. Regjeringen vil særlig fokusere på tilbakevending til land som de siste årene har hatt en positiv utvikling etter perioder med konflikt. Støtten til tilbakevendingssprosjekter kan også gis til prosjekter i utlandet. Målet er å bedre situasjonen til dem som faktisk velger å vende tilbake og gjøre dem bedre i stand til å bidra aktivt i arbeidslivet i hjemlandet. Jf. nærmere omtale under kap. 690 post 72 Retur og tilbakevending for flyktninger.

Regjeringen vil:

- Ta ut 1 200 flyktninger på kvoten for 2009.
- Sette av midler tilsvarende 80 kvoteplasser til alternative tiltak for å kunne tilby flere flyktninger beskyttelse og varige løsninger og for å kunne tilføre UNHCR ekstra ressurser til gjenbosettingsarbeidet.
- Vurdere om støtteordningen for tilbakevending bør legges om.

Rapport og status

Tallet på flyktninger i verden under UNHCRs mandat gikk klart ned i perioden 2002-2005, men det var en økning igjen i 2007 og 2008, til over 11 millioner. Økningen skyldes hovedsakelig situasjonen i Irak. I tillegg er flere enn før på flukt i hjemlandet. Flyktninghjelpen anslår at det kan dreie seg om 26 millioner mennesker i dag.

UNHCR ønsker større fokus på flyktninger som i mange år har levd uten håp om et normalt liv. I 2007 ble ca. 50 000 flyktninger overført til et nytt land i samarbeid med UNHCR. For Norges del ble 1 350 overføringsflyktninger tatt ut på kvoten og 1 100 kom hit. At tallet på flyktninger som faktisk kom til Norge, var lavere, skyldes at det tar inntil seks måneder fra vedtak er fattet til flyktningene kan overføres og bosettes i en norsk kommune. De som ikke kom i 2007, vil komme i 2008.

Overføringsflyktninger ankommet landet 2000 – 2008 (1. halvår)

År	Personer
2000	1 481
2001	1 269
2002	1 216
2003	1 633
2004	850
2005	750
2006	994
2007	1 106
1.7.2008	476

Kilde: UDI

Tidligere har Norge gitt støtte til UNHCRs regionale gjenbosettingsprogram i Latin-Amerika. Dette er fulgt opp med en innsats for kompetanseoverføringer til latinamerikanske land som er i ferd med å bygge opp nasjonale gjenbosettingsprogrammer, og med en innsats for bedre tilrettelegging av forholdene for utsatte kvinner.

I 2007 ble midler tilsvarende inntil 80 kvoteplasser brukt til alternative formål. Midler tilsvarende 20 plasser ble brukt til å styrke UNHCR mannskapsmessig gjennom utplassering av norske tjenestemenn på UNHCRs kontorer i Beirut og Nairobi. Midler tilsvarende 10 plasser ble brukt til overføring av kunnskap til land i Latin-Amerika som er i ferd med å bygge opp nasjonale gjenbosettingsprogram, mens midler tilsvarende 26 plasser er brukt til kulturorienteringsprogrammet.

I 2008 er midler tilsvarende 33 plasser brukt til kulturorienteringsprogrammet. Midler tilsvarende 47 plasser er plassert på ny post 690.73 Gjenbosetting av flyktninger – støttetiltak. Disse benyttes til å videreføre styrkingen av UNHCRs gjenbosettingsarbeid i Beirut og Nairobi og til å videreføre samarbeidet med UNHCR om regional gjenbosetting i Latin-Amerika. Det vises for øvrig til omtale under kap. 651, post 60. Plasser som ikke blir brukt til alternative formål, vil bli brukt til å overføre flyktninger til Norge.

Regjeringen har i 2008 lagt vekt på å tydeliggjøre hvilke kriterier som skal gjelde for uttak av overføringsflyktninger til Norge. Det legges økt vekt på den enkelte flyktnings behov for beskyttelse og varig løsning. I denne sammenheng blir kvinners spesielle situasjon vektlagt. Det er derfor et mål at 55 pst. av dem som tas ut på kvoten, skal være kvinner og jenter.

Eksilbefolkningens kompetanse og ressurser etterspørres ofte av regjeringene i land som skal gjenoppbygges. Erfaring fra flere land viser at fleksibel støtte til reintegreringstiltak for den enkelte og til prosjekter i lokalsamfunnet gir økt effekt for tilbakevendingsordninger. På samme måte har man positive erfaringer med å videreutvikle program for frivillig retur av personer som har endelig avslag på asylsøknaden. I økende grad utvikles det reintegreringsprosjekter som både retter seg mot flyktninger som vender frivillig tilbake, og mot personer som innfinner seg med et endelig avslag på asylsøknaden og returnerer frivillig, jf. Nærmere omtale under kap. 690 post 72 Retur og tilbakevendning for flyktninger.

Innen EU pågår det et omfattende arbeid for å tydeliggjøre sammenhengen mellom migrasjon og utvikling og sikre at migrasjon fører til positiv utvikling både for avsender- og mottakerland, og for å ivareta migrantenes rettigheter. EU har invitert Norge til et samarbeid om enkeltprosjekter på dette området, jf. omtale i St.prp. nr. (2008-2009) for Utenriksdepartementet.

Delmål 2.2 Forebygge at personer uten behov for beskyttelse kommer hit som asylsøkere

Strategier og tiltak

Regjeringen vil verne om retten til asyl for mennesker på flukt og føre en human, solidarisk og rettsikker flyktningpolitikk i tråd med flyktningkonvensjonen og andre menneskerettighetskonvensjoner som Norge er forpliktet av. De som søker asyl her og har et beskyttelsesbehov, skal få opphold. Det er imidlertid ikke ønskelig at Norge skal ta imot en uforholdsmessig stor andel av asylsøkerne som kommer til Europa.

Antallet asylsøkere varierer mellom de europeiske landene. Innen Schengen-området er det viktig å legge til rette for en utjevning og byrdefordeling mellom landene, siden dette er utfordringer som det enkelte land ikke kan løse alene. Regjeringen er derfor positiv til et styrket europeisk samarbeid som vil ivareta asylsøkeres rettsikkerhet, øke forutsigbarheten og sikre en rimelig fordeling av byrder.

Mange asylsøkere fyller verken vilkårene for beskyttelse eller for å få opphold på humanitært grunnlag. Det er viktig å ha et konstant fokus på omfang og sammensetning av asylsøkerstrømmen for å kunne sette inn nødvendige tiltak for å motvirke at det kommer mange uten behov for beskyttelse.

Regjeringen varslet i St.prp. nr. 59 (2007-2008) flere tiltak for å redusere antallet asylsøkere som kommer til Norge, bl.a. skjerpet krav til underhold i familieinnvandringssaker og større bruk av Dublin II-reglene. På bakgrunn av utviklingen i

løpet av sommeren har Regjeringen lagt fram en rekke nye tiltak som skal iverksettes i 2008-2009:

1. Praksis når det gjelder opphold på humanitært grunnlag skal baseres på en individuell behandling av den enkelte sak, og ikke en gruppevurdering i forhold til det enkelte landområdet.

I praksis har utgangspunktet vært at hver sak skal vurderes individuelt. I enkelte tilfeller har det imidlertid vist seg at det gis opphold på humanitært grunnlag til alle som tilhører en viss gruppe/er fra et spesifikt område og som ikke kvalifiserer til asyl eller en tillatelse basert på beskyttelsesbehov. Regjeringen ønsker ikke at noen skal innvilges opphold på humanitært grunnlag utelukkende fordi de tilhører en bestemt nasjonalitetsgruppe eller lignende. Det er viktig å understreke at det kun er personer som har individuelle grunner for opphold, som skal få innvilget en tillatelse. Å gi hele grupper av søkere opphold på humanitært grunnlag, gir et signal om at alle som kommer til Norge får en tillatelse.

2. Manglende tilknytning til et geografisk område i saker som omhandler internflukt, skal ikke være tilstrekkelig alene for å få opphold på humanitært grunnlag. Det må foreligge andre sterke menneskelige hensyn for at oppholdstillatelse kan gis.

Personer som frykter forfølgelse på hjemstedet, kan etter en rimelighetsvurdering sendes tilbake til et annet område i eget hjemland der de vil være trygge. Dette er et anerkjent prinsipp i flyktningretten.

I praksis har det ofte vært lagt stor vekt på hvorvidt en person har tilknytning til det området som vurderes som trygt, f.eks. i form av familie eller tidligere opphold. Regjeringen vil stramme inn praksis slik at betydningen av tilknytning ikke skal tillegges like stor vekt i fremtiden. Terskelen for vurderingen av sterke menneskelige hensyn skal ligge på samme nivå ved retur til et område søker ikke har tilknytning til, som ved retur til et område søker har tilknytning til. Det nærmere innholdet i endringen vil bli presisert i en forskriftsbestemmelse som skal sendes på høring høsten 2008.

3. Norsk flyktning- og asylpolitikk fastsettes av norske myndigheter. Både i dag og fremover skal norsk praksis i hovedtrekk samsvare med praksis i andre sammenlignbare land.

Praksis i de ulike land innvirker i stor grad på asylsøkeres valg av destinasjonsland. I fastsettingen av

norsk asylpolitikk er det også viktig å følge med på utviklingen i andre land og harmonisere praksis med våre naboland så fremt det ikke er gode grunner for å gjøre noe annet.

4. Praksis etter Dublin II-reglene tilpasses praksis i andre land, slik at det ikke gjøres generelle unntak fra hovedprinsippet i Dublin II-reglene med mindre det foreligger særlige grunner. Det vil gjøres en individuell vurdering når det gjelder retur til Hellas og retur av enslige mindreårige asylsøkere.

Dublin II-reglene bygger på Dublin II-forordningen som er en folkerettslig avtale utarbeidet av EU-landene. En asylsøker har rett til å få søknaden behandlet i én stat, og Dublin II-reglene angir hvilken avtalestat som har plikt til å behandle saken. Hensikten er blant annet å forhindre misbruk av asylinstituttet ved at samme person søker asyl i flere land. Statene som deltar i samarbeidet, forventes å oppfylle sine forpliktelser etter avtalen. Norge bør som utgangspunkt føre en praksis på linje med Dublin II-reglene og de andre avtalelandene. For at Norge skal påta seg ansvaret for visse typer av søkere, som andre land egentlig er ansvarlige for, bør det foreligge særlige grunner til det.

5. Det innføres et vilkår om at referansepersoner som har opphold på humanitært grunnlag, må ha fire års utdanning eller arbeidserfaring i Norge for at det skal kunne innvilges familiegjennforening eller -etablering. Det samme vil gjelde for personer som har flyktningstatus, men bare ved familieetablering. Vilkåret vil ikke gjelde for personer som har fått tillatelse som arbeidsinnvandrere eller etter regelverket for EØS-borgere. Det kan gjøres unntak fra vilkåret dersom særlige grunner taler for det.

Formålet med tiltaket vil være å begrense antall av asylsøkere som ikke har et beskyttelsesbehov, og å bidra til at flere raskere kommer i arbeid eller utdanning.

6. Det kan etter en individuell vurdering gis begrensede tillatelser uten rett til fornyelse, for enslige mindreårige søkere over 16 år som i dag får oppholdstillatelse kun fordi norske myndigheter ikke finner omsorgspersoner.

Hvis ikke norske myndigheter kan vise til at en enslig mindreårig asylsøker har omsorgspersoner i hjemlandet, vil vedkommende i dag få oppholdstillatelse på humanitært grunnlag, selv om vedkommende ikke har behov for beskyttelse, eller det foreligger andre sterke menneskelige hensyn i saken. Etter tre år gis det permanent oppholdstillatelse.

Regjeringen vil endre praksis slik at personer som er over 16 år når saken blir behandlet, ikke automatisk skal få videre opphold etter at de er fylt 18 år. Det er en forutsetning for å kunne avslå at de ikke har noe annet individuelt grunnlag for å få en tillatelse enn at norske myndigheter ikke klarer å oppspore omsorgspersoner i hjemlandet.

7. Etablering av praksis i strid med UNHCRs anbefalinger om beskyttelse skal som hovedregel prøves i stornemnd med mindre praksis følger av instruks fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet til UDI.

I den nye utlendingsforskriften vil det bli fastsatt at praksis i strid med UNHCRs anbefalinger om beskyttelse, som hovedregel, skal prøves i stornemnd. Det skal gjøres unntak fra denne regelen blant annet når praksis følger av instruks fra departementet til UDI. Før departementet gir en instruks om spørsmål som er knyttet til beskyttelse, vil det foretas en grundig gjennomgang av tilgjengelig kildemateriale

8. Utenriksdepartementet har ansvaret for å fremforhandle og inngå en tilbaketakelsesavtale med Irak. Arbeidet forseres. Forutsetningene for å inngå en slik avtale, herunder de budsjettmessige konsekvenser, utredes.

Formålet med tiltaket er å stimulere til og tilrettelegge for at irakiske borgere uten oppholdstillatelse i Norge skal vende tilbake til Irak. Personer som ikke vil reise tilbake frivillig, må eventuelt kunne sendes tilbake til Irak med tvang. Både frivillige og tvangsmessige returere vil være betinget av et samarbeid mellom norske og irakiske myndigheter, jf. omtale under delmål 1.5.

9. Regjeringen vil intensivere arbeidet med å få på plass tilbaketakelsesavtaler med viktige opprinnelsesland for personer uten lovlig opphold i Norge.

Formålet med tiltaket er å tilrettelegge for at personer som oppholder seg i Norge uten tillatelse, skal vende tilbake til sine hjemland, jf. tiltak 8 og omtale av tilbaketakelsesavtaler under delmål 1.5.

10. Det utredes nærmere et forslag om eget hurtig saksbehandlingsløp i de tilfellene der asylsøkeren ikke bidrar til å avklare sin identitet.

Det er ønskelig å etablere et hurtigløp for disse søkerne, både for å få avgjort sakene raskt og for å motivere flere asylsøkere til å legge frem reise-

dokumenter eller andre dokumenter som kan bekrefte deres identitet og nasjonalitet.

11. Det skal tas fingeravtrykk av alle søkere som ikke kan dokumentere sin identitet, eller som må antas å oppgi falsk identitet.

Praksis har vært at det tas fingeravtrykk av alle asylsøkere over 14 år. Det tas i liten grad fingeravtrykk i forbindelse med andre type søknader. Tiltaket innebærer at det skal tas fingeravtrykk av alle utlendinger, ikke bare asylsøkere, som ikke kan dokumentere sin identitet eller som antas å oppgi falsk identitet. Formålet med tiltaket er å hindre misbruk av asylinstituttet og forebygge misbruk av identiteter og bruk av falske dokumenter. Tiltaket vil gjøre det vanskelig å fremsette ulike type søknader, for eksempel om asyl og familiegjenforening, med forskjellig identitet.

12. Forslag til forskrift som begrenser nemndmøtebehandlingen i UNE til de vesentlige tvilsspørsmålene i en sak, sendes på høring.

Tiltaket skal bidra til å effektivisere saksbehandlingen i UNE. Ved at det gis adgang til å begrense nemndmøtebehandlingen til å gjelde de deler av en sak som byr på vesentlige tvilsspørsmål, kan de spørsmål i en sak som ikke byr på tvil, avgjøres av nemndleder alene.

13. Det etableres et hurtigløp som skal gi fullført saksbehandling og vedtaksfatting for enkelte grupper hvor det erfaringsvis er høy andel avslag. Det forutsettes at alle berørte etater som er nødvendige for å få til hurtigløpet, inngår i samarbeidet.

Tiltaket vil bidra til å effektivisere saksbehandlingen av store saksporteføljer, der mange søknader kan avslås. I tillegg vil det gi et signal om at personer som ikke fyller vilkårene for opphold, raskt vil få et avslag.

Regjeringen vil:

- Stramme inn asyl- og innvandringspolitikken på en rekke punkter slik at det kommer færre asylsøkere til Norge som ikke har behov for beskyttelse.

Rapport og status

Historisk sett har det vært store variasjoner i antallet asylsøkere. Det ser ut som svingningene er relativt større i Norge enn i de fleste andre mottakerland. I forhold til folketallet har Norge i de fleste år vært blant de vestlige land som får flest asylsøkere. Etter en periode med stabile søknads-

tall, er vi nå inne i en periode med økning. Antall søknader gikk opp fra 5 300 i 2006 til 6 500 i 2007. Utviklingen i 2008 viser om lag 8 500 asylsøknader de første åtte månedene av året. Til sammenlikning var antallet om lag 3 700 i samme periode i 2007. På bakgrunn av økningen i antall asylsøknader fra høsten 2007 og en forventning om at antall asylsøknader i resten av 2008 fortsetter å øke i samme takt som hittil i år, er det anslått at antall asylsøkere i 2008 blir 15 000.

Irak har vært det største opprinnelseslandet de siste to årene og er det fortsatt i 2008. De utgjør imidlertid en mindre andel i Norge enn i en del andre land, som Sverige. Andre store grupper er eritreere, somaliere, tsjetsjenere (Russland), afghanere og statsløse palestinere. Det var en økning fra alle disse landene fra august 2007 til utgangen av august 2008. Økningen i Norge skyldes dermed en økning i ankomstene fra mange land, og ikke som enkelte ganger tidligere en dramatisk økning i ankomstene fra noen få land, som Bosnia-Hercegovina i 1993 og Kosovo i 1998-99.

Det er vanskelig å si noe sikkert om årsakene til den økte tilstrømmingen av asylsøkere til Norge. Mest sannsynlig er det en blanding av flere faktorer som spiller inn. En av hovedårsakene er trolig en negativ utvikling i en del viktige opprinnelsesland. Videre kan situasjonen i de nærmeste nabolandene gjøre det vanskelig å søke tilflukt der.

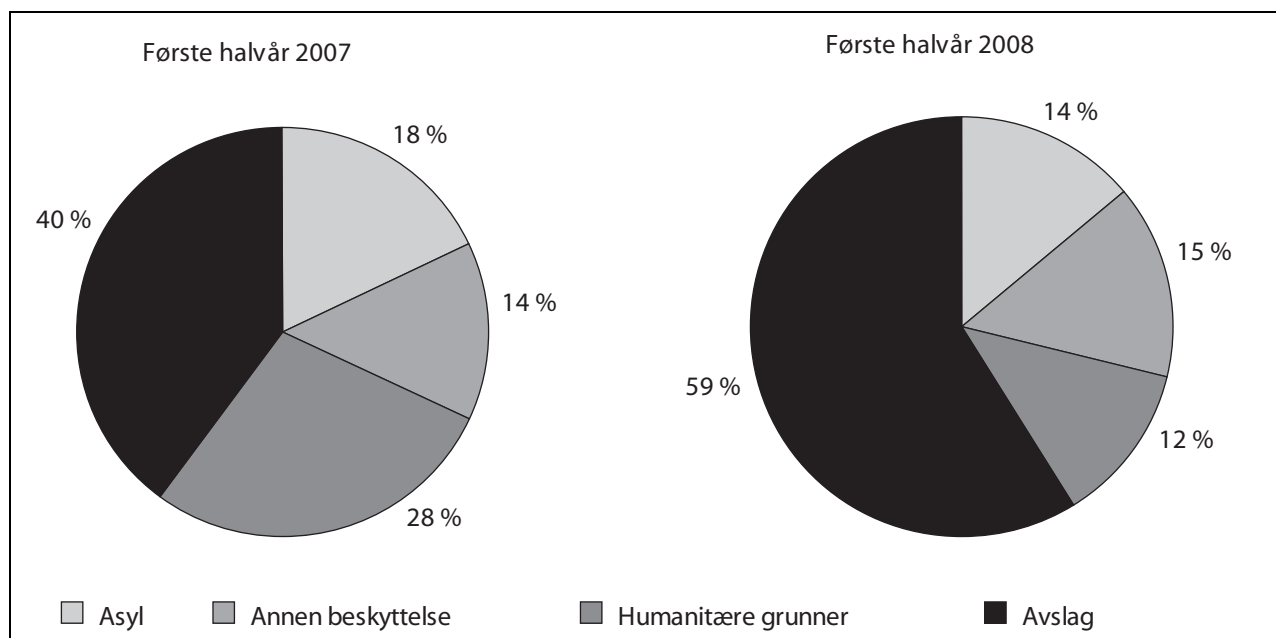
I tillegg vil det ha betydning hvordan politikken i Norge oppfattes utad og hvordan den oppfattes sammenlignet med europeiske land generelt og ikke minst i Sverige og Danmark. Dessuten har Norge i flere år hatt et godt arbeidsmarked med svært høy etterspørsel etter utenlandsk arbeidskraft. Vi er også kjent i verden som et land som kjemper for fred, demokrati og menneskerettigheter.

Antallet asylsøkere som oppga å være enslige mindreårige, økte fra 349 i 2006 til 403 i 2007. 1. halvår 2008 har 423 asylsøkere oppgitt å være enslige mindreårige. Av disse hevdet 16,5 pst. at de var under 15 år. 1. halvår 2007 var tilsvarende tall 112 totalt under 18 år og 17 pst. under 15 år. Andelen av alle asylsøkere som oppga å være enslige mindreårige, var økt fra 6,2 pst. i 2007 til 7,8 pst. per 1. halvår 2008. Irak og Afghanistan var de største opprinnelseslandene både i 2007 og 2008.

Av alle asylsakene som ble realitetsbehandlet i 2007, fikk 58 pst. opphold, mot 57 pst. året før. 20 pst. ble innvilget asyl, mot 16 pst. året før. I tillegg fikk 17 pst. opphold av andre beskyttelsesgrunner og 21 pst. opphold på humanitært grunnlag. De første åtte månedene i 2008, ble det gitt opphold i 40 pst. av sakene som ble realitetsbehandlet. 14 pst. ble innvilget asyl. I tillegg fikk 15 pst. opphold

pga. andre beskyttelsesgrunner og 11 pst. på humanitært grunnlag. De siste to årene har 75-80 pst. av sakene blitt realitetsbehandlet. De øvrige er enten behandlet etter Dublin-reglene (13-14 pst.) eller er trukket/henlagt.

I 1. halvår 2007 fikk 70 pst. av de kvinnelige søkerne, som fikk realitetsbehandlet saken sin, opphold, mens det bare gjaldt 54 pst. av mennene. 1. halvår 2008 fikk imidlertid om lag 41 pst. av både kvinnelige og mannlige asylsøkere opphold.

Figur 6.16 Asylsaker – utfall av realitetsbehandlede saker 2007 og 2008 (1. halvår).

Kilde: UDI

Den økte tilstrømningen av asylsøkere som startet høsten 2007, er utfordrende å håndtere når det gjelder saksbehandlingskapasitet, opprettelse av nye mottaksplasser, bosetting og integrering av dem som får opphold og retur av dem som får endelig avslag.

Delmål 2.3 Beskyttelse og opphold til asylsøkere som fyller vilkårene

Strategier og tiltak

Personer som kommer til Norge eller til norsk grense, har rett til asyl dersom vilkårene for å anses som flyktning er oppfylt. Søknadene skal vurderes i overensstemmelse med FNs flyktningkonvensjon og andre menneskerettighetskonvensjoner Norge har ratifisert.

Kun personer som oppfyller vilkårene i FNs flyktningkonvensjon om hvem som er flyktning, får i dag asyl i Norge. Også personer som har krav på internasjonal beskyttelse ut fra andre internasjonale forpliktelser, får oppholdstillatelse, men de gis ikke asylstatus.

Asylsøkere har rett til informasjon i søknadsfasen og advokatbistand i forbindelse med en eventuell klage på avslag. Å vente lenge på vedtak i asyl-

saken kan være en stor belastning for den enkelte søker. Behandlingen av asylsøknadene skal derfor være effektiv, ha tilstrekkelig kvalitet og være i tråd med lov og konvensjoner.

Etter den nye utlendingsloven vil alle som har rett til internasjonal beskyttelse i henhold til våre folkerettslige forpliktelser, bli gitt status som flyktninger. Det vises til at det ikke er noen grunn til å gjøre forskjell i rettighetene mellom de som er omfattet av flyktningkonvensjonen og de som for øvrig har rett til beskyttelse etter andre konvensjoner, for eksempel den europeiske menneskerettskonvensjon.

I den nye utlendingsloven er behovet for et barneperspektiv ved flyktningvurderingen presisert, og hensynet til barnets beste som et grunnleggende hensyn er understreket i bestemmelsen om opphold på grunnlag av sterke menneskelige hensyn. En forskningsrapport fra Norsk senter for menneskerettigheter, *Barn, tortur og retur*, påpeker behovet for å være særskilt oppmerksom på barns situasjon i asylsakssammenheng. På bakgrunn av rapporten vil departementet vurdere behovet for spesielle tiltak utover de bestemmelser som er vedtatt i ny utlendingslov.

Departementet vil, som varslet i Ot.prp. nr. 75 (2006-2007), gi retningslinjer for behandlingen av saker med anførsler om kjønnsrelatert forfølgelse. Retningslinjene vil gi en helhetlig gjennomgang og systematisering av de momentene i flyktningvurderingen og asylsaksbehandlingen hvor kjønnsrelaterte spørsmål kan få betydning.

På bakgrunn av uavhengig gjennomgang av UNEs praksis i valg av avgjørelsesform i asylsaker vil departementet foreslå nye forskriftsbestemmelser. Disse skal utdype og klargjøre begrepet «vesentlige tvilsspørsmål» og begrense nemndmøtebehandlingen i en sak til de vesentlige tvilsspørsmålene, jf. tiltak for å begrense tilstrømmingen av asylsøkere omtalt under delmål 2.2.

Krig og konflikt fører også mennesker som knyttes til krigsforbrytelser, terror og alvorlige overgrep på flukt. Det er en økende bevissthet både i UNHCR og i ulike land om viktigheten av en systematisk og rask vurdering av om personer som påberoper seg behov for internasjonal beskyttelse, kan knyttes til handlinger som det internasjonale samfunn ønsker å verne seg mot. Slike personer skal straffeforfølges. I den nye utlendingsloven er det særskilte bestemmelser om oppholdsstatus for dem som av ulike grunner ekskluderes fra flyktningstatus.

Regjeringen vil:

- Gi flyktningstatus til alle som i henhold til internasjonale forpliktelser har rett til internasjonal beskyttelse gjennom ny utlendingslov.
- Understreke hensynet til barns beste og en barnesensitiv tilnærming under asylsaksbehandlingen.

- Gi retningslinjer for behandlingen av saker med anførsler om kjønnsrelatert forfølgelse.
- Sikre at krigsforbrytere blir ekskludert fra flyktningstatus og straffeforfulgt.

Rapport og status

Det arbeides med en revidering av Dublin II-forordningen (Rådsforordning (EC) 343/2003). Departementet vil følge arbeidet med revideringen av dette regelverket, og arbeide for at disse blir i tråd med det man ønsker fra norsk side.

Den store tilstrømmingen av asylsøkere over Middelhavet er en stor utfordring for statene i regionen. Dette skaper utfordringer for Dublin-samarbeidet idet enkelte av landene i samarbeidets ytre område mottar forholdsmessig flere asylsøkere og irregulære immigranter enn andre land. Av den grunn vurderer EU-kommisjonen å foreslå regler for å styrke byrdefordeling mellom landene. Det er per i dag ikke avklart om dette bør inkluderes i en revidert Dublin-forordning eller om det bør utarbeides et eget regelverk på området.

Departementet har instruert UDI om asylpraksis for asylsøkere blant annet fra Afghanistan, Kosovo (kosovoserbere), Usbekistan og Nord-Korea.

Delmål 2.4 Tilpasset og nøkternt mottakstilbud

Strategier og tiltak

Asylsøkere har en lovfestet rett til et statlig innkvarteringstilbud fra de er registrert som asylsøkere og inntil de blir bosatt etter innvilget oppholdstillatelse eller endelig avslag.

Boks 6.10 Mottak for asylsøkere

Etablering av mottak skjer etter lov og forskrift om offentlige anskaffelser. Statlige mottak for asylsøkere og flyktninger skal ha en nøktern standard, og de skal være lokalisert over hele landet. Videre er det et mål at oppholdstiden i mottak skal være så kort som mulig. I tillegg til raskest mulig behandling av asylsakene, skal også hhv. bosetting eller retur skje raskest mulig etter at effektuerbare vedtak er fattet.

Tilbudet i asylmottak skal differensieres iht hvilken fase i asylprosedyren søkeren er i, og søkerens behov. I ankomstfasen tilbys asylsøkerne plass i transittmottak for gjennomføring av førstegangs helseundersøkelse og asylintervju. I fasen der søknaden er til behandling, tilbys søkerne plass i ordinære mottak. De som har fått endelig avslag på søknad om asyl, og som har et vedtak som kan iverksettes, skal tilbys innkvartering i ventemottak. Barnefamilier, alvorlig syke, enslige mindreårige og personer som har søkt om frivillig retur, gis fortsatt tilbud om innkvartering i ordinære asylmottak inntil utreise faktisk skjer.

Beboere i statlige mottak for asylsøkere mottar kontantytelser til livsopphold. Ytelsene differensieres iht. status i beboernes asylsak og om det er selvhushold eller kantine i mottaket. I ankomsttransittmottaket gis samtlige asylsøkere informasjon først og fremst knyttet til asylsaksprosessen, og har rett til individuell veiledning fra en uavhengig organisasjon om spørsmål knyttet til egen asylsak. I de ordinære asylmottakene deltar beboerne i et obligatorisk informasjonsprogram, får norskundervisning og tilbys deltakelse i frivillige fritidsaktiviteter.

Enslige mindreårige asylsøkere under 15 år får plass i særskilte omsorgssentre, jf. omtale i budsjettproposisjonen fra Barne- og likestillingsdepartementet. De som er mellom 15 og 18 år tilbys plass i egne avdelinger tilknyttet ordinære mottak.

En del av beboerne i asylmottak har psykiske problemer, men ikke av en slik karakter at de blir innlagt på sykehus. Det er etablert fire avdelinger med døgnbemanning for å gi disse beboerne et mer tilrettelagt botilbud med oppfølging utover normal arbeidstid, ofte omtalt som forsterkede avdelinger.

Som følge av de økte ankomstene av asylsøkere er det behov for å etablere en rekke nye asylmottak. Dette innebærer store utfordringer for både utlendingsmyndighetene og vertskommunene.

Erfaringene med de forsterkede avdelingene er i all hovedsak gode. Ordningen med slike avdelinger videreføres og styrkes gjennom bemanningsøkning, og ved at antall plasser økes.

I desember 2007 overtok Barne- og likestillingsdepartementet det overordnede omsorgsansvaret for enslige mindreårige asylsøkere under 15 år. Disse gis botilbud i egne omsorgssentre for denne gruppen. I Barne- og likestillingsdepartementets St.prp. nr. 1 (2007-2008) ble det varslet at Regjeringen tok sikte på å i løpet av 2009 overføre ansvaret for enslige mindreårige asylsøkere i alderen 15-18 år til barnevernet. Parallelt med at barnevernet har overtatt ansvaret for enslige mindreårige asylsøkere under 15 år, har det blitt arbeidet med å forberede et tilbud til gruppen 15-18 år. I St.prp. nr. 1 (2007-2008) for Barne- og likestillingsdepartementet sto det følgende: «*Regjeringen tar sikte på at en overføring av ansvaret for denne gruppen kan foretas i løpet av 2009.*» Som tidligere omtalt har det i 2008 kommet langt flere asylsøkere enn det man opprinnelig la til grunn for 2008-budsjettet. Barnevernet vil dermed, slik det nå ser ut, få ansvaret for om lag 200 enslige mindreårige asylsøkere under 15 år i 2008 og 2009, mens den opprinnelige prognosen var på 30 barn per år. Det er fremdeles ikke etablert nok sentre for gruppen under 15 år, og kapasitetsoppbyggingen vil fortsette utover i 2009. Reformen har således blitt mer krevende enn hva man så for seg ved oppstarten. Dersom barnevernet også skulle overta ansvaret for enslige mindreårige asylsøkere mellom 15-18 år, ville dette ut fra dagens prognoser for asylsøkere medført et behov for å opprette om lag 20 nye omsorgssentre i 2009. Denne delen av reformen må derfor utsettes til senere i budsjettår, jf. nærmere omtale under kap. 856 i Barne- og likestillingsdepartementets St.prp. nr. 1 (2008-2009).

UDI beholder inntil videre omsorgsansvaret for enslige mindreårige asylsøkere mellom 15 og 18 år. Regjeringen foreslår å styrke tilbudet i avdelinger for enslige mindreårige asylsøkere ved å øke den barnefaglige og psykologiske kompetansen i mottakene og å styrke aktivitetstilbudet. I tillegg kan det være aktuelt å styrke barnevernet i vertskommuner med spesielle utfordringer. Det vil bli lagt bedre til rette for arbeidet med rekruttering og opplæring av verger.

Det stilles krav til driftsoperatørene om gode rutiner for arbeidet med barn og unge i mottak. Barn fra to år til grunnskolealder skal ha et eget til-

rettelagt tilbud i barnehage eller barnebase i mottaket. Tilbudet skal utgjøre minimum 3 timer per dag. UDIs oppdrag med å iverksette tiltak for å bedre barns tilværelse den tiden de bor i asylmottak videreføres. Dette er tiltak knyttet til blant annet foreldreveiledning, samtalegrupper for barn, utarbeiding av tilpasset informasjonsprogram for barn og ungdom, samt opplæring av mottaksansatte som arbeider med barn og unge.

Det stilles i dag krav om skjerming av enslige kvinner mot uønsket oppmerksomhet, separate bad og toaletter m.m. På bakgrunn av opplysninger om seksuelle overgrep mot enslige kvinner som skal ha funnet sted i mottak, vil Regjeringen vurdere om sikkerheten for disse kvinnene er godt nok ivaretatt.

Regjeringen vil:

- Videreføre og styrke ordningen med forsterkede avdelinger i enkelte mottak.
- Styrke tilbudet i avdelinger for enslige mindreårige asylsøkere.
- Vurdere om sikkerheten for enslige kvinner i asylmottak er godt nok ivaretatt.

Rapport og status

Per 1. september 2008 var det 10 transittmottak, herunder ett for enslige mindreårige over 15 år, 82 ordinære mottak, herunder åtte avdelinger/-mottak for enslige mindreårige og to ventemottak i drift. Det var om lag 10 700 beboere totalt i transittmottak og ordinære mottak (eksklusive enslige mindreårige under 15 år), hvorav vel 3 600 kvinner og i overkant av 7 000 menn. Nærmere 2 900 av beboerne var barn. Det var om lag 600 enslige mindreårige mellom 15 og 18 år i mottak, hvorav 90 pst. gutter. 70 enslige mindreårige asylsøkere var i barnevernets omsorgssentre. Fire av mottakene har forsterkede avdelinger med totalt 80 plasser. Gjennomsnittsbelegget i første halvår var 74 beboere. I ventemottakene var det på samme tidspunkt 140 beboere. De økte asylankomstene fra siste halvdel av 2007 og fremover har i 2008 medført store utfordringer knyttet til mottaksetableringer. Det har vært nødvendig å øke kapasiteten svært raskt, og det har vært utfordrende å finne egnet bygningsmasse innen de økonomiske rammene UDI disponerer. Særlig tempoet i etableringene har vært utfordrende for en del vertskommuner. Som følge av mangelen på ordinære mottaksplasser, har brakketelt med til sammen 200 transittplasser blitt tatt i bruk som en midlertidig nødløsning. Teltene er av høy standard med god takhøyde, harde vegger, vanlige vinduer og dører.

Systemet med anbudskonkurranser har skapt noen utfordringer for dialogen mellom stat og

kommune, blant annet ved at det er tilbyderne som er de første til å informere en vertskommune om en mulig mottaksetablering. UDI vet i utgangspunktet ikke hvilke kommuner som er aktuelle før tilbudsfristen er gått ut. Det er primært som reguleringsmyndighet at en kommune formelt er part i saken når det gjelder en næringsetablering, inkludert etablering av asylmottak. Samtidig har mottaksetableringene konsekvenser for vertskommunene ved at de får ansvar for å tilby mottaksbeboerne helse- og barnevernstjenester, norskundervisning for voksne og skoletilbud for barn. Regjeringen har derfor understreket viktigheten av tidligst og best mulig informasjon til, og involvering av, kommunene ved etablering av nye mottak. Rutinene for dette er innskjerpet. Det er avholdt møter mellom staten og kommunene, og med de store frivillige organisasjonene om spørsmål knyttet til mottaksetableringer og bosetting av flyktninger. UDI har sendt brev til alle kommuner og orientert om behovet for nye mottaksplasser.

Vertskommuner for asylmottak får kompensert for utgifter som følge av det å ha mottak i kommunen. På oppdrag fra departementet leverte Beregningsutvalget for kartlegging av kommunale utgifter til bosetting og integrering av flyktninger og personer med opphold på humanitært grunnlag, i samarbeid med Statistisk Sentralbyrå og Kommunenes Sentralforbund, en rapport i mars 2008. Rapporten viste at tilskuddet ikke dekket de reelle utgiftene knyttet til det å være vertskommune for asylmottak. Fra 1. januar 2008 økte Regjeringen bevilgningen til vertskommunetilskudd med 10 mill. kroner til kommuner med mottak med forsterkede avdelinger og avdelinger for enslige mindreårige. Fra 1. juli 2008 ble vertskommunetilskuddet økt betydelig også til kommuner med mottak uten slike spesialavdelinger. Satsene er differensierte, slik at de kommunene som pålegges de tyngste oppgavene også får mest i tilskudd. Ordningen anses nå for å være fulldekkende innenfor formålsområdene (helse, barnevern, tolk og administrasjon).

På oppdrag fra UDI, leverte Agenda Utredning og Utvikling AS på slutten av 2007 en evaluering av hvordan ordningen med forsterkede avdelinger har fungert. Evalueringen konkluderte blant annet med at beboerne på disse avdelingene gis et kvalitativt godt tilbud innenfor de økonomiske rammene som er lagt, men at det er behov for en styrking. Aktuelle forbedringspunkter ble påpekt, og særlig ble tilskuddet til vertskommunene fremhevet, jf. over.

Erfaringsmessig er det til enhver tid et fåtall beboere i mottak som har en truende eller voldelig atferd, og som av den grunn kan utgjøre en risiko. I

forbindelse med prøveløslatelsen av en tidligere asylsøker som sonet en dom for drapsforsøk, og som da ikke hadde annet botilbud enn asylmottak, ble det pga. de sterke reaksjonene saken vakte, rapportert til Stortinget gjennom St.meld. nr. 37 (2006 – 2007) *Om beboere i statlige mottak som kan utgjøre en risiko*. Flere tiltak er iverksatt for å bedre situasjonen rundt beboere i mottak som anses å kunne utgjøre en risiko. Tiltakene er sektorovergrepene og følges opp av en interdepartemental kontaktgruppe bestående av Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Justisdepartementet og relevante underliggende etater.

Når det gjelder personer med ulovlig opphold som kan utgjøre en fare for andre, har Regjeringen fått utredet adgangen til bruk av frihetsberøvelse, jf. St.meld. nr. 37 (2006 – 2007) *Om beboere i statlige mottak som kan utgjøre en risiko*. Det er ikke lovhjemmel for dette i dag, og Justisdepartementet har i sin utredning lagt til grunn at frihetsberøvelse utover hva det allerede er gitt rom for i helse-, straffe- og utlendingslovgivingen, er problematisk. Dette vil kunne være i strid med internasjonale konvensjoner om menneskerettigheter og ikke-diskriminering, jf. bl.a. den europeiske menneskerettighetskonvensjonen artikkel 14.

En rapport fra en arbeidsgruppe ledet av Justisdepartementet, *Mindreårige som forsvinner fra mottak – forebygging og oppklaring*, har påpekt svakheter ved oppfølgingen av enslige mindreårige asylsøkere som forsvinner fra asylmottak og omsorgssentre. Rapporten følges opp av de involverte departementer for å sikre tverretattlig samhandling på alle nivå, samt etablering og oppfølging av nødvendige rutiner.

Mens det tidligere var en ordning med øremerkende mottaksplasser for mulige ofre for menneskehandel, foretas det nå vurderinger av egnet botiltak i hver enkelt sak.

Hovedmål 3. Helhetlig, effektiv og brukerorientert utlendingsforvaltning

Delmål 3.1 God samordning, effektivitet og kvalitet Strategier og tiltak

For at utlendingsforvaltningen skal fungere optimalt og for å sikre effektiv saksbehandling og ivareta kvaliteten, er det nødvendig med god samordning. Det er igangsatt en konkret gjennomgang av ansvarsdelingen for forvaltningsoppgaver knyttet til søknadsbehandling som ligger til hhv. politiet, UDI og utenriksstjenesten. Departementet vil komme tilbake til Stortinget med konklusjonene fra denne gjennomgangen.

I innstillingen til ny utlendingslov (Innst. O. nr. 42 2007-2008), ba Kommunal- og forvaltningskomiteen

om at regjeringen vurderer å nedsette et offentlig utvalg for og vurdere om dagens klagesaksmodell er den beste for å ivareta både politisk styring, rettssikkerhet, likebehandling og en rask og effektiv saksbehandling. Regjeringen vil komme tilbake til dette.

En effektiv saksbehandling i utlendingsforvaltningen er avhengig av bl.a. gode felles elektroniske saksbehandlingssystemer og tekniske løsninger. Den teknologiske utviklingen muliggjør nye måter å arbeide på. Dette fornyingsarbeidet er organisert som et samlet program, kalt EFFEKT. I løpet av 2009 skal UDI ha fullført en første fase i programmet. NORVIS-systemet for registrering av visumsøknader vil da være ferdigstilt og tatt i bruk i alle deler av visumarbeidet.

Prosjektet Elektronisk dokumentarkiv, som er en del av EFFEKT-programmet, skal sørge for at dokumenter vedrørende utlendingssaker kan lagres i en felles database slik at disse blir tilgjengelige for alle aktører i utlendingsforvaltningen. Dette vil gi etatene mulighet til å dele alle elektroniske vedtaksdokumenter knyttet til saksbehandlingen, noe som vil bidra til en mer effektiv saksbehandling, spesielt på tvers av etatene. Dokumentarkivet vil dessuten være første skritt på veien mot etablering av en felles elektronisk saksmappe for hele utlendingsforvaltningen.

Sommeren 2009 skal Norge etter planen kobles på VIS-basen i Schengen, og opptak av biometri blir gradvis gjennomført som en forutsetning for å få visum. Biometriske kjennetegn som lagres i VIS-basen er ti fingeravtrykk og digitalt bilde. Alle norske utenriksstasjoner med visummyndighet og alle politidistrikt vil få utstyr for opptak av biometri.

Regjeringen vil:

- Foreta en gjennomgang av ansvarsdelingen for oppgavene knyttet til søknadsbehandling som ligger i ulike deler av utlendingsforvaltningen.
- Utrede klagesaksbehandlingen på utlendingsfeltet.
- Videreføre EFFEKT-programmet og fornye og utvikle teknologiske løsninger, herunder felles elektronisk arkiv og saksbehandlingssystem for utlendingsforvaltningen.

Rapport og status

Gjennom granskningen av UDI i 2006, jf. NOU 2006:14, ble det satt et særlig fokus på kvalitet i saksbehandlingen. Gjennom oppfølgingsarbeidet er det fortløpende blitt satt i verk tiltak for en målrettet styring av UDI, basert på en klar rolledeling, jf. St. prp. nr 1 (2007-2008) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Enkelte andre av prosjektets resultater følges fortsatt opp i departement og

direktorat. Erfaringene med samhandling og kommunikasjon mellom Arbeids- og inkluderingsdepartementet og UDI vil jevnlig bli gjennomgått i den årlige styringsdialogen.

Det er gjennomført et tverrdepartementalt prosjekt (SVAR) mellom Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Justisdepartementet og Utenriksdepartementet som har gjennomgått saksflyten i utlendingsforvaltningen, for å oppnå effektiv ressursbruk, rask saksgang, tilfredsstillende kvalitet og god service. Berørte underliggende virksomheter som UDI, Politidirektoratet, Politiets utlendingsenhet og Oslo Politidistrikt har vært trukket tett med i arbeidet. Jf. nærmere omtale under pkt. 2.4 i del I av proposisjonen. Det er satt i gang et utviklingsarbeid for å følge opp prosjektrapporten.

For å sikre god styring med utvikling og introduksjon av nye elektroniske tjenester i utlendingsforvaltningen ble EFFEKT-programmet startet opp i 2007. Både politiet, utenriktjenesten, UNE og IMDi deltar i dette arbeidet som ledes av UDI. Programmet inneholder flere prosjekter, jf. omtale innledningsvis under resultatområdet og under delmål 1.2.

Utlendingsmyndighetene besøker jevnlig norske utenriksstasjoner for å sikre en god dialog om innvandringspolitiske spørsmål. I løpet av 2007-2008 har myndighetsrepresentanter besøkt rundt ti utenriksstasjoner. I 2007 ble det også gjennomført en ekstern evaluering av ansvarsforhold og samhandling mellom UDI og utenriktjenesten. Evalueringen viser at samhandlingen på mange områder fungerer godt, og at utlendingsfeltet i økende grad ses som en naturlig del av utenriktjenestens oppgaveportefølje. Identifiserte utfordringer er bl.a. til opplæring av ansatte ved utenriksstasjoner som jobber med utlendingssaker, utvikling av elektroniske systemer for effektiv informasjonsutveksling, bedre tilrettelegging for erfaringsutveksling og en mer formalisert dialog mellom UDI og utenriksstasjonene. Dette følges opp i berørte instanser.

Delmål 3.2 Åpen og brukerorientert forvaltning med vekt på god service

Strategier og tiltak

Utlendingsforvaltningen skal både ivareta rettssikkerheten og sette brukernes behov i sentrum, slik at Norge fremstår som et attraktivt sted å arbeide, besøke eller bo. Utlendingsfeltet berører svært mange, og enkeltsaker omtales ofte i media. Det er en betydelig utfordring for myndighetene å bidra til at det formidles kunnskap om regelverket og praktiseringen av dette.

Det er viktig å sikre at beskrivelser av hvordan regelverket praktiseres er offentlig tilgjengelig, og

at disse beskrivelsene er forståelige. Dette vil kunne bidra til realistiske forventninger hos søkere, og til å dekke et informasjonsbehov hos andre interesserte. UDI og UNE har et særskilt ansvar på dette området. Åpenhet inngir tillit og bidrar til å gjøre forvaltningens arbeid kjent.

Som ledd i dette arbeidet skal det i størst mulig grad vises åpenhet vedrørende publisering av resultater og beslutningsgrunnlag, herunder praksisrapporter, praksisnotater, praksisbase, temaartikler, statistikk og landinformasjon. Hvordan UDI eller UNE vurderer bevisene i asylsaker, er imidlertid ikke tilgjengelig. Det er unntatt offentlighet av kontrollhensyn.

Arbeidet knyttet til målet om en åpen og brukerorientert forvaltning, med vekt på god service, er i positiv utvikling. Samtidig er det fortsatt rom for forbedringer, og satsingen på dette feltet vil derfor fortsette.

Regjeringen vil:

- Følge opp servicestrategien for utlendingsforvaltningen.
- Fortsette arbeidet med å spre informasjon om regelverket og hvordan det praktiseres.

Rapport og status

Et viktig bidrag til bedre informasjon og veiledning til søkere om regelverk, dokumentasjonskrav til søknader og forventet saksbehandlingstid, er den nye servicestrategien for utlendingsforvaltningen for perioden 2008-2011. Alle som jobber i utlendingsforvaltningen, skal kjenne til servicestrategien, enten de har direkte kontakt med brukerne eller ikke. Alle skal vise respekt for brukernes behov både i service- og informasjonsoppgaver, og i rollen som kontrollør.

Satsingsområdene for bedre service i perioden 2008-2011 er:

- Effektiv og forutsigbar behandling av alle utlendingssaker i alle ledd av utlendingsforvaltningen.
- Enhetlig, koordinert og målrettet informasjon til brukerne.
- Personlig service og åpenhet i forhold til alle som tar kontakt.

Utlendingsforvaltningen arbeider systematisk for å forbedre servicenivået, og det er iverksatt en rekke tiltak for å bedre brukerservicen. Utviklingen av nye elektroniske løsninger, EFFEKT-programmet, inngår i satsingen på god brukerservice.

Med utgangspunkt i målene i servicestrategien gjennomfører utlendingsforvaltningens etater i 2008 en felles brukerundersøkelse for å finne ut

hva som er viktige forbedringspunkter på serviceområdet.

Både UDI og UNE har økt bemanningen for å bedre saksbehandlingskapasiteten. Videre pågår det en organisasjonsutviklingsprosess i UDI med det formål å tilpasse organisasjonen til et økt antall ansatte, sikre større robusthet med tanke på endringer i omgivelsene og å øke effektiviteten.

En ny regelverksportal (UDIregelverk.no) ble lansert våren 2008. Der er regelverk, praksisnotater, departementets instruksjer, og andre rettskilder som UDI og utlendingsforvaltningens ansatte benytter i saksbehandlingen tilgjengelig.

Både UDI og UNE har relansert sine nettsider i 2008. Det er lagt vekt på å forenkle struktur og innhold for blant annet å yte bedre service til brukerne.

Et servicesenter for utenlandske arbeidstakere ble åpnet på Tøyen i Oslo i oktober 2007, jf. omtale under delmål 1.1. UDI har også etablert en egen arbeidsgiverservice som innebærer at arbeidsgivere kan kontakte UDIs saksbehandlere direkte på telefon eller e-post. Videre har UDI arrangert seminarer om arbeidsinnvandring og opprettet et brukerråd for arbeidslivet. Høsten 2008 vil UDI etablere et råd for brukere som benytter UDIs tjenester knyttet til andre tillatelser enn arbeid og studier.

Delmål 3.3 Systematisk kunnskapsinnhenting som grunnlag for politikkutvikling og forvaltning

Strategier og tiltak

For å utvikle innvandringspolitikken, målrette virkemidler og legge til rette for god mål- og resultatstyring, er det nødvendig med solid kunnskap om nasjonale og internasjonale migrasjonsstrømmer, om integreringsprosesser og om årsaker og virkninger. Økte asylankomster i 2008 gir nye utfordringer og kunnskapsbehov.

Det er en generell utfordring å få en bedre sammenheng mellom aktuelle innvandringspolitiske problemstillinger og kunnskapsinnhenting på feltet. Det er behov for mer kunnskap om og erfaring med aktuell politikk, tiltak og virkemidler i Norge og andre relevante land, spesielt i et komparativt perspektiv.

Større målsikkerhet i forhold til produksjon og bruk av kunnskap fordrer solide, men også innovative definisjoner av behovet, god bestillerkompetanse samt kompetanse og kapasitet til analyse og formidling.

Regjeringen vil:

- Bidra til innhenting og systematisering av kunnskap om og erfaringer med utforming og gjennomføring av innvandrings- og flyktningpoli-

tikk, både i Norge og andre sammenlignbare land.

Rapport og status

For å møte kunnskapsbehovet og for å ivareta sektoransvaret for forskning, bidrar departementet under kap. 601, post 50 til forskningsprogrammet Internasjonal migrasjon og etniske relasjoner (IMER), som forvaltes av Norges Forskningsråd. Departementet forvalter selv kap. 601, post 21 til statistikkproduksjon og egen FoU-aktivitet, herunder også utredninger og evalueringer. UDI forvalter fra og med 2009 bevilgningen på kap. 690, post 23 til løpende aktuell oppdragsforskning og utredning på innvandringsfeltet. Tilgang på god og relevant statistikk skjer løpende gjennom SSB, UDI og UNE og fra ulike internasjonale organisasjoner. I tillegg skjer innhenting av statistikk, som øvrig FoU-virksomhet, gjennom særskilte prosjekter og bestillinger.

I 2007 og 1. halvår 2008 har UDI og departementet gitt støtte til et bredt spekter av FoU-prosjekter innenfor alle målområdene. Det er blant annet gitt støtte til:

- evalueringer knyttet til overføringsflyktninger og integrering
- forsterkede avdelinger i asylmottak
- returprogrammet til Afghanistan
- en helhetlig utlendingsforvaltning
- gjennomgang av praksis i valg av avgjørelsesform i UNE
- utvikling av metoder for å stipulere omfanget av personer med ulovlig opphold i Norge,
- høring av barn i utlendingssaker og barns rett til beskyttelse.

Enkeltprosjekter står omtalt under de ulike delmålene. I tråd med målsettingen foreligger flere av FoU-rapportene på engelsk, noe som bidrar til at forskningsresultatene får et videre nedslagsfelt. Det er også økt fokus på formidling gjennom seminarer, foredrag og omtale av prosjekter i media.

Utlendingsforvaltningen opplever en markant økning i interessen for innvandringsfeltet fra studenter og forskere innenfor flere fagdisipliner som henvender seg for å få innsyn i saksmapper, gjøre feltarbeid i asylmottak og/eller intervju asylsøkere, familiegjennforente eller ofre for menneskehandel i forbindelse med studentoppgaver og forskningsprosjekter. Det er positivt at flere viser interesse og bidrar til å øke kunnskapsmengden på innvandringsfeltet, men det er samtidig en utfordring å håndtere disse henvendelsene på en effektiv måte i tråd med lovverk og forskningsetikk.

En arbeidsgruppe med representanter fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet, UNE og UDI har drøftet prioriteringer og utfordringer knyttet til ressursbruk, personvern hensyn og etiske retningslinjer i forhold til å gi bistand til studenter og forskere som henvender seg for å få data til studentoppgaver og forskningsprosjekter. Det

har også vært kontakt med Datatilsynet og Den nasjonale forskningsetiske komite for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) i den forbindelse. På denne bakgrunn har UDI utarbeidet informasjon til studenter og forskere som blir lagt ut på UDIs nettsider.

Programkategori 09.90 Beskyttelse og innvandring

Utgifter under programkategori 09.90 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
690	Utlendingsdirektoratet	1 442 141	1 295 400	3 030 805	134,0
691	Utlendingsnemnda	122 439	127 338	250 537	96,7
	Sum kategori 09.90	1 564 580	1 422 738	3 281 342	130,6

Utgifter under programkategori 09.90 fordelt på postgrupper

					(i 1 000 kr)
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009	Pst. endr. 08/09
01-23	Statens egne driftsutgifter	1 533 147	1 379 438	3 110 442	125,5
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	191			
60-69	Overføringer til kommune- forvaltningen			132 200	
70-89	Andre overføringer	31 242	43 300	38 700	-10,6
	Sum kategori 09.90	1 564 580	1 422 738	3 281 342	130,6

Prioriteringer og forutsetninger i budsjettet for 2009

Tiltakene for å nå målene under Arbeids- og inkluderingsdepartementets resultatområde 10 Beskyttelse og innvandring finansieres under programkategori 09.90 Beskyttelse og innvandring.

De største utgiftspostene under programkategori 09.90 er knyttet til drift av mottak for asylsøkere (kap. 690, post 21), vertskommunetilskudd (kap. 690, post 60) og til drift av Utlendingsdirektoratet (UDI) og Utlendingsnemnda (UNE) (kap. 690, post 01 og kap. 691, post 01 og 21). Bevilgningsbehovet på feltet er i stor grad avhengig av antallet personer som søker asyl og forskjellige andre tillatelser til opphold og arbeid i Norge.

Sentrale forutsetninger for 2009-budsjettet

	Antall
Asylsøkere	15 000
Overføringsflyktninger	1 200
Oppholdssaker i UDI	90 000
Familiemedlemmer til flyktninger (reiseutgifter)	500
Personer i mottak, gjennomsnitt	14 800
Tilbakevendte	100

Tallene i tabellen er – med unntak av tallet på overføringsflyktninger – prognoser, ikke måltall. Prognoser som gjelder asylsøkere og innvandring er usikre. Antallet asylsøkere virker inn på de andre forutsetningene, både under resultatområde 10 og på andre departementers ansvarsområder.

Kap. 690 Utlendingsdirektoratet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	550 019	540 400	717 363
21	Spesielle driftsutgifter, statlige mottak	835 530	685 700	2 060 568
22	Spesielle driftsutgifter, tolk og oversettelse	25 159	26 000	75 400
23	Spesielle driftsutgifter, kunnskapsutvikling og migrasjon, <i>kan overføres</i>			6 574
45	Større utstysanskaffelser og vedlikehold, ventemottak, <i>kan overføres</i>	191		
60	Vertskommunetilskudd			132 200
71	Kunnskapsutvikling, migrasjon, <i>kan overføres</i>	8 036	6 200	
72	Retur og tilbakevending for flyktninger, <i>kan overføres</i>	14 203	19 600	20 450
73	Gjenbosetting av flyktninger, støttetiltak, <i>kan nyttes under kap. 651, post 60</i>		5 700	5 950
75	Reiseutgifter for flyktninger til og fra utlandet, <i>kan overføres</i>	9 003	11 800	12 300
	Sum kap. 690	1 442 141	1 295 400	3 030 805

Overført fra 2007 til 2008:

Post 01: 1 053 000 kroner

Post 21: 21 757 000 kroner

Post 22: 1 325 000 kroner

Post 45: 15 358 000 kroner

Post 71: 64 000 kroner (nå post 23)

Post 72: 12 226 000 kroner

Post 75: 4 674 000 kroner

Mål og hovedoppgaver

UDI skal iverksette flyktning- og innvandringspolitikken på Arbeids- og inkluderingsdepartementets ansvarsområde. UDIs hovedoppgaver er å behandle søknader etter utlendingsloven og statsborgerloven, herunder søknader om familiegjengforening, visum, oppholdstillatelse, arbeidstillatelse, statsborgerskap og asyl, og ha ansvaret for driften av statlige mottak for asylsøkere, herunder opprettelse og nedleggelse av mottaksplasser. UDI skal også gi faglig baserte bidrag til utviklingen av regelverk og politikk på dette området.

Virksomhetsmål for UDI

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har i samarbeid med UDI fastsatt virksomhetsmål for direktoratet. Det er lagt vekt på at virksomhetsmålene skal være på et overordnet nivå, mest mulig stabile

over tid, dekkende for de aktiviteter som skal drives innenfor virksomheten og førende for Arbeids- og inkluderingsdepartementets styring og oppfølging av UDI. Ansvaret for politikkområdet er delt mellom flere departementer og deres underliggende virksomheter. Virksomhetsmålene bidrar til å tydeliggjøre hva som er UDIs ansvar og oppgaver på feltet. Innen hovedmål 1, Samfunnstjenlig og styrt innvandring, skal UDI legge til rette for ønsket innvandring samtidig som nødvendig kontroll ivaretas. UDI skal også informere, veilede og legge til rette for at personer uten lovlig opphold returnerer til hjemlandet. Innen hovedmål 2, Human, solidarisk og rettsikker asyl- og flyktningpolitikk, skal UDI bidra til god gjennomføring av asyl- og flyktningpolitikken, og sikre et tilpasset og nøkternt mottakstilbud. Hovedmål 3 er helhetlig, effektiv og brukerorientert utlendingsforvaltning. UDI skal være en åpen, tilgjengelig og brukerorientert forvaltning, bidra til utvikling av innvandrings- og flyktningpolitikken og sørge for god samordning mellom aktørene på feltet, samt å sikre effektiv og forsvarlig saksbehandling.

Rapport

UDI behandlet 6 451 asylsaker i 2007 og 3 838 i første halvår 2008. Ved utgangen av juni 2008 var det 6 098 asylsaker til behandling, 5 700 av dem i UDI.

Ved utgangen av 2007 var det 4 463 asylsaker til behandling, 4 154 av dem i UDI.

UDI behandlet 84 549 oppholdssaker og klager i 2007. Det er behandlet 39 336 oppholdssaker og klager i første halvår av 2008. Ved utgangen av juni 2008 var det registrert omkring 25 000 oppholdssaker og 2 547 klager til behandling i UDI.

UDI utreder flere tiltak for å møte utfordringene økningen i antallet asylsøknader skaper for saksbehandlingskapasiteten i etaten. Tiltakene omfatter blant annet et samarbeidsprosjekt mellom UDI og Politiets utlendingsenhet (PU), hvor personell fra PU og UDI samlokaliseres på et transittmottak i Oslo-området. Prosjektet vil ta for seg grupper hvor det er relativt store ankomster, samt en viss andel avslagssaker. Hensikten er å få til rask uttransportering av personer uten beskyttelsesbehov, og i saker hvor det ligger an til innvilgelse vil saken tas ut av prosjektordningen og inn i ordinær prosedyre. Målet er at tiden fra søknad fremmes hos politiet til vedtak er fattet i UDI skal være så kort som mulig, og modellen innebærer således minimal liggetid mellom de ulike saksprosessene.

Det vurderes også etablert regionalt transittmottak med intervjufunksjon.

For å redusere saksbehandlingstiden har UDI differensiert saksbehandlingen. Antatt grunnløse søknader skal behandles innen 48 timer etter at saken er registrert hos politiet, søknader fra personer fra land der UDI har god oversikt over forholdene, skal behandles innen tre uker. UDI viderefører saksbehandlingsprosedyren for søknader som kommer inn under Dublin-regelverket, og søknader fra enslige mindreårige asylsøkere prioriteres og behandles fortløpende, som tidligere.

Et nytt visumsaksbehandlingssystem, NORVIS, ble innført i utlendingsforvaltningen i mars 2006. NORVIS er nå i bruk på utenriksstasjoner og i UDI. Fase to av NORVIS-prosjektet omhandler integrasjon mellom NORVIS og den planlagte europeiske C-VIS (Central System VIS), som nå antas å være operativt fra 2009.

Med ekstern bistand har UDI utviklet en mer effektiv metode for å måle kvaliteten på saksbehandlingen. Alle sakstyper måles nå årlig ut fra en nærmere risikovurdering. Direktoratet har også innført enhetsvise kvalitetsgjennomganger som et styringsverktøy for ledelsen.

Som grunnlag for de to formene for kvalitetsmåling, har UDI utviklet kvalitetsstandarder for de fleste sakstypene. Kvalitetsstandardene gir et bilde av hvilken kvalitet saksbehandlingen må ha for å være tilstrekkelig god. Siden tiltakene ble innført høsten 2007, er det blitt foretatt én årlig kvalitetsmåling, som ga nyttig informasjon om hva som fungerer godt i saksbehandlingen, og om hvor det er

forbedringspotensial. Arbeidet med kvalitetsstandardene pågår løpende, og har sammen kvalitetsgjennomgangene satt fokus på kvalitet i UDI.

Strategier og utfordringer for 2009

Prognosene for antall nye asylsøkere i 2008 er oppjustert fra 5 500, som lå til grunn for saldert budsjett 2008, til 15 000. Regjeringen vil iverksette en rekke tiltak for å begrense antall asylsøkere som ikke har behov for beskyttelse. Det er lagt til grunn at dette vil bidra til å stoppe den betydelige veksten vi har opplevd siden sommeren 2007. Det legges derfor til grunn 15 000 asylsøkere også i 2009. Antallet ville ha vært høyere uten innstramningstiltakene. Dersom ankomstene i 2009 blir lavere, vil det gi rom for å redusere antallet ubehandlede saker. Tiltakene omtales samlet under resultatområde 10 Beskyttelse og innvandring, delmål 2.2.

Økt saksbehandlingskapasitet

Lang saksbehandlingstid for asylsaker har en betydelig utgiftside knyttet til lang oppholdstid i mottak. Videre vanskeliggjør det arbeidet med retur av personer som får endelig avslag på søknad om asyl, og det forsinkes integrering og bosetting for de som innvilges opphold.

Den betydelige økningen i antall asylsøkere gjør det meget krevende å få til rask saksbehandling, både i førsteinstans og andreinstans. Regjeringen må ivareta flere hensyn, herunder også det å finne en god totaltilpasning mellom UDI og UNE. Bevilgningen til saksbehandling i UDI foreslås i 2009 økt med om lag 145 mill. kroner (tilsvarende ca. 230-240 årsverk) og til UNE med om lag 103 mill. kroner i forhold til saldert budsjett 2008. For 2009 innebærer dette at antallet saksbehandlerårsverk i UDI vil være på et nivå som tilsvarer antallet ansatte ved utgangen av 2008, og en økning på 80 årsverk sammenlignet med gjennomsnittlig antall ansatte i 2008, jf. St.prp. nr. 59 (2007-2008) og St.prp.nr. 80 (2007-2008). Det legges i tillegg til grunn at saksbehandlingen kan bli mer effektiv i 2009, og det er i budsjettforslaget forutsatt en produktivitetsvekst for asylsaksbehandlingen i UDI.

Den asylrelaterte delen av UNEs bevilgning foreslås styrket med 155 pst., sett i forhold til saldert budsjett 2008. Dette inkluderer midler til rekruttering og opplæring knyttet til en svært høy andel nye medarbeidere, herunder også nye nemndmedlemmer. Antallet ubehandlede saker forventes å øke, men på kort sikt anses det ikke realistisk å bygge opp saksbehandlingskapasiteten med mer enn det som foreslås.

Elektronisk saksbehandling

Regjeringen har et mål om å modernisere og effektivisere utlendingsforvaltningen. Et sentralt tiltak er en betydelig satsing på nye IKT-systemer, og utviklingsarbeidet er kommet godt i gang. Det er hittil bevilget 49 mill. kroner til utviklingsarbeidet, fordelt med 15 mill. kroner i 2007 og 34 mill. kroner i 2008. Regjeringen foreslår å bevilge 20 mill. kroner til videreføring av arbeidet i 2009.

Nytt elektronisk arkiv vil gi saksbehandlerne direkte elektronisk tilgang til all nødvendig informasjon, og etatene vil for fremtiden utveksle dokumenter og vedtak elektronisk heller enn per post. Informasjon vil være tilgjengelig for hele utlendingsforvaltningen samtidig. Det vil også etableres brukertjenester på Internett, herunder mulighet til sende inn søknad elektronisk.

Returarbeidet

Retur av personer med endelig avslag er en viktig forutsetning for at asylinstituttet skal fungere etter hensikten. For Regjeringen har satsing på retur og tilbakevending hatt høy prioritet. Det er til sammen bevilget 13 mill. kroner i 2008 til å styrke returarbeidet ved norske utenriksstasjoner med spesialutsendinger fra utlendingsforvaltningen, herunder 3 mill. kroner i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2008. I 2009 foreslås det å øke bevilgningen med 10 mill. kroner i forhold til saldert budsjett 2008, for å sikre en videreføring av de nye stillingene som opprettes som følge av bevilgningsøkningen ifm. revidert nasjonalbudsjett 2008, jf. St.prp. nr. 59 (2007-2008). Midlene fordeles med hhv. 300 000 kroner på Arbeids- og inkluderingsdepartementets budsjett, 300 000 kroner på Justisdepartementets budsjett og 9,4 mill. kroner på Utenriksdepartementets budsjett.

Vertskommunetilskuddet

Vertskommuner for asylmottak skal få kompensert for de utgifter som følger av det å ha mottak i kommunen. Regjeringen foreslo i St. prp. nr. 1 (2007-2008) å styrke tilskuddet til vertskommuner for asylmottak med forsterkede avdelinger og/eller avdelinger for enslige mindreårige asylsøkere med totalt 10 mill. kroner. Det ble i tillegg iverksatt en omfattende kartlegging av alle vertskommunenes utgifter og inntekter. Resultatet fra kartleggingen var klart i mars 2008, og Regjeringen fulgte opp ved å foreslå å øke bevilgningen med 18,5 mill. kroner ifm. St.prp. nr. 59 (2007-2008), slik at satsene per kommune og per ordinære mottaksplass ble doblet med virkning fra 1. juli 2008. Det er også

etablert egne tilskuddsatser for kostnadskrevende barnevernssaker.

Totalt er vertskommunetilskuddsordningen styrket med 125 pst., sett i forhold til saldert budsjett 2007. I forhold til saldert budsjett 2008 foreslås bevilgningen økt med 57 mill. kroner som en volumjustert helårsvirkning av satsøkningen fra 1. juli 2008, jf. St.prp. nr. 59 (2007-2008). Vertskommunenes gjennomsnittlige utgifter til administrasjon, tolk, helse og barnevern kompenseres nå fullt ut. Det foreslås å bevilge 132,2 mill. kroner til ordningen i 2009, på kap. 690, post 60.

Aktivitetstiltak for barn i asylmottak

Regjeringen ønsker å bedre situasjonen for barn i mottak. Asylsøkere har generelt svak økonomi, noe som medfører at barn i asylmottak i svært begrenset grad får mulighet til å delta i aktiviteter utenfor mottaket. Lek og aktivitet er viktig for utvikling av kunnskap og ferdigheter, for å styrke barnas selvfølelse og ikke minst for å hjelpe dem til å håndtere en ellers vanskelig situasjon.

I 2007 ble det bevilget 5,5 mill. kroner til aktivitetstilbud for barn i asylmottak. Dette er videreført prisjustert, og utgjør 6 mill. kroner for 2009. Regjeringen foreslår å øke bevilgningen med ytterligere 6,7 mill. kroner, til totalt 12,7 mill. kroner, i 2009 for å tilrettelegge for en aktiv hverdag for asylsøkerbarna.

Økt satsing på enslige mindreårige asylsøkere

Regjeringen ønsker å gi enslige mindreårige asylsøkere et tilbud som ivaretar deres spesielle behov. FNs barnekomité anbefalte i 2005 at tilbudet til enslige mindreårige asylsøkere i mottak burde styrkes, og i desember 2007 overtok barnevernet ansvaret for enslige mindreårige asylsøkere under 15 år. I forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2008 ble bevilgningen økt med 10 mill. kroner for å bedre tilbudet til enslige mindreårige asylsøkere i mottak. Dette videreføres med en helårsvirkning på 26 mill. kroner for 2009.

De høye asylankomstene gjør at barnevernets overtagelse av alle enslige mindreårige asylsøkere likevel ikke vil kunne skje i 2009, jf. omtale under punkt 2.2.11 i del I. Regjeringen foreslår derfor å øke bevilgningen med ytterligere 15,5 mill. kroner for å bedre mottakstilbudet for denne gruppen. Midlene er i hovedsak tenkt benyttet til å styrke bemanningen, og da særlig den barnevernfaglige og den psykologfaglige kompetansen, men det kan også være aktuelt å styrke barnevernet i vertskommuner med spesielle utfordringer.

Samlet foreslår Regjeringen å øke bevilgningen knyttet til enslige mindreårige asylsøkere i mottak med 41,5 mill. kroner i 2009.

Forsterkede avdelinger

Forsterkede avdelinger kan sammenlignes med omsorgsboliger med forsterket ressursinnsats til psykisk helsearbeid, og er mottak med en døgn-kontinuerlig bemanning. Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til forsterkede avdelinger med totalt 26,5 mill. kroner. Dette inkluderer flere ansatte per avdeling, samt en opprettelse av 20 nye plasser slik at det totalt er vil være 100 forsterkede plasser i mottaksapparatet i 2009. Økt bemanning vil gi større trygghet ved uforutsette hendelser, og også mulighet for noe individuell oppfølging. Kvalitetshevingen på de forsterkede plassene, og økt antall plasser, vil sannsynligvis føre til et redusert press på helsevesenet, samt redusere risikoen for alvorlige hendelser i mottakene.

Forberedelse av ikrafttreddelsen av ny utlendingslov

Regjeringens forslag til ny utlendingslov ble behandlet av Stortinget våren 2008, jf. Ot.prp. nr. 75 (2006-2007) og Innst. O nr 42 (2007-2008). Et omfattende forskriftsarbeid pågår nå, med sikte på ikrafttredelse fra 1. januar 2010. Som forberedende tiltak er det behov for opplæring av ansatte i UDI og UNE. Det er også behov for oppdatering av kodeverk i saksbehandlingssystemet for utlendingsaker, samt i en rekke rundskriv, konsepter, informasjonsmateriell mv. Regjeringen foreslår å øke bevilgningen med 20 mill. kroner i 2009 til dekning av merutgifter som følger av dette.

Budsjettforslag for 2009

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen på posten dekker utgifter til drift av Utlendingsdirektoratet (UDI).

Utlendingsdirektoratet hadde ifølge Statens sentrale tjenestemannsregister, en bemanning pr. 1. mars 2008 tilsvarende 841 årsverk.

Det er i bevilgningsforslaget lagt til grunn at det vil komme 15 000 asylsøkere til Norge i 2009, samt at UDI vil motta 90 000 søknader etter utlendingsloven og statsborgerloven. Den foreslåtte bevilgningen på posten gir rom for at UDI kan redusere antall ubehandlede saker noe, så fremt antallet, kompleksiteten og sammensetningen av innkomne saker ikke endres vesentlig. Store avvik

i de gjeldende forutsetningene vil kunne føre til at produktiviteten i UDI endres.

Regjeringen foreslår å videreføre arbeidet med utvikling og innføring av et elektronisk saksbehandlingssystem for utlendingsforvaltningen. For 2009 foreslås en bevilgning på 20 mill. kroner. Videre foreslås det 20 mill. kroner til implementering av ny utlendingslov, som planlegges å tre i kraft med virkning fra 1. januar 2010. Det foreslås å øke bevilgningen med 10 mill. kroner til spesialutsendinger som skal legge til rette for retur av søkere med endelig avslag, slik at det i 2009 totalt vil være bevilget 20 mill. kroner til formålet. 2,3 mill. kroner foreslås lagt på UDIs driftsbudsjett. De resterende midlene vil disponeres av Utenriksdepartementet og Justisdepartementet, i samarbeid med Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Budsjettforslag for 2009

Regjeringen foreslår en bevilgning på kap. 690, post 01 på 717,363 mill. kroner i 2009.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, statlige mottak

Bevilgningen på posten skal dekke statens utgifter knyttet til drift av statlige mottak for asylsøkere og flyktninger, jf. også omtale under delmål 2.4.

Alle kontrakter UDI inngår om mottaksdrift skal konkurranseutsettes. Under spesielle forhold, eksempelvis ved stor uventet ankomst av asylsøkere, kan regelverket for offentlige anskaffelser fravikes.

Bevilgningen dekker kontraktfestede utgifter til driftsoperatører, økonomiske ytelser til asylsøkere og flyktninger i tiden de oppholder seg i mottak, obligatorisk helseundersøkelse av samtlige asylsøkere ved ankomst, utgifter knyttet til flytting mellom mottak og ut av mottak i forbindelse med bosetting, tilskudd til kommuner som har inngått avtale med Utlendingsdirektoratet om alternativ mottaksplassering av asylsøkere, kostnader til opplæringstiltak for mottaksansatte, utgifter til utarbeiding av informasjonsmateriell til beboere i mottak, utgifter til barnehagetilbud for barn fra to år og til grunnskolealder, samt utgifter til aktivitetstilbud for barn i mottak.

Videre dekker posten utgifter til såkalte særskilte tiltak som vakthold og tilrettelegging av boforhold for personer med særskilte behov, reise og kost for asylsøkere i forbindelse med asylintervju, samt transport for asylsøkere til og fra opplæringssted for norskopplæring. Utgifter til konsultasjon med helsepersonell, for å kunne oppfylle dokumentasjonskravet om fortsatt rett til botilbud i

mottak etter endelig avslag på asylsøknad, og utgifter knyttet til begjæring om utkastelse fra mottak, dekkes også over denne posten.

UNE disponerer 20 transittplasser til bruk for klagere ved personlig fremmøte i nemnda i forbindelse med klagebehandlingen av asylsaken. Dette dekkes over samme post.

Bevilgningsbehovet på post 21 avhenger av antall asylankomster og gjennomsnittlig belegg i mottakene. Botiden i mottak påvirkes av en rekke faktorer der spesielt saksbehandlingstiden i asylsaker, bosettingstakten og returgjennomføringen er avgjørende. Prognosene knyttet til ankomstbildet og gjennomsnittlig belegg i mottakene er således preget av stor usikkerhet. Bevilgningsbehovet på posten vil derfor kunne endre seg i løpet av budsjettperioden.

For å ivareta behovet for fleksibel mottakskapasitet har avtalene UDI inngår med driftsoperatørene normalt en oppsigelsestid på tre måneder. Det er aktuelt med lengre oppsigelsestid for avtaler som har stor strategisk betydning, eller hvor det på andre måter gir god ressursutnyttelse. Prinsippet om effektiv ressursbruk i staten gjelder også for drift av mottak. Regjeringens mål for 2009 er at kapasitetsutnyttingen av faste plasser i ordinære mottak og faste plasser i transittmottak i budsjettåret gjennomsnittlig skal være på henholdsvis 90 og 80 pst.

Gjennomsnittlig kapasitetsutnyttelse i 1. halvår 2008 var på 99 pst. av de ordinære plassene og 96 pst. av de faste transittplassene.

Transittkapasiteten skal sikre et fleksibelt og differensiert system for håndtering av asylsøkere. Asylsøkere med åpenbart grunnløse søknader og asylsøkere med saker som skal behandles i henhold til Dublin-regelverket, plasseres eksempelvis på egne transittmottak på Østlandet. Dette letter bl.a. politiets arbeid med uttransporteringer. Siden transittsystemet i større grad enn det ordinære mottaksapparatet merker svingningene i antallet asylsøkere direkte, er det mer krevende å oppfylle kravet om kapasitetsutnyttelse i transittmottakene enn i ordinære mottak.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet viderefører ordningen med tilbud om innkvartering i ventemottak for personer med endelig avslag på søknad om asyl. For 2009 foreslås det bevilget 29,3 mill. kroner til drift av to ventemottak med en kapasitet på 100 plasser hver. Ventemottak har en nøktern standard. Primæroppgaven til ansatte på ventemottaket er å drive et målrettet returarbeid overfor beboerne. 1. februar 2008 ble det innført en ordning hvor beboerne i ventemottak får utbetalt 100 kroner per uke i lommepenger. Gjennomsnittlig belegg i ventemottakene var i første halvår 2008 på 70 pst.

Ordningen med forsterkede avdelinger videreføres, og foreslås styrket med 24,5 mill. kroner i 2009. Dette innebærer oppretting av 20 nye plasser, samt at bemanningen i eksisterende avdelinger økes både på dagtid og kveldstid. Det vil også være rom for styrket aktivitetstilbud. I tillegg er vertskommunetilskuddet til plasser i forsterket avdeling økt med 2 mill. kroner som en følge av 20 flere plasser, jf. omtale under ny post 60.

I forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2008 ble bevilgningen økt med 10 mill. kroner for å bedre tilbudet til enslige mindreårige asylsøkere i mottak. Dette videreføres med en helårsvirkning på 26 mill. kroner for 2009. De høye asylankomstene gjør at barnevernets overtagelse av alle enslige mindreårige asylsøkere likevel ikke vil kunne skje i 2009, og Regjeringen foreslår derfor å ytterligere øke bevilgningen med 15,5 mill. kroner for å bedre mottakstilbudet for denne gruppen. Midlene er i hovedsak tenkt benyttet til å styrke bemanningen, og da særlig den barnevernfaglige og den psykologfaglige kompetansen. Det kan også være aktuelt å styrke barnevernet i vertskommuner med spesielle utfordringer. Samlet foreslår Regjeringen å øke bevilgningen knyttet til enslige mindreårige asylsøkere i mottak med 41,5 mill. kroner i 2009. Bevilgningen til aktiviteter for barn i mottak foreslås økt med 6,7 mill. kroner, slik at det totalt vil være avsatt 12,7 mill. kroner til formålet i 2009. Dette innebærer mer enn en dobling sammenlignet med 2008.

Bærum kommune har inndratt brukstillatelsen knyttet til hovedankomsttransitt på Tanum. Inntil videre drives mottaket med dispensasjon, men innen 1. januar 2011 skal all drift være avviklet og området ryddet. Regjeringen foreslår å øke bevilgningen med 25 mill. kroner til nødvendige utgifter knyttet til etablering av ny hovedankomsttransitt, herunder også opprydning på Tanum. Deler av beløpet er knyttet til leie, da UDI ikke har hatt utgifter til leie av tomt eller bygningsmasse på Tanum. I tillegg foreslås bevilgningen økt med 10 mill. kroner til andre engangsinvesteringer ved mottaksetablering.

Deler av utgiftene på kap. 690, post 21 kan utgiftsføres som ODA-godkjente utgifter, og inntektsføres på kap. 3690, post 04, jf. nærmere omtale under kap. 3690, post 04.

Budsjettforslag for 2009

Det foreslås en bevilgning under kap. 690, post 21 på 2 060,568 mill. kroner i 2009. Bevilgningsforslaget bygger på et anslag om gjennomsnittlig belegg i mottak på ca. 14 800 personer. Se også forslag til

romertallsvedtak VI om fullmakt om midlertidig innkvartering av asylsøkere og flyktninger.

Post 22 Spesielle driftsutgifter, tolk og oversettelse

Bevilgningen på posten dekker utgiftene UDI har til tolking og oversettelse i forbindelse med behandlingen av asylsaker. Bevilgningen på posten skal i 2009 også dekke utgifter knyttet til rekruttering og opplæring av hjelpeverger for enslige mindreårige asylsøkere. Bevilgningen på posten er økt med 1,3 mill. kroner til dette formålet.

UDI har ansvaret for å intervju asylsøkere, og benytter seg derfor av tolker i stort omfang. I tillegg til asylintervjuet har asylsøkere, med visse unntak, anledning til å gi en skriftlig forklaring, en såkalt egenerklæring, før intervjuet. Denne ordningen innebærer utgifter til oversettelse. Bevilgningen på posten skal også dekke utgifter til oversettelse av originaldokumenter som saksbehandleren i UDI mener bør oversettes til norsk. Dette gjelder originaldokumenter som søkeren, politiet eller andre instanser har lagt ved i saken. Dessuten dekker posten tolking og oversettelse i kommunikasjonen mellom søker og UDI i første instans, herunder i forbindelse med verifiseringsrapporter og alderstester for enslige mindreårige asylsøkere som blir forelagt søker. Formidling av positive vedtak dekkes også over posten.

Korrekt tolking og oversettelse er en sentral forutsetning for rettssikkerhet, effektiv og ryddig saksbehandling og god service. Statsautoriserte tolker prioriteres ved oppdragsfordeling. Deretter prioriteres tolker med tolkeutdanning. Det er vanskelig å finne tolker i enkelte språk som få i Norge behersker, og hvor det verken finnes autorisasjon, utdanning eller en mulighet til å teste tolken med en tospråklig prøve. Konsekvensen er at det ofte går lang tid før intervju foretas av søkere fra land man ikke har tilstrekkelig antall kvalifiserte tolker for. I sjeldne tilfeller må søkere på grunn av lang ventetid flyttes fra transittmottak til ordinære mottak før intervjuet er gjennomført. De må da på et senere tidspunkt transporteres tilbake for intervju. Transportutgifter forbundet med intervjuer blir belastet posten. I 2007 ble det gjennomført 4 292 førstegangsintervjuer og samtaler med barn, og det ble utfyllt 3 680 egenerklæringer. Per 30. juni 2008 hadde UDI gjennomført 3 734 førstegangsintervjuer og samtaler med barn, og 3 089 egenerklæringer var blitt fylt ut.

Budsjettforslag for 2009

Regjeringen foreslår en bevilgning på kap. 690, post 22 på 75,4 mill. kroner i 2009.

Post 23 Kunnskapsutvikling, migrasjon, kan overføres

Posten erstatter post 71. UDI forvalter midler på denne posten. Formålet med bevilgningen er:

- å sikre et godt kunnskapsgrunnlag for innvandrings- og flyktningpolitikken
- å bidra til nasjonal kunnskapsutvikling om internasjonal migrasjon
- å bidra til formidling av forskningsresultater og kunnskap om, og metodikk og praksis på, området

Bevilgningen skal brukes til kunnskapsutvikling om migrasjon, utlendingsrettslige problemstillinger og mottaksforhold. Bevilgningen vil i det vesentlige benyttes til en videreføring av pågående prosjekter.

Rapport for 2007 og 2008

Bevilgningen har blitt brukt til prosjekter for å styrke kunnskapen om migrasjon, få fram mer forskning på utlendingsrettslige problemstillinger. Det har blitt innhentet kunnskap om bl.a. følgende temaer: evaluering av ordningen med forsterkede avdelinger i statlige mottak for asylsøkere, høring av barn i utlendingsforvaltningen, barns rett til beskyttelse, krav om dokumentasjon i utlendingsaker, utvikling av metoder for å anslå omfanget av personer uten ulovlig opphold i Norge, gjennomgang av praksis i valg av avgjørelsesform i UNE, gjennomgang av returprogrammet til Afghanistan samt gjennomgang av programmet for gjenbosetting av overføringsflyktninger. Enkelte prosjekter er omtalt under relevante delmål i tilknytning til resultatområde 10.

Budsjettforslag for 2009

Det foreslås en bevilgning på 6,574 mill. kroner på kap. 690, post 23 i 2009.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, ventemottak, kan overføres

Det ble i mars 2006 etablert et statlig innkvarteringstilbud, såkalt ventemottak, for personer med endelig avslag på søknad om asyl. Det første ventemottaket ble etablert i Lier kommune, og har 100 plasser. Bakgrunnen for å etablere en egen inves-

teringspost var for å dekke utgifter forbundet med tilknytning til kommunalt kloakkanlegg, nødvendige brann- og bygningstekniske oppgraderinger og etablering av egne helsetjenester på stedet. Det ble bevilget 16 mill. kroner på posten i 2006, og ca. 15,4 mill. kroner ble overført til 2008.

Arbeidet med tilknytning til det kommunale kloakkanlegget vil koste ca. 10 mill. kroner for hele prosjektet. Videre er oppussing av samtlige bad og toaletter i Buskeruds sivilforsvarsleir i gang.

Bevilgningen på posten er ikke overførbar til 2009.

Post 60 Tilskudd til vertskommuner for statlige mottak for asylsøkere og flyktninger

Bevilgningen til vertskommunetilskuddsordningen foreslås fra 2009 bevilget på kap. 690, post 60, mens det tidligere har vært budsjettet under kap. 690, post 21. Dette er i tråd med gjeldende prinsipper for tilskuddsordninger, og gjøres dels for å bedre synliggjøre ordningen.

Vertskommunetilskuddet skal dekke kommunens gjennomsnittlige utgifter til helse, barnevern, tolk og administrasjon i forbindelse med at det drives et statlig mottak i kommunen. Bevilgningsbehovet vil avhenge av antall mottak og antall plasser.

Ordningen er betydelig styrket i hhv. St.prp. nr. 1 (2007-2008) og St.prp. nr. 59 (2007-2008). Totalt er ordningen styrket med 125 pst., sammenlignet med saldert budsjett 2007. I forbindelse med St.prp. nr. 1 (2007-2008) ble det bevilget 10 mill. kroner øremerket vertskommuner for mottak med forsterkede plasser og/eller avdelinger for enslige mindreårige. I St.prp. nr. 59 (2007-2008) ble det bevilget 18,5 mill. kroner for å doble satsene per kommune og per ordinære mottaksplass med virkning fra 1. juli 2008. Styrkingen foreslås videreført med en volumjustert helårsvirkning på om lag 57 mill. kroner i 2009.

For 2009 vil satsene være:

- Grunnsats per kommune 409 000 kroner
- Sats per ordinære mottaksplass 4 385 kroner
- Sats per plass for enslige mindreårige 11 590 kroner
- Sats per forsterket plass 106 600 kroner

I tillegg er det etablert egne satser for å dekke særlig høye barnevernutgifter knyttet til omsorgsovertagelser etter barnevernlovens kapittel 4. Dette erstatter muligheten til å søke om ekstraordinært tilskudd ved særlig høye utgifter til barnevern. 2009-satsene vil være:

- Sats per måned, medfølgende barn 20 900 kroner
- Sats per måned, enslige mindreårige asylsøkere 10 450 kroner

Årsaken til differensieringen er at kommunene betaler halv egenandel ved omsorgsovertagelse av enslige mindreårige asylsøkere.

Budsjettforslag for 2009

Det foreslås en bevilgning på kap. 690, post 60 på 132,2 mill. kroner i 2009. Se også forslag til romertallsvedtak VI om fullmakt om midlertidig innkvartering av asylsøkere og flyktninger.

Post 72 Retur og tilbakevending for flyktninger, kan overføres

Formålet med tilskuddsordningen er å legge til rette for at flyktninger kan vende tilbake til hjemlandet når det er trygt, og til å motivere personer med avslag på søknad om asyl til å returnere frivillig. Posten er todelt, og består av individuell økonomisk støtte ved tilbakevending og tilskudd til prosjekter som støtter opp under retur og tilbakevending. Posten kan både dekke tilbud til tiltak i Norge før tilbakevending eller retur finner sted, og tilbud i hjemlandet som gjør det lettere for den enkelte å etablere seg der på nytt.

Tilbakevendingsordningen for flyktninger vil bli vurdert nærmere i 2009.

Individuell støtte ved tilbakevending

Personer som har fått asyl eller opphold på humanitært grunnlag, eller som er familiegjenforente med disse, kan etter søknad få dekket reiseutgifter og i tillegg få 15 000 kroner per person til hjelp for å etablere seg på nytt i hjemlandet. UDI behandler søknadene. Å motta tilbakevendingsstøtte får ingen direkte følger for retten til videre opphold i Norge. Tillatelse til opphold og arbeid vil være gyldig til den går ut etter de ordinære reglene. Der som søkeren gjeninnvandrer til Norge, skal vedkommende betale støtten tilbake etter nærmere fastsatte regler.

Det er først og fremst personer med midlertidig beskyttelse som har benyttet seg av ordningen, det vil si personer fra Bosnia-Hercegovina og Kosovo. De siste årene har langt færre enn tidligere vendt tilbake med individuell støtte, jf. tabellen under.

Tilbakevendte og gjeninnvandrede i perioden 2000 til 1. halvår 2007

År	Antall tilbakevendte	Antall gjeninnvandrede
2000	1 634	1 409
2001	1 001	165
2002	87	130
2003	55	49
2004	77	48
2005	58	49
2006	48	32
2007	27	20
1. halvår 2008	12	5

Tilbakevendings- og returprosjekter

Prosjektstøtte kan gis til kommuner, offentlige etater, frivillige organisasjoner, internasjonale organisasjoner og enkeltpersoner. Prosjektene skal ta hensyn til at kvinner og menn kan ha ulike behov. Prosjektene skal være innenfor et eller flere av disse områdene:

- informasjon om forholdene i hjemlandet
- opplæring og kvalifiseringstiltak med tanke på yrkesaktivitet i hjemlandet
- forsoning og demokratibygging
- mottak og reintegrering i hjemlandet
- hjelp til næringsetablering i hjemlandet

Det kan i forbindelse med bestemte prosjekter være aktuelt å vurdere utbetaling av returstøtte for bestemte grupper asylsøkere, eller personer uten oppholdstillatelse, som returnerer frivillig innenfor avgrensede tidsrom.

Prosjektene har de siste årene i stor grad hatt fokus på informasjonstiltak i Norge og på mottak og reintegrering i hjemlandet. Hva gjelder det siste er det etablert prosjekt for retur og tilbakevending til Afghanistan og Nord-Irak. Herunder:

- støtte til mottak og reintegrering i disse landene
- helseundersøkelse
- rådgivning
- returstøtte på 15 000 kroner per person ved ankomst til hjemlandet pluss reintegreringsstøtte

Fra prosjektet for retur og tilbakevending til Afghanistan startet, i april 2006, og frem til 30. juni 2008, har 124 personer søkt om å delta. Av disse har foreløpig 74 personer reist hjem.

I løpet av første halvår 2008 hadde 68 personer søkt om å delta i programmet for retur og tilbake-

vending til Nord-Irak. Av disse har foreløpig 29 personer reist hjem. I 2002 inngikk Politiets utlendingsenhet (PU) og UDI en avtale med International Organization of Migration (IOM) om et program for frivillig retur – Voluntary Assisted Return Programme (VARP) – til hjemlandet for asylsøkere og andre utlendinger uten lovlig opphold i Norge. Avtalen ble fornyet i 2008. I perioden mai 2002 til 30. juni 2008 returnerte om lag 5 135 personer til hjemlandet med dette programmet. Det er et stort antall ulike nasjonaliteter som returnerer under VARP, med Russland, Bosnia-Herzegovina og Kosovo som de største landene. I 2007 returnerte 443 personer til sine hjemland med IOM. 216 personer har returnert første halvår 2008. De fleste som har reist i 2008 er fra Kosovo (67), Nepal (45), Irak (41), Iran (33) og Afghanistan (31).

Bevilgningen på posten finansierer informasjons- og veiledningsarbeid knyttet til retur i asylmottak, og i ventemottaket drives det et eget målrettet informasjonsarbeid. De største samarbeidspartnerne i tilknytning til dette arbeidet er IOM og Business Innovation Programs (BIP). Denne type arbeid vil videreføres i 2009.

I 2008 prioriteres prosjekter og tiltak for mottak og reintegrering i hjemlandet. Internasjonalt er det bred enighet om at gode opplegg for reintegrering i hjemlandet er viktig for å lykkes med retur- og tilbakevendingspolitikken. Mange land i en gjenoppbyggingsfase har behov for kompetanse og fagkunnskap som de som returnerer besitter. De samme landene kan imidlertid være mer tjent med å ha sine borgere i rike land, fordi de da sender penger hjem. Dette kommer både familie og lokalsamfunn til gode. Regjeringen ønsker derfor å legge mer vekt på reintegreringstiltak som samtidig kan ha en positiv virkning på lokalsamfunnet i aktuelle land. Prosjektene vil både omfatte dem som har oppholdstillatelse i Norge og som reiser hjem under ordningen for tilbakevending og dem som returnerer frivillig etter avslag på søknad om asyl.

Regjeringen vil fremover prioritere prosjekt for tilbakevending og retur til land som Irak, Afghanistan og Somalia.

Budsjettforslag for 2009

Regjeringen foreslår en bevilgning på 20,45 mill. kroner på kap. 690, post 72 i 2009.

Post 73 Gjenbosetting av flyktninger – støttetiltak, kan nyttes under kap 651, post 60

Regjeringen ønsker å videreføre ordningen med konvertering av noen kvotemidler, for å kunne

hjelpe flere flyktninger. Slik hjelp kan også være mer tilpasset flyktningenes behov. Midlene vil bli benyttet i nært samarbeid med UNHCR.

Av en kvote på 1 200 overføringsflyktninger i 2009 kan midler tilsvarende inntil 80 plasser benyttes til andre tiltak for gjenbosetting av flyktninger, jf. omtale under delmål 2.1. Midlene finansierer tiltak for å introdusere overføringsflyktninger til Norge, for eksempel Kulturorienteringsprogram for flyktninger, jf. kap. 650, post 01 drift av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi), og støtte til å finansiere UNHCRs og eventuelt andre organisasjoners arbeid med å sikre gjenbosetting av flere flyktninger.

Midlene for 2008 benyttes til et prosjekt om overføring av kunnskap til land i Latin-Amerika som er i ferd med å bygge opp nasjonale gjenbosettingsprogram, særlig med sikte på å tilpasse programmet til de særlige behovene til utsatte kvinnelige flyktninger, og til å styrke UNHCR mannskapsmessig gjennom utplassering av norske tjenestemenn ved regionkontorene i Beirut og Nairobi.

Dersom midler på posten ikke blir brukt til støttetiltak, vil de bli brukt til å overføre flyktninger til Norge.

Budsjettforslag for 2009

Regjeringen foreslår en bevilgning på kap. 690, post 73 på 5,95 mill. kroner i 2009.

Post 75 Reiseutgifter for flyktninger til og fra utlandet, kan overføres

Bevilgningen dekker reiseutgifter for overføringsflyktninger, familiegjenforente (med personer som har fått asyl) og for flyktninger som vender tilbake til hjemlandet. Det legges til grunn at det i 2009 skal betales reiseutgifter for anslagsvis 1 800 personer. På forespørsel fra UDI arrangerer IOM reiseene, bestiller billetter og bistår med å skaffe nødvendige reisedokumenter. De hjelper også personer i eventuelle transittland, og vurderer om det er nødvendig med eskorte for syke personer og små barn som reiser alene. I første halvår 2008 er reiseutgifter dekket for om lag 600 personer.

Bevilgningen dekker også utgifter i forbindelse med en avtale med Norsk Folkehjelp om mottak av overføringsflyktninger. Reiseutgifter for personer som blir gjenforent med herboende som har opphold på humanitært grunnlag, blir ikke dekket av staten.

Budsjettforslag for 2009

Regjeringen foreslår en bevilgning på kap. 690, post 75 på 12,3 mill. kroner i 2009.

Kap. 3690 Utlendingsdirektoratet

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Retur og tilbakevending for flyktninger, ODA-godkjente utgifter	18 800	19 608	20 450
02	Gebyr for nødvisum	254	104	130
03	Reiseutgifter for flyktninger til og fra utlandet, ODA-godkjente utgifter	10 400	11 550	12 100
04	Statlige mottak, ODA-godkjente utgifter	291 650	233 145	1 381 300
05	Refusjon av fellestjenester IMDI	13 332		
06	Gjenbosetting av flyktninger- støttetiltak, ODA godkjente utgifter		5 710	5 950
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	203		
16	Refusjon av fødselspenger	9 784		
18	Refusjon sykepenger	6 546		
	Sum kap. 3690	350 969	270 117	1 419 930

Post 01 Retur og tilbakevending for flyktninger, ODA-godkjente utgifter

Utgifter til tilrettelegging for at flyktninger skal kunne vende tilbake til hjemlandet kan i henhold til OECD/DACs (Development Assistance Committee) statistikkdirektiver godkjennes som offisiell utviklingshjelp. Regjeringen foreslår at 20,45 mill. kroner av utgiftene på kap. 690, post 72 Retur og tilbakevending for flyktninger, blir rapportert inn som utviklingshjelp. I den forbindelse inntektsføres tilsvarende beløp på kap. 3690, post 01 Retur og tilbakevending for flyktninger.

Post 02 Gebyr for nødvisum

På bakgrunn av erfaringstall foreslås det budsjettet med 130 000 kroner i gebyrinntekter for utskriving av nødvisum.

Post 03 Reiseutgifter for flyktninger til og fra utlandet, ODA-godkjente utgifter

Reiseutgifter for flyktninger til og fra utlandet kan i henhold til OECD/DACs statistikkdirektiver godkjennes som offisiell utviklingshjelp. Regjeringen foreslår at 12,1 mill. kroner av utgiftene på kap. 690, post 75 Reiseutgifter for flyktninger til og fra utlandet, blir rapportert inn som utviklingshjelp. I den forbindelse inntektsføres tilsvarende beløp på

kap. 3690, post 03 Reiseutgifter for flyktninger til og fra utlandet.

Post 04 Statlige mottak, ODA-godkjente utgifter

Visse innenlandske utgifter knyttet til mottak av asylsøkere og flyktninger kan i henhold til OECD/DACs statistikkdirektiver godkjennes som offisiell utviklingshjelp. Regjeringen foreslår at 1 381,3 mill. kroner av utgiftene på kap. 690, post 21 Spesielle driftsutgifter, statlige mottak og kap. 690, post 60 Vertskommunetilskudd blir rapportert inn som utviklingshjelp. I den forbindelse inntektsføres tilsvarende beløp på kap. 3690, post 04 Statlige mottak.

Post 06 Gjenbosetting av flyktninger, ODA-godkjente utgifter

Visse innenlandske utgifter knyttet til gjenbosetting av flyktninger kan i henhold til OECD/DACs statistikkdirektiver godkjennes som offisiell utviklingshjelp. Regjeringen foreslår at 5,95 mill. kroner av utgiftene på kap. 690, post 73 Gjenbosetting av flyktninger – støttetiltak, blir rapportert inn som utviklingshjelp. I den forbindelse inntektsføres tilsvarende beløp på kap. 3690, post 06 Gjenbosetting av flyktninger.

Kap. 691 Utlendingsnemnda

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Driftsutgifter	115 255	120 938	231 437
21	Spesielle driftsutgifter, nemndbehandling	7 184	6 400	19 100
	Sum kap. 691	122 439	127 338	250 537

Overført fra 2007 til 2008:

Post 01: 5 058 000 kroner

Post 21: 423 000 kroner

Mål og hovedoppgaver

Utlendingsnemnda (UNE) behandler alle klager etter utlendings- og statsborgerborgerloven på vedtak som Utlendingsdirektoratet (UDI) treffer i førsteinstans. UNE fungerer som et uavhengig forvaltningsorgan når nemnda fatter vedtak i klagesaker.

Gjennom en systematisk og grundig etterprøving av de vurderingene som er gjort i førsteinstans,

skal UNE sikre rettssikkerheten på utlendingsfeltet. UNE har også en viktig rolle som lovtolkende organ, når praksis fungerer som retningsgivende for UDIs praksis.

Videre skal UNE bidra til å skape tillit til at vedtakene som fattes er i tråd med internasjonale konvensjonsforpliktelser og norsk lov.

Rapport

Asylsaker

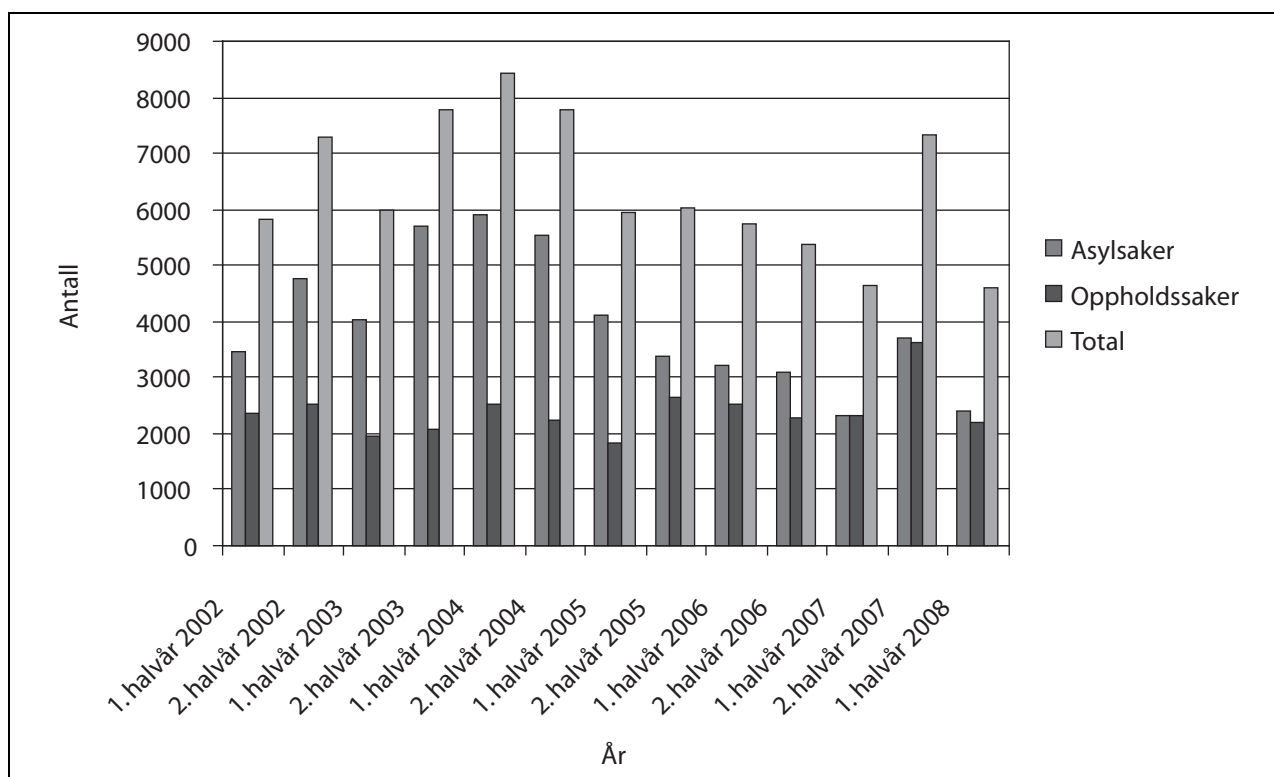
Asylsakene omfatter både klagesaker, saker som behandles i henhold til Dublin-forordningen og

omgjøringsanmodninger. Det er i 2009 lagt til grunn at 27 pst. av asylsakene UNE får til behandling er enkle saker som kan avgjøres av sekretariatet. 60 pst. av sakene kan avgjøres av en nemndleder etter sekretariatsforberedelse, mens 13 pst. inneholder vesentlige tvilsspørsmål og skal avgjøres i nemndmøte etter sekretariatsforberedelse. De siste årene har antall nemndmøter økt, fra 5 pst. av asylsakene i 2005 til 16 pst. første halvår 2008. Asylsaker skal prioriteres dersom personene det gjelder fortsatt oppholder seg i landet og er gitt tillatelse til å være her mens klagen blir behandlet. For øvrig skal asylsaker vedrørende kriminelle, enslige mindreårige, barnefamilier hvor det er gått mer

enn to år siden saksopprettelser og personer med ekstraordinære hjelpebehov prioriteres.

Antallet ubehandlede asylsaker var per 30. juni 2008 omkring 3 200 saker. Per 1. januar 2008 var det ca. 2 500. I hovedsak skyldes økningen et høyere antall innkomne klagesaker fra UDI enn hva som var forventet.

Per 30. juni 2008 var den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden i klagesaker der klageren kan oppholde seg i landet mens saken blir behandlet ca. 14 måneder. Rundt 37 pst. av sakene ble behandlet innen seks måneder. Til sammenligning ble 16 pst. av sakene behandlet innen seks måneder i første halvår 2007.

Figur 6.17 Saker behandlet i UNE 2002-2008 (1. halvår)

Kilde: UNE

I første halvår 2008 ble ca. 28 pst. av asylsakene, hvor klageren var gitt tillatelse til å være i landet mens klagen blir behandlet, avgjort i nemndmøte. Av disse ble ca. 75 pst. behandlet i nemndmøte med personlig fremmøte og ca. 25 pst. uten fremmøte.

Oppholdssaker

Oppholdssaker, i betydningen andre saker enn asyl, omfatter både klagesaker og omgjøringsanmodninger knyttet til bl.a. statsborgerskap, arbeids-

og oppholdstillatelse, visum og utvisning. Prognosene bygger på at 45 pst. av sakene kan avgjøres av sekretariatet, 53 pst. av nemndleder og 2 pst. av nemndmøte. Antallet ubehandlede oppholdssaker var ca. 2 350 per 30. juni 2008, en økning på ca. 700 siden årsskiftet. Dette skyldes bl.a. at UNE i siste tertial 2007 prioriterte å nedarbeide restanser, mens man i 2008 igjen har prioritert asylsakene. Den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden i klagesaker var ca. 5 måneder for oppholdssaker behandlet første halvår 2008.

Stornemnd

Saker av prinsipiell betydning, saker med store samfunnsmessige eller økonomiske konsekvenser og saker på områder der det er tendenser til ulik praksis, kan behandles i stornemnd. Det er fortsatt ikke høstet tilstrekkelig med erfaringer til å si med sikkerhet hvor store ressurser som går med til stornemndbehandling. Det er ikke behandlet saker i stornemnd i første halvår 2008. I prognosene for 2009 er det lagt til grunn at UNE vil behandle 10 saker i stornemnd.

En ekstern gjennomgang av praksis når det gjelder å sette nemndmøte, konkluderer med at UNE foretar en grundig saksbehandling, at valget tas alvorlig og at loven etterleves lojalt.

Strategier og utfordringer for 2009

Den største utfordringen for UNE i 2009 er å bygge opp nødvendig kapasitet til å behandle den økte saksmengden som ventes i 2009. Dette følger både av de høye asylankomstene i 2008 og forventet antall asylsøkere i 2009. I tillegg er andelen omgjøringsanmodninger økende, samtidig som andelen avslag i UDI ligger betydelig høyere enn hva den var i 2007. Saksbehandlingskapasiteten vil trolig måtte doubles. Det er usikkert om det er mulig å rekruttere tilstrekkelig mange med riktig kompetanse i det foreliggende arbeidsmarkedet, men rekrutteringsarbeidet ble igangsatt på etter sommeren og har høy prioritet også i 2008. Økningen i antall ansatte vil kreve store ressurser til infrastruktur, opplæring, organisering og effektivisering innenfor de krav som settes til kvalitet i saksbehandlingen.

Det er viktig å behandle sakene raskest mulig. Lang saksbehandlingstid er en belastning for den enkelte søker, og fører til betydelige merutgifter for staten. Lang saksbehandlingstid vanskeliggjør både integreringsarbeidet for de som får en oppholdstillatelse og returarbeidet i forhold til dem som får avslag på asylsøknaden. Kortere saksbehandlingstid må sikres gjennom en helhetlig strategi som omfatter kapasitet, organisering, regelverk og teknologi. Prosjektet med elektronisk saksbehandling i utlendingsforvaltningen, som ble startet opp i 2007, vil etter hvert også gi UNE bedre forutsetninger for effektiv saksbehandling. Spesielt vil et felles elektronisk arkiv bidra til å redusere administrasjon og ventetid på papirer som må sendes mellom de ulike instansene i utlendingsforvaltningen.

UNE vil i 2009 også måtte arbeide med tilpasning til og opplæring i ny utlendingslov, som trer i kraft 1. januar 2010. Arbeids- og inkluderingsde-

partementet vil i forbindelse med forskriftsarbeidet til ny utlendingslov se på mer detaljerte regler for hvilke saker som skal avgjøres i nemndmøte og hvilke saker som skal avgjøres av nemndleder.

UNE vies betydelig oppmerksomhet i media og omverdenen for øvrig. For å skape tillit til utlendingsforvaltningen skal UNE bidra til en faktaorientert offentlig debatt om norsk innvandrings- og asylpolitikk. Dette gjøres blant annet ved en åpen praksisdatabase på internett og offentlig tilgjengelige praksisnotater.

Budsjettforslag for 2009

Post 01 Driftsutgifter

Bevilgningen på posten skal dekke utgifter til drift av UNE, herunder saksbehandlingsutgifter, men ikke utgiftene til selve saksbehandlingen i nemndmøte.

Utlendingsnemnda hadde ifølge Statens sentrale tjenestemannsregister, en bemanning pr. 1. mars 2008 tilsvarende 178 årsverk.

Budsjettet er basert på at UNE skal behandle ca. 12 000 asylsaker og ca. 6 400 andre saker i 2009. Så fremt prognosene for innkomne saker, eller kompleksiteten og sammensetningen av innkomne saker ikke endres vesentlig, vil dette innebære at antallet ubehandlede asylsaker øker noe. Fordi saksbehandlingskapasiteten økes betydelig, forventes saksbehandlingstiden likevel ikke å bli vesentlig endret.

Store avvik i de nevnte forutsetningene vil ha betydning for antall vedtak UNE kan fatte.

I 2007 var omgjøringsprosenten ca. 19 pst. av alle saker. Tilsvarende tall for første halvår 2008 var ca. 16 pst. Hovedårsaken til de høye tallene sammenlignet med tidligere år, er at man i perioden har behandlet saker som har ligget i bero i påvente av forskriftsendring.

Budsjettforslag for 2009

Regjeringen foreslår en bevilgning på kap. 691, post 01 på 231,4 mill. kroner i 2009.

Post 21 Spesielle driftsutgifter, nemndbehandling

Bevilgningen på posten skal dekke utgifter knyttet til behandling av saker i nemndmøter og er særlig avhengig av antallet asylsøkere og hvor stor andel av sakene som blir behandlet i nemndmøte. Posten omfatter bl.a. godtgjørelse til nemndmedlemmer og tolker, samt reise og opphold for nemndmedlemmer, søkere, tolker og advokater.

Budsjettforslag for 2009

Regjeringen foreslår en bevilgning på kap. 691, post 21 på 19,1 mill. kroner i 2009.

Kap. 3691 Utlendingsnemnda

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2007	Saldert budsjett 2008	Forslag 2009
01	Tilfeldige inntekter	208		
16	Refusjon fødselspenger	1 679		
17	Refusjon lærlinger	46		
18	Refusjon sykepenger	1 015		
	Sum kap. 3691	2 948		

Bevilgningen under kap. 691 Utlendingsnemnda, post 01 kan overskrides med tilsvarende beløp som inntektene på post 01-18

Del III
Omtale av særlige tema

7 Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen og Mål for inkludering

Regjeringen arbeider for at Norge skal være et inkluderende samfunn, hvor alle har like muligheter til å bidra og til å delta i arbeids- og samfunnslivet. Regjeringen vil legge til rette for at nyankomne innvandrere raskt kommer ut i inntektsgivende arbeid, og vil forhindre at det utvikler seg et klassedelt samfunn hvor personer med innvandrerbakgrunn har dårligere levekår og lavere samfunnsdeltakelse enn befolkningen for øvrig.

Regjeringen har styrket innsatsen for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen gjennom en egen handlingsplan. Handlingsplanen inneholder tiltak innenfor flere departementers ansvarsområder, og innsatsområdene i planen er Arbeid, Oppvekst, utdanning og språk, Likestilling og Deltakelse.

Handlingsplanen for integrering og inkludering ble lansert i 2007, og i alt 28 tiltak til en verdi av 400 mill. kroner ble iverksatt. Tiltakene i planen ble videreført og styrket i 2008, og inneholdt 40 tiltak med en samlet verdi av over 512 mill. kroner. Også i 2009 viderefører Regjeringen innsatsen og styrker kommunenes integreringsarbeid. Integreringstilskuddet økes og det innføres et grunntilskudd i opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere som en permanent ordning.

Regjeringen viderefører også rapporteringen på Mål for inkludering som ble startet i 2006. Det er utviklet 17 konkrete mål på ulike politikkområder som dekker flere områder som er viktige i den enkeltes liv. Hensikten er å måle utviklingen av inkludering av innvandrerbefolkningen over tid. Målene, med tilhørende rapportering, er et godt verktøy for å vurdere om statens virkemidler og ressursbruk fungerer etter hensikten. Hvert mål følges av én eller flere indikatorer som angir graden av måloppnåelse. De ansvarlige departementene skal, i tråd med sektoransvarsprinsippet, rapportere årlig på måloppnåelsen i statsbudsjettet i sine egne budsjettproposisjoner.

Handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen presenterer Regjeringens innsats for å få til en god utvikling når det gjelder integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen. Handlingsplanen inneholder tiltak

på ulike politikkområder, som kan sees i sammenheng med de overordnede målsettingene det rapporteres på i Mål for inkludering.

Mål for inkludering er langsiktige mål og det kan ikke forventes store endringer på kort tid. Etter fire år er det fortsatt tidlig å si om endringer er uttrykk for varige trender eller tilfeldige variasjoner. Det er også viktig å være oppmerksom på at rapporteringen på målene ikke gir et fullstendig bilde av virkeligheten, og at det er flere faktorer og utenforliggende årsaker til at situasjonen endrer seg i positiv eller negativ retning. Endringene i sammensetningen av innvandrerbefolkningen, for eksempel hvor mange som kommer som arbeidsinnvandrere og hvor mange som er flyktninger, og andelen med kort eller lang botid i landet, kan være sentrale faktorer som forklarer endringer i måloppnåelse.

Gjennom innsatsen for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen satser Regjeringen på å få flere innvandrere i arbeid. Virkemidler er blant annet arbeidsrettede tiltak overfor innvandrere, kvalifiseringstiltak som blant annet Ny Sjanse, og samarbeid med partene i arbeidslivet for å øke rekrutteringen.

Rapporteringen på Mål for inkludering viser positive tendenser når det gjelder innvandreres deltakelse i arbeidslivet. Det er fremdeles om lag tre ganger så høy arbeidsledighet blant innvandrere som i befolkningen generelt. Imidlertid er ledighetsprosenten nå på et lavt nivå sammenliknet med tidligere, og flere er i jobb. Dette viser at innvandrere nyter godt av den gunstige situasjonen på arbeidsmarkedet og at utviklingen går i riktig retning.

Det å stå utenfor arbeidsmarkedet er en av de viktigste grunnene til dårlige levekår og fattigdom. Nye tall for perioden 2004 -2006 viser en liten nedgang i andelen innvandrere med vedvarende lavinntekt fra forrige måling. Nedgangen skyldes blant annet økt sysselsetting for denne gruppen. Samtidig er fremdeles barn med innvandrerbakgrunn klart overrepresentert blant barn som lever i husholdninger med vedvarende lavinntekt. Regjeringen iverksetter ulike tiltak for å gi alle barn gode oppvekstvilkår, bl.a. gjennom Handlingsplan

mot fattigdom – status 2008 og styrket innsats 2009 (se vedlegg til St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet).

Innsatsen for at alle skal ha like muligheter til å delta i samfunnet gjelder ikke minst barn av innvandrere. Handlingsplan for integrering og inkludering har oppvekst, utdanning og språk som et av sine innsatsområder. Det satses på gratis kjernetid i barnehage for fire- og femåringer, og andre tiltak som letter norskinnlæring for førskolebarn. Dette sees i sammenheng med en innsats rettet mot skolen og arbeidet for å gi barn med innvandrerbakgrunn godt utbytte av skolegangen og dermed like muligheter til videre utdanning og arbeid. Rapporteringen på Mål for inkludering viser at flere minoritetsspråklige barn gikk i barnehage ved utgangen av 2007 enn i 2006.

Regjeringen har styrket integreringstilskuddet til kommuner som bosetter flyktninger, og det har vært satset på norskopplæring for nyankomne innvandrere gjennom omlegging av tilskuddsordningen og kvalitetshevende tiltak. Gode introduksjonsprogram for flyktninger og god kvalitet på opplæringen i norsk med samfunnskunnskap har stor betydning for at innvandrere raskt etter etablering i Norge kan delta på arbeidsmarkedet og i samfunnet for øvrig. Fra 1. september 2005 ble rett og plikt til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere innført. Rapportering gjennom Mål for inkludering viser at andelen innvandrere med fem års botid som har gått opp til og bestått avsluttende prøve i norsk i 2007 er vesentlig høyere enn for årene 2004 og 2005.

Gjennom Handlingsplan for integrering og inkludering, og Handlingsplan mot tvangsekteskap er det etablert ordninger for å forebygge tvangsekteskap. Minoritetsrådgivere og integreringsrådgivere er på plass i skoler og ved norske ambassader, og frivillige organisasjoner får støtte til sitt arbeid mot tvangsekteskap. I Handlingsplan for integrering og inkludering er det også flere tiltak som inngår i den store områdesatsingen for Groruddalen i Oslo, og i satsingen mot bydel Søndre Nordstrand i Oslo.

7.1 Tiltak

1. Integreringstilskuddet

Styrket med 125 mill. kroner.

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Flyktninger og deres familier skal bosettes raskt i en kommune, slik at de raskest mulig kan bidra med sine ressurser i arbeids- og samfunnsliv. Kommunene er hovedaktører i arbeidet med bosetting

og integrering av flyktninger. Det er viktig at kommunene økonomisk er i stand til å imøtekomme bosettingsbehovet og gjennomføre kvalitativt gode introduksjonsprogram. Integreringstilskuddet er over tid forutsatt å skulle tilsvare kommunenes gjennomsnittelige utgifter til bosetting og integrering av flyktninger i bosettingsåret og de påfølgende fire år. Tilskuddet skal, sammen med tilskuddet til opplæring i norsk og samfunnskunnskap, medvirke til at kommunene gjennomfører et planmessig og aktivt bosettings- og integreringsarbeid, slik at flyktningene snarest mulig får arbeid og blir i stand til å forsørge seg selv. I 2007 ble det bosatt 3 826 personer.

For å støtte opp om kommunenes arbeid økte Regjeringen integreringstilskuddet med 47 mill. kroner i 2007. Midlene ble videreført i 2008. I revidert nasjonalbudsjett for 2008 ble integreringstilskuddet styrket med 50 mill. kroner. Satsen ble økt til 515 000 kroner per person fra 1. juli 2008.

For å styrke kommunenes bosettings- og integreringsarbeid, vil Regjeringen derfor styrke integreringstilskuddet med 125 mill. kroner i 2009. 50 mill. kroner av styrkingen er helårsvirkning av tiltak i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2008. Styrkingen av integreringstilskuddet gir en bedre dekning av kommunenes utgifter til bosetting og integrering. Styrkingen gir et integreringstilskudd på 551 500 kroner over fem år (for voksne).

Integreringstilskuddet er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, kap. 651, post 60.

2. Innføring av grunntilskudd i opplæringen i norsk- og samfunnskunnskap for voksne innvandrere

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Gode ferdigheter i norsk er en viktig forutsetning for innvandreres deltakelse i arbeidslivet. Formålet med tilskuddet til opplæring i norsk og samfunnskunnskap er å bidra til gode resultater og god gjennomstrømning, noe som forutsetter god kvalitet i opplæringen. En forutsetning for god kvalitet i opplæringen er at kommunene har tilfredsstillende økonomiske rammevilkår. I statsbudsjettet for 2008 ble tilskuddet styrket med 95 mill. kroner. Styrkingen var ikke en varig omlegging av ordningen. Styrkingen ble brukt til å bedre de økonomiske rammevilkårene for kommuner med 4-150 personer i målgruppa for rett og plikt/rett til opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Disse kommunene fikk et grunntilskudd på 370 000 kroner. I tillegg kan kommunene i 2008 søke om skjønnstilskudd innenfor en total ramme på 12,15 mill.

kroner. Innenfor denne rammen har kommuner med færre enn fire personer i målgruppa blitt prioritert.

Regjeringen foreslår fra 2009 å innføre et grunntilskudd i opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere som en permanent ordning. Grunntilskuddet skal gis til kommuner med 150 eller færre i personkretsen for rett og plikt eller rett til opplæring i norsk og samfunnskunnskap. Tilskuddet foreslås utbetalt i to satser, høy sats til de kommunene som har mellom 4 og 150 personer i personkretsen og lav sats til de som har mellom 1 og 3 personer i personkretsen. Høy sats vil utgjøre om lag 390 000 kroner og lav sats om lag 150 000 kroner. Ordningen med skjønnstilskudd foreslås avviklet. Dette gjør ordningen mer forutsigbar for kommunene.

Tiltaket er omtalt i St. prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet under kap. 653, post 60.

3. Kvalitetsheving av opplæring i norsk og samfunnskunnskap

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Kvalitet på opplæringen i norsk og samfunnskunnskap er viktig for at deltakerne skal få godt utbytte av opplæringen. God kvalitet bidrar også til effektivitet og bedre gjennomstrømning i opplæringen. I statsbudsjettet for 2008 ble det avsatt 5 mill. kroner til kvalitetsheving og kompetanseoppbygging for ledere og lærere i opplæringen i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere.

I løpet av 2008 vil det i hvert fylke bli gjennomført etterutdanningskurs for til sammen om lag 2000 lærere. Kursene dekker en rekke ulike faglige temaer, og gjennomføres i samarbeid mellom Integrerings- og mangfoldsdirektoratet og Vox – Nasjonalt senter for læring i arbeidslivet. I tillegg tilbyr Vox et nasjonalt kurs for tospråklige lærere som skal undervise i samfunnskunnskap og kurs i språklige emner. Vox er i ferd med å utvikle en database over tospråklige lærere som kan undervise i samfunnskunnskap. Den vil også inneholde oversikt over kurs i samfunnskunnskap som kommuner kan kjøpe. Databasen skal etter planen ferdigstilles i løpet av høsten 2008.

Kvalitetshevende tiltak i norskopplæringen videreføres i 2009, med vekt på kompetanseoppbygging for lærere.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet under resultatområde 6, delmål 1.2 og under kap. 653, post 21.

4. Videreutvikling og styrking av Nasjonalt introduksjonsregister og forvaltning av norsktilskuddet

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

For å effektivisere forvaltningen av norsktilskuddet og gjøre Nasjonalt introduksjonsregister (NIR) til et godt rapporteringsverktøy, må NIR inneholde pålitelige data. Styrket datakvalitet krever korrekte og fortløpende registreringer. For å sikre riktige registreringer, må NIR blant annet være et brukervennlig og effektivt verktøy. Regjeringen styrket Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) sitt driftsbudsjett med 5 mill. kroner til blant annet videreutvikling av NIR i 2008.

I underkant av 300 kommuner har fått opplæring i nye verktøy for rapportering og registrering i NIR. I tillegg gir IMDi fortløpende råd og veiledning om NIR til kommuner og fylkesmenn ved forespørsler i enkeltsaker.

Det er utviklet nye moduler som åpner for å behandle søknader om tilskudd elektronisk i NIR. Fra og med 2008 vil kommunene gjennom NIR søke både per capita tilskudd år 1 til 5, resultattilskudd og tilskudd til norskopplæring i mottak. Det er laget en ny versjon av NIR som skal implementeres i 2008. Den nye versjonen vil gjøre det enda enklere for kommunene og fylkesmennene å registrere i NIR.

I 2009 vil det være viktig å styrke kommunenes kompetanse i bruken av NIR, slik at datakvaliteten bedres. Opplæring og veiledning av kommunene vil være aktuelle tiltak. NIR bør styrkes som et verktøy for å måle frekvensen og kvaliteten på ulike registreringer, og for å få kommunene til å foreta en mer fullstendig resultatrapportering der overgang til arbeid/ utdanning etter endt introduksjonsprogram registreres i NIR. Det er videre ønskelig å utrede muligheter for kopling av NIR til SSBs registerdata og leveårsstatistikk.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, kap. 650, post 01.

5. Etablere utdanningstilbud i introduksjonsordningen

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Gjennom introduksjonsordningen skal nyankomne innvandrere rustes til deltakelse i yrkes- og samfunnsliv. Programrådgiverne i kommunene skal følge opp og skal være en koordinerende instans for den enkelte deltaker i det tverrfaglige samarbeidet som er nødvendig for å få til et godt introduksjonsprogram. Regjeringen satte av 2 mill. kroner til å utvikle et utdanningstilbud for program-

rådgivere i 2008. Et studietilbud på høgschoolnivå er under utvikling og vil etter planen bli satt i drift i 2009.

Gjennom utdanningsmodulen er det forventet at programrådgivernes kunnskap om lov og forskrift skal bidra ytterligere til å bedre rettssikkerheten for den enkelte deltaker. Utdanningen skal bidra til bedre resultater i introduksjonsarbeidet, slik at flere deltar i yrkes- og samfunnsliv etter endt program.

Tiltaket er omtalt i St. prp.nr.1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, resultat-område 6, delmål 1.3.

6. Arbeidsrettet innsats overfor innvandrere

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Regjeringen har som mål å få til høy overgang til arbeid blant de som står utenfor arbeidslivet. Innvandrere har gjennomgående lavere sysselsetting og høyere ledighet enn befolkningen i alt. Det er viktig at flest mulig innvandrere blir inkludert i arbeidslivet for å sikre økt velferd og motvirke fattigdom. For å få dette til har Regjeringen økt den arbeidsrettede innsatsen overfor innvandrere, og det ble i 2007 blant annet lagt inn om lag 165 mill. kroner til tiltaksplasser og tettere oppfølging i Arbeids- og velferdsetaten. Den arbeidsrettede innsatsen overfor innvandrere ble videreført i 2008, og legges til grunn for den videre innsatsen i 2009. Innsatsen skal bidra til økt arbeidsretting av introduksjonsprogrammet for nyankomne innvandrere, og styrke innsatsen overfor innvandrere med behov for særlig bistand for å komme i jobb. Det er videre lagt vekt på tiltak som kan fange opp grupper av unge med innvandrerbakgrunn i storbyområder.

Innvandrere er en sentral målgruppe i arbeidsmarkedspolitikken og har vært prioritert ved inn- tak til arbeidsmarkedstiltak sammen med langtids- ledige, ungdom og personer med nedsatt arbeids- evne. Andelen innvandrere som deltar på arbeidsmarkedstiltak har økt gjennom de siste å- rene. Ledighetsprosenten er redusert til et av de laveste nivåene på 20 år, men er fremdeles tre gan- ger så høy for innvandrere som for befolkningen generelt. Sysselsettingen har imidlertid gått bety- delig opp.

Arbeids- og velferdsetaten samarbeider med kommunene om gjennomføring av introduksjons- ordning for nyankomne innvandrere. I april 2008 var 630 personer registrert i NAV som deltakere på introduksjonsprogram (jf. tall fra Arbeids- og vel- ferdsdirektoratet). Av disse deltok 254 personer (40 pst.) på arbeidsmarkedstiltak og 67 personer (11 pst.) var registrert som yrkeshemmede.

Som et ledd i arbeidet med å fange opp grupper av unge med innvandrerbakgrunn i storbyområ- der, har Arbeids- og velferdsetaten etablert et pro- sjekt rettet mot ungdom i Bydel Grorud og Stovner i Oslo. Prosjektet skal gå over tre år, og har til hen- sikt å fange opp ungdom som faller ut av videregå- ende skole. Gjennom utstrakt samarbeid mellom ulike aktører (blant annet oppfølgingstjenesten, og barnevernets ungdomsteam) samt bruk av indivi- duelt tilpassede tiltak skal ungdommene få hjelp til å komme raskere tilbake til skolebenken eller ut i arbeidslivet. Opprinnelig målgruppe for prosjektet var aldersgruppen 16-24 år, men man valgte lokalt å innskrenke gruppen til 16-20 år. Dette gjorde imidlertid at det ble vanskelig å fylle opp plassene, og målgruppen ble utvidet til 16-24 åringer. I slut- ten av desember 2007 var det 15 deltakere i pro- sjektet. Av disse var 9 personer på tiltak, mens 6 ventet på ulike aktiviteter. Ved utgangen av april 2008 var det også 15 deltakere i prosjektet. Erfar- ing viser at det kreves godt samarbeid mellom de ulike aktørene som har kontakt med ungdoms- gruppen i bydelen for å få fylt opp plassene i pro- sjektene.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet under resultatområde 2, kap. 634, post 76.

7. Program for basiskompetanse i arbeidslivet

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet.

Tiltaket ble fremmet som del av Regjeringens handlingsplan mot fattigdom 2007.

Svake grunnleggende ferdigheter skaper et behov for mer kvalifisering enn det som er vanlig innenfor ordinær arbeidsmarkedsopplæring. Dette gjelder blant annet noen grupper av innvandrere fra ikke-vestlige land.

Regjeringen tok tak i dette gjennom opprettel- sen av Program for basiskompetanse i arbeidslivet (BKA), i 2006. Målet for BKA er at flere voksne skal tilegne seg grunnleggende ferdigheter i lesing, skriving, regning og IKT som er nødvendig for å mestre krav og omstilling i dagens samfunns- og arbeidsliv. Opplæringen skal, så langt det lar seg gjøre, skje i tilknytning til den enkeltes arbeidsplass og arbeidsoppgaver. Gjennom pro- grammet kan bedrifter og offentlige virksomheter søke om tilskudd til opplæring i lesing, skriving, regning og IKT for sine ansatte. Det er også igang- satt prosjekter gjennom NAV rettet mot arbeidssø- kere.

Kursene er svært varierende i omfang og varie- rer fra 6 til 30 timers kurs for IKT-opplæring, mens lese- og skrivekurs har hatt et omfang på 50 til 100 timer. I 2007 og 2008 ble det godkjent flere kurs

som var innrettet mot lesing og skriving, enn datakurs. Industrien og pleie- og omsorgssektoren har høyest deltakelse i BKA. I industrien er det et stort flertall som har deltatt på lese- og skrivekurs, mens i pleie- og omsorgssektoren har flest deltatt på datakurs. Det er i løpet av 2007–2008 blitt utarbeidet et rammeverk for opplæring i grunnleggende ferdigheter for voksne som verktøy for å gi bedre tilpasset opplæring til den enkelte.

I 2008 er det bevilget 36,9 mill. kroner til BKA. 25 mill. kroner er fordelt på 78 søkere og 4 mill. kroner er avsatt til prosjekter rettet mot arbeidssøkere gjennom NAV. I tillegg er det iverksatt opplæring i grunnleggende ferdigheter for arbeidssøkere i to fylker, Hedmark og Rogaland. Opplæringen ble avsluttet første halvår 2008, og rapport om gjennomføringen vil foreligge høsten 2008. I tillegg blir en del av midlene benyttet til faglige utviklingsprosjekt i bedrifter. Målet er å skape opplæringsmodeller og hjelpemidler som skal være tilgjengelige slik at flere kan ta dem i bruk.

Søkning og antall tildelinger har økt i programperioden fra 2006 til 2008. Det er i perioden gitt tilskudd til i alt 230 prosjekter. Foreløpig innrapporterte tall viser at over 3000 arbeidstakere og arbeidsledige har fått opplæring gjennom BKA siden programmets start i 2006.

Tiltaket videreføres i 2009 på samme nivå som i 2008.

Tiltaket er nærmere omtalt i St.prp. nr 1 (2008–2009) for Kunnskapsdepartementet under kap. 257.

8. Videreføring av Ny sjanse

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Ny sjanse er forsøk med et lønnet kvalifiseringsprogram for innvandrere som etter flere år i Norge ikke har fast tilknytning til arbeidsmarkedet, og som er sosialhjelpsmottakere. Formålet er å prøve ut virkemidler og metoder fra introduksjonsprogrammet på en ny målgruppe. I 2008 ble det bevilget 20 mill. kroner til tiltaket. Midlene er forbeholdt de 12 kommunene i landet med størst innvandrerbefolkning samt kommuner som har etablert en samlokalisering av trygd-, arbeids- og sosialkontor (NAV).

I 2008 ble 19 mill. kroner fordelt på 25 prosjekter, hvorav 22 av prosjektene er videreført fra 2007. Av tilskuddsmidlene ble 1 mill. kroner satt av til en incentivordning til kommunene som gjør at de, etter søknad, kan motta 10 000 kroner per deltaker som kommer i arbeid som følge av deltakelse i forsøket og som har vært i arbeid i 6 måneder. Hvis deltakerne er i arbeid etter 12 måneder, kan kommunen motta ytterligere 10 000 kroner per deltaker.

En oppsummering av prosjektvirksomheten for perioden 2005 til 2007 foretatt av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) per desember 2007, viser at i overkant av 900 personer har deltatt i Ny sjanse-prosjekter. 48 pst. av de som gikk ut av forsøket gikk til arbeid eller utdanning. Prosjektene har en overvekt av kvinnelige deltakere (57 pst.), gjennomsnittsalderen på deltakerne er 36 år og over 80 pst. har flyktningbakgrunn. Nesten halvparten av deltakerne er uten arbeidserfaring fra hjemlandet og 55 pst. har vært i Norge mellom 5 og 25 år uten å ha vært i lønnet arbeid.

Rapporteringen fra Ny sjanse viser at blant annet den tette oppfølgingen av deltakerne gjennom individuelle tilpassede kvalifiseringsløp gir gode resultater. Kvalifiseringsprogrammet regulert i sosialtjenesteloven startet opp høsten 2007, og sammenfaller i stor grad med introduksjonsprogrammet og Ny sjanse når det gjelder rammer og metodisk tilnærming. Målgruppen for kvalifiseringsprogrammet omfatter personer som er aktuelle for Ny sjanse. Foreløpig har alle Ny sjanse-deltakere gått over i kvalifiseringsprogrammet der hvor det er aktuelt (tre bydeler i Oslo). Ny sjanse-prosjektene avvikles etter hvert som kommuner får etablert NAV-kontor. IMDi har vektlagt overføring av gode grep fra Ny sjanse til Kvalifiseringsprogrammet gjennom nettverksamlinger, samt tett oppfølging av prosjekter i overgangsfasen.

Ny sjanse videreføres i 2009. I videreføringen legges det opp til en dreining av forsøket til å særlig rettes inn mot utvalgte landgrupper blant ikke-vestlige innvandrere med særlig høy arbeidsledighet eller sysselsetting. Kvinner fra disse utvalgte landgruppene vil være hovedmålgruppe.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008–2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet under kap.651, post 62

9. Etablerervirksomhet blant innvandrere

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Det er et mål å legge til rette for å benytte mer av innvandrerbefolkningens potensial for å drive egen virksomhet. For å få kunnskap om hvordan det best kan legges til rette for at innvandrere kan etablere egen virksomhet, finansierer Integrerings- og mangfoldsdirektoratet forsøk med etablerervirksomhet.

Norsk senter for flerkulturell verdiskapning (NSFV) og Næringssenteret i Vestfold (NIV) driver etablererkurs, veiledning og nettverk. Målgruppen er innvandrere fra ikke-vestlige land. Kvinner er en prioritert gruppe. NIV skal i tillegg prioritere deltakere fra introduksjonsprogram.

Etablerere kan miste ytelser etter sosialtjenesteloven i etableringsfasen, selv om de ikke har inntekt av virksomheten. Derfor skal NIV se på mulighetene for utarbeidelse av retningslinjer, slik at etablerere skal kunne motta sosiale ytelser.

For å bidra til å fremskaffe startkapital og lån til etablerere, skal NSFV etablere en forsøksordning der et lokalt finansieringsfond skal prøves ut. Dette vil skje i samarbeid med blant andre kommuner og lokalt næringsliv.

For å sikre en god ivaretagelse av erfaringene fra forsøksvirksomheten, skal Arbeidsforskningsinstituttet evaluere prosjektet og gi anbefalinger til politikkutvikling.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet under resultatområde 6, delmål 2.2

10. Forsøk med moderat kvotering av personer med innvandrerbakgrunn til statsforvaltningen

Ansvarlig: Fornyings- og administrasjonsdepartementet i samarbeid med Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Regjeringen arbeider bredt for å få flere personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn i arbeid. Det er derfor iverksatt et toårig forsøk med moderat kvotering av personer med innvandrerbakgrunn i 12 virksomheter i statsforvaltningen. Forsøket startet opp våren 2008.

Det er viktig å ta i bruk den kompetanse personer med innvandrerbakgrunn representerer i statsforvaltningen. Et større mangfold blant de ansatte er nødvendig for å løse oppgavene i et samfunn som er mer sammensatt og variert enn tidligere. Det er også viktig for statens legitimitet at forvaltningen så langt som mulig gjenspeiler mangfoldet i befolkningen. En mangfoldig arbeidsstyrke forbygger rasisme og diskriminering.

Moderat kvotering innebærer at en ved like eller tilnærmet like kvalifikasjoner velger en kandidat med innvandrerbakgrunn. Virksomhetene som deltar i forsøket skal også gjøres oppmerksom på den allerede eksisterende muligheten for å kvotere personer med nedsatt funksjonsevne.

Til sammen om lag 250 ledere og medlemmer av tilsettingsrådene i virksomhetene har fått opplæring med fokus på kvoteringsordningen og hvordan virksomhetene kan jobbe for å øke rekrutteringen. Virksomhetene inviteres til å delta i et nettverk som skal støtte dem i det videre arbeidet. Forsøket med kvoteringsordningen skal følge- og sluttevalueres av Institutt for samfunnsforskning.

Det er Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) som har prosjektlederansvaret for forsøksordningen. DIFI arbeider for økt mangfold i

arbeidslivet gjennom ulike opplærings- og utviklingstiltak og formidling.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Fornyings- og administrasjonsdepartementet, kap. 1500 og i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, resultatområde 6, delmål 2.2.

11. Aktiv rekruttering av personer med innvandrerbakgrunn til statsforvaltningen og helseforetakene

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Regjeringen mener det er viktig å ta i bruk den kompetanse personer med innvandrerbakgrunn representerer i statsforvaltningen. Et større mangfold blant de ansatte er nødvendig for å løse oppgavene i et samfunn som er mer sammensatt og variert enn tidligere. Dessuten er det viktig for statens legitimitet at forvaltningen så langt som mulig gjenspeiler mangfoldet i befolkningen.

Regjeringen har siden 2007 pålagt alle virksomheter innenfor det statlige tariffområdet, og helseforetakene, ut fra tilstand og egne forutsetninger, å sette mål og utarbeide konkrete planer for rekruttering av personer med innvandrerbakgrunn. I tillegg har lederne i de heleide statlige virksomhetene siden 2006 blitt innkalt til årlige møter med arbeids- og inkluderingsministeren, hvor de er blitt oppfordret til å rekruttere flere personer med innvandrerbakgrunn og å legge til rette for mangfold på alle nivåer i virksomhetene. Statistikk fra SSB viser at andelen ansatte med innvandrerbakgrunn i staten øker, jf. Mål for inkludering «Staten som arbeidsgiver». Dette tyder på at innsatsen har gitt resultater. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) har et særskilt ansvar for å følge opp de heleide statlige virksomhetene, og har oppsummert erfaringene i en egen rapport i april 2008 (som ligger på IMDIs nettsider).

Dette tiltaket vil i fremtiden ivaretas av aktivtets- og rapporteringsplikten i diskrimineringslovens § 3a som trer i kraft 1. januar 2009.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, resultatområde 6, delmål 2.2

12. Samarbeid med partene i arbeidslivet om økt rekruttering av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn – Mangfoldsløft

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Regjeringen har iverksatt flere tiltak for å styrke koplingsarbeidet mellom arbeidsgivere med behov for arbeidskraft og aktuell arbeidskraft blant personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn.

Arbeids- og inkluderingsministeren tok i 2006 initiativ overfor Arbeidslivspolitisk råd for å finne fram til tiltak for økt rekruttering til arbeidslivet av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. En partssammensatt arbeidsgruppe leverte i februar 2007 en rapport med forslag til konkrete tiltak for å øke rekruttering.

For å sikre økt rekruttering av personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn er det blitt etablert lokale samarbeidsprosjekter mellom aktuelle kommuner, Arbeids- og velferdsetaten, partene i arbeidslivet og andre aktører. Prosjektene gjennomføres i Fredrikstad, Skien og bydel Søndre Nordstrand i Oslo. Disse skal gå over tre år, og skal følgeevalueres.

Arbeids- og velferdsetaten har hovedansvaret for gjennomføringen og samarbeider med kommunene, lokale aktører og partene i arbeidslivet. Som en del av Mangfoldsløft skal det også utvikles en webside med informasjon/veiledning om rekruttering av personer med innvandrerbakgrunn og mangfoldsarbeid i offentlige og private virksomheter. Websiden er et samarbeid mellom Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi), Arbeids- og velferdsdirektoratet og partene i arbeidslivet. IMDi har også ansvaret for, i samarbeid med Direktoratet for forvaltning og IKT (DIFI) å utvikle og tilrettelegge for et opplæringsprogram/ modul for ledere og tillitsvalgte i offentlig og privat sektor.

Tiltaket er omtalt i St.prp.nr.1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet under resultatområde 6, delmål 2.2 og under kap. 650, post 01.

13. Norskopplæring for asylsøkere i mottak

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Norskopplæring for asylsøkere i mottak ble iverksatt fra 1. september 2007 og omfatter asylsøkere i ordinære mottak som er over 16 år og som ikke har fått endelig avslag. Disse kan få inntil 250 timer norskopplæring. Formålet med opplæringen er at asylsøkere skal tilegne seg basisferdigheter i norsk slik at de kan kommunisere på dagligdags norsk i mottaket og i lokalmiljøet. Opplæringen skal også bidra til at oppholdet i asylmottaket får et positivt innhold og den skal støtte opp om integreringen for dem som får oppholdstillatelse i Norge. I 2008 ble det bevilget 46,2 mill. kroner til opplæringen.

Det er vertskommunene for asylmottakene som er ansvarlige for opplæringen. Totalt gjaldt ordningen 4347 asylsøkere i 2007 og per august 2008 hadde 223 av dem gjennomført 250 timer opplæring. 855 var fremdeles i opplæring. Blant annet med bakgrunn i mange nye mottak ser oppstarten

av opplæringen ut til å gå sakte. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet vil følge opp gjennomføringen av ordningen i kommunene.

Tilbakemeldinger fra vertskommuner og asylmottak er at gjeninnføringen har skjedd på en positiv måte. Norskopplæringen har fungert godt for et økende antall asylsøkere som omfattes av tiltaket. Tiltaket foreslås videreført i 2009. Det anslås at om lag 7 100 personer vil være omfattet av ordningen i 2009.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, kap. 653, post 60.

14. Videreføring av forsøk med språkkartlegging av fireåringer

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet

Å beherske norsk er en forutsetning for å lykkes i norsk skole. Jo tidligere svake norskkunnskaper oppdages, desto raskere kan spesifikke stimuleringstiltak iverksettes for å styrke norskferdighetene hos barn som har behov for dette. Regjeringen avsatte 10 mill. kroner i 2008 til en videreføring av forsøksordningen med systematisk kartlegging på helsestasjonene av alle fireåringers språkutvikling, i 12 kommuner. Tiltaket skal medvirke til at barn med dårlige norskkunnskaper og/eller dårlig språkutvikling kan fanges opp så tidlig som mulig, slik at de får bedre forutsetninger for å følge undervisningen på skolen og delta i sosiale aktiviteter på lik linje med andre barn. Det er Integrerings- og mangfoldsdirektoratet som forvalter ordningen. Regjeringen viderefører ordningen også i 2009.

Midlene er brukt til å prøve ut språkkartleggingsverktøyet Språk 4 på alle barn ved fireårskonrollen på helsestasjon, og til å veilede foreldrene om hvordan de kan skape gode utviklingsmuligheter for barnets språk. De som ikke har tilstrekkelige norskferdigheter, skal kartlegges på morsmålet. Det er utviklet et opplæringsopplegg for helsepersonell slik at de kan få et bedre grunnlag for å bruke verktøyet, veilede foreldrene og bidra til et godt tverrfaglig samarbeid i kommunen i oppfølgingen av barnet.

15 pst. av de kartlagte barna fikk tilbud om oppfølging (tall pr. 1 halvår 2008). Dette gjelder 11 pst. av barna med norsk som morsmål og 28 pst. av barna med et annet morsmål enn norsk. De minoritetsspråklige barnas oppfølgingsbehov gjelder først og fremst støtte til norsk språk, ikke språkutvikling generelt. Det benyttes derfor i stor grad lavterskeltilbud som åpne barnehager, språkgrupper, mor- og barngrupper, og les- og lekgrupper for å følge opp barnas behov. I de tilfellene barna har barnehageplass, gir helsestasjon beskjed til barne-

hage om behov for spesiell oppfølging. Det satses også mye på informasjon til foreldre om betydning av språkutvikling og gode norskkunnskaper for barnas videre skolegang og sosial deltakelse, og hva foreldrene selv kan gjøre for å stimulere barnets språkutvikling. Ordningen med Språk 4 er under evaluering og resultatene skal foreligge innen utløpet av 2008.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, kap. 651, post 62.

15. Språkløftet: Oppfølging av barn på grunnlag av språkkartlegging på helsestasjonen

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet.

Av 13 kommuner som deltar i utprøving av språkkartlegging på helsestasjonene, deltar ni i Språkløftet. Barn som peker seg ut for oppfølging etter språkkartlegging på helsestasjonene vil gjennom Språkløftet få tilbud om nærmere utredning og tilpasset språkopplæring.

Noen kommuner forholder seg til hele barnegrupper, mens noen kommuner retter tiltakene inn mot barn valgt ut etter kartlegging på helsestasjon, kalt fokusbarna. Totalt deltok om lag 500 barn i språkløftet, om lag 200 av disse var fokusbarn.

Det er satt i gang en evaluering av Språkløftet og Utviklingsprosjektet, jf. tiltak 17. Disse evalueres samtidig fordi de har mange av de samme målsettingene, og fordi tiltakene er iverksatt i de samme kommunene. Statusrapport fra mai 2008 viser at kommunene har tolket målgruppen forskjellig. Det vil derfor gis veiledning for å sikre at prosjektene bedre ivaretar intensjonene i Språkløftet.

I videreføringen av prosjektet fra 2007-2011, skal den sentrale styringen styrkes. Videre skal det legges vekt på bedre samarbeid mellom kommunale etater og faggrupper, og det skal gis veiledning for å sikre at prosjektene rettes inn mot målene. I 2008 ble det bevilget 6 mill. kroner til Språkløftet. 2 mill. kroner ble øremerket til innsats i Groruddalen i Oslo, og 1 mill. kroner ble nytt til innsats i bydelen Søndre Nordstrand i Oslo. Tiltaket forelås videreført på samme nominelle nivå i 2009.

Tiltaket omtales i St. prp. nr. 1 (2008–2009) for Kunnskapsdepartementet, kap. 226, post 21.

16. Gratis kjernetid i barnehage

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

I 2008 ble ordningen med gratis kjernetid i barnehage i områder med en høy andel innvandrere utvidet til alle fire- og femåringer i fire bydeler i Groruddalen og i Søndre Nordstrand bydel i Oslo. Det ble bevilget 50 mill. kroner.

Formålet med ordningen er, gjennom økt deltakelse i barnehage, å forberede barna på skolestart. Forsøket skal også sikre en målrettet oppfølging av foresatte med innvandrerbakgrunn, slik at disse kan bidra til at barna kan følge ordinær undervisning på skolen. Tilbud om gratis kjernetid skal sees i sammenheng med kommunens norskundervisning for foreldrene, og i særdeleshet mødre, gjennom egne motivasjons- og arbeidstiltak.

I tillegg til å kompensere for kommunens utgifter, er midlene brukt til rekruttering av barn hvor foresatte ikke har søkt om barnehageplass, og til systematisk språkstimulering i barnehagene. Det rapporteres om at innføringen av gratis kjernetid har ført til at antallet minoritetsspråklige barn i barnehagen har økt. De ansattes kompetanse i forhold til språkstimulering har økt, og språkstimuleringen har blitt mer systematisk. Foreldrene er trukket sterkere med i utviklingen av barnas språkferdigheter. Midlene har også medvirket til tettere samarbeid mellom barnehage og andre tjenester.

Det ble også gitt 2,1 mill. kroner til Drammen kommune i 2007. Midlene ble brukt til tilbud med gratis kjernetid i en barnehage for minoritetsspråklige barn, til å utvikle en strategi for rekruttering av flere og yngre barn i språkopplærende tiltak, og til å lage en strategi for å kombinere barnehagetilbud med tilbud til mødrene om norskopplæring og andre tilbud.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, kap. 651, post 62.

17. Flere ressurser til skoler med mer enn 25 pst. minoritetsspråklige elever – Utviklingsprosjektet

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet.

Regjeringen vil stimulere skoler med mange minoritetsspråklige elever til på en god måte å håndtere de spesielle utfordringene som disse skolene har. Målet er å bedre elevenes utbytte av opplæringen. Det er derfor etablert tilskudd til utviklingsprosjekter ved skoler med mer enn 25 pst. minoritetsspråklige elever. Halvparten av midlene, 3 mill. kroner, er øremerket til tiltak i Groruddalen i Oslo.

Tiltaket sees i sammenheng med Språkløftet, jf. tiltak 15. Det er satt i gang en evaluering av tiltaket, men det er for tidlig å si noe om resultater og effekter. Statusrapport fra mai 2008 viser at kommunene har tolket målgruppen forskjellig. Det tas derfor sikte på bedre veiledning og oppfordring til å etablere tverretatlige kontakter i kommunene.

I 2008 ble det bevilget 7 mill. kroner til Utviklingsprosjektet, inkludert styrking på 1 mill. kroner til tiltak i Søndre Nordstrand. Tiltaket viderefø-

res på samme nivå i 2009. Tiltaket er i Strategiplanen Likeverdig opplæring i praksis! satt opp til å vare ut 2009. Det tas imidlertid sikte på at tiltaket vil foregå i den tiden Groruddalssatsingen foregår.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008–2009) for Kunnskapsdepartementet, kap. 226, post 21.

18. Nye læreplaner i grunnleggende opplæring i norsk og i morsmål for språklige minoriteter

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet.

Nye læreplaner i grunnleggende norsk og morsmål for språklige minoriteter ble innført høsten 2007. Lærerplanene ble utarbeidet på bakgrunn av resultatene av en evaluering av norsk som andrespråk for språklige minoriteter i grunnskolen. De nye læreplanene er nivåbaserte og aldersavhengige og ment for elever som ikke har tilstrekkelige norskferdigheter til å følge ordinær læreplan i norsk. Lærerplanen kan brukes både i grunnskolen og i videregående opplæring. Elevene skal få opplæring ut ifra sitt faglige nivå og gå over til ordinær læreplan i norsk når de har oppnådd tilstrekkelige ferdigheter. Skoleeier kan velge om elevene skal følge læreplanen i grunnleggende norsk for språklige minoriteter eller den ordinære læreplanen i norsk med tilpasninger.

Det er utviklet kartleggingsverktøy og veiledningsmateriell som vil gjøre det enklere å avgjøre når en elev skal gå over til ordinær læreplan. I tillegg er det holdt og vil fortsatt holdes etterutdanningskurs for lærere som underviser etter den nye læreplanen. Våren 2008 ble det satt i gang en følgeevaluering som skal gå over tre år. Evalueringen skal omfatte et bredt utvalg grunnskoler, samt videregående opplæring, og ta for seg ulike aspekter ved opplæringen. Språkutviklingen til minoritetsspråklige elever som har kommet til Norge sent i skolealder vil bli tillagt spesiell vekt.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008–2009) for Kunnskapsdepartementet, kap. 226, post 21.

19. Nattergalen – møte mellom studenter og barn (Positive rollemodeller – stimulering til utdanning av barn)

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet.

Regjeringen ønsker å styrke kultursensitiviteten i barnevernet ved at studenter ved barnevern- og sosialfagutdanningene får bedre kunnskap om barn, unge og familier med innvandrerbakgrunn. Samtidig er det et mål at flere unge med innvandrerbakgrunn fullfører videregående opplæring og fortsetter i høyere utdanning.

Nattergalen, tidligere beskrevet som «Positive rollemodeller», er et mentorprogram for barn mel-

lom 8 og 12 år med innvandrerbakgrunn. Studenter ved barnevern- og sosialfagutdanningene får tilbud om å være mentor for et barn gjennom et skoleår. Mentorene får utbetalt tilskudd fra høyskolene/universitetene, og det arbeides for at studentene skal få avkortet praksis eller annen godkjenning for mentorprogrammet.

Det ble i 2008 bevilget 3 mill. kroner til tiltaket. Nattergalen starter opp ved åtte høyskoler/universiteter i oktober 2008. Nattergalen er en treårig prøveordning som skal underveis- og sluttevalue-res.

Hver av høyskolene/universitetene etablerer samarbeid med barneskoler med mange elever med innvandrerbakgrunn og har ansvar for den praktiske gjennomføringen av mentorprogrammet. For skoleåret 2008/2009 vil de åtte høyskolene/universitetene samlet ha mellom 70 og 100 mentorer, slik at tilsvarende antall barn får tilbud om en mentor. Det tas sikte på at antall mentorer økes gradvis gjennom prøveperioden. Regjeringen viderefører tiltaket i 2009.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr.1 (2008-2009) for Barne- og likestillingsdepartementet kap. 854.

20. Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet.

Tiltaket ble styrket som del av Regjeringens Handlingsplan mot fattigdom 2007.

Barne- og likestillingsdepartementet forvalter tilskuddsordningen Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn. Ordningen er et virkemiddel for å bedre oppvekst- og levekår i større bysamfunn. Den omfatter 23 bykommuner og 7 prioriterte bydeler i Oslo. Bevilgningen har barn og unge, og særlig ungdom i alderen 12 til 25 år, som målgruppe. Midlene går til tiltak og prosjekter som retter seg mot barn og unge med spesielle behov og mot utsatte ungdomsgrupper og ungdomsmiljø. Barn og unge med innvandrerbakgrunn står overfor spesielle utfordringer, og innsats som fremmer integrering har høy prioritet. Tilskuddsordningen er på i overkant av 48 mill. kroner i 2008.

Tilskuddsordningen er todelt. En satsing er rettet mot ungdomstiltak, og en satsing tar sikte på å nå barn, unge og familier berørt av fattigdom. Midlene til ungdomstiltak benyttes til tiltak og prosjekt rettet mot ungdom med spesielle behov og til utsatte ungdomsgrupper og -ungdomsmiljø. Videre er det avsatt midler til strakstiltak og utviklingsarbeid.

Fattigdomssatsingen innenfor ordningen var på 31,5 mill. kroner i 2008. Disse midlene ble fordelt til tre områder – tilskudd til ferie- og fritidsaktiviteter rettet mot barn, unge og familier berørt av fattig-

domsproblemer og tilskudd til tiltak som bidrar til arbeidsmarkeds-tilknytning for unge med liten eller mangelfull utdannelse. Fra 2008 ble det også mulig å søke om tilskudd til langsiktige og samordnende tiltak som motvirker marginalisering av barn og unge som berøres av fattigdomsproblemer. Tiltakene skal ta sikte på å utvikle arbeidsformer og metoder som bidrar til åpne og inkluderende sosiale arenaer for målgruppen (jf. BLDs rundskriv Q-10/08). Det ble gitt tilskudd til 174 fattigdomstiltak i 2008. Tiltakene som tildeles midler har ulike organisering og er tildelt offentlige og private instanser, bydeler, frivillige organisasjoner og ungdomsgrupper. Tilskudd til fattigdomstiltak gis for ett år av gangen, mens ungdomstiltakene kan gis støtte inntil tre år med forbehold om Stortingets godkjenning. Kommunene rapporterer årlig til departementet. Rapporteringen fra arbeidet i 2007 viser at flere kommuner samarbeider seg imellom gjennom målrettede tiltak, og at kommunene i større grad samarbeider lokalt med ulike deler av hjelpeapparatet, private organisasjoner og bedrifter.

Regjeringen viderefører tilskuddsordningen *Barne- og ungdomstiltak i større bysamfunn* i 2009, og vil sette av om lag 65 mill. kroner på budsjett-posten. Midlene skal nyttes både til ungdomstiltak og fattigdomstiltak. Videre vil det i 2009 bli gitt en særskilt bevilgning fra denne posten til etablering av Grorud idretts- og kulturpark i bydel Grorud i Oslo. Dette er en åpen og inkluderende idretts-, aktivitets-, og kulturpark som skal etableres som ledd i arbeidet med å fremme integrering og sikre gode oppvekstvilkår for barn og unge. Bevilgningen er et ledd i Regjeringens satsing på Groruddalen, i tråd med Soria Moria-erklæringen.

Tiltaket beskrives i St.prp. nr.1 (2008-2009) for Barne- og likestillingsdepartementet, kap. 857.

21. Kompetanseteam mot tvangsekteskap

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Tiltaket ble fremmet som en del av Regjeringens Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008–2011).

Gjennom Handlingsplanen for integrering og inkludering ble kompetanseteamet gjort til en permanent ordning i 2007. Kompetanseteam mot tvangsekteskap bistår i konkrete saker som omhandler tvangsekteskap og bidrar med råd og veiledning til førstelinjetjenesten, jf. tiltak 19 i Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008–2011). I forbindelse med at kompetanseteamet fikk ansvaret for flere tiltak mot tvangsekteskap, ble koordineringsansvaret for teamet overført fra Utlendingsdirektoratet til Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) i 2008. Tiltaket videreføres i 2009, og bevilgningen inngår i IMDi driftsbudsjett.

Teamet har 1. halvår 2008 fått 93 henvendelser (101 henvendelser i 1. halvår 2007) som omfattet 97 personer, 86 jenter/kvinner og 11 gutter/menn. Hovedtyngden av sakene gjaldt frykt for tvangsekteskap, gjennomført tvangsekteskap, vold og trusler. De fleste som har fått bistand av teamet er i alderen 16 – 25 år, og personer med bakgrunn fra Pakistan og Irak utgjør en stor andel. For mer info, se www.imdi.no.

Tiltaket omtales i St.prp. nr.1 (2008–2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet under resultatområde 6, delmål 2.1 og under kap. 650, post 01.

22. Tiltak mot tvangsekteskap: Informasjon, holdningsskapende arbeid og kunnskapsutvikling

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet.

I 2007 ble 2 mill. kroner satt av til ulike tiltak mot tvangsekteskap. Tiltakene knyttet seg til informasjon og holdningsskapende arbeid, kunnskapsinnhenting, kompetanseheving, ulike forebyggende tiltak og krisehjelp. I 2008 inngår midlene som en del av den samlede innsatsen mot tvangsekteskap, jf. Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008–2011).

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet fikk i 2008 videreført tildelingen på 1,25 mill. kroner som skal dekke tiltak for å motarbeide tvangsekteskap og kjønnslemlesting gjennom familievernet. Aker familiekontor har fått videreført midler til Brobyggjerprosjektet som har fokus på hvordan familievernet kan brukes i forhold til tvangsekteskap.

Drammen kommune startet i 2007 opp et prosjekt med fokus på æresrelatert vold, herunder tvangsekteskap. Prosjektet er samfinansiert av Arbeids- og inkluderingsdepartementet, Justis- og politidepartementet, Helsedirektoratet og Barne- og likestillingsdepartementet. Drammensprosjektet er et treårig prosjekt, og skal videreføres i 2009.

Handlingsplan mot tvangsekteskap innholder 40 tiltak. Barne- og likestillingsdepartementet har ansvar for å utarbeide rapporter om fremdriften på arbeidet med handlingsplanen. Første rapport kommer høsten 2008 og skal legges ut på www.regjeringen.no. Arbeidet under dette tiltaket vil videreføres gjennom Handlingsplanen mot tvangsekteskap i 2009.

Tiltaket står omtalt i St.prp. nr. 1 (2008–2009) for Barne- og likestillingsdepartementet, kap. 840.

23. Minoritetsrådgivere ved videregående skoler

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Tiltaket ble fremmet som en del av Regjeringens Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008–2011).

Skolen er en sentral arena for å nå ut til ungdom som kan stå i fare for å bli utsatt for tvangsekteskap. Koordinert samarbeid mellom skolen og det kommunale hjelpeapparatet er en forutsetning for å kunne bekjempe tvangsekteskap. Videre er det behov for å øke kompetansen om tvangsekteskap i skolen. Det er etablert et team av 30 minoritetsrådgivere ansatt i Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) som skal bidra til å forebygge tvangsekteskap og bidra til at flere elever med innvandrerbakgrunn fullfører videregående opplæring, jf. tiltak 4 i Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008–2011). Rådgiverne startet arbeidet ved et utvalg videregående skoler i åtte fylker 2. juni 2008. Regjeringen satte av 30 mill. kroner til dette tiltaket i 2008.

Minoritetsrådgiverne tiltrådte sine stillinger i mars 2008 og har sammen med seks integreringsrådgivere (jf. tiltak 24) gjennomført et 10 ukers opplæringsprogram før utplassering på skolene. Formålet med opplæringen var å gi rådgiverne faglig innsikt i ulike temaer knyttet til tvangsekteskap og offentlig forvaltning. Opplæringsprogrammet ble utviklet av IMDi i samarbeid med Utenriksdepartementet, Utlendingsdirektoratet og skoledirektøren i Oslo. Det er også utarbeidet en plattform for IMDis arbeid mot tvangsekteskap som skal sikre en felles oppgave- og begrepsforståelse.

Det er foretatt en kartlegging av status for den enkelte skoles arbeid mot tvangsekteskap, herunder erfaringer og kompetanse. Kartleggingen vil være grunnlag for måling av resultater av tiltakene i handlingsplanen i løpet av prosjektperioden (2008–2011). Kartleggingen vil også danne grunnlag for utvikling av videre tiltak fra høsten 2008.

Tiltaket omtales i St.prp. nr.1 (2008–2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet under resultatområde 6, delmål 2.1 og under kap. 650, post 01.

24. Integreringsrådgivere

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Tiltaket ble fremmet som en del av Regjeringens Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008–2011).

Regjeringen ønsker å styrke arbeidet mot tvangsekteskap ved utenriksstasjoner som ligger i områder med betydelig innvandring til Norge og hvor tvangsekteskap forekommer. Det er etablert et team av seks integreringsrådgivere ansatt i Integrerings- og mangfoldsdirektoratet som skal bidra til å styrke behandlingen av familiesaker og gi informasjon om tvangsekteskap ved aktuelle utenriksstasjoner. Det vises til tiltak 31 i Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008–2011). Regjeringen satte av 10 mill. kroner til dette tiltaket i 2008.

De seks rådgiverne tiltrådte sine stillinger i mars 2008, og har gjennomført et 10 ukers opplæringsprogram sammen med minoritetsrådgiverne, jf. tiltak 23. De ble utplassert sommeren 2008 ved de norske ambassadene i henholdsvis Colombo, Rabat, Ankara, Amman, Nairobi og Islamabad.

Det er foretatt en kartlegging av status for den enkelte utenriksstasjons arbeid mot tvangsekteskap, herunder erfaringer og kompetanse. Kartleggingen vil være grunnlag for måling av resultater av tiltakene i handlingsplanen i løpet av prosjektperioden (2008–2011). Kartleggingen vil også danne grunnlag for utvikling av videre tiltak fra høsten 2008.

Tiltaket omtales i St.prp. nr. 1 (2008–2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet under resultatområde 6, delmål 2.1 og under kap. 650, post 01.

25. Støtte til frivillige organisasjoners holdningsskapende arbeid mot tvangsekteskap

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Tiltaket ble fremmet som en del av Regjeringens Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008–2011).

Målet for ordningen er å mobilisere frivillige til å forebygge tvangsekteskap gjennom å motarbeide undertrykkende holdninger og praksis i aktuelle miljøer, og dermed styrke de unges muligheter til å ta selvstendige valg.

Det er etablert en ordning i regi av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet hvor frivillige organisasjoner kan søke om støtte til arbeid mot tvangsekteskap, jf. tiltak 17 i Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008–2011). Regjeringen satte av 10 mill. kroner til dette tiltaket i 2008.

Av de 10 mill. kroner i tilskudd til frivillige organisasjoners holdningsskapende arbeid mot tvangsekteskap på kap. 651, post 71, er det fordelt 5 mill. kroner. 11 av 18 organisasjoner som har søkt, har fått støtte til en blanding av små og store prosjekter: Prosjektene spenner fra produksjon av informasjonsmateriell og filmer til ungdom og foreldre, til mer omfattende og sammensatte prosjekter med nettverksgrupper, seminarer, temakvelder, kurs, dramagrupper, og kurs i empowerment. Innsatsen retter seg mot ulike innvandrergrupper, med hovedvekt på kurdiske og pakistanske miljøer. Det vil bli fordelt ytterligere midler i 3. kvartal 2008, og ordningen videreføres i 2009.

Tiltaket omtales i St.prp. nr. 1 (2008–2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet under resultatområde 6, delmål 2.1 og under kap. 650, post 01.

26. Etablere ytterligere botilbud for unge over og under 18 år

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet.

Tiltaket ble fremmet som en del av Regjeringens Handlingsplan mot tvangsekteskap (2008–2011).

Ungdom som kommer i konflikt med familien på grunn av tvangsekteskap eller trusler om tvangsgifte kan bli nødt til å bryte med familien for en kortere eller lengre periode. Disse ungdommene, som kan være både under og over 18 år, vil ha behov for et tilpasset botilbud tilknyttet nødvendig helsehjelp og sosial bistand. Etableringen av bo- og hjelpetilbud både for unge over og under 18 år, er gitt som oppdrag i 2008 til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet. Tiltaket er nytt for 2008 og omfatter tiltak 27 og 28 i Handlingsplan mot tvangsekteskap. Det ble satt av 20 mill. kroner til disse to tiltakene i 2008. Tiltaket videreføres i 2009.

For unge under 18 år som trues med eller utsettes for tvangsekteskap skal det etableres tre forsterkede fosterhjem i 2008. Disse etableres i regionene vest, sør og øst. En videre utbygging vil skje i 2009 med en plass i region Midt-Norge og en plass i region Nord. Regionene velger selv om plassene skal knyttes til faste beredskapshjem, fosterhjem eller familiehjem.

Når det gjelder unge over 18 år har Institutt for samfunnsforskning gjennomført en utredning/evaluering av det eksisterende bo- og støttetilbudet til ungdom som utsettes for eller trues med tvangsekteskap jf. tiltak 26 i Handlingsplanen mot tvangsekteskap.

Det skal etableres minimum 20 nye bo- og behandlingsplasser til ungdom over 18 år i løpet av planperioden (2008–2011), herunder tilpassede botilbud for gutter og par. For 2008 har Barne- ungdoms og familiedirektoratet etablert kontakt med Oslo og Drammen kommuner for å få på plass fire til seks nye plasser.

Tiltaket står omtalt i St. prp. nr. 1 for Barne- og likestillingsdepartementets (2008–2009), kap. 840 og kap. 854.

27. Informasjon til nyankomne om kjønnslemlestelse og tvangsekteskap

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet.

Det er viktig at nyankomne innvandrere gjøres oppmerksom på at tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er ulovlig og straffbart i Norge. I dag gis det informasjon om disse forbudene til asylsøkere fra relevante land i forbindelse med asylintervju, og asylsøkere må signere et egenerklæringsskjema som viser at informasjonen er mottatt og forstått. Det ble satt av 2 mill. kroner til et prøvepro-

sjekt for å utvide tiltaket til overføringsflyktninger og familiegjennforente i 2007, og midlene ble videreført i 2008.

En ordning med signering av egenerklærings-skjema for overføringsflyktninger og familiegjennforente har vist seg vanskelig å gjennomføre og skjemaenes status er uavklart. Viktigere er at det samme formålet i stor grad ivaretas gjennom informasjons- og helsetiltak i de nye handlingsplanene mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Barne- og likestillingsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet er derfor blitt enige om at 1,5 mill. kroner satt av til tiltaket omdisponeres til tiltak i handlingsplanene mot henholdsvis kjønnslemlestelse og tvangsekteskap, og at 500 000 kroner benyttes til å evaluere tiltaket slik det gjennomføres for asylsøkere.

Tiltaket er omtalt i St. prp. nr. 1 for Barne- og likestillingsdepartementets (2008–2009), kap. 840.

28. Tiltak mot kjønnslemlestelse: holdningsendring og kunnskapsutvikling

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet.

Barne- og likestillingsdepartementet koordinerer innsatsen mot kjønnslemlestelse. Regjeringen avsatte 2 mill. kroner til tiltak mot kjønnslemlestelse i 2007. I 2008 ble tiltaket videreført under Handlingsplan mot kjønnslemlestelse 2008–2011.

Barne- og likestillingsdepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet igangsatte i 2007 et kartleggingsprosjekt for å få mer kunnskap om omfanget av kjønnslemlestelse i Norge. Institutt for samfunnsforskning (ISF) fikk oppdraget og la frem sin rapport i mai 2008.

Oppdraget gikk ut på å få kartlagt utbredelsen av kjønnslemlestelse i Norge, om avvergelsesplikten blir brukt, om opplysningsplikten til barnevernet blir brukt og å få økt kunnskapsgrunnlag for langsiktige og effektive tiltak mot kjønnslemlestelse. En analyse av befolkningsstatistikken viser at det er om lag 3 800 jenter i Norge i aktuell aldersgruppe med opprinnelse i land hvor det praktiseres kjønnslemlestelse. I tillegg er nesten 1 300 jenter yngre enn vanlig alder for kjønnslemlestelse i opprinnelseslandet.

I forbindelse med kartleggingen ble det innrapportert til forskerne 15 tilfeller av påvist kjønnslemlestelse, hvorav fem i 2006 og ti i 2007. ISF konkluderte med at antallet er lite i forhold til størrelsen på den aktuelle aldersgruppen (gruppen på 3 800) hvor kvinnelig kjønnslemlestelse er vanlig i opprinnelseslandet.

Regjeringen tok initiativ til flere strakstiltak mot kjønnslemlestelse sommeren 2007. Gjennom Handlingsplan mot kjønnslemlestelse 2008–2011

har fokuset på ferietiden blitt videreført i 2008. Røde Kors har fått midler til kompetanseheving og bemanning for også å behandle spørsmål om kjønnslemlestelse gjennom sin informasjonstelefon. Det har i sommer vært åpne helsestasjoner i flere kommuner. Ny veileder med fokus på regelverket ble blant annet distribuert til alle barne- og ungdomskoler, barnehager og kommuner (skoleeier) i landet.

Handlingsplan mot kjønnslemlestelse 2008-2011 inneholder 41 videreførte og nye tiltak. Barne- og likestillingsdepartementet har ansvaret for å utarbeide halvårsrapporter om fremdriften på arbeidet med handlingsplanen. Første rapport kommer høsten 2008, og legges ut på www.regjeringen.no. Arbeidet under dette tiltaket vil videreføres gjennom Handlingsplan mot kjønnslemlestelse i 2009.

Tiltaket er omtalt i St. prp. nr.1 (2008-2009) for Barne- og likestillingsdepartementets, kap. 840.

29. Frivillige organisasjoner og frivillig arbeid som bidrar til deltakelse og inkludering

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Frivillige organisasjoner er viktige aktører i arbeidet med inkludering og deltakelse. Frivillig arbeid og frivillige organisasjoner bidrar til å styrke kontakt i nærmiljøet, og til å tilrettelegge for samhandling og nettverksbygging mellom personer med innvandrerbakgrunn og majoritetsbefolkningen. Tilskuddsordningen til innvandrerorganisasjoner og annen frivillig virksomhet ble i 2007 styrket med 2 mill. kroner som en del av Handlingsplanen for integrering og inkludering. Styrkingen ble videreført i 2008.

I 2008 er det fordelt 13,9 mill. kroner til 10 landsdekkende organisasjoner på innvandrerfeltet og 14,3 mill. kroner via fylkeskommunene som forvalter tilskuddsordningen til drift av lokale innvandrerorganisasjoner og frivillig virksomhet i lokalsamfunn. De landsdekkende organisasjonene som fikk støtte var: Afrikan Youth (AYIN), Antirasistisk senter, Innvandrernes Landsorganisasjon (INLO), Human Right Service (HRS), Kristent Interkulturelt Arbeid (KIA), MiRA Ressursenter for innvandrere- og flyktningkvinner, Norsk Organisasjon for Asylsøkere (NOAS), Organisasjon mot offentlig diskriminering (OMOD), Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF) og SOS Rasisme. 1 mill. kroner var øremerket frivillig innsats i Gro Ruddalen i tråd med den store satsingen på Gro Ruddalen. Midlene videreføres i 2009. Det er Integrerings- og mangfoldsdirektoratet som forvalter ordningen.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, kap 651, post 71.

30. Informasjons- og veiledningstiltak rettet mot innvandrere

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Innvandrere skal få informasjon som er tilpasset deres behov. Særlig nyankomne innvandrere har behov for kunnskap om og innføring i det norske samfunn. Mange vil også ha behov for veiledning for å styrke deltakelsen i lokalsamfunnet. Derfor satte Regjeringen i 2008 av 2,3 mill. kroner til frivillige organisasjoner som kan gi målrettet informasjon til nyankomne innvandrere. Tilskuddsordningen fortsetter også i 2009, og beløpet øker til 3,825 mill. kroner. Formålet er å utvikle nettverk og styrke deltakelsen i lokalsamfunnet, samt å bistå i formidling av kunnskap om rettigheter og plikter, og om lover og regelverk i det norske samfunnet.

Tre prosjekter fikk tildelt til sammen 2,3 mill. kroner innenfor den nye forsøksordningen i 2008. Norges Røde Kors fikk støtte til et utviklingsprosjekt om samfunnsguider, Tømmer- og byggefagforeningen (i samarbeid med IOM) fikk støtte til prosjektet «Empowering Polish Construction Workers», og den katolske kirkes hjelporganisasjon Caritas Norge fikk støtte til arbeid opp mot katolske menigheter flere steder i landet.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, kap 651, post 71.

31. Kartlegging av diskriminering i statlig sektor

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet.

Det er behov for å bevisstgjøre offentlige myndigheter om rasisme og diskriminering.

Høsten 2007 igangsatte Regjeringen en kartlegging av diskriminering av innvandrerbefolkningen i statlige etater. Departementene med underliggende etater ble bedt om å redegjøre nærmere for hva som gjøres for å bekjempe diskriminering innen statlig sektor, og forekomsten av etnisk diskriminering/opplevd forskjellsbehandling utøvd av statlige myndigheter. Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) ble bevilget 700 000 kroner for å bearbeide og oppsummere det innkomne materialet, og andre foreliggende rapporter som omhandler oplevd diskriminering. Midlene skulle også benyttes til tiltak for å følge opp rapporten i 2008.

Den 22. januar 2008 overrakte LDO rapporten Kartlegging av diskriminering i statlig sektor – første trinn? til barne- og likestillingsministeren. Rapporten viser generelt at det er mangel på systema-

tikk i arbeidet mot diskriminering samt en generell mangel på kunnskap om diskriminering i statlige virksomheter. LDO kommer i rapporten også med en rekke anbefalinger til tiltak. Hovedanbefalingen til LDO er innføring av en form for aktivitets- og redegjørelsesplikt i diskrimineringsloven tilsvarende den i likestillingsloven.

LDOs anbefalinger til tiltak i rapporten vurderes i forbindelse med arbeidet med ny handlingsplan for å bekjempe etnisk diskriminering, som skal legges fram i 2009. En aktivitets- og rapporteringsplikt i Lov om forbud mot diskriminering på grunn av etnisitet, religion mv. trer i kraft den 1. januar 2009. LDO skal i 2008 følge opp kartleggingsrapporten med blant annet veiledning til statlige etater og utvikling av metoder og modeller for hvordan staten kan arbeide for å bekjempe diskriminering.

Barne- og likestillingsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet har i 2008 gitt SSB i oppdrag å gjennomføre en tilleggsanalyse av de data som foreligger i undersøkelsen Levekår blant innvandrere 2005/2006, jf. SSB rapport 2008/5. Hensikten med dette prosjektet er å analysere opplevd diskriminering i forhold til flere bakgrunnsvariabler.

Tiltaket står omtalt i St.prp. nr.1 (2008-2009) for Barne- og likestillingsdepartementet, kap. 846.

32. Ny handlingsplan mot etnisk diskriminering

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet.

Arbeidet mot rasisme og diskriminering krever en langsiktig og kontinuerlig innsats på flere fronter. Det vil derfor legges fram en ny handlingsplan mot etnisk diskriminering i 2009, som skal strekke seg over fire år. Tiltakene i planen vil primært rettes mot å bekjempe diskriminering av etniske minoriteter, herunder personer med innvandrerbakgrunn, samer og nasjonale minoriteter. Et kjønns- og aldersperspektiv vil også bli inkludert i planen.

Viktige innsatsområder vil være arbeidsliv, utdanning, boligmarkedet, offentlig tjenesteyting og utestedsdiskriminering. Tiltakene i planen vil særlig rettes mot statlig sektor. Likestillings- og diskrimineringsombudet (LDO) sine anbefalinger til tiltak i rapporten Kartlegging av diskriminering i statlig sektor – første trinn? vurderes nærmere i forbindelse med arbeidet med planen.

Barne- og likestillingsdepartementet har våren 2008 gjennomført høringsmøter med blant annet LDO, innvandrersorganisasjoner som jobber mot rasisme og diskriminering, partene i arbeidslivet, KS og Oslo kommune for å få innspill til planen.

Tiltaket står omtalt i St.prp. nr.1 (2008-2009) for Barne- og likestillingsdepartementet, kap. 846.

33. Bevisstgjøring mot rasisme og diskriminering

Ansvarlig: Barne- og likestillingsdepartementet.

2007 var det europeiske året for like muligheter for alle, og det ble i løpet av året gjennomført flere kampanjer mot rasisme og diskriminering. Disse kampanjene ble avsluttet i 2007 og omtales i St.prp.nr.1 (2008-2009) for Barne- og likestillingsdepartementet, kap. 846 og kap.857.

34. Innsats mot diskriminering i politiet

Ansvarlig: Justisdepartementet.

Norsk lov forbyr diskriminering på bakgrunn av en rekke kriterier, herunder etnisitet, religion m.m. Politiet, påtalemyndigheten og rettsvesenet må ha den nødvendige kompetansen og tilstrekkelige ressurser til å håndheve lovverket. Det er av stor betydning at hele befolkningen har tillit til at politiet og rettsvesenet ivaretar deres rettigheter.

Problemstillinger knyttet til etniske minoriteter er en del av opplæringen i grunnutdanningen ved Politihøgskolen, blant annet gjennom fagene politilære og yrkesetikk, sosiologi og stats- og kommunalkunnskap. Politihøgskolen arrangerer også studier i «Kulturforståelse, mangfold og konflikthåndtering» som etter- og videreutdanning og «Police and Diversity» som et fordypningsfag.

Videre har politiet arbeidet aktivt for å øke rekrutteringen av studenter med etnisk minoritetsbakgrunn, og for å beholde tilsatte med slik bakgrunn. Rekrutteringstiltakene ser ut til å virke. I 2006 ble det tatt opp 9 studenter med etnisk minoritetsbakgrunn, mens det i 2007 ble tatt opp 27. I 2008 har det vært en stor økning i antallet søkere med innvandrerbakgrunn. Det var 134 søkere i 2008 mot 105 søkere i 2007. 29 studenter har i 2008 blitt tilbudt studieplass.

Politidirektoratet er opptatt av at politi- og lensmannsetaten skal ha tillit i hele befolkningen – noe som er en forutsetning for at lovbrudd blir rapportert og vitner melder seg. Derfor starter direktoratet opp et 2-årig prosjekt (Trygghet og tillit) i 2008 som skal gjennomføres i 4 politidistrikter (Oslo, Søndre Buskerud, Sør-Trøndelag og Hordaland) og 1 særorgan (PU). Prosjektet har som hovedmål å utvikle et godt og tillitsfullt forhold mellom politiet og innvandrerbefolkningen. Det er ansatt en prosjektleder som skal lede dette arbeidet.

Politiet gjennomfører dialogmøter med representanter for innvandreres interesseorganisasjoner, både sentralt i Politidirektoratet og lokalt i politidistriktene. Det er videre utarbeidet en sentral plan for mangfoldsarbeidet i politi- og lensmannsetaten. Denne blir distribuert til etaten høsten 2008.

Innsatsen er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Justis- og politidepartementet, programkategori 06.40 Politi- og påtalemyndighet.

35. Undersøkelse om diskriminering i boligmarkedet

Ansvarlig: Kommunal- og regionaldepartementet.

I løpet av de siste år er det tatt inn antidiskrimineringsbestemmelser i boliglovene, herunder husleieloven. For å få mer kunnskap om behovet for ytterligere tiltak som kan sikre alle like muligheter til å etablere seg i leiemarkedet, har Husbanken gitt Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) i oppdrag å gjennomføre en undersøkelse om diskriminering i leiemarkedet. Undersøkelsen vil ferdigstilles i løpet av 2008. Regjeringen vil vurdere behovet for ytterligere tiltak på bakgrunn av rapporten.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Kommunal- og regionaldepartementet, programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg, hovedmål 2.

36. Månedlige vedtak i bostøtten

Ansvarlig: Kommunal- og regionaldepartementet.

Tiltaket ble fremmet som del av Regjeringens handlingsplan mot fattigdom 2007.

Innvandrere har svært ulike forutsetninger for å foreta en god boligetablering i Norge. Regjeringen har som mål at alle skal bo trygt og godt, noe som er en viktig forutsetning for integrering og deltakelse i samfunnet. Et av de viktigste virkemidlene staten har for å nå dette målet er en god bostøtteordning.

Fra 1. september 2007 ble det innført månedlige vedtak i bostøtten i stedet for et system med tre årlige vedtaksdatoer. Den gjennomsnittlige ventetiden på første bostøtteutbetaling er dermed blitt redusert fra om lag seks måneder til omkring seks uker. Fra tiltaket ble innført 1. september har i overkant av 28 000 nye husstander fått utbetalt sin første bostøtte tidligere enn det de ville ha fått med gammelt regelverk.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Kommunal- og regionaldepartementet, programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg, hovedmål 2.

37. Statsborgerseremoni

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Ny lov om statsborgerskap trådte i kraft i september 2006. Samtidig ble ordningen med frivillig statsborgerseremoni innført. Deltakere over 18 år avlegger et troskapsløfte, og alle seremonideltakere mottar boken «Velkommen som ny statsbor-

ger». Ansvar for gjennomføring av seremonien er lagt til fylkesmannsembetene. Integrerings- og mangfoldsdirektoratet har en veilederfunksjon overfor fylkesmennene, mens midler til gjennomføring av seremoniene inngår i fylkesmannsembetenes årlige tildelinger fra Fornyings- og administrasjonsdepartementet.

Gjennom seremoniene vil Regjeringen sikre en høytidlig og verdig markering av overgangen til norsk statsborgerskap. Seremonien skal markere at nye statsborgere slutter seg til de grunnleggende verdier som statsborgerskapet hviler på, med like rettigheter og plikter. Den vil også gi lokalsamfunn og storsamfunn anledning til å ønske nye statsborgere velkommen.

I 2007 arrangerte samtlige fylkesmannsembeter statsborgerseremonier en eller to ganger. Deltakelsen var på rundt 20 pst. i 2006 og 2007. Det er et mål å øke deltakelsen på seremoniene.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, resultatområde 6, delmål 2.1.

38. Videreutdanning for religiøse ledere

Ansvarlig: Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Regjeringen ser det som viktig at ledere med innvandrerbakgrunn i trossamfunn har kunnskap om norske samfunnsforhold, innsikt i de grunnleggende verdiene det norske samfunnet bygger på, og at de har reflektert over hva det vil si å være ledere i trossamfunn i Norge. Pilotprosjektet «Å være en religiøs leder i det norske samfunnet» i regi av Universitet i Oslo, Teologisk fakultet, avsluttes høsten 2008. Gjennom prosjektet har om lag 20 ledere fra åtte trossamfunn fått 60 timer opplæring om norske samfunnsforhold. Opplæringstilbudet har omfattet emner knyttet til religionsfrihet, lover, rettigheter, verdiforankring, religiøs mangfold og moralsk og religiøs rådgivning. Tilbakemelding fra deltakerne viser at de er positive til tilbudet. Tilbudet vil bli videreført i 2009. På bakgrunn av erfaringen fra forsøket vil departementet også vurdere om ordningen kan gjøres obligatorisk.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, resultatområde 6, delmål 2.1.

39. Etablering av permanent tolkeutdanning

Ansvarlig: Kunnskapsdepartementet.

God kommunikasjon er en forutsetning for en vellykket integrering og inkludering. For å styrke tilgangen på kvalifiserte tolker har Regjeringen bidratt til opprettelsen av et permanent utdanningstilbud for tolker. Formålet med tiltaket er å

øke utdanningen av tolker til rettsvesen, helsevesen og andre offentlige tjenester slik at borgere med annet språk enn norsk sikres rettighetene de har krav på. Det ble bevilget 6 mill. kroner til tiltaket i 2007.

Permanent tolkeutdanning startet høsten 2007 ved Høgskolen i Oslo. Høgskolen samarbeider med andre høgskoler og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet angående tolkeutdanningen for å ivareta et landsdekkende tilbud.

Studiet Tolking i offentlig sektor (30 studiepoeng) er samlingsbasert og nettstøttet. Tolking i offentlig sektor vil kunne inngå som obligatorisk del i en planlagt bachelorgrad, og kvalifiserer for oppføring i Nasjonalt tolkeregister. Søkingen til studietilbudet har vært god. Det er tatt opp om lag 100 studenter ved hvert opptak.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Kunnskapsdepartementet, kap. 275

40. Forebygging av livstilssykdommer blant personer med innvandrerbakgrunn – lavterskeltilbud i Groruddalen og Søndre Nordstrand

Ansvarlig: Helse- og omsorgsdepartementet.

Regjeringen vil styrke innsatsen for innvandrerbefolkningens helse. Siktemålet for satsingen er å styrke innvandrerbefolkningens helse gjennom tiltak som fremmer fysisk aktivitet, gode kostvaner og god tannhelse. Tiltak rettes mot risikogrupper i innvandrerbefolkningen, og satsingen omfatter flere delprosjekter. Det legges vekt på å sikre tilstrekkelig systematisering av arbeidsmetoder og erfaringer med sikte på erfaringsoverføring og spredning til andre bydeler og kommuner. Helsedirektoratet er gitt i oppdrag å følge opp satsingen i samarbeid med Oslo kommune.

I 2007 ble 3 mill. kroner tildelt tre prosjekter: «STORK Groruddalen» er et prosjekt hvor helsestasjonene er intervensjonsarena for å fremme sunt kosthold og fysisk aktivitet for gravide, småbarn og deres familier. «Jeg KAN» (Kosthold, Aktivitet, Norsk) retter seg mot personer over 18 år i Alna bydel, mens organisasjonen Helseforum for kvinner i Oslo tilbyr veiledning og tilpassede aktiviteter for behandling og forebygging av ulike helseplager.

Bevilgningen ble i 2008 styrket med 2,5 mill. kroner til totalt 5,5 mill. kroner. Det er tildelt midler til videreføring av prosjektene «STORK Groruddalen» og «Jeg KAN» som ledd i Groruddalssatsingen, og det er tildelt 1 mill. kroner til oppstart av prosjektene «innvaDiab II», «Mat i barnehagen tilpasset innvandrerbefolkningen» og Bjørndal aktivi-

tetshus i Oslo Sør – Søndre Nordstrand. Tiltaket videreføres i 2009.

På grunn av kort varighet er det for tidlig å si noe om endelige resultater, men det er stor oppslutning om prosjektet «STORK Groruddalen» hvor man har fanget opp flere gravide enn antatt med behov for veiledning og behandling. Helseforum for kvinner har hatt deltakelse fra 26 ulike nasjonaliteter i sine tilbud, og har inngått samarbeid med flere sykehus, krisesentre og asylmottak.

Tiltaket er omtalt i St.prp. nr. 1 (2008–2009) for Helse- og omsorgsdepartementet, kap 719, post 60.

7.2 Mål for inkludering

Samlet oversikt over målene og ansvarlig departement

Arbeids- og inkluderingsdepartementet

- En skal tilstrebe at innvandrere og deres etterkommere i økende grad får tilknytning til arbeidsmarkedet, kontrollert for forholdene i arbeidsmarkedet.
- Andelen innvandrere med vedvarende lavinntekt skal minke ned mot nivået for befolkningen generelt.
- Voksne innvandrere skal lære tilstrekkelig norsk til å fungere i samfunnet i løpet av de første fem årene de bor i landet.

Barne- og likestillingsdepartementet

- Bidra til å øke andel ansatte med innvandrerbakgrunn i barneverntjenesten.

Helse- og omsorgsdepartementet

- Helseforskjellene mellom etniske grupper skal reduseres.

Justisdepartementet

- For å gjenspeile mangfoldet i befolkningen skal en tilstrebe en økning i andelen ansatte med innvandrerbakgrunn i politi- og påtalemyndigheten og kriminalomsorgen.
- En skal tilstrebe at andelen lekdommere med innvandrerbakgrunn øker.

Kommunal- og regionaldepartementet

- Andelen personer med innvandrerbakgrunn og stemmerett som deltar ved kommunestyrevalg, fylkestingsvalg og stortingsvalg skal tilsvare valgoppslutningen samlet.

- Innvandrere skal sikres botrygghet og forhindres fra utstøting i boligmarkedene.

Fornyings- og administrasjonsdepartementet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet

- Andel personer med innvandrerbakgrunn ansatt i staten skal øke.

Kultur- og kirkedepartementet

- Økt deltakelse og økt andel aktive utøvere med innvandrerbakgrunn innenfor kultur- og medie-sektoren.

Kunnskapsdepartementet

- For å legge til rette for en best mulig språkutvikling i førskolealder, vil en tilstrebe at antall barn med innvandrerbakgrunn som går i barnehager øker.
- Bidra til økt antall førskolelærere med innvandrerbakgrunn.
- Barn og unge med innvandrerbakgrunn skal beherske norsk språk så tidlig som mulig i skolegangen for å sikre et godt læringsutbytte.
- Andelen etterkommere som fullfører videregående opplæring skal tilsvare andelen for befolkningen totalt.
- Andelen innvandrere som kom til landet i ungdomsskole- eller videregående alder, og som fullfører videregående opplæring, skal øke.
- Andelen ansatte i grunnskolen og videregående opplæring med innvandrerbakgrunn skal øke.

Arbeid, velferd og språk

Mål

En skal tilstrebe at innvandrere og deres etterkommere i økende grad får tilknytning til arbeidsmarkedet, kontrollert for forholdene i arbeidsmarkedet.

Indikatorer

- Andel arbeidsledige innvandrere
- Andel sysselsatte innvandrere
- Andel tiltaksdeltakere som er innvandrere, sammenliknet med andelen innvandrere blant registrerte ledige
- Andel arbeidsledige etterkommere, sammenliknet med innvandrere og befolkningen totalt
- Andel sysselsatte etterkommere, sammenliknet med innvandrere og befolkningen totalt
- Andelen sysselsatte innvandrere med heltidsstilling

- Andelen sysselsatte innvandrere med deltidsstilling

Regjeringen har som mål å få flere personer med innvandrerbakgrunn i arbeid. De siste årene har det vært en positiv utvikling i situasjonen på arbeidsmarkedet, med høy etterspørsel etter arbeidskraft. Det er viktig å utnytte den gunstige situasjonen på arbeidsmarkedet til å få til en høy overgang til arbeid og motvirke fattigdom, jf. resultatområde 6, delmål 2.2 i St.prp. nr.1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Status (per fjerde kvartal 2007)

Det siste året har sysselsettingen blant innvandrere gått betydelig opp. Mye av økningen skyldes arbeidsinnvandring fra nye EU-land som Polen, men også blant andre innvandrere har flere kommet i arbeid. Det er fremdeles om lag tre ganger så høy arbeidsledighet blant innvandrere som i befolkningen generelt. Imidlertid er ledighetsprosenten vesentlig redusert og er den lavest registrerte på nærmere 20 år. Arbeidsledigheten blant innvandrere har fortsatt å gå ned i 2008. Dette viser at innvandrere også nyter godt av den gunstige situasjonen på arbeidsmarkedet. Det er høyest ledighet blant personer med afrikansk landbakgrunn (10 pst.). Innvandrere fra vestlige land, inkludert EU-landene i Øst-Europa har lavest ledighet (1,9 pst.). Ledigheten blant kvinner med innvandrerbakgrunn er noe høyere enn blant menn med innvandrerbakgrunn (4,6 mot 4,2 pst.), og nedgangen i ledighet har vært sterkere blant mennene enn blant kvinnene.

Ved utgangen av mai 2008 utgjorde innvandrere 40 pst. av de ordinære tiltaksdeltakerne (jf. Statistisk sentralbyrå, 2008). Til sammenlikning utgjorde de 25 pst. av alle registrerte arbeidsledige. Arbeidsledigheten blant etterkommere har blitt betydelig redusert, når man ser på tall per fjerde kvartal 2007. Etterkommere har fremdeles lavere ledighet enn innvandrere, men høyere ledighet enn befolkningen i alt. Andelen sysselsatte etterkommere er lavere enn for innvandrere og betydelig lavere enn for befolkningen i alt. At sysselsettingsandelen for etterkommere er lavere enn for innvandrere, har sammenheng med at mange etterkommere er unge og går på skole. Blant sysselsatte innvandrere jobbet 68,4 pst. heltid, mens 31,6 pst. jobbet deltid. I befolkningen i alt var 70,6 pst. registrert med heltidsarbeid, mens 29,4 pst. arbeidet deltid. For nærmere omtale av indikatorene vises det til resultatområde 2 Arbeidsmarked i St.prp. nr. 1 (2008–2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Indikatorer på innvandrere når det gjelder arbeidsledighet, sysselsetting og tiltaksdeltakelse. Prosent.

Indikator	4. kvartal 2006	4. kvartal 2007
Andel arbeidsledige innvandrere	6,0	4,3
Andel sysselsatte innvandrere	60,1	63,3
Andel tiltaksdeltakere som er innvandrere, sammenliknet med andelen innvandrere blant registrerte ledige	36,0 (22 % av reg. ledige)	41,0 (24 % av reg. ledige)
Andel arbeidsledige etterkommere, sammenliknet med befolkningen totalt	3,8 (befolkningen totalt 2,1)	2,5 (befolkningen totalt 1,6)
Andel sysselsatte etterkommere	53,8	58,4
Andelen sysselsatte innvandrere med heltidsstilling	67,4	68,4
Andelen sysselsatte innvandrere med deltidsstilling	32,6	31,6

Kilde: SSB

Mål

Andelen innvandrere med vedvarende lavinntekt skal minke ned mot nivået for befolkningen generelt.

Indikatorer

- Andel innvandrere med vedvarende lavinntekt sammenliknet med befolkningen som helhet.
- Andel barn under 18 år med innvandrerbakgrunn som lever i husholdninger med vedvarende lavinntekt, sammenliknet med alle barn.

Innvandrere er sterkt overrepresentert blant personer med langvarig lavinntekt sammenliknet med befolkningen som helhet. Dette gjelder i særlig

grad innvandrere fra ikke-vestlige land, men også innvandrere fra vestlige land har en høyere forekomst av lavinntekt enn befolkningen under ett. Dette må blant annet ses i lys av at arbeidsledigheten blant innvandrere fra ikke-vestlige land er betydelig høyere enn for befolkningen for øvrig. Det er imidlertid også store forskjeller i lavinntektsandeler etter botid mellom personer fra ulike innvandringsland.

Undersøkelsen *Levekår blant innvandrere 2005/2006*, som ble gjennomført i regi av Statistisk sentralbyrå (rapport 2008/5), viser følgende kjennetegn for 10 innvandrergrupper knyttet til inntekter og utgifter: Innvandrere har lavere inntekt etter skatt sammenliknet med befolkningen for øvrig, og en større andel er i lavinnteksgruppen sammenliknet med befolkningen for øvrig. Innvandrere får oftere sosialhjelp, bostøtte og kontantstøtte. For andre stønadsordninger er det liten forskjell. Andelen av innvandrere som mottar ulike offentlige stønadsordninger har generelt gått ned i perioden 1996-2005/2006. Klarest nedgang er det i forhold til sosialstønad. Unntak er attføringspenger og sykelønn som har steget noe. Innvandrere oppgir å ha større problemer med utgifter sammenliknet med befolkningen for øvrig. Det er liten forskjell i tilgangen på vanlige kapitalvarer sammenliknet med befolkningen for øvrig.

Status

Andelen innvandrere med vedvarende lavinntekt økte noe fra slutten av 1990-tallet og fram til treårsperioden 2003-2005. De nye tallene for perioden 2004-2006 viser derimot en liten nedgang i andelen innvandrere med lavinntekt, særlig for de fra ikke-vestlige land. Etter EUs lavinnteksdefinisjon falt

Boks 7.1 Arbeid

Sysselsatte er personer i alderen 16-74 år som utførte inntektsgivende arbeid av minst én times varighet i referanseuken, samt personer som har et slikt arbeid, men som var midlertidig fraværende. Personer på sysselsettingstiltak med lønn fra arbeidsgiver klassifiseres også som sysselsatte.

Arbeidsledige er arbeidsføre personer som søker inntektsgivende arbeid ved Arbeids- og velferdsetaten og ellers er disponible for det arbeidet som søkes. I tillegg må vedkommende ha vært uten inntektsgivende arbeid de siste ukene.

Arbeidsstyrken er summen av sysselsatte og registrerte ledige.

andelen innvandrere fra ikke-vestlige land med vedvarende lavinntekt fra 35 pst. i perioden 2003-2005 til 32 pst. i perioden 2004-2006. Tilsvarende nedgang basert på OECDs lavinntektsdefinisjon var fra 24 pst. til 20 pst. Nedgangen skyldes bl.a. økt sysselsetting blant innvandrere.

Andelen med vedvarende lavinntekt i befolkningen²⁴ som helhet i samme periode var hhv. 2,9 pst. (50 pst. av medianinntekten, OECD-skala) og 7,9 pst. (60 pst. av medianinntekten, EU skala).

²⁴ Alle personer eksklusive studenter, dvs. personer som er aleneboende siste året i treårsperioden og som mottar studielån.

Andel personer med vedvarende lavinntekt. Prosent.

	OECD-definisjon (50 %)						
	1997-1999	1999-2001	2000-2002	2001-2003	2002-2004	2003-2005	2004-2006
Innvandrere i alt	12	11	16	16	18	19	17
Innvandrere fra ikke-vestlige land	15	16	21	22	24	24	20
Befolkningen totalt, eksklusive aleneboende studenter	1,9	1,8	2,1	2,4	3,0	3,0	2,9

	EU-definisjon (60 %)						
	1997-1999	1999-2001	2000-2002	2001-2003	2002-2004	2003-2005	2004-2006
Innvandrere i alt	23	19	25	25	29	29	27
Innvandrere fra ikke-vestlige land	28	23	31	30	37	35	32
Befolkningen totalt, eksklusive aleneboende studenter	8,1	7,8	8,1	7,9	8,5	7,9	7,9

Kilde: SSB

I treårsperioden 2004-2006 levde i overkant av hvert fjerde barn under 18 år med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn i husholdninger med vedvarende lavinntekt etter OECD-skalaen. Dette tilsvarer 19 000 barn. Målt ved 60 pst. av medianinntekten (EU-skala) levde om lag 37 pst. av barna med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn i lavinntektshus-

holdninger. Dette tilsvarer 25 000 barn. Sammenligningsvis tilhørte hhv. 4,4 og 7,0 pst. av alle barn husholdninger med vedvarende lavinntekt i samme periode. Dette betyr at barn med bakgrunn fra ikke-vestlige land etter begge definisjoner utgjør om lag 40 pst. av alle barn med vedvarende lavinntekt.

Andel barn under 18 år som lever i husholdninger med vedvarende lavinntekt 2004-2006. Prosent.

	Innvandrere	Ikke-vestlige	Befolkningen totalt
50 % av medianinntekten (OECD-skala)	26,4	27,8	4,4
60 % av medianinntekten (EU-skala)	35,5	37,5	7,0

Kilde: SSB

Det er små forskjeller mellom kvinner og menn i befolkningen som helhet når det gjelder å ha vedvarende lavinntekt. Flere menn enn kvinner med bakgrunn fra ikke-vestlige land er registrert med vedvarende lavinntekt. Lavinntekt er i stor grad

knyttet til manglende eller liten tilknytning til arbeidslivet. Andelen personer som tilhører en husholdning uten noen yrkestilknyttede er høyere i innvandrerbefolkningen, og spesielt blant innvandrere fra ikke-vestlige land, enn i befolkningen

som helhet. Se ovenfor om innvandreres deltakelse på arbeidsmarkedet.

Regjeringens Handlingsplan mot fattigdom må sees i nær sammenheng med regjeringens handlingsplan for integrering og inkludering av innvandrerbefolkningen. Sentrale innsatsområder i hand-

lingsplanen mot fattigdom er arbeid, barn og unge og levekår. Innvandrere og barn i familier er målgrupper for innsatsen. Det vises til trykt vedlegg til St.prp. nr 1 (2008-2009): Handlingsplan mot fattigdom – status 2008 og styrket innsats 2009.

Boks 7.2 Fattigdom

Personer som har økonomiske ressurser som avviker betydelig fra det inntektsnivået som er alminnelig i samfunnet, har i langt mindre grad enn andre mulighet til å skaffe seg goder og delta i aktiviteter. Vedvarende lavinntekt er en viktig indikator på fattigdom, selv om også andre forhold er av vesentlig betydning for levekårene til den enkelte. Fattigdom er et flerdimensjonalt og sammensatt problem. Regjeringen vil måle og følge utviklingen i ulike sider ved fattigdom gjennom et bredt sett av indikatorer.

Vedvarende lavinntekt: Vedvarende lavinntekt er her definert som gjennomsnittsinntekten i en treårsperiode under hhv. 50 og 60 pst. av medianinntekten.

Medianinntekt: Medianinntekten er det midterste beløpet i inntektsfordelingen, etter at en har sortert inntektene etter størrelse. Median-

inntekten er således den inntekten som deler befolkningen i to like store deler, der den ene halvparten har lavere inntekt enn medianen og den andre halvparten har høyere inntekt.

OECD- og EU-skala: For å kunne sammenlikne den økonomiske velferden til husholdninger av ulik type og størrelse er det vanlig å justere inntekten ved hjelp av såkalte ekvivalensskalaer. En ekvivalensskala gir uttrykk for hvor stor inntekt en husholdning på for eksempel fire personer må ha, for å ha samme levestandard eller økonomisk velferd som en enslig person. OECD-skalaen legger mindre vekt på husholdningenes stordriftsfordeler forbundet med at flere personer deler på utgiftene enn EU-skalaen (som er en modifisert versjon av OECD-skalaen).

Mål

Voksne innvandrere skal lære tilstrekkelig norsk til å fungere i samfunnet i løpet av de fem første årene de bor i landet.

Indikator

- Andel voksne innvandrere med fem års botid i Norge som har gått opp til og bestått avsluttende prøve i norsk.

Regjeringen vil sikre at nyankomne innvandrere raskest mulig kan bidra med sine ressurser i det norske arbeidslivet og samfunnet for øvrig. Gode ferdigheter i norsk er en forutsetning for deltakelse i arbeids- og samfunnsliv, og det er viktig at innvandrere lærer norsk så snart som mulig etter at de er kommet til Norge. Jo raskere en innvander lærer norsk etter ankomst, desto raskere kan

han eller hun delta i samfunnet. Det vises til St.prp. nr.1. (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet, resultatområde 6, delmål 1.3.

Status

- 13 938 voksne innvandrere hadde fem års botid ved utgangen av 2007.
- 29,5 pst. av voksne innvandrere med fem års botid hadde gått opp til avsluttende prøve i norsk ved utgangen av 2007.
- 22,8 pst. av innvandrere med fem års botid hadde bestått muntlig prøve ved utgangen av 2007 og 17,8 pst. hadde bestått den skriftlige prøven.

Tabellen nedenfor viser utviklingen over andelen med fem års botid som har avlagt enten Språkprøven, Norskprøve 2 eller Norskprøve 3.

Andel innvandrere (16 år og eldre) med fem års botid som har gått opp til og bestått avsluttende prøve i norsk fem år etter at de kom til landet.

Ankomstår	Antall med fem års botid	Andel som har gått opp til avsluttende prøve (pst.)	Andel som har bestått muntlig prøve (pst.)	Andel som har bestått skriftlig prøve (pst.)
1999	14 350	18,1	14,1	11,9
2000	14 200	17,3	13,6	11,7
2001	11 360	30,3	23,0	18,2
2002	13 938	29,5	22,8	17,8

Kilde: VOX

Tabellen viser en signifikant forskjell i antall som har gått opp til avsluttende prøve mellom innvandrere som kom i 2001 og 2002 og innvandrere fra de to årene før (1999 og 2000). De som innvandret i løpet av 2001 og 2002, kan dokumentere noe bedre kunnskaper i norsk enn de som kom i løpet av 1999 og 2000. Selv om andelen som har gått opp til prøver og andelen med bestått har økt, er det ikke tilfredsstillende at kun 17-18 pst. av dem som har bodd i landet i fem år kan dokumentere at de har kunnskaper i skriftlig norsk. Målsettingen er at antall personer som går opp til avsluttende prøve skal øke, og resultatene skal bli bedre.

De som går opp til prøvene får ofte gode resultater. Ca. 77 pst. av dem med fem års botid ved utgangen av 2007 og som hadde gått opp til prøver, hadde fått bestått til skriftlig og i overkant av 60 pst. hadde fått bestått til muntlig. Tilsvarende tall for dem med fem års botid i 2006 var 73 pst. (skriftlig) og 60 pst. (muntlig).

Flere kvinner enn menn hadde dokumentert tilfredsstillende ferdigheter i norsk. Av alle med fem års botid ved utgangen av 2007 hadde ca. 2 500 bestått skriftlig prøve, og av dem utgjorde kvinnene ca. 65-70 pst. Tilsvarende tall for muntlig var ca. 4100 og av dem utgjorde kvinnene i underkant av 65 pst. Dette har bl.a. sammenheng med at andelen kvinner i norskopplæringen er høyere enn andelen menn.

Utdanning og oppvekst

Barnehage

Mål

For å legge til rette for en best mulig språkutvikling i førskolealder, vil en tilstrebe at antall barn med innvandrerbakgrunn som går i barnehager øker.

Indikator

- Andelen minoritetsspråklige barn i barnehage sammenliknet med andelen barn i barnehage samlet²⁵

Deltakelse i barnehage forbereder barn på skolestart, bidrar til sosialisering og inkludering generelt og bedrer norskkunnskapene til barn som ikke snakker norsk hjemme. Målrettede språkstimuleringstiltak i førskolealder vil kunne bidra til en bedre skolestart for barn som ikke har norsk som morsmål, og vil på sikt øke barnas deltakelse på alle samfunnsarenaer. Det vises til St.prp. nr 1 (2008–2009) for Kunnskapsdepartementet, programkategori 07.30 Barnehager.

Status

- I 2007 var det 18 668 minoritetsspråklige barn i barnehage. Dette er en økning med vel 3 000 siden 2006.
- Ved utgangen av 2007 hadde om lag 63 pst. av alle minoritetsspråklige barn i aldersgruppen ett til fem år barnehageplass. På samme tidspunkt hadde om lag 84 pst. av alle barn i aldersgruppen barnehageplass.

²⁵ Det gjøres oppmerksom på at datagrunnlaget er beheftet med en viss usikkerhet. Andelen minoritetsspråklige barn i barnehage er regnet ut med bakgrunn i KOSTRA-tall på antallet minoritetsspråklige barn i barnehage og befolkningsstatistikk for innvandrerbarn 1 til 5 år, med unntak av svenske, danske og engelske barn. Grunnlagstallene er fra SSB.

*Andel minoritetsspråklige barn i barnehage og andel barn i barnehage av befolkningen totalt 2005-2007.
Tall i prosent*

	2005		2006		2007	
	Minoritets- språklige barn	Barn totalt	Minoritets- språklige barn	Barn totalt	Minoritets- språklige barn	Barn totalt
1- åringer	19	43	20	51	26	60
2- åringer	31	65	36	73	43	79
3- åringer	62	87	66	90	72	92
4- åringer	79	92	82	94	86	95
5- åringer	82	93	87	95	90	96
1-5år	54	76	57	80	63	84

Kilde: SSB og Kunnskapsdepartementet

Det har vært en positiv økning i antallet minoritetsspråklige barn i barnehage de senere årene, og siden 2000 har det vært en fordobling av antallet. Fra 2006 til 2007 økte andelen av minoritetsspråklige barn i barnehage med 6 prosentpoeng, fra 57 til 63 pst. For femåringer er andelen minoritetsspråklige barn med plass i barnehage 90 pst. og for fireåringer 86 pst. Tall for deltakelse i barnehage for alle barn i disse aldersgruppene er henholdsvis 96 og 95 pst. Andelen minoritetsspråklige barn i alderen ett til to år i barnehage er fremdeles lav (25 og 43 pst., mot henholdsvis 60 og 79 pst. av alle ett- og toåringene) men andelen har økt i forhold til fjoråret med for eksempel 7 prosentpoeng for 2-åringer.

Mål

Bidra til økt antall førskolelærere med innvandrerbakgrunn

Indikatorer

- Andelen førskolelærere med innvandrerbakgrunn som arbeider i barnehagene.

- Andel studenter med innvandrerbakgrunn under utdanning for å bli førskolelærere.

Personalet i barnehagen har en viktig rolle som forbilder for barna og kultur- og verdiformidling i barnehagen foregår i vesentlig grad gjennom personalet. Personalet i barnehagen bør derfor representere det samme mangfoldet som barna, både når det gjelder landbakgrunn og kjønn. Det vises til St.prp. nr. 1 (2008–2009) for Kunnskapsdepartementet, programkategori 07.30 Barnehager.

Status

- Ved utgangen av 2007 var det 925 førskolelærere med innvandrerbakgrunn med jobb i barnehage, mot 788 i 2006. I 2007 utgjorde dette 3,8 pst. av alle førskolelærere i barnehagene. I 2006 var andelen 3,4 pst.
- Høsten 2007 hadde 6,1 pst. av studentene i førskolelærerutdanningen innvandrerbakgrunn. I 2006 var det 5,5 pst.

Antall og andel førskolelærere med innvandrerbakgrunn som jobber i barnehage 2005-2007

2005		2006		2007	
Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel
676	3,10 %	788	3,40 %	925	3,80 %

Kilde: SSB

I dag står ikke andelen førskolelærere med innvandrerbakgrunn i et rimelig forhold til andelen minoritetsspråklige barn i barnehage, som er på 7,6 pst. De siste årene har det kun vært en svak økning i andelen førskolelærere med innvandrer-

bakgrunn. Det er imidlertid en positiv utvikling i rekrutteringen til førskolelærerutdanningen. Dagens andel på 6,1 pst., er mer enn en dobling av andelen fra 2000, da 2,9 pst. av førskolelærerstudentene hadde innvandrerbakgrunn.

Utdanning

Mål

Barn og unge med innvandrerbakgrunn skal beherske norsk språk så tidlig som mulig i skolegangen for å sikre et godt læringsutbytte.

Indikatorer

- Andel barn og unge med innvandrerbakgrunn som får særskilt språkopplæring.
- Resultater fra nasjonale prøver i lesing og matematikk på fjerde trinn for barn med innvandrerbakgrunn, sammenliknet med elevgruppen som helhet.

Å beherske norsk språk er en viktig faktor for å kunne tilegne seg kunnskap og ferdigheter i skole og opplæring. Regjeringen legger derfor vekt på tidlig språkstimulering, da et godt språk er viktig både for den enkeltes intellektuelle, sosiale og emosjonelle utvikling (St.meld. nr. 16 (2006–2007) ... og ingen sto igjen).

Status

Av i alt 619 322 elever i grunnskole skoleåret 2007-2008, fikk 40 017 elever særskilt norskopplæring. Det tilsvarer 6,5 pst. av elevene. Andelen varierer med trinn i skole, fra 8 pst. av elevene på første trinn til 4,6 pst. av elevene på 10. trinn. Dette er en økning for første trinn, mens tallet for 10. trinn er stabilt. Det er stor stabilitet over tid i andelen som får særskilt språkopplæring.

Elever som får særskilt språkopplæring i grunnskolen. Vist i antall og andel av det totale elevtallet i grunnskolen

Skoleår	Andel	Antall
2005-2006	6,0	37 556
2006-2007	6,5	40 152
2007-2008	6,5	40 017

Kilde: GSI

Tabellen under viser at om lag 71 pst. av elever med innvandrerbakgrunn i grunnskolen fikk særskilt norskopplæring skoleåret 2007-2008. Dette er uendret fra skoleåret 2006-2007. Det var en nedgang på fireprosentpoeng fra skoleåret 2005-2006 til 2008-2007. Dette kan skyldes endringer i datagrunnlaget.

Andel elever som får særskilt språkopplæring av elever med innvandrerbakgrunn

Skoleår	Andel
2005-2006	75
2006-2007	71
2007-2008	71

Kilde: GSI

Nasjonale prøver i lesing på norsk og engelsk ble gjennomført i september 2007 for alle elever på femte og åttende trinn. Elevene fordeles på tre nivåer med utgangspunkt i poengsummen på prøvene.

Elever som selv har innvandret har lavere skår på prøvene enn etterkommere av innvandrere og elever med norsk bakgrunn. Forskjellene tiltar fra femte til åttende trinn. I særlig stor grad gjelder dette innvandrere, men også etterkommere av innvandrere henger lenger etter elever med norsk bakgrunn på åttende trinn, enn på femte trinn. Resultatene til en betydelig andel av elever med innvandrerbakgrunn kan forklares med sosial bakgrunn, målt etter foreldres utdanningsbakgrunn. Elever med høyt utdannede foreldre har generelt en god del bedre resultater på femte trinn, sammenliknet med elever som har foreldre med lavere utdanning. Elevenes resultater er mer preget av deres sosiale bakgrunn på åttende enn på femte trinn. Tallene er ikke sammenlignbare med tall for 2004 og 2005 fordi prøvene da ble gjennomført på fjerde trinn.

Gjennomsnittlig poengsum ved nasjonale prøver 2007 for elever med majoritetsbakgrunn, innvandrere og etterkommere. Regning og lesing på 5. og 8. trinn

Prøve	Alle	Majoritets- elever	Innvan- drere	Etter- kommere
Lesing 05	16.96	17.18	13.12	14.43
Regning 05	31.35	31.72	24.68	28.16
Lesing 08	27.13	27.58	19.76	23.05
Regning 08	40.53	41.08	30.21	36.11

Kilde: SØF

Mål

Andelen etterkommere som fullfører videregående opplæring skal tilsvare andelen for befolkningen totalt.

Indikatorer

- Andelen etterkommere med direkte overgang fra grunnskole til videregående opplæring, sammenliknet med årskullet som helhet
- Andelen etterkommere som oppnår full yrkes- eller studiekompetanse i løpet av fem år etter avsluttet grunnskole, sammenliknet med årskullet som helhet.

Regjeringen har som mål at flest mulig fullfører videregående opplæring, da dette minsker sannsynligheten for fattigdom og marginalisering senere i livet. Elever med innvandrerbakgrunn fullfører videregående opplæring i mindre grad enn elever med norsk bakgrunn. Dette kan blant annet skyldes at mange av disse elevene har foreldre med lavere utdanning, at elevene går på utdanningsprogram med høyt frafall og at disse elevene gjennomsnittlig har svakere karakterer enn norske elever.

Når minoritetsspråklige elever og majoritetslever med like karakterer fra ungdomsskolen og med like høyt utdannede foreldre sammenliknes, har minoritetsspråklige elever (med bakgrunn fra ikke-vestlige land, både etterkommere og de som har innvandret) lavere grad av frafall enn majoritetselevne. Forskning viser at minoritetsspråklige elever bruker mer tid på lekser og at de er mer motiverte enn majoritetselever.

Status

96,8 pst. av etterkommere som gikk ut av grunnskolen våren 2007, gikk direkte over til videregående opplæring skoleåret 2007–2008. Dette er uendret fra året før. Til sammenlikning gikk 96,1 pst. av befolkningen som helhet direkte over til videregående opplæring i 2007–2008, mot 97,1 pst. skoleåret før. Det er vanskelig å si om denne nedgangen er reell eller skyldes et mer komplett datagrunnlag (SSB).²⁶

Direkte overgang fra grunnskole til videregående skole. Andel av etterkommere og andel av befolkningen

Skoleår	Etterkommere	Hele befolkningen
04-05/05-06	95,4	97
05-06/06-07	96,8	97,1
06-07/07-08	96,8	96,1

Kilde: SSB

65,2 pst. av etterkommere som gikk ut av grunnskolen i 2001, oppnådde full yrkes- eller studiekompetanse i løpet av fem år etter avsluttet grunnskole. Dette sammenliknet med 68,4 pst. av alle elever som startet i videregående opplæring i 2001 har fullført etter 5 år (Utdanningsspeilet 2007/SSB). For etterkommere har det vært en jevn økning i andelen som fullfører og består videregående opplæring i løpet av fem år. For befolkningen som sådan er det en motsatt trend.

Andel som begynte i videregående opplæring i 1999, 2000 og 2001, som fullførte og bestod fem år etter

Oppstart	Etterkommere	Hele befolkningen
1999-2000	61,9	70,5
2000-2001	63,8	68,7
2001-2002	65,2	68,4

Kilde: SSB

For å måle direkte overgang fra grunnskole til videregående opplæring, kan en se på hvor stor andel av 16-åringene i befolkningen som deltar i videregående opplæring. I 1994–1995 begynte 61 pst. av 16-åringer med innvandrerbakgrunn i videregående opplæring, mot 92 pst. av befolkningen som sådan (Utdanningsspeilet 2005²⁷). I 2005–2006 var det hele 78 pst. av 16-åringene med innvandrerbakgrunn som startet i videregående opplæring, mot 96 pst. av hele befolkningen. Det tyder på at den voksende andelen som deltar av 16-åringer totalt i befolkningen, i stor grad skyldes en økt andel av 16-åringer med innvandrerbakgrunn. I tillegg har det antakelig en viss betydning at det i 2000 ble innført lovfestet rett til videregående opplæring.

²⁶ Etterkommere av svensker og dansker er inkludert i disse tallene

²⁷ Med innvandrerbakgrunn menes her vestlige og ikke-vestlige innvandrere og etterkommere med unntak av innvandrere fra Sverige og Danmark

Mål

Andelen innvandrere som kom til landet i ungdomsskole- eller videregående alder, og som fullfører videregående opplæring, skal øke.

Indikator

- Andel innvandrere som kom til landet som 13- og 16-åringer og fullfører og består videregående opplæring innen de fyller 30 år.

De fleste barn og unge i grunnskolen som er innvandrere har kommet hit etter skolestart. På grunn av manglende innsamling av informasjon om hvilken skolegang de har fra før, er det vanskelig å si i hvor stor grad de har mistet grunnskoleopplæring. Ungdommer som kommer til Norge etter å ha fylt 16 år, har rett til grunnskoleopplæring for voksne. Rundt hver fjerde 18-årige innvandrer med ikke-vestlig bakgrunn, ca. 500 i hvert årskull, går ikke i videregående opplæring og har heller ikke fullført grunnskole. Det er ukjent om disse ungdommene faktisk ikke har fullført noen grunnskole, eller om det er registreringen som mangler.

Status

Av de som kom til Norge da de var 13 år, og som i 2008 er mellom 20 og 30 år²⁸, har i gjennomsnitt 47,4 pst. fullført og bestått videregående opplæring (se tabell under). I 2006 var tilsvarende andel 39,3 pst. Kun 24,4 pst. av de som i dag er 20 år har fullført og bestått videregående opplæring på normert tid. Derimot har 60,6 pst. av dagens 28 åringer fullført og bestått. Det er også stor forskjell mellom gutter og jenter. I 2008 er det i gjennomsnitt 55,5 pst. av alle jentene som har fullført og bestått, mens tilsvarende tall for gutter er 40 pst.²⁹ I fjor var andelen henholdsvis 53,4 og 38,9 pst. (Kilde: SSB)

Av de som kom til Norge da de var 16 år, og som i 2008 er mellom 20 og 30³⁰, har i alt 31,7 pst. fullført og bestått videregående opplæring (tabell under). Tilsvarende andel i 2007 og 2006 var henholdsvis 31,5 og 25,9 pst. Kun 7 pst. av de som i dag er 20 år har fullført og bestått videregående opplæring. Dette er likevel en økning på to prosentpoeng fra i fjor. Andelen stiger derimot betrak-

telig med økende alder. Hele 55,7 pst. av dagens 28-åringer som kom som 16 åringer har fullført og bestått videregående. Også her er det stor forskjell mellom gutter og jenter. Det er i gjennomsnitt 40,3 pst. av alle jentene som har fullført og bestått, mot 39,6 pst. i fjor. Tilsvarende tall for gutter er 25,3 pst., noe som er en liten nedgang fra i fjor da andelen var 25,7 pst.³¹ (Kilde: SSB)

Gjennomsnittlig andel innvandrere som har fullført og bestått videregående opplæring i alderen 20-30 år, som kom til Norge da de var 13 og 16 år

Alder ved ankomst til Norge		
20-30 år	13 år	16 år
2006	39,3	25,9
2007	45,8	31,5
2008	47,4	31,7

Kilde: SSB

Indikatoren viser at ungdom som kommer til landet som 13- eller 16 åringer, har store utfordringer i forhold til å gjennomføre videregående opplæring. Bildet er likevel ikke entydig negativt. Tallene viser at en stor andel av innvandrere som kom både som 13-åringer og 16-åringer oppnår videregående kompetanse, men på et vesentlig senere tidspunkt enn andre.

Mål

Andelen ansatte i grunnskolen og videregående opplæring med innvandrerbakgrunn skal øke.

Indikatorer

- Andelen med innvandrerbakgrunn som går på utdanninger som fører til lærerkompetanse
- Andelen med innvandrerbakgrunn ansatt innen undervisning

Den viktigste ressursen i grunnopplæringen er menneskene som jobber der. Kompetente ansatte er den viktigste forutsetningen for god kvalitet og sosial utjevning i hele utdanningssystemet. Det er behov for flere lærere med innvandrerbakgrunn i skolen, slik at de kan virke som positive rollemodeller for elevene. Samtidig kan disse lærerne bidra med viktig kultur- og språkkompetanse. Videre er det viktig å heve kompetansen til flere med innvandrerbakgrunn som allerede arbeider i skolen.

²⁸ I 2006 var det i alt 1457 personer mellom 20 og 30 i Norge som kom til landet da de var 13 år. I 2007 og 2008 var tilsvarende tall henholdsvis 1501 og 1537 personer.

²⁹ Innvandrere fra Sverige og Danmark er inkludert

³⁰ I 2006 var det i alt 1771 personer mellom 20 og 30 år i Norge som kom til landet da de var 16 år. I 2007 og 2008 var tilsvarende tall henholdsvis 1915 og 1941 personer.

³¹ Innvandrere fra Sverige og Danmark er inkludert

Status

Andel med innvandrerbakgrunn og kjønn av de som går på utdanninger som fører til lærerkompetanse

	2005 ¹	2006	2007
Innvandrerbakgrunn	5,1	4,0	5,0
Menn	27,1	26,5	25,8
- Herav med innvandrerbakgrunn	5,3	4,3	5,7
Kvinner	72,9	73,5	74,2
- Herav med innvandrerbakgrunn	5,0	3,9	4,8
N	19 383,0	19 496,0	19 581,0

¹ Andelene er ikke fullt ut sammenlignbare med tallene for 2006 og 2007 pga. endringer i datagrunnlaget

Kilde: SSB

- Tabellen over viser at av de som gikk på utdanninger som førte til lærerkompetanse i 2007 (almennlærerutdanning, førskolelærer, fagskolelærerutdanning, master lektorutdanning og praktisk-pedagogisk utdanning) hadde 5 pst. innvandrerbakgrunn.³² Dette er en liten økning fra foregående år, da 4 pst. hadde innvandrerbakgrunn.
- Av de som gikk på utdanninger som førte til lærerkompetanse i 2007, var 25,8 pst. menn (se tabell over). 5,7 pst. av disse hadde innvandrerbakgrunn, mens dette gjaldt for 4,8 pst. av kvinnene under utdanning.³³
- Tabellen under viser at blant ansatte i undervisning i kommunale grunnskoler i 2007 (alle

arbeidsforhold), hadde 3,4 pst. innvandrerbakgrunn.³⁴ I løpet av de tre siste årene har andelen gått ned til 3,9 pst. i 2005.

- Blant ansatte i undervisning i fylkeskommunal videregående opplæring i 2007 (alle arbeidsforhold), hadde 4,6 pst. innvandrerbakgrunn³⁵ (se tabell under). Dette er en økning fra de to foregående årene da andelen har ligget rundt 4 pst.³⁶

³³ Innvandrerbakgrunn er her definert som innvandrere og etterkommere av innvandrere. De med svensk og dansk bakgrunn regnes ikke som innvandrere.

³⁴ Innvandrerbakgrunn er her definert til å inkludere innvandrere og etterkommere av innvandrere, inkludert de med svensk og dansk bakgrunn.

³⁵ Innvandrerbakgrunn er her definert til å inkludere innvandrere og etterkommere av innvandrere, inkludert de med svensk og dansk bakgrunn.

³⁶ Andelen er endret fra i fjor pga. nyere tall fra SSB.

³² Innvandrerbakgrunn er her definert som innvandrere og etterkommere av innvandrere. De med svensk og dansk bakgrunn regnes ikke som innvandrere.

Andel innvandrere ansatt i kommunale grunnskoler og fylkeskommunal videregående opplæring

	2005	2006	2007
Innvandrere blant ansatte i kommunale grunnskoler ¹	3,9	3,7	3,4
Innvandrere blant ansatte i fylkeskommunale videregående opplæring ¹	4,0	3,9	4,6

¹ Alle arbeidsforhold

Kilde: SSB

Andelen med innvandrerbakgrunn som tar lærerutdanning er lav både for kvinner og menn. Det samme gjelder for pedagogisk personale ansatt i grunnopplæringen. Tallene viser en minimal ned-

gang fra i fjor, men dette skyldes trolig at det er foretatt en justering av definisjonen for innvandrere, ved at innvandrere fra nordiske land er utelatt.

Barnevern*Mål*

Bidra til å øke andel ansatte med innvandrerbakgrunn i barneverntjenesten

Indikatorer

- Andel studenter med innvandrerbakgrunn under utdanning for å bli barnevernspedagog.
- Andel kvinner og menn med innvandrerbakgrunn under utdanning for å bli barnevernspedagog og ansatte med innvandrerbakgrunn som arbeider i barneverntjenesten.
- Andel kvinner og menn med innvandrerbakgrunn som arbeider i barneverntjenesten.

Barneverntjenesten skal nå ut til alle familier, barn og unge og gi hensiktsmessig hjelp tilpasset den enkeltes behov. Hjelpen skal være basert på oppdatert kunnskap og ha barnets beste som hovedfokus. Regjeringen ønsker å øke den flerkulturelle kompetansen i barneverntjenesten da dette vil kunne bidra til at barn og unge med innvandrer-

bakgrunn får et bedre tilpasset tilbud. Å øke andel ansatte med innvandrerbakgrunn i barneverntjenesten er et ledd i arbeidet med å øke den flerkulturelle kompetansen i barnevernet. Det vises til St.prp. nr. 1 (2008–2009) Barne- og likestillingsdepartementet, programkategori 11.20 Tiltak for barn og unge.

Status

- Ved utgangen av 2007 hadde 4,8 pst. av alle studenter på barnevernsutdanninger innvandrerbakgrunn, derav 78 pst. med bakgrunn fra ikke-vestlige land. Av de med bakgrunn fra ikke-vestlige land var 21 pst. menn og 79 pst. kvinner.
- Ved utgangen av 2007 hadde 4,7 pst. av alle ansatte i barneverntjenesten innvandrerbakgrunn, derav 2,6 pst. med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Av dette var 42,3 pst. menn mens 57,7 pst. var kvinner. Tallene viser en liten økning fra 2006 hvor 4,3 pst. av alle ansatte hadde innvandrerbakgrunn og 2,2 pst. hadde ikke-vestlig innvandrerbakgrunn.

Studenter på barnevernsutdanninger med innvandrerbakgrunn ved utgangen av 2006 og 2007, pst.

	Studenter med innvandrerbakgrunn	Studenter med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn	Kvinnelige studenter med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn	Mannlige studenter med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn
2006	4,7	77	79	21
2007	4,8	78	79	21

Kilde: SSB

Ansatte i barneverntjenesten med innvandrerbakgrunn ved utgangen av 2006 og 2007, pst.

	Ansatte med innvandrerbakgrunn	Ansatte med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn	Ansatte kvinner med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn	Ansatte menn med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn
2006	4,3	2,2	59,0	40,1
2007	4,7	2,6	57,7	42,3

Kilde: SSB

Andelen ansatte i barneverntjenesten med innvandrerbakgrunn er ikke i samsvar med andelen barn, unge og deres familier med innvandrerbakgrunn som er i kontakt med barnevernet. Tall fra SSB viser at barn og unge som er innvandrere og etterkommere oftere får hjelp fra barnevernet enn barn og unge uten innvandrerbakgrunn.

Helse og omsorg*Mål*

Helseforskjellene mellom etniske grupper skal reduseres.

Indikator

- Dødelighet for kvinner og menn med innvandrerbakgrunn i aldersgruppen 25–64 år, sam-

menliknet med dødeligheten i befolkningen som helhet.

Ved hjelp av helseopplysninger i Dødsårsaksregisteret har Nasjonalt folkehelseinstitutt utviklet dødelighet som indikator for helsetilstanden i befolkningen, inndelt i sju grupper etter fødeland, jf. tabell nedenunder. Siden dødelighetsrater endrer seg lite fra år til år, vil det ikke være aktuelt å presentere nye data for dødelighet hvert år. For å følge trender i utviklingen i helsesituasjon, vil det være tilstrekkelig å samle data for tre til fem år om gangen. Rapporten er derfor basert på dødelighetsrater i perioden 1990–2003, dvs de samme tallene som i fjorårets Mål for inkludering. Nye analyser av dødelighet blant innvandrerbefolkningen vil være utarbeidet til neste års rapportering.

Det er enkelte utfordringer knyttet til analyser av dødelighet etter fødeland. Selv med grovt inndelte grupper, er noen av gruppene for små til å oppnå sikre resultater. En annen utfordring er at en stor andel av befolkningen utvandrer: om lag 20 pst. av innvandrere utvandret i løpet av oppfølgingsperioden (bare 2 pst. av de som er født i Norge

utvandret). Dette vil påvirke resultatene dersom det er forskjell i sykkelighet for de som utvandrer og de som blir boende i Norge. Analyseresultatene er også usikre på grunn av at det er store forskjeller i alderssammensetningen i de sju fødelandsgruppene. Basert på usikkerheten i tilgjengelige data, har det derfor ikke vært ønskelig å utvide analysen av dødelighet som indikator.

Status

Ingen innvandrergrupper hadde signifikant høyere dødelighet enn de med norsk bakgrunn. Dette gjaldt både for kvinner og menn (se tabell under).

Menn født i Norge, Øst-Europa og Pakistan kom dårligst ut, med signifikant høyere dødelighet enn menn født i Vietnam, Asia og vestlige land. Menn født i Afrika så faktisk også ut til å ligge bedre an enn norskfødte menn, men her var gruppen liten og forskjellen er ikke signifikant.

Resultatene for kvinner var i hovedsak som for menn. En forskjell som er verdt å merke seg er at østeuropeiske kvinner hadde lav dødelighet – signifikant lavere enn norske kvinner.

Dødelighet 1990–2003, etter fødeland, 25–64 år

Fødeland	Døde per 100 000 personår, aldersjustert	Antall døde	Antall personer	Relativ Risiko ³
Menn				
Norge	676,5	82 153	1 003 099	1,00
Vestlige land ¹	549,6	1 847	33 271	0,79
Øst-Europa	698,4	310	4 602	0,98
Pakistan	624,5	204	4 169	1,01
Vietnam	468,4	85	2 428	0,80
Rest-Asia ²	406,3	279	12 082	0,63
Afrika	487,9	159	5 707	0,82
Kvinner				
Norge	376,7	48 022	978 948	1,00
Vestlige land ¹	334,6	1 343	33 270	0,88
Øst-Europa	324,0	118	4 105	0,82
Pakistan	392,0	77	2 754	1,21
Vietnam	303,3	45	1 814	0,83
Rest-Asia ²	306,0	162	9 137	0,78
Afrika	463,4	55	2 152	1,11

¹ Vest Europa + Canada +USA + Australia +New Zealand.,

² Asia uten Pakistan og Vietnam.

³ Relativ risiko i forhold til Norge, justert for alder (fet skrifttype betyr signifikant på 90 pst. nivå).

Politi, kriminalomsorg og rettsvesen**Mål**

For å gjenspeile mangfoldet i befolkningen, skal en tilstrebe en økning i andelen ansatte med innvandrerbakgrunn i politi- og påtalemyndigheten og kriminalomsorgen.

Indikatorer

- Andelen ansatte med innvandrerbakgrunn innenfor politi- og påtalemyndigheten.
- Andel ansatte med innvandrerbakgrunn innenfor retts- og fengselsvesenet.

I Soria-Moria erklæringen presiseres det at Regjeringen vil arbeide for et tolerant, flerkulturelt samfunn og motarbeide diskriminering, fordommer og rasisme. Regjeringen har i Soria-Moria erklæringen lagt rammene for en aktiv og helhetlig kriminalitetsbekjempelse i tråd med de sentrale verdiene i justissektoren – trygghet, demokrati og rettssikkerhet. Å sørge for trygghet i samfunnet er et velferdsspørsmål og et stort offentlig ansvar. Politiet, påtalemyndigheten, domstolene og kriminalomsorgen har som oppgave å beskytte borgerne mot kriminalitet, og å sørge for alle borgers rettssikker-

het. Det er svært viktig at disse instansene har kompetanse og ressurser til å håndheve lovverket mot rasisme og diskriminering, slik at de har tillit i hele befolkningen – noe som er en forutsetning for at lovbrudd blir rapportert og vitner melder seg. Offentlige tjenester må tilrettelegges og tilpasses til de ulike behov som finnes i befolkningen. Det er derfor viktig at mangfoldet i befolkningen også gjenspeiles i politietaten og kriminalomsorgen. På bakgrunn av ovennevnte vil Regjeringen fortsette arbeidet med å øke rekrutteringen av personer med innvandrerbakgrunn til politietaten og kriminalomsorgen, jf. St.prp. nr. 1 (2008–2009) for Justis- og politidepartementet, programkategori 06.30 Kriminalomsorg og programkategori 06.40 Politi og påtalemyndighet.

Status

I siste kvartal 2007 hadde 2,6 pst. av ansatte i politi- og påtalemyndigheten innvandrerbakgrunn. Dette utgjorde 398 personer, hvorav 155 var menn og 243 var kvinner. 130 av disse hadde bakgrunn fra Asia, 40 fra Afrika, mens 109 hadde bakgrunn fra Øst-Europa. Tallene viser en liten økning fra 2006 hvor 2,2 pst. av ansatte i politi- og påtalemyndigheten hadde innvandrerbakgrunn.

Ansatte i politi- og påtalemyndighetene med innvandringsbakgrunn

År	Pst.	Antall	Menn	Kvinner
4. kvartal 2007	2,6	398	155	243
4. kvartal 2006	2,2	334	134	200
4. kvartal 2005	2,0	299	124	175

Kilde: SSB

Fra siste kvartal 2006 til siste kvartal 2007 har andelen ansatte med innvandrerbakgrunn i retts- og fengselsvesenet økt fra 1,9 pst. til 2,1 pst. Ande-

len i 2007 utgjorde 130 personer, hvorav 61 personer var menn og 69 var kvinner.

Ansatte i retts- og fengselsvesenet med innvandringsbakgrunn, prosent.

År	Pst.	Antall	Menn	Kvinner
4. kvartal 2007	2,1	130	61	69
4. kvartal 2006	1,9	122	57	65
4. kvartal 2005	2,2	144	62	82

Kilde: SSB

Det har vært en økning i antallet ansatte med innvandrerbakgrunn i politi- og påtalemyndigheten siden 2006 med 0,4 prosentpoeng. Rekruttering til

politiyrket skjer gjennom Politihøgskolen (PHS). PHS har drevet aktivt og systematisk rekrutteringsarbeid rettet mot etniske minoriteter gjennom

flere år. I 2008 har det vært en stor økning i antallet søkere med innvandrerbakgrunn. Det var 134 søkere i 2008 mot 105 søkere i 2007. 29 studenter har i 2008 blitt tilbudt studieplass, et tilsvarende antall som i 2007.

For å oppnå inkludering er det viktig å unngå indirekte diskriminering. Kunnskap, bevissthet og ev. endring av etablerte kriterier/lover/normer er nøkkelford i dette arbeidet. For å øke politidistriktene bevissthet og kunnskap om hvorfor det er ønskelig med mangfold i politiet, har Politidirektoratet hatt møter med et utvalg politidistrikters ledergrupper om dette tema. Det antas at Politidirektoratets og Politihøgskolens målrettede arbeid innen dette feltet har bidratt til økningen i antall ansatte med innvandrerbakgrunn. Arbeidet med å øke andelen tilsatte med innvandrerbakgrunn i politi- og lensmannsetaten skal videreføres. Det skal også arbeidets aktivt med å beholde tilsatte, samt legges til rette for karriereutvikling – inkludert lederstillinger – for tilsatte med denne bakgrunnen.

I 2007 ble det tatt opp 151 studenter ved Fængselsskolen. Fem av disse hadde innvandrerbakgrunn. Dette tilsvarer en prosentandel på 3,3. Kriminalomsorgen søker å oppnå en andel på 10 pst. ved opptak til fængselsskolen.

For å øke rekrutteringen av søkere og studenter med innvandrerbakgrunn, som skal gjennomføre fængselsbetjentutdanning ved Kriminalomsorgens utdanningssenter (KRUS), er det avgjørende at man iverksetter tiltak rettet mot denne gruppen. Samarbeidet med NAV Intro i Oslo, som ble igangsatt i 2007, har vært meget positivt og videreføres i 2008. Kurset skal kvalifisere innvandrere ved at de

gis nødvendig kompetanse som øker deres mulighet til å komme inn på Fængselsskolen.

Mål

En skal tilstrebe at andelen lekdommere med innvandrerbakgrunn øker.

Indikator

- Andel lekdommere med innvandrerbakgrunn

Lekdommere spiller en viktig rolle i vårt rettssystem. Særlig i strafferettspleien er lekdommerinnslaget betydelig. Både ut fra et rettssikkerhetsperspektiv og av hensyn til den allmenne tillit til rettsvesenet er det viktig at lekdommerne gjenspeiler befolkningen med hensyn til alder, etnisk bakgrunn og kultur, jf. St. prp. nr. 1 (2008-2009) for Justis- og politidepartementet, programkategori 06.20 Rettsvesen.

Status

- I utvalgene av meddommere og lagrettemedlemmer for perioden 2008-2012 har 3,7 pst. innvandrerbakgrunn. Tallene viser en forbedring fra 2007, hvor andelen med innvandrerbakgrunn var 2,8 pst.
- 1,8 pst. har bakgrunn fra land utenfor Europa og Nord-Amerika. Tilsvarende tall for 2007 var 1 pst.

Tabellen under viser statistikk fra Statistisk sentralbyrå (SSB) over lekdommere etter bakgrunnsland per 1. januar 2008.

Lekdommere etter innvandringsbakgrunn, pr. 1. januar 2008.

	I alt	Menn	Kvinner
I alt	41 357 ¹	20 534	20 806
Innvandrere i alt	1 535	734	801
Europa/Nord-Amerika	790	321	469
Øvrig	745	413	332

¹ Tallet inkluderer 17 lekdommere som SSB ikke kan fordele på bakgrunnsland pga. manglende bakgrunnsopplysninger.
Kilde: SSB

Som visst over øker andelen med innvandrerbakgrunn noe, men innvandrerbefolkningen er fortsatt underrepresentert i meddommer- og lagretteutvalgene. Denne skjevheten i utvalgene gjelder imidlertid også på andre områder, som alder, utdanning, inntekt, andel tilsatte i offentlig sektor,

andel med politisk bakgrunn mv., jf. NOU 2002: 11 Dømmes av likemenn, kapittel 4.7.

Grunnvilkårene for å bli valgt som meddommer eller lagrettemedlem er at man må være over 21 år og under 70 år, ha tilstrekkelig norskkunnskaper, og for øvrig være personlig egnet til oppgaven. Det er i tillegg krav om at de som velges ikke

er fradømt stemmeretten i offentlige anliggender, og ikke er under offentlig gjeldsforhandling eller konkursbehandling. Det er lovfestet at lekdommerutvalgene skal ha en allsidig sammensetning, slik at utvalgene best mulig representerer alle deler av befolkningen. Dette innebærer at kommunene må ta hensyn til blant annet alder, etnisk bakgrunn og kultur ved valg til lekdommerutvalgene.

Valg og bolig

Valg

Mål

Andelen personer med innvandrerbakgrunn og stemmerett som deltar ved kommunestyrevalg, fylkestingsvalg og stortingsvalg skal tilsvare valgoppslutningen samlet.

Indikatorer

- Prosentandel innvandrere som stemte ved siste lokalvalg, sammenholdt med valgoppslutningen totalt.
- Prosentandel innvandrere som stemte ved siste stortingsvalg, sammenholdt med valgoppslutningen totalt.

Regjeringens mål er at flest mulig deltar ved politiske valg. Dette gjelder alle stemmeberettigede, med og uten innvandrerbakgrunn. For at et representativt demokrati skal fungere etter hensikten, er det viktig at ikke valgoppslutningen blir for lav. Samtidig som borgerne ved å stemme øker sin innflytelse over egen hverdag, bidrar deltakelse ved valg til å ansvarliggjøre og bevisstgjøre borgerne.

Status

Kommunestyre- og fylkestingsvalget 2007

Ved kommunestyrevalget i 2007 stemte 61,2 pst. av alle stemmeberettigede velgere. Tilsvarende tall ved fylkestingsvalget var 57,5 pst. Valgdeltakelsen ved lokalvalget i 2003 var henholdsvis 59 pst. og 55,6 pst. Gjennomsnittlig valgdeltakelse i 2007 blant norske statsborgere med innvandrerbakgrunn var 40 pst. og blant utenlandske statsborgere med innvandrerbakgrunn 36 pst. Det er imidlertid store forskjeller i deltakelsen mellom personer med ulik landbakgrunn og norsk og utenlandsk statsborgerskap.

Valgdeltakelsen blant personer med vestlig innvandrerbakgrunn og norsk statsborgerskap ligger over gjennomsnittlig deltakelse. I gruppen utenlandske statsborgere økte den generelle deltakelsen med 2 pst. i forhold til 2003.

Kommunestyre- og fylkestingsvalget. Valgdeltakelse i utvalget av norske statsborgere med innvandrerbakgrunn. Prosent

	2003	2007
	Valgdeltakelse	Valgdeltakelse
I alt	41	40
Norden	68	66
Vest-Europa unntatt Tyrkia	60	64
Øst-Europa	36	31
Nord-Amerika og Oseania	61	65
Asia med Tyrkia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika	36	38

Kilde: SSB

Valgdeltakelse i utvalget av utenlandske statsborgere med stemmerett. Prosent

	2003	2007
	Valgdeltakelse	Valgdeltakelse
I alt	34	36
Norden	37	41
Vest-Europa unntatt Tyrkia	43	44
Øst-Europa	21	22
Nord-Amerika og Oseania	45	46
Asia med Tyrkia, Afrika, Sør- og Mellom-Amerika	26	30

Kilde: SSB

Valgdeltakelsen blant unge er generelt lavere enn blant eldre. Ettersom andelen unge er større blant stemmeberettigede med innvandrerbakgrunn enn i befolkningen for øvrig, gir dette en relativt sett lavere valgdeltakelse blant personer med innvandrerbakgrunn. Forskjellen i alderssammensetningen forklarer en stor del av forskjellen i valgdeltakelse mellom personer med bakgrunn fra vestlige land og ikke-vestlige land. Det er en særlig utfordring å øke valgdeltakelsen blant unge, både generelt i samfunnet og blant personer med innvandrerbakgrunn.

Botid er en viktig faktor som forklarer valgdeltakelse. I en undersøkelse foretatt av SSB (Rapport 2006/23) ved stortingsvalget i 2005 fant man at i gruppen norske statsborgere med innvandrerbakgrunn med 30 år eller mer botid, stemte hele 74 pst. Tilsvarende stemte bare 44 pst. av norske statsborgere med innvandrerbakgrunn og botid under ti år.

Ved kommunestyre- og fylkestingsvalg kan innvandrere med norsk statsborgerskap eller minimum tre års botid i Norge stemme. I tillegg kan nordiske statsborgere som har bosatt seg i Norge senest 30. juni i valgåret, stemme. Ved stortingsvalg må man være norsk statsborger.

Ved stortingsvalget i 2005 hadde 122 100 norske statsborgere med innvandrerbakgrunn stemmerett. Ved kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2007 hadde totalt 277 000 personer med innvandrerbakgrunn stemmerett. Dette utgjorde i overkant av 7 pst. av alle stemmeberettigede.

Bolig*Mål*

Innvandrere skal sikres botrygghet og forhindres fra utstøting i boligmarkedene

Indikatorer

- Andel innvandrere som mottar statlig bostøtte.
- Andel bostedsløse med fødeland utenfor Europa og Nord-Amerika.

Gode og trygge boforhold legger til rette for gode oppvekstvilkår for barn og ungdom, samtidig som det gir voksne et viktig fundament for aktiv deltakelse i arbeid og samfunnsliv for øvrig. Derfor er regjeringen opptatt av at innvandrere sikres botrygghet og forhindres fra utstøting i boligmarkedene.

Omfanget av bostedsløshet er ikke kartlagt siden 2005. Det skal gjennomføres en ny kartlegging av bostedsløshet i november 2008.

Status

Det foreligger ikke tall fra 2006 og 2007 om andel innvandrere som mottar bostøtte. I perioden 1999–2005 var det relativt små årlige endringer i andelen innvandrere og innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn som mottok bostøtte.

Andel innvandrere som mottar bostøtte. Prosent.

	1996	1999	2001	2002	2003	2004	2005
Hele befolkningen	3,2	4	4,3	4,1	4,6	4,1	4,2
Innvandrere i alt	16,0	13	16,0	14,0	16,0	18,0	15,0
Innvandrere med ikke-vestlig bakgrunn	24,0	20	23,0	19,0	22,0	25,0	20,0

Kilde: SSB og Husbanken

Bostøtteindikatoren tyder på at i de laveste inntektsgruppene har innvandrere større problemer med å dekke løpende boutgifter enn befolkningen generelt.

Det å være inkludert på boligmarkedet innebærer blant annet at den enkelte har et bosted eller en plass med tilfredsstillende fysisk standard, som husstanden har eksklusiv tilgang til, og der de kan

oppretholde privatliv og sosiale relasjoner. Videre har vedkommende og hans/hennes familie disposisjonsrett til dette bostedet. En bostedsløs er en person eller husholdning som oppholder seg på steder der ett, eller flere av disse aspektene er fraværende. Omfanget av bostedsløshet i Norge er kartlagt tre ganger, i 1996, 2003 og 2005. Neste kartlegging vil finne sted i 2008.

Bostedsløse etter innvandrerbakgrunn.

Bostedsløse	1996	2003	2005
Antall bostedsløse totalt	6 200	5 200	5 500
Andel med Norge som fødeland	82	86	82
Andel med fødeland i Norden, Vest-Europa og Nord-Amerika	3	2	3
Andel med fødeland i Europa utenom Norden og Vest-Europa	1	1	2
Andel med fødeland utenfor Europa og Nord-Amerika	13	10	13

Kilde: Byggforsk sine prosjektrapporter fra 1997 (nr. 216), 2004 (nr. 371) og 2006 (nr. 403).

Andelen bostedsløse født utenfor Norge er høyere enn i befolkningen generelt. Det er store forskjeller mellom kommuner og kommunegrupper. I Oslo hadde 26 pst. av de bostedsløse bakgrunn fra Afrika eller Asia. Andelen bostedsløse med fødeland utenfor Vest-Europa har i 2005 økt med ett prosentpoeng. Imidlertid har andelen bostedsløse med fødeland utenfor Vest-Europa relativt sett gått ned. Dette skyldes at det i 1996 var om lag 4 pst. og om lag 6,6 pst. i 2005 av befolkningen med fødeland utenfor Vest-Europa.

Husbanken arbeider med å utvikle flere indikatorer for målet om at innvandrere skal sikres botrygghet og hindres utstøting fra boligmarkedene. I slutten av 2008 vil det foreligge data som kan si noe om andelen innvandrere som går fra å leie til å eie sin egen bolig, og andel innvandrere som eier egen bolig. Det vises for øvrig til St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Kommunal- og regionaldepartementet, hovedmål 2.

Kultur og media*Mål*

Økt deltakelse og økt andel aktive utøvere med innvandrerbakgrunn innenfor kultur- og mediesektoren.

Indikatorer

- Andel arbeidstakere med innvandrerbakgrunn innen kultur- og mediesektoren.
- Andel statlig oppnevnte styremedlemmer med innvandrerbakgrunn i teater- og orkesterinstitusjoner.
- Andel norske skjønnlitterære boktitler forfattet av personer med innvandrerbakgrunn innkjøpt av Norsk kulturråd.

Regjeringen vil synliggjøre det flerkulturelle perspektivet på alle felter i kulturlivet og bidra til å

skape bedre møteplasser mellom majoritets- og minoritetskulturer.

Kulturpolitikken viktigste oppgave er å legge til rette for et mangfold av ulike kulturtilbud og kunstneriske uttrykk. Et mangfold av kunstuttrykk og kunstopplevelse gjør samfunnet rikere. Det er et mål i kulturpolitikken å sikre at alle får tilgang til kunst- og kulturopplevelser, samt å sørge for at muligheten til å uttrykke seg gjennom kunst og kultur ikke skal være avhengig av geografi og sosiale skillelinjer. Et godt kunst- og kulturtilbud kan ikke løses av markedet alene. Det er nødvendig med et offensivt offentlig engasjement for å sikre bredde og mangfold. De nasjonale og regionale kulturinstitusjonene er viktige kulturformidlere. Det er viktig at de etablerte kulturorganisasjonene blir reelt flerkulturelle, både i kunstuttrykk og repertoarvalg, og ved å gi plass til kunstnere med innvandrerbakgrunn.

Gjennomføringen av markeringsåret for kulturelt mangfold i 2008 hadde som langsiktig mål å

sikre at stimulering av kulturelt mangfold blir et markant og gjennomgående trekk ved norsk kulturpolitikk. Arbeidet som ble påbegynt i markeringsåret skal følges systematisk opp i årene framover.

Regjeringen vil stimulere til mangfold og kvalitet i norske medier. Dette er nødvendig for at mediene skal kunne tilby troverdig informasjon som ivaretar behovene til alle grupper i vårt samfunn. Norge er et flerkulturelt samfunn. Det er derfor viktig at minoritetenes behov blir ivaretatt av mediene.

Status

Arbeidstakere med innvandrerbakgrunn utgjør 5,8 pst. av alle arbeidstakere innen kultur og mediesektoren. 2,7 pst. var kvinner og 3,1 pst. menn. Resultatene viser en økning fra 2006 hvor andelen arbeidstakere med innvandrerbakgrunn innen kultur og mediesektoren var 5,3 pst.

Arbeidstakere etter innvandrerbakgrunn og kjønn, 4. kvartal 2007.³⁷

Sektor	Arbeidstakere med innvandrerbakgrunn				Arbeidstakere totalt		
	Totalt	Kvinner	Menn	Pst.	Pst. kvinner	Pst. menn	
Film og video	197	89	108	7,7	45	55	2 554
Radio og fjernsyn	222	105	117	3,3	47	53	6 726
Selvstendig kunstnerisk virksomhet	137	74	63	12,3	54	46	1 114
Drift av etablissementer tilknyttet kunstnerisk virksomhet	459	198	261	12,3	43	57	3 735
Bibliotek og arkiver	247	175	72	6,7	71	29	3 695
Museer, vern av historiske steder og bygninger	361	221	140	8,9	61	39	4 056
Forlag og grafisk industri	1 152	436	716	4,4	38	62	26 406

Kilde: SSB

Av 107 statlig oppnevnte styremedlemmer i teaterinstitusjonene og symfoniorkestrene har åtte styremedlemmer innvandrerbakgrunn (fire kvin-

ner og fire menn). Dette utgjør en andel på 7,4 pst., som er en økning fra 2006, da andelen var 3,7 pst. Rapporteringen omfatter 17 scenekunstinstitusjo-

³⁷ Om næringsgruppene:

Film og video: Film- og videoproduksjon, omfatter også lydstudioer, distribusjon av film og video, filmframvisning, herunder filmklubber, ikke salg/utleie.

Radio og fjernsyn: Radio og fjernsyn, omfatter også salg og utleie av radio- og fjernsynsprogrammer, ikke programmer formidlet via kabel og satellitt.

Selvstendig kunstnerisk virksomhet: skuespillere, musikere, forfattere, foredragsholdere, bildende kunstnere, gravører, regissører m.m.

Drift av etablissementer tilknyttet kunstnerisk virksomhet: Omfatter drift av teatre, konsertsaler, musikkstudioer m.m. Omfatter også billettbyråer.

Bibliotek og arkiver: Drift av biblioteker og arkiver.

Museer, vern av historiske steder og bygninger: Omfatter utstilling av alle former for samlinger (kunst, vitenskapelige, teknologiske og historiske samlinger) og særutstillinger, ikke kunstgallerier. Historiske steder og bygninger omfatter også monumenter.

Forlag og grafisk industri: Forlagsvirksomhet, grafisk produksjon og tjenester m.m.

ner (teater, opera, ballett) og seks orkesterselskaper med fast årlig tilskudd fra Kultur- og kirkedepartementet (Kilde: Norsk teater- og orkesterforening).

I 2007 omfattet innkjøpsordningen for norsk skjønnlitteratur for voksne 205 titler, hvorav 3 av titlene var skrevet av innvandrere (2 menn og 1 kvinne). Innkjøpsordningen for norsk skjønnlitteratur for barn og unge omfattet 128 titler totalt, to skrevet av innvandrere (1 mann og 1 kvinne). Innkjøpsordningen for sakprosa omfattet 49 titler totalt, 0 skrevet av innvandrere. Innkjøpsordningen for faglitteratur for barn og unge omfattet 20 titler totalt, 1 skrevet av en innvandrer (kvinne). (Kilde: Norsk Kulturråd).

Kultur- og mediebruk blant innvandrerbefolkningen

På oppdrag fra Kultur- og kirkedepartementet foretar SSB i år en undersøkelse av kultur- og mediebruk blant innvandrerbefolkningen. Undersøkelsen vil pågå i hele 2008, og resultatene vil foreligge i 2009.

Staten som arbeidsgiver

Mål

Andel personer med innvandrerbakgrunn ansatt i staten skal øke.

Indikatorer

- Andel personer med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn ansatt i statsadministrasjonen.
- Andel personer med innvandrerbakgrunn ansatt i heleide statlige selskaper

Staten som arbeidsgiver har et særlig ansvar for å gå foran som et godt eksempel ved å øke andelen av de statsansatte som har innvandrerbakgrunn. Regjeringen ønsker å legge til rette for større mangfold, da mangfold er nødvendig for å løse oppgavene i et mer sammensatt samfunn med stadig større kompleksitet. Staten skal bidra til at statsforvaltningen tar i bruk all tilgjengelig kompetanse, inkludert den som personer med innvandrerbakgrunn representerer. Det er også viktig for statens legitimitet at forvaltningen så langt som mulig gjenspeiler mangfoldet i befolkningen. For øvrig vises det til St. prp. nr. 1 (2008-2009) kapittel 1500 for Fornyings- og administrasjonsdepartementet og under resultatområde 6, delmål 2.2 i St.prp. nr. 1 (2008-2009) for Arbeids- og inkluderingsdepartementet.

Status

Det er en klar økning i andel ansatte med innvandrerbakgrunn i statsadministrasjonen. Pr. oktober 2007 hadde 3,2 pst. av de ansatte i statsadministrasjonen ikke-vestlig innvandrerbakgrunn. Statsadministrasjonen omfatter departementene og deres underliggende etater. I 2007 var det 3,5 pst. kvinner og 3 pst. menn med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn tilsatt i statlig sentralforvaltning. På samme tidspunkt i 2004, 2005 og 2006 hadde henholdsvis 2,3 og 2,5 og 2,8 pst. av de tilsatte i departementene og departementsområdene slik bakgrunn. (Kilde: SSB)

Andel med ikke-vestlig innvandrerbakgrunn i statsadministrasjonen (departementene og deres underliggende etater), pst.

	2004	2005	2006	2007
Samlet tall for departementene og underliggende etater	2,3	2,5	2,8	3,2

Kilde: SSB

Som i tidligere år var det også i 2007 store variasjoner mellom departementsområdene i andelen ansatte som hadde ikke-vestlig bakgrunn.

Departementsområdene med høyest andel ansatte med ikke-vestlig bakgrunn 2006 – 2007, pst.

Departement	2006	2007
Kunnskapsdepartementet	5,1	6,0
Helse- og omsorgsdepartementet	5,5	5,3
Kommunal- og regionaldepartementet	4,7	4,6

Departementsområdene med lavest andel ansatte med ikke-vestlig bakgrunn 2006 – 2007, pst.

Departement	2006	2007
Forsvarsdepartementet	0,6	0,8
Justis- og politidepartementet	1,2	1,5
Samferdselsdepartementet	1,4	1,5

Kilde: SSB

Andelen ansatte med innvandrerbakgrunn i heleide statlige selskaper økte fra 8,2 pst. i 4. kvartal 2006 til 8,8 pst. i 4. kvartal 2007. Andelen ansatte med ikke-vestlig bakgrunn i de heleide statlige sel-

skapene økte fra 4,7 pst. i 4. kvartal 2006 til 5,3 pst. i 4. kvartal 2007.

Andelen ansatte med innvandrerbakgrunn var i 4. kvartal 2007 høyest innen helseforetakene med 9,3 pst. 5,1 pst. av de ansatte innen helseforetakene

hadde ikke-vestlig bakgrunn. 3,2 pst. av de ansatte i helseforetakene var kvinner med ikke-vestlig bakgrunn. I de heleide statlig eide foretakene hadde 7,4 pst. innvandrerbakgrunn. 5,8 pst. hadde ikke-vestlig bakgrunn.

Andel ansatte med innvandrerbakgrunn. Prosent.

	4. kvartal 2004	4. kvartal 2005	4. kvartal 2006	4. kvartal 2007
Heleide statlige selskaper	7,5	7,8	8,2	8,8
Statlig eide foretak	5,7	6,0	6,2	7,4
Helseforetakene	8,3	8,6	8,9	9,3

Kilde: SSB

Andel ansatte med innvandrerbakgrunn i statlig forvaltning og i heleide statlige selskaper har økt over tid, men det er ulikheter blant departe-

mentene. Statsadministrasjonen har en noe lavere andel ansatte med innvandrerbakgrunn enn de heleide statlige selskapene.

Sysselsatte 16-74 år i statlig forvaltning og statlig eide foretak. I alt og personer med innvandrerbakgrunn (innvandrere og etterkommere). 4. kvartal 2007

Sektor	Syssel- satte i alt	Perso- ner med innv.bak- grunn i alt	Andel med innv.bak- grunn pst.	Menn med innvandrerbakgrunn			Kvinner med innvandrerbakgrunn		
				i alt	Vestlig	Ikke- vestlig	I alt	Vestlig	Ikke- vestlig
I alt	346 680	25 326	7,3	164 530	4 830	7 318	182 150	6 068	7 110
110 Statlig forvaltning	253 723	19 033	7,5	103 548	3 420	4 500	150 175	5 274	5 839
- herav helseforetak	107 264	9 988	9,3	23 938	1 407	1 964	83 326	3 161	3 456
150,190 NB og Statlige låneinst.	1 874	112	6,0	948	28	24	926	19	41
610 Statlig forretningsdrift	4 110	238	5,8	1859	29	52	2 251	45	112
630 Statlig eide foretak	85 988	5 921	6,9	57 435	1 344	2 737	28 553	725	1 115
- herav heleid	37 465	2 776	7,4	22 498	315	1 531	14 967	280	650
635 Statsforetak	985	22	2,2	740	9	5	245	5	3
Heleide – vår def.	144 729	12 764	8,8	46 436	1 722	3 495	98 293	3 441	4 106

Kilde: SSB

8 Forskning og annen kunnskapsutvikling

Departementets hovedmål er å bidra til arbeid, velferd og et inkluderende samfunn gjennom å ta i bruk og utvikle de virkemidler en samlet sosialpolitikk, arbeidsmarkedspolitikk, arbeidsmiljø- og sikkerhetspolitikk og innvandrings- og integreringspolitikk gir. Departementet skal også ivareta urbefolkningens rettigheter. For å kunne utføre departementets oppgaver på en god måte trengs det forskningsbasert kunnskap på departementets ansvarsområder. Forskningsvirksomheten som finansieres av Arbeids- og inkluderingsdepartementet har følgende hovedmål:

1. Å bidra til langsiktig og målrettet kunnskapsoppbygging innenfor Arbeids- og inkluderingsdepartementets sektorområder.
2. Å sørge for at det eksisterer nødvendig kunnskap for politikkutforming og forvaltning, herunder også kunnskap om måloppnåelse og effekter av iverksatte tiltak.
3. Det skal være kompetente forskningsmiljøer på alle områder som departementet har ansvaret for.

Det anvendes flere virkemidler for kunnskapsinnhenting. Forskningsbasert kunnskap og kompetanse innhentes bl.a. gjennom støtte til langsiktig forskning i regi av Norges forskningsråd, gjennom oppdragsforskning bestilt av departementet eller underliggende etater, samt gjennom forskning og kunnskapsinnhenting i regi av Statens institutt for arbeidsmiljøforskning (STAMI), som er et forvaltningsorgan underlagt departementet.

8.1 Forskning i regi av Norges forskningsråd

Forskning i regi av Norges forskningsråd skal styrke den brede sektorforskningen og den langsiktige byggingen av forskningsmiljøer med kompetanse på Arbeids- og inkluderingsdepartementets ansvarsområder. Under Kap. 601, post 50 Norges forskningsråd foreslås bevilget 105,4 mill. kroner.

Bevilgningen går til finansiering av forskningsprogrammer. De ulike forskningsprogrammene og andre satsinger er nærmere omtalt under kap. 601, post 50.

8.2 Direktefinansiert forskning og utredningsvirksomhet

Ansvar for bestilling og oppfølging av FoU-oppdrag er innenfor deler av departementets ansvarsområder lagt til Arbeids- og velferdsdirektoratet, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, Utlendingsdirektoratet, Arbeidstilsynet og Petroleums-tilsynet.

Den kunnskapen departementet selv innhenter som grunnlag for politikkutvikling, jf omtale under kap. 601 post 21 om FoU-anskaffelser, omhandler innhenting av kunnskap gjennom enkeltoppdrag og rammeavtaler for å understøtte departementets oppgaveløsning. Statistikkproduksjon, evalueringer og analyser av utviklingen på departementets ansvarsområder er også viktige kunnskapsfunksjoner som departementet finansierer over denne posten.

I St.prp. nr.46 (2004-2005) ble det lagt fram forslag til en ny arbeids- og velferdsforvaltning. Stortinget ga sin tilslutning til forslaget ved behandlingen 31. mai 2005. Som et ledd i en samlet FoU-satsning, ble det i St.prp.nr 46 (2004-2005) forutsatt at det parallelt med reformen skal gjennomføres: «Et helhetlig evalueringsopplegg som ikke bare undersøker effekter, men som også fotfølger reformen underveis, og som makter å løfte fram eksempler på vellykkede lokale løsninger».

Arbeids- og inkluderingsdepartementet startet i 2006, i samarbeid med Norges forskningsråd, en evaluering av NAV-reformen. Det grunnleggende formål med evalueringen er å gi svar på om reformen når de overordnede målene; bedre arbeidsretting, bedre brukerretting og en mer effektiv forvaltning. Evalueringen omfatter både en forskningsbasert evaluering av resultater/effekter i forhold til målene og en prosessevaluering for bl.a. å dokumentere hvordan reformen er blitt gjennomført. Evalueringen vil følge reformen i hele gjennomføringsperioden (2006-2009) og videre fram til reformen har satt seg. Evalueringen finansieres over kap. 604 post 21.

Departementet gir også støtte til tre trygdeforskermiljøer ved Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), Universitetet i Oslo (Trygdemedisin) og Universitetet i Bergen (Trygdeøkonomi). Denne forskningen dekkes

innenfor kap. 601 post 70. Miljøstøtten vil gis fram til 2009. Fra 2010 er det forutsatt at også flere miljøer skal få søke om langsiktig miljøstøtte til trygde- og pensjonsforskning fra denne potten.

Departementet finansierer en forskerstilling på NOVA på feltet eldre innvandrere samt et professorat i arbeidsrett ved Institutt for privat rett, Universitetet i Oslo over kap. 601, post 21, jf også departementets støtte til et faglig utviklingsprosjekt for arbeidsrett omtalt under kap 648, post 70.

8.3 Forskning i regi av underliggende etater

STAMI er det nasjonale forskningsinstituttet for arbeidsmiljø og arbeidshelse. Virksomheten omfatter forskning, utredning, service, utdanning og formidling. Det overordnede målet er å skape og formidle kunnskap om sammenhengen mellom arbeid og helse. For nærmere omtale vises til kap. 0643 Statens arbeidsmiljøinstitutt.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet

tilrår:

1. I St.prp. nr. 1 om statsbudsjettet for år 2009 føres opp de summene som er nevnt i et framlagt forslag:

a. Sum utgifter under kap. 600-691, 2541-2542, 2620-2690	kr	272 933 527 000
b. Sum inntekter under kap. 3600-3690, 5606, 5701-5705	kr	3 859 095 000

**Forslag
til vedtak om bevilgning for budsjettåret 2009,
kapitlene 600-691, 2541-2542, 2620-2690,
3600-3690, 5606, 5701-5705**

I
Utgifter:

Kap.	Post		Kroner	Kroner
Administrasjon				
600		Arbeids- og inkluderingsdepartementet		
	01	Driftsutgifter	219 113 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	3 123 000	222 236 000
601		Utredningsvirksomhet, forskning m.m.		
	21	Spesielle driftsutgifter	79 422 000	
	50	Norges forskningsråd	105 479 000	
	70	Tilskudd	30 330 000	
	72	Tilskudd til Senter for seniorpolitikk m.m.	10 649 000	225 880 000
604		NAV-reform og pensjonsreform		
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres,</i> <i>kan nyttes under post 45</i>	889 257 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres, kan nyttes under post 21</i>	1 067 336 000	1 956 593 000
605		Arbeids- og velferdsetaten		
	01	Driftsutgifter	8 164 974 000	
	21	Spesielle driftsutgifter	32 562 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	219 797 000	
	70	Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykemeldte, <i>kan overføres</i>	216 550 000	8 633 883 000
606		Trygderetten		
	01	Driftsutgifter	60 228 000	60 228 000
		Sum Administrasjon		11 098 820 000
Tiltak for bedre levekår m.v.				
621		Tilskudd til sosiale tjenester og sosial inkludering		
	21	Spesielle driftsutgifter	32 936 000	
	62	Kvalifiseringsprogrammet, <i>kan overføres</i>	559 700 000	
	63	Sosiale tjenester og tiltak for vanskeligstilte, <i>kan overføres</i>	170 485 000	
	70	Frivillig arbeid, <i>kan overføres</i>	36 140 000	
	74	Tilskudd til pensjonistenes organisasjoner m.v.	9 292 000	808 553 000
		Sum Tiltak for bedre levekår m.v.		808 553 000

Kap.	Post		Kroner	Kroner
Arbeidsmarked				
634		Arbeidsmarkedstiltak		
	21	Forsøk, utviklingstiltak m.v., <i>kan overføres</i>	66 750 000	
	76	Tiltak for arbeidssøkere, <i>kan overføres</i>	6 162 220 000	6 228 970 000
635		Ventelønn		
	01	Driftsutgifter, <i>overslagsbevilgning</i>	230 000 000	230 000 000
		Sum Arbeidsmarked		6 458 970 000
Arbeidsmiljø og sikkerhet				
640		Arbeidstilsynet		
	01	Driftsutgifter	409 200 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	4 000 000	413 200 000
642		Petroleumstilsynet		
	01	Driftsutgifter	168 300 000	
	21	Spesielle driftsutgifter	20 500 000	
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	1 600 000	190 400 000
643		Statens arbeidsmiljøinstitutt		
	50	Statstilskudd	91 500 000	91 500 000
646		Pionerdykkere i Nordsjøen		
	01	Driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	200 000	
	70	Tilskudd til pionerdykkere, <i>overslagsbevilgning</i>	10 000 000	
	72	Tilskudd, <i>kan overføres</i>	2 800 000	13 000 000
648		Arbeidsretten, Riksmeklingsmannen m.m.		
	01	Driftsutgifter	14 200 000	
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under post 01</i>	1 700 000	
	70	Tilskudd til faglig utvikling	3 900 000	19 800 000
		Sum Arbeidsmiljø og sikkerhet		727 900 000
Integrering og mangfold				
650		Integrerings- og mangfoldsdirektoratet		
	01	Driftsutgifter	160 970 000	160 970 000
651		Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere		
	21	Spesielle driftsutgifter, kunnskapsutvikling, integrering og mangfold, <i>kan overføres</i>	19 000 000	
	60	Integreringstilskudd, <i>kan overføres</i>	3 455 840 000	
	62	Kommunale innvandrertiltak	83 520 000	
	70	Bosettingsordningen og integreringstilskudd, oppfølging	3 450 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner
	71	Tilskudd til innvandrersorganisasjoner og annen frivillig virksomhet	45 725 000
	72	Statsautorisasjonsordningen for tolker m.m.	2 085 000
652		Kontaktutvalget mellom innvandrerbefolkningen og myndighetene	3 609 620 000
	01	Driftsutgifter	5 600 000
653		Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere	5 600 000
	21	Spesielle driftsutgifter, opplæring i norsk og samfunnskunnskap, <i>kan overføres</i>	15 680 000
	60	Tilskudd til opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere	1 527 460 000
	70	Norskprøver for voksne innvandrere	14 000 000
		Sum Integrering og mangfold	1 557 140 000
			5 333 330 000
		Kontantytelser	
660		Krigspensjon	
	70	Tilskudd, militære, <i>overslagsbevilgning</i>	190 000 000
	71	Tilskudd, sivile, <i>overslagsbevilgning</i>	485 600 000
664		Pensjonstrygden for sjømenn	675 600 000
	70	Tilskudd	638 000 000
666		Avtalefestet pensjon (AFP)	638 000 000
	70	Tilskudd	1 230 000 000
667		Supplerende stønad til personer over 67 år	1 230 000 000
	70	Tilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	300 000 000
		Sum Kontantytelser	300 000 000
			2 843 600 000
		Nasjonale minoriteter	
670		Nasjonale minoriteter	
	70	Tilskudd til nasjonale minoriteter	5 489 000
	71	Avkastning av Romanifolkets fond	4 000 000
	72	Tiltak for rom, <i>kan overføres</i>	5 297 000
		Sum Nasjonale minoriteter	14 786 000
			14 786 000
		Samiske formål	
680		Sametinget	
	50	Sametinget	203 735 000
	54	Avkastning av Samefolkets fond	4 700 000
681		Tilskudd til samiske formål	208 435 000
	72	Samisk språk, informasjon m.v.	9 055 000
	74	Dokumentasjon, formidling mv.	1 357 000
682		Gáldu – Kompetansesenter for urfolks rettigheter	10 412 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
	01	Driftsutgifter	2 911 000
684		Internasjonalt fag- og formidlingssenter for reindrift	2 911 000
	01	Driftsutgifter	3 290 000
		Sum Samiske formål	225 048 000
Beskyttelse og innvandring			
690		Utlendingsdirektoratet	
	01	Driftsutgifter	717 363 000
	21	Spesielle driftsutgifter, statlige mottak	2 060 568 000
	22	Spesielle driftsutgifter, tolk og oversettelse	75 400 000
	23	Spesielle driftsutgifter, kunnskapsutvikling og migrasjon, <i>kan overføres</i>	6 574 000
	60	Vertskommunetilskudd	132 200 000
	72	Retur og tilbakevending for flyktninger, <i>kan overføres</i>	20 450 000
	73	Gjenbosetting av flyktninger, støttetiltak, <i>kan nyttes under kap. 651, post 60</i>	5 950 000
	75	Reiseutgifter for flyktninger til og fra utlandet, <i>kan overføres</i>	12 300 000
			3 030 805 000
691		Utlendingsnemnda	
	01	Driftsutgifter	231 437 000
	21	Spesielle driftsutgifter, nemndbehandling	19 100 000
		Sum Beskyttelse og innvandring	250 537 000
			3 281 342 000
Folketrygden			
Arbeidsliv			
2541		Dagpenger	
	70	Dagpenger, <i>overslagsbevilgning</i>	5 103 000 000
			5 103 000 000
2542		Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v.	
	70	Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs m.v., <i>overslagsbevilgning</i>	320 000 000
			320 000 000
		Sum Arbeidsliv	5 423 000 000
Enslige forsørgere			
2620		Stønad til enslig mor eller far	
	70	Overgangsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	2 310 000 000
	72	Stønad til barnetilsyn, <i>overslagsbevilgning</i>	460 000 000
	73	Utdanningsstønad	57 000 000
	75	Tilskudd til flytting for å komme i arbeid	300 000
	76	Forskuttering av underholdsbidrag	970 000 000
		Sum Enslige forsørgere	3 797 300 000

Kap.	Post		Kroner	Kroner
Inntektssikring ved sykdom, uførhet og rehabilitering				
2650	Sykepenges			
	70	Sykepenges for arbeidstakere m.v., <i>overslagsbevilgning</i>	28 630 000 000	
	71	Sykepenges for selvstendige, <i>overslagsbevilgning</i>	1 640 000 000	
	72	Omsorgs- og pleiepenges ved barns sykdom m.m., <i>overslagsbevilgning</i>	450 000 000	
	73	Tilskudd til tilretteleggingstiltak mv., <i>kan overføres</i>	264 928 000	
	75	Feriepenges av sykepenges, <i>overslagsbevilgning</i>	1 630 000 000	32 614 928 000
2652	Medisinsk rehabilitering m.v.			
	70	Rehabiliteringspenges, <i>overslagsbevilgning</i>	8 770 000 000	
	71	Legeerklæringer	270 000 000	9 040 000 000
2653	Ytelser til yrkesrettet attføring			
	70	Attføringspenges, <i>overslagsbevilgning</i>	10 072 000 000	
	71	Attføringsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	493 000 000	10 565 000 000
2655	Uførhet			
	70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	18 775 000 000	
	71	Tilleggs pensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	29 160 000 000	
	72	Særtilllegg, <i>overslagsbevilgning</i>	2 042 000 000	
	73	Foreløpig uførepensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	160 000 000	
	74	Tidsbegrenset uførestønad, <i>overslagsbevilgning</i>	8 960 000 000	
	75	Menerstatning ved yrkesskade, <i>overslagsbevilgning</i>	100 000 000	
	76	Yrkesskadetrygd gml. Lovgivning, <i>overslagsbevilgning</i>	70 000 000	59 267 000 000
		Sum Inntektssikring ved sykdom, uførhet og rehabilitering		111 486 928 000
Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne m.v.				
2661	Grunn- og hjelpestønad, hjelpemidler m.v.			
	70	Grunnstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 640 000 000	
	71	Hjelpestønad, <i>overslagsbevilgning</i>	1 720 000 000	
	73	Hjelpemidler m.v. under arbeid og utdanning	115 660 000	
	74	Tilskudd til biler	930 000 000	
	75	Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler	2 967 400 000	
	76	Bedring av funksjonsevnen, hjelpemidler som tjenester	120 540 000	
	77	Ortopediske hjelpemidler	830 000 000	
	78	Høreapparater	500 000 000	8 823 600 000
		Sum Kompensasjon for merutgifter ved nedsatt funksjonsevne m.v.		8 823 600 000
Alderdom				
2670	Alderdom			
	70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	40 701 000 000	
	71	Tilleggs pensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	63 354 000 000	

Kap.	Post	Kroner	Kroner
	72	Ventetillegg, <i>overslagsbevilgning</i>	44 000 000
	73	Særtilllegg, <i>overslagsbevilgning</i>	5 654 000 000
		Sum Alderdom	109 753 000 000
Forsørgertap og eneomsorg for barn			
2680	Etterlatte		
	70	Grunnpensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	1 271 000 000
	71	Tilleggspensjon, <i>overslagsbevilgning</i>	1 085 000 000
	72	Særtilllegg, <i>overslagsbevilgning</i>	100 000 000
	74	Utdanningsstønad	1 350 000
	75	Stønad til barnetilsyn, <i>overslagsbevilgning</i>	10 000 000
2686	Gravferdsstønad		2 467 350 000
	70	Gravferdsstønad, <i>overslagsbevilgning</i>	130 000 000
		Sum Forsørgertap og eneomsorg for barn	130 000 000
			2 597 350 000
Diverse utgifter			
2690	Diverse utgifter		
	70	Sykestønadsutgifter i utlandet	155 000 000
	77	Pasienter fra gjensidighetsland mv.	105 000 000
		Sum Diverse utgifter	260 000 000
		Sum departementets utgifter	272 933 527 000

Inntekter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Diverse inntekter			
3605	Arbeids- og velferdsetaten		
	01	Administrasjonsvederlag	30 000 000
	06	Gebyrinntekter for fastsettelse av bidrag	22 000 000
	07	Administrasjonsvederlag fra regionale helseforetak	100 000 000
3634	Arbeidsmarkedstiltak		152 000 000
	85	Innfordring av feilutbetaling, Arbeidsmarkedstiltak	1 000 000
3635	Ventelønn m.v.		1 000 000
	01	Refusjon statlig virksomhet m.v. (Jf. kap. 635)	50 000 000
	85	Innfordring av feilutbetaling av ventelønn	3 200 000
3640	Arbeidstilsynet		53 200 000
	01	Diverse inntekter	1 000 000
	04	Kjemikaliekontroll, gebyrer	5 200 000
	05	Tvangsmulkt	1 900 000
	07	Byggesaksbehandling, gebyrer	16 900 000
3642	Petroleumstilsynet		25 000 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
	02	Oppdrags- og samarbeidsvirksomhet	700 000
	03	Refusjon av tilsynsutgifter	76 700 000
	06	Refusjoner/ymse inntekter	2 600 000
3651		Bosetting av flyktninger og tiltak for innvandrere	80 000 000
	01	Integreringstilskudd for overføringsflyktninger, ODA-godkjente utgifter	70 220 000
3653		Opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere	70 220 000
	01	Norskopplæring i mottak, ODA-godkjente utgifter	103 580 000
3670		Nasjonale minoriteter	103 580 000
	71	Avkastning av Romanifolkets fond	4 000 000
3680		Sametinget	4 000 000
	51	Avkastning av Samefolkets fond	4 700 000
3685		Finnmarkseiendommen	4 700 000
	90	Eableringslån	5 000 000
3690		Utlendingsdirektoratet	5 000 000
	01	Retur og tilbakevending for flyktninger, ODA-godkjente utgifter	20 450 000
	02	Gebyr for nødvisum	130 000
	03	Reiseutgifter for flyktninger til og fra utlandet, ODA-godkjente utgifter	12 100 000
	04	Statlige mottak, ODA-godkjente utgifter	1 381 300 000
	06	Gjenbosetting av flyktninger- støttetiltak, ODA godkjente utgifter	5 950 000
5606		Finnmarkseiendommen	1 419 930 000
	80	Renter	165 000
		Sum Diverse inntekter	1 918 795 000
Diverse inntekter – Folketrygden			
5701		Diverse inntekter	
	02	Diverse inntekter	175 000 000
	03	Hjelpemiddelsentraler m.m.	38 000 000
	71	Refusjon ved yrkesskade	1 035 000 000
	73	Refusjon fra bidragspliktige	495 000 000
	74	Refusjon medisinsk behandling	2 800 000
	80	Renter	10 000 000
	85	Innfordret misbruk av dagpenger	55 000 000
	86	Innfordret misbruk av attføringsytelser	11 100 000
5704		Statsgaranti for lønnskrav ved konkurs	1 821 900 000
	02	Dividende	100 000 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
5705	Refusjon av dagpenger		
	01 Refusjon av dagpenger, statsgaranti ved konkurs	15 000 000	
	03 Refusjon for dagpenger fra EØS-land	3 400 000	18 400 000
	Sum Diverse inntekter – Folketrygden		1 940 300 000
	Sum departementets inntekter		3 859 095 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II
Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Arbeids- og inkluderingsdepartementet i 2009 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 600 post 01	kap. 3600 post 02
kap. 601 post 21	kap. 3601 post 02
kap. 605 post 01	kap. 3605 post 01, 04, 05 og 06
kap. 605 post 21	kap. 3605 post 02
kap. 621 post 21	kap. 3621 post 02
kap. 640 post 01	kap. 3640 post 01, 06 og 07
kap. 642 post 01	kap. 3642 post 06 og 07
kap. 642 post 21	kap. 3642 post 02
kap. 650 post 01	kap. 3650, post 01
kap. 682 post 01	kap. 3682 post 01
kap. 683 post 01	kap. 3683 post 01
kap. 684 post 01	kap. 3684 post 01
kap. 690 post 01	kap. 3690 post 05
kap. 691 post 01	kap. 3691 post 01

III
Omdisponeringsfullmakter

Stortinget samtykker i at Arbeids- og inkluderingsdepartementet i 2009 kan:

1. omdisponere inntil 40 mill. kroner fra kap. 634 Arbeidsmarkedstiltak, post 76 Tiltak for arbeidssøkere til kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter.
2. omdisponere mellom bevilgningene under kap. 601 Utredningsvirksomhet, forskning m.m., post 73 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte, kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 70 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte og kap. 732 Regionale helseforetak, post 79 Tilskudd til helse- og rehabiliteringstjenester for sykmeldte.
3. omdisponere mellom bevilgningene under kap. 604 NAV-reform og pensjonsreform, post 21 Spesielle driftsutgifter og kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 01 Driftsutgifter.
4. omdisponere mellom bevilgningene under kap. 604 NAV-reform og pensjonsreform, post 45 Større nyanskaffelser og vedlikehold og kap. 605 Arbeids- og velferdsetaten, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

IV

Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Arbeids- og inkluderingsdepartementet i 2009 kan gi tilsagn om tilskudd utover gitte bevilgninger, men slik at samlet

ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
634		Arbeidsmarkedstiltak	
	76	Tiltak for arbeidssøkere	2 606,15 mill. kroner

Andre fullmakter

V

Fullmakt til å ettergi rente- og avdragsfrie lån

Stortinget samtykker i at Arbeids- og inkluderingsdepartementet i 2009 kan ettergi rente- og avdragsfrie lån tidligere gitt til arbeidsmarkedstiltak for

yrkeshemmede der dette ble vurdert som nødvendig for å sikre den videre driften.

VI

Fullmakt til leie av lokaler

Stortinget samtykker i at Arbeids- og inkluderingsdepartementet i 2009 kan inngå avtale om leie av lokaler til Petroleumstilsynet med leieutgifter inntil

10 mill. kroner utover hva som kan dekkes under kap. 642 Petroleumstilsynet, post 01 Driftsutgifter.

VII

Fullmakt om midlertidig innkvartering av asylsøkere og flyktninger

Stortinget samtykker i at Arbeids- og inkluderingsdepartementet i 2009 kan inngå avtaler om midlertidig innkvartering av asylsøkere og flyktninger med varighet utover 2009. Dersom behovet for mottaksplasser for asylsøkere og flyktninger blir større enn antatt i statsbudsjettet for 2009, samtykker Stortinget i at Arbeids- og inkluderingsdepar-

tementet kan øke antall plasser i statlige mottak innenfor gjeldende rammer for etablering og drift av det statlige mottaksapparatet, selv om det medfører et bevilgningsmessig merbehov under kap. 690 Utlendingsdirektoratet, post 21 Spesielle driftsutgifter, statlige mottak eller kap. 690, post 60 Vertskommunetilskudd.

VIII

Fullmakt til nettobudsjettering

Stortinget samtykker i at Arbeids- og inkluderingsdepartementet i 2009 kan nettoføre som utgiftsreduksjon under kap. 604 NAV-reform og pensjonsreform, postene 21 og 45 og kap. 605 Arbeids- og

velferdsetaten, postene 01, 21 og 45, refusjoner av kommunenes andel av utgifter til opprettelse og drift av NAV-kontorer.

Folketrygden*Andre fullmakter***I****Folketrygdytelser**

Stortinget samtykker i at med virkning fra 1. januar 2009 skal følgende ytelser etter folketrygdloven utgjøre*:

		kroner
1a.	Grunnstønad for ekstraavgifter ved uførhet etter lovens § 6-3 (laveste sats)	7 188
1b.	Ved ekstraavgifter utover laveste sats, kan grunnstønaden forhøyes til	10 980
1c.	eller til	14 424
1d.	eller til	21 240
1e.	eller til	28 800
1f.	eller til	35 988
2a-1.	Hjelpestønad til uføre som må ha hjelp i huset ^{1 2}	11 988
2a-2.	Hjelpestønad etter lovens § 6-4 til uføre som må ha tilsyn og pleie ³	12 900
2b.	Forhøyet hjelpestønad etter lovens § 6-5 til uføre under 18 år som må ha særskilt tilsyn og pleie ³	25 800
2c.	eller til	51 600
2d.	eller til	77 400
3.	Behovsprøvet gravferdsstønad opptil	18 744
4.	Stønad til barnetilsyn etter lovens §§ 15-11 og 17-9 ⁴	
	for første barn	38 652
	for to barn	50 436
	for tre og flere barn	57 156

* Satsene under 1, 2 og 4 er årsbeløp for ytelsene.

¹ Stønad til hjelp i huset gjelder tilfeller før 1. januar 1992.

² Fra 1. januar 1997 skilles det mellom stønad til hjelp i huset og stønad til særskilt tilsyn og pleie.

³ Gjelder også ved uførhet som skyldes yrkesskade, jf. lovens § 12-18.

⁴ Fra 1. januar 2004 dekkes 64 pst. av dokumenterte utgifter til barnetilsyn. Beløpene i tabellen er maksimale refusjonssatser. Stønaden er inntektsprøvet.

Offentlige institusjoner kan bestille flere eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Post og distribusjon
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Faks: 22 24 27 86

Opplysninger om abonnement, løssalg og pris får man hos:
Akademika AS
Avdeling for offentlige publikasjoner
Postboks 84 Blindern, 0314 Oslo
E-post: offpubl@akademika.no
Telefon: 22 18 81 00
Faks: 22 18 81 01
Grønt nummer: 800 80 960

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Trykk: 07 Gruppen AS - 10/2008

